منهاج الولايت

MINHAJ UL-VILAYAT

By

Sharif ur-Radi

Folios	:	340
Subject	:	Ethics
Illustrated/Illuminated:		Illuminated frontispiece
Script	:	Naskh
Scribe	:	-
Date of transcription	:	1009 A.H.
Condition	:	Good
HL No. 2038	;	Cat No. 2033

A Persian commentary on the well-known Shi'ah work نهـج البـلاغة Nahj ul-Balagat.

The Nahj ul-Balagat consists of ethical discourses, letters and moral sayings ascribed to 'Ali bin Abu Talib, collected by Radi ud-Din, that is to say, Abul Hasan Muhammad bin Husayn bin Musa, popularly called Sharif ur-Radi: ابـو الحسين محمد بن حسين بن موسىٰ المعروف به شريف الرضى , who flourished in the beginning of the fifth century A.H., and whose name in the present work, fol. 4b, appears thus: السيـــــد الرضي الشريف ذو الحسن رضي الدين محمد الموسوى .

Although the authenticity of the Arabic original and its editorship are disputed by Sunni writers, it is held in high estimation by Shi'ahs. Two good copies of the work are preserved in this library (see Arabic Hand-list, Nos. 1853-1854). See also Brit. Mus. Arab. Cat., p. 511; Haj. Khal., vi, p. 406; Brock, i, p. 405, etc. Two copies with Persian paraphrass are noticed in Rieu, i, p. 18. See also A.S.B. Cat., No. 1107.

The present commentary, with its full title منهاج الولاية من كتاب نهج البلاغة (see fol. 5a), begins thus:

... الـلّٰهـم على ما استوى ... قبدا ما في اعياننا لعيوننا انت الظاهر بكمالاتک من بطوننا دع*

The commentator does not mention his name anywhere. He quotes an imposing number of authorities, both Arabic and Persian, the most prominent among whom are Ibn ul-'Arabi, 'Attar, Rumi, Sa'di, Hafiz, Mahmud Shabistari (Gulashn-i-Raz), Qasim Anwar (d. A.H. 837 = A.D. 1433). The latest authority, as far as I have been able to trace, is the celebrated philosopher Jalal ud-Din Muhammad bin Asa'd ud-Diwani, the author of the wellknown Persian work

Akhlaq-i-Jalali who died in A.H. 908 = A.D. 1502, and who is spoken of here, fol. 103b, as dead: و قال العلامة الدوانی . It is therefore evident that the commentary was written after the death of dawani. Again, the date of transcription of the copy, given at the end, is 14 Ramadan, A.H. 1009 = A.D. 1600. We can then safely conclude that the commentary was written some time between A.H. 908 and 1009.

In the preface, fol. 5a, the commentator says that his commentary is an abridgment of the three chapters of the original work. He further adds that his divided his commentary into twelve *Bab*, which he enumerates at the beginning, but only eight *Bab* are extant in the present copy. They are as follows:

Bab I, fol. 5b:

الباب الاوّل فی تحمید اللّٰه تعالیٰ و توحید ذاته و اسمائه و صفاته العلی و بیان عجایب صنایعه و تبیان غریب بدایعه *

Bab II, fol. 112b:

الباب الثانی فی نعت رسول اللّٰه و خصایص آله و مناقب ما جاء به من لغوت القرآن و اوصاف الاسلام علیه و علیهم الصلوٰة والسلام*

Bab III, fol. 189b:

الباب الثالث فی العلم والهدی والدین و اوصاف و اصناف العلماء *

Bab IV, fol. 215b:

الباب الرابع فی التقویٰ و صفات المتقین و شعار الاولیاء والصالحین *

Bab V, fol. 226b:

الباب الخامس فی ظرایف الحکمة و لطیف الامثال و الشیم والادب *

Bab VI, fol. 260b:

الباب السادس فی الوصایا و لنصایح الشافیة و التذکیر و الزواجر البالغة *

Bab VII, fol. 278b:

الباب السابع فی الاعراض عن الدنیا الفانیة والاقبال علی الآخرة الباقیة *

Bab VIII, fol. 299b:

الباب الثامن فی مذمة الکبر و الفخر *

The remaining four *Bab,* not extant in the work but enumerated at the beginning, are the following:

الباب التاسع فی مذمة الظلم و الظالمین و کل من خالف الهادی والدین *

الباب العاشر فی قوانین العدالة و الحکم والسیاسة المدنیة *

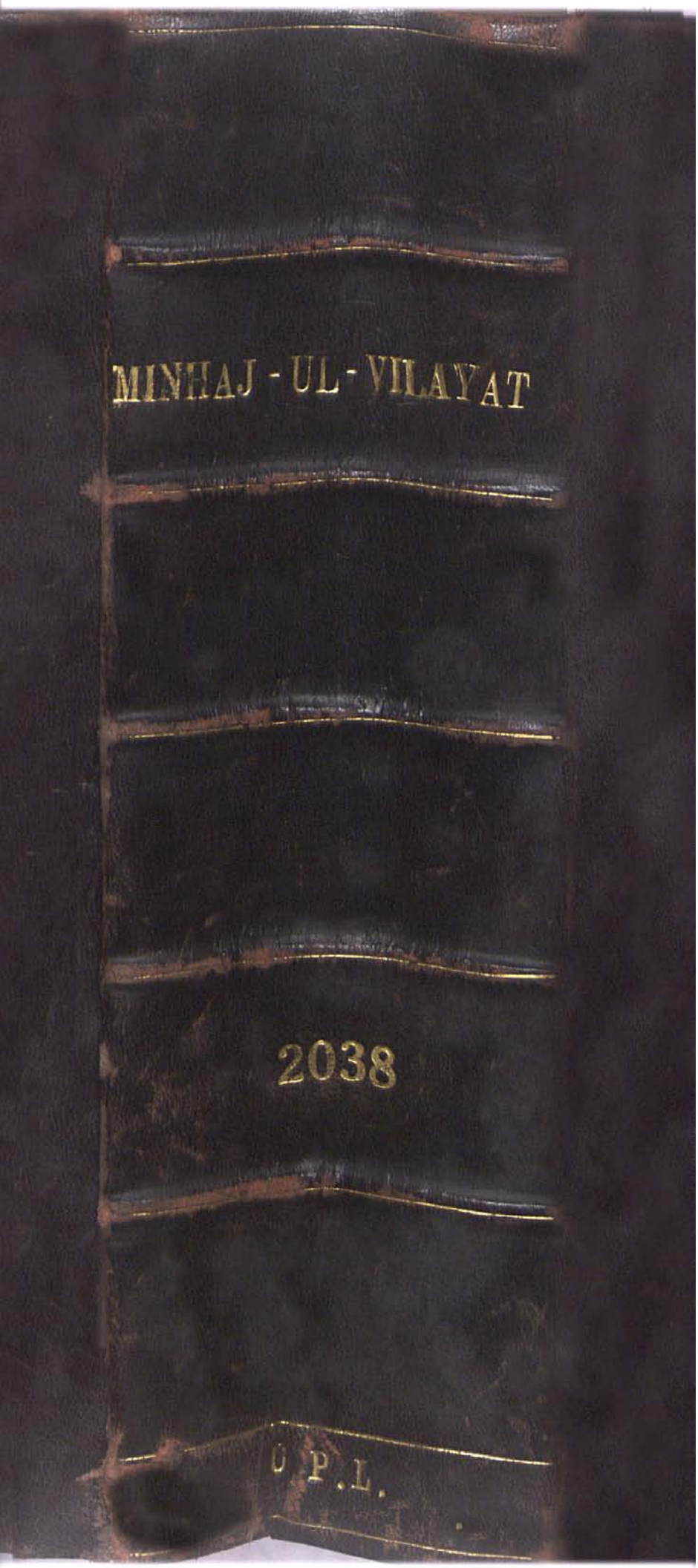
الباب الحادی عشر فی المعاد واحوال الموت والقبر و احوال الحشر والقیامة و دخول الجنة والنار *

الباب الثانی عشر فی الادعیة وبالدعاء ختم *

The colophon, dated 14 Ramadan, A.H. 1009, runs thus:

قد فرغ هذا الکتاب فی یوم الاثنین رابع عشر شهر رمضان المبارک سنه ۱۰۰۹ *

***

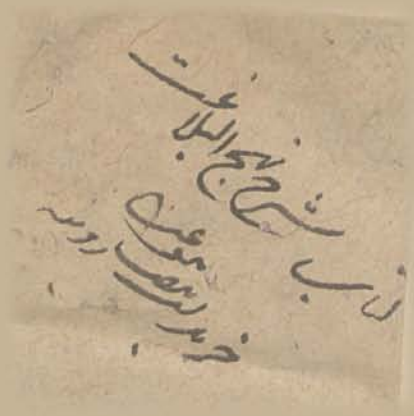

MINHAJ - UL - VILAYAT
2038
O P.L.

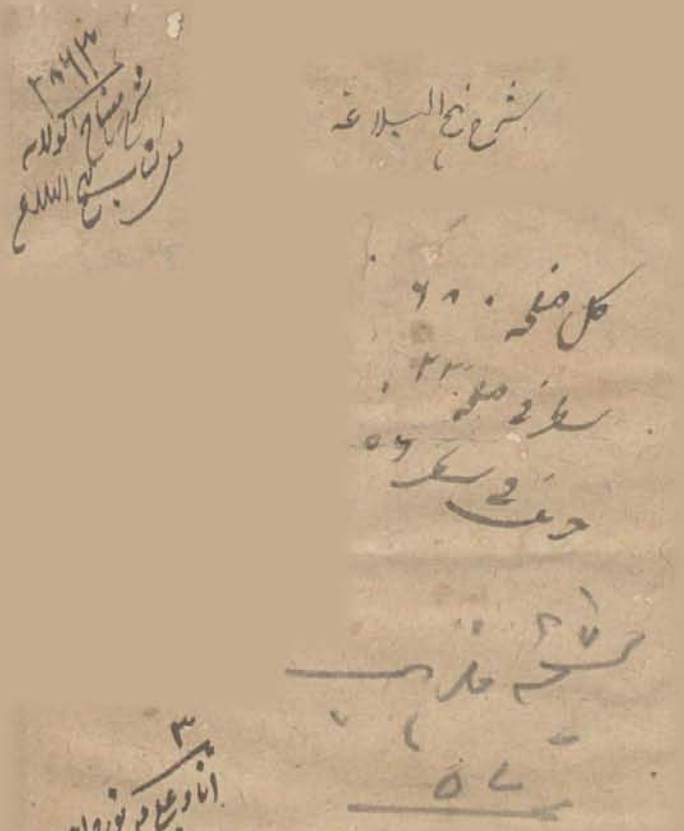
Cat. No. 2033
P. No 5535
H. L. No. 2038

KHUDA BAKHSH O.P. LIBRARY
PATNA
Prog. No 5553.... (Old Series)
Date.....1-7-8-1955...
Section...Manuscript

٢٥٣١

٥٨

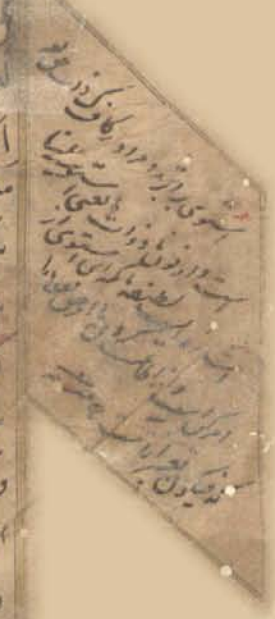

KHUDA BAKHSH
BANKIPORE
1891
ORIENTAL PUBLIC LIBRARY

بسم الله الرحمن الرحيم

اللهم على ما اسبغوه علينا من اعيانا
لعيوننا انت الظاهر بكمالاتك من بطوننا ونحن كما كنا بطون في
اكنان كمونا ومزق تركيبا الكامن والمخزون قام المتكون الى
مكنوم قد كلت في نيله الاوهام وحارت في درك الفهوم كيف
يكافأ المخاطب عن وجودك الجواد وبنون التكلم عن اعيانا السائلة
بلسان الاستعداد فقلت انما امره اذا اراد شيئا ان يقول له
كن فيكون اي يفيض على الوجود بالارادة الازلية على وفق
سوالك المكنون فانك وان كنت انت المتكلم بامر كن ونحن القابلون
ولكن كنت قبل مخاطبا ونحن بلسان استعدادنا بالامر قابلون وفي
الحقيقة لا لسان الا لسانك ولا شان الا شانك جل شانك وعظم
وعظم شانك وعلا برهانك الهي انت المنزه عن الاحصاء لكل قيد
واطلاق كما انك المقصود بكل احتياج وافتقار لك الكمال المنزه عن
حال ووصف وانت المعنى المحيط بكل كلمة وحرف واسالك اولا بطلب
بروزك من مكمن غيبك واطلاقك واجدية حبيك وادعاءك لتكميل
مراتب الوجود والمعرفة وما يلزمهما من اسمائك وصفاتك وكل ذلك
وسائل لحصول كمال الحمد والاستحمادة اللذين هما بارزة عن ظهور ذاتك

ردوبيك اياها فى كل شان سبوتى فى علمك الذاتى ظهورك فيه متعينا
بحسبه شوقا بموجب حكمه ومذهبه وليظهر كل فرد من افراد شئون
مجموع الامر كله بصورة الجميع ووصفه وحكمه بحيث يضاهى كل شان من
الشئون الشان الكلى الذى اجريتها انفاذا لمفتاح مفاتيح الغيب وانت
الاخر بانتهاء حكم كل ظهور من ظهوراتك فى مراتب مظهريتك لتقيد
كل تعين من تعيناتك وبالبشية لما حددته بقلمك الاعلى عروض الى قصوى
الشئون بحسرها وصعودها وتناهى قنوطها وعدم وفاء استعداداتها مالا
تناهى الا التدريج وعلى سبيل التعاقب عينت نسبته الاخرية فصار
وصفا الكل جلوة وتعين وظهور اللهم وانت الناطق زفرا وشهيقا
بنفس ظهورك كما انك الصامت من وجه ببطونك فى احدية جمعك وانت
بكل شئ عليم تعين ذلك الشئ المعلوم من حيث معية علمك له لتعلقه
به بحسبه ومن حيث ارتسام كل شئ فى عرصة جنابك الذاتى ايضا فنفس
علمك بنفسك هو نفس علمك بكل شئ اذ لا خروج لشئ عنك لانك المحيط
ذاتا وعلما والمتعين فى كل ما سميت شيئا وجودا وحكما صل اللهم على نور ذلك
الساطع وبرهانك القاطع الفاتح لما غلق والخاتم لما سبق والمعلن الحق
بالحق
الذى بعثته بافاضته مجملا على العالمين ليدلهم من ظلم الشك الى نور اليقين
محمد خاتم النبيين وامام اولى العزم من المرسلين سيدت باولية اركانهم
ونسخت باخوته اديانهم وعلى حبيب حبيبك الغائب باقرب قربه
شفيعك الجائز رحب فنائه لديه بترجيحك على المرتضى الذى جعلته مفتاح باب
رحمتك ومصباح نور حكمتك واوضحت به الدلالة وابديت بامداده
الرسالة وقمعت بتاييده الضلالة وعلى آلهما الطيبين وعترتهما الطاهرين
وصحبهما المرضيين الذين هم وسايط فيضان سرهما على ظواهر روابط
وصول بزهما الى اوساط سلم تسليما داعما ابدا ما تلاطمت امواج بحار ربك

وبقاء دولت افواج کبار نعمك آمین رب العالمین اما بعد
این نخبه ایست از عرایس عبارات و اشارات فرقانی مبنیات ارباب علم
تنزیل و مفهم تاویل و نسخه ایست از نفایس کلمات نبوت و درایات
علماء امتی کانبیاء بنی اسرائیل که با تامل تامل و تدقیق در سلك تالیفش
کشیده در شرح مشکلات و فتح مغلقات و حل معضلات و توضیح رموز
و اشارات کلامی جامع بین المنافع علی المواقع بدیع التراکیب لطیف الاسالیب
بالفاظ چون السحر اوادق و معان همچو الماء اوارق شعر کلام اعار اللطف
وردا و نرجسا و منه استعار الطیب مسکا و عنبرا قال علیه الصلوة
والسلام والتحیة علی ان اللسان بضعة من الانسان فلا یسعده
القول اذا امسخ ولا یمهله النطق اذا اتسع وانا لامراء الکلام وفینا
تنشبت عروقه وعلینا تهدلت غصونه عبارات بلیغش چون وصال
دلبران دلکشایت و استعارات بدیعش چون کلمات دلبران جان افزای
نفحات کلمات ارکلماتش مشام دلرا معطر میدارد الا تعرضوا لها و علوبحات
اسرار اشاراتش دیده عقل را منور میسازد الا تبصروا بها ابکار
معانی انیق در حلل بکلل الفاظ رشیق اراسته کحسناء مترجمة فی خلل
الحسن والنضارة در جلوه ناز است و عرایس نکات دقیق بزیور استعارات
بدیع پیراسته کعذراء متبخترة فی اثنایب اللطف والاشارة در تبختر
واهتزاز حدیقه بفصاحت جواو سخن گفتن مسمع زان حدیث در سفتن
کرده از لعل و در کرامتها ر و کهر دامن قیامت را کرده از به جان اهل همت
دریج در یك سخن دو دریج کهر ادای دلربای پیانش و اسلوب عجیب دلفریب
تبیانش که الکلام مرات المتکلم و صدق عنوان لطویت هر اینه مظهر عجایب
و مظهر غرایبست و برهان قاطع بر صدق مدعای ان من البیان لسحرا
کویی مصدق متکلم صادق انا کلام الله الناطق از حضیض بلاغت

کستری بردذوه شاهق سحر وری غروج کرده لابل یا پهٔ قدر پانش برتر
انانست ۵ من نمیدانم کراین نوع سخن را نام چیست ۰ فی نبوت میتوانم
فی شاعری حبه صدای طوطی شکرخایش رضیع لبانست با نوای بلبل وحی
سرای انا افصح در مهد فطرت وبداء خلقت انا وعلی من نور واحد
و شریک العنانست در سیر بوادی مواطن ومعاهد ازل وسایر مشاهد
و در حلوت سرای کان لی مع رسول الله مجلس سر هم مشهود است وهم
مشاهدکه یا علی ما عرف الله الا انا وانت وما عرفنی الا الله وانت
وما عرفت الا الله وانا حدیقه محرم او بوده کعبهٔ جانرا
محرم او بوده سر بزد انرا در منظوم مصطفی کانش لوح محفوظ پادشا
جانش آود ل عالم معانی بوده لفظ او آب زندکانی بوده از کریبان با
هر نفس بوی پراهن یوسف جان میشنوم لولا ان تفندون و از شکر ریز
الفاظ دلاویز طوطی روح را در قفس تن شکر شکن می یابم لولا ان
تکذبون بر نهال مقالش اعضان حروف ثمار معارف و اسرار حکم کران
بار است و از جویبان زلال سلسال ینابیع الحکمة من قلبه الی لسانه
بجری تحتها الانهار تحت کل حرف من حروفه بحر من بحار الاسرار و نهر
من انهار الانوار من الفاظه غرایب الحکمة ملتقطة و من کلماته عجایب
المعرفة مستنبطة قال صلی الله علیه وآله وسلم الحکمة علی عشرة اجزاء
فاعطی علی تسعة والناس جزءا واحدا وهذا الرئیس بحار الحکم تتفجر من صلبه
الذی ظهر بیده وقال شیوا الیه ان ههنا لعلوما جمة لو وجدت حا
کریس کتیم ایم اندر بحر صد هزاران کل برویم چون چنین خبر ستایرو محدرات
سرایر کلمش وعنایف ملکوت حقایق حکمش جوم نشین خاندان نبوت و ولایت
و پرورده سرایرده اهل بیت انا دار الحکمة وعلی بابها الا معاشر
طلابها شعر نیست جز بوی علی نشوی بی ذهبی ترا

فاتوا البیوت من ابوابها

از علی جو بوکه بوی بوعلی مستفید رست • دست بگسل از شفای او که دستور شفاست
پای بگسوند ز قانونش که کانون نشر ست • حکمت یثرب بیاراست ای مردد دین
خاک بر یونان فشان از درد دین • ومن یؤت الحکمة فقد اوتی خیرا کثیرا
وما یعلم تاویله الا الله والراسخون فی العلم یقولون آمنا به کل من عند ربنا
اعطا خیر کثیر که حق تعالی بر عطیه حکمت مترتب داشته خیر اولی الالباب
به تلقی ان فایز نمیگردند چه تذکر و فهم غوامض اسرار حکمت ومکنونات
لباب معرفت خاصه ایشانست اما قشریان علما که صاحب رسوم علومند از
لباب معرفت وحقیقت حکمت محرومند شعر قشریان در قشرمانند وجز پوست
اهل لب از مغز ایمان برخورند چه قواعد این حکمت از فواید قانون نامیه
الایمان بیان والحکمة عیانیه است نه از شایع متداولات معمور هر فلسفه یونانی
شعر بقیاسات عقل یونانی • نرسد کس بذوق اعیانی نظم
به یثرب کو طلب سرچشمه حکمت که شد غرقه • ز موج غیر شد افلاطون یونانی و
یونانش • این حکمت اشراقیانست نه مشبعه استدلالیان انان که
از پرتو اشراق کوکب دری صفوة وصفاء انا مصباح الهدی وسفینة
فیها نور المصطفی قلوب ایشان بنور حکمت وزینه معرفت منور ومحلی
در دولت ایمانی جواز قرآن یافت • دفتر منسوخ یونانی بهل کان لم یکن
از علی جو که دین کو بانی بخانه است • فلسفی فلسی نیرزد کور بر وی در زن
جو یونان اب یکی فلست خاک راه مثربش • کرا کج نهادان این راه اند یک جهان
قانون شفا ونجاة در اشارات شافیه علوم است وتنبیهات کافیه
مرتضویه که او شرف ومنبع عیون حکمت نبویه مصطفویه است علیه
الصلوة والسلام والتحیة هر کو در موز عبارتش وزواهر جواهر اشاراتش
همه لولوء لالا ودر شاهوار کرانهاست از نفایس خزینه سلطان آنا
مدینة العلم وعلی بابها وغرائب علومش ثنایان آن شهرانند

کدازباب مفتوح انا الذی عندی مفاتیح الغیب لا یعلمها الا محمد و غیری
بیرون آمده اند کس نتاند رفت بی در بسوی شهر کس نیابد بی کلید
از گنج بهر هیچکس را هیچ فتحی رو نداد تا آنبر و پیش علی در بر نگشاد
هیچ ره دو راه را پایان ندید تا نهان ره را علی بر هم ندید
و لهذا جمیع سلاطین علم و عرفان و اساطین کشف و بیان مستفیض
و طائفان حرم سرای رضوی و کدایان و قارعان باب مدینه علم
مصطفوی اند و کمل سان ما الحقیقه گویان پرسان و جویان شعر
ای خسروان درویش تو سرها نهاده پیش تو جمله ثنا اندیش تو ای شاهها راسین ا
ای صبر بخش زاهدان اخلاص بخش عاشقان وی گلستان عارفان در وقت بسط و
قال علی علیه الصلوة و السلام و التحیة و الاکرام سلونی قبل ان تفقدونی
از من بطلبید هر چه خواهید شعر یا منبع الاحسان بحر الجود و
اتیتک عطشانا فجد لی بقطرة تب کی گذارد تشنه لب یار اجوا مردی کرم و
قطره کمتر زد دریای عطایش کوثرست یا علی بس عاجز و درمانده ام فریاد رس
ای کرم لطفت بینوایان جهان را یاورست بار دیگر چین کشا بکشای شاها از کرم
و انگر کید نفس و شیطان جو خصار چین راست مصباح معانی بدیع در
زجاجه الفاظ بلیغش کانها کوکب دری از بیضه مباوکه انا فتح من
فروع الزیتونة و ضدیل من قنادیل النبوة متوقد و افروخته است و
لهذا لو لم تمسسه نار وصف اوست و نور علی نور نعتش لیکن
اگرچه مثلش نور ظهور است اما سر مکتومیت و مستور از نظر و اندیشه
نامحرمان محروم لهدی الله لنوره من یشاء چه رخسار خود را و معارف
از ناشسته نور از زهرا تا کالشمس و علی کالقمر لامع و درخشنده است
و عذار عذرا عوارفش از ضیح صباحت حین مبین انا و جرالله فی
السموات و الارضین ساطع و تابنده مهر آن دولت و دد هاسایه

عرش آن کویست و کوها پا

در غنچهای حروف دقایق اسرار کنت مع الانبیا سرا مضمر است
و بر شکوفهای کلمات لوایح انوار و انت معی جهرا مظهر در حقایق
صحر بانس همه سقایق حقایق دسته و نرگس و نسرین عین الیقین شکفته
زیر کهسار آبی و نضارت و سرسبزی و طراوت از سرچشمه علوم دینیه
و معارف یقینیه شاه بینای لو کشف الغطاء ما ازددت یقینا
دارد کمنبع و مشرع فانبجست منه اثنتا عشرة عینا است کما قال علیه
الصلوة و السلام انا الحجة التی تنبجس منه اثنتا عشرة عینا فاز چشمه سار
ولایة و ینبوع معرفة و هدایة عینا یشرب بها عباد الله یفجرونها تفجیرا
بر شاربان ولیاء امت بقدر مراتب ایشان جریان دارد نظم
هر بود در اراده قدره خود و مقال * یک سخن گوید بقدر صد خیال قد علم کل
اناس مشربهم و نعم ما قال فی محاسن کلامه السید الرضی الشریف ذو
الحسبین رضی الدین محمد الموسوی قدس روحه العزیز فی مفتتح کتاب نهج
البلاغة الذی نحن بصدد الاشتغال منه اما کلامه فهو البحر الذی لا یساجل و
الجم الذی لا یحافل لان کلامه علیه الصلوة و السلام و التحیة و الاکرام الکلام
الذی علیه سمة من العلم الالهی و فیه عبقة من الکلام النبوی من تجانب
البلاغة و غرایب الفصاحة و جواهر العربیة و نوافق الکلم الدینیة و
الدنیویة اذ کان مولانا امیر المؤمنین علیه الصلوة و السلام و التحیة و
الاکرام مشرع الفصاحة و موردها و منشاء البلاغة و مولدها و منه علیه الکلم
و التحیة و الاکرام ظهن مکنونها و عنه اخذت قوانینها و علی امثلته حذا کل
قائل خطیب و بکلامه استعار کل واعظ بلیغ و من عجایبه علیه الصلوة و
السلام التی انفرد بها و امن المشارکة فیها ان کلامه الوارد فی الزهد و
المواعظ و التذکیر و الزواجر اذا تامله المتامل و فکر فیه المفکر و خلع
من قلبه انه کلام منشله من عظم قدره و نفاذ امره و احاطة بالوقایع ملکه لم

يعترضه الشك في انه كلام من لا حظه له في غير الزهادة ولا شغل له بغير
العبادة قد ضيع وكسر بيتا وانقطع في سفح جبل لا يسمع الا حسه ولا
يرى الا نفسه ولا يكاد يوقن بانه كلام من يتنفس في الحس مصلتا سيفه
ويقط الرقاب ويجدل الابطال ويعود به نطف دما ويقطر مهجا وهو معا
تلك الحال زاهد الزهاد ويدل الابدال وهذه من فضائله العجيبة و
خصائصه اللطيفة التي جمع بها بين الاضداد والف بين الاشتات ثم
قال روح الله روحه رأيت من بعد تسمية هذا الكتاب بنهج البلاغة اذ كان
يفتح للناظر فيه ابوابها ويقرب على الطالب بها وحشه حاجة العالم والمتعلم وبغيته
التبليغ والزاهد ما هو بمثل كل غلة وشفاء كل علة وجلاء كل شبهة ومن
الله سبحانه استمد التوفيق والعصمة ورأيت كلامه عليه الصلوة والسلام
والتحية والاكرام يدور على اقطاب ثلثة اولها الخطب والاوامر وثانيها
الكتب والرسايل وثالثها الحكم والمواعظ ثم انتخب العبد الفقير من هذه
الابواب الثلثة مقاصد علية ونثره ومعاصد سنية جمة نثرا جاكلاما رائقا
مغلقا تأثر مفصلا مجملا تأثر كاشفا فاقرا موضحا اسراره وحقايقه وسميته
بمنهاج الولاية من كتاب نهج البلاغة ليكون للطالبين والمحبين نزهة
الانس ومريحا نا من خطيرة القدس ورتبته اثنى عشر بابا الباب
الاول في تحميد الله تعالى وتوحيد ذاته واسمائه وصفاته العلى وبيان بعض
صنايعه وتبيان غرايب بدايعه الباب الثاني في نعت رسول الله
وآله ومناقب ما جاء به من نعوت القران واوصاف الاسلام عليه وعليهم
الصلوة والسلام والتحية والاكرام الباب الثالث في شرف العلم
والهدى واوصاف اصناف العلماء الباب الرابع في التقوى وسبل
المتقين وشعار الاولياء والصالحين الباب الخامس في فضايل
الحكم ولطايف الامثال والاداب والشيم

قبع سر در کریبان کشید

اسم الکتاب

في الوصايا والنصايح الشافية والتذكير والزواجر البالغة الباب
السابع في الاعراض عن الدنيا الفانية والاقبال على الاخرة الباقية
الباب الثامن في مذمة الكبر والفخر والحسد وتوبيخ المتكبرين
المتفاخرين الباب التاسع في مذمة الظلم والظالمين وكل من
خالف الهدى والدين الباب العاشر في فوائد العدالة والحكم
السياسة المدنية الباب الحادي عشر في المعاد واحوال الموتى
والقبر واحوال الحشر والقيامة ودخول الجنة والنار الباب الثاني
عشر في الادعية وبالدعاء ختم الباب الاول في تحميد الله تعالى
وتوحيد ذاته واسمائه وصفاته العلى وبيان عجايب صنايعه وتبيان غرايب بدايعه
قال السيد الرضي رضي الله عنه في افتتاح الكتاب المسمى بالالقاب باب المختار
من خطب مولانا امير المؤمنين عليه الصلوة والسلام والتحميد والاكرام و
اوامره ويدخل في ذلك المختار من كلامه الجاري مجرى الخطب من المقامات
المحصورة والمواقف المذكورة والخطوب الواردة ومن خطبة له
عليه السلام نذكر منها ابتداء خلق السموات والارض وخلق آدم
على نبينا وعليه الصلوة والسلام قال الشارح الفاضل ابن ميثم رحمه الله اعلم
ان هذه الخطبة مشتملة على مباحث عظيمة مهمة بترتيب طبيعي وفيها فصول
الفصل الاول قال في تصديرها بذكر الله تعالى والثناء عليه بما هو اهله
وذلك قوله عليه الصلوة والسلام الحمد لله سئل الامام بن الامام
بحر العوارف وملك المعارف الذي يحوم علوم ارباب الفهوم من مطالعه
طالع وشموس اذواق ارباب الحقائق من مشارق شارق وارث علوم
آبائه علم صامت ومحمد علم ناطق جعفر ابن محمد الصادق عليهما وعلى ابائهما
واولادهما الصلوة والسلام والتحية والاكرام عن معنى الحمد لله قال يعني
الشكر لله وهو المنعم بجميع نعمائه على خلقه وقال عليه الصلوة والسلام

والتحية والاكرام من حمده بصفاته كما وصف نفسه فقد حمده لان الحمد حاء
وميم ودال فالحاء من الوحدانية والميم من الملك والدال من الدعوة
فمن عرفه بالوحدانية والملك والدعومية فقد عرفه وقال الواسطي
الناس في الحمد على ثلث درجات قالت العامة الحمد لله على العادة وقالت
الخاصة الحمد لله شكرا على اللذة وقالت الائمة الحمد لله الذي لم يتزلنا
منزلة استقطعنا النعم عن شواهد ما اسهدنا الحق من حقه شعر

جليت شكر انعام دايم ديدنست ٥ پس در ان انعام منعم ديدنست

ومعنى الحمد لله انست كه جميع ثناها وستايش مر خداى تعالى راست جه
محلى به لام جنس در مقامات خطابيه مساوى راء واشعر است وايضا
اختصاص جنس مستفاد از لام من الحمد ولله مسلم اختصاص جميع افراد
يعنى جميع محامد جاريه بما لسنة عباد من ازل الازال الى ابد الآباد مر هر
محمود را بهر ابر جميل از نعم وغيرها من الافعال الجميلة والاوصاف الجليلة
مر خداى سبحانه جميع اسماء سامية وصفات كماليه ذاتيه مولى هر نعمة
اگرچه بظاهر از ديكرى برسد غير او نيست مما بكم من نعمة فمن الله زيرا كه
انتساب هر صفات ستوده وخصال محموده هر شخص از اشخاص
عالم بر سبيل مجاز است وفى الحقيقه انعكاسات انوار بحار ذات وصفات
الهيت است در مظاهر كونيه مولانا خلق را چون آب دان صافى وزلال
واندر ان تابان صفات ذوالجلال ٥ علمشان وعدلشان ولطفشان
چون ستاره در ته آبى روان ٥ پادشاهان مظهر شاهى حق
فاضلان مرآت آگاهى حق خوبرويان آينه حسن او عشق انيشان عكس
مطلق اوست ولهذا كفته اند معنى الحمد لله انست كه عواقب الثناء ترجع
الى الله قال الشيخ رضى الله عنه فى الفتوحات يعنى بعواقب الثناء
ان كل ثناء يثنى به على كون من الاكوان دون الله فعائبه الى الله يعنى

الطريق الواحدة ان الثناء على الكون انما يكون بما هو عليه ذلك الكون من
الصفات المحمودة او بما يكون منه وعلى اي وجه كان فانه ذلك يرجع الى
ان كان الله هو الموجد لتلك الصفة ولذلك الفعل لا الكون فتعاقبه
الثناء عادت الى الله والطريق الثانية ان نظر العارف فيرى ان وجود
الممكنات المستفاد انما هو عين ظهور الحق فيها فهو متعلق الثناء لا الاكوان
وبعضي گفته اند كه معنى الحمد لله آنست كه لا حامد لله الا الله يعني حامد
مر خدا را است و بس جنانكه محمودي او را است و بس ولهذا قال عليه السلام
الذي لا نبلغ مدحته القائلون يعني ان خداي كه هيچ دريابنده بگنه سيا
وستايش او نميرسد زيرا كه حمد عبادت ستا ذ ترجيل كه موجب اظهار
وصف جزيلست وكمال اظهار آن از غير حق مستحيل الحصولست قال ص
انت كما اثنيت على نفسك زيرا كه حقيقت ثنا اظهار صفات كمالست
وفعلي نيست از قوا جه شايبه تخلف از واقع در ان نيست وثناي حق تعالى
بر نفس خود قوليست مثل قوله تعالى الحمد لله وهو تعليمي وان عبادتست
از بسط وجود فيما لا يحصى وظهور حق تعالى در مظاهر اسما وصفات غير
متناهيه تقتضي اظهار صفات كمال اوست بدلالات قطعيه تفصيليه
غير متناهيه فان كل ذرة من ذرات الوجود تدل عليها شيخ سعدي فرمايد
برگ درختان سبز نزد خداوند هوش هر ورقي دفتريست معرفت كردگار
ولا تصور في العبارات مثل هذه الدلالات قال في الخطبة العبهرية
شكر نفسه بما اظهر عجايب صنايعه وغرايب بدايعه ولا يحصي
ثناء العادون انديشه هيچ محاسبي منتهاي ثناي او نميرسد چگونه احصاء
آن تحقق پذيرد وحال انكه احصاء شيء تقاضاي وصول بنهايت آن ميكند
عطار ذهي نعمت كه ما را گشت قايم كه شكرش هم تو دادي گفت دايم
قال الله تعالى وان تعدوا نعمة الله لا تحصوها رباعي

هر نقطه که بر دایرهٔ قسمت اوست ۔ بر حاشیهٔ مایده نعمت اوست
در سینهٔ قطرهٔ اگر بشکافند ۔ دریا در دریا جهان جهان رحمت اوست
ولا یودی حقه المجهدون یعنی هیچ سالک مجاهد سیار و هیچ واصل
مشاهد طیار در طریق ادا حق او کما ینبغی نرسد الذی لا یدرک بعد الهمم
عزم جازم است و بعد همت تعلق اوست بر علیات امور محقرات و لا
ینال غوص الفطن یعنی فطن غائصه استعاره است از تعمق افهام ثاقبه غوص فطن م
در بحار معارف و حقایق ای لا یدرک النفوس ذوات الهمم البعیده وان
امعنت فی الطلب و لا ینال الفطن الغائصه وان تعمقت فی بحار العلم و
الادب یعنی آن خدایی که هر چند شخص بلند همت و صاحب عزم جازم باشد و
امعان کند در طلب نتواند که او را دریابد و هر چند فهمهای ثیر بین در بحار
تفکر و مراقبت غواصی کنند بر درک اغایه توحید او نتوانند رسید زیرا
که ابعاد همتها از مراد لت این مقصود محصور است و غایت فطنها از معاد
این مراد مقصود شعر ورقاء فهمک لا تنال جنابه بجناح حس او جناح ذکاء عظمت م
هیهات ان تصل العناکب بالذی ۔ نسجت ازاملها ذری الافلاک بلکه در عین
و کبریا و عزت و علا جناب است که عنا رهیج حادث و مصنوع از شوارع
عدم بدامن احدیت او تعلق نشود عطار ای ز چشم خان نهان در دیار تو صفت
گم شده عقل و خرد در کار تو ۔ بیخبران همره شد با معرفت گویند در شرح این فرق در
نا آدم قطره را بر گزیدست ۔ از آن یک قطره خلقی آفریدست در آن قطره نبی گردید مکرر
فرو ماند ز سر کردان قدرت ۔ فرو شد عقلها اندر قطر آب همه در قطره گشته غرقه
هزاران تشنه زین وادی بر آیند ۔ بدین در گر بر انند نیایند
ز عجز خویش میگویند کای پاک ۔ تو بی معروف و عارف ما عرفناک
الذی لیس لصفته حد محدود از خدایی که نیست صفات کمال او را غایه
و نعوت جلال او را نهایتی عطار هست عقل و جان و دل محدود تو بس

کی رسد محدود در معبود خویش ۔ واصفان را وصف او در خور نیست
لایق هر مرد و هر نامرد نیست ۔ قوله علیه الصلوة والسلام والتحیة و
الاکرام حد محدود مثل قولهم شعر شاعر و میتوانند کہ معنی لیس لصفته
حد آن باشد کہ او را صفتی نیست تا حدی داشته باشد کقول العرب
ولا اری الضب بها ینجحر ای لا اصب بها فینجحر و تواند ای معنی است قوله علیه
الصلوة والسلام بعد ذلک ولا نعت موجود وصف این نعت موجود
ندارد عطار هر کسی از تو نشانی داد باز ۔ خود نشان کی داند تو ای دانای راز
جملهٔ عالم تو بینم عیان ۔ در تو در عالم نمی بینم نشان ۔ و بیان آنکه خدای
تعالی منفی الصفة است در قوله علیه الصلوة والسلام والتحیة والاکرام
وکمال الاخلاص له نفی الصفات عنه خواهد آمد ولا وقت معدود
وصفتا و وقتی کہ داخل شود در عدّ و شمار نیاید لتقدسه تعالی
عن احاطة الزمان به بلکه من الازل الی الابد نزد او یکسان است مولانا
در معانی قسمت و اعداد نیست ۔ در معانی تجزیه و افراد نیست
ولا اجل ممدود و صفات او را مدتی معین نیست کہ بآن منتهی شود حق
عز وعلا را بحسب کل یوم هو فی شان در مراتب الوهیت شئون و تجلیات
و بحسب آن شئون و تجلیات اسما و صفات کمال من الازل الی الابد
الآباد من غیر انقطاع و انفصال فطر الخلایق بقابلیة جود فطرت کانت
بقبضه قدرت او منوط بود و زمام قدرت بتصرف او مربوط بیا و نیز خلایق
را بیافرید و روزی داد چنانچه المحقق القونوی ذکر شیخنا رضی الله عنه جوابا
جوابا عن الذین سالوه عن حقیقة العقل الاول و کونه مم خلق فقال ظرف من
صنعة القدرة لا من صفة غیرها و لهذا سمی بالقلم لان القلم یضاف الی الید
والید صورة القدرة و از این جهت کہ ناچار است وجود عالم را از دو امر
یکی اقتدار منسوب بحق تعالی و یکی دیگر قبول از جانب عالم و صف وجود را

منسوب ساحت علیه الصلوة والسلام بمجرد اراده ایجاد خلایق را بصفت قدرت

عطار وجود جمله ظل حضرت تست ٭ همه آثار صنع و قدرت تست

بقدرت کامله بصور اعیان وحقایق عالم وآثار واحکام متخالفه متکثره ظاهر

شده عطار جهان از تو پر و تو در جهان نه ٭ همه در تو گم و تو در میان نه

نه بینم در جهان مقدار موئی ٭	که از انیت با دوی تو دوئی
همه باقی بتست و تو بهائی ٭	درون جان و بیرون جهانی
جود دهر و جهان یک کرده کارست ٭	ترا با کار جز ارکان چه کارست
یکی خواه و یکی خوان و یکی جوی ٭	یکی بین و یکی دان و یکی گوی
یکیتی این جمله احرف اول ٭	ولی بیننده را جشیتها حول
نکو کن دزه دزه گشته نویان ٭	بجز تو خطبه توحید کویان

حضرت امام علیه التحیة والسلام در بیان ایجاد وخلق عالم بلفظ فطر که

معنی آن شق است استعاره فرموده واشاره کرده بشق ظلمت عدم بنور

وجود لما قال صلی الله علیه وآله وسلم خلق الله الخلق فی ظلمة ثم رش علیهم

نوره چه خلق عبارتست از ظهور نور وجود حقیقی یعنی ذات آلهی در ظلمات

عدم آباد اعیان وحقایق ممکنات واعیان عبارتست از صور معقوله اسماء

وصفات الهیه در علم حق تعالی لانه عالم بذاته لذاته واسمائه وصفاته وآن

صور علمیه فایض است از ذات الهیه بفیض اقدس وتجلی اول واجر فیض الهی منقسم

بفیض اقدس وفیض مقدس وباول حاصل میشود اعیان واستعدادات اصلیه

انشاء الله در علم وبه ثانی حاصل میشود این اعیان در خارج مع لوازمها وتوابعها

همها کما اشار الیه فی الفصوص بقوله وما بقی الا قابل والقابل لا یکون الا عن

فیض الاقدس یعنی بتجلی الذات بذاته فعلم کمالات ذاته فثبتت الاعیان الثابتة

فی علمه وهو حقایق الصور الکونیة المسماة بالعالم فعلی حسبها اوجد الصور الکونیة

المجردة والمادیة فتکون تلک الاعیان الثابتة کالمادة لجمیع الکون وموجودیه

اعیان باشد که ظهور کند حق تعالی که عین وجود است بصور اعیان
و این فطرت شق ظلمت عدم اعیان است بنور ظهور او بصور و احکام
و آثار اعیان پس چون از جانب اعیان تهیؤ و قبول مظهریت ظهور حق
تعالی در صور ایشان متحقق است و از جانب حق تعالی اقتدار بر این ظهور
و اظهار متحقق و ما وجد العالم الا عن امرین عن اقتدار الهی منسوب الیه
ای الی الاله احدیة الکثرة من حیث الاسماء و عن قبول من جانب العالم صفة
الوجود کما مر بتفصیل پس بقدرت کامله ظاهر شد بصور متباینه و اعیان
مختلفه باوصاف و احکام و آثار متخالفه مشکوة ظلمتیه و معنی عرفت الله بجمع
الضدین از اینجا ملاحظه میتوان کرد والله ولی الافهام سید قاسم انوار

ای مظهر جمال تو ذرات کائنات ۰ وی جنبش صفات تو از مقتضای ذات
هر جا که هست لمعه روی تو لامع است ۰ کوکب صبوح است و کوه بربسوط
چون ظاهر از مظاهر ذرات عالمی ۰ ظاهر شد از ظهور تو اسم شتوات
اشباح این صورت ارواح وین ذوات ۰ وارواح وین صورت اعیان ممکنات
هر صورتی بتعین خاصت در وجود ۰ محو است نقش غیر و نشان تعینات
مشکل نه خود گذشت درین عقده های او ۰ ای پرتو جمال تو حل مشکلات
قاسم شد از تو یاد ازل است لم یزل ۰ هل من مزید نیز تدارد بهر بیانات

ونشر الریاح برحمته ونشر کرد باد را و منبسط گردانیده در بحار و بیابان
سطح کون بر سعت رحمتی چه در باد سبب عظیمی از برای بقای انواع
حیوان و نبات و صلاح اقرجه و نمو آن و از آثار اوست حمل سحاب بر آب
جهة احیاء ارض بتیه کقوله تعالی هو الذی یرسل الریاح بشرا بین یدی رحمته
و استقراء کلام عرب دلالت میکند بر استعمال لفظ ریاح در رحمت و ریح
در عذاب و وقد بالصحو بیدان ارضه شیخ مصلح الدین سعدی
زمین از تب لرزه آمد بسوه فرو کوفت بر دامنش بیخ کوه نوشید

مبالغه وتداست یعنی میخ کوفتن ومعنی میدان میلان وحرکت است
ومیدان ارضه یعنی ارضه المائده است پس صفت متقدم داشت بر
موصوف ناز برای انکه ذکر او اهم است چه او سببست در نصب جبال
قال تعالی والقی فی الارض رواسی ان تمید بکم قال الشیخ فی کتاب عقلة المستوفز
فی باب ذکر خلق الدنیا مادامت الارض فزات الملائکة تمید الارض وقد حصل
لهم التعریف من الله بانها محل لخلق یخلقون منها علی نشاة مخصوصة لا
یمکن معها التصرف الا علی مساکن فقالوا ربنا کیف استقرار عبادک
علی هذه الارض فابدی لهم تجلیا اصعقهم به وخلق من الابخرة الغلیظة
المتراکمة الکثیفة الصاعدة من الارض الجبال فمکن میدان الارض وذهبت
تلک الحرکة التی لا یکون معها الاستقرار وطوق هذه الارض بجبل یحیط بها
وهو من صخرة خضراء وطوق به حیة عظیمة اجتمع راسها بذنبها رایت
من صعد هذا الجبل ومن عاین هذه الحیة وکلمها وکان من الابدال من
اصحاب الخطوة یقال له موسی السدرانی وکان مجهولا فسالته یوسف
بن یخلف عن طول هذا الجبل علوا فقال صلیت الغرب فی اسفله والعصر
فی اعلاه وانا بهذه المثابة یعنی من اتساع الخطوة حضرت امیر علیه سلام الله
الکبیر ربان خلایق صفتا استقرار ارض فرمود ارنیان سایر ارکان
وافلاک اشارت باصالت واولیت او وانکه او مرمی سهام قصد ایجاد
ومضرب خیام خلیفة الله شعر خاک راجون بوتراب آمد سپنه
بر فراز نه ز انجم وافلاک سپر ٭ خاک کان شه زید امن کبردش
لاجرم گردون بگردن گیردش ٭ گرد کو برخیزد از دامان شاه
سرمه نازند بینایان راه ٭ بود آدم را آب وگل نقاب
کامدش گنجیت را یزد بوتراب ٭ طین آدم داد را ایام سرشت
دست پژدور ولایت می سرشت ٭ قال علیه الصلوة والسلام والقبضة الاکلم

وکلمها ٩

فطام

جهت ٥

وقد سمع رجلا يذم الدنيا ان الدنيا دار صدق لمن صدقها ودار غنى لمن فهم عنها ودار غنى لمن تزود منها ودار موعظة لمن اتعظ بها مسجد احباء الله ومصلى ملائكة الله ومهبط وحي الله ومتجر اولياء الله اكتسبوا فيها الرحمة وربحوا فيها الجنة قال الشيخ في الكتاب المذكور جعل هذه الارض محل اكثر المولدات والمقصود من بين سائر الاركان وفيها ينزل الخليفة وعليها ينزل الامر الالهي گلشن ببين اين جمله اسرار در كون
كه سر جمي آورند از خاك بيرون ٭ اگر نه خاك سر پاك بودي
كل آدم كجا از خاك بودي ولما كانت هي المقصودة لم تنزل الكتب الا بذكرها فقال في غير موضع السموات والارض والسماء والارض وقال والسماء وما بنيها والارض وما طحيها وقال خلق الارض في يومين ثم قال ثم استوى الى السماء ولم يذكر من الاركان غيرها فدل ذلك على اصالتها وعلى انها المقصودة مولانا عشقها دارم با اين خاك ما

زانكه افتاد ست در قعدهٔ رضا ٭	كه چنين شاهي ازو پيدا كنيم
كه بيم او را بپيش شه شفيعا كنيم ٭	صد هزاران عاشق و معشوق ازو
در فغان و در انين و حب و جو ٭	كار ما اينست و كودي آن
كه بكار ما ندارد ميل جان ٭	اين فضيلت خاك را از ما و هيم
كه نوالهيش بي بركان نهيم ٭	زانكه دارد خاك شكل اعنبري
وز درون دارد صفاي انوري ٭	ظاهرش با باطنش كشته نخست
باطنش چون كوهر و ظاهر چو سنگ ٭	زين ترش رو خاك صوفيها كنيم
خندهٔ پنهانش را پيدا كنيم ٭	زانكه ظاهر خاك اندوه و بكاست
در درونش صد هزاران خندهاست ٭	بس عجب فرزند كو را بوده است
ليك احمد برهمي افزوده است ٭	شد زمين و اسمان خندان و شاد
كين چنين شاهي زماد و جفت زاد ٭	ثم الكشف نعطي بها سي التي

سلمت

خلقت اولا وانها مخلوقة قبل سائر الاركان وقبل السموات وفيها تكوين
في الجنة وعليها يحشر الناس غير ان نعوتها تتبدل قال تعالى يوم تبدل
الارض غير الارض والجنة مبنية كلها وخلقها من نفائس معادنها من
اللؤلؤ والمرجان والجوهر والدر والياقوت والذهب والفضة
والزمرد والمسك والعنبر وما اشبه ذلك واذا وقفت في الاخبار
على اذكر اكباب الجنة من در ويا قوت ومرجان وحور لها وولدانها وجميع ما
فيها فافهم من ذلك ما فهمت ان ادم خلق من تراب ومن حمإ مسنون و
انك مخلوق من ماء مهين وهو تبنيه على الاصل وكما كانت الارض الجنة
من حيث ما ذكرنا فيها ايضا ما ذكرنا كل معدن خسيس للنار مثل الكبريت
والحديد والرصاص والنحاس والقير والقطران وكل نتن وقذر وقد
عبر الشارع فقال سرابيلهم من قطران وهم مقامع من حديد وصب في
اذنه الآنك ويحمل المكان يسجد اتقاء ورياء وهو المنافق ظهره
طبقة النحاس وقدمه وادي جهنم بالبيت المقدس وطور سيناء
بالارض المقدسة وبالنجوم الفرقدين وقسم هذه الارض وصفاتها
بين الجنة والنار فللنار منها جزء وللجنة منها جزء واخر ما بين ذلك وهو
سبزه وروضة من رياض الجنة الا انها تتبدل بالصفات جون علة
غايتي از وجود عالم انسانست كه در سلسله موجودات اول بالقصد
واخر بالايجاد است زيرا كه مخلوق على صورة الله است ومفطور على
فطرة الله كما قال تعالى اقم وجهك للدين حنيفا فطرة الله التي فطر الناس
عليها لا تبديل لخلق الله ذلك الدين القيم بنابران حضرت امام اهل
عرفان عليه صلوات الله الرحمن بعد از بيان ابداع وتكوين سموات و
ارضين ميفرمايد اول الدين معرفته يعني چون رياح رحمت در
تجاويف سطوح كون منبسط گردانيد ومنتشر ساخت تا على كل

والكافور ضه

ونور از ظلمت و لطیف از کثیف متمیز شد و مضمون کانت ارتفاقنا بحصول پیوست و زمین را که مولد و محل انشائیست مرکز دوایر افلاک ساخت تا از همه جهات محل فیض قدس و مستجمع آثار و مطرح اشعهٔ انوار تواند شد شعر در ملک خود اعراض آمد پدید
لاجرم محمود را الامد ید ۰ می نبود اکه کهستان نیره لای
جامع مجموع اسمای خدای ۰ از پری و اختلاف اسمها
سیماید تیره خاک باصفا ۰ لیرکه در وی اسمها جمع آمده
ان تراکم ذلک برصورت زده ۰ لاجرم ارض الله الواسعة و مراة الله
الجامعة مستقر اجساد و مستودع مکنونات از بسایط و مرکبات از معادن
و نبات و حیوان کشت و انسان بر جمله ازان محیطست که بکمال دین مخصوص است
فی الباب السابع من الفتوحات ما من خلق خلق الا و تعلق القصد
الثانی منه وجود الانسان الذی هو الخلیفة فی العالم و انما قلت القصد
الثانی اذ کان القصد الاول معرفة الحق و عبادته التی لها خلق العالم
کله فما من شئ الا و هو یسبح بحمده و معنی القصد الاول و الثانی التعلق
الارادی لاحدوث الارادة لان الارادة لله صفة قدیمة ازلیة اتصف
بها ذاته کسایر صفاته قال جار الله العلامة فی تفسیر قوله تعالی الرحمن
علم القرآن خلق الانسان الایة عدد الله عز و جل الائه فاراد ان یقدم اول
شئ ما هو استتر قدما من ضروب الائه و اصناف نعمائه و هی النعمة الدینیة
فقدم من نعمة الدین ما هو فی اعلی مراتبها و اقصی مراقیها و هو انعامه بالقرآن
و تنزیله و تعلیمه لانه اعظم و حی الله رتبة و اعلاه منزلة و احسنه فی
ابواب الدین اثرا و هو سنام الکتب السماویة و مصداقها و العیار
علیها و اخذ کر خلق الانسان عن ذکره ثم اتبعه ایاه لیعلم انه اعاظم خلقه
للدین عطار فرنا سید کرزد نیاد بی نخواهی بسرد تو

زندگی نادیده خواهی مرد تو ولمحیط علماً بوحیه وکتبه وماخلق الانسان
لاجله وکان الغرض فی انشاءه کان مقدما علیه وسابقا له جاء احکام
شریعت قانون حفظ الصحه وشفای قلوبست از امراض عارضه طاریه
از انحراف انانیه نعوذ بالله عطار بشکن این بتهای نفس آذری
چند باشی در مقام کافری این مها راشتران بکسل ذهبه
بگذر انکه از وجود واز عدم - در بن این دیر حیران مانده
چون کم در بند وزندان مانده - از وجود خویش فانی شود چی
نادل دریش بیابد مرهمی - بر شکن بتها چو ابراهیم دین
تا زنی دم لااحب الافلین - ملک نمرود دنی کردان خراب
روی از ابراهیم دین بگردم متاب جه ایمان وولایت ونبوت ورسالت
ارکان اربعه کعبه دینست کلشن هر حکم شریعت از من ونست
گران بربسته جان وتن بست - هر چندان حقیقت هر یقین که معین
میکردد ودر هر مظهر که متجلی میشود تقاضای انانیه ومنی میکند اما در
نشاه انسانی کرمرکبست از مرکز خاک که غایة سفلیت ومحیط روح اضافی
که نهایة علواست وبدین سبب شامل جمیع مراتب کمالات وظهورات
انانیه ومنی در غایت کمال بظهور پیوسته است شعر
جان بلندی داشتن پستی خاک - مجتمع شد خاک پست وجان پاک
چون بلندی پست باهم یار شد - آدمی این جوبه اسی ارشد
کلشن ظهور نیکویی در اعتدالست اعتدال جسم را اقصی کمالست
مرکب چون شود مانند یک چیز - زاجزا دور کرد د فصل وتمیز
بسیط الذات را مانند کرد د - میان این وان پیوند کرد د
نه پیوندی که از ترکیب اجزاست - که روح از وصف جسمیت مبراست
جواب وکل شود یکباره صافی - دسد از حق بدو روح اضافی

جو باید تسویه اجزاء ارکان ۔ در و کبرد فروغ عالم جان
جواز تعدیل کشت اجزا موافق ۔ ز حسن نفس کویا کشت عاشق
نکاح معنوی افتاد در دین ۔ جهان را نفس کلی داد کابین

یعنی اجزای ارکان بسبب کسر و انکسار تعدیل و تسویه یافت عدالت
که عبارت از تساوات و تناسب تامست که موسوم بحسن است دران
صورت وحدانی بظهور پیوست و بواسطه ان حسن نفس کویا یعنی
نفس ناطقه انسانی که روح اضافی اشارت باوست عاشق ان صورت
تسویه و تناسب کشت و تعلق نمود چه تعلق بابدان تعلق عاشق بمعشوق
چون نفس ناطقه مجرده بواسطه تناسب عاشق ان تعدیل و تسویه که
اجزاء ارکان را در صورة انسانی واقع شده است کشت و متعلق و نمود
که ۔ نکاح معنوی افتاد در دین یعنی چون بواسطه تعدیل و تسویه
اجزاء ارکان تناسب و نسبت تساوات که عبارت از حسن است در
صورت انسانی بظهور پیوست و نفس ناطقه بسبب ان حسن عاشق صورت
باجمال و کمال انسانی شد باجازه ولی مطلق که حقست میان روح و صورت
احسن انسانی نکاح معنوی که عبارتست از عقد و تصرف و حقیقت نکاح
صورتست در دین مبین ذلک الدین القیم واقع شد قال تعالی فاقم وجهک
للدین حنیفا فطرة الله التی فطر الناس علیها لا تبدیل لخلق الله ذلک
الدین القیم یعنی ان فطرة الله که ناس بران مفطورند است دین مستقیم الهی
قال صلی الله علیه و آله وسلم یقول الله تعالی انی خلقت عبادی حنفاء فاجاءتهم
الشیاطین عن دینهم و قال صلی الله علیه و آله و اصحابه وسلم کل مولود
یولد علی فطرة الاسلام یعنی توحید که روح را حاصلست فابواه یهودانه
و ینصرانه و یمجسانه یعنی پدر و مادر نفس و طبع تغییر فطرة روحی میکند
و قوله تعالی فاقم وجهک للدین حنیفا یعنی دین مستقیم انیست که میل

روح م

سنگ

یکی از فطرة روحی و قوله تعالی فاقم وجهك للدین حنیفا یعنی دین مستقیم
که توحید است و از این جهت حکم شریعت بر بسته جان و تن انسانست
چه قانون طب اینیاست در حفظ صحت اعتدال و استقامت در دین و
صیانتان از عروض انحراف و اعوجاج از طریق استقامت و اعتدال است
از افساد و تغالب اجزاء متخالف الطبایع سبانیه الاقتضاءات ۵
عطار درسیان چار خصم مختلف ۰ کی توانی شد بوحدت متصف
گر میت در خشم و شهوت میکشد ۰ خشکیت در کبر و نخوت می کشد
سردیت امرده دارد برد و ام ۰ تریت رعنائیت آرد سدام
هر چهار از هد کریو شیده اند ۰ روز و شب با یکدگر کوشیده اند
بیجان گر چار خصم مختلف ۰ شد دلت هم معتدل هم منصف
جانت را عشقی بباید گرم گرم ۰ ذکر را رطب اللسانی نرم نرم
زهد خشک باید و تقوی دین ۰ آه سردت باید اندر نزد الیقین
تا که گرم و خشک و سرد و تر بود ۰ اعتدال جانت نیکوتر بود
و از این جهت حکم شریعت بر بسته جان و تن انسانست که اگر هیئت مجموعی
جان و تن نبودی انسان مکلف نبودی و بمجرد دنیا و اخرت نسبت
با نشاتین جان و تن انسانست والا فالروح بوجود واحدة بانکه فیض
چون از مبداء نزول نماید تا زمانی که بجان و سط نرسد عروج صورت
نمی بندد که ظهور مرتب هر یک از مظاهر لازمست و جون رتبت کلیه بفعل کلیه
آمد بقشت و تکمیل انفوس و دعوت بمعاد صورت می بندد و چون جان و سط
که نهایت نزول و بدایت عروجست مرتبت انسانیت هر اینه احکام ده
از اوامر و نواهی بر بسته تعین و هیئت اجتماعی انسانی باشد قال فی کتاب
مفتاح الغیب فالامر ینزل من حقیقة الحقایق نزولا غیبیا یعنی امر الهی تکوینی
شبانالیه بقوله تعالی یدبر الامر من السماء الی الارض و قوله ینتزل الامر

بیهقی شنول میکند و مراتب استیداع از حضرت حقیقة الحقایق
که حقیقة جامعه انسانیه کمالیه است نزولی عینی تا حتی تحوکه عنصریه مفیضیه
الی النفس الرحمانی المنعوت بالعماء الی المرتبة الثانیة الالهیة ثم الی المرتبة
القلمیة العقلیة ثم اللوحیة النفسیة هکذا الی العرش الی الکرسی الی السموات
الی العناصر الی المولدات ینتهی بالانسان فاذا انتهی الامر الی صورة الانسان
انعطف من صورته الی الحقیقة الکمالیه المختصة به المسماة بحقیقة الحقایق
دایرة کاملة دائمیة الحکم الی حین انتهاء ما کتب القلم من علم ربه فی خلقه یعنی
چون منتهی میشود امر بصورة انسان منعطف میکرده از صورت انسان
کامله در حال حیوة بعروج تحلیلی و انسلاخ از اضباغ مراتب استیداعیه
و تطورات باز بحقیقه کمالیه مختصه بانسان عروجی بر عکس سیر اول که
نزولی بود و انصباغی شعر رسد چون نقطه آخر باول
در الجمانه ملک ماند بذر مرسل و این عروج تحلیلی و انسلاخ از
اضباغ مراتب استیداعیه آثار اقامت دین است و اطاعت امر
اقم وجهک للدین حنیفا فطرة الله و روح بران فطرة است و تغییر فطرة
ازبدن است عطار ذات جانرا معنی بسیار هست
لیک ثانی تو کرد دکار هست - هر معانی کان تراد رجان بود
ثانیش سوی فدیه تن بنهان بود - دولت دین کر میسر کردد
تقدیر باجان برابر کردد قال الراغب اعلم ان العقل یهدی الا بالشرع
والشرع لن یتبین الا بالعقل فالعقل کالسراج والشرع کالزیت الذی یمده
فما لم یکن زیت لم یحصل السراج وما لم یکن سراج لم یضی الوتی فالشرع عقل
من خارج والعقل شرع من داخل وهما متعاضدان بل یحیان ولکون الشرع
عقلا من الخارج سلب الله اسم العقل عن الکافر فی غیر موضع من القرآن
صم بکم عمی فهم لا یعقلون ولکون العقل شرعا من داخل قال فی صفة

کتبه

العقل

العقل فطرة الله التي فطر الناس عليها لا تبديل لخلق الله ذلك الدين القيم
فسمى العقل دينا ولكونهما متحدين قال نور على نور اى نور العقل ونور الشرع
ثم قال يهدي الله لنوره من يشاء فجعلهما نورا واحدا والحمد لله اولا واخرا فليرجع
الى معقوله عليه الصلوة والسلام اول الدين معرفته يعني اصل واساس دين معرفت
حق تعالى است جه اول بنا بيت اساس واست ودر وجه ان النبي صلى الله عليه
واله قال ان دعامة البيت اساسه ودعامة الدين المعرفة بالله والسقين
والعقل الجامع فقلت بابي وامي ما العقل الجامع قال صلى الله عليه واله وسلم
الكف عن المعاصي والحرص على طاعة الله تعالى والالف واللام في اول الدين
للتعريف والعهد قال الشيخ رضي الله عنه في الفص اليعقوبي قال تعالى ووصى بها ابرهيم
بنيه ويعقوب يا بني ان الله اصطفى لكم الدين فلا تموتن الا وانتم
مسلمون اى منقادون اليه وجاء الدين بالالف واللام للتعريف و
العهد فهو دين معلوم معروف فاز اى انكه معهود ابد است كه معلوم
مخاطب باشد وهو قوله تعالى ان الدين عند الله الاسلام وهو اى الاسلام
الانقياد فالدين عبارة عن انقيادك والذي من عند الله هو الشرع الذي
انقدت انت اليه يعني حكم الهي كه عبد بان منقاد ميشود پس فرق ميان
دين وشرع انست كه دين از عبد است وشرع از حق فالدين الانقياد و
الناموس هو الذي شرعه الله فمن اتصف بالانقياد لما شرعه الله له فذلك
الذي قام بالدين واقامه اى انشاءه كما يقيم الصلوة فالعبد هو المنشئ للدين
والحق هو الواضع للاحكام والانقياد عين فعلك فما سعدت الا ما كان
منك چون دين از فعل تو ظاهر ميشود پس سعادت تو نيست الا بانچه
از تو حاصل ميشود كه ان انقياد شرعيست مركب اين بادي دنيست هم بين
حاصل از كار بيقينيت وبس فكما اثبت السعادة لك ما كان فعلك
كذلك ما اثبت الاسماء الالهية الا افعاله يعني بحيثكه فعل تو اثبات

اظهار سعادت تو کرده بحیثیتی اظهار نکرده است کمالات ذات الهی را الا
افعال او و بیان معنی که افعال سبب اسما است زیرا که اسما بیان افعالست
لیکن خود حقایق اسماء الهیه بحقیقتی از عالمین ظهور او حاصل نمیشود الا
باثار و افعال الهی بحیثیتی که ظاهر میکرد سعادت و شقاوت عبد الا بافعال
او و بآثار او سمی الها و یا تارک سمیت سعیدا فانزل الله سورته ان الذین
و انعلت الی ما شرعت لک نضارة روضة سعادت و ازین از ترشح چشمه سار
سامعین دین مبین است و سرسبزی نهال دولت و اقبال و بهائی از
متابعت شرایع سید المرسلین علیه و آله افضل صلوات المصلین شعر
هر که در دین محمد ره نیافت ❊ تا ابد کودی ازین در کی نیافت
و اشد علیه سلام الله من لم یؤدبه دین المصطفی ادبا محضا تحیرنی الامن
و اضطرابا بیت ای نظامی جهان پرستی چند ❊ بر بلندی برای پستی چند
کوش تا ملک سرمدی یابی ❊ وین ز دین محمدی یابی ❊ پوشیده نماند که
در کلام اعجاز آئین باب مدینه علم اولین و آخرین و مؤید بتائید دین الله
المتین علیه صلوات المصلین اول الدین معرفة اشعار است بقصد
موضوع علم بالله بدلیل بدلیل قوله علیه سلام الله عقیبه و کمال معرفة
المقصد به جه علم الهی را تصدیق کرده اند بانکه علمیست باحوال الله
من حیث هو و من حیث ظهوره فی المظاهر و غیرها پس موضوع او ذات
حق تعالی است که عین وجود حقیقیست و نزد فلاسفه موضوع علم الهی معنوم
موجود است و نزد قدماء متکلمین ذات حق تعالی است و ممکنات نزد متاخرین
انسان معلوم مطلق است پس بنا بر انکه بحث در علم الهی از وجود حقیقی
نکه عین ذات حق تعالی است من حیث هو و من حیث الارتباط بالخلق
واجب آمد بیان تصور وجود محض و اشاره به هویه انکه حق تعالی وجود
حقیقی است و بیان تصور حقیقت خلق بوجهی که موجب امتیاز نکره کره

كرد د في كتاب مفتاح الغيب الالهي له الاحاطة بكل علم احاطة متعلقه
وهو الحق تعالى بكل شئ وله موضوع ومبادو مسائل وموضوعه الحيض
به وجود الحق سبحانه وتعالى وعرف في كتاب المصوص بان حقيقة الحق
عبارة عن صورة علمه بنفسه من حيث تعينه في تعقله نفسه اي تعينه
الضروري الذي لازم في تعقله نفسه فحسب فليس تعقل ذلك العلم بنفسه
باعتبار زيادة الصورة على ذي الصورة وزيادة النسبة بينهما فان مثل
هذا العلم يكون حجابا على المعلوم تعالى الحق عن ذلك على انه يستلزم التعدد
في رتبة التعين الاول وهي بسيطة من جميع الوجوه بل باعتبار توحد العلم و
والمعلوم لعدم زيادة الصورة ونسبتها على ذي الصورة واحترز بذلك عن
تعقله نفسه في رتبة الاسماء وسيجي تحقيق ذلك وحقيقة الخلق عبارة
عن صورة علم ربهم بهم واعلم ان مراتب التصورات اربعة اولها التصور
المطلق الروحي او الفطري البديهي ثم التصور الذهني الخيالي والثالث الحسي
والرابع الجامع للكل قال في تفسير الفاتحة اما التصورات فاول مراتبها الشعور
الاجمالي الوحداني باستشراف العالم على ظاهره وباطنه من سوا الجهتين وحكم
النور واشعته على الحضرة العلمية من خلف استار احكام الكثرة وهذا ليس
تصورا علميا وانما هو ادراك روحاني جلي من خلف حجاب الطبع والهداية
فليس هو من وجه من اقسام التصورات فاذا ادخل في مراتب العلم فذلك
باعتبار القوة القريبة من الفعل فانا نجد تفرقة بين هذا الشعور الذي
سميناه علما بالقوة القريبة من الفعل وبين حالتنا المتقدم على هذا الشعور
وهذا فرقان بين غنى عن التقرير ثم لما ذكرنا التصور البسيط النفساني
الوحداني كتصورك اذا سئلت عن مسئلة او مسائل تم فيها فانك تجد
جزما مفروضها وعجزا من ذكر تفاصيلها والتعبير عنها مع عدم استحضارك
حينئذ اجزاء المسئلة واعيان التفاصيل وانما يتشخص في ذهنك عند

عند الشروع في الجواب قليلة قليلة والتصورات البديهية كلها داخلة
في هذا القسم ثم يليه التصور الذهني الخيالي ثم التصور الحسي وليس للتصور
مرتبة اخرى الا النسبة المتركبة من هذا الاقسام باحدية الجمع وكمال
معرفته التصديق به يعني كمال معرفت حق جل وعلا در تصديق بوجود او توان
يافت بدانكه علم بانكه عالم را صانعي هست هر فطرتي را بالبديهه حاصل
قال عليه الصلوة والسلام عجبت لمن شك في الله وهو يرى خلق الله
چيم كوش وعين چشم وسيم فم چون بود بي كاينات اي مسلم التصديق به توحيد
يعني كمال تصديق بوجود حق تعالى انست كه او را يكانه داني كما قال تعالى والهكم
اله واحد لا اله الا هو پس هيچ چيز شريك او نداني در الوهيت واين اول
مرتبه توحيد است وانچه شرعا واجبست بر مومن اثنيت قال في
الفتوحات اعلم ان الشرع ما تعرض لاثبات الذات في نفسها انتهى واغا عرض
على توحيد الالوهيته واحدية انه لا اله الا هو ودر رساله زبان و
مكانست كه اول مراتب توحيد توحيد قوليست وان توحيد عامه
مومنانست كه بكويد موافقت دل در قول اشهد ان لا اله الا الله
وحده لا شريك له واين قالب وصورة توحيد است ونجات يافتن
از شرك جلي بدو منوطست وعصمة ماو اموال بدو مربوط وسبب
جريان جمله احكام اسلامست ورستن از خلود در دوزخ ورسيدن
بنعيم مقيم ثمره اوست واين توحيد از زوال وتزلزل ودراريست
وسلامت وثبات نزديك تر از توحيد كساني كه بعقل تاريك
شده بود غفلت واسير مانده در بند شهوت ومحجوب كشته بحجب
فضول وصد سرادرده غرب توحيد كنند زيرا كه بالت وعدت عقل
صافي از غفلات نجرد از شهوات بتوحيد رسيد وهم محالست
تا بعقل مختصر تاريك جبر رسد شكرة عقل چون در فضاي عالم توحيد

بر وانکه شکار او جز شبهه و شکوک نباشد متکلم دلیل توحید میکوید
و فرا میدارد که موقنست و اندرون بی شک و شبهه اکنده شعر
عقل جزوی آفتش وهمست و ظن ۰ زانکه در ظلمات شد او را وطن
کو بعقل ادراک این ممکن نبودی ۰ قهر نفش از هر چه واجب شد ربودی
آب سقاء بغدادی بر کنار دجله یا صیاد و صید دلیل بر وی گرفتند
پس ترسا شد و سوکند خورد که بعد دهر دلیلی که گفته ام در توحید
دلیلی در ثالث ثلثه بکویم اکر او را بیک دلیل از دلایل توحید روشن
شده بودی همانا که او را این واقعه افتادی مولانای رومی فرماید
کو تو عقل ساده می یابی ز خویش ۰ از خیال صد عقل پیچیده بیش
کرچه عقل ساده باشد بی نظام ۰ لیک مقصود تو کرداند تمام
دور تر باشد چنان عقل از خطر ۰ وی عجب مقصود یابد زود تر
زیرکی چون کبر و باد انکیز تست ۰ ابلهی شو تا بماند دین درست
زیرکی ظن آست و حیرانی نظر ۰ زیرکی بفروش و حیرانی بخر
و این مرتبه که از توحید واجبست حصول آن یا بنور عقلست اما عقل
صافی قائم بواسطه نظر در دلیل وحدة او در الوهیت و عدم
غیر او در الوهیت او قال تعالی لو کان فیهما آلهة الا الله لفسدتا
یا بنور ایمانست زاید بر نور عقل که ان معطی سعادت تبعیت توحید
سعدا و اشقیا دران مشترکند کما قال علیه الصلوة و السلام و التحیة
الاکرام لم یطلع العقول علی تحدید صفته و لم یحجبها عن واجب معرفته
پس انچه واجبست از معرفت حق تعالی که ان توحید در الوهیت است
عقل را ممکن الحصولست بشرط صفای فطری للعلامة الجلالیه
باتفاق عقل و نقل و اطباق برهان و کشف صانع عالم جل اسماؤه
و تعالی کبریاؤه بکیست و اکر کسی را در دین مطلب شبهتی روی نمود

تشریک ۴
عقلی ۵

از قصور عقل و آفت فطرم سلیم است که بواسطهٔ غبار کدورات
علایق بسیط و عوایق خارجی آئینهٔ دل او زنگار آلود شبهه و شکوک
شده و از نظاره وحدهٔ حقیقی حضرت حق محروم مانده حبذا نفسی که
آئینه غبار آلود باشد که عین واحده در او متکثر و متحیز نماید و اگر نه
بحسب فطرهٔ مجبول است بر ادراک وحدهٔ الهی و صفات کمال الحضرت
خباجه محوای کلام هدایت مقای عوایق زدای حضرت سید الانام علیه
الصلوة و السلام بان نا المفطر حیث قال صلی الله علیه و آله و سلم
کل مولود یولد علی الفطرة فابواه یهودانه او یمجسانه او ینصرانه
جه در بدایت عقول مرتکوز است که بین رابطه وحدت هیچ کثرة بالی
هیچ موجود منتظم نمیگردد قال المحقق القونوی قدس سره فی کتاب
مفتاح الغیب لما کان متعلق معرفة کل عارف و الذی یمکن ادراکه حکمه
انما هو مرتبة الحق سبحانه و تعالی اعنی الالوهیة واحدیتها امر فی کتابه
العزیز نبیه علیه الصلوة و السلام الذی هو اکمل الخلق مکانة و استعدادا
فقال فاعلم انه لا اله الا الله ننبهه له و لمن یتبعه علی ما یمکن معرفته و انظر
به و معلوم ان الالوهیة مرتبة مرتبطة بالمالوه و مرتبطة بها
المالوه لما یقتضیه سر التضایف و انها واحدة لما یلزم من المحال
ان لو لم یکن کذلک کما انبئ لاولی الالباب و قال فی التفسیر اذا شاء الحق
سبحانه ان یطلع علی هذا الامر بعض عباده عرفهم او لا شرع ذاته المقدسة
عن العالمین بالالوهیة و ما یتبعها من الاسماء و الصفات و النعوت
ثم اراهم ارتباطها بالمالوه و افقههم علی سر التضایف المنبه
علی توقف کل واحد من المتضایفین علی الاخر وجودا و تقدیرا انتهی
حینئذ ان متعلق طلبنا من حیث نحن اذا وقفنا هو ان یعرف نسبته
مالوهیتنا من الوهیته و حکمها فینا یسبیها المعبر عنها بالاسماء و احدا

هو معرفة صورة ارتباط العالم بموجده وارتباط موجده به ولعمري الا
من نسبة تجلية الوجود الى المنبسط على اعيان المكونات حتى انصبغت بنوره
لاستحالة حصول غير ذلك من الحق كما مر وقال الشيخ في الباب الثاني والسبعين
ومايه في الفتوحات اعلم ان التوحيد ان التعمل في حصول العلم في نفس الانسان
او الطالب بان الله الذي اوجده واحد لا شريك له في الالوهية قال تعالى
لو كان فيهما آلهة الا الله لفسدتا وقد وجدنا الصلاح وهو بقاء العالم
ووجوده فدل على ان الموجد له لو لم يكن واحدا ما صح وجود العالم هذا
دليل الحق فيه على احديته وطابق الدليل العقلي في ذلك ولو كان في غير
هذا من الادلة ادل منه عليه لعدل اليه وجاء به وما عرفنا بهذا ولا بالطريق
اليه في الدلالة عليه وقد تكلف قوم الدلالة عليه بطرق اخر وقد حوا
هذه الدلالة مجموا بين الجهل بما نصبه الحق دليلا على احديته وبين
سوء الادب فاما جهلهم فكونهم ما عرفوا موضع الدلالة على توحيده
في هذه الاية حتى قدحوا فيه واما سوء الادب فمعارضتهم عباد خلوا فيها
بالامور الفاسدة فجعلوا نظرهم في توحيده اثم في الدلالة عما دل به الحق
على احديته وما ذهب الى هذا الا المتاخرون من المتكلمين الناظرين
في هذا الشان واما المتقدمون فما عرجوا عن هذه الدلالة قوسه وانى
نقررها وابانوا عن استقامتها ادبا مع الله تعالى وعلما بموضع الدلالة
منها واعلم ان الكلام في توحيد الله من كونه الها فرع عن اثبات وجوده
وهذا باب التوحيد فلا حاجة لنا في اثبات الوجود فانه ثابت عند الذي
نازعنا في توحيده واما اثبات وجوده فمدرك بضرورة العقل لوجود
ترجيح الممكن باحد الجائزين والما ادرى الذات في نفسها فلا يعرف لها ماهية
حتى يحكم عليها لانها لا تشبه شيئا من العالم ولا شيء منها شيء فلا يتعرض
العاقل الى الكلام في ذاته الا بعد ان عرف من عنده ومع اتيان الخبر فالجهل

ذلك الحكم اليه لجهلنا به بل يوثر به على ما قاله وعلى ما هيله فان الدليل ما
يقوم الا على نفي التشبيه شرعا وعقلا فهذه طريقة فرسه عليها اكثر علماء
النظر واما الموحد بنور الايمان الزايد على نور العقل وهو يعطي السيادة و
هو نور لا يحصل عن دليل اصلا وانما يكون عن عناية الهية بمن وجد عنده
وتعلقه صدق المخبر فيما اخبر به عن نفسه خاصة لبني متعلق الايمان اكثر
من هذا فان كشف متعلق الجن ضرورا خر ليس نور الايمان لكن لا يفارقه نور
الايمان وذلك النور هو الذي يكشف له عن احدية نفسه واحدية كل من وجد
الذي بها يتميز عن غيره سواء كان ثم صفة يقع فيه الاشتراك او لا يكون
لا بد من احدية يخصه يقع بها الامتياز له عن غيره فلما كشف للعبد هذا
النور الكاشف عن احدية الموجودات علم قطعا بهذا النور ان الله تعالى
له احدية يخصه فاما ان يكون عينه فيكون احدية الذات احدية المرتبة
وهو عينها واما ان يكون احدية المرتبة يوافق الكشف الدليل النظري
ويعلم قطعا ان الذات على احديته يخصها هي عينها وهذا معنى قول ابي العتاهية
شعر وفي كل شيء له آية تدل على انه واحد وتلك الاية احدية كل
معلوم سواء كان كثيرا او غير كثير فان للكثير احدية الكثرة لا يكون لغيرها
البتة وان نجد تماما مام اهل توحيد عليه سلام الله الوحيد شيدا
هياكل التوحيد ناسيده در جواب كميل بن زياد جبر بر صفاح اعيان و
اشباح عالم ممتنعي في كل شيء له آية تشهد انه بر احدية ذاتيه مرتسم
كما قال عليه الصلوة والسلام في جواب السائل عن الحقيقة نور يشرق من
صبح الازل فيلوح على هياكل التوحيد اثاره يعني شمس حقيقتا احدية از
مشرق صبح ازل تا مغرب شام ابد بر هياكل كواكب تعلقات الهية كه هر يك
حامل وهيكل نسخه آيه توحيد مشرق وتابنده است ثم قال عليه الصلوة
والسلام وكمال توحيده الاخلاص له يعني كمال توحيد حق تعالى انست كه

الذي

همچنانکه نفی شرکت در الوهیت کرده خالص کرد ای جمیع امور را با نبات
با و بلا مشارکت غیر یعنی هیچ چیز را مستقل نکنی بحق تعالی کر محدثات را
در ان شرکتی باشد لان الله تعالی وحد فی الذات والصفات والاسماء و
الافعال یعنی ان کل شیء نسب الیه ذات او صفة او اسم او فعل فنسبتها الیه مجازیة
لانها فی الحقیقة عکوس انوار تجلیات الذات والصفات الازلیة والاسماء الالهیة
والافعال الخالقیة فی مظاهر الکون ولیس لمظاهرها شیء منها حقیقة کما للمراة من
الصورة المتجلیة فیها قاسم فرماید آئینه سبب گشت کر دوی تو عیان شد
دوی تو سبب بود کر آئینه نهان شد ۸ چه هر کر دو در آئینه می بیند آئینه
نمیتواند دید هذا معنی باطنیة الاشیاء کما گفت او عین وجود اشیاء
ونه عین اشیاست لان اظهاره تعالی الاشیاء عبارة عن ظهوره بها
وباحکامها لیس موجود بودن اشیا عبارت است از ظهور حقیقت وجود
بصور واحوال اعیان اشیا مع بقاء الاشیاء علی عدمها لیس حق عین وجود
اشیاست نه عین اعیان اشیا فالوجود کله حق ظاهر وباطنه والاشیاء فالسمع
والبصر وغیرهما من الصفات فی ای موصوف کان فهویة حقیقة لا شریک له
جهان جمله فروغ نور حق دان ۸ کر حق دروی پیداست پنهان ونحو قوله
تعالی وهو السمیع البصیر اشارت بخصوص او بصفات واسماء الدراى
تعریف خبر وتقدیم مسند الیه قال الشیخ رضی الله عنه فی الباب الثالث و
السبعین من الفتوحات المکیة فی جواب السؤال العشرین اعلم ان الله
یستحق
بجمیع الاسماء الواقعة فی الکون الظاهر الحکم انما یستحقها الحق والعبد یتخلق بها
وایز لیس للعبد سوی عبشیة ولو وقع علیه اسم من الاسماء انما وقع علی الاعیان من
کونها مظاهر فما وقع اسم الا علی وجود الحق فی الاعیان والاعیان علی اصلها لا
استحقاق لها فالوجود لله وما یوصف به من اثر صفة کانت انما المسمی بها
هو سمی الله فافهم فهو المسمی بکل اسم والموصوف بکل صفة والمنعوت

بكل وقت واما قوله سبحان ربك رب العزة عما يصفون من ان يكون له شريك
في الاسماء كلها فالكل اسماء الله اسماء افعاله او صفاته او ذاته فما في الوجود
الا الله والاعيان معدومة في عين ما ظهر فيها شعر

ملك ملك بقا جز واحد قهار نيست ✣ قهر شان كز غير در وادي او ديار نيست
اوست كز نور ظهورش سينما دين وان ✣ وانچه مي بيني ز اريش عالم بجز پندار نيست
انما الكون خيال وهو في الحقيقة ✣ والذي يفهم هذا حاز اسرار الطريقة
تو دو دريا بين اگر چشم تو بينا ست ✣ كه عالم نيست دريا كف دريا ست
خيالستاني همه عالم بيندیش ✣ ببين آخر خيالي را از ين پيش
تو يا ديوانه تا اشفته باشي ✣ كه جندين در خيالي خفته باشي

فعلى التحقيق ان صور العالم للحق من الاسم الباطن صور الرؤيا للنائم والتعبير
فيها كون الصورة احواله فليس غيره كما ان صور الرؤيا احوال الراي لا غيره وما
راى الا نفسه فهذا قوله انه ما خلق السموات والارض وما بينهما الا بالحق
وهو عينه وهو قوله ويعلمون ان الله هو الحق المبين اي الظاهر فهو
الواحد الكثير ✣ تا تو با خود شي عدد بيني همه ✣ چون شدي فاني احد بيني همه
عرش و عالم جز طلسمي بيش نيست ✣ اوست بس وين جمله اسمي بيش نيست

قال صلى الله عليه وآله وسلم اصدق بيت قالته العرب قول لبيد
الا كل شي ما خلا الله باطل يعني هر چه غير حق تعالى است باطل و غير ثابت
است في نفسه بل ثابت لغيره است از قبيل عمي كه موجود نيست واعمى را
ثابت است اما وجود حقيقت كه مشتمل است اعيان ثابته معلوم است
ماعدم نماييم وهستيهاي ما ✣ تو وجود مطلقي فاني فما ماهيم شيران ذوق
حمله مان از باد باشد دم بدم ✣ حمله مان پيدا و ناپيدا ست باد انكر نبود هستي
ما جو نايم و نواديم نيست ✣ ما جو كوهيم و صدا در ما نيست
نشان دهند كه جز ذات بي نشان كسي نيست

وثلثمائة من الفتوحات ليس العالم في حال وجودها بشيء سوى الصور التي قبلها
العماء وظهرت فيه فالحقيقة تثبت عليها من نفسه فما هو موجود الا
بغيره فالجوهر الثابت هو العماء وليس الا نفس الرحمن هو الوجود الاضافي
الوحداني بحقيقته المتكثر بصور المعاني التي هي الاعيان واحوالها في الحضرة
الواحدية سمي به تشبيها بنفس الانسان المختلف بصفة الحروف مع كونه هواء
ساذجا في نفسه ونظرا الى الغاية التي هي ترويح الاسماء الداخلة تحت حيطة الاسم
الرحمن عن كربها وهو كمون الاشياء فيها وكونها بالقوة كترويح الانسان
بالنفس والعالم جميع ما ظهر فيه من الصور ونسبتها من العماء نسبة
الصور من المراة فظهر فيها العين الرائي والحق تعالى هو البصير العالم
فهو الرائي وقال في الفتوحات السؤال السابع والثمانون ما يقتضي الحق
من الموحدين الجواب ان لا مزاحمة اذ الظاهر لا يزاحم الباطن والباطن لا يزاحم
الظاهر وانما المزاحمة ان يكون ظاهران وباطنان فهو الظاهر من حيث المظاهر
وهو الباطن من حيث الهوية والمظاهر متعددة من حيث اعيانها لا من حيث
الظاهر فيها لاحدية من ظهورها والعدد من اعيانها فيقتضي الحق من الموحدين
عدم المزاحمة ليسمى العبد عبدا والرب ربا فلا يزاحم الرب العبد في عبوديته
ولا يزاحم العبد الرب في ربوبيته مع وجود عين الرب والعبد فالموحد لا
يتخلق بالاسماء الالهية فان قلت فيلزم ان لا يقبل ما جاء من الحق من اضافة
المحدثات من مقية ونزول واستواء وضحك فهذه اوصاف العباد وقد قلت
ان لا مزاحمة فهذه ربوبية تزاحم العبودية قلنا ليس الامر كما ذكرت من اوصاف
العبودية وانما ذلك من اوصاف الربوبية من حيث ظهورها في المظاهر لا من
حيث هويتها فالعبد عبد على اصله والرب رب على اصله والهوية هوية
على اصلها فان قلت فالربوبية ما هي عين الربوبية الهوية قلنا الربوبية نسبة
هوية الى عين والهوية لنفسها لا تقتضي النسبة وانما ثبوت الاعيان طلب النسبة

من هذه الهوية فهو المعبّر عنها بالربوبية وقال في الباب الثاني والعشرين
ومائتين في معرفة الجمع واسراره والجمع عندنا ان تجمع ماله عليه ومالك عليه
وترجع الكل اليه واليه يرجع الامر كله الا الى الله تصير الامور فما في الكون الا
اسماؤه ونعوته غير ان الخلق ادعوا بعض تلك الاسماء والنعوت وسمّى الحق بعضهم
في ذلك مخاطبهم بحسب ما ادعوه فمنهم من ادعى في الاسماء المختصة به تعالى في
العرف ومنهم من ادعى في ذلك وفي النعوت الواردة في الشرع مما لا يليق عند
علماء الرسوم الا بالمحدثات واما طريقنا فما ادعينا في شيء من ذلك كله بل جهلنا
عليه غير انا نبهنا ان تلك الاسماء حكم اثار استعداد اعيان الممكنات فيه
وهو سر خفي لا يعرفه الا من عرف ان الله هو عين الوجود وان اعيان الممكنات
على حالها ما شمّت عليها وصف في عينها قال تعالى ليس كمثله شيء وهو كثرة
قد علم الله ما تؤول اليه قول كل متأول في هذه الآية واعلاها قولا الذي ليس
في الوجود شيء مماثل للحق او هو مثل للحق اذ الوجود ليس غير عين الحق فما في الوجود
شيء سواه يكون مثلا له او خلافا هذا ما لا يتصور فان قلت فما هذه الكثرة
المشهودة قلنا هي بسبب احكام استعدادات الممكنات في عين الوجود الحق و
النسب ليست اعيانا ولا اشياء وانما هي امور عدمية بالنظر الى حقائق النسب
واذ الم يكن في الوجود شيء سواه فليس مثله شيء لانه مثل ليس ثم فافهم وتحقق
ما اشرنا اليه فان اعيان الممكنات ما استعدت الا الوجود والوجود ليس
غير عين الحق فالجمع على الحقيقة كما قررناه ان تجمع الوجود عليه فيكون هو عين الوجود
وتجمع حكم ما ظهر من العدد والتفرقة على اعيان الممكنات انها عين استعداداتها
وقال في الباب الخامس والمائتين اعلم ان التخلي بالحاء المعجمة عند القوم اختيار
الخلوة والاعراض عن كل ما اشتغل عن الحق وعندنا التخلي عن الوجود المستفاد
لانه في الاعتقاد هكذا وقع وفي نفس الامر ليس الا وجود الحق والموصوف
بالاستفادة الوجود هو على اصله ما استفاد من امكانه فحكمه باق وغيريته ثابته

والحق

والحق شاهد ومشهود فانه تعالى لا يصح ان يقسم بما ليس هو ولان المقسم به هو الذي ينبغي له العظمة فما اقسم لشئ ليس هو فما اقسم به وشاهد ومشهود فهو الشاهد والمشهود مولانا اين چه وجود است نمود از خود ديده خود وعاشق ديدار خود
برد رود ديوار خود از نقش خود ✣ نقش كند برد رود ديوار خود
تخت خود وفوق خود واين واآن ✣ ظاهر وباطن خود وانوار خود
نوح هم او صورة طوفان هم او ✣ خود برد ان قهر خود آثار خود
باز جوان لطف بخود سير كرد ✣ بشكفد وبرد مدار خار خود
آدمي وآدم واين دم قيام ✣ كيست بكو شمس سمهداد خود
فما ظهر في الوجود الا الوجود الالهي فالوجود الحق وهو واحد فليس ثم شئ هو له ثان فان قلت فمن هذا الذي جهل هذا الامر حتى تعلمه ولا يقبل الا علم الا موجود قلنا الجواب عليك من نفس اعتقادك فانك اثبت بانه تعالى قال للشئ كن فما خاطب ولا امر الا من يسمع ولا وجود له عندك في حال الخطاب فقد سمع من لا وجود له فهو الذي تعلمه ما ليس عنده فتعلمه وهو في حال عدمه يقبل التعليم كما سمع الخطاب عندك قبل التكوين وهو عندنا قوله للمتكوين ان يكون مظهرا للحق فهذا معنى قوله فيكون لا انه استفاد وجودا انما استفاد حكم المظهرية فيقبل التعليم كما قبل السماع لا فرق ولقد نبهتك على امر عظيم ان تنبهت له وعقلته فهو عين كل شئ في الظهور ما هو عين الاشياء في ذواتها سبحانه بل هو هو والاشياء اشياء فبعض المظاهر لما رات حكمها في الظاهر تخيلت ان اعيانها اتصفت بالوجود المستفاد فلما علمنا ان ثم في الاعيان الممكنات من هو بهذه المثابة من الجهل بالامور تعين علينا مع كوننا على حالنا في العلم مع ثبوتنا ان نعلم من لا يعلم من اشالنا ما هو الامر عليه ولا سيما وقد استفتانا بانا مظهر فمكنا هذه النسبة من الاعلام لمن لا

لا يعلم فاقدناه ما لم يكن عنده فقبله فمنها اعلمناه انها استفاد وجوده
بكونه مظهرا فتجلى عن هذا الاعتقاد قال الشيخ عبد الرزاق في الاصطلاحات
في باب الميم المسألة العاشرة هي بقاء الاعيان الثابتة على عدمها مع
تجلي الحق باسم النور اي الوجود الظاهر في صورها وظهوره باحكامها
وبروزه في صور الخلق الجديد على الآنات باضافة وجوده اليها وتعينه
بها مع بقائها على العدم الاصلي اذ لولا دوام تجلي وجودها بالاضافة
اليها والتعين بها لما ظهرت قط وهذا امر كشفي ذوقي ينبو عنه الفهم
ويأباه العقل جون معلوم شد كه ايجاد حق تعالى اشيا را بقول كن افادة
مظهريت اشياست وجود حقيقي را وبقول تكوين عبادتست از نمودن
اشيا مظهر ذات حق تعالى كه عين وجود است پس وجود منسوب
هر منسوب هر مخلوق آن وجود حق تعالى باشد اذ لا وجود للممكن لكن اعيان
الممكنات قوابل لظهور هذا الوجود عدم آينه است از بهر هستي
ببين رويش در آينه كه رستي واختلاف ظهور نور وجود كه واحد حقيقي
از اختلاف ذوات ان اعدام ثابته در ذوات ظاهر است كه اخذ كرده از
مظاهر صور لا نانيت را بنمود هستا نخستم هست را بنمود بر شكل عدم
يعني وجود حقيقي مصور ومشكل بصور واشكال اعدام كه اعيانست
ظاهر ميكرد چنانكه قال الواسطي اظهاره الاشياء ظهوره بها واحكامها
همان ذاتي كه ان عين وجود است بصورتها در اعيان رخ نمود
همه آينه روي وجود ند رخش هر يك بقدر خود نمودند پس انچه
ظاهر است غير واحد حقيقي نيست واين ظهورات متكثره مختلفه اثر
مقتضيات حقايق عدميه اند وهذا من اعجب الامور تاثير المعدوم وقال
الامام بالحق ناطق جعفر ابن محمد الصادق عليه الصلوة والسلام لبنانه الله
حالتان حالة هو فيها نحن وحالة نحن فيها هو هو ونحن نحن نعيم ازحاد

قرب فرایض ونوافل بالطف بیانی وفرموده باشاره بواقع مسئله توحید
اما حالت اولی نظیر بی یسمع است در قوله علیه الصلوة والسلام هو فیها
نحن دلاله بر وجود عبد میکند بمخابخه در بی یسمع سامع عبد است یسمع
حق وحالت ثانیه که معتبر است نحن فیها هو کما لفظا است نظیر ان الله
قال علی لسان عبده سمع الله لمن حمده واما اشارة بواقع مسئله توحید
قوله علیه الصلوة والسلام ومع ذلک هو هو ونحن نحن قال فی الباب
الثامن والسبعین من الفتوحات المکیه فی الخلوة فاول ما یکشف لصاحب
الخلوة آیات العالم قبل ایات نفسه لان العالم قبله کما قال تعالی سنریهم
آیاتنا فی الافاق ثم بعد هذا نریهم الآیات التی ابصرها فی العالم فی نفسه
فلو راها اولا فی نفسه ثم راها فی العالم رب ما یخیل ان نفسه رای فی العالم
فرفع الله عنه هذا الاشکال بان قدم له رؤیة الایات فی العالم کالذی وقع فی
الوجود فانه اقدم من الانسان فکیف لا یکون اقدم وهو ابوه وایات
له رؤیة تلک الایات التی فی الافاق وفی نفسه انه الحق لا غیره وتبین له ذلک
فالایات هی الدلالات له علی انه هو الحق الظاهر فی مظاهر اعیان العالم فلا
یطلب علی اثر صاحب هذه الخلوة فانه ناظر جملة واحدة وهذا تمم الله تعالی
فی التعریف قال اولم یکف بانه علی کل شیء من اعیان العالم شهید علی التجلی
فیه والظهور ولیس فی قوة العالم ان یدفع عن نفسه هذا الظاهر فیه ولا
ان یکون مظهرا وهو المعبر عنه فلو لم یکن حقیقة العالم الامکان لما قبل
الصور وهو ظهور الحق فیه الذی تبین له بالآیات ثم قال انه بکل شیء
من العالم محیط والاحاطة بالشیء تستدعی ذلک الشیء فیکون الظاهر المحیط
لا ذلک الشیء فان الاحاطة به تمنع من ظهوره فصار ذلک الشیء وهو
العالم فی المحیط کالروح للجسم والمحیط کالجسم للروح الواحد شهادة وهو المحیط
الظاهر والآخر غیب وهو المستور بهذه الاحاطة وهو عین العالم ولما کان

الحكم الموصوف بالغيب في الظاهر الذي هو الشهاده وكانت اعيان ثابت
العالم على استعدادات في انفسها حكمت على الظاهر فيها بما تعطيه حقائقها
فظهرت صورها في المحيط وهو الحق ظل عرش وكرسي وافلاك وما ملاك
وعناصر ومولدات واحوال العرض وما ثم الا الله فالحق من كونه محيطا كالبيت
الخلق لصاحب الخلق ويطلب صاحب الخلق فان البيت يحجه ولا يحج
منه الا مكانه ومكانه يدل على مكانه فقد اعطيتك بمرتبة الخلقة التي
نزيد في الكيان لا الخلق المعهوده عند اصحاب الخلوات وقال في الفص النوحي
اعلم ان التنزيه عند اهل الحقائق في الحجاب الهي عن التحديد والتقييد اذ براى
انكه منزه تعين ميكند واجب تعالى را از حدود ات ومتشابهات پس اثبات
ميكند خداى تعالى را حد شريك وفصل بعين واين عين تحديد است فالمنزه
اما جاهل واما صاحب سوء ادب ولكن اذا اطلقاه وقالا اى بالتنزيه فقط
فالقائل بالشرايع المؤمن اذا نزه ووقف عند التنزيه ولم ير غير ذلك اى التشبيه
فقد اساء الادب واكذب الحق والرسل صلوات الله عليهم اذ براى انكه كتب
الهيه والسنه رسل ناطق بجمع بين التنزيه والتشبيه است پس صاحب تنزيه
فقط مخالف ايشان باشد وهو لا يشعر ويخيل انه في الحاصل وهو في الغاية
وهو كمن آمن ببعض وكفر ببعض اذ براى انكه او مؤمن است از تقييد باطلاق
وتقييد وارتشه از تجلى باطلاق وتقييد ولا سيما وقد علم ان السنة الشرايع
الالهيه اذا نطقت في الحق اى في صفته تعالى بما نطقت به انما جاءت بما
نطقت به في العموم اى في حق عموم الخلق القاصرين عن درك بطون الكلام و
رموزها على المفهوم الاول المتبادر الى الذهن بحسب وضع اللغة المتعارفة
وعلى الخصوص على كل مفهوم يفهمه من وجوه ذلك اللفظ بحسب ادراك القائم
باى لسان كان في موضع ذلك اللسان بما يخالف لغة عرب اورقان وحدث
معنى منطوق مى فهمد وعارف به نكات بيانيه فهم معنى غير منطوق ميكند

به تنزيه كافر وبتشبيه مؤمن ولكن
وحق تنزيه است

وعارف

ومعارف برموز واشارات معانی مرموزه بحساب حروف وغیر ما نکشف الا
الرموز والاشارات فان للحق فی کل خلق ظهورا فهو الظاهر بشئونه المنفردة فی کل
مفهوم وهو الباطن بشئونه المجمعة عن کل فهم الا عن فهم من قال ان العالم
وجزئیاته غیبا وشهادة من الازل الی الابد صورته وهویته وهو المسمی العالم
الاسم الظاهر کما انه ای الحق بالمعنی روح ما ظهر وهو الباطن فنسبته لما ظهر من
صور العالم الحسیة والعقلیة نسبة الروح المدبر للصورة الجسمیة
فتوخذ فی حد الانسان مثلا باطنه وظاهره وکذلک کل محدود وای کلام مثل
از برای تحدید حق تعالی یعنی همانکه تحدید انسان وتحدید هر محدود انست که
اخذ کنند در حد او ظاهر او یعنی حیوان در حد انسان وباطن او یعنی ناطق
هم در حد انسان یعنی تحدید حق تعالی بانست که بگویند حقیقتی است
متجلی بمجموع صور عالم فالحق محدود بکل حد از برای انکه او متجلی است بصور عالم
وصور عالم محدود بحد ودر عین مشاهیه است پس حق تعالی محدود باشد
بجمیع آن حدود وصور العالم لا تنضبط ولا یحاط بها ولا یعلم حدود کل صورة
منها الا علی قدر ما حصل الکل عالم من صورة فلذلک یجهل حد الحق فانه لا یعلم
حده الا یعلم حد کل صورة وهذا محال حصوله فحد الحق محال وکذلک من شبهه
وما نزهه فقد قیده وحدده وما عرفه حاصل کلامه رضی الله عنه ان التنزیه
فقط والتشبیه فقط کلاهما یعزل عن معرفة الحق تعالی ومن جمع فی معرفته بین التنزیه
والتشبیه ووصفه بالوصفین علی الاجمال فقد اصاب فقال ان العالم صورة الحق والحق
بالمعنی روح العالم وحقیقته لانه یستحیل ذلک علی التفصیل لعدم الاحاطة
بما فی العالم من الصور فقد عرفه مجملا لا علی التفصیل کما عرف نفسه مجملا وهو
هو الحق المتعین بتلک المتعینات وهذه المعرفة لا تصور الا مجملة فافهم لا علی
التفصیل اذ تفصیلها موقوف علی معرفة الحق ومعرفة هذا المتعین ومعرفة الحق علی التفصیل
محال ولذلک ربط النبی صلی الله علیه وآله وسلم معرفة الحق بمعرفة النفس

مکانه صلی الله علیه وآله وسلم علی محمد لا بمجال فقال من عرف نفسه فقد عرف
ربه وقال تعالی سنریهم آیاتنا فی الآفاق ای صفاتنا فی الآفاق وهو ما خرج
عنک ای عن ذاتک من المکونات وفی انفسهم وهو عینک حتی یتبین لهم ای
للناظرین انه الحق من حیث انک صورته وهو روحک فانت لذلک الصورة
الجسمیة وهو لک کالروح المدبر لصورة جسدک والحد یشمل الظاهر والباطن
منک یعنی حد انسان که ان حیوان ناطق است شامل ظاهر و باطن انسانست
پس حیوان شامل ظاهر هر فرد از انسانست و ناطق شامل باطن او قال بعضهم
العجب کل العجب انه تعالی ما ظهر لشیء من مظاهره تعالیه الا وقد احتجب به فسبحان
من احتجب بنور ظهوره وظهر باستدلال سوره للشیخ ابن الفارض قدس
روحه بدت باحتجاب واختفت بمظاهر علی صبغ التلوین فی کل برزة
اجتماع این اختفا وظهور واضح وروشن میکردد بمثال احتجاب نور افتاب
وظهور او در خانه که جماعتی دران سکون باشند که هرکز مشاهده نور
افتاب نکرده باشند لیکن صفت او شنیده باشند که نوری بسیط محیط
که نه رنک دارد ونه شکل ودران خانه در بجها باشد منده بزجاجات
مشوعة الالوان والاشکال پس هرکاه که طالع شود افتاب منعکس کردد
دران خانه انوار متعدده ملونه شکله بالوان واشکال مختلفه پس بعضی از
اهل خانه کمان برند که روشنی خانه ایشان از نور زجاجاتست نه از نور افتاب
حیرت شده انکه نور افتاب واحداست ومنزه از تلون وتعدد وتشکل
تعالی الشمس عنها وحال انکه عند انست که زجاجه هیچ نوری ندارد وانچه سبب روشنی
خانه ایشان شده اشراق نور افتابست کریا وجودة اتی وصفاتی وصفاتی
متعدد زجاجات مشوعه متعدده مینماید وبا وصف احاطه وتنزه از
محاطیه محدود وشکل مینماید باشکال مختلفه وبا نسبت دینکی بالوان مختلفه
مرایی زجاجه مرایی میکرده پس این زجاجات که عبارت از اعیانست سبب احتجاج

ایشان شده از دانستن حقیقت آن محیط بسیط بی‌بهره و سبب این حجابات
سبب مشاهدهٔ ایشان شده نور آفتاب را چه اکوان در یکجا مدد
بودی نه بایں اجزاء صقیلهٔ مزاجیه اصلاً ان نور مدرک ایشان نمیشد و خانه
تاریک و ظلمانی میبود اما طائفه از اهل آن خانه که موفق شوند و هدایت
کرده شوند بحقیقت حال در سر ایشان منکشف میشود که روشنی این خانه نه از زجاجات
بلکه از مصباح شمس حقیقت است که منتشکل به اشکال و صبغ زجاجات شده
و بعدد و تکثر و اختلاف الوان و اشکال دارد در وحدت و بی‌رنگی و
احاطهٔ نور آفتاب نمانند و در این مقام میفرماید علیه الصلوٰة والسلام
لا یحجبه البطون عن الظهور ولا تقطعه الظهور عن البطون جهال ممکنین
از عرفا که صاحب جمع الجمع اند که مرتبه فرق ثابت است یعنی انبیاء و ورثهٔ ایشان
که علماء امت محمدیه اند مشاهد اسم الباطن و الظاهر میباشند و
این مغایرهٔ ذات حق تعالی با ذوات اشیا بنابر آنست که سلسلهٔ ممکنات
باسرها تعقلات ازلیه ابدیه الهیه است مترتبه متشبثه بعضها عن بعض
و ذات حق تعالی وجود محض است بس نسبت میان حق تعالی و عالم آنست
که حق باشد به تعقلات او و لذا قال فی باب المجلی هو عین کل شیء فی الظهور
و ما هو عین الاشیاء فی ذواتها سبحانه و تعالی بل هو هو و الاشیاء اشیاء
و کمال الاخلاص له نفی الصفات عنه و کمال اخلاص در توحید وجود ذات
که نفی کنی وجود صفات او را از او و اثنینیت وجود موصوف و صفت
مرتفع باشد لشهادهٔ کل صفة انها غیر الموصوف و شهادهٔ کل موصوف
انه غیر الصفة یعنی نفی صفات و نعوت از آن جهت باید کرد که نعت و صفت
مر مغایرهٔ موصوف و مغایرت نعوت بدیهه عادله و شاهد هر کس است قال
الشارح الشهادة ههنا شهادة الحال فان لحال الصفة شهادة استغنائه
عنها و الحالان شهدان بمغایرتهما لاختلاف اللوازم یدل علی اختلاف

عاجتها الموصوف و حال الموصوف شهد

الملزومات فمن وصف الله سبحانه فقد قرنه پس هر کس که اثبات وجود
صفت حق سبحانه و تعالی کند وجودی دیگر مقارن وجود موصوف که حق تعالی
است
بود کرده باشد و من قرنه فقد شاه و هر کس که وجودی مقارن وجود حق
تعالی کرد تثنیه ذات حق تعالی کرد و حمد ذات او عین وجود است و لیس له
ماهیة وراء الوجود فلا ترکیب فیه من وجود و ماهیة و غیرها کما قال فی
الفصوص اعلم ان الحق هو الوجود المحض و هو کونه وجودا بحیث لا یقبل
فیه کثرة و لا ترکیب و لا صفة و لا نعت و لا اسم و لا رسم و لا نسبة و لا
حکم بل وجود بحت لان المحض هو الخالص من کل شئ و هذا الوجود خالص من کل
اعتباره قید و هذا کمال الاخلاص له الذی اشار الیه علیه السلام لانه
متکلم من المقام المتعین الاول الذی هو الحقیقة المحمدیة علیه الصلوة و السلم
فمن اثبت له تعالی ماهیة وراء الوجود کما ذهب الیه بعض اهل النظر فقد
شاه و من شاه فقد جزاءه و من جزاءه فقد جهله و انکس که تثنیه او کرد
بدرستی که تجزیه او
کرده و انکس که تجزیه کرده پس بدرستی که ندانسته است او را چه لا محالة هر یک
از اجزا محتاج باشد شاه و لایت پناه ممسوس فی ذات الله از نفی صفات
و سلب نعوت از ذات الهی منزه است که نه این اراده و قصد که حق تعالی از عالم
و نه حی و نه قادر و نه غیر ذلک بلکه اشارت و رائت که کمال اخلاص در توحید
وجودی است که ذات صرف را بی ضمیمه امری از امور و قیام وصفی از اوصاف
بوی عبد اجمع آنادر وصفات غیر متناهیه دانی مثل ما در انکر عالم باشیم محال است
بانکر صفتی مغایر ذات ما که آن علمت بما قایم باشد تا بآن از حیوة و قدرت
از ما صادر شود اما ذات حق تعالی بنفسه بجای ان صفات و بی انکه
صفت علم و حیاة و قدرت بوی قایم باشد آثار آن از وی بظهور
میرسد زیرا که هر حقیقتی که قایم بغیر باشد موجود بذلک الغیر است و مثلا
اتصاف آن غیر است باو و چون قایم بخود باشد منسوب بغیر باشد و موجود
تا بآن از علم و از ما نکرد و همچنین در انکر
می مقارن است صفت حیوة و قدرت می باید
که بما قایم باشد صح

لغایة

وموجود لذاته باشد پس وجود موصوف باشد بخود مثلا اگر فرض کنی که
حرارت از آتش برخیزد و بذات خود قایم شود هم حرارت باشد و هم جار
باین معنی که حرارت با و قائمیست قیام الشئ بنفسه بمجنن است جمیع صفات
غیر مشاهیه الهیه ولهذا از علم بذات لازم می آید علم بجمیع صفات بعین علم بذات
نه که علم بذات مستلزم علم بصفاتست علی ملزوم علمی دیگر بلکه علم بذات
عین علم بصفاتست قال الشیخ فی اول کتاب العقله اعلم ان الحق تعالی علم
نفسه فعلم العالم بعین علمه بنفسه بنابر انکه حق تعالی نفس خود را بهمین
دانستن جمیع صفات غیر مشاهیه خویش را دانسته که از ان جمله است حقایق
اعیان عالم الان حقیقة الحق صورة علمه بهم شیخ ابو محمد روزبهان
قدس روحه العزیز میفرماید که محبت حق چنان دان که علم او لم یزل محبا
بنفسه لنفسه کما انه لم یزل عالما بنفسه لنفسه وناظرا الی نفسه بنفسه
انقسام در احدیتش نیست ذاتش در صفات یکاست وصفاتش در ذات
یکا للشیخ ابن الفارض شعر فلفظ وکلی فی لسان محدث
ولحظ وکلی فی عیان لعین یعنی یک لفظ و یک سخن بود که همکی ذات من
زبان گویا بود که بمقتضیات ذات خویش بان لفظ که عین ذات من بود سخن
میگفت و یک نگاه کردن و نگرستن بود که همکی ذات من چشم بود که بکیفیات
آن کمالات اسماء خویش در خویش اعتبار میکردم و تفاصیل شئون و احوال خود را
بهمکی خویش میدیدم و سمع وکلی بالندا اسمع النداء وکلی فی دوی الرعد صوته
ای وقع وکلی الی الحاجین یعنی یک سمع بود و همکی من بسوال و ندا مقتضیات
ذات من شنوا نیده شد ان سوال و ندا ذات خودم با باظهار مقتضیات
خودم و همکی ذات من در جواب ان سوال و رد و اجابت آن ندا دست قوت بود
که جواب خود میدادم نظم از تو ای بی نقش با جذبین صور
هم منزه هم موحد حیرة سر قال فی مقدمة کتاب الفتوحات کون الباری

حيا عالما قادرا الى سائر الصفات نسب واضافات له لا اعيان زايدة فما يؤدي
الى نعتها بالنقص اذ الكامل بالزايد ناقص بالذات عن كماله بالزايد وهو كامل لذاته
فالزايد بالذات على الذات محال وبالنسب والاضافات ليس بمتنع واما قول القايل
لا هو ولا هي اغيار له فكلام في غاية البعد فانه قد دل صاحب هذا المذهب على
اثبات الزايد وهو الغير بلا شك الا انه انكر هذا الاطلاق لا غير ثم حكم في احد
بان قال الغيران هما اللذان يجوز مفارقة احدهما الاخر مكانا وزمانا ووجودا و
عدما وليس هذا بحد للغيرين عند العلماء وحون معلوم ومحقق شد كه صفات
الهيه نه امور زايده عارضه مر ذات حق تعالى است اكر خواهي بكو كه جميع صفات غير
متناهيه الهيه موجود است وباوجود كمال كثرت واحد حقيقت بواسطه
اتحاد با ذات احدي جناب مخدومي حكما ازان تعبير كرده اند واكر خواهي بكو كه
امور اعتباريه انتزاعيه اند معدومة العين موجودة الحكم جناب مخدوم معتبر لكمثله
قال في الحكمة الآدمية اعلم ان الامور الكلية كالحيوان والعلم وان لم يكن لها وجود في
عينها ففي معقوله معلومة بلا شك في الذهن فهي باطنه لازال عنها وجود العيني و
لها الحكم والاثر في كل ما له وجود عيني ومعلوم ان هذه الامور الكلية وان كانت
معقولة فانها معدومة العين موجودة الحكم وقال في فص الحكمة الشيثية وعلى
الحقيقة فما ثم الا حقيقة واحدة تقبل جميع هذه النسب والاضافات التي تكنى
عنها بالاسماء الالهية بحيث انه نقطة مركز غير منقسم است در ذاتها ومنقسم است
حكما بانقسام نقاط دايره جه هريك از نقطهاى دايره را وجهى است خاص
ممتاز از سايرين نقاط بسوى مركز وبحيثى نقطه مركز را با هريك از ان نقطها وجهى
خاص است حكمى عيني فافهم هذا المثال القريب والحقيقة تعطى ان يكون الكل
اسم نظهر الوما الا نيا هي حقيقة عينت بها عن اسم اخر هي حقيقة وواقع در نفس الامر
عند اهل الكشف والوجدان الصحيح اعطاى كنند ظاهرة الاثار والاحكام حقيقتي
دارد كه بان متعين ميشود از اسم ديكر وان صفات ستهلكه مندمجه و

كه اسم را از ايها آلهية

مركب

مرکبه در غیب احدیه است پس هرگاه که ظاهر شد بر ما آثار آن اعتبار کردیم
اتصاف ذات بان و تلک الحقیقه التی بها تمیز عن الاسم غیره ای صفة المکنونة
فی الذات الاحدیة المتصفة بها الذات فی المرتبة الواحدیة فان الاسم عبارة عن
الذات المتصفة بصفة مالا یقع فیه الاشتراک ای الذات المطلق کما ان الاعطیات
تمیز کل اعطیة عن غیرها بتحققها استدلالست معلول بر علة یعنی هریك
از این اسما بذات خود ممتاز ند از یکدیگر بحیثیتی متمیز میشود هر عطیه از عطای
آن اسما از عطیه دیگر بذاتها و تشخصها و بمیز اعطیات از یکدیگر سدانیم تمیز
مناشی ان اعطیات یعنی تمیز اسماء فی ذواتها و حقایقها و ان کانت من اصل
واحد یعنی و اگر جمیع اقسام اعطیات از اصلی واحد است که ان وجود و وحدانی
مفاض از ذاتست منبسط بر مجموع کاینات باسم الرحمن معلوم ان هذه مائیة
هذه الاخری ای لیست تلك الاعطیة هذه الاعطیة الاخری و سبب ذلك
تمیز الاسماء یعنی سبب انکه این عطیه نه عین ان عطیه است تمیز اسما
از برای انکه هر ان اعطیات از اسما فایض شدن پس بحسب اسما متمیز باشد
اعطیات فایضه از اسماء ضرورة و الاسماء متمیزة الی غیر النهایة لانها
صور الشیون الذاتیة و هی غیر متناهیة مولانا منبسط بودیم یك جوهر همه
بی سر و بی پا بدیم آن سر همه یك گهر بودیم همچون آفتاب
بی گره بودیم و صافی همچو آب چون بصورت آمدن نور سره
شد عدد چون سایهای کنگره کنگره ویران کنید از منجنیق
تا رود فرق از میان این فریق قال فی مقدمة کتاب الفتوحات
مسئلة الصفات الذاتیة للموصوف بها و ان تعددت فلا یدل علی تعدد
الموصوف فی نفسه بکونها مجموع ذاته و ان کانت معقولة فی التمیز بعضها
عن بعض اگر سایلی گوید که در ذات حق تعالی من کل الوجوه واحد باشد از برای
انکه از ان وجه که منشاء انتزاع معانی و صفات غیر متناهیه است کثیر

جواب کویم این کثرة اعتباریست ناشی از اشتراع عقل و بودن ذات واحد
محل اشراقات متکثرة عقلیه اورا از وحدة حقیقیه بدر نبرد و اکوان جمیع وجوه
این میخواهی که خواه حقیقی باشد و خواه اعتباری کویم واحد من کل الوجوه
باینمعنی محال است قال فی مقدمة کتاب الفتوحات المکیة مسئلة لا یصدر عن
الواحد من کل وجه الا واحد و هل ثم من هو علی هذا الوصف ام لا فی ذلک
نظر للمنصف لا یری الاشاعرة ما جعلوا الایجاد للحق [illegible]
الاختصاص من کونه مریدا و الاحکام من کونه عالما و عن التمیز بما هو
کونه قادرا فلیس فوقهم بعد هذا فرق واحد من کل وجه صحیح و التعلق العام و
کیف وهم سلبوا الصفات زائدة علی الذات فاعتبر یا تعالی بهذا کذا قالوا
بالنسب و الاضافات و کل فرقة من الفرق ما اختصت الوحدة من جمیع الوجوه
الا انهم بین یلزم من مذهب القول بعدمها و بین قایل بها فاثبات
الوحدانیة انما ذلک الالوهیة ای لا اله الا هو و ذلک بصحیح بدلوا علیه قال
المحقق القونوی فی اجوبة الرسالة العلامة الطوسیة ان المستفاد من الذوق
الصحیح و الکشف الصریح ان تعقل الحق باعتبار ما انه واحد و انه مبداء الکل و
اوانه مسلوب عنه الکثرة و الاشتراک مع شیء فی وجوده و انه یستحیل
ان یکون له ماهیة وراء وجوده کل ذلک لا یصح الا باعتبار یقینه فی
عرصة التعقل الکونی اعنی تعقل غیر الحق للحق و سیما کل من کان تعقله سجایا
و البسایط المطلقة و الحقایق الکلیة بالتعقل الفکری المشوب بالقوی
المزاجیة الحادثة الامکانیة فان تعقلات من هذا شانه لا یکون بریة
من خواص قیوده و کثرة ما اشار به الحکم فی تعقله المرجع لتعین المتعقل
و انطباعه فیه بحسب محل الانطباع و ان کان محله عقلیا فیقدر حصول المطابقة
بین المتعقل و المتعقل و هذا یقول اثبات الوحدة بان ام تعقلات الحق فی عرصة
التعقل واقعها مطابقة لما هو الامر علیه یقینه سجایا فی تعقل العقل الاول

اقول

لانه

لانه اخلى الممكنات عن احكام الكثرة والقيود الامكانية في عقله ثم مطابقته
واقرب بنسبة الى ما تقتضيه شان الحق وجاء آخرون من المحققين ينزهون هذا
الامر ويقولون به غير انهم يستثنون الكمل من الاناسي وبشركونهم مع العقل
الاول في صحة المعرفة وكمالها وعلى الجملة فكل تعين مقيد وحاصر لما يتعين
فيه من المطلقات وان العقل السليم يقضي بان ذلك التعين مسبوق
بالا تعين فان قال المحقق ان حقيقة الحق مجهولة والمعرفة به حاصلة فليس يعني
بذلك ان للحق حقيقة وراء وجوده وانما يعني به انه الحق متى اعتبر بعقله مجردا
عن الكثرة الوجودية والاعتبارية النسبية والتعقلات والتعينات المقيدة
الناشئة من تعقل غيره له يكون مطلقا عن التعين والتقييد بوصف او حكم
او نسبة سلبيا كان ذلك او ثبوتيا وهذا هو الاطلاق الذاتي الغير المقيد
بمدرك ما بامر فليس هو من هذا الوجه مشتملا له انه مبدأ او واحد او فياض
للوجود بل نسبة الوحدة الى ذلك الاطلاق وسلبها عنه على السواء يعني انه مطلق
عن الحصر في وصف او حكم سلبي او ثبوتي او في الجمع بينهما او التنزه عنهما كما
يصدق في حقه من حيث هذا الاطلاق انه يشهد ويعلم ولا يشهد ويعلم ولا يصدق
الحصر الطارئ او تقييده ليس يعني ان له اطلاقا يضاده تقييدا او وحدة يقابلها
كثرة وانه من حيث هذا الاطلاق لا تقتضي ارتباط شيء به ولا صدور شيء
عنه ولا تعلق علمه بشيء ولا غير ذلك من النسب والاضافات فمن ذهب
من المحققين الى ان حقيقته مجهولة فانما يعني بذلك ان الحق من حيث الاطلاق
المشار اليه لا يتعين في تعقل ولا يتجلى في مرتبة ولا ينضبط المدرك
واضافة المهية اليه من هذا الوجه لان له ماهية وراء وجوده فهو سبحانه من
حيث هذا الاطلاق وعدم تعينه بوحدة او مبدئية او وجوب وجود او
نحو ذلك نسبة الاقتضاء الايجادي اليه وعدمه على السواء لا يترتب
عليه حكم ولا يتعقل اليه اضافة امرا وتعين الحق بالوحدة هو اعتباره بالنسبة

للتعين والاطلاق وهي اعتبار الوحدة المذكورة بعقل اعتبار كون
الحق يعلم نفسه بنفسه في نفسه وهو اول الاعتبارات المقدم المعبر للتعين
الوحدة من كونها وحده فحسب فان الحاصل منه في التعقل ليس عين نفس
التعين لكنه بالعقل لا بالغرض التعقلي واعتبار كونه يعلم نفسه بنفسه
في نفسه تقيد وتعين بابا الاعتبارات وهذا عند المحققين هو مفتاح
مفاتيح الغيب المشار اليها في الكتاب العزيز وهذا المفتاح عبارة عن النسبة
العلمية الذاتية الازلية التعينية لكن من حيث امتيازها عن الذات
الامتياز النسبي ليس من حيث ان العلم صفة قائمة بذات الحق كما ذهب اليه
الاشاعرة فان ذلك لا يقول به محقق عارف بالتوحيد الحقيقي ولا ايضا من حيث
ان العلم عين الذات فانه لا يعقل من حيث ذلك الا عينا والحق بنسبته
ممتازة عن ذاته بتعين عينها بانها علم او غيره من الاسماء والصفات والنسب
والاضافات بل وحدة لا يتميز فيها العلم عن العالم والمعلوم فلا كثرة
ولا عدد سواء اعتبرت الكثرة وجودية او اعتبارية فالنسبة العلمية
مقام الوحدانية التالية للاحدية المذكورة التي في الاطلاق المحض
المعرى المتعين فلم يخص الذات الاطلاق عن كل وصف كما سبقت الاشارة
اليه لاحدية الحق نفس التعين فقط بالاعتبار المسقط للاعتبارات كلها
ووحدانية ثابتة بالاعتبار الثاني من حيث النسبة العلمية وهي التعين
الجامع للتعينات كلها ومن حيثها يعقل سببية الحق وواجبيته وكونه
موجدا وفياضا بالذات فالتوحيد للوجود والتعين للعلم من حيث الوحدانية
لا من حيث الاحدية الفاضية باتحاد العلم والعالم والمعلوم والاطلاق
للذات كما قال عليه الصلوة والسلام واحد لا بعدد او كيت نه بايك
از سعدد يعني نه يكم است كه او را دوم وسوم باشد وفي موضع اخر الاحد
لا بتاويل عدد يعني تعدد در اي نسبة وجودي و نه نسبتي تابكر باحدي

از سعدد باشد که نسبت نصفیت و ثلثیة و ربعیة و غیر ذلک الاعداد
موجودات داشته باشد از برای انکر موجود پیش یک ذات نیست
و ما الوجود الا واحد عینی انه اذا انت اعددت المرایا تعددا
نصدا عینه یک روی مقابل اگرچه صد نماند لیک نیکروست و من اشار
الیه فقد حده و انکس که اشاره کرد باو بدرستی که تحدید کرده نظم
آن مکو چون در اشارت نادرست دم مزن چون در عبارت نادرست
نه اشارت می پذیرد نه نشان نه کسی زو علم دارد نه بیان
برتر از علمست و بیرون از عیانست ذانکه در وهم و حس خود بی نشانست
و من حده فقد عده و انکس که تحدید کرد او را پس بدرستی که تعدید کرد او را
عجبا بخر حیوانی ناطق حد انسانست و معدد او قال فی کتاب عنقاء المغرب
حقیقة الحق و باطن الرب لا بعد فباطن لا یکاد یخفی و ظاهر لا یکاد یبدو
فان یکن باطنا فرب و ان یکن ظاهرا فعبد یعنی عین واحد از حیثیة تجرد
و اطلاق از تعینات و تشئات حق اوست و از حیثیت تعدد و تکثری که بواسطه
تلبس او بتعینات مینماید خلق و عالم پس عالم ظاهر حق است و حق باطن عالم
عالم پیش از ظهور عین حق بود حق بعد از ظهور عین عالم بلکه فی الحقیقه
بل حقیقتست و ظهور و بطون و اولیت و اخریت از نسب و اعتبارات او
هو الاول و الاخر و الظاهر و الباطن ثم قال علیه الصلوة و السلام و من قال
بمر فقد ضمه و من قال علام فقد اخلی منه و انکس که گفت او در چیزیست
پس او را در محلی در آورد و انکس که گفت او بر بالای چیزیست پس بدرستی که خالی
کرد آن چیز را از او سبحانه نهان و آشکارا بی همیشه
نه در جای و نه بر جایی همیشه یعنی نسبة الحق الی اعیان المحدثات
لیست بطریق المحلیة لها و لا الحالیة فیها حتی یکون محلا للحوادث او
صفة لها او متمکنا فیها تعالی بل هو مظهر له و ظاهرة به امام اهل حق

لاتحد

علیه سلام الله الحمید چون بیان فرمود توحید حق تعالی را در الوهیت و
ومراتب ان و بالوهیت منتفی ارتباط ست میانه اله ومالوه چه امر نسبی است
پس اشارت میفرماید بنسبت میانه مالوه که عالم است و اله که ذات حق تعالی
وادق معارفست دانستن جه محیر عقولست ومکل افهام عطار
در کمال عقل وجان فزونت شد • عقل حیران دکشت وجان مبهوت
زهی غایت که چشم عقل و ادراک • بماند از بعدان افکنده بر خاک
ذیرا که نه مقارنه وی خولیست بر وجه حلول کما هو رای الحلولیه ونه مفارقت
وخروج تا وصف تجرد علی ما هو رای نفس الفلسف ونه بر وجه تجسم
کما هو مقتضی سخافه رای المجسمه کاشی منزه ذاتش از جند وجه وجون
تعالی شانه عما یقولون • کسی کو عقل دورا ندیش دارد
بسی سرگشتکی در پیش دارد • زده دور اندیشی عقل فضولی
یکی شد فلسفی دیکو خلولی • مرجع سایل علم الهی که علم اهل الله است یعنی
تصوف بد وجه است یکی معرفت ارتباط عالم بحق تعالی بعالم و موضوع علم
الهی وجود صرف حقیقی است من حیث الارتباطات بالعالم پس گویم که ذات
حق تعالی نه خارج عالم است ونه داخل ونه بعالم متصل است ونه از و
منفصل
روایتیست از مکتب نشین علم الاولین والاخرین شیخ عطار
زقوم اموز سدره لایزالی • جهان افروز اقلیم تعالی • مجالس کوی بازار شاهی
معاد ان اسرار الهی صلی الله علیه وآله وسلم فرموده که ان الله تعالی لیس
فی شئ وما غاب عن شئ لیت جهان از تو پر و تو در جهان نه
هم از تو کم و تو در میان نه کائن لا عن حدث ذاتی و امکان یحتاج الی
المکون وکان هنا ثانیة موجود لا عن عدم سابق فیکون حادثا زمانیا
وقال باب مدینة علمه و محق بحقایق سره علیه وعلیه الصلوة والسلام
لیس فی الانسیاء بوالج ولا عنها بخارج نظم ای درون جان برون جان تو

هرجه کوعم آن نه و آن تو بی • لم یحل فی الاشیاء فیقال هو منها کاین ولم
بنا عنها فیقال هو منها بائن بیت در همه باهمه و در کفته کوی
و نفسه باهمه در جستجوی • و قال فی الفصوص وهو محدود بکل حد
ومنزه عن کل حد رباعی ای غیر تو در هیچ جهان موجود نه
جز در وی تو در هیچ دو جهان در وجود نه • از هر سوی که بنگرم در دو جهان
ان سوی تو بی ولیکن از سوی تو نه • یفهم الغافلون ان یفصلوه تعالی
من العالم و یروموا ان یجعلوه عین العالم فلا یتحقق لهم ذلک فهم فیه
یحیرون فتکل افهامهم و تحیر عقولهم و بنا فص عنه فی التعیین لسنهم مقرون
فی وقت هو و فی وقت ما هو و فی وقت ما هو هو فلا یستقر له قدم ولا یصح
له طریق امم بیت از زمان کورا نهان نبوی عیان • و از زمان کورا عیان نبوی نهان
و بهم چو بی چو نبوی نست او • از زمان از هر دو برونست او • قال الباب
الثانی من الفتوحات اعلم ایها السالک انها کل ما دخل تحت الحصر فهو مصنوع
او مخلوق وهو محال فلا یطلب الحق الا من داخل ولا من خارج او الدخول والخروج
من صفات الحدوث فانظر الکل فی الکل تجد الکل • شاهی که نه بالاست نه زیر است و نه بالاست کجاست • کنجی که نه زیر است و نه بالاست کجاست • اینجا و انجاست بگو راست کجاست
عالم همه اوست انکه بینی است کجاست • تا برا اتحاد میان رب و مربوب فرق
فرمخلوق و ظاهر و مظهر مفرماید علیه الصلوة والسلام مع کل شی لا مقارنة
شعر ای تعالی فی بکیف و قیاس • هست ربت الناس را یا جان ناس
یعنی معیتا و با اشیاء نه بکیفیت مقارنة است قیاس بمعیت اشیا با یکدیگر
بدانکه خلق عبارتست از ظهور خالق بصورت و احکام مخلوق پس ظاهر
غیر خالق نیست و صورت مخلوق را عبارتست عدمی پس عالم عبارت باشد
از ذات واحد حقیقی ظاهر بصور افراد عالم و معنی ندارد که بگوئیم ذات
مطلق مقارن ذات ظاهر بصورا است بلکه عین اوست و جون ذات ظاهر

بصورت زید غیر ذات ظاهر بصورت عمرو است من حیث التعین و اما من
حیث الهویة عین هر دو است سر مايد غير كل شئ لا بمزايلة جه مغايرت
اعتباريست و اتحاد حقيقي پس مزايله عنكجذ قياس بمزايله اشيا از يكديگر
عطار دو بيي ما نيست ره در حضرت تو • همه عالم تو بيي و قدرت تو
تو بيي معني و بيرون تو اسمست • تو بيي كنج و هر عالم طلسمست
خموشي تو ادكو يابي نشستي • نهاني تو از پيدايي لستي
هست عالم ذره از قطره تش • باز فوزه عالمي در حكمتش في الفتوحات
العارف لا ينظر العالم من حيث عينه و انما ينظره من حيث هو مظهر
لصفات الحق فالعين هالكة و الصفة قائمة و قال في موضع آخر من هذا الكتاب
اعلم ان كل علم يحصل للانسان لا يخلو اما ان يكون متعلقه الحق و اما سواه
فان كان متعلقه الحق فاما ان يكون علما به سبحانه من حيث ارتباط العالم به و
ارتباطه تعالى بالعالم ارتباط آله بمألوه و بالعكس و هو المسمى عند اهل الله
بمعرفة التجلي الظاهر في اعيان الممكنات او يكون علما به تعالى من حيث هو هو
مع قطع النظر عن تعلق العالم به و تعلقه بالعالم و هذا هو علم الهوية
الباطنة اعني ذات الحق سبحانه و تعالى فان كان متعلق العلم الحاصل هو الله
سبحانه من حيث باطنه و هويته بالتفسير السابق فلا يخلو اما ان يكون
صاحبه عارفا بمرتبة الاسم الظاهر على مذهب اهل البصائر على ما ذكر بمعنى
انه عرف الحق تعالى من حيث تجليه في حقايق العالم ثم كشف له ان وراء ما
ادرك من التجليات الظاهرة امرا اخر ترجع احكام هذه التجليات و الصور
المشهودة اليه او لم يعرف هذا الاصل فان لم يكن من اهل هذه المعرفة من هذا
الوجه المذكور يكون علمه بباطن الحق انما هو بحسب ما تعطيه القوة النظرية
و قال في النصوص اعلم ان الحق من حيث اطلاقه الذاتي لا يصح ان يحكم عليه بحكم
او يعرف بوصف و يضاف اليه بنسبة مالان كل ذلك يقتضي التعين

والتقييد

والتقييد ولا ريب في ان تعقل كل تعين يقضي بسبق لا تعين يعني وجود
صرف نه مقتضي ثبوت نسبتي از نسب است ونه مقتضي سلب ان بلكه
طرفين نسبت با او مساويست هم نزه استاز جميع اين نسب واحكام وهم
محكوم عليه ميشود بجميع احكام وموصوف ميگردد بجميع اوصاف از
حيثيت تعينات متعدده مختلفه واول التعينات المتعلقه النسبة العلمية
الذاتية اول تعينات نسبة علميه حق تعالي است بذات خود حق اعلم را
نسبت ميگويد از براي انكه جميع صفات حق تعالي عين ندارد زايد بر ذات
بمجاز كذشت وعلم نسبتي است ميان عالم ومعلوم لكن باعتبار تعرف
عن الذات الاسيار النسبي جز نسبت علميه بحقيقت متحد است باذات و
اسيار عقلي اشراعي اعتباريست اما ذات باين حيثيست كه منشاء اين
اشراع شده كامر وبواسطه النسبة العلمية بتعقل وحدة الحق وتعين
وجوده ومبدائيه وبهما من حيث ان علم نفسه بنفسه في نفسه يعني اين
نسبت مذكوره بواسطه نسبت علميه متعقل ميشود واكر جه علمي باشد
كه نه عين ذات باشد وخصوصا از اين حيثيت كه علم او بنفس او در نفس او
عين اوست وان عين علمه بنفسه سبب لعلمه بكل شيء وانكر عين او علم
بنفس او سبب علم اوست بجميع اشيا وان الاشياء عبارة عن تعينات
بتعقلات الكلية والتفصيلية وان الماهيات عبارة عن التعقلات وانها
تعقلات منتشئة التعقل بعضها عن بعض يعني وعلى الخصوص كه ماهيات
اشيا عبارتست از تعقلات الهيه وانكه اين ماهيات تعقلات نيست بروجه
انشاء تعقل بعضي از او بعضي منشا لا بمعني انها تحدث في تعقل الحق
تعالى الله عما لا يليق بل تعقل البعض متاخر الرتبة عن البعض از جهة دهم
توهم از كلام سابق ميكردد كه اين انشاء بان معنيست كه حادث ميشود بحيث
بعد از كه نبود در تعقل حق تعالى بلكه اين تقدم وتاخر رتبي است وكلها تعقلات

ازلیه ابدیه علی وتیره واحده متعقل فی العلم ویتعقل بها بحسب ما تقتضیه
حقایقها یعنی تعقل علم حق تعالی به ماهیات برحسب اقتضاء حقایق این
ماهیات است مبین ومحقق گشت از بیان اهل کشف وعیان که نسبت میان
عین عالم وخالق عالم نسبت میانه شخص است وتعقلات واجب سلسله ممکنات
عبارت است از تعقلات ازلیه ابدیه الهیه ثابته من ذات حق تعالی بانبیه
بر علم اصلی ابدی باوحدة علم وعالم ومعلوم چه معلوم حق تعالی غیر ذات
او نیست وعلم صفت حق تعالی است وصفت او عین اوست پس علم وعالم ومعلوم
یکی باشد پس گوییم من قال المتعقل فی تعقله فقد ضمنه ومن قال علی تعقله فقد
اعلی المتعقل من المتعقل ولیس المتعقل فی التعقلات بواجع ولا منها بخارج
ولا عنها لم یحلل المتعقل فی التعقلات فیقال هو فیها کاین ولم یبن عنها
فیقال هو بائن مع کل تعقل لا بمقارنة وغیر کل تعقل لا بمزایلة رباعی
آمد آمد انکه نرفت او هرگز ◦ خالی نیست آن ایه در ین جوهر کز
او ناقه مشکست وهر بوی ویم ◦ از مشک حدا تو دیده بو هر کز
ومتجنس ملاحظه باید کرد معنی انچه گذشت از مغایرة ذات حق تعالی با
ذوات اشیا با اتحاد در کلام فتوحات فهو عین کل شئ فی الظهور ما هو
عین الاشیاء فی ذواتها سبحانه وتعالی بل هو هو والاشیاء اشیاء مراد
انچه مذکور شد از ارتباط بین الحق والعالم در مثال شعاع نور افتاب از
زجاجه بخانه مسدوده عجبا انچه گذشت ظاهر میشود فان الامثال للتقریب
کالمرایا للعیوب ولله المثل الاعلی اولا نور شمس نرد اخل است در نور که
از زجاجه بانذرون افتاده ونه خارج اما به بعضی اوصاف متصف شده از
تشکل به تلون وتعدد وکثرت وحدود وغیر ذلک وجمیع اوصاف منسوبه
بزجاجات که منزل اعیانست هم صفات نور افتابند چه غیر نور افتاب
نیست وغیر ظهور افتاب ظهوری نه زیرا که نور افتابست که متشکل و

ومنصبغ شده به شکل وصبغ زجاجات وتعدد وتکثر واختلاف الوان
اشکال قادح نیست در وحدت نور آفتاب جز انجز ظاهر است از زجاجه عین آن
چیزیست که باطنست یعنی همان نور است که بیرون خانه است ومنصبغ است
بصبغ زجاجه که عبارت از ظهور در کونست ولهذا قال علیه الصلوة و
السلم الظاهر لا یزال مما والباطن لا یزال فیما ظاهر است واشکار اولی نه
از حیثی وباطنست وپنهان اما نه در حیثی زیرا که ظهور وبطون او عین
یکدیگر است یک چیز است که در یک حال هم باطنست من حیث الذات و
هم ظاهر من حیث المظاهر واین خاصه ظهور حق تعالی است در مظاهر وغیر حق را
نمیشاید که هم ظاهر باشد وهم باطن در یک حال کما اشار الیه بقوله علیه
الصلوة والسلم کل ظاهر غیره غیر باطن وکل باطن غیره غیر ظاهر زیرا که
ظاهریت وباطنیت حق تعالی نسبت با مظاهر است ومظهر نه امریست ظاهر
بذاته الهی حتی یقال الظاهر ظاهر منه والباطن فیه چه اعیان که مظاهر
صور علمیه شیون ذاتیه الهیه اند عطار ای در درون جان برون نا آمده
وی برون جان درون نا آمده • تو برونی و درونی در توئی
نه برونی نه درونی هر دوئی • چون بذات خویش چون آمدی
نه درون رفتی نه بیرون آمدی • هر دو عالم قدرت چون تست
هم تویی چیزی که بیرون تست • چون جهان اول واخر توئی
جزو وکل را باطن وظاهر توئی • پس تو باشی جمله دیگر هیچ چیز
چون تو باشی خود نباشد هیچ چیز • اما ظهور غیر حق تعالی در مظهر
لازمست وآن اثبات از مظهر از ظاهر است یا ذکر که موجب مغایرت حقیقت
غیبیه شود کالنور فی المرآة الصقیلة فان النور الظاهر فیها غیر المرآة
وکالقوة العاقلة فی الدماغ وکالروح المجرد الالهیة فی الروح الحیوانی وامثال
ذلک من الانوار الکوکبیه والارواح الملکیه والفلکیة والعرشیه والکرسیه

قال صدر المحققين في كتاب مفتاح الغيب كل مظهر لامر ما كان من المظاهر
الحسية او المثالية او غيرهما لا يمكن ان يظهر يكون ذلك المظهر ظاهرا
من حيث كونه مظهرا له ولا ظاهر بذاته الا في شيء سواه الا الذي ظهر بذاته
في عين احواله يعني آنكه ظاهر ممتاز باشد از مظهر امتيازي كه موجب مغايرت
حقيقه باشد الا انكس كه ظاهر باشد بذاته متصور در صور احوال
وشئون خويش وكان حكمها سر حكم من امتاز عنه من وجه ما يعني باشد
حكم آن احوال وتطورات باظاهر در آن حكم انچه ممتاز است از وي بوجهي از
وجوه ومنه بدوه وظهوره بمجون عقول ونفوس وصوري كه ممتاز نداز
ظاهر در ايشان كه حق تعالى است امتيازي اعتباري وهر اينه صور احوال
وشئون ذات او ند باين معني كه ذات او منظور شده در صور معنيه
خويش باز در صور روحانيه بعد از آن مثاليه وحسيه كما قيل لما شاء
الحق ان يوجد العالم تعقل وتنفس وتطبع وتجسم فمتى شاء تجرد ليس اكر
خواهد مجرد ميشود از آن ملابس وباز ميكردد بحالتي كه بود مجرد از آن صور
واوصاف واحوال وقضاء مظهر العالم بتعين منه ولم يتعين يعني بس باكردد
حق تعالى مظهر انچه متعين ومتميز نشده از ذات او قبل از ظهور باو وهذا
شان الحق تعالى فلا ان يكون ظاهرا حال كونه مظهرا ومظهرا حال كونه
ظاهرا واين شان حق تعالى است كه ظاهر باشد در حالتي كه مظهر باشد
بانكه ظهور او در صوري باشد غير زائده بر ذات او وعين ممتازه از و
زيرا كه صفات او عين ذات اوست وكمالات او از ذات اوست لا يحتاج
الى غيره اتنه پس در حالتي كه ظاهر است مظهر صوره ظاهر است ثم قال
عليه السلام لم تستو له حال حالا ان يكون اولا قبل ان يكون آخرا ويكون
ظاهرا قبل ان يكون باطنا يعني هر كز نبود كه حق تعالى اظهور در مظاهر
نبود وهر كز نباشد كه نباشد تا توان كفت كه در وقتي باطنست ونه ظاهر

واولست ونه اخر است زيرا كه باطنيه وظاهريه حق تعالى واوليه و
اخريه اوثبت باظاهر است جه من حيث الهويه اولست وباطن ومن حيث
المظاهر اخر است وظاهر واين دو حيثيت منفك از يكديگر نميشوند
پس او هميشه در هران هم اولست وهم اخر وهم باطنست وهم ظاهر اما
انكه اوخلاقست دائما من الازل الى الابد وخلق حق تعالى عبارتست از
ظهور او در مظاهر كما قال الواسطي اظهار الاشياء ظهوره بها واحكامها
قال في فك ختم الفص السوسفي اعلم ان الحق هو النور والنور لا يمكن ان
يرى في النور لان كمال رؤية النور موقوف على مقابلة الظلمة فمتعلق حب
الحق ايجاد العالم انما موجبه حب كمال رؤية الحق نفسه جملة من حيث هويته وحقيقته
وتفصيلا من حيث ظهوره في شؤونه ولما كان من البين ان كل ما لا يحصل المطلوب
الا به فهو مطلوب لزم تعلق الارادة الالهيه بايجاد العالم لتوقف حصول
المطلوب الذي هو عبارة عن كمال المحبة والاستجلاء عليه ولما كانت الشؤون
الالهية دائمة وكان الاستجلاء التام للذات لا يحصل الا بالظهور في كل
شان منها بحسبه ورؤيته نفسه من حيث ذلك الشان وعمل ما يقبله
من اطلاعه ونعيمه وخصوصيته متوقفا كمال الرؤية على الظهور في كمال الشؤون
ولما كانت الشؤون مختلفة من حيث خصوصياته وعين منحصرة وجب دوام شؤنات
ظهوره سبحانه بحسبها لا الى امد ولا غاية وهذا هو سر كون الحق خلاقا على
الدوام الى ابد الآباد اين دوام شؤنات ظهورات الهيه بنابر انست كه
اصل زمان كه دهر است از حقيقت نسبتي معقوله است بحسب تعاقب
نسب اسمائيه كه متعين ميشود باحكام او در دهر عالم بحسب تقديرات
معروضه متعينه باحوال اعيان ممكنه واحكام او واثار اسما ومظاهر آن
كذا قال في الشعراني وتمايل كويد جه سكوى در قول رسول الله صلى الله عليه وآله
كان الله ولم يكن معه شيء جه عدم ظهور او در مظاهر حالت او را تقيد

جميع

برجال ظهورا وهو نظام فيبقى لاحال الاحوال انت كه مراد نفي شيئية است
وسلب معية شيئية نه بتقدم زماني چه دين معني است كه الله موجود
ولاشئ معه في الفتوحات المكية السوال الثالث والعشرون ما معنى قوله
صلى الله عليه وآله كان الله ولاشئ معه الجواب لا تصحبه الشيئية لكنه مع
الاشياء وليت الاشياء معه لان المعية تابعة للعلم فهو بعلمنا فهو معنا ونحن
لا نعلمه فلسنا معه فاعلم ان لفظة كان تعطي التقييد الزماني وليس المراد
هنا ذلك التقييد وانما المراد به الكون الذي هو الوجود فتحقق كان انه حرف
وجودي لافعل يطلب الزمان ولهذا لا يرد ما يقوله علماء الرسوم من المتكلمين
وهو قولهم وهو الان على ما عليه كان فهذه زيادة مدرجة في الحديث ممن
لا علم له بعلم كان ولا سيما في هذا الموضع ومنه كان الله عفوا غفورا الى غير ذلك
مما اقترنت به لفظة كان ولهذا سماها بعض النحاة هي واخواتها حروفا تعمل
عمل الافعال وهي عند سيبويه حرف وجودي وهذا هو الحق الذي يعقله
العرب وان تصرفت بتصرف الافعال فليس من اشبه شيئا من وجه ما
يشبهه من جميع الوجوه بخلاف الزيادة بقولهم الان فان الان مدلول على الزمان
واصل وصفه لكنه تدل على الزمان الفاصل بين الزمانين الماضي والمستقبل
ولهذا قالوا في الان انه حد الزمانين فلما كان مدلولها الزمان الوجودي لما يطلقه
الشارع في وجود الحق فاطلق كان لانه حرف وجودي ويحيل فيه الزمان لوجود
التصرف من كان ويكون فهو كائن ومكون كقيل يقيل وهو قابل ومقول
فكذلك كن بمنزلة اخرج فلما راوا في الكون هذا التصرف الذي يلحق الافعال
الزمانية تخيلوا ان حكمها حكم الزمان فاد رجوا الان تمة للخبر وليس منه
فالمحقق لا يقول قط وهو الان على ما عليه كان فانه لم يزد ويقول على الله ما
يطلقه على نفسه لما فيه من الاخلال بالمعنى يطلبه حقيقته ووجود الحق خالق
الزمان فمعنى ذلك الله موجود ولاشئ معه اي ما ثم من وجوده واجب لذاته

والا تطلق عليه كان كما لا تطلق عليه الان لانه
موجد ما وصف ذاته ولسلب الشيئية
عنه وسلب معية الشيئية منه

لفظة

غير

غير الحق والممكن واجبا الوجود به لانه مظهره وهو ظاهر به والعين الممكنة مشهودة
بهذا الظاهر فيها فاتصف هذا الظهور والظاهر بالامكان حكم على به عين
المظهر الذى هو الممكن فاندرج الممكن فى واجبا الوجود لذاته عينا وادرج
الواجب الوجود لذاته فى الممكن حكما فتدبر ما قلناه واعلم ان كلامنا فى
شرح ما ورد لنا هو على قولنا الولى اذا قال مثل هذا اللفظ ونطق به من مقام
الرتبة التى منها بعث رسولا فان الرسول اذا قال مثل هذا اللفظ فى المعرفة
بالله من مقام الاختصاص فلا كلام لنا فيه ولا ينبغى لنا ان نشرح ما لم
يذوق لنا وانما كلامنا فيه من لسان الولاية فحينئذ نترجم عنها باعلى وجه
يقتضيه حالها هذا غاية الولى وذلك ولا شك ان المعية فى هذا الجناب ثابتة
والسنية منفية والمعية تقتضى الكثرة والموجود الحق هو عين وجوده
فى نسبة الى نفسه وهويته وهو عين المنعوت به مظهره فالعين واحدة
فى النسبتين فهذه المعية كيف يصح فالعين واحدة فالسنية ضائعة فى الظهور
لا عينه وهو منها لان الوجود يصحبها وليست معه لانها لا تصحب الوجود و
كيف تصحبه والوجوب لهذا الوجود ذاتى ولا ذوق للعين الممكنة فى الوجوب
الذاتى فهو يقتضيها فيصح ان يكون معها وهى لا تقتضيه فلا يصح ان
يكون معها وهى لا تقتضيه فلا يصح ان يكون معه فلهذا نفى السنية ان
يكون مع هويته الحق لان المعية نعت تجديد ولا تجدد لمن هو عديم الوجوب الوجودى
لذاته فان الشئ لا يكون مع الشئ الا بحكم الوعيد والوعد بالخير وهذا لا يتصور
من الدون للاعلى فالعالم لا يكون مع الله ابدا سواء اتصف بالوجود
او العدم والواجب الوجود الحق لذاته يصح له نعت المعية مع العالم عدما
ووجودا ثم قال عليه الصلوة والسلام فاعل لا بمعنى الحركات والآلة بصير
لا بمنظور اليه من خلقه اراد اثبات البصر له حيث لا مبصر حق تعالى
ازلى الذات والصفات منزه عن العالمين ومحتاج ليست درجته

نفس خود در مظهری از مظاهر و اظهار او ذات و صفات خویش را در
مظاهر افعال نزد اخفاء اوست عند نفسه تعالی عن ذلک کما قال لسان
السداء ابن فارض مظاهر لها بدوت ولم اکن علی بخلاف قبل موطن بهذه
یعنی افراد عالم مظاهر صفات اسمای حسنی من اند و حال انکه پیش از موطن
ظهور دیدان مظاهر پنهان بود م بنفس خود بین الرویتین و قابلیتا
ولیست الرویة الاولی مثل الثانیة کما قال فی الفصوص فان رؤیة الشیء
نفسه بنفسه ما هی مثل رؤیته نفسه فی آخر یکون له کالمراة فانه یظهر
له نفسه فی صورة یعطیها المحل المنظور فیه مما لم یکن یظهر له من غیر
وجود هذا المحل الذی تجلی له یعنی رؤیة حق جل جلاله در مراة عالم غیر ان رؤیة
ذاته است جه محل منظور فیه اعطای کند حالتی که بی ظهور در ین محل حاصل
نمیشود قال الشارح القیصری کما هو از النفس والتذاذها عند مشاهدة
الانسان صورته الجمیلة فی المراة الذی لا تحصیل له عند تصوره لها وکظهور
الصورة المستطیلة فی المراة المستدیرة مستدیرة والصورة المستدیرة فی
المراة المستطیل مستطیلة وکظهور الصورة الواحدة فی المرایا المتعددة
متعددة وامثال ذلک لا یقال لا یلزم ان یکون الحق متکملا بغیره لان الشیء
الذی هو لکالمراة من حیث لوازم ذاته ومظاهرها التی لیست غیره مطلقا بل من
وجه غیره ومن اخر غیره فلا یکون متکملا بالغیر والی هذا اللغز اشار بقوله
یکون له کالمراة ولم یقل فی المراة لان المراة غیر الناظر فیها من حیث تعینا
هما المانعان عن ان یکون کل واحد منهما عین الاخر ولیس هنا کذلک لان
التعین الذاتی اصل جمیع التعینات التی فی المظاهر والی بیانها وقوله فی
اخر ای بحسب الصورة لا بالحقیقة انتهی کلامه وانت خبیر بان هذا الظهور
الموجب لاختلاف الرائی ولذتها انما یحصل من الاثنینیة الاعتباریة
بین الرائی والمرئی واذا کانت الاثنینیة الاعتباریة بین الرائی والمرئی

موجب اللذة الرائي مع انه يعلم ان المرئي صورته فاطمئنان بروية الشخص شيئا
يتصور انه غيره ومن هذا تعظم اللذة اهل العشق الانساني من رؤية معشوقهم
فان الله تجلى في صورة العاشق بالعاشقية وفي الصورة المعشوق بالمعشوقية
بحيث يتصور العاشق معشوقه غيره تصورا صحيحا لانهما غيران في نفسهما و
ان كان المتجلى منهما واحدا وانما تجلى في الصورتين لتحصيل اللذة الاثر
الاكمل وسمي اهل المحبة ذلك التجلي منهما واحدا التسوي بتجلي المكر والخدعة
لانه تجلى لنفسه بنفسه في مظهرين بحيث لا يعلمان اتحاد المتجلي والمتجلى له
رسالتين عاشق ومعشوق عشق او دان وبس در نيابد ليكن ان نيستم هوس
بس بهد هر دم بجسم خويشتن ٭ روي خود را جلوه از وجهي حسن
كه رخ خود در مهي تابان كند ٭ كه دهان در غنچه خندان كند
كه صيد نازك آن قد عاشق پسند ٭ جلوه كرد اندر سروي بلند
هر كجا بيند لطيفي مهوشي ٭ دلبري شوخي مليحي دلكشي
مظهر غنج و دلال خود كند ٭ تا تماشاي جمال خود كند
گرچه عاشق خود بود معشوق خود ٭ هر لذت درد و بيكر هر زند
پس هر انكو غالبا آيد در شعف ٭ سكر بايد عاشقي بر ان طرف
لابن فارض من لسان المبداء ٭ وانظر في مراة حسني كي ارى
جمال وجودي في شهود طلعتي ٭ قوله عليه الصلوة والسلم متوحدا لا
سكن يستانس به ولا يستوحش لفقده منفردا بود بوحدانيت
انكاه كه هيچ ساكني نبود كه با او انس گيرد ومستوحش نبود از فقدان و
نا يافتن ان قال الشارح الفصل الثاني من هذه الخطبة الشريفة في
نسبة ايجاد العالم الى قدرته تعالى جملة وتفصيلا والاشارة الى كيفية
ذلك في معرض مدحه تعالى بقوله عليه الصلوة والسلام انشاء الخلق
انشاء وابتداه ابتداء بلا روية اجالها ولا تجربة استفادها ولا

ولا حركة احديها ولا همامة نفس اضطرب فيها افريد خلق را افريدن
وابتدا كردن خلق را ابتدا كردني بي اجاله وتحريك فكر ودويّ جهد طلب اصلح
يعني محتاج بحركات فكري نيست در خلق اشيا بروجه اكمل وبي تجربه كه استفاده
كرده باشد از تكرير مشاهده ومزاوله عمل وبي حركتي كه احداث كرده باشد
در خلق اشيا وبي اهتمام نفس كه مضطرب شده باشد دران قال الشارح
انشاءه الخلق وابتداءه اياه عبادة عن ايجاده له على غير مثال سبق من
غيره والروية الفكر واجالها تقليبها في طلب اصلح الاراء والوجوه فيما
قصد من المطالب والتجربة مشاهدات من الانسان تتكرر فتفيد عقله
منها علما كليا والهمامة الاهتمام بالامر بالامن قال في الفتوحات اما المثال
الذي وجد عليه العالم كله من غير تفصيل فهو العلم القايم بنفس الحق تعالى
فانه سبحانه تعلم بنفسه واوجدنا على حد ما علمنا ونحن على هذا الشكل المعين
فلا شك ان مثل هذا الشكل هو القايم بعلم الحق يعني صورة وشكل عالم
ما از نقش داني نقل كرده بلكه نقش خود است كه ظاهر كرده جه جهة كتابت
اراد نقش تماثيل وصور اسما وصفات في نهاية حسن تبين برصفات كاتب
سبوك خامه تقدير نيرنك زده حافظ خير تا بوكلك ان نقاش جان افشان كنيم
كين همه نقش عجب در كرشمه بركاري است • اجال الاشياء لاوقاتها
يعني هر امري رهين وقتي كرداند قال الشارح اراد اجل ذي وقت الحاوقته
وربط بردون ما قبله وما بعده من الاوقات واللام في لاوقاتها للتعليل
اذ كان كل وقت يستحق بحسب علم الله وحكمته ان يكون فيه ما ليس في غيره
وروي احال بالحاء اي حول كلا الى وقته وروي اجل اي جعلها ذات اجال
لا يتقدم عليها ولا يتاخر عنها وذلك بحسب استعداداتها لان تعالى هو
الجواد المطلق ليس له بخل ولا تاخر ولا تخلف فيضه عن حصول
الاستعداد التام وانما التراخي في الفيض من قصور الاستعداد وان فيض

علما

الفياض المطلق فاض على خلقه على وتيرة واحدة كنور الشمس والتخلف عن قصور
الاستعدادات وكثرة الحجب قال المحقق القونوي في تفسير الفاتحة اعلم ان
التعينات في حضرت القدس وينبوع الوحدة وحدانية النعت هيولانية
الوصف لكنها تشبع عند الورود بحكم استعدادات القوابل فالنائمة
الاستعداد منها قبلت الفيض اسرع والمتوسطون واسطة كالعلم الاعلى
المسمى بالعقل الاول وان لم يكن الاستعداد تاما جدا تاخر القبول وكان
بواسطة او وسايط مثل ورود النار على القطن والكبريت والحطب
اليابس والاخضر فالاسئلة اولها واسرعها قبولا للاشتعال والظهور
والظهور بصورة النار القطن ثم الكبريت ثم الحطب اليابس ثم الاخضر فاذا
اذا امعنت النظر فيما ذكرنا رايت انه علة سرعة قبول القطن الاشتعال
قبل غيره ثم الكبريت كما ذكرت لك قوة المناسبة بين مزاج القطن والنار
واشتراكهما في بعض الاوصاف الذاتية التي بها كانت النار نارا وكذلك
سبب تاخر قبول الحطب الاخضر الاشتعال انما لوجيه حكم المباينة التي
تضمنها الحطب الاخضر من البرودة والرطوبة المنافية لمزاج النار وصفاتها
الذاتية وقوله عليه الصلوة والسلام اجال الاشياء لاوقاتها اشارة الى ان
الاستعدادات التي هي مناشئ توقيت كل شئ الى اوقاتها من الله كما قال في
الفصوص وما تقول الاقابل والقابل لا يكون الا من فيضه الاقدس لان الله
تعالى تجلى بذاته لذاته فعلم كلات ذاته مثبت الاعيان الثابتة في علمه وهي حقايق
الصور الكونية المسماة بالعالم فعلى حسبها اوجد الصور الكونية المجردة
والمادية فيكون تلك الاعيان الثابتة كالمادة لجميع الكون وتلك الاعيان
من فيضه الاقدس ومعنى الاقدس ان تجلي الذات بلا وساطة الاسماء لا
كثرة فيه لصدوره الاقدس من التجلي الشهودي الاسمائي والتجلي الاسمائي
ظهور الحق في المظاهر الكونية بحسب ما يقتضيه الاعيان الثابتة القابلة

وهذا التجلي لا يكون من الذات الا بواسطة الاسماء وهو المراد بالتجلي الدائم
الذي لم يزل ولا يزال فالامر كله منه ابتداء وانتهائه اي اذا كان العالم
لصورة العالم من فيضه المقدس المرتب على فيضه الاقدس يعني الوجود
فالامر والشان كله منه ابتداؤه بتجليه الذاتي الذي هو الاقدس وهو ظهوره
في صور الاعيان القابلة في الحضرة العلمية وانتهاؤه بتجليه الاسمائي الذي
هو فيض الوجود بما تقتضيه الاعيان والاسم بين مختلفاتها وجمع كردياني
مختلفات اشيا يعني اضداد را باهم اميخت مثل عناصر بشيه على كمال قدرته
في الايتلاف بين المختلفات والاتحاد بين المتباينات فالملائمة الجمع بجمعه
في الامزجة بين العناصر الاربعة على اختلافها وتضادها عطار
باد وخاك وآتش وخون آورد ٥ سر خويش از جمله بيرون آورد
باد وخاك وآتش وآب لطيف ٥ كه عدو شان كرد باهم كه حريف
وكجمعه بين الارواح اللطيفة والنفوس المجردة وبين هذه الابدان
الكثيفة المظلمة على وفق حكمته وكمال قدرته عطار نغز ناميد
جان بلندي داشت تن پستي خاك ٥ مجتمع شد خاك پست وجان پاك
چون بلندي پست باهم يار شد ٥ آدمي امجوبه اسرار شد
وغرة غرايبها وثابت وبركوزكرد انيد انجه غريزي وجبلي اشياست
قال الشارح اي انتهائها فيها وركوزها وغريزة كل شيء طبيعته وخلقه وما
جبل عليه من خاصة او لازم كالتعجب والضحك للانسان والسخاء للاسد
والجبن للارنب والمكر للثعلب والزهما اشباحها ولازم كرد انيد
مران غرايز الاشباح آن الضمير في قوله عليه الصلوة والسلام الزهما عائد
الى الغرايز يعني لما غرز غرايز الاشياء الزهما صورها التي اشباحها الان
الاجسام صور الطبايع كما قالوا الجسم صورة في الطبيعة والطبيعة صورة
في النفس والنفس صورة في العقل والعقل صورة في الروح والروح صورة

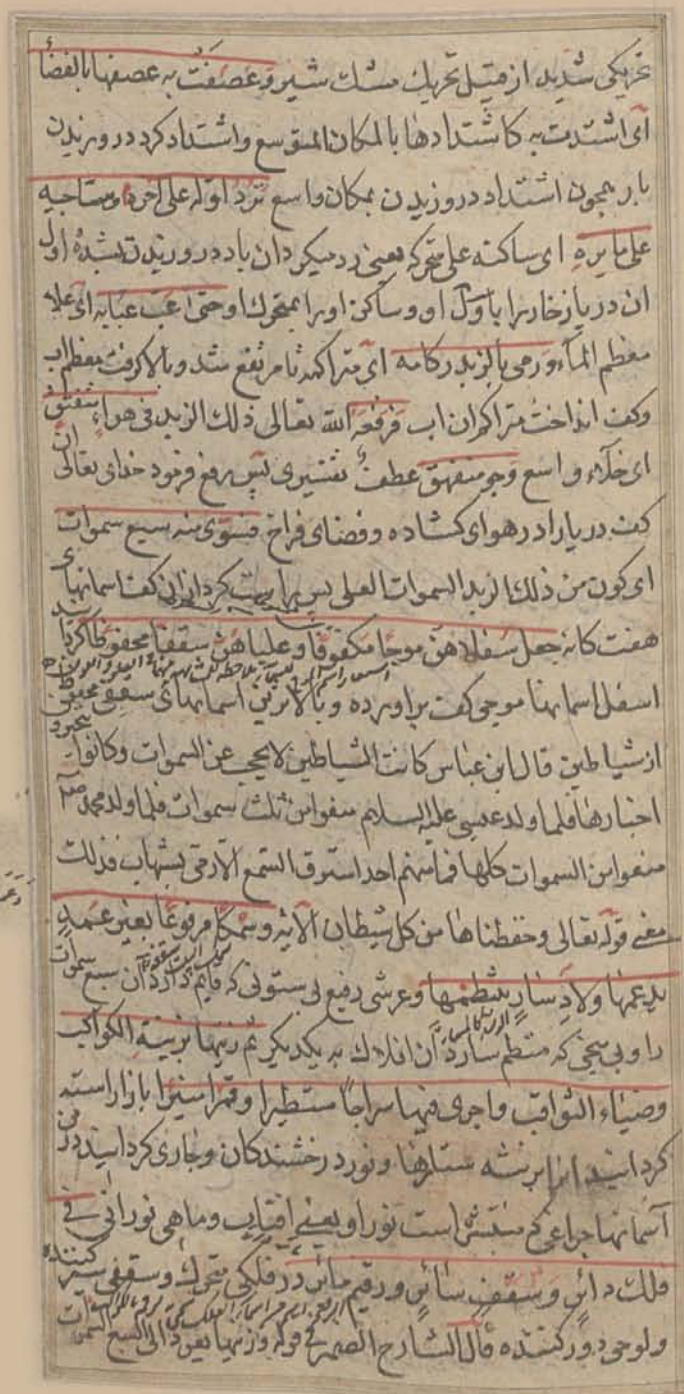
فيضه الاقدس والصورة

بحسب

في العماء والعماء صورة في النفس بفتح الفاء والنفس صورة في الذات
المطلقة شعر اشباح انس صورة ارواح قدس دان ادواح قدس صورت
اعمان عمكات عالما بها قبل ابتدائها محيطا بحدودها وانتهائها
عارفا بقرانها اى ما يقرن منها وبلائمها واخاتها اى جوانبها ونواحيها
در حالتى كه عالم بود بان قبل از انكه خلق كند انرا ومحيط بود بنهايات
وغايات ان وعارف بود بامورى كه مقارن اشيا ميشود وابجنبوا حو
انست قد سبق انه تعالى علمنا بعلم بنفسه واوجدنا على احد ما علمنا وهذا
دليل على ان الله تعالى عالما بالكليات والجزئيات ثم انشاء سحاب رقيق
الهباء وسقى الارجاء وسكائك الهواء باز انشا كرد وافريد حق سبحانه سكائك
جوها وفضاهاء واسع ومنشق ساختن اطراف وفضاها خالى كه ميان
آسمان و زمين است قال الشارح هذا تفصيل لخلق العالم والارجاء جمع جنب
وهو الفضاء الواسع والارجاء جمع رجا مقصور وهو الناحية والسكائك
جمع سكاكة وهو الفضاء ما بين السماء والارض والهواء المكان الخالى واعلم
ان خلاصة ما يفهم من هذا الفصل انه كان قبل وجود العالم فضاء
واسعا وهو الخلاء فى عرف المتكلمين فانشاء الله تعالى فيه اجناس
العالم وشقها اى شقها واعدها لخلق الاجسام وتكوينها فيها قال
فى الباب الثامن والسبعين فى الخلوة واصل الخلوة فى العالم الخلاء الذى
ملاءه العالم فاول شى ملاءه الهباء وهو جوهر مظلم فظلم ملء الخلاء بذاته
ثم تجلى له الحق باسم النور فانضيع به ذلك الجوهر فزال عنه حكم الظلمة وهو
العدم فاتصف بالوجود فظهر بنفسه بذلك النور المضيع به وكان
ظهوره على صورة الانسان وبهذا سمى اهل الله الانسان الكبير
ويسمى محقره الانسان الصغير لانه موجود اودع الله فيه حقائق العالم
الكبير كلها فهو على صورة العالم مع صغر جرمه والعالم على صورة الحق فالانسان

على صورة الحق وهو قوله صلى الله عليه وآله وسلم ان الله خلق آدم على صورته
فاجرى فيها ماء سلاطما يزيده اى مرادا موجه مرا كما زخارة الى عسليا
بعضه فوق بعض حمل على متن الريح العاصف والزعزع العاصف كس حاد
كرد اينده دانا آنكه سلاطم بود موج آن يعني ان موجها يعضى دفع بعضى
ميكرد وبرهم نشنيده بود امواج ان يعني حمل كرد آن دريا زخارة را بر پشت
باد سخت جهنده شكننده قاهرها برده وسلطها على سده پس امر كرد
ان باد را بر داب وسلط كرد اينده بر ضبط آن اب اى بحمله وتخفظه من
جميع جوانبه متسلطه على سده وضبطه فى مقارة بمقتضى امره ثم وقد
وبهما الى حده ومقرون كرد اينده باد را بحداب متصلى وبى فاصله اى جعلها
مقرونة الى حده بحيث لا يتوسط بينهما جسم اخر الطوا من تحتها فتيق والماء
من فوقها دقيق اى فصار الماء من فوق الريح متدفقا والحادة من تحتها متفتق
واسع يعني بار كشنده هوا يعني خلا از شيب باد كشاده وآب از بالاى باد
جهنده ثم انشأ سبحانه ريحا اخرى لتمويج ذلك الماء وتحريكها فارسلها
اعصف مهبها اى شد هبوبها وضبطه بمقدار مخصوص على وفق الحكمة
وروى اعقم مهبها اى جعل مجراها عقيما لا ينبت فيه يعوقها عن الجريان
اولشدة جريانها وادام مربها اى اقامتها وملازمتها لتحريك الماء
واعصف مجراها وابعد منشاها اى ارتفاعها والميم مصدرى يعني
باز او ريد حق تعالى از براى تمويج آب باد ديگر كه سخت كرد وزيدن او
ودايم كرد اقامت او بتحريك اب وشديد كرد جريان او بر اب ودور كرد
مبداء نشو او يعني مرتفع بود قاهرها بضيق الماء الخاتا اى شديد الامتداد
واثارة موج البحار اى تهيج الامواج پس امر كرد اين باد ديگر را بحريك ان آب
مواج وبرانگيزاينده موج دريا ها را فحثته نحث السفاء وهو الفرية
اى حركته حركة شديدة متتابعة تحريك قوية اللين پس تحريك كرد اب را

بتضيق

خرکی شدید از مقابل تحریک مسک شیر و عصفت به عصفها بالفضاء
ای اشدت به کاشتدادها بالمکان المتوسع واشتداد کرد در وزیدن
باد بمجرد اشتداد در وزیدن بمکان واسع تردد اولا علی اخر ما وساجیه
علی ما یره ای ساکنه علی تحرک یعنی در دمیکرد ان باد در وزیدن تشبیه اول
ان در باز خاررا باول او وساکن اورا بمحرک او وحق عب عبابه ای علا
معظم الماء ورمی بالزبد رکامه ای متراکمه ثار تفع شد و بالا گرفت معظم اب
وکف انداخت متراکم ان اب فرفعه الله تعالی ذلک الزبد فی هواء سفلی
ای خلاء واسع وجو سفهق عطف تفسیری پس برفع فرمود خدای تعالی ان
کف دریارا در هوای گشاده وفضای فراخ فسوی منه سبع سموات
ای کون من ذلک الزبد السموات العلی پس راست کرد از ان کف آسمانها ی
هفت گانه جعل سفلاهن موجا مکفوفا وعلیاهن سقفا محفوظا گردانید
اسفل آسمانها موجی کف برآورده و بالائین آسمانها ی سقفی محفوظ
از شیاطین قال ابن عباس کانت الشیاطین لا یحجبن عن السموات وکانوا یعرجون
اخبارها فلما ولد عیسی علیه السلام منعوا من ثلث سموات فلما ولد محمد صلعم
منعوا من السموات کلها فما منهم احد استرق السمع الا رمی بشهاب وذلک
معنی قوله تعالی وحفظناها من کل شیطان الایه وبمکارم رفوعا یعنی عمدی
بدیعها ولا دساری بنظمها وعرشی رفیع وستوری که قایم کرد ان سبع سموات
را و بی یحی که منظم سازد آن افلاک به یکدیگر ثم زینها بزینة الکواکب
وضیاء الثواقب واجری فیها سراجا مستطیرا وقمرا منیرا باز آراسته
گردانید اورا بزینه ستارها و نور درخشندگان وجاری گردانید در ان
آسمانها چراغی گسترده است نور او یعنی آفتاب وماهی نورانی در
فلک دنیا و سقف سائر و رقیم سایر در فلکی متحرک وستوری سپه کننده
ولوحی دور کننده قال الشارح الصمد فی قوله وزینها یعود الی السبع السموات

وذلك لانها فى قوله تعالى وزينا السماء الدنيا بمصابيح لان السماء الدنيا
وان لم يكن فيها الا القمر فان سائر الكواكب ايضا زينة لها فى الاوهام
البشرية التى ورد اكثر الخطاب الشرعى بحسبها ملخص اين كلام حقا بتو اثبات
انكه جوهر اولى كه اصل باقى اجرام علوى و اجسام سفلى است از ثبات نظر
مذاب شد در پاى كشت كه امواج او در تلاطم بود و افواج او در تصادم
پس نسيم رحمت بتنفيق او در پاى زهاد فرمان يافت و او را در محضه كون
كون حركت داد تا بمصداق كانتا رتقا ففتقناهما زمان در هواى
منفتق و خلاء منفهق بيسته شد و اصل زمين كشت و دخان متصاعد
از ان زمين بصورت اسمان برامد شعر خاك شو خاك تا بروييد كل
كه بخاك نيت مظهر كل قال تعالى ائنكم لتكفرون بالذى خلق الارض فى
يومين الى قوله تعالى ثم استوى الى السماء وهى دخان والمراد بخار الماء
يك كوهرى جو بيضه جوشيد و كشت دريا كف كرد و كف زمين شد و دود او سماء
منكر مباش بنكر اندر عصاى موسى كان لحظه عصا بد يك لحظه اژدها شد
قال الشيخ فى كتاب النجاة تخيل القدماء الفلاسفة ان الافلاك السماوية
مخلوقة قبل الارض و انه تنزل الخلق الى ان انتهى الى الارض فالخطو فى ذلك
غاية الخطاء لان ذلك صنعة حكيم و تقدير عزيز عليم نتيقنوا العلم بذلك
الى اخباره باللسان الصادق او العلم الضرورى او اقامة المثل بكيفية
وليس للقدماء فى هذه الطريق كلها مدخل و اجال الفكر على غير الاحق
بالفكر و احظوا من كل وجه اكر سائلى كويد كه قوله تعالى ءانتم اشد خلقا
ام السماء بناها رفع سمكها فسويها و اغطش ليلها و اخرج ضحاها و
الارض بعد ذلك دحيها مؤيد تخيل تو سفاهت است دانكه بناء ارض
بعد از بناء سماست و دلالت ميكند كه بعد از بناء سما و رفع سمك او خلق
ارض فرموده جواب انست كه مرويست از عبد الله عباس رضى الله عنهما

که خلق الله الارض بأقواتها من غیر ان یدحوها قبل السماء ثم استوی الی
السماء فسوّیهن سبع سموات ثم دحا الارض بعد ذلک ای العوارف
قیل لما خاطب الله السموات والارض بقوله سبحانه وتعالی ائتیا
طوعا او کرها قالتا اتینا طائعین نطق من الارض واجاب موضع الکعبة
ومن السماء ما یحاذیها وقد قال عبد الله بن عباس اصل طحیه رسول الله
صلی الله علیه وآله وسلم من سرة الارض بمکة فقال بعض العلماء هذا یشعر
بان ما اجاب من الارض ذرة المصطفی محمد علیه الصلوة والسلم ومن موضع
الکعبة دحیت الارض فصار رسول الله هو الاصل فی التکوین والکل
تبعاله وقیل لذلک سمی ابا الامکان ام القری وذریة ام الخلیقة عطا
قطب اصل او بود سبب و نهان ۰ بر ازان برکرد ارتافت جهان ۰

فصل فی صفة الملائکة واصنافها

ثم فتق ما بین السموات العلی
یعنی بعد ازان شکافت میان اسمانهای بلند اشارة الی قوله تعالی اولم
یر الذین کفروا ان السموات والارض کانتا رتقا ففتقناهما قال
ای فصلنا بینهما بالهواء معنی رتق سدست ومعنی فتق شقست قال
کعب خلق الله السموات والارض دعصها علی بعض ثم خلق ریحا توسطها
ففتحها بها وقال مجاهد والسدی کانتا السموات مرتتقة طبقة
واحدة ففتقها بها وقال مجاهد ایضا فجعلها سبع سموات وکذلک الارض
مرتتقة طبقة واحدة فجعلها سبع ارضین شیخ نجم الدین رازی در کتاب
مرصاد العباد اورده که ان جوهر که اصل مادهٔ اجرام علوی واجسام سفلی
بود چون حق تعالی بنظر هیبت در وی نظر فرمود بشکافت ومنقسم بسبع
قسم شد ثلثی ازان اب شد وثلثی نار وثلثی نور اب بانار بیامیخت
دخانی ازوی متصاعد گشت وازان امواج پدید امد اسمان از دخان
وزمین از بخد وجبال از امواج متکون شد بعد ازان نور را منشعب

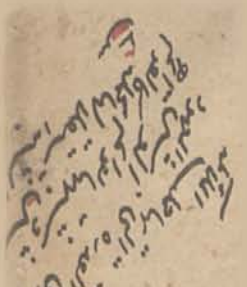
ابن عباس وغیره کانتا شیئا واحدا
ملتزقین ففتقناهما منه

نسبه شعبه گردانيد يكشعبه در اعلى و شعبهٔ ديگر در اسفل و شعبه در
اوسط قرار يافت از شعبه سفلى آفتاب و ماه و نجوم و اجرام نورانيه
علويه مخلوق شد و از شعبه وسطى عرش و كرسى و حجاب عاليه متكون
گشت و ان نور اعلى كه عبارت از شعبه عليا است در خزاين ملك و كنوز
جود ش ودیعت نهاد تا بموجب مقتضاى حكمت بالغه در محل مناسب ودیعت
نهد بعد از انكه ارباب معرفت از تجلات غيب بر بساط تهنات بانبساط
عشق و محبت قدم بيرون نهادند تزيين افهام عاقلان و تنوير قلوب
قلوب عارفان و تشريح اسرار موحدان و انكشاف استار سبحان
عليهم السلام همه از ان قطعه نور كه بر همه سابق و از همه اعلا بود متحقق
گشت فملاهن اطوارا من ملا ئكته لسن عملوسلخت سموات را از ملا ئك
مختلفة الاطوار و الحالات متنوعة الاعمال و العبادات سجود
بر گمارد و ركوع لا ينقطعون بعضى از ايشان دايما در سجود مذكر باكع
نمى شوند و بعضى دايم الركوع خلقه كه راست نمى شوند از ركوع و صافون
لا يتزايلون و مسبحون لا يسأمون و بعضى ايستاده صفها بسته اند
در حوالى عرش و از يكديگر متزايل نمى شوند و تسبيح كننده اند كه دل شك
نمى شوند زيرا كه عبادت انسان ذاتيه و طبيعيه انسان است كما حكى
القرآن الكريم عن قولهم و انا لنحن الصافون و انا لنحن المسبحون و في الخبر
الصحيح ان حول العرش سبعين الف صف قيام قد وضعوا ايديهم على
عواتقهم رافعين اصواتهم بالتكبير و التهليل و من ورائهم مائة الف
صف قد وضعوا الايمان على الشمايل ما منهم احد الا و هو مسبح لا ينامهم
نوم العيون و لا سهو العقول و لا فترة الابدان و لا غفلة النسيان
يعنى جسم انسان خاسته خواب نكشد و عقل انسان بار كرسهو
نشود و النسى انسان بفتور ابدان و كلال حواس و سمت نسيان

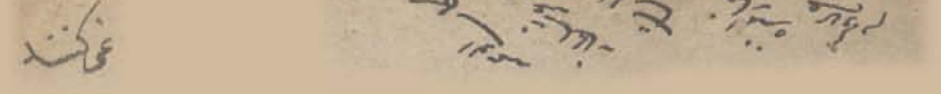
سجود

دسوم آنکرد دجه این امور از لوازم حیوانیت و منهم اسناء علی و
السنة الی الرسلة و بعضی از ملایک امین وحی الهیند و زبانها اند
یعنی بر پیغام وحی بر پیغمبران او فی الباب السابع والخمسین و مائتی
النبوة الملکیة الرسالة خلق حکم یعم الارواح الکرام البررة السفرة
والجن والانس فمن کل صنف من ارسل ومنه من لم یرسل فالنبوة الملکیة
لا الطبقة الاولی الحافون من حول العرش و افراد من الملایکة الکرسی والسموت
وملایکة البروج واخرین من الملایکة اسمعیل صاحب سماء الدنیا و کل
واحد منهم علی شریعة من ربه بعبادة من خاصة وذلک فوظهر وما منا الا له
مقام معلوم فاعترفوا بان ظهر حدودا یقفون عندها لا یعدونها
ولا یعنی للشریعة الا هذا فاذا الی الوحی الیهم وسمعوا کلام الله بالوحی ضربوا
باجنحتهم خضعان سمعونه کسلسلة علی صفوان فیصعقون ما شاء الله
ثم ینادون فیفیقون فیقولون ماذا قال ربکم قالوا الحق وهو العلی الکبیر
وفی کتاب معالم التنزیل روی انه قال رسول الله صلی الله علیه وآله
وسلم اذا اراد الله ان یوحی بالامر تکلم بالوحی فاذا سمع تلک اهل السموات
صعقوا وخروا له سجدا فیکون اول من یرفع راسه جبرئیل فیکلمه الله
من وحیه بما اراد ثم یمر جبرئیل علی الملایکة کلما مر بسماء ساله ملایکتها ما
قال ربنا یا جبرئیل فیقول جبرئیل قال الحق وهو العلی الکبیر قال فیقولون کلهم
مثل ما قال جبرئیل فینتهی جبرئیل بالوحی حیث امره الله ومنهم الحفظة
لعباده وبعضی از ملایکه حافظان بندگان خدایند و ان جمعی فرشتگانند
که ممکی نگاه دارندهٔ ادمیان اند از خطار و مکاره قال تعالی ویرسل
علیکم حفظة مقول است که اگر خدای تعالی ملایکه را موکل ادمیان
نکردی هر اینه حیوانات ایشان را بربودندی از روی زمین والسدة
لابواب حیاته و بعضی از ایشان پرده داران و حاجبان درهای بهشت اند

قال ط

وسهم الثابتة فى الارضين السفلى اقدامهم والمادة من السماء العليا
اعناقهم والخارجة من الاقطار اركانهم والمناسبة لقوائم العرش اكتافهم
وبعضى از ملائك ثابتست قدمهاى ايشان در طبقه هفتم ارضين و پاها
رفته از بلندترين اسمانها كه دنهاى ايشان از طول قامت وبرون
شده است از جوانب اسمانها اركان واطراف از عرض جثه ومناسب
قوائم عرش است شانهاى ايشان در عظم وقوت از براى حمل عرش لاستقرار
وسياتهم عن الزايل من تحته ابدا الى ما شاء الله عن ابن عباس رضى الله
عنهما انه قال لما خلق الله تعالى حملة العرش قال لهم احملوا عرشى فلم يطيقوا
فقال لهم قولوا لا حول ولا قوة الا بالله فلما قالوا ذلك استقل عرش ربنا فقد
اقدامهم فى الارض السابعة على متن الثرى فلم يستقر فكتب فى قدم كل
ملك منهم اسماء من اسماء فاستقرت اقدامهم ناكسة دونه انصارهم
فرو افكنده نزد عرش جثهاى ايشان تا نظرهاشان بر عرش نيفتد تلتفون
ملتحفون بحته باجنحتهم پوشانيده اند سرايهاى خويش را بالهاى خويش
از خشية وعجز ايشان از احتمال انوار عظمة عرش مجيد عن وهب بن
منبه قال ان لكل ملك من حملة العرش ومن حمله اربعة اجنحة اما
جناحان فعلى وجهه مخافة ان ينظر الى العرش فيصعق واما جناحان منبسطا
اى يطير بهما فيسبح كادم الا التسبيح والتحميد مضروبة بينهم وبين من
دونهم حجب العزة واستار القدرة لا يتوهمون ربهم بالتصوير ولا
يحرون عليه صفات المصنوعين ولا يحدونه بالاماكن ولا يشيرون
اليه بالنظائر يعنى زده اند ميان او وشكان وميان كسانى كه بيت
انشانند ميخانس وحجابهاى عزة وپردهاى قدرت تو هم نگنند
ايشان پروردگار خود را بصورة مخيلة موهومة وجوارح متكيفة حدائق
تعالى باثبات صفات مخلوقات مثل ولا وسوسة ان وتحديدا ن

عى كنند

نمیکنند باثبات اماکن جه متمکن محدود در محاط مکانست واشارت
نمیکنند باو باشال ونظایر بدانکه جمیع انجه مستملست بران لوح محفوظ
اذا رواح وما فوق ان از مهیمر بوسه مشمند یك قسم بعقیدند بعلم مظهر
طبیعی مثالی یا عنصری وارواح بمهیمر انانهما اند وقسمی معتقدند بمظهر و
ایشان دو صنفند صنف اول آنانند که اضافه میکنند باشان مظاهر
و ایشان مظاهر و ملایك سموات وارضاند که اضافه آثار باشان
میکنند واثار وقوای ان مظاهراند بمجون واهیاتکه ملایك حاملین عرشاند
وحملهٔ عرش که چهارند و در روز قیامت هشت وده انجا مقام اسرافیل
علیه السلام و بمجون مدبرات کرسی را و در انجاست مقام میکائیل و بمجون
مقسمات فلك البروج را و رئیس ایشان دوازده ملك اند ومقام جبرئیل
در انجاست و بمجون تالیات فلك کواکب ثابته را و در انجا ساکن ارضون
خازن جنان از برای انکه سطحی از ارض جنت است و مقر ان سقف
جهنم و بمجون باشرات کره زمین که نشر انجه میکنند از برای طالب علم و
مقدم ایشان ملکی بقاف و منسوب باوست کوه محیط زمین و بمجون
ساریات کره ابر او مقدم ایشان میکائیل است بزاجر و بمجون زاجرات کره
هوا را و مقدم ایشان سمعی است برعد و سابقات کره اتش را و سابحات
آسمان دنیا را و در انجاست آدم علیه السلام و ناشطات فلك عطارد را
و در انجاست ملکی سمعی بروح و فارقات فلك زهره را و در انجاست ملکی
سمعی بحیل و فالقات فلك شمس را و فارقات فلك مریخ را و ملقیات فلك
مشتری را و نازعات فلك کیوان را و در فلك کواکب ساکنهٔ خازن نار
و عزرائیل و صف ثانی از ارواح مقیده بمظاهر هم چون ارواح انسانیه
مضافه بصور انسان که متعین میشوند از لوح محفوظ سابق بر تعین
بمزاج عنصری چه متعین نمیشود بعد از تعین بمزاج الا بسبب ظهور این

آنان هم

این روح بصورت تدبیر بجنین دوحانیه هر شخص کان من کان از نبات و
وحیوان و از انجاست صورجنینیه حقیقیه بنظام نوعیه و اما قسم ثالث ان
ارواح انیشان مقید نیستند نه بوجود مظاهر و نه بعدم و انیشان
که ظاهر شوند انچنان که بخواهند و انان رسل و سفرا اند میان حق
وخلق و قوله تعالی اولی اجنحة الایه اشارت باینانست منها
در کیفیت خلق آدم علیه الصلوة والسلام امام اهل معرفت علیه الصلوة و
التحیه بعد از اتمام کلام در بیان خلق سموات و ارضین شروع نمود
در کیفیت خلق آدم علی نبینا و علیه الصلوة والسلام بران ترتیب
که حق تعالی بحکمت بالغه خلق سموات و ارضین را مقدم داشته و ختم
خلق اشیا را بصوره انسانیه و نبوده لقوله صلی الله علیه وآله وسلم
خلق الله تعالی یوم الاحد کذا و یوم الاثنین کذا الی ان قال صلی الله
علیه وآله وخلق الانسان یوم الجمعة آخر النهار و قال صلی الله علیه وآله
الانسان آخر موجود خلق از برای انکه علة غائی از خلق عرش و فرش و
سموات و ارضین وجود انسانست قاسم فرماید
خواجه عالم تو بودی لاجرم بنای صنع ۰ از برای جام طاق و هفت ایوان ساخته
اول ثبوت عرش پس انکه خلق فرش نهاد ۰ این نکته را بدان و مثل آنرا دار
آنرا که عرش و فرش نبود و خلای بود ۰ آنرا مقر عز بکجا بود اختیار
این رمز حیث حاصل ار قصه باز کو ۰ این را تو هم بدان و مثل تو صد هزار
حق بر عرش جمله ذرات مستویست ۰ این نکته را بدان تو ولی سر نکا دار
دل عرش اعظمست خدا را باتفاق ۰ انجاست جای سلطنت انجاست
قال فی الباب السابع من الفتوحات لما خلق الله تعالی هذا الفلک
الاول یعنی العرش ازدوده واحده غیر معلومه الاشیاء الا الله و
لکن علم الله قدرها و انتهائها و کوردها فحدث عن تلک الرکة الیوم

ولم يكن ليل ولا نهار في هذا اليوم ثم استمرت حركات هذا الفلك
ولما انتهى من حركاته ومدته اربع وخمسون الف سنة مما تعدون خلق الله
الدار الدنيا وجعل لها امدا معلوما ينتهي اليه وتنقضي صورتها ويتحللها
من كونها دار الفنا وصورها صورة مخصوصة وهي التي نشاهدها اليوم الى
ان تبدل الارض غير الارض والسموات لما انقضى من مدة حركة هذا
الفلك ثلث وستون الف سنة مما تعدون خلق الله الدار الاخرة
الجنة والنار اللتين اعدهما الله لعبادة السعداء والاشقيا فكان
بين خلق الدنيا وخلق الاخرة تسع الاف سنة مما تعدون ولهذا سميت
اخرة لتاخر خلقها عن خلق الدنيا وسميت الدنيا الاولى لانها خلقت قبلها
قال الله تعالى وللاخرة خير لك من الاولى يخاطب نبيه صلى الله عليه وآله
وسلم ولم يجعل للاخرة مدة ينتهي اليها بقاؤها فلها البقاء الدائم و
جعل سقف الجنة هذا الفلك وهو العرش عندهم الذي لا يتغير حركته
ولا يتميز فحركته دائمة لا تنقضي وما من خلق ذكرناه خلق الا وتعلق القصد
الثاني منه وجود الانسان الذي هو الخليفة في العالم وانما قلنا القصد
الثاني اذ كان القصد الاول معرفة الحق وعبادته التي لها خلق العالم كله وما
من شيء الا وهو يسبح بحمده ومعنى القصد الثاني والاول التعلق الارادي
لا حدوث الارادة لان الارادة لله صفة قديمة ازلية اتصف بها ذاته
كسائر صفاته **كلشن** مشو محبوس ارکان وطبایع
برون آی ونظر کن در صنایع ◦ تفکر کن تو در خلق سموات
که تا ممدوح حق گردی در آیات ◦ ببین نیکو که تا خود عرش اعظم
چگونه شد محیط هر دو عالم ◦ چرا کردند ناس عرش رحمن
جهت نسبت دادند او با قبل انسان ◦ چرا در جنبش آیند این هر دو مادام
که یکلحظه نمیگردند ارام ◦ مگر دل مرکز عرش بسیط است

که این چون مرکوان دیر محیطش ❊ برآید در شبانروزی کاسبیش
سراپای تو عرش او مرد و دریش ❊ از و در جنبش احیام مدور
چرا کشتی یک ره نیک بنگر ❊ ز مشرق تا بمغرب همچو دولاب
همیگردند دایم در خور و خواب ❊ بهر دو روز و شبی این چرخ اعظم
کند دوری تمامی کرد عالم ❊ و زو افلاک دیگر هم بدانسان
بچرخ اندرهی باشند گردان ❊ اگر در فکر گردی مرد کامل
هر آنچه که گویی نیست باطل ❊ کلام حق همی ناطق بدینست
که باطل دیدن اَرظن الذین است ❊ فلما وصل الوقت المعین فی علمه
لایجاد هذه الخلیفة بعد ان مضی من عمر الدنیا سبع عشر الف سنة ومن
عمر الاخرة الذی لانهایة له فی الدوام ثمان الاف سنة امر الله تع بعض
ملائکته ان یاتیه بقبضة من کل اجناس تربة الارض فاتاه بها فی
سبن طویل معلوم عند الناس کما اشار الیه علیه السلام بقوله ثم
جمع الله سبحانه تعالی خرز الارض وسهلها وعذبها وسبخها تربة یعنی
بعد از ان جمع کرد خدای تعالی از خاک زیر و بم و شیرین و شور زمین
مقداری معین در میان اخته و اجزاء آدم شبیه است بر بنادی اختلاف
ناس در الوان و اخلاق کما روی ان الله تعالی لما اراد خلق آدم امر ان
یؤخذ قبضة من کل ارض فجاء بنو آدم علی قدر طینها الاحمر والابیض والاسود
والسهل والحزن والطیب والخبیث سنها بالماء حتی خلصت ولاطها
بالبلة حتی لزبت یعنی متغیر کرد انیده بود ان خاک را باب تا خالص شد
یعنی حمأ مسنون و ریزان کرد بران اب تا کل شده بهم ملصق شد اشارة
الی قوله تعالی خمرت طینة آدم بیدی ❊ دوست جهل با بداد در کل اداست
ما جو کل از دست و دوست دست بدست آمدیم ❊ و قوله علیه الصلوة والسلم
خلصت ولوثت اشاره الی بلوغها فی الاستعداد الغایة التی منها تکون صورة

ما یکون سئل الشیخ رضی الله عنه فلما اخر الحق تعالی ید یه طینة آدم حتی تغیر
ریحها وهو المسنون وذلک الجزاء الهواء الذی فی الاشیاء جعل محل اللذة
والسعداء فی ذریته ما اودع فیه ما کان فی قبضته فانه سبحانه اخبرنا ان فی
قبضته عینة السعداء وفی قبضته الید الاخری الاشقیاء وکلتا یدی
ربی یمین مبارکة وقال هؤلاء للجنة وبعمل اهل الجنة یعملون وهؤلاء
للنار وبعمل اهل النار یعملون واودع الکل طینة آدم وفیه جمع الاضداد
بحکم المجاورة ای خلق منها ای من التربة المسنونة واکثر استعمال الخلق
فی ایجاد شیء استاذ شیء دیگر قبل ان لم یوجد واستعمال او فی ایجاد شیء
لا عن شیء قلیل است بلکه بابداع وانشاء مستعمل است کما فی کلامه علیه
السلام مرارا بلفظ الانشاء صورة ذات احناء ووصول یعنی پس او را نرخدای
ازان ترتیب صورتی صاحب اضلاع وجوانب ومواصل یعنی محل اتصال اضلاع
بیکدیگر واعضاء وفصول وصاحب عضوها ومحل انفصال اعضا از یکدیگر
احدها حتی استمسکت جامد گردانید ان صورة را تا محکم شد فی الصحاح
اللغز الجمد بالتسکین ماجمد من الماء وهو نقیض الذوب واصلدها حتی
صلصلت فی الصحاح صلد ای صلب املس یعنی سخت گردانید ان صورت را
بتسخین تا کواره شد قال ابن عباس هو التراب المبتل المنتن جعل صلصالا
کالفخار لوقت معدود واجل معلوم یعنی تا وقتی معدود ومدتی معلوم حق تعالی
که ترکیب اجزاء آن صورة انحلال پذیرد واجتماع وانفصال اعضا منتفی شود وباقی
فانفصال نیابد مولانا رومی فرماید ای کشیده زاسمان واز زمین
پارها تا کشته خیم تو سمین ✣ تن زاجزای جهان دزدیده شد
پاره پاره زمین وآن ببریده ✣ از زمین وآفتاب واسمان
پارها برد وختی بر جسم وجان ✣ تا نه پنداری که بردی رایگان
باز نستانند از تو این وآن ✣ کاله دزدیده نبود پایدار

لیك آرد در زند را تا پای دان جز نفخت کان نه وهاب آمدست روح را باشی ازین در کرهای
بدانکه خلاق حکیم عزشانه الکریم ذکر فرموده است در کلام قدیم عناصر اصلیه
که آدم از ان مخلوق شده و بر هفت درجه بر مواضع مختلفه بر حسب اقتضای
حکمت در جایی میفرماید خلقه من تراب اشارت باصل و مبداء اول او و در محلی
دیگر میفرماید که من طین اشاره بجمع میان اب و خاك و در موضعی دیگر
من حماء مسنون اشارة بطین متغیر بهوا ادنی تغیری و در جایی دیگر من
طین لازب اشارة باستقرار طین بر حالتی از اعتدال که صلاحیت قبول صورت
داشته باشد و در محلی دیگر میفرماید من صلصال من حماء مسنون در
اشارت به پیش آن طین و سماع صلصله از او و در موضعی دیگر من صلصال
کالفخار اشارت بوجود اتش در او همچنانکه در خذف و باین قوة نار پدید
آدمی اثری از شیطنت هست قال خلق الانسان من صلصال کالفخار و خلق
الجان من مارج من نار پس تنبیه فرموده که در انسان هست از صورت شیطنت
بقدر انچه در فخار از اثر نار هست و اما شیطان اصل او از زبانه اتش است
که هیچ استقرار ندارد و در جایی دیگر تنبیه فرمود بنفخ روح خویش در او بعون
تعالی انی خالق بشرا من طین فاذا سویته و نفخت فیه من روحی موالنا
دام ظله مخالف احوال کرد مرغ جان از خاك بر تابد نیاز کرد روح را در صورت پاك او
این همه کار از کی خاك او شود وحضرت امام اهل عرفان سلام الله الرحمن اشارت
کرد بقوله ثم جمع من خوف الارض الی قوله حتی صلصلت بدرجات شش گانه
مذکوره علی اقل عبارة و ادل اشارة باز بدرجه سابعه که تکمیل بنفخ روح است
بقوله علیه الصلوة والسلام ثم نفخ فیها من روحه پس در دمیده خدای تعالی
بنفس رحمانی خویش در ان صورت مصلصله مسواة معدله از روح خویش
که از انست حیوة هر حی و بانست قوام هر شی فیه من روحه چه تشریفست این
علم الاسماء چه تفضیلست این اثر نفخ روح الهی در و علم در و فی حقیقی او

بجمیع اسماء الٰهیه مولانا جان صافی نبشته ابدان شده اب صافی در کلی پنهان شده
مثلث ای فانتصبت الصورة المنفوخة فیها و روح تعالی حال کونها
انسانا فی الصحاح مثل بین یدیه مثولا انتصب قائما یعنی ان صورت
مخلوقه از تراب مطروحه در ارض بعد از نفخ روح الٰهی در او برخاست در حالتی
که شکل بود باجمل هیئت روحانی و مصور باحسن صورت انسانی عطار
صورتی از پای تا سر جمله روح ❊ لطف در لطف و فتوح اندر فتوح
خلعت تشریف و تکریم لقد خلقنا الانسان فی احسن تقویم پوشیده
در حسن احسن صورکم بجمال یعنی خلق الله آدم علی صورته محلی و اراسته برخط
بگل اندوده خورشیدی بیان خاك ناهیدی ❊ درود دلق خشدی که کنج خاك اندر
رشاهان پاسبانی خود ظریف و طرفه میاید جان خود را خلق کرده که نشانی
لباس جسم پوشیده کرد و نرکسوة آنست ❊ سخن در حرف اندر ده کران در و نقطه پای
قال سطاح العاشقین رضی الله عنه لما طلع الله تعالی من مشرقة العدم و
تجلی بجلاله للعدم فلم یر شیئا غیر نفسه متعجب بجماله و تقاضی صفاته من صفاته
کون احبائه حتی استمتعوا بوصاله و فرحوا بلقائه فاراد خلق ارواح انبیآء
واولیائه کما قال کنت کنزا مخفیا فاحببت ان اعرف فعرفت من بحر الکاف و النون
غرقة ضیعت فی قعر القدرة و استوقد تحته نار المحبة فتلهبت و التقت
زبد الحدوثیة فصار صافیا یضیء بنفسه فامر جبرئیل من نور نوره کما قال
جل جلاله یکاد زیتها یضیء و لو لم تمسسه نار نور علی نور فجعل و اراد ذلك
الضیاء فی انوار الازلیة و صفاء السرمدیة قرب بوبیته و مهد بعبودیته
فرمی بین ضیاء عظمته فنظر علیه من بحر کبریائه فصیره معجونا من افاعیل
کوانه فرجع بعد ذلك وقت صباح سنائه ثم خلق بخلقه و انشاه بحسنه
کما قال صلوات الرحمن و سلامه علیه خلق الله آدم علی صورته ثم نفخ فیه من
روحه فقام بادنی نزوة یتنزیهه فقال انشانا مخلقا آخر فتبارك الله

احسن الخالقین فطرهٔ فی عین القدس والبسه حلل الانس وزینه بحلیه
الولاء وکحله بکحل الصفاء وتوجه بتاج النهایه وارکبه علی نجب الهدایه
حون بدیر فطرت را از قالب قدرت بترتیب حسن قدم از شاه راه عدم بجهان
حدثان نداورد خلعت خلافت پوشیده وعلم الاسماء کلها در خزانه
اسرار کونین خان شنیده از حق امر شاهی از نور کبریایی بر سر نهاده وکمر عبودیت
در میان قوسین بسته بلباس صفات وانوار ذات مزین شده چهره دلها بخلق
جمال قدم برشته صبغة الله در جامهٔ جان زده انجمن عروسی را حق بخود
خود بسته میان ملائکیان ملکوت گفته صورکم فاحسن صورکم
فی صفة آدم علیه السلام زیرا که صفی مملکت بود وبدیع فطرت وخزانهٔ امانت
وکارخانهٔ حکمت ونوامیده سزاوار شاه راه قدم از ولایت عدم صلوات الله
علی نبینا وعلیه السلام عطار خداوندی که جان بخشید وادراک
نهاد اسرار خود داد درکفی خاک ❊ علیمی کین همه اسرار انشاد
زعشق خویش آورد او پدید اد ❊ زذات خویش جمله ارکان نمود او
زمین ساکن فلک گردان نمود او ❊ زجمله ارکان نمود احسام آدم
دمیده ازدم خویش اندرو دم ❊ دوعالم در تو سپاکرد بنگر
وصالش تا فتی از وصل برخود ❊ سراسر در تو پیدا می شناسی
که پیش این جهان وآن جهانی ❊ تو نیی آینه هر آینه می بینی
جمال خویش در آینه می بینی قال فی الشرح الطواسین حق تعالی
بجمیع تجلی صفات وذات پیش ازکون روح ناطقه را بپای وزید جمای بود
قدم در پوشید تاج بقا بر سر نهاد در ظل جلال وجمال بنشاند در عین
احدیت عیش هذه تربیت داد که سایهٔ طوبی قدم آفتاب بامداد عدم
صلی الله علیه وآله وسلم گفته که الارواح فی عین الرحمن بعد از خلق بروح
صورت آدم را بیاوزید جهل هزار سال بد وتجلی کرد حدیث خمر طینة آدم

بیده اربعین صباحا در حدیث طبب بیماران عشق از اینکه آن صورت
را در سایه عرش پرورد چون تمام شد گفت خلقت بیدی اکرم روح را از
فلق صبح فضل در او دمید گفت ونفخت فیه من روحی چون تخصیص او زد و
دقایق صنایع بیافت تخلق بخلق مقدم شد جهان بنور او روشن گرد او را
صورکم فاحسن صورکم چون در انسانیه کمال بدا در خود را بستود بر حد
گفت فتبارک الله احسن الخالقین انتهی کلامه و عجبین ذکر کرده است
حق تعالی در خلق فرزندان آدم وعناصر اصلیه که از ان مخلوق شده اند
حالة بعد حالة در هفت درجه همچنانکه آدم علیه الصلوة والسلم و ثبیه فرموده
که انسان را در هفتم درجات انسان ذکر داده حیث قال تعالی ولقد
خلقنا الانسان من سلالة من طین و این از ان وجهت که انسان
از آدم اند و آدم از سلالة طین بود ثم جعلناه نطفة فی قرار مکین ثم
خلقنا النطفة علقة فخلقنا العلقة مضغة فخلقنا المضغة
عظاما فکسونا العظام لحما این شش مرتبه است از خلق که تعلق بملک
و شهادت انسان دارد در مراتب خلق حیوت از جمی دیگر که خلق نبات
از جماد است و نبات از نبات و حیوان از نبات اما خلق صورة باطن
و ملکوت انسان که از نفخت فیه من روحی است ممتاز فرمود در انشا
باین بقوله ثم انشاناه خلقا آخر و تعیین نفرمود از سبیل مراتب
مثل نطفه و علقه و مضغه خلقا آخر فرمود بابهام تعظیم شان
هذا الخلق و اکده بقوله فتبارک الله احسن الخالقین یعنی بعد از
تکمیل صورت ظاهر او در رجه بعد درجه حسب الحکمة البالغة انشا
کردیم او را خلقی دیگر که مشابهت ندارد با انواع خلق سابق یعنی
خلق حیوان از نبات و نبات از جماد که تا بحیوان گفته که خلق انسان
از حیوان خیر هریک از صورتین او مخلوق و مخلوق منه از عالم ملک و

شهادة انذ و شاهد و محسوس يا اماد دين خلق حريك از صورتين مخلوق
و مخلوق منه كه صورت باطن انسانست و صورت حق تعالى كما قال مردوخ
از عالم غيب و ملكوتست فتبارك الله احسن الخالقين الذي خلق
الانسان احسن المخلوقين لانه خلقه على صورته و لهذا استوعب جميع
اسمه و صفته كل از دانسته تو جمله اسما كه هستى صورت عكس مسما
كل عطار نيست آدم نطفه از آب و خاك • هست آدم مخزن سر و جان پاك
صد جهان پرورده در وجود • نطفه را كى كند آخر سجود
آدر و مى نكند اين مشت خاك • تا نشود اين مشت خاكت جان پاك
قاسم • كفنيات جهان در ميان بيم و اميد • ز آسمان بزمين و ز دزه تا خورشيد
همه بر غيت خود در جهان كون و فساد • كما لخود طلبند از خداى خود جاويد
كمال خاك نبات و كمال او حيوان • كمال حيوان انسان كه اوست اصل مراد
كمال انسان نباشد بلوغ حضرت حق • كه اوست اصل مرادات مخلص اسيد
بقول قاسم اگر باز دانى اين اسرار • گذشت عصر جلالت ز مصر و جمشيد
قال في الفتوحات المكية في الباب الثامن و الستين في قوله تعالى لقد
خلقنا الانسان من سلالة من طين ثم جعلناه نطفة في قرار مكين
ليس الا النظر و التفكر في تعرف من اوجدك فانه احالك عليك و ما
تعرفي انفسكم افلا تبصرون و في قول رسوله عليه الصلوة و
السلام من عرف نفسه فقد عرف ربه احالك عليك بالتفصيل و
اخفى عنك بالاجمال لسطر يستدل فقال في التفصيل و لقد خلقنا
الانسان من سلالة من طين و هو آدم عليه السلام هنا ثم جعلناه
نطفة في قرار مكين و هي نشأة الابناء في الارحام ساقط النطف
و هو اقع البحر مكنى عن ذلك بالقرار المكين ثم خلقنا النطفة علقة فخلقنا
العلقة مضغة فخلقنا المضغة عظاما فكسونا العظام لحما و قد مر

البدن على التفصيل فان اللحم يتضمن العروق والاعصاب وفي كل طورٍ له آية
تدل على انه مقدر ثم اجمل خلق النفس الناطقة التي هو بها انسان في
هذه الآية فقال ثم انشأناه خلقا اخر عرفك بذلك المزاج لا اثر
له في لطيفتك وان لم يكن بينا وبين سر قوله فسويك فعدلك وهو ذكره في
التفصيل من التقلب في الاطوار فقال في اي صورة ما شاء ركبك فقرنه
بالمشية فالظاهر انه لو اقتضى المزاج روحا خاصا معينا ما قال في اي صورة
ما شاء واي حرف نكرة مثل حرف ما فانه حرف يقع على كل شيء فابان لك ان
المزاج لا تطلب صورة بعينها ولكن بعد حصولها يحتاج الى هذا المزاج و
يرجع به فانه بما فيه من القوى التي لا تدبره الا بها وبعواطها كالآلات
لصانع النجار او البناء او كالمثال اذا هيئت وانيقت وفرغ منها تطلب
بذاتها وخالقها اصانعا بعمل ما صنعت له ومن تعين زيدا ولا عمرا ولا خالدا
ولا واحدا بعينه فاذا جاء من جاء الصنعة تكلمت الآلة من نفسها تمكلا
يضيف بالاختيار فيه فجعل لعمل بها صنعة يصرف كل آلة لما هيئت له فمنها
مكملة وهي المخلقة يعني التامة الخلقة ومنها غير مكملة وهي غير المخلقة فينقص
العامل من العمل على قدر ما نقص من جودة الآلة ذلك لتعلم ان الكمال الذاتي لله
سبحانه فبين لك الحق مرتبة عبدك وروحك لتشكره وتشكر منعمه حديقه
بهرآدمت جان قديم هست ازان دم كز اده مريم تو كه تن شد ندنك آدم شد
جان كه جان شد زبوي ان دم شد ❊ هركه را ان دم است آدم اوست
هركرا ميست نقش عالم اوست ❊ جمت از نور جان شود حاويد
كل شود زر زنها بس خورشيد ❊ بي دواي شريف وجاني پاك
چه بود جسم جزكه مشتي خاك ❊ ارزرين تر انمزل دلك
ميست خرد در سر دكر حاصل ❊ براه جسم توسوي منزل جان
حامل ان تو ديجها ار كان ❊ مرو بال خرد زجان ذاته

مزالهه ذاتياته

از تن تیره جان و دل ناید ∴ تا ندرجسم تا بکعبهٔ دل

عاشقانرا هزار ویک منزل مولانا ساتها مصحبتی و همدمی

با عناصر داشت جان آدمی ∴ از عقول و از نفوس باصفا

نامه می آمد بجان کای پر وفا ∴ یار کان یخ روزه تا فتی

روز یاران کهن بر تافتی ∴ جانهای بسته اند در آب و گل

خون دهند از اب و گلها شاد دل ∴ در هوای عشق حق رقصان شوند

همچو رقص بدر بی نقصان شوند ∴ روحهایی کز قفسها رسته اند

انبیا و رهبر و شایسته اند ∴ این جهان از خود حبس جانهای شماست

هین دوید اسوی که صحرای شماست ∴ جان چو بی این حبس خیزد نماید جمال

می ندانم گفت وصف آن مثال ∴ از نشان کز جان حیوانی نماند

جان باقی یابدت بر جانشاند ذا اذهان ای ذا قوی فی الصباح الذهن

الفطنة والحفظ والذهن بالتحریک سله والذهن القوة یحیلها ای یحرکها

یعنی انسانی ضاحب قوی طبیعیه عضویه و روحیه که آلات نفس ناطقه

انسانیه اند که احاله و تقلیب میکند ان قوی را در جر منافع و دفع مضار

و باستعمالان میرسد بجمیع منافع صوریه و معنویه کلشن

طبعی قوت نو ده هزار است ∴ ارادی بر تر از حصر و شمار است

وزان هریك شدن موقوف آلات ∴ ز اعضا و جوارح و ز رباطات

حکیمان اندران کشتند حیران ∴ فرو ماند در تشریح انسان

ان قوی ظاهر انسانست و اما باطن انسان طبقات غیر متناهیه است

و در هر طبقه قوی غیر متناهیه مرکوز است عطار فرماید

آهنه از روی این دریا ببین ∴ لیك اگر خواهی از قعرش کنی

گنج در قعر است و گنجی چون طلسم ∴ نیکند آخر طلسم بند جسم

بند یابی چون طلسم از پیش رفت ∴ جان شود پیدا چو جسم از پیش رفت

گنج خبر

بعد از ان خانه طلسمی دیگر است عنب را جان توجیهی دیگر است
همچنین میرود پایان نقش مرس ۵ در حنین دردی بهر مانش مرس
چون انسان مخلوق علی الصورة است پس بازای هر اسمی از اسمای غیر متناهیه
آلهیه دروقوی باشد که در هر مرتبه از طبقات غیر متناهیه مبداء اثر خاص
شود غیر از ان در طبقه دیگر قال الشیخ فی فص حکمة فی کلمة آدمیه لما شاء الحق
تعالی من حیث اسماؤه الحسنی التی لا یلیقها الاحصاء ان یری ان اعیانها
ای اعیان الاسماء وان شئت قلت ان یری عینه فی کون جامع وهو
جمیع العالم من الانسان وغیره بصر الامر ای الشان الالهی کله ای بصر
جمیع الامور والشؤن الالهیه فاقتضی الامر جلاء مراة العالم فکان آدم
عین جلاء تلک المرآة لان جلاء المرآة ما یکون کاملا الا اذا انعکس فیها
الوجه بجمیع دقایق صورته وروح تلک الصورة لان روح الشئ ما یحصل
به ذلک الشئ صدور الاثار المطلوبة من ذلک الشئ کما ان بالروح النباتی
مثلا یحصل فی النبات التغذیة والتنمیة وتولید المثل وبالروح الحیوانی
یحصل فی الحیوان الحس والارادیة وبالروح الانسانی یحصل فی الانسان
ادراک الکلیات وکان المقصود للحق تعالی من ایجاد العالم رؤیة عینه
فیه وذلک لا یحصل الا بالحقیقة الانسانیة فیکون تلک الحقیقة روح صورة
العالم وکانت الملائکة من بعض قوی تلک الصورة التی هی صورة العالم
انما قال من بعض قوی تلک الصورة لان القوی الروحانیة والحسیة الانسانیتین
تشبهها الملائکة ایضا من قوی صورة العالم فافهم المعبر عنه فی اصطلاح القوم
بالانسان الکبیر ای فی اصطلاح الصوفیة فانهم یسمون الانسان الذی هو
الجزء الاشرف من العالم عالما صغیرا لاشتماله علی مجملات ما اشتمل علیه العالم
مفصلا کما قیل فی حقه من کل شئ لبیبه ولطیفه مسموع فی هذه المحکی عنه
فی الفتوحات فی معنی خلق الله آدم علی صورته الانسان الذی هو آدم عباد

آلهیة

الحرکة

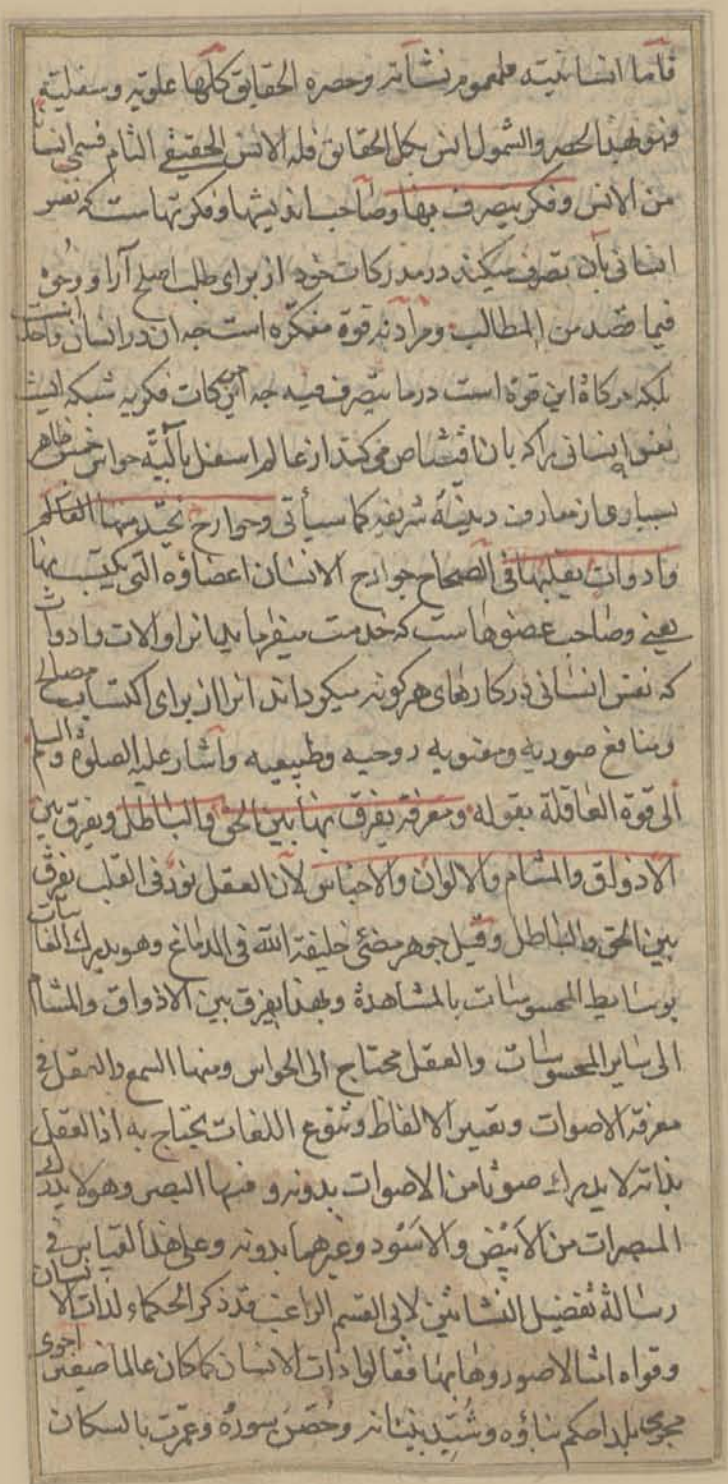
العالم کله انسان کبیر لاشتماله علی
حتی الانسان علی تفاصیل ما اشتمل
مجملا ویسمون

عن مجموع العالم فانه العالم الصغير وهو المختصر من العالم الكبير والعالم
ما في قوة انسان حصره في ادراك لكبره وعظمه والانسان صغير المحيط
به الادراك من حيث صورته وتشريحه وبما يحمله من القوى الروحانية فوجد الله
فيه جميع ما خرج عنه فارتبطت بكل جزء منه حقيقة الاسم الالهي التي ابرزته
وظهر عنها فارتبطت به الاسماء الالهية كلها لم يشذ عنه منها شيء فخرج
آدم على صورة الاسم الله اذ كان هذا الاسم يتضمن جميع الاسماء الالهية كذلك
الانسان وان صغر جرمه عن جرم العالم فانه يجمع جميع حقايق العالم الكبير
وهذا سمي العقلاء انسانا كبيرا ولم يبق في الامكان معنى الا وقد ظهر في هذا العالم فقد ظهر في
مختصره والعلم بصور المعلوم والعلم من صفات العالم الذاتية فعلم صورته
وعليها خلق آدم فادم خلقه الله على صورته فملكات الملائكة له اي للعالم كالقوى
الروحانية مثل العاقلة والمفكرة والمتخيلة والحافظة والذاكرة تحت تصرف
الروح الانساني ومنشاءها ومجالها الدماغ والحسية مثل السامعة والباصرة
والشامة والذائقة واللامسة التي في الغشاوة الانسانية وقد كان آدم
روح العالم فافترق بينهما وكل قوة اي من تلك القوى التي للعالم المسماة بالملك منها
محجوبة بنفسها لا ترى افضل من ذاتها لانها مشغولة بعبوديتها كما لها عن عبودية كما
غيرها وما بين احتجاب كل منها بنفسها وعدم رؤيتها افضل من نفسها شيأ
شرع في تمهيد معذرة من جانب تلك القوى في ذلك الاحتجاب بقوله وان فيها
اي في تلك القوة التي هي الملك فيما تزعم ما مصدرية اي في زعم تلك القوة الالهية
اسم ان لكل منصب عال وفضيلة رفيعة عند الله لما تعليل لزعم تلك القوة
استيهال كل منصب بانه عندها من الجمعية الالهية بين طرفي الجمعية ما يرجع
من ذلك المجموع فيها الى الجناب الالهي الوجوبي والى جناب حقيقة الحقايق الكونية
الامكاني الحاصل ان كل واحدة من تلك القوى التي هي الملائكة لما رات نفسها
جامعة بين امر يرجع منها الى حضرة الوجوب على قدر حصتها وامر يرجع الى حضرة

منها

الامكان

الامكان على قدر حظها حسبت ان تلك الحجبية سبب لكمالها الشامل
وزعمت انها بتلك الحجبية صارت اهلا لكل منصب عالٍ ومنزلة رفيعة
والحال ان تلك الاهلية ما كانت لاصاحب الحجبية الكلية المسوغة بجميع
الحقايق التي كانت لآدم اي للنشاة الانسانية لاصاحب حجبية بعض
الخصص المختصة به كما سيشعر اليه بقوله والحال ان الرجوع في
النشاة الانسانية لاصاحب حجبية الحاملة لهذه الاوصاف اي الحاوية
لحقايق مجموع تلك القوى الى ما يقتضيه الطبيعة الكل التي حضرت تحاويل
العالم كله اي شملتها بحيث لا يفوتها شيء منها اعلاه واسفله يعني و
الحال ان الرجوع في النشاة الانسانية الحاملة لهذه القوى اي الجامعة
لحقايق مجموع تلك القوى الى ما يقتضيه الطبيعة التي هي كل العالم اي مادة
مجموع العالم واصله وسيذكر الشيخ في فص عيسوي عم انها نفس الرحمن وان
العناصر وما فوقها من الملأ الاعلى كلها صور الطبيعة حيث قال فلذلك
قيل النفس الاولى صور العالم فهو لها كالجوهر الهيولاني وليس الا عين الطبيعة
وهذا اي ما قلنا ان رجوع الملائكة الى بعض الحقايق الالهية والكونية
ورجوع الانسان الى كلها لاقتضاء الطبيعة الكل ذلك لا يعرف عقلي بطريق
نظر فكري بل هذا القدر من الادراك لا يكون الا عن كشف الهي منزاي
من ذاك او الكشف يعرف ما اصل صور العالم القابلة لارواحها اي يعرف
من ذلك الكشف ان الطبيعة الكل الذي هو النفس الالهي اصل صور العالم
وهي للصور كالجوهر الهيولاني تصورت بتلك الصور لاختلافات المكونية
فيها فانبثات منها صور العالم قابلة كل صورة لروحها اللائق بها من ارواح
العالم واضاف الصور والارواح الى العالم لان العالم عبارة عن الصور
وارواحها المقومة لها فمعنى هذا المذكور اي هذا الذي ذكرناه ان للعالم بمنزلة الروح
للبدن والجلة للمرآة وانه الجامع لجميع ما اشتمل عليه العالم انسانا وغيره

تا ما انسانیه علوم و نشاته و حصره الحقایق کلها علویه و سفلیه
و نعنی بهذا الحصر و الشمول انس بکل الحقایق فله الانس الحقیقی التام فسمی انسانا
من الانس و فکر یتصرف بها و صاحب اندیشها و فکرتهاست که تصرف
انسانی باو تصرف میکند در مدرکات خود از برای طلب اصلح آرا و وجوه
فیما قصد من المطالب و مراد بنده قوه متفکره است جه ان در انسان واحد
بلکه در کافه اینی قوه است در ما یتصرف فیه جه ادراکات فکریه شبکه ایست
بغنوا انسانی را که بان اختصاص مکمل دارد عالم اسفل بآلیه حواس خمس ظاهر
بسیار و از معارف دینیه شریفه کما سیأتی و حواس تحتدمها الفاکره
و ادوات یعقلها فی الصحاح جوارح الانسان اعضاؤه التی یکتسب بها
یعنی و صاحب عضوهاست که خدمت میفرماید ایشانرا و آلات و ادوات
که نفس انسانی در کارهای هر کونه میکرداند انرا از برای اکتساب مصالح
و منافع صوریه و معنویه روحیه و طبیعیه و اشار علیه الصلوه و السلم
الی قوه العاقله بقوله و معرفه یفرق بها بین الحق و الباطل و یفرق بین
الاذواق و المشام و الالوان و الاجناس لان العقل نور فی القلب یفرق
بین الحق و الباطل و قیل جوهر مضیء خلیفة الله فی الدماغ و هو یدرک الغائبات
بوسائط المحسوسات بالمشاهدة و بهذا یفرق بین الاذواق و المشام
الی سایر المحسوسات و العقل محتاج الی الحواس و منها السمع و العقل فی
معرفة الاصوات و تغییر الالفاظ و تنوع اللغات یحتاج به اذ العقل
بذاته لا یدرک صوتا من الاصوات بدونه و منها البصر و هو لا یدرک
المبصرات من الابیض و الاسود و غیرهما بدونه و علی هذا القیاس فی
رساله تفضیل النشاتین لابی القسم الراغب قد ذکر الحکماء لذات الانسان
و قواه اشالا صورو هاتها فقالوا ذات الانسان کما کان عالما صغیر
مجمل بل احکم بناؤه و شدید بنیانه و حصن سوره و عمرت بالسکان

دوره وفتحا سواقه واستعمل صناعه وفيه ملك مدبر والملك وزير
وصاحب بريد واصحاب اخبار وخازن وترجمان وكاتب وفي البلد اخيار و
اشرار وصناعها هي القوة السبعة التي يقال لها الجاذبة والماسكة والهاضمة
والدافعة والغاذية والنامية والمصورة والملك العقل ومسكنه من
القلب والوزير القوة المفكرة ومسكنها وسط الدماغ وصاحب البريد
القوة المخيلة ومسكنها مقدم الدماغ والترجمان القوة الناطقة والهها
اللسان والكاتب القوة الكاتبة والهها اليد ومسكنها الاخيار و
الاشرار هي القوة التي سماها الاخلاق الجميلة والاخلاق القبيحة قال وفض
الحكمة الموسوية واما حكمة العائلة ورميه في اليم فالثابوت ناسوته و
اليم اشارة الى ما حصل له من العلم بواسطة هذا الجسم مما اعطته القوة
النظرية الفكرية والقوى الحسية والخيالية التي لا يكون شيء منها
اي من تلك القوة ولا من امثالها هذه النفس الانسانية الا بوجود
هذا الجسم العنصري فلما حصلت النفس في هذا الجسم وامرت بالتصرف فيه
وتدبيره جعل الله لها هذه القوى والات يتوصل بها الى ما اراده الله منها
اي من النفس هذا الثابوت الذي فيه كيه الوب وانما كانت السكينة في
هذا الثابوت لان الامور الكلية والمعاني الحقيقية لا تزال تحمل بالحجة
الذاتية الى ان تصل الى الحضرة الشهادية وتدخل تحت الاسم الظاهر فيجد
السالك فيها المعاني بصورها ويسكن اليها

شيخ عطار

دات جانرا سعي بسيار هست ... لمك تا نقد تو كردد كار هست
هر معاني كان تراد رجان بود ... تا نه پويند بين پنهان بود
دولت دين كر ميسر كردد ت ... نقد جان باش برابر كردد ت

فرمي به في اليم ليحصل بالقوى على فنون العلم اي ليكون بها مستعليا على
انواع العلوم الحاصلة بالحواس الظاهرة والباطنة فقال فلان حصل

في الثابوت صح اي اشارة الى

في تدبيره صح

على عرشه اذا استعلى عليه فاعلم بذلك اى اعلم الحق موسى بوضعه في التابوت
والقائه في اليم انزاى الشان وان كان الروح المدبر له هو الملك فانه لا
يدبره الا به اى اعلم ان الروح المدبر له لا يدبره الا بواسطة هذا التابوت
فاصحب هذه القوى الكائنة في هذا الناسوت الذى عبر عنه بالتابوت في
باب الاشارات والحكم اى جعل الحق الروح مصاحبا لهذه القوى الحالة
في البدن الذى عبر الحق سبحانه عنه بالتابوت في باب الاشارات الالهية
والحكم الربانية والله اعلم اثار وخواص الات وقوى مدركة الشاشى
در كلام ابى حامد مشغ وبين است فاسمع لما يتلى عليك من كلام روح الله
روحه قال فصل في مراتب الارواح البشرية النورية فالاول منها الروح
الحساس وهو الذى يشترك فيما يورده الحواس الخمس وكانها اصل الروح الحيوانى
واوله اذ به يصير الحيوان حيوانا وهو موجود للصبى والرضيع والثانى الروح
الخيالى وهو الذى لبثت ما اورده الحواس ويحفظه مخزونا عنده فيعرض
على الروح العقلى الذى هو فوقه عند الحاجة اليه وهذا لا يوجد للصبى الرضيع
في مبداء نشوه ولذلك يولع بالشئ ليأخذه فاذا غيب عنه نسيه ولا
ينازع نفسه اليه الا ان يكبر قليلا فيصير بحيث اذا غيب عنه بكى و
طلب لبقاء صورته محفوظة في خياله وهذا قد يوجد لبعض الحيوانات
دون بعض ولا يوجد للفراش المتهافت على النار لانه يقصد النار لشدة
بضياء النهار فيظن ان السراج كوة مفتوحة الى موضع الضياء فيلقى نفسه
عليه فيحترق به ولكنه اذا جاوزه وحصل في الظلمة عاودته مرة بعد
اخرى ولو كان له الروح الحافظ المستثبت لما اداه الحس اليه من الالم
عاوده بعد ان تضربه مرة والكلب اذا ضرب بحجر تبعه مرة فاذا راى الحجر
بعد ذلك من بعد هرب الثالث الروح العقلى الذى يدرك الخارجة عن الحس
والخيال وهو الجوهر الانسى الخاص ولا يوجد للبهايم ولا للصبيان ومدركاته

اى هذا المعنى ثابت بحجاب الاشارات صح

به المعانى نح

المعارف

بالروح وثالثه

المعارف الضرورية الكلية واعلم ان في قلب الانسان عينا هذه صفة
كمالها وهو يعبر عنها تارة بالعقل وتارة بالنفس الانساني ودع عنك
العبارات فنعني بها المعنى الذي يتميز به العاقل عن الطفل الرضيع وعن البهيمة
وعن المجنون فالعقل يدرك غيره ويدرك نفسه ويدرك صفاته اذ يدرك
نفسه عالما وقادرا ويدرك علم نفسه ويدرك علمه بعلم نفسه الى غير
نهاية وهذه خاصية لا يتصور ان يدرك بآلة الاجسام بل الحقائق كلها الا
تنحجب عن العقل واما حجاب العقل حيث يحجب فمن نفسه لنفسه بسبب
صفات هي مقارنة له تضاهي حجاب العين من نفسه عند تقبض الاجفان
وسنعرف هذا ان شاء الله وله حواس خمس في الظاهر حواسيسه وكلها اماخس
خزائنه لان المسموعات والمبصرات والمشمومات والمذوقات والملموسات
التي مدركات الحواس الخمس الظاهرة اعراض الاجسام والاجسام اخس اقسام
الموجودات وله في الباطن حواسيس سواها من خيال ووهم وذكر وفكر وحفظ
فان قلت نرى العقلاء يغلطون في نظرهم فاعلم ان فيهم خيالات واوهاما
واعتقادات تظنون احكامها احكام العقل فالغلط ينسب اليها واما
العقل اذا تجرد عن غشاوة الوهم والخيال لم يتصور ان يغلط بل يرى الاشياء
كما هي عليها في تجريد عسر عظيم وانما يكمل بتجرده عن هذه النوازع بعد الموت وعنه
يقال فكشفنا عنك غطاءك فبصرك اليوم حديد الرابع الروح الفكري وهو
الذي يأخذ المعارف العقلية المحضة فيوقع بينها بالتفاتات وازدواجات
وتنتج منها معارف شريفة ثم اذا استفاد شيئين مثلا الف بينهما بنتيجة
اخرى ولا يزال يتزايد كذلك الى غير نهاية الخامس الروح القدسي الذي يختص به
الانبياء وبعض الاولياء وفيه يتجلى لوح الغيب واحكام الامر وجملة من نعوت
ملكوت السموات والارض بل من المعارف الربانية التي تقصر دونها الروح
العقلي والفكري واليه الاشارة بقوله وكذلك اوحينا اليك روحا

من امرنا ما كنت تدري ما الكتاب ولا الايمان ولكن جعلناه نورا نهدي
به من نشاء من عبادنا الاثر كلشن خرد از دیدن احوال عشق
بود جون کور مادرزاد دنیا ۞ وراء عقل ظوری دارد انسان
کہ بینا سدید و اسرار نہان ۞ بسان انش اندر سنك و آهن
نہاد ستا یزدان در جان و در تن ۞ جو بر هر افتاد آن سنك و آهن
ز نورش هر دو عالم کشت روشن ۞ ولا تبقین ایها المعتکف فی عالم العقل
طورا آخر یظهر فیه مالا یظهر فی العقل کما یجعد کون العقل طورا وراء التمیز و
الاحساس ینکشف به عوالم و عجایب تقصر عنها الاحساس والتمیز فالعقل
اقصی الکمال دفعا علی نفسك وان اردت مثالا مما شاهده من جمله
خواص بعض البشر فانظر الی ذوق الشعر کیف یخص به قوم من الناس وهو
نوع احساس وادراك ویحرم عنه بعضهم حتی لا یتمیز عندهم الالحان الموزونة
من المنثورة وانظر کیف عظمت قوة الذوق فی طائفة حتی استخرجوا من الموسیقی
والاغانی والاوتار صنوفا من الدیاناة التی منها المطرب ومنها المحزن ومنها
المسوم ومنها المضحك ومنها المبکی ومنها القاتل ومنها الموجب للعشق و
الوجد وانما یقوی هذه الآثار فیمن له اصل الذوق واما العاطل عن خاصیة
الذوق فیشارك فی سماع الصوت ویضعف فیه الآثار وهو یتعجب من صاحب
الوجد والعشق ولو اجتمع العقلاء کلهم من ارباب الذوق علی ان یفهمه معنی الذوق
لم یقدروا علیه فهذا مثال فی ادراکیس لکنه قرب الی فهمك فتشوف الذوق
الخاص النبوی واجتهد ان تصیر من اهل الذوق بشیء من ذلك الروح فان
للذوق لذة سنحظا وافرا فان لم تقدر فاجتهد ان تصیر من اهل الذوق شیء
من ذلك الروح العلم بها فان لم تقدر فلا اقل من ان تکون من اهل الایمان ویرفع
الله الذین امنوا منکم والذین اوتوا العلم درجات والعلم فوق الایمان والذوق
فوق العلم فالذوق وجدان والعلم قیاس وعرفان والایمان قبول المجرد بالتقلید

ان یکون وراء العقل

وحسن الظن باهل الوجدان او باهل العرفان فاذا عرفت هذه الارواح الخمسة فاعلم
انها يجليها انوار اذ بها تظهر اصناف الموجودات والحسي والخيالي منها وان كان
في جنسها الكلي الذي للانسان منه نمط اخر اشرف واعلى وخلق الانسان لاجل عرض
اجل واسمى واما للجسم انات فلم يخلق لها الا ليكون الهيا وطيب غذائها وتجوهرها
للادمي وانما خلق للادمي ليكون شبكة له بها يقنص من العالم الاسفل مبادي
المعرفة الدينية الشريفة اذا الانسان اذا ادرك بالحس شخصا معينا انتزع عقله
منه معنى عاما مطلقا مولانا قضا وجان جوابدل اكهيت

هركه اكه تربود جانش قويست ∴ خود جهان جان سراسر اكهيست
هركه اكه نيست او ازجان تهيست ∴ جان بناشد جز بجنبد دازنون
هركرا افزون جنبش فزون ∴ جان ما ازجان حيوان بيشتر
ازجمادو كزاو فزون دارد خرد ∴ پس فزون ازجان ما جان ملك
كو منزه شد زحس مشتوك ∴ وزملك جان خداوندان دل
باشد افزون تو بحيرت را بهل ∴ محصل وشيخ كلام قوم در نشأة انساني

كه روح انساني چه

آنست كه او را نفس ناطقه گويند جوهريست بسيط مجرد مدبر بذات ومتصرف
در بدن بالات وان بجوهر نه جسمانيست ونه محسوس بكي از حواس خمسه وهر يك
از اين امور در حكمت نظريه ببراهين متعدده سان ناقد واصحاب كشف و
ارباب نظر در تجرد نفس ناطقه كه مستتبع جملة اين امور است موافقند وچون
روح انساني ببدن عنصري تعلق گيرد در ابتدا احكام طبيعت بر او غالب
غالب بود وافعال او هم بمقتضاي شهوت وغضب باشد وچون ابتداي
ظهور نور عقل شود غالبا ظلمت اخلاقي كه از ان افعال در روح راسخ شده
متراكم بود وسطوت ان نور عقل را فرو نشاند وافعال واقوال بطريق سابق
محض شهوت وغضب بود پس چون خطاب حسن وقبح ان شرعا او عقلا وروح انساني
را در اين مرتبه نفس گويند كه بعد از افعال نكوهيده وسوانح اخلاق ناپسنديده

وروح درین حال جناح عقل را در راه هوا پیش و جسم شهوت و غضب
دارد و بدان نور راه بمطان حصول مقاصد نفس میبرد و بر بعضی که درین راه
سابقه عنایتر از لی ایشانرا مدد کند و در اشراق نور عقل حضور صاحب صبح صادق
اخبار انبیا بدان بیوندد و بشح احوال دمیدد که در ظلمت اخلاق رذیله پنهان
بود پیدا گردد و چون انقیاد احکام شرعیه نموده بدایره اسلام در آید
و تعدیل افعال و حرکات بمیزان شرع و عقل نماید و عدالت در اخلاق و از
تعدیل افعال تولد کند و منشاء افعال و حرکات معتدل شود بی کلفتی و
روح در حالت جمعیتی میان عالم غیب و احکام ان که من حیث التجرد اینجاست
و میان عالم شهادت که من حیث التعلق از ان باخبر است حاصل شود درین
روح را درین مرتبه دل مینامند و این اول منزل در دایره ایمان است
و مبدا حصول علم الیقین و چون داد این مرتبه داده در دایره احسان
در آید و مفتاح باب تجلی بر او از مرتبه اسم الظاهر بود یعنی اسماء که در حیطه
این اسمند و مادام که اسمی از این اسما حجاب دیگری شود روح در مرتبه تلوین
بود و این مرتبه اول تلوین است و چون بمرتبه رسد که هیچ یک از اسماء
که در حیطه اسم الظاهر اند حجاب دیگری نشود مرتبه اول تمکین که مقابل
مرتبه اول تلوین است او را حاصل شود و تجلی باسمایی که در حیطه اسم الباطن اند
مستقل شود و بر همان قیاس مرتبه دوم تلوین و تمکین حاصل شود الی
مرتبه ان الظاهر و الباطن حجاب یکدیگر شوند و این مرتبه سوم تلوین
و چون کار بجایی رسد که هیچ یک از ظاهر و باطن حجاب دیگری نشود مرتبه سوم
تمکین حاصل شود و روح در این مرتبه دل منجلی گوینده و دل حقیقی که جامع
حقایق وجوبیه و امکانیه و احکام و آثار هر دو باشد است و این
مقام را مرتبه کمال گویند و مرتبه اکمل که حقیقه الان خاتم الانبیا صلی الله علیه
افضل الصلوات و اکمل التحیات و اقطاب محمدیرا بطریق وراثت از آن حضرت

بعد ازین متابعت هست موقوف این مرتبه یعنی مرتبهٔ کمالست قوله علیه الصلوة والسلام
معجونا حال ازین قول انسانا بطینة الالوان المختلفة یعنی سرشته شده
بود بطینت رنگهای گوناگون مراد از طینة الوان مواد مخالط بدن
انسانست که بان سعد قبول الوان مختلفه میشود مصباح
جسم تو که جای جان پاکست ۞ از آتش و باد و آب و خاکست
می پرورد تو قوت و قوت ۞ دو زاویه چهار علت
هست از تو خشک و گرم و سردت ۞ سرخ و سیه و سفید و زردت
والاشباه المؤتلفة و بطینة اشباه مؤتلفه یعنی عظام و اعصاب
والاضداد المتعادیة یعنی کیفیات اربع والاخلاط المتبایة یعنی
دم و بلغم و صفراء و سودا من الحر و البرد و المبلة و هی الرطوبة و الجفوف
و هو الیبوسة و این مجموع از کیفیات جسمانیست و المسالة و المسرور
و غم و شادی کار کیفیات نفسانیه است ۞ از نره خلق حوت و سیرت
هفت دوخ توی و هشت بهشت ۞ جز حق تعالی بعد از انکه بسایط
عناصر را آفرید بوصف تضاد و تباین بایکدیگر ارادهٔ قدیم متعلق بایجاد
مرکبات کرد ایشان بحکم بالغه و قدرهٔ کامله ایلاف میان متخالفات
و اتحاد میان متباینات پیدا کرد که عبارت ازین سه مرتبه است پس معادن و
نبات و حیوان موجود شد و انسان را بر جمله محیط ساخت عطار
در میان چار خصم مختلف ۞ کی توانی شد بوحدت متصف
گر میت در خشم و شهوت میکشد ۞ خشکیت در کبر و نخوت می کشد
تردیت افسرده دارد بردبام ۞ رطوبت عنانیت آرد مدام
هر چهار از همدگر پوشیده اند ۞ روز و شب بایکدگر کوشیده اند
همچنان کز چار خصم مختلف ۞ شد دلت هم معتدل هم متصف
جانت را عیشی بباید کرد کرم ۞ ذکر اطیب الالسانی بنرم نرم

تضاد

وهذه تشكت بايد وقوتى دين ... آه سردت بايد اين برد اليقين
تا حركه وخشك وسرد وش بود ... اعتدال حالت نيكوش بود
قال الراعى كما ان الوالى اذا تزكى وساس الناس بسياسة الله تع
صار ظل الله فى الارض وجب على الكافة طاعته كما قال تع اطيعوا الله
واطيعوا الرسول واولى الامر منكم كذلك متى جعل العقل سائسا على
سائر القوى ان يطيعه وفى الفتوحات الحلاقة صغرى وكبرى فاكبرها
التى لا اكبر منها الامامة الكبرى على العالم واصغرها خلافته على نفسه
وقال كما ان الله تعالى جعل الناس شتى وتين كما نبه عليه بقوله تع ورفعنا
بعضهم فوق بعض درجات ليتخذ بعضهم بعضا سخريا كذلك جعل النبيين
شتى وتين وجعل من حق كل واحدة ان تكون داخلة فى سلطان ما فوقها
ومتأمرة على ما دونها فحق الشهوة ان تكون موتمرة للحمية وحق الحمية ان
تكون موتمرة للقوة العاقلة وحق القوة العاقلة ان تكون مستضيئة
بنور الشرع وموتمرة لما اسمر حتى تصير هذه القوى متظاهرة غير متعادية وهو
كما لا يخفى اشارة العالم من ان يطلبوا فى العالم الفساد وتعادى الاشياء
كما قال تعالى وكذلك جعلنا فى كل قرية اكابر مجرميها ليمكروا فيها وقال
جعلنا لكل نبى عدوا شياطين الانس والجن كذلك فى نفس الانسان
قوى رديئة من الهوى والشهوة والحسد تطلب الفساد وتعادى العقل
والفكر وكما انه يجب للوالى ان يتبع الحق ولا يصغى الى الاشرار ولا يعبد هم
كما قال تعالى وان احكم بينهم بما انزل الله ولا تتبع اهواءهم واحذرهم
ان يفتنوك كذلك يجب للعقل والفكر ان لا يعتمدا القوى الذميمة
وكما انه يجب للوالى ان يجاهد اعداء المسلمين كما قال واعدوا لهم ما استطعتم
من قوة ومن رباط الخيل ترهبون به عدو الله وعدوكم كذلك يجب
للعقل ان يعادى الهوى فان الهوى من اعداء الله بدلالة قوله عليه الصلوة

وكذلك

والسلام

والسلام ما في الارض معبود ابغض الى الله من الهوى ثم تلا افرايت من اتخذ
الهه هواه وكما ان من استحوذ عليه الشيطان انساه ذكر الله كذلك العقل
اذا استحوذ عليه الهوى خذ يقشه سك واسيت باتود سكر
آن كرنده است وين ذكر توسن به اين غرض كن ان معلم كن
بس دزا وحديث آدم كن في الباب السابع من الفتوحات قال فلما
خمر الحق تع بيديه طينة آدم حتى تغير بحها وهو المسنون وذلك
الخبث الهواء الذي في الماء جعله محلا للاشقياء والسعداء في ذريته
فاودع فيه ما كان في قبضته فانه سبحانه اخبرنا ان في قبضة عينه اليمنى
وفي قبضة اليد الاخرى الاشقياء وكلتا يدي ربي يمين مباركة وقال هؤلاء
للجنة ولا ابالي وهؤلاء للنار ولا ابالي فجعل اهل الجنة يعملون وهو لاء للنار وجعل اهل النار يعملون ثم اودع
الكل طينة آدم وجمع فيه الاضداد بحكم المجاورة فصوره وعدله وسواه ثم
نفخ فيه روحه المضاف اليه فحدثت عند هذا النفخ فيه بسريانه في اجزائه اركان
الاخلاط التي هي الصفراء والسوداء والدم والبلغم فكانت الصفراء عن
الركن النادي الذي اشاء الله منه في قوله تع من صلصال كالفخار وكانت
السوداء عن التراب وهو قوله خلقه من تراب وكان الدم من الهواء وهو
قوله مسنون وكان البلغم من الماء الذي عجن به التراب فصار طينا ثم احدث
فيه القسمة الاولى القوة الجاذبة التي بها يجذب الحيوان الاغذية ثم القوة
الماسكة وبها يمسك ما يتغذى به الحيوان ثم القوة الهاضمة وبها
يهضم الغذاء ثم القوة الدافعة وبها يدفع الفضلات عن نفسه من نوع
ومجاور وباح وبراز وامثال ذلك ثم احدث فيه القوة الغاذية والمنمية
والحاسة والخيالية والوهمية والحافظة والذاكرة وهذا كله في الانسان
كما هو في حيوان لا بما هو انسان فقط غير ان هذه القوى الاربعة قوة الخيال
والوهم والحفظ والذكر في الانسان اقوى منها في الحيوان حتى آدم الذر

هو الانسان بالقوة المصورة المفكرة والعاقلة فتميز عن الحيوان
وجعل هذه القوى كلها في هذا الجسم آلات للنفس الناطقة ليصل بذلك
الى جميع منافعها المحسوسة والمعنوية ثم انشاه خلقا آخر وهو الانسان
فجعله دراكا بهذه القوى حيا عالما قادرا مريدا متكلما سميعا بصيرا
على حد معلوم معتاد في الكتاب به فتبارك الله احسن الخالقين ثم انه سبحانه
سمى نفسه باسم من الاسماء الا وجعل للانسان من التخلق بذلك الاسم
حظا ما شه يظهر به في العالم على ما يليق به ولذلك تاول بعضهم قوله عليه
الصلوة والسلام ان الله خلق آدم على صورته على هذا المعنى فانزله خليفة
عنه في ارضه اذ كانت الارض من عالم التغير والاستحالات بخلاف العالم
الاعلى فيحدث فيهم من الاحكام بحسب ما يحدث في العالم الا ترى حين
التغير فيظهر لذلك حكم جميع الاسماء الالهية فلذلك كان خليفة في الارض
دون السماء والجنة وقال في الباب الثالث والسبعين السؤال الاربعون
ما صفة آدم عليه السلام الجواب ان شئت صفة الحضرة الالهية وان
شئت مجموع الاسماء الالهية وان شئت قول النبي صلى الله عليه وآله وسلم
ان الله خلق آدم على صورته فهذه صفته فانه لما جمع له في خلقه بين يديه
علمنا انه قد اعطاه صفة الكمال فخلقه كاملا جامعا وهذا قبل الاسماء
كلها فانه مجموع العالم من حيث حقايقه فهو عالم مستقل وما عداه
فانه جزء من العالم فالعالم كله تفصيل آدم وآدم هو الكتاب الجامع فهو للعالم
كالروح من الجسد فالعالم والعالم الجسد فبالمجموع يكون العالم كله هو الانسان
الكبير والانسان فيه وانما نظرت في العالم وحده دون الانسان لانه
كالجسم المسوى بغير روح وكمال العالم بالانسان مثل كمال الجسد
بالروح فالانسان منفوخ في جسم العالم فهو المقصود من العالم
توبي توضيحه نقش الهي ﴿ بجواد خويش هر چيزي كه خواهي

ع الجسد فالانسان

تو مقصود وجودكن فكانى ۞ ولو در غفلتى وحى ندانى
السؤال الرابع والاربعون لم سماه بشرا الجواب قال تعالى ما منعك ان
تسجد لما خلقت بيدى على جهة التشريف الالهى فهو بشر الحال تدل على ما
خلقه سبحانه بحسب ما يليق بجلاله فسماه بشرا لذلك اذ اليد بمعنى القدرة
لا شرف فيها على من شرف عليه واليد بمعنى النعمة مثل ذلك فان النعمة و
القدرة عمت جميع الموجودات فلا بد ان يكون لقوله بيدى امر معقول له
خصوص ووصف بحاذ وهذين وهو المفهوم من لسان العرب الذى نزل القرآن
بلغتهم فاذا قال صاحب اللسان انه فضل هذا بيده فالمفهوم منه رفع
الوسايط فكانت نسبة آدم فى الجسوم الانسانيه نسبة العقل الاول
فى العقول ولما كانت الاجسام مركبة طلب اليدين لوجود التركيب ولم يذكر
ذلك فى العقل الاول لكونه غير مركب فاجتمعا فى رفع الوسايط وليس بعد
رفع الوسايط فى التكوين مع ذكر اليدين الا امر من اجله سمى بشرا وسر
هذه الحقيقة فى التسوية فلم يوجد احد منهم الا عن مباشرة وفى كتاب يقتبس
الغموض بتجليا بجلى الحواشى اعلم ان الاسماء الالهية الحسنى التى امهاتها
سبعة وهى الحى العليم المريد القادر السميع البصير المتكلم يطلب بذواتها
وجود العالم لان العالم مظهر اثارها فاوجد الله العالم جسدا سوى بعدل
المزاج وجعل روح آدم ووجود العالم الانسانى اى الحقيقة النوعية الانسانية
الكمالية الموجودة فى ضمن اى فرد كان من افرادها وعلمه الاسماء كلها والقى
عليه جميع الاسماء كلها من ذاته فتجلى له تجليا كليا فما بقى اسم فى الحضرة
الالهية الا ظهر له فيه فعلم من ذاته جميع اسماء حال القرآن فان الروح هو مدبر
البدن بما فيه اى فى البدن من القوى وكذلك الاسماء للانسان الكامل بمنزلة
القوى اى الاسماء الالهية للانسان الكامل بمنزلة قوى البدن بالنسبة الى
الروح فكان الروح يدبر البدن ويتصرف فيه بالقوى كذلك الانسان الكامل

آدم واعنى

يدبر امر العالم ويتصرف فيه بواسطة الاسماء الالهية التي علمها الله تعالى الانسان
الكامل على الاطلاق هو نبينا محمد صلى الله عليه وآله وسلم ثم مجموع مظاهر
كمالاته من آدم الى انقراض العالم وهذا تفصيل لاجمع هذا المقام وهذا اي
لكون العالم جسدا اذا روح وقوى معينة للروح في تدبير الجسد كالانسان
يقال ان العالم اي في حقيقته الانسان الكبير ولكن هذا بوجود الانسان
فيه لان روحه هو الانسان ولا يقال للجسد بلا روح انه انسان وكان الانسان
مختصرا من الحضرة الالهية اي مجموعة من جميع حقائق الاسماء الالهية رباعي
اي نسخة نامه الهي كه تو بيني ، وي آينه جمال شاهي كه تو بيني
بيرون ز تو نيست هر چه در عالم هست ، از خود بطلب هر انچه خواهي كه تو بيني
ولذلك خصه اي خص الله تعالى سبحانه الانسان بالصورة الالهية اي جعل
الصورة مختصة بحسب الذكر وان كانا العالم ايضا على الصورة لان
ما الى الوحدة اقرب فاضافته الى الحق اولى وصورة الانسان صورة
الاحدية الجمعية وصورة العالم صورة التفصيلية وقال على لسان
نبيه صلى الله عليه وآله وسلم ان الله خلق آدم على صورته وفي رواية
على صورة الرحمن فان الرحمن اسم جامع بجميع الاسماء كلها كما ان الله كذلك
وهذا قال تعالى قل ادعوا الله او ادعوا الرحمن ايا ما تدعوا فله الاسماء الحسنى
يعني ايا من هذين الاسمين تدعوا الذات الالهية الجامعة به فهو
صحيح لان كل واحد منهما جامع بجميع الاسماء الحسنى فيكون ضمير فله راجعا
الى ايا قال في مفتاح الغيب الرحمن اسم للوجود والله اسم للربوبية وجملة الله
العين المقصودة والغاية المطلوبة من ايجاد العالم وابقائه كالنفس
الناطقة التي هي المقصودة من تسوية جسد الشخص الانساني وتعديل
مزاجه الطبيعي الجسماني وهذا تخريب الدنيا بروزاله اي بانعدام الانسان
الكامل كما يخرب البدن المكتب للنفس الناطقة بعد انقطاع تعلقها عن

في الابتداء وانقاله الى الاخرة كما تخرب البدن
بانقطاع تعلق النفس منه تعلق التدبير والتصرف والارتفاق
بانشاء الدنيا وتحصيل المتاع الى الاخرين
اجله اي حين اجل الانسان الكامل صح صح

العصر

النفس للبدن العنصري تدبيرا

العنصري وتحصل تدبيرا آخر وياسا سببا للنشاة الاخروية التي تحصل لها
لا بقيا للحشر الموعود وهذه مسئلة دقيقة كلت عن درکها الافهام وحارت
فيها العقول والاوهام فلم يزل الا للكشف الصرف المحمدي فيها قدم
صلى الله عليه واله وسلم وقال في الفصوص وهو اي الانسان للحق بمنزلة انسان
العين من العين الذي به يكون النظر وهو اي انسان العين المعبر عنه بالبصر
فلهذا سمي انسانا فانه يرى نظر الحق الى خلقه يعني كما ان العين لا يشهد منها الا البصر
الا بالقوة الباصرة السماة بانسان العين فكذا لا ينظر الله تعالى الى العالم
الا بالانسان فلهذا سمي انسانا تشبيها له بالباصرة وهذا سر تقرير عيون
اولى الابصار من العرفاء وتحريم بالوجود فعلم ان المراد بالرتبة هنا الايجاد وهو
على ثلثة اقسام احدها بلفظة كن لا بشيء آخر وايجاد اكثر العالم اما يكون
بها والثاني منها بها وبيد واحدة كايجاد الجنات والقلم الاعلى وكتابة
التوراة كما ثبت بالخبر والثالث بها وباليدين وهذا النوع من بدن الانسان وهذا
اظهر الانسان بصورته فهو الانسان الحادث اي بنشاته العنصرية الادنى
اي بنشاته الروحانية والنشاة الدايم الابدي لانه بعد النشاة صار دايما
ابديا لان روحه لا يفنى ابدا وجسمه وان تفتت اجزائه تبقى مادته وستطرأ عليها
احوال الاخرى الى ان يجتمع للحشر في القيمة الكبرى والكلمة الفاصلة بين الحق
والخلق فان قلب محمد صلى الله عليه واله وسلم ذو وجهين وجه الى عالم
الاسماء وعالم الروحانيات ووجه الى صور الاسماء وعالم الجسمانيات فله
التميز بين المراتب الجامعة بين الحدوث والقدم كما قال رضي الله عنه في كتاب
انشاء الدوائر كان الانسان برزخ بين العالم والحق تعالى وجامع لخلق وحق
وهو الخط الفاصل بين الظل والشمس وهذه حقيقته فله الكمال المطلق
في الحدوث والقديم والحق له الكمال المطلق في القدم وليس له في الحدوث
مدخل تعالى عن ذلك والعالم له الكمال المطلق في الحدوث ليس له في القدم

او فرحهم

والثالثة

الايجاد محمد

كما ذكر من شأن العلة الغائية

مدخل فصار الانسان جامعا اى بين الحدوث والقدم فتم العالم بوجوده
اى بوجود افراده فى الخارج بعد سريان حقيقته فى جميع الحقائق العلوية والسفلية
والجوهرة والمادية وانتشارها فى تلك الحقائق وظهورها بصور تلك
الحقائق كقائم الزرع بظهور الحيات عليه بعد انتشار الحقيقة الحسه فى سائر
الزرع وتشكلها بصور مراتب النبات من الساق والاوراق والكعوب
وغير ذلك فهو الاول بالقصد لانه العلة الغائية ان يكون كذا والآخر بالايجاد
فى سلسلة الموجودات فان اول ما اوجد بالوجود العينى هو القلم الاعلى
ثم اللوح المحفوظ ثم العرش العظيم ثم الكرسى الكريم ثم العناصر ثم
السموات السبع ثم المولدات ثم الانسان فانه منتهى تلك الآثار ...

نخستين فكرت پسين شمار ... بنيى خويشتن را بيازى مدار ... مولانا
كربنودى پيل واسيد عمش ... كى نشاندى با عبان بيخ بيخ ... پس بجهد ان بيخ ازنيوه زدم

كربصورت از شجر بودش ولاد	بهر ان فرموده است الله دو فنون
در نخل الامر دون النابعون	كربصورت من ز آدم زاده ام
من بمعنى جد جد افتاده ام	كو براى من بدش سجده ملك
ودر بى من رفت تا هفتم فلك	اول فكر آخر آيد در عمل

خاصه فكرى كو بود وصف ازل ... والظاهر بالصورة وهو ظاهر بالباطن
بالسورة اى بالشرف والمنزلة لان باطنه على صورة الحق وان لم يكن
ظاهر ابن صورته عند اهل الصورة فهو عبد الله مخلوق ومربوب دنى
بالنسبة الى العالم اى بربيه كما يربى الروح البدن ولذلك جعله خليفة وابا
خلفاء اى الكمل من ابنائه كما صرح به رضى الله عنه فى كتاب العقله حيث
قال وما كمل انسان خليفة فان الانسان الحيوان ليس بخليفة عندنا ومن
ههنا اى من هذا المقام حيث يفهم سر كون الانسان ربا من حيث باطنه
عبدا من حيث ظاهره يعلم ان نسخة من الصورتين صورة الحق بربوبيته باطنه

وصورة العالم مربوطة ظاهرة وتفصيل هذا المقام في الفصوص اوردناه
مستقصيا بالحواشي الشريفة ليعلم ان الحق وصف نفسه بانه ظاهر باطن فاوجد
العالم المسمى بالانسان الكبير عالم غيب يسمى بالملكوت والامر والباطن و
شهادة يسمى بالملك والخلق الظاهر ليدرك فيه معاشر العالمين من غيره
من المجردات والماديات الباطن اى الحق من حيث اسمه الباطن بعينا
والظاهر اى الحق من حيث اسمه الظاهر بشهادتنا ووصف نفسه بالرضى
والغضب اللايقين بمرتبة الوجوب الذاتي واوجد العالم ذا خوف و
رجاء اللايقين بمرتبة الامكان الحاصلين من الانفعال عن الغضب
والرضا فخاف نحن معاشر العالمين غضبه ونرجو رضاه ووصف نفسه
بانه جميل وذو جلال اللايقين بوجوبه الذاتي واوجدنا معاشر العالمين
على هيئة وابس اللايقين بقبض الممكن وفقره الحاصلين من الانفعال
عن ذو الجلال والجميل وهكذا جميع ما ينسب اليه تعالى ويسمى به فان
من كل اسم من اسماء الله تعالى رقيقة في العالم بها ضاهى العالم الحق عبر
عن هاتين الصفتين المتقابلتين اللتين له تعالى كالظهور والبطون
والرضى والغضب والجمال والجلال بالدين اذ بهما يتم الافعال
الالهية وبهما يظهر بالربوبية كما بالدين يتمكن الانسان من الاخذ و
العطاء وبهما يتم افعاله اللتين توجبتا منه او من الحق على
خلق الانسان الكامل الكون الجامع لحقايق العالم ومفرداته لانه بحقيقته
جامع بجميع الحقايق الكلية التي للعالم وبتشخصه جامع لجميع تشخصاته
الجزئية ذرات كاينات كه اياد تعالى تست مجموع در صحيفه انسان كامل
الحاصل ان الانسان جزء من العالم جامع لجميع ما فيه من الحقايق العالمية
او دانية شريفة او خسيسة لطيفة او كثيفة

شعر

سيرت ديو ودد سرشته دروى صورت نيك وبد نوشته دروى

الانسان

مجمل از حقایق عالم • همه چیزی در و بود مدغم
خواه افلاک و خواه ارکان کبیر • خواه کان یا نبات و حیوان کبیر

فی الفتوحات السؤال الثانی والاربعون ما فطرة آدم الجواب قال الله تع
فطرة الله التی فطر الناس علیها وقال صلی الله علیه وآله وسلم کل مولود
یولد علی الفطرة وقد یکون الالف واللام للعهد ای الفطرة التی فطر الله
الناس علیها وقد یکون الالف واللام لجنس الفطرة کلها لان الانسان ای
هذا الانسان لما کان مجموع العالم فطرته آدم فطر جمیع العالم ...

جامعة لفطر العالم ففطرته

بود از هر چه پیش تو جانی • وز دو دست با تو دیمانی • از آن کشد امرت ار سخن
کر جان هر یکی در تست مضمر • تو عالمی بجان در میانی
بدان خود را که تو جان جهانی • تو ربع شمالی کث مکون
کر دل در جانب جب باشد از تن • جهان عقل و جان سرمایه تست
زمین و آسمان سرمایه تست • فیه اشعار بان مع ما والله
للعالم فی خلقه وسر ذاته مختص بالجامعیة الاحدیة دون العالم
وهذه الجمعیة التی اتحدت بها مفردات العالم کاتحاد العناصر بالترکیب
واتحاد کیفیاتها بالمزاج واتحاد صورته بقوی العالم المسماه بالتسویة لیستعد
لقبول روح المنفوخ فیه استحق الخلافة لان الخلیفة یحیان نیابته
المستخلف لیعرفه بصفاته وینفذ حکمه فی المستخلف فیه ومنابة المستخلف
فیه لیعرفه باسمائه وصفاته فیجری کل حکم علی ما یستحقه من مفرداته فمناسبة
وجه واحدیه جمع الحق وشارک بصورته واجزاء وجوده ومفرداته العالم
صورته التی هی من العالم شهادة وروحه غیب وربوبیته من جهة غیبه
قال المحقق القونوی لاسیما الانسان اکمل المظاهر لانه اجمع الکثرات لانا نقول
الکلیة بجمعیة الاحدیة والا فالتفضیل فی العالم الاکبر وجه عالم اکبر الوجه
من حیث المجموع شارکت بالانسان در جمعیة جمیع اسما اما احدیة جمع

آن جمع نداردزیرا که کثیراست و انسان واحد قال فی فلک هذا البضعة
اما اختصاص هذه الکلمة الادمیة بالحضرة الالوهیة حیث قال رضی الله عنه
وضع کلمة الهیة فی کلمة آدمیة فذلک لسبب الاشتراک فی احدیة الجمع جمع معنی
احدیة جمع واحدیه کثرة است که ذاتی جامع امور متکثره باشد بحیثی که آن
امور متعدده بر یکدیگر محمول و موصوف شوند یا احکام یکدیگر متصف
گردند مثل حقیقة نوعیه انسانیه را صفت کتابة و شعر و علم و غیرها
بالقوة حاصل است و این اوصاف هر دو سه متدرج من غیر اشتیار بعضها
بعض و چون این حقیقة در هریک از افراد خود بحکم این اوصاف ظهور
کند مثلا در زید بشعر و در عمرو بکتابة و در بکر بعلم این اوصاف بر یکدیگر
محمول شوند و باحکام یکدیگر متصف باشند که تسویه اشارت باین
شأن کند که کاتب شاعر است و عالم یا شاعر عالم است و کاتب و علی
هذا القیاس اما این اوصاف اگر در ذاتی واحد که خالد است مثل جمع شوند هر
هریک از این اوصاف عبارت خود موصوف گردد پس توان گفت که کاتب
شاعر است و عالم و شاعر عالم است و کاتب الی غیر ذلک و بجمع هریک از این
اوصاف مضاهی گردد آن شأن کلی حقیقت انسانی را که قابل اوصاف مذکوره
در اتصاف بهم و عدم خصوصیة بوضعی دون وضعی است حقیقة نوعیه انسانیه
و لله المثل الاعلی عبارت است حضرت احدیه جمعیه الهیه و صفت کتابة و شعر
و غیرهما عبارت شئون الهیه و زید و عمرو و بکر عبارت از مظاهر تفصیلی و فاعل
که عالم است و خالد مثال مظهر احدی جمعی انسانی که در و هریک از افراد
شئون بر نمط هم برآمده است و مضاهی شأن کلی که مغایر غیبت
یعنی بر تعین اول که مسمی است بحقیقة محمدیه و حقیقة انسانیه و نفس
رحمانیه گشته فالعالم شهادة فالخلیفة غیب لانه من حیث الصورة
داخل فی العالم و من حیث معناه خلیفة الله رب و سلطان للعالم فاجمع الله

قال يا ابليس ما منعك ان تسجد لما خلقت بيدي وما هوى الجمع بين يديه

لادم بين يديه اى الصفتين المتقابلتين الاشريفا ولهذا التشريف
الحاصل له من الجمع له بين يديه لادم الاعين جمعه اى جمع ادم بين الصورتين
صورة العالم وهى الحقايق الكونيه الانفعاليه كالخوف والرجاء والهيبه
والانس وصورة الحق وهى الحقايق الالهيه الفعليه كالرضى والغضب و
الجلال والجمال وسماه اى الصورتان المتقابلتان الالهيه والكونيه المجموعتين
لادم سماه يد الحق فى الحقيقه لان الفاعل والقابل شئ واحد فى الحقيقه ظاهر
فى صورة الفاعليه تارة والقابليه اخرى فعبر عنهما باليدين عنى هما الصور
الفاعليه المتعلقه بحضرتى الربوبيه وبيراهما الصور القابليه المتعلقه
بحضرة العبوديه واما فى مرتبه الخالقيه فما كان الا الصفتان الفعليتان
الالهيتان المتقابلتان المعبر عنهما باليدين كما قال الشيخ قدس سره فلما خلق ادم
حصل له الصفتان الانفعاليتان الكونيتان فتحقق اليدان ولهذا قال فى
الصفتين المتقابلتين المفعليتين فعبر عن هاتين الصفتين باليدين
ما قال لهما يد الحق وقال فى الصفتين المتقابلتين فى الالهيه والكونيه هما يد
الحق والبحر جزء من العالم فما عرف الا ما هو من العالم فاستكبر وتعزز
لاحتجابه عن معرفه آدم فلم يعرف سره الا ما هو من جنس نشاته فاستوهنه
وما عرف ان الذى حسبه نقصا كان عين كماله لم يحصل له هذه الجمعيه لانه
مظهر اسم المضل وهو من الاسماء الداخله فى الاسم الله الذى مظهر آدم فما
كان له جمعيه الاسماء والحقايق ولهذا اى ولاجل حصول هذه الجمعيه لآدم كان
كان آدم خليفه فى العالم فان لم يكن آدم ظاهرا بصوره من استخلفه وهو الحق
اى لم يكن متصفا بكمالاته منسما بصفاته فما استخلفه فيه وهو العالم فما
هو خليفه لان الخليفه يجب ان يعلم مراد المستخلف وسعد امره فلو لم يعرفه
بجميع صفاته لم يمكنه انفاذ امره وان لم يكن فيه جميع ما يطلبه الرعايا الى المستخلف
عليها لان تعليل لكون جميع ما يطلبه الرعايا فيه اسنادها اليه والا

فليس

فليس بخليفة عليهم جواب قوله وان لم يكن فيه جميع ما تطلبه الرعايا واعاده الشرط
بقوله والا بذكير للشرط لبعد العهد بوقوع المعترضة وقوله الان اشارة
الى اجزء بين الشرط والجزاء والحاصل ان آدم ان لم يكن متصفا بجميع صفات الله
لم يكن خليفة له وان لم يكن جامعا لجميع ما يطلبه العالم واجزاوه منه لم يكن
خليفة عليهم فما صحة الخلافة الا للانسان الكامل لانه الجامع للحقايق الالهية
والكونية فانشاء الحق تعالى صورته الظاهرة اى صورته الموجودة فى الخارج
من جسمه وروحه من حقايق العالم وهى عالم الملكوت وصورته اى من صور العالم
وهى عالم الملك وانشاء صورته الباطنة على صورته تعالى اى جعل اوصافه واخلاقه
تعالى فانه سميع بصير عالم مريد جواد كما ان الحق تعالى متصف بها وهكذا هو اى
الحق تعالى فى كل موجود ما تطلبه حقيقة ذلك الموجود اى يظهر فيه قدرا ما يليق به
منه لكن ليس لاحد من الموجودات مجموع ما للخليفة لان الخليفة تطلب من الحق
الظهور فيه بجميع الكمالات الظاهرة والباطنة وغيره ما يطلب الا حصة فما
فان الخليفة وهو آدم مما فازبه من الخلافة فى مجموع العالم الا بالمجموع اى الانسان
انضافه بمجموع حقايق العالم فاريض فى خطبة كتاب العقلة كور النهار على الليل
والليل على النهار لايجاد الانسان المخلوق فى احسن تقويم ابرزه بنسخة
جامعة لصور حقايق المحدث واسماء القديم والقائم عز وجل معنى رابطا للخصمين
وايشاه برزخا جامعا للطرفين والرفيقين احكم سبحانه صنعته وحسن
بعثاته صبغته فكانت مضاهاته للاسماء الالهية بخلقه ومضاهاته
الاكوان العلوية والسفلية بخلقه فقد علمت نشاة آدم جسدا اعنى صورته
الظاهرة اى علمت ان حكمة انشاء صورته الظاهرة من حقايق العالم وصورة
هو ان يكون فيه جميع ما تطلبه الرعايا التى استخلف عليها وقد علمت
نشاة روح آدم اعنى صورته الباطنة اى علمت ان حكمة انشاء صورته الباطنة
على صورته تع هى ان يكون ظاهرا بصورة من استخلفه فيما استخلفه فيه ليصير

بعدين المحققين للخلاف كما ستذكر ٭ خلاصتان بود كه زيادة رسايد
بديا بصفات وفعل واثار فهواى آدم الحق باعتبار صورته الباطنة
المنشاة على صورة الحق تعالى الخالق باعتبار صورته الظاهرة المنشاة من
حقايق العالم ومن صوره وقد علمك نشاة رتبته وهى المجموع من الصورة الباطنة
والصورة الظاهرة المنشاتين من صورة العالم وصورة الحق الذى باستحق
الخلائق قال قدس سره وصرفى فك ختم الفص الادمى واما اختصاص هذه الكلمة
الادمية بالحضرة الالوهية فلذلك بسبب الاشتراك فى احدية الجمع فكما ان الحضرة
الالوهية المعبر عنها باسم الله تشتمل على خواص الاسماء كلها واحكامها
التفصيلية وسنبها المعبر عنها باسم الله تشتمل على خواص الاسماء كلها
واحكامها التفصيلية وسنبها المعبر عنها اولا والمشهية الحكم اليها آخرا ولا
واسطة بينها وبين الذات من الاسماء كما هو الامر فى شان غيرها من الاسماء
بالنسبة اليها اعنى بالنسبة الى الحضرة الالهية كذلك الانسان من حيث حقيقته
ومرتبته ولا واسطة بينه وبين الحق تكون حقيقته عبارة عن البرزخية الحق ص
الجامعة بين احكام الوجوب واحكام الامكان فلا احاطة باطرافها ولهذا الامر
قال قدس سره انما الانسان الحادث الازلى والنشاء الدايم الابدى فله الاولية والتقدم
على الموجودات من هذا الوجه واما سر آخريته فمن حيث انتهاء الاحكام والاثار
اليه واجتماعها ظاهرا وباطنا فيه كانبثاثها اولا منه وذلك انه لما كان من
شان الحق للشؤن واحكامها دورا وكان من حكم ذلك الشان ولوازمها من
امهات الشؤن ايضا كذلك وهى المعبر عنها بمفاتح الغيب ظهور سر الدور فى
احوال الموجودات واحكامها وانتهائها فالعقول والنفوس من حيث حيطة
حكمها بالاجسام وعلمها كالافلاك المحيطية ولما كانت الافلاك باخذ عنها
وظاهره منها ظهر تقبل الوضع الاحاطى حكم الدور صورة ومعنى ولما كانت
العقول والنفوس متفاوتة الرتب من حضرتها الحق بسبب كثرة الوسايط

وعلمها

والاحاطة ٥

وقلتنا وقلة احكام الكثرة في وحدتها وكثرتها نفاوتنا الافلاك في الحكم فاقربها
نسبة الى اشرف العقول اتمها احاطة واقلها كثرة والامر بالعكس فيما تراخى عن
درجة الاقرب لما مر ولما اشرنا اليه ولما كان الامر كذلك في عرض العقل
المنور والشهود المحقق اقتضى الامر والسنة الالهية ان يكون وصول الا
الى الموجودات وعود الحكم الى الجناب الالهي المشار اليه في اخبارات الهية
وتنبيهات نبوية والمشهود كشفا او تحقيقا وصولا وعودا دوريا فالمدد
الهي يمتد من مطلق الفيض الذاتي بالبرزخية المشار اليه المشار اليها في
حضرة العقل الاول المكنى عنه بالقلم ثم اللوح ثم العرش ثم الكرسي
ثم باقي الافلاك فلكا بعد فلك ثم يسري في العناصر ثم في المولدات و
ينتهي الى الانسان مضيفا بجميع خواص كل ما مر عليه فان كل الانسان المنتهي
اليه ذلك ممن سلك وعرج واخذ بالمنوس والعقول وتجاوزها بالمكان
الاصلي فان المدد الواصل اليه بعد انتهائه في الكثرة الى اقصى درجات
الكثرة وصيرورتها سفلية باحديتها اعني احدية تلك الكثرة الى تلك البرزخية
التي من جملة بعوثها الوحداينة الى الاحدية فيتم الدائرة بالانتهاء الى
المقام الذي منه تعين الفيض الواصل الى العقل وهذا معنى من لم يعرف
ولم يشهده لم يعرف حقيقة قوله تع واليه يرجع الامر كله ومن هذا شأنه
فهو الذي قل فرض من حيث صورته العنصرية الاخيرة انه خلق في احسن تقويم
ومن حيث حقيقته ان اجره غير ممنون ومن لم يكن كذلك فهو المنتهي الى
اسفل السافلين لبعده لكثرته عن اصله الذي هو المقام الوحداني
الالهي لانه نزل من اعلى الرتب وهي البرزخية المذكورة الى اقصى درجات
الكثرة ووقف عندها بخلاف الكمل الذين تمت لهم الدائرة لانتهائهم الى الاحدية و
وانهم مرتقون في انحدارهم كما روي عن بعض التابعين في مدح نبينا عليه
الصلوة والسلام بحيث لك الله من آدم فما دونك متحدرا مرتقي والوا مرتقون

الانتقال ٥

فی اسفل السافلین لیسوا کذلک فانهم لم یتجاوزوا نصف الدائرة فاعلم
ذلک فهذا سر اختصاص آدم بالحضرة الالهیة وسببا ولیس من حیث
العین واحدیته من حیث الصورة وجمعه بین الحقیقة الوجوبیة التی هی
تحت احکام الوجوب وبین الکثرة التی هی تحت احکام الامکان وامتهاد
الامر اخرا الی الوحدانیة من حیث انه ما جاوز الحد انعکس الی الضد فتدبر
ما سمعت فانه من لباب المعرفة الالهیة والانسانیة فانک ان عرفت ما
ذکرنا لک عرفت مراتب الاسماء وتفاوت درجاتها وتفاوت درجات
الموجودات من حیثها وعرفت سر قوله تع وعلم آدم الاسماء وان سؤال الملائکة
الجمع بین الوحدة والکثرة لکن علی الوجه المذکور وعرفت سر ظهور المعلول
بصور علیها وعرفت سر قوله علیه الصلوة والسلام ان الله خلق آدم علی
صورته وان التفاوت الحاصل فی الظهور لتفاوت الاستعدادات القابلة
وعرفت غیر ذلک مما یطول له ذکره فتدبر ترشد ان شاء الله تعالی
واستادی الله سبحانه الملائکة ودیعة الیهم وعهده وصیته الیهم
فی الاذعان بالسجود له والخضوع لتکوینه یعنی خدای تعالی طلب اعانت جوید
از ملائکه کرد که نزد انسان بود وعهد وصیتی که با ایشان کرده بود
در اذعان وقبول امر حق تع بسجده کردن انسان آدم را وخاشع شدن
از برای تکریم و تعظیم او کما قال تع واذ قال ربک للملائکة انی خالق بشرا
من صلصال من حماء مسنون فاذا سویته ونفخت فیه من روحی
فقعوا له ساجدین قال الشیخ فی کتاب العقلة اعلم ان الله تع لما اراد ان
یخلق الانسان بعد ما مهد الله له الملکوت واحکم اسبابها اذ کان الله قد
قضی بسابق علمه ان یجعله فی ارضه خلیفة ناسیا عنه فجعل فیه من العالم
کله فما من حقیقة فی العالم الا وهی فی الانسان وهو الکلمة الجامعة وهو
المختصر الشریف وجعل الحقایق الالهیة التی توجهت علی ایجاد العالم وما سوره

توجهت على ايجاد هذه النشاة الانسانيه الامامية فقال عز وجل للملائكة
انى جاعل فى الارض خليفة فلما سمعت الملائكة ما قاله الحق لها وراتانه
مركب من اضداد متنافرة وان روحه يكون على طبيعة مزاجه قالوا الجعل
فيها من يفسد فيها ويسفك الدماء غيرة على جناب الحق ثم قالوا على انفسهم
بما تقتضيه نشاتهم ونحن نسبح بحمدك ونقدس لك فقال انى اعلم ما لا
تعلمون شيخ نجم الدين رازى گويد در ظلمت نفس اماره بحشم حقارت مبين
نگريست ملائك اطفال كارزار ديده انى اعلم ما لا تعلمون بودند چون اسم
خليفه شنيدند در نگريستند ظلمت نفس ديدند از سياهى بترسيدند نداستند
كه آب حيات معرفت در ظلمات بعديه است وگنج محبت در ان خزينه
آن سياهى كز كل آدم نمود • آن سواد الوجه فقر و درد بود
چون ملك عارى ز عشق و درد بود • عشق و درد آدمش عارى نمود
چون ملك را عشق روحانى بود • بى وقوف از درد انسانى بود
چون سر عشق و درد اشتعال گيرد اطلس روحانيت اگوجه بس گران بها
ولطيف قابل ان شود بيايد بلاس ظلمانى ظلومى وجهولى مى بايد تا
بى توقف بذيراى گردد كه وحملها الانسان ثم يرجع ونقول انا دوسيا
ان الله تعالى وجه الارض ملكا بعد ملك ليأتوا اليه بقبضة منها
لينفخ فيها صورة جسد الانسان فما من ملك منهم الا وتقتحم الارض
عليه بالذى ارسله ان لا ياخذ منها شيئا يكون عذرا من اصحاب النار فرجع الى
ان وجه الله عزرائيل فاقتحمت عليه كما اقتحمت على غيره فقال لها ان الذى
وجهنى وامرنى اولى بالطاعة فقبض منها قبضة من سهلها وحزنها وابيضها
واحمرها فظهر ذلك فى اخلاق الناس والوانهم فلما حضرين يدى الحق
شرقه الحق بان ولاه قضاء ولج من تخلقه من تلك القبضة فيزود
بتعيين وخمر الله طينة آدم بيديه حتى قبلت بذلك التعيين الخ الاولى

فقول

آن صح

التخمر التجلى

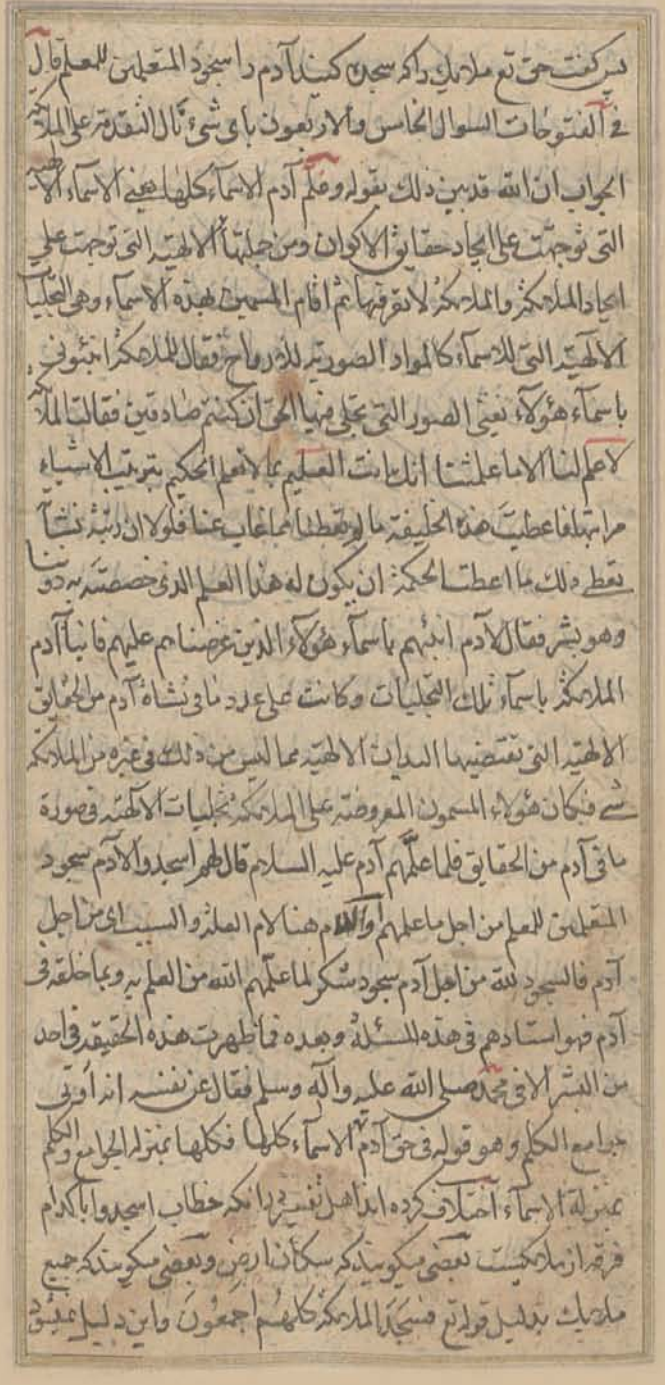
التخمير

وسرى الروح الحيوانى فى اجزاء تلك الصورة ثم فتق بعد التميز والنفخ
هذه الصورة الادمية وعين لها من النفس الكلى النفس الناطقة الجزئية
فكان الروح الحيوانى والقوى من النفس الرحمانى بفتح الفاء وكانت
النفس الجزئية من اشعة انوار النفس الكلى وجعل سيد الطبيعة العنصرية
تدبير جسده وسيد النفس الجزئية تدبير عقله وايدها بالقوى الحسية
والمعنوية وتجلى لها فى اسمائه ليعلم كيفية ما ملكها اياه ثم جعل فى هذه
النفس الناطقة قوة اكتساب العلوم بواسطة القوى التى كالاسباب
لتحصيل ما يريد تحصيله فبالنفس الرحمانى كانت حيوة هذه النشاة
وبالنفس الناطقة علمت وادركت وبالقوة المفكرة فصلت ما اجمله الحق
فيها فانزلت الاشياء مراتبها فاعطت كل ذى حق حقه فيما من الطبيعة هو
من ماء مهين وآدم من حماء مسنون وصلصال ومن تراب وغير ذلك وبما
هو من النفس الكلى والروح المضاف اليه تعالى هو حافظ عاقل درّاك
متصور ذاكر الى امثال هذه الصفات الانسانية والقوى ثم كان من امره
مع الملائكة ما نصّه الله عليها وانزله فى الارض خليفة جامع الاسماء الالهية
والكونية كلها بجمعيته التى خلقه الله عليها فلما حق خليفه ساخت صاحب
كه بود شاهيش را آئينه • درعرايس است كه چون ملائكه نشناختند
حق تع بحق معرفت وعاجز ماندند از ادراك حقيقة ومتصرف شدند
ارباب ربوبيت بواسطه هجوم اجلال سطوات عزة برادراك ايشان
پس حواله كرد حق عزوجل ايشانرا بآدم جهة اقتباس علم وادب درحضرت
تا بوساند ايشانرا بعلم صفات باطن بعبادات انرا نيافته انداز براى
انكه انسان مى پرستد بحق تع را بجهل ونشناخته حق معرفة او وآدم
شناخته بود حق تعالى را بحقيقة علمى كه تعليم كرده بود او را حق تعالى از علوم
لدنيات لاجرم استاد انسان بود در علم معرفت فقال اسجدوا لآدم

تمر

الاسماء ص

ر علم ادم ص

ير كنت حتى تعلم ملائكة ركم سجدن كنت آدم راسجود المتعلمين للمعلم قال
في الفتوحات السؤال الخامس والاربعون باي شيء نال التقدمة على الملائكة
الجواب ان الله قد بين ذلك بقوله وعلم آدم الاسماء كلها يعني الاسماء الالهية
التي توجهت على ايجاد حقايق الاكوان ومن جملتها الالهية التي توجهت على
ايجاد الملائكة والملائكة لا تعرفها ثم اقام المسمين بهذه الاسماء وهي التجليات
الالهية التي للاسماء كالمواد الصورية للارواح فقال للملائكة انبئوني
باسماء هؤلاء يعني الصور التي تجلى منها الحق ان كنتم صادقين فقالت الملائكة
لا علم لنا الا ما علمتنا انك انت العليم بالاعلم الحكيم بترتيب الاشياء
مراتبها فما اعطيت هذه الخليفة ما لم يعطنا مما غاب عنا فلولا ان ربنا تنشأ
يعطه ذلك ما اعطاه الحكمة ان يكون له هذا العلم الذي خصصته به دوننا
وهو بشر فقال الآدم انبئهم باسماء هؤلاء الذين عرضناهم عليهم فانبأ آدم
الملائكة باسماء تلك التجليات وكانت على ما ورد ما في نشأة آدم من الحقايق
الالهية التي تقتضيها الذات الالهية مما ليس من ذلك في غيره من الملائكة
شيء فكان هؤلاء المسمون المعروضة على الملائكة تجليات الالهية في صورة
ما في آدم من الحقايق فلما علمهم آدم عليه السلام قال لهم اسجدوا لآدم سجود
المتعلمين للعلم من اجل ما علمهم والام هنا لام العلة والسبب اي من اجل
آدم فالسجود لله من اجل آدم سجود شكر لما علمهم الله من العلم به وبما خلقه في
آدم فهو استاذهم في هذه المسئلة وبعده فما ظهرت هذه الحقيقة في احد
من البشر الا في محمد صلى الله عليه وآله وسلم فقال عن نفسه انه اوتي
جوامع الكلم وهو قوله في حق آدم وعلم آدم الاسماء كلها فكلها بمنزلة الجوامع والكلم
بمنزلة الاسماء اختلف فكره ايها اهل تنبيه دانكه خطاب اسجدوا لآدام
فرقه از ملائكيست بعضي مكويند كه سكان ارض وبعضي مكويند كه جميع
ملايك بدليل قوله تع فسجد الملائكة كلهم اجمعون واين دليل ضعيف

از برای انکار کرد مخاطبین بخطاب اسجدوا سکان ارض باشند یعنی
در قوله فسجد الملائکة مراد اسیان خواهد بود و الف ولام از برای
عهد و کلهم اجمعون تاکیدان معهود قال فی تفسیر معالم التنزیل اراد
بهم الملائکة الذین کانوا فی الارض و ذلک ان الله خلق السماء و الارض
و خلق الملائکة و الجن فاسکن الملائکة السماء و اسکن الجن الارض فعبدوا
دهرا طویلا فی الارض ثم ظهر فیهم الحسد و البغی فاقتتلوا و افسدوا فبعث الله
الیهم جندا من الملائکة یقال لهم الجن و هم خزان الجنان فسموا بهذا الاسم لانهم
ولسهم ابلیس و کان رئیسهم و مرشدهم و اکثرهم علما فهبطوا الی الارض
و طردوا الجن الی شعوب الجبال و جزائر البحور و سکنوا الارض و خفف الله
عنهم العبادة و اعطی الله ابلیس ملک الارض و ملک سماء الدنیا و خزائن
الجنة و کان لعبد الله ثالثة فی الارض و ثالثة فی السماء و ثالثة فی الجنة فدخله
العجب و قال فی نفسه ما اعطانی الله هذا الملک الا لانی اکرم الملائکة علیه
فقال الله تعالی له و لجنده انی جاعل فی الارض خلیفة ای قائما مقامی بدلا منکم و
رافعکم الی فکرهوا ذلک لانهم کانوا اهون الملائکة عبادة و المراد بالخلیفة ههنا خلیفة الله فی ارضه لاقامة احکامه و تنفیذ قضایاه یعنی
آدم قالوا اتجعل فیها من یفسد فیها ای بالمعاصی و سفک الدماء ای بغیر حق
کما فعل بنو الجان و قاسوا الشاهد علی الغایب قال ابن عطا لما استعظموا
تسبیحهم و تقدیسهم امرنا بالسجود لغیره یریهم بذلک استغناءه عنهم و عن عبادتهم
قال بعضهم من استکثر بعلمه و استکثر بطاعته کان الجهل و طنه لان تراهم
لما قالوا نحن نسبح بحمدک و نقدس لک الجاهم الی ان قالوا لا علم لنا و
قال بعضهم فی قوله انی جاعل فی الارض خلیفة خاطب الملائکة لا للمشورة
و لکن لاستخراج ما فیهم من رؤیتهم الحرکات و العبادات و التسبیح و التقدیس
فقال اسجدوا لادم و سجدین اختلف فکرده اند که سجود علی الحقیقة آدم بود

بعض گفته اند که

و سجود

ونقض طاعة حق تعالى بواسطه استيلاء امر او بعضى گفته اند كه قوله تع
اسجدوا لآدم يعنى سجده كنند بجانب آدم و آدم قبله سجود است و
مسجود حق تعالى هم چنانكه كعبه قبله صلاتست شعر مولانا
كعبه هرچند انكه خانهٔ برّ اوست • لبك آدم نيز خانهٔ سرّ اوست
تا بكردان خانه را دروى نرفت • واندرين خانه بجز آن حى نرفت
قال تعالى للملئكة اسجدوا لآدم لانه تجلى فيه الصفات والذات وهو مقصود
بصورة الملك فى الملكوت قلبه موضع استواء انوار الذات وصدره
موضع استواء انوار الصفات وهيكله موضع استواء انوار الافعال
وروحه موضع استواء انوار المحبة وسرّه موضع استواء انوار العلم
والمعرفة اعلمنا الله بقوله ثم فاذا سويته ونفخت فيه من روحى فقعوا
له ساجدين ان مزيّة ادم على الكل بتشريف تسويته ونفخ روحه فيه
وان كان سرّ ذلك فى اصل فطرة طينته سرّ فرقان بالله وما يشره انوار ذاته
وصفاته فيه ثم اعلمهم انه اذا اسواه بان البسه انوار جميع صفاته ونفخ
فيه روح تجلى ذاته المنزه عن الحلول والاجتماع والافتراق فيضر قبله الله
فى بلاده وعباده فاذا ظهر لكم فاسجدوا عند معاينتكم انوار قدرتى و
عجايب لطفى فسجدوا الا ابليس وقيل پس سجده كردند جميع ملايك
مامور بر الا ابليس لعين ولشكر او مولانا چون نكرد ابليس جو با سرورى
ديديم آدم را محقّر از خودى • كه به از من سرورى ديگر بود
تا كه او مسجود چون من كس بود • سرورى چون شد دماغت را بديد
هر كه هست كبرست بتر دخم قديم • قال بعض المراقبين ورد الخطاب على
اسرار الملئكة وهم عاجزون عن المخالفة وورد على سر ابليس وهو عاجز
عن الموافقة رسالتين حق جود يدا ستاد كى تو در ميان
كرد اشيانرا با شما امتحان • جمله عاجز بانده اند و ممتحن

اى الى آدم صح

فى العرايس صح

بسجدة صح

مى نيارستد زان بيرون شدن ٭ هركوه بود ندزاسمى فيض برد
وزدكر اسما بكلى بيخبر ٭ پس كليد آن مناصر وان كشاد
حق تعالى در كف آدم نهاد ٭ زانكه آدم جامع مجموع بود
زانهمه درها خدا بروى كشود ٭ چون كشاد آن زآدم يادشند
لاجرم در سجده اش بشتافتند ٭ صاغمان بودند خالى از شر
شبهه شان زايل شد از آن بكطرف ٭ جمله زامر حق زبون او شدند
فى شناسائى شؤن او شد بد ٭ باز شيطان سركشى آغاز كرد
چون شرارت داشت شد سوى زبد ٭ علما اختلاف كرده اند در انكه
ابليس از ملايكه است يا از جن ابن عباس واكثر مفسرين بر انند كه
از ملايكه است و بعضى كفته اند كه از جن است بدليل قوله تع الا ابليس
كان من الجن اى من الملايكة الذين هم خزنة الجنة والدليل عليه قوله
تع وجعلوا بينه وبين الجنة نسبا وهو قولهم الملايكة بنات الله
اعترضهم اى غشيتهم الحمية الى الانفة يقال فلان ذو حمية اذا كان
ذا غضب وانفة يعنى فرو كرفت سراپاى ابليس وقبل اوحميه وانفة
وتكبر مولانا ابليس زكبر كشت ملعون ٭ كر خطه امر ماند بيرون
از نقطه محيط شان برون ماند ٭ در جاه ستيزه سرنكون ماند
وين طرفه كه كرچه بركنا راست ٭ بر خطه شهر روح يا راست
خود بين مشو اى پسر كه خود بين ٭ باشد بر يك مرد بد بين
خود بين باشد لعين هميشه ٭ خود بينى را مان بپيشه
وغلبت عليهم الشقوة وغلبه كرد بر ايشان شقاوت وبد بختى
نظم مولانا اى بسا بد بخت خرمن سوخته ٭ كه نخواهد شمع كس افروخته
باين كستاخى وبى ادبى خود را از دركاه عزت مطرود ابد ساخت ودد
معرض خطاب عليك لعنتى الى يوم الدين انداخت شعر

مصباح

ان ٭

هر که کستاخی کند در راه دوست • در هزن مردان شد و نامرد اوست
بنده کستاخی کسوف آفتاب • شد عزازیلی ز خرات رد یاب
هر چه بر تو آید از ظلمات و غم • آن ز بی باکی و کستاخیست هم
از خدا جویم توفیق ادب • بی ادب محروم گشت از لطف رب
از ادب پر نور گشت این فلک • وز ادب معصوم و پاک آمد ملک
وز ادب ننمانده خود را داشت بد • بلکه آتش در همه آفاق زد
زلت آدم ز استکبر بود و باد • وان ز ابلیس از تکبر بود و جاه
لاجرم او رو به استغفار کرد • وان لعین از تو به استکبار کرد
حرص خلق و فرج هم از بدعهدیست • لیک منصب نیست آن کستاخیست
بیخ و شاخ این ریاست را اگو • بار گویم دفتری باید دگر
صد خورنده گنج داند کرد خان • دو ریاستی نگنجد در جهان
هست الوهیت ردای ذوالجلال • هر که در پوشد برو گردد وبال
تاج زان اوست آن ما کمش • وای آن کو حد خود دارد کمش
و لعن نزوا بخلقة النار و خوبتن را عزیز و منیع القدر دانستید
بواسطه انکه خلقه انسان از آتش است که مرتبه او فوق سایر عناصر است
رسالتین عزت کابلیس در خود دیده بود • دید کامد آدم از وی در ربود
از گزاف عزت آمده رخ روش • زانش حقد و حسد میکرد جوش
از حسد شد کور و آدم را ندید • زان سبب از سجده او سر کشید
آتشی خو بود و ظلمانی نهاد • زان سبب در وادی جهل اوفتاد
چون ملک گر کردی آدم را سجود • زاحسن التقویم بردی فیض و سود
لیک چندان سر کشید از اوستاد • که بدو رخ بیش در اسفل فتاد
واستوهبوا خلق الصلصال و خفیین و همین شمرند مخلوق از
صلصال را کما قال اللعین ءاسجد لمن خلقت من صلصال

رسالتین گفت که بود خاک پست بی وجود • کانش عالی کند بر وی سجود
می ندانستان که حق با آن علی • در نقاب خاک پوشیدست دو
زانکه حق در هستی دارد قرار • هستی حق را به هستی نیست کار
جز یکی در هر دو عالم نیست هست • پس دو هستی چون تواند نقش بست
خاک را چون دید پست و بی وجود • بی طلول امد دران منزل فزود
قیل فتح الله اعین الملائکة بخصایص آدم واعمی عین ابلیس عن ذلک
فرجحت الملائکة الی الاعتذار وقام ابلیس عن منهج الاحتجاج یقول انا
خیر منه خلقتنی من نار وخلقته من طین مولانا بر وفق این
حشم شیطان غیر طین او ندید • طین او را دید و دین او ندید
بله ابلیس واذ زآدم مبین تو آب وگلی • ببین که در پس گل صد هزار گلزار
مصباح ابلیس بدید صولت خویش • دید آتش تیز و قوت خویش
در صورت آدم صفی دید • گل دید چو معنیش خفی دید
او را گل و خاک تیره پنداشت • معنیش که نور بود نگذاشت
در آئینه عکس خویشتن دید • نور دل و جان ندید و تن دید
زان گفت که بهتر آتشم از گل • کو دید گل سیاه نه دل
وز نور که دل چو جوهر دید • کی گل بدی که نور دیدی
حسن بصری گفته اند که ابلیس فقیه و زیرک هست گفت بلی اگر فقیه
و زیرک نبودی فقیهان و زیرکان را از راه نبردی نوعی از تصرف و
زیرکی کرد او را بر مخالفت داشت و بقیاس و برهان گفتن مشغول بود
شد و گفت انا خیر منه خلقتنی من نار وخلقته من طین مولانا
زیرکی بفروشش و حیرانی بخر • زیرکی ظن است و حیرانی نظر
قال ابن عباس رضی الله عنهما اول من قاس ابلیس فاخطا القیاس فمن
قاس الدین شیء من رایه قرنه الله مع ابلیس قال ابن سیرین ما عبدت

الشمس

الشمس الابالمقابلين قال محمد بن جرير ظن الخبيث ان النار خير من الطين
ولم يعلم ان الفضل لما جعل الله له الفضل قالت الحكماء للطين فضل
على النار من وجوه منها ان من جوهر الطين الوزانة والوقار والحلم والصبر
وهو الداعي لادم بعد السعادة التي سبقت له الى التوبة والتواضع
والتضرع فاورثه الاجتباء والتوبة والهداية ومن جوهر النار الخفة
والطيش والحدة والارتفاع وهو الداعي لابليس بعد الشقاوة
التي سبقت له الى الاستكبار والاصرار فاورثه اللعنة والشقاوة
مصباح آدم زدوحين شد مصود • ابليس بكبيث زان دوكوهر
توزين دوكهر بست عهدي • دجال مكرد باش مهدي
ناري تواكر جداز من دي • ملعون اكر زامر دوري ع الوبير
نظر الملعون الى جوهر النار الصادر من قهر القدم فانتسب الى قهر
القدم قال انا خير منه ولم ينظر بنظر المعرفة الى الطين الذي صدر من لطف
القدم ورحمة الازلية النار من غضبه والطين من وجهه سابقة على الغضب
لقوله تعالى سبقت رحمتي غضبي نظر الى صفة واحدة يعني صفة قهر
ولم ينظر الى صفة اخرى يعني صفة لطف فاحتجب بالصفة عن الصفة فقال
انا خير منه غلط في قياسه ورؤيته الى نفسه وان النار من الطين كان
جاهلا بظاهر العلم بعد ان كان جاهلا بباطن العلم ولولا ذلك لم يسلك
طريق القياس عند وقوع النص مصباح لعنت دوري بود زمعني
يعني بامير ترا نده عوي • ابليس جود ورشد زوجان
ملعون جهانش كرد نزدان • جون دور زعقل وزدين ماند
دهستي جونشين لعين ماند • ملعون شد ودر كرانه افتاد
هرجند كه در ميانه افتاد • جون دور ميانه مفتد كه خداي ع
مهلت دهدا ورا بعد از سؤال وطلب احتمال بقول انظرني وامروز

مرجعة ٥٥

او را بقوله تع واجلب عليهم بخيلك ورجلك وشاركهم في الاموال و
الاولاد كما اشار الى ذلك قوله عليه السلام فاعطاه النظرة اى
المهلة وهنا حذف تقديره فسأل النظرة فاعطاه بعدان قال له تع
فاهبط منها اى من الجنة فما يكون لك ان تتكبر فيها فخالف الامر ولا
ينبغي ان يكون الجنة متكبر مخالف لامر الله عز وجل فاخرج انك
من الصاغرين والصغار الذل والمهانة قال ابليس عند ذلك انظرني
اى امهلني الى يوم يبعثون من قبورهم وهو النفخة الاخيرة عند قيام
الساعة اراد الخبيث ان لا يذوق الموت استحقارا للنطفة واستهانا
للبلية يعني مهلت داد خداى تعالى شيطانرا از براى استحقار او
خشم وغضب حق تعالى را وتمامى بلاى او باستدراج دران امهال قال تع
لا تحسبن الذين كفروا انما نملي لهم خير لانفسهم انما نملي لهم ليزدادوا
اثما وانجاز للعدة واز براى وفا كردن وعده انظار واهمال او مقال
انك من المنظرين الى يوم الوقت المعلوم وهو النفخة الاولى حين يموت
الخلق كلهم ولما راى الملعون فضل آدم وتهيه بالعلم الاسمائي
وعرفان الصفاتي والمسابقة على الكل بعناية الازلية حسد عليهم و
خرج على عداوتهم بعد طرده من باب الرحمة وتجاسر بجهله في مقابلة الحضرة
بالمخاطبة بقوله فبما اغويتني لاقعدن لهم صراطك المستقيم اختلفوا
في ما قبل هو استفهام يعني فباى شئ اغويتني ثم ابتداء فقال لاقعدن
لهم وقيل الجزاء اى لاجل انك اغويتني لاقعدن لهم وقيل هو المصدر
في موضع القسم تقديره باغوائك اياى لاقعدن لهم صراطك المستقيم
اى لاجلسن لبني آدم على طريقك القويم وهو الاسلام ثم لآتينهم من بين
ايديهم اى من الدنيا ومن خلفهم من الاخرة وعن ايمانهم اى
وعن شمايلهم السيئات ولما لعين چون كه شيطان سركشيده ازعين

بعني تقدير تك سبب علي ونفاذ سلطانك في
بني اى اضلالي عن الهدى وقيل خيبتني
لاقعدن لهم صوه

گشت در وادی عزت پایمال ۰ این زمان کرد بنی آدم نشد
تا که هر کس را بنوعی سوز زند ۰ هر که باشد ساده نقش وی کند
سوی اسفل میرود همراه وی ۰ وانکه باشد استقامت مایه اش
میجهد شیطان خود و دار سایه اش ۰ و ربیاید بر در آن شاه باد
پیش او استد بخدمت بنده وار ۰ وان دگر کاهی از اغوای او
او فتد چون آدم ابن رنگ و بو ۰ چون عقوبت بود دران جائی کند
خویش را پیش بلا فانی کند ۰ ور دا و باشد ظلمنا انفسنا
تا الفان ظلمت دگر یابد سنا ۰ خواست شیطانش که حربا شود
در حمایت خود بروحجت شود کو شد ار عصیان چنین ناکنده سر
کرد عصیان در بلیس ابداشر ۰ ثم اسکن آدم دار ای اختار عدن سجانه
فیها عیشته الاسکان آمر اسیدن الارغاد خداوند عیش خوش کشتن
و کردن یعنی بعد ازان ارام و سکنی داد آدم را در خانه یعنی در جنت د
وسیع و فراخ کرد اینده در انجا عیش او کما قال تع فقلنا یا آدم اسکن
انت و زوجک الجنة فکلا منها رغدا ای واسعا کثیرا حیث شئتما
ای کیف شیئتما و این شیئتما قیل قال تع اسکن و السکنی یکون مدة
ثم ینقطع فدخولهما فی الجنة دخول سکنی لا دخول ثواب قال الثعالبی
السکون الی الجنة فی الجنة وحشة من الحق و لکن رد المخلوق الی
المخلوق و هو رد النقص الی النقص لاشتاع الازل عن الحوادث و قال
بعضهم ردهما فی السکون الی انفسهما و وکلهما الیه و قال اسکن انت
و زوجک الجنة و فی رد المخلوق الی المخلوق اظهار العلل و دعوات
الطبع کرترا مشغول خلد و حور کرد ۰ تو یقین میدان کت از خود دور کرد
و قال فی العرائس اراد الله تع ان یعصیا فوکلهما الی انفسهما و عرضهما علی القهر
بادخالهما فی الجنة لان آدم و حوا طفلا الزمان لا یستقران فی جبروت

الرحمن فاجاهما الى اكل ثمار اشجار الجنان لافراد القدم عن الحدثان الا ترى
الى قوله تعالى فكلا منها رغدا حيث شئتما ولا تقربا هذه الشجرة فانها محل شدة الايمان كرويد
وايمن كرد اسيدن المحل والمحل الجاكد فرو ايند يعنى اعتكرد اسند از الام وافات
جاى طول ونزول وكما قال تعالى ان لك الا تجوع فيها ولا تعرى وانك
لا تظمؤا فيها ولا تضحى اى لا تبرز للشمس فتؤذيك حرها قال عكرمة لا يصيبك
الشمس واذاها لانه ليس في الجنة شمس واهلها في ظل ممدود قال ابن
عطا اخرا حوال الخلق الرجوع الى ما يليق بهم من المطعم والمشرب الا ترى ان آدم
بعد خصوصيته الخلقة باليد ونفخ الروح الخاص وسجود الملائكة كيف رد
الى نقص الطبائع بقوله ان لك الا تجوع فيها ولا تعرى وقال الواسطى خلق الله
آدم بيده ونفخ فيه من روحه واصطفاه على الخلائق ثم رده الى قدره
ليلة بعد وطوره فقال ان لك الا تجوع فيها ولا تعرى وفي العرائس في
اشارة كانه اشار بالسوأى لا تاكل الشجرة المنهية كيلا تجوع فيها ولا
تعرى فان من خالفنا وقع في بحر الحجاب وعرى عن ستر الماب وحذره ابليس
وعداوته وتحذيركرده ورمز فرمود آدم را از ابليس وعداوت او
كما قال عز وعلا فقلنا يا آدم ان هذا عدو لك ولزوجك فلا يخرجنكما من
الجنة فتشقى اى تتعب وتنصب ويكون عيشك من كد عينك وعرق
جبينك في العرائس اى لو خرجا من الجنة تعب في الدنيا لاجل المطعم و
المشرب والملبس في الحراثة وغيرها وتجوع في الدنيا وتعرى وتظمؤ وتضحى
ولا يكون مثل هذه العقوبات في جنبي وجواري كانه خاطب معه من حيث
الطبيعة خوف نفسه بالجوع والعرى والظماء في الهواجر لانا لنفس لا مثل
الا مثل هذه العقوبات ليلا يقع في جوار الحق في المعصية وان لطفه
وكرمه عاقب آدم في الدنيا بالمجاهدات الكثيرة عما جرى عليهم من المعصية
في الدنيا وهذا خاصة لانه عقوبة الدنيا اهون فاغيره عدوه

ابليس

ابليس نفاسة عليه بدار المقام ومواضعة الابرار فيه اد اوم
دشمن او ابليس از حسدى كه بداود است و ببار مقام اريعنى بهشت
و رفاقة او با ابرار از ملايك كرام كما حكى الله تعالى عنه بقوله فوسوس
اليه الشيطان و الوسوسة القاء ما يوهم نافعا الى النفس مما تخالف
اوامر الله تعالى و تزيينه لها ذلك شعر اهركه دور از رحمت رحمان بود
او كداخشم اكو سلطان بود . آن ابليس از ننك و عار كمترى
خويشتن انداخت در صدر برترى . از حسد ميخواست تا بالا شود
خود جرا بالا بلكه خون پالا شود . چون كمى بر بى حسد مكر و حسد
زان حسد دلها تباهى ها رسيد . آن ابوجهل از محمد ننك داشت
و ز حسد خود را نيا لا سيم داشت . و الحكم ناشى بدو ابوجهل و بولهب
اى بسا اهل از حسد نا اهل شد . نعوذ بكلمته الذى سبب عداوت
ابليس حسد او بود بجميع انجر خداى تعالى آدم را بان كرامتى داشته بود
از اسجاد ملايكه و تعليم كل اسما و اسكانه درجنت كه درين محل معتبر
بنفاستست و اصل معنى نفاست نجاست قال يا آدم هل ادلك على شجرة
الخلد و ملك لا يبلى فى الغرايب اجرى الله هذه الكلمة الخبيثة على
لسان الشيطان و هو بذلك مغرور وطن انه وقع فى بليته الفرقة الابدية
و لم يعلم ان ذلك سبب الوصلة الابدية و انها شجرة الخلد بالحقيقة لان
الشجرة ملتبسة بانوار السلطانية حاملة بانوار الربانية فاكلا منها فبدت
لهما سوآتهما قال الحصرى بدت لهما و لم تبد لغيرهما لئلا يعلم الاعيان
من مكافات الجنايات ما علما و لو بداء للاغيار لقال بدت سوآتهما قال الجعبرى
طالع الجنان بطبعه و نعيمها بنفسه فوذى عليه الى يوم القيمة و عصى آدم ربه
فغوى و لوطالعها بقلبه لنودى عليه بالهجران ابدا لا بد سئل ان عطاء
عن معصية آدم ان الله عز و جل نادى عليه بمعصيته و اعدته و ستره

على كثير من ذريته فقال ان معصية آدم كانت على بساط القربة في جواره
ومعصية ذريته في دار المحنة فزلتهم اكبر واعظم من زلتهم قالوا الواسطي
فرق بين من نسي بالجنة وبين من نسي في العيشة لذلك قال النبي ص
رفع عن امتي الخطاء والنسيان وقيل نطالب الانبياء عما قبل الذنوب ولا
نطالب العامة بذلك لبعدهم من مصادر الرسل الواسطي يا بال الا
العقوبة اليهم اسرع فان آدم وحوا في مخالفة واحدة قيل بدت لهما
سوآتهما قال سوء الادب في البعد ولا كرجه با تو شه نشيند بزرنين
خوش دانبناس ونيكو ترنشين قال القرشي قيل لآدم ادخل الجنة ولا
تاكل من الشجرة فلما اكلا ناداهما ربهما الم انهكما والعزة على معنى
القرب والنداء على حد البعد فباع النعيم بشكة تي بفروخت
سنين دانبك جرعداوت ابليس آدم دانستين بود باخبار آلهي وتشيكار
ابليس وقسم اني لكما لمن الناصحين تبديل كرد قيل لا تسئل النصيحة
الا ممن تعتمد دينه وامانته ولا يكون له حظ في نصيحته اياك
فان العدو اظهر لآدم النصيحة واضمر الخيانة قال الله تعالى
وقاسمهما اني لكما لمن الناصحين فذلتهما بغرور مولانا
دشمن ارچه دوستانه كويد مت • دام دان كرچه زدانه كويد بيت
كرترا شذى دهد ان زهر دان • كرچه لطفى كند آن قهر دان
چون قضا آيد نبيني غير دوست • دشمنا زا باز نشناسى زدوست
چون جنين شد انبتها اغاز كن • ناله وتسبيح وزارى ساز كن
والعزم توهنه يعني عزيمت جازمه برحفظ عهد وفرمان برداري حق تعالى
وقوة صبر بران بفرخت بضعف وسستي در محافظت ودعا آن
قوله تعالى ولقد عهدنا الى آدم من قبل فنسي ولم نجد له عزما اي قوة
على ضبط نفسه والعزم في اللغة توطين النفس على الفعل قال جعفر

في القرب ليس كسوء الادب ص

عهدنا

عهدنا الى آدم ان لا ينسانا فى حال فنسينا واشتغل بالجنة فاتى
بارتكاب النهى وذلك انه الهاه النعيم عن المنعم فوقع من النعمة فى البلية
فاخرج من النعيم والجنة ليعلم ان النعيم هو مجاورة المنعم لا الالتذاذ
بالاكل والشرب شيخ عطار حجابست كر از ان حضرت بهشتست
ندارم خبره با كويم كه زشتست • بهشتى را بخود كر باز خوانى
از ان ترسم كه از حق باز مانى • وفى العرائس اخفى الله فى الشجرة اسرار
الربوبية لآدم وحوا وسقيا عن قربها بقوله تع ولا تقربا هذه حتى لا
تتشوش عليهما عيش الانسانية ولكن هيجهما بسقيا عن قرب الشجرة
الى طلبنا ولهما فلما قربا الشجرة كسى الشجرة انوار القدس وتجلى الحق
سبحانه لهما من الشجرة كما تجلى من شجرة موسى لموسى فعشقا الشجرة و
وقعا فيها ونسيا ذكر النهى عن قربها وقوله تع فتكونا من الظالمين اى من
المتجاوزين عن حدا لعقل الى حدا لعشق وقال بعضهم معناه انهما
عن قرب الشجرة وقضى عليهما ما قضى لم يريا عجزهما وان العصمة هى التى
لا جهدهما وطاقتهما سولانا بو البشر كه علم الاسما بكست
صد هزاران علمش اندر هر يكست • اسم هر چيزى كه جان كان چه هست
تا بيان جان اورا داد دست • هر كه اخر موءمنست اول بديد
هر كه اخر كافر او واسد پديد • اينچنين آدم كه ناسش ميبرم
كر ستايم تا قيامت قاصرم • اين همه دانست چون آمد قضا
دانش كه نهى شد بروى خطا • واى عجب نهى از بى تعليم بود
يا بتاويلى بود تو هيم بود • درد لش تاويل چون ترجيح يافت
طبع در حضرت سوى كندم شتافت • يا غبار نزاع خاطر چون بر پاى رفت
درد فرصت يافت كالابد تفت • ربنا انا ظلمنا كفت و آه
يعنى آمد ظلمت و كم كشت راه • واستبدك بالجهل وحلا بالاعتذار

ندما وبدل كرد فرح را بخوف وخشيت وعزت را بندامت كما قالا ربنا ظلمنا
انفسنا وان لم تغفر لنا وترحمنا لنكونن من الخاسرين وقال تعالى فازلهما
الشيطان عنها فاخرجهما مما كانا فيه من النعيم في بحر الحيوان آدم
عليه السلام اصبح محمول العناية مسجود الملائكة متوجا بتاج الكرامة
متلبسا بلباس السعادة وفي وسطه نطاق القربة وفي جيبه سحاب
الزلفة لا احد فوقه في الرتبة ولا شخص معه في الرفعة سوى علية السناء
كل لحظة يا آدم يا آدم فلما جاء القضا ضاق الفضا وانقلب الفضا فلم
يمس حتى نزع لباسه وسلب استيناسه بدفعوة الملائكة بعنف ان
اخرج بغير مكث ولا لبث فازلهما بيا اسفدي بحسن المدبر عن تلك القرة
والفراغة فاخرجهما مما كانا فيه من السلامة الى الملامة ومن الاستراحة
الى الازاحة ومن الفرح الى الترح ومن النعمة الى النقمة ومن المنحة الى
المحنة ومن القربة الى الغربة ومن الالفة الى الكلفة ومن الوصلة الى الفرقة
قال الحسن فكان ادم حين دخل الجنة ورأى ما فيها من النعيم قال لو ان
خلدا فاغتنم الشيطان ذلك منه فاتاه الشيطان من قبل الخلد فلما دخل
الجنة وقف بين يدي آدم وحوا وهما لا يعلمان انه ابليس فبكى وناح
نياحة اخرتهما وهو اول من ناح فقالا له ما يبكيك قال ابكا عليكما
تموتان فتفارقان ما انتما فيه فوقع ذلك في نفسهما واغتما ومضى
ابليس ثم اتاهما بعد ذلك وقال يا ادم هل ادلك على شجرة الخلد فاني ان
تقبل منه فقاسمهما بالله انه لمن الناصحين فاغترا وما ظنا ان احدا يحلف
بالله كاذبا فبادرت حوا الى اكل الشجرة ثم ناولت آدم حتى اكلها وكان
بن سيب يحلف بالله ما اكل آدم من الشجرة وهو يعقل ولكن حواسقته
الخمر فلما سكر قادته اليها فاكل قال ابرهيم ابن ادهم اورثتهما تلك الاكلة
حزنا طويلا فلما اكلاها فتحت عنهما ثيابهما وبدت سوآتهما واخرجا من

الحجة مولانا صد جوآدم راملك ساجد شده ، بمجو آدم يار مغزول آمده
گفت آوه بعد هستي نيستي ، گفت جرمت اين كه افزون زيستي
جبرئيلش ميكشاند مو كشان ، كه برو زين خلد و زين حوق خوشان
گفت بعد از غرة اين اذلال جيست ، گفت آن داوست وآينده اوست
جبرئيل سجده ميكردي بجان ، اين زمان مرايم نوازد جنان
حلم مي آرد زمن در امتحان ، بمجو بك از شاخ در فصل خزان قال
ابن عباس وقتادة قال الله عز وجل لآدم الم يكن فيما انجتك سندوحة عن
الشجرة قال بلى يا رب وعزتك ولكن ما ظننت ان احدا يحلف بك كاذبا قال فبعزتي
لاهبطنك الى الارض ثم لاشقينك العيش الا كدا مولانا رحمة الله عليه

ای خلیفه زادگان دادی کشید ، خرمن بهروزی سعادی کشید
آن عدو می کرد پیدا آن کین کشید ، سوی زندانش ز علیین کشید
آن سر شطرنج دل را مات کرد ، از بهشتش سخره افات کرد
انچنین کردست با آن پهلوان ، سست سستش منکری دیگران
انچنین ابلیس بابا یات کرد ، آدمی را ان سیه رو مات کرد
زانکه فرزین بندها دارد بسی ، کم بگیرد در کلو بمجون حسی

في العرائس في قوله تع فوسوس لهما الشيطان ليبدي لهما ما ووري عنهما
من سوآتهما اذا اراد سبحانه ان يظهر لعبده سرا من اسراره اغرى ابليس
بوسوسة سبب يكشف به تلك الاسرار فيرتفع بعلمها درجات فيرجع ضررها
الى ابليس ويرجع نفعها الى عبده العارف كحال آدم وعنه اراد العدو ان
يسقطه من درجة فزاد شرفا وقد سقط هو من رتبته بالحسد عليه وصار
مطرودا ابدا وصار آدم مقبولا ازلا وابدا لقوله سبحانه ولا يحيق المكر
السيئ الا باهله وقال تع في حق آدم ثم اجتبيه ربه فتاب عليه وهدى
وقال في حق داود عليه السلام وان له عندنا لزلفى وحسن مآب

بين الجنة ص
فقال ص

قال ابو سليمان الدارانى فوسوس لهما الشيطان لارادة الشر بهما وكان
ذلك سببا لعلو آدم وبلوغه الى اعلى الرتب وذلك لان آدم ما عمل عملا
قط ائم له من الخطيئة التى اذنبه واقامته مقام الحقايق واسقطت عنه ما
لعله خامرته من سجود الملائكة له ورددته الى البركة الاولى من التخصص فى
الخلقة باليد حتى رجع الى ربه لقوله ظلمنا انفسنا وقاسمهما انى لكما لمن الناصحين
ما ظن ان احدا يؤول الى زيادة الوثقة كان صدق الملعون فى حلفه لانه رأى
تلك الزيادة له بسبب اكل الشجرة لكن لم يكن نصيحته بالاخلاص لانه خاص
الحسد بالنصيحة فصار من الخائنين والله لا يهدى كيد الخائنين فدلاهما
بغرور فادعيا حين اخبرهما انه فى الشجرة اسرار الربوبية فدلاهما الى غرور
الاطلاع على اسرار القدم ليكونا اقرب من المقربين الذين هم سدرة الملكوت
وحوران حوان الجبروت وغرورهما ذلك اوقعهما فى بلاء اسفار القدم والبقاء
التى تاتى لهما كل لحظة ببلايا لا يقوم بها السموات وهكذا شان العشاق
من سوقهم الى وجه معشوقهم يسمعون حديث كل بر وفاجر لعلهم يصلون
الى شئ من قرب حبيبهم الطمع لا اله الا فى هواها واحمل الاصاغر والكبار
قيل غرهما بالله ولا اذاك ما اغتر الا كريم بدت لهما سوآتهما ذكرت ستر
بدو السوء مصباح دل جويدار نيست جز غم را آن تو نشيند كه آدم را
غر علمش سوى جنان آورد باز عشقش به خاكدان آورد
جون ره عشق رفت سلطان شد جون ره خلد رفت عريان شد
زيركى ديو و عاشقى آدم اين بمان تا بدان سود دهد هم
عقل مردست خواجكى آموز عشق دردست پادشاهى سوز
وههنا لطيفة اشار بها الى ان تلك السوءة التى هى اسرار القدم لم تبد
لغيرهما وبدت لهما خاصة من جميع الكروبيين والروحانيين والحمد لله
الذى عصمنا سوآتنا عن نظر الاغيار لانها محل الكرامة والامانة والرسالة

والنبوة والرسالة والولاية بجردهما الحق من الجنة وما فيها لكونهما في تجريد
التوحيد وافراد القدم عن الحدوث واين الجنة في طريق العارفين الى الله
وافردهما عن الجنة لعظمهما في المعرفة ولقدسهما عن خطوظ البشرية لان
حظ البشرية في المشاهدة شرك فلما ذاقا ذوق سجن العشق انفردا عن
الكل بالكل فصارا عورة الحق في العالم فكشف عنهما غرائب علم الاقدار بخروج
جميع الارواح والارواح سنهما قال الواسطي سلبهما اللبس وكساه كسوة الذل
حتى عرفه ذل قدره فانبته لنفسه عن نفسه فايقن انه لا ينال شيأ من
ربه الا بربه فانقطع به اليه معيا عن حضوره وماخوذا لحظه عن حظ
غيره فلما بلغا الى راس كنوز الغيب وصارا محجوبين في مهمة الامتحان
من رؤية عين النكرات لاطفها الحق بمناداته وخطابه وعنايته ليرجعهما
من قفار الدعوتية الى معهد طريق الشريعة بقوله فنادتهما ربهما الم
انهكما عن تلكما الشجرة واقل لكما ذكرتهما تلك الشجرة ليوقعهما في شوق
تلك الاسرار لانهما في البعد من تلك المرار فلما علما انهما اخطا ناحين باشرة الشجرة
من جهة شهوة العشق والحق هناك دونه ما ظهر في الشجرة من حسن تجلي الحق
وليس استبقاء حظ البشرية بمباشرة الشجرة من حق المقام اضافا الظلم
الى انفسهما بقولهما ربنا ظلمنا انفسنا الظلم ههنا الجهل بحقائق المقام
وطلب حظ النفس في مقام شاهدة الحق اقرا بالجهل وكانا في ذلك الوقت
في مقام التلوين ولو كانا في محل تجريد التوحيد لا ترى الى قول الاستاذ
حين قال من لام نفسه فقد اشرك قال الحصين الظلم هو الاشتغال بغيره
عنه وقال ابن عطا ظلمنا انفسنا باشتغالنا الى الجنة وطلبها عنك قال
الشبلي ذنوب الانبياء تؤديهم الى الكرامات والرتب كما ان ذنب آدم ادى
الى الاجتباء والاصطفاء وذنوب الاولياء تؤديهم الى الكفارة وذنوب
العامة تؤديهم الى الاهانة قال الواسطي في قوله ربنا ظلمنا انفسنا الم

لم يكن له في حال طهيشة خواطر غير الحق فلما احضره في حضوره غاب عن
حضوره فقال ربنا ظلمنا انفسنا هذا غيبة ما ورد عليه من ربه عن
غيره وهذا قطعه باتصاله في اتصاله عن اتصاله وهذا غيبة ما تمنى
في نفسه بنفسه عن نفسه فزاد حرقته وهيجانه حين اراد في سوقه داء
الفراق من مقام الميثاق ليسوغ به حقائق البلاء في سفر العشق بقوله سبحانه
اهبطوا ارسله من مقام البهجة الى مقام الكهفة المحنة بين اهل العدائق
ومقاساة الفرقة بعد ذوق الوصلة لان في مقام العشق كان في عشق الوصال
مع الحبيب صافي الحال بلا كدورة الجفاء ولا زخرة الفراق ففتح عساكر الامتحان
عليه ابدى الفرقة من بكن الغيرة وكدرت له شرب الوصال في ايام الصفا

شعر وكان لي شرب بصفو مودتكم فكدرته بعد الايام حين صفا

وانشد بعض المتاخرين فبتنا على رغم الحسود وبيننا ثرا كريح المسك
شيب بالخمر فوسدتها كفي وبت صحيفها وقلت للسهل طل فقد قد
فلما اضاء الصبح فرق بيننا واي نعيم لا يكدره الدهر وقيل ساعات الوصول
قصيرة وايام الفراق طويلة يا اخي لم يكن آدم وحواء في قيد الجنة انعما
طعما في الخلد بينهما مع الحبيب بل الكل صال عليهما عسكر غيرة القدم و
اخرجهما من ساحة الكبرياء حتى لا يكون مع الله غير الله اصابتهما عين غيرة
الازل في معناه قال الشاعر شعر ان يكن عين اصابتك فلا
زالت العين تصيب الحسنا لم يهبطا من درجات الكرامات وان
اخرجا من بقاع الجنات قيل لم يخرج آدم عن رتبة الفضيلة وانما خرج عن
دار الكرامة فلذلك قال ثم اجتبيه ربه فلما حيرهما عن مقام الوصال
وادخلهما دار الفراق اخبرهما انهما يحيان في الارض بروح المعرفة وروح
المشاهدة ويموتان في حجر الشقة عن رؤية الحالة المكاشفة فتحيا
منها بنعت التوحيد والمحبة بقوله تعالى فيها تحيون وفيها تموتون ومنها

نخجون نظم چون بلای قرب دید آدم زدور سوی ظلمت باز آمد او ز نور

دید دنیا کشت زار خویشتن | لاجرم کرد اختیار خویشتن
بنت دنیا بد اگر کاری کنی | بد شود گر غره دنیاری کنی
آن یکی در پیش شیر داد کو | دم دنیا کرد هشیاری مکو
حیله‌ش گفتا که دنیا بنت بد | بد تو بی زیرا که دوری از خرد
هست دنیا بر مثال کشت زار | هم شب و هم روز باید کرد کار
زانکه عز و دولت دین سر بسر | جمله او دنیا توان برد ای پسر
محترم رو زینه فردا برد هد | ور نکاری ای دریغا بود هد
پس نکو تر جای تو دنیای تست | زانکه دنیا توشه عقبای تست
تو بدنیا در مشو مشغول خویش | لیک در وی راه عقبی کن ز پیش
چون چنین کردی ترا دنیا نکوست | پس برای دنیت دنیا دارد دوست
هیچ کاری نر بید روی او | کار کن تا ره دهدت سوی او
هر چه زاینجا میبری ان زان تست | نیک و بد در تو ود رمان تست

توشه زاینجا بر کز آدم توهری | کان خوری انجا کز اینجا می بری

ثم بسط الله سبحانه له فی توبته بازگسترانید و بسط کرد ایشان حق او را در توبه او یعنی بگشاد خدای تع بروی او در توبه بار گشت بحق تعالی و لقاه کلمات رحمته و تلقین داد و تعلیم کرد او را کلمات رحمت او لتوبة ثم تلقی آدم من ربه کلمات فتاب علیه یعنی گفتند اهل تفسیر که ان کلمات ربنا ظلمنا انفسنا بود و جعفر بن محمد علیهما الصلوة و السلام گفته ان کلمات این بود که یا رب ما خذ عتنا الا بذلک قیل لما اراد الله تعالی ان یتوب علی آدم طاف بالبیت سبعا و البیت یومئذ درة حمراء فلما صلی رکعتین استقبل البیت و قال اللهم انک تعلم سری و علانیتی فاقبل معذرتی و تعلم حاجتی فاعطنی سؤلی و تعلم ما فی نفسی فاغفر لی ذنوبی اللهم انی اسئلک ایمانا تباشر به

قلبي وتبينا صادقا حتى اعلم انه لن يصيبني الا ما كتبت لي وارضى بما
قسمت لي فاوحى الله اليه يا آدم قد غفرت لك ذنبك ولن يأتيني احد
من ذريتك فيدعوني بمثل ما دعوتني به الا غفرت ذنوبه وكشفت
همومه وترعت الفقر من بين عينيه وجاءته الدنيا وهو لا يريدها
ووعده المرد الحسنة ووعده داود ومرابه باركشتن بجنت لترد
تم فاما يأتينكم مني هدى فمن تبع هداى فلا خوف عليهم فاهبطه
الى دار البلية وشائل الدنيا كما قال ثم اجتبيه ربه اختاره واصطفاه
فتاب عليه بالعفو وهدى اى هداه الى التوبة قال اهبطا منها جميعا
ذكر في الفرايس في قوله تع ان الله اصطفى ادم ونوحا الاية اصطفى آدم بعلم
الصفات وكشف كمال الذات قبل خلق الخلق في ازل الازل فاذا اراد
خلق روحه نظر بجماله ونظر بجلاله الى جماله فظهر من النظرين روح آدم
عليه السلام فجعلها بصفة الخاص ونفخ في روحه روحه وهو علم الصفات
بفعل الخاص الذي يتعلق بالذات وخلق ايضا صورته بصفة الخاص
ونفخ فيها روح الاول وروح الثاني فوصف روحه فقال نفخت فيه من روحي
ووصف صورته فقال خلقت بيدي فبسق بهذه الصفات من الملائكة
الكرام البررة والسبب خلقت خلافته واسجد له ملائكته لاجل هذا التخصيص
كرامة له وتشريفا وتفضيلا على مشائخ الملكوت وقال اني جاعل في
الارض خليفة وقال اسجدوا لآدم ولا يؤثر في نعوت الازل ما دامت الخلق
ما دام الاصطفاء بهذه الصفة سابق له قال الواسطي اصطفاه في الازل
قبل كونه اعلم بهذا خلقه ان عصيان آدم لا يؤثر في اصطفائيته له لانه سبق
العصيان مع علم الحق بما يكون منه قال النعل بادي اذا نظرت الى آدم بصفة
لقيته بقوله وعصى آدم ربه اذا لقيته بصفة الحق لقيته بقوله ان الله اصطفى
آدم وان ما ذا يؤثر العصيان في الاصطفاء فصل اخر من هذه الخطبة

البديع

البديعة في الحكمة الباعثة على بعث الانبياء بقوله عليه السلام

واصطفا سبحانه من ولده انبياء وبرگزيد خداى تعم سبحانه از فرزندان
آدم عليه السلام انبيارا عليهم السلام وآدم نيز از انبياست
لما روى عن ابي ذر رضي الله عنه قال قلت للنبي صلى الله عليه واله وسلم
اكان آدم نبيا كلمه الله تعالى قال ونبوت عبارتست از انبا واخبار از معرفت
ذات وصفات واسما وافعال واحكام الهيه وعبارتست از رسالت مجموع
است تا تبليغ احكام وتاديب اخلاق وتعليم حكمة وقيام بسياست مولانا
جون خدا آنرا نيابد در عيان نايب حق باشد اين سفيران اختيار
على الوحي سياقهم يعني على الوفاء بما حملوا ثم اشار الى بيان الحكمة الباعثة
على بعث الانبياء وارسالهم على الاثر يعني على الوفاء بما حملوا ثم اشار
الى بيان الحكمة بقوله عليه السلام لما بدل اكثر خلقه عهد الله اليهم يعني چون
بدل كردند اكثر خلايق بيماني كه در معهد الست باحق تعالى بسته بودند
در حين استخراج ذريت از صلب آدم كما قال الله تعالى واذ اخذ
ربك من بني آدم من ظهورهم ذريتهم واشهدهم على انفسهم الست بربكم
قالوا بلى روى ان الله تعالى اخرجهم جميعا وصورهم وجعل لهم عقولا
يعلمون بها والسنة ينطقون بها ثم كلمهم قبلا يعني معاينة وقال
الست بربكم مولانا ما در اين دهليز قاضي قضا
بهر دعوى البستيم وبلى كه بلى كفتيم أنرا امتحان
قول وفعل ما شهود است وبيان اين نماز وروزه وحج وجهاد
هم كواهي دادنست از اعتقاد اين زكوة وهديه وترك حسد
جون كواهي دادنت از سر خود دوم ان الله تعالى قال لهم جميعا اعلموا
انه لا اله غيري وانا ربكم لا رب غيري فلا تشركوا بي شيئا فاني سأنتقم
ممن اشرك بي ولم يؤمن بي وانى مرسل اليكم رسلا يذكرونكم عهدي

ومیثاق ومنزل علیکم کتبا فتکلمو احیا شهدنا انک ربنا وآلهنا
لا رب لنا غیرک فلما قرهم بتوحیده واشهد بعضهم علی بعض اعادهم
الی صلبه فلا یقوم الساعة حتی یولد کل من اخذ میثاقه پس اکثر
خلق نقض عهد کردند و برگشتند از شهادة بتوحید و مشرک شدند
قال علیه الصلوة والسلام فجهلوا حقه واتخذوا الانداد معه واجالتهم
الشیاطین عن معرفته واقتطعتهم عن عبادته یعنی فراموش کردند حق
توحید الهی و فرا گرفتند اصنام را شریک داشته با او و شیاطین
بگردانیدند ایشانرا از معرفت حق تعالی که در ازل داشتند و وا بریدند
ایشانرا از عبادت حضرت او بعد از انکه داشته بود عبودیت
خویش و ربوبیت حق تعالی چه در جواب الست بربکم بقول بلی تصدیق
ربوبیت حق تعالی نسبت باخویش کرده بودند فبعث فیهم رسلهم
پس حق تعالی بموجب فرموده وانی مرسل الیکم رسلا فرستاد
در میان ایشان رسل خویش و واتر الیهم انبیائه و پیاپی فرستاد
بسوی ایشان انبیا خویش لیستاذوهم میثاق فطرته یعنی از ایشان
استحکام پیمان فطرت او یعنی فطرة الله التی فطر الناس علیها
چه توحید فطریست هر مردمانرا و شرک عارضی و یذکروهم منسی نعمته
یعنی تا یاد آورند ایشانرا بنیاخلایق را نعمت خدای تعالی که ارواح ایشان
بدان منعم بوده اند وجواهر رب العالمین از معاینات روحیه و مخاطبات
سرّیه و مکالمات الهیة و مشاهدات جمال احدیت قبل از تنزل بعالم
ظلمانی قوالب و ابدان عنصریه و در انجا فراموش کردند ان نعمتهای روحانی
شعر ماهم اجزای آدم بوده ایم در بهشت ان محفل انسوده ایم
گرچه بر ما ریخت آب وگل شکی تا دمی آمد ازانها اند کی
پس غذای عاشقان باشد سماع کم دود با شد خیال اجتماع

قال

قال تعالی خطابا الی حبیبه وذکرهم بایام الله جرآن ذرات قدسیه
الذوات بواسطه تقلبات در مواطن مختلفه مورد ظلمات احتجاب وبعد
از حق تعالی شدند پس احوال وارده بر ایشان در حال قرب وصال
منسی ایشان شده یعنی که چون طفل در وجود می آید ابتداء حال که
هنوز حجاب او متراکم نشده وغمام مستحکم نکشته و بوعهد قرب حضرت
ذوق انس فطری با او باقیست ان کوهای او از بیخ نفار قست و در او
وزاری او از غلبه شوق زلفت تا جدا نکرد ذوق شیر بکام او نرسید
بتدریج با شیر انس میکرد و انس اصلی فراموش میکند و هر لحظه او را
بچیزی دیگر مناسب حس او و خوش آمد طبع او مشغول میسازند و تا حد
بلوغ کار او انس کرفتن است با عالم محسوس و فراموش کردن عالم غیب
تا بتدریج خوی از عالم علوی باز کند و خوی عالم سفلی کرد و ذوق
شارب حسی باز یابد انکاه یکجهت این عالم شود شیخ نجم الدین رازی کوید
که اسم انسان مشتق از انس بود که اول از حضرت یافته بود کما قیل سمی الانسان
انسانا لانه انیس الحق وچون از زمان ماضی انسان خبر میدهد از ایشان
انسان میخواند هل اتی علی الانسان حین من الدهر لم یکن شیئا مذکورا
یعنی در خطایر قدس بود و بدین عالم منزل نشده بود وچون بدین عالم
پیوست و از انس فراموش کرد اسمی دیگر مناسب فراموشکاری بر او نهاد
وچون خطاب کند بیشتر بدین نام خواند یا ایها الناس یعنی ای
فراموشکاران کما قیل سمی الناس ناسا لانه ناس شعر

خبر کفت مخلوق قندار واح بالوغام قبل از خلق اشباح
ترا جان بی بدن پس سالها بود بعقبی ان مقامت حالها بود
کران احوال هر کز ناوری یاد به بنیادت مده در داوری داد
مکو کر بودی انها در زمانها حجب بودی مرانی الجمله زانها

تو با انسی که دادندت بمحسوس بخوانی کی شود حس تو مطموس
چنان مشغول خود سازد خیالت که ننوید حرف حس از لوح حالت
یکساعت که از حس دور ماندی زیاد وصل مهجور ماندی
مقام روح باطول زمانش کرا دارد خواب حس از تو نهانش
عجب نبود اگر کرد فراموش که در خوابی چنین با حس هم اغوش
چو نفس اندر مواطن و اعتبارات ز علم آرد بمعلومات اشارات
کند از موطن سابق تغافل تغافل زبود شبه تجاهل
ز خود کر مبتدا این باز جویی بخود در خود ره این راز نویی
بدانی کز نفوس این راد و اصلش بدان اصل این همه جوز فرع و مثلش
دو اصلش غفلت و نسیان نفس است که هر یک آیتی در شان نفس است
یکی کین غفلتش اورا نقص حالست که این یک نقص اصل صد کمالست
فراموشی موطنها ی اول نمودش موطن اخر مفصل
در اخر کرد اول ماند جاهل باخر علم خاصی کرد حاصل
ز غفلت جهل اول کرد بودی کی این علمش باخر رخ نمودی
فنا کان نفس اقضا کما لیست مقامش فوق هر وجدی و حالی است
چو غیر از غفلتی اورا ز خود نیست بدان کین غفلت اورا اجر بدنیست
چو هجران از خود ارزا عین وصل است ز فرع ار غافلست آگه ز اصل است

ازاینجاست خطاب با حضرت رسالت علیه الصلوة والسلام والتحیه
وذکرهم بایام الله یعنی یاد ده انانی که بروزهای دنیا مشغول ایشان
از روزهای خدایی که در جوار حضرت و مقام قربت غرقه بحر محبت ولذت
بودند باشد که باز ان مهر و محبت در دلشان جوشیدن گیرد و
قصدا و قصداشیانه اصلی و وطن حقیقی کنند لعلهم یذکرون
لعلهم یرجعون عطار اگر عهد ازل را اشنایی

از آنحضرت جز اکوئی نخواهی یعنی باز جاز آشنا کن
سزای قرب دست پادشا کن که چون از کوش باز او از آید
ز شوقش باز در پرواز آید اگر این باز پر و مردی با غزاز
با غزاری بدست سد دسی بساز اگر محبت ان وطن در دل پدید
آید عین اعانیست که حب الوطن من الایمان مولانا
هر کسی کو دور ماند از اصل خویش باز جوید روزگار وصل خویش
و اگر میل وطن اصلی در او پیدا نشود و دل در این جهان بند نشانه
قساوت قلب و شقاوت ابداست و لکنه اخلد الی الارض و
اتبع هواه فمثله کمثل الکلب او بصورت انسانست و لیس شعر
قوت مردان روح را جان دادنست حیبت قوت تو بسیک نان دادنست
ای بسیک مشغول گشته ماه و سال چند خواهی بود با سیک در جوال
کو بام رسیک شوی در کار تیز با سگان خوی بد و زشت خیز
با سگان همسایگی تا کی کنی اما وی ذرگی تا کی کنی
دشمن تست این سیک و ارسیک بتر چند سیک را مروه ای بی خبر
قال اهل العرائس قوله تعالی و ذکرهم بایام الله ای ذکرهم ایام وصال
فی عالم الارواح حیث کانت قناع الربوبیة عن وجه جمال الصمدیة لها
حتی عشقت بجمالی و بقیت فی وصالی و دامت طعم محبتی من بحر و بقی ما
اطیبها و یا الذها حین کلمتها بعزیز خطابی فقلت الست بربکم من غایة
محبته و شوقها قالوا بلی من شوقی و محبتی این تلک الارواح حیث باعدت
من مرارة الوصال و ایام کشف الجمال لیتذکروا صفاء و لطائف الوفاء
لیزیدوا شوقا علی شوق و عشقا علی عشق عطار خنید
هر که تا از عشق بازی از ازل او خنید تا ابد در جان او شمعی ز عشق او بود
وان دلی را کو برای وصل او پرداخته مهر باز ش از دو عالم دیده کان بر دوخته

پس درین منزل چکونه تاب هجر آرد یا وین دلانی کاندران منزل بوصل او رسد

واشوقاه الی تلک الایام الصافیه عن کدورات البشریه واشوقاه

الی ایام کشف النقاب بلا علة العتاب تا از صفای فطرت اصلی در نفس

انسانی چیزی باقیست مهیا محل انعکاس اشراقات نور هدایه و محبت

از لی الهی باشد و پیوسته از الهامات ربانی و خواطر حقانی میل او

بعالم روحانی بود و مطمح نظر همتش تکمیل ذات و تحصیل موجبات

الهیه قولا و فعلا و خلقا و رجوع بفطرت اصلیه الهیه و اگر معاذ الله

از ان فطرة سلیمه بالکلیه انحراف یافت آنگاه منتهای همتش جز لذات

طبیعی و غایة همتش جز شهوات بهیمی نباشد شیخ عطار

کرجو باز انهمتی آری بدست دست سلطانت بود جای دگر

ور جویشه باشی از بی همتی همچو پشه باشی از بحر متی

روز بروز کدورة باطن و تیرکی نفس و قساوت قلب متزاید کردد

و آثار جوهر روح متناقص شود و با فنا از تقدس فطرت اولیه دور تر کردد

عطار هر که او در پاکی این ره بود جانش از پاکی حق آکه بود

در معارف العوارف است که چون خداوند

جل جلاله خطاب الست بربکم با ذرات فرمود ایشان در غایت صفا

بودند که این خطاب شنیدند پس ان ذرات از اصلاب آباء

بارحام امهات منتقل میکشت تا باجساد پیوستند پس بحکمت از

قدرت محجبه کشتند و به شهادت از غیب محجوب ماندند و متراکم کشت

ظلمات ایشان تقلب در اطوار پس چون حق تعالی جل اراده کند که بنده

را صوفی صافی کرداند او را بمرات تزکیه و تجلیه مرتقی سازد تا از ضیق

حکمت برهاند و باز فضاء آدم قدرت رساند و از بصیرت نور بینا و

پرده حکمت بردارد فیصیر سماعه الذی بربکم کشفا و عیانا و نوشته

وعرفانه بیانا وعرفانا وبرهانا وتشدیج له ظلم الاطوار فی لوامع الانوار
انجر منقولست از بعضی اهل الله که ما یاد داریم خطاب الست بربکم مخمور
ازین حالست ولهذا در شیخ است قدست ارواحهم که علم الاولیاء
تذکری لا تفکری یعنی علم با انسان بود از ازل وفراموش کرده اند اکنون باید
محاورند نه بطریق فکر که ترتیب معلوماتست از برای تحصیل مجهول بلکه
بصفای اندرون مس لاهوتی دفتر صوفی سواد وحرف نیست

جذبه لاسعید همچون برف بیت نادعالم چیست آثار قلم
زاد صوفی چیست انوار قدم خوش بر اصافی کز اوصاف بد
تابه بینی ذات پاک صاف خود صوفیان رصافیان چون نور خود
مدتی اماده برخاک قدم پی اثر پاک از قدم باز امدند
همچو نور جوز سوی قرص آمدند قال رسول الله صلی الله علیه وآله
وسلم الحکمة ضالة کل حکیم یعنی دانش وازوی گم شده بود ودر
کلام فرقانی ایتست فی ذلک لذکری لمن کان له قلب وکلمه اذکر در هر محلی
که وارد ست اشارتست بدنمعنی وفی الفتوحات المکیة قال الله
تعالی انما انت مذکر والذکر لا یکون الا لمن کان علی حالة منسیة ولو لم
یکن کذلک لکان معلما لا مذکرا فدل علی انه یذکرهم بحال اقرارهم بربوبیته
تعالی علیهم حین قبض الذریة فی الظهر ادم فی المیثاق الاول وایه کریمه
انما یتذکر اولوا الالباب پس هر کس را که نقاب آب وگل حجاب دیده
دل نشد وبر سدا جذا اصلیة فطرة الهی باقی ماند غمام انجذر در منازل
اسفار او من الاول براو وارد شده ومشهود او گشته معنی او نیکرد
عن ابن عباس رضی الله عنهما قال قلت یا رسول الله این کنت وآدم
فی الجنة قال کنت فی صلبه واهبط الی الارض وانا فی صلبه ورکبت السفینة
فی صلب ابی نوح وقذفت فی النار فی صلب ابی ابرهیم صلی الله علیه علیهم

اجمعین فرق میان انبیا و اولیا و سائر مؤمنین و کفار آنست که انبیا
و اولیا را در دنیا سماع آنست کشفا و عیانا حاصل است و مؤمنان را
اثری از لذة آن سماع در مذاق مانده و منشأ نوعی از ایمان بغیب در ایشان
شده علی قدر مذاقاتهم و مشاربهم مولانا همچنان آن شوق آوازست
در دل هر مؤمنی تا حشر هست قال الشیخ ابو یزید لا یؤمن بالغیب
من لم یکن معه سراج من الغیب اما کفار را آن حال نسیا منسیا ست
نسوا الله فنسیهم چه از تراکم حجب طبیعت که حایل اشراق نور فطرتست
تیرگی ظلمات بعضها فوق بعض بر باطن ایشان بنوعی استیلا یافته
که آثار نورانیت در نفوس ایشان نگذاشته پس هر صاحب دولت که در
نهایت کار مرجع و منتهی او وصول بحضرت تحوّز و علاست در ابتدا الی
وعده الست بربکم بطینت روحانیت و ذرهٔ انسانیت او همراه او شاش
نور الهی نهاده اند که ان الله خلق الخلق فی ظلمة فرش علیهم من نوره فمن اصاب
ذلک النور فقد اهتدی و من اخطاه فقد ضل مولانا
خوش فشاندند آن نور را بجانها مقبلان برداشته دامانها
وان نثار نور را وا یافته روی از عین خدا برتافته
هر کرا دامان عشق بشکفته زاد نثار نوری بر نهش شکفته
آن بهر سندان از نور رشّ الهی که دامان عشقی داشتند و جمی شرب
بودند در جمع جمع الست ذوقی بکام جان ایشان رسیده که اثر
لذة آن سماع هرگز از مذاق ایشان بیرون نشود مولانا
الست از ازل همچنان شان بگوش بفریاد قالوا بلی در خروش
زندگی این قوم بدان دوشش و میل ایشان بنوعه همیشه بمرکوز
معدن خویش است و با این عالم هیچ الفت نگیرند و یک دم بترک این
شرب و مشرب نکوشند مولانا عشاق تو از الست مست آمده اند

سرمست زیادهٔ الستامده اند می نوشند و بیدمی نیوشند
کانیشان زالست می نیوشتامده اند قال فی بحر الحقایق فی تفسیر قوله تع
ومثل الذین کفروا کمثل الذی ینعق بما لا یسمع الا دعآء ونداء الاشارة
ان مثل الذین کفروا الان کان فی الارواح عند المیثاق اذ خاطبهم الحق
بقوله الست بربکم کمثل الذی ینعق بما لا یسمع الا دعآء ونداء لانهم
کانوا فی الصف الاخیر اذ الارواح کانت جنودا مجندة فی اربعة صفوف
فکانوا فی الصف الاول ارواح الانبیاء علیهم السلام وفی الصف الثانی
ارواح الاولیاء وفی الصف الثالث ارواح المؤمنین وفی الصف الرابع
ارواح الکافرین فخاطبهم الحق الست بربکم فالانبیاء سمعوا کلام الحق
کفاحا بلا واسطة وشاهدوا انوار جماله بلا حجاب ولهذا استحقوا
ههنا النبوة والرسالة والمکالمة والوحی والله اعلم حیث یجعل
رسالته والاولیاء سمعوا کلام الحق وشاهدوا انوار جماله من وراء
حجاب ارواح الانبیاء ولهذا ههنا احتاجوا عبارة الانبیاء فصاروا
عند القیام بادآء حق متابعتهم مستحق الالهام والکلام من وراء الحجاب
والمؤمنون سمعوا خطاب الحق وراء حجاب ارواح الانبیاء ولهذا
آمنوا بالغیب وقبلوا دعوة الانبیاء وان بلغتهم من وراء حجاب رسالة
جبرئیل وحجاب رسالة الانبیاء ومما یدل علی هذه التقریرات قوله تع
ماکان لبشر ان یکلمه الله الا وحیا او من وراء حجاب یعنی الاولیا
او یرسل رسولا یعنی المؤمنین واما الکفار لما سمعوا من الخطاب نداء
من وراء الحجب الثلاثة کانوا کمثل الذی ینعق بما لا یسمع الا دعآء ونداء
فما شاهدوا من انوار جمال الحق الا قلیلا ولا کثیرا کلا انهم عن ربهم
یومئذ لمحجوبون وما فهموا من کلام الحق لانهم سمعوا من ذرات المؤمنین
من وراء الحجاب لما قالوا بالی قالوا بالتقلید فلما تعلقت ارواحهم بالابدان

b والاولیاء صح
رسالة الانبیاء وولایة الاولیاء صح

یعنی الانبیاء صح

وتكدرت بكدورات الحواس و القوى النفسانية فاظلمت بظلمات
الصفات الحيوانية وران على قلوبهم ما كانوا يكسبون من
تمثلات البهيمية والحركات السبعية والاخلاق الشيطانية و اللذات
الجسمانية فاصمهم الله واعمى ابصارهم فهم الآن صم عن استماع دعوة
الانبياء بكم عن قول الحق والاقرار بالتوحيد عمى عن مشاهدة الايات والمعجزات
فهم لا يعقلون ابدا لانهم اطلوا بالون صفاء عقولهم الروحانية وحرموا
عن فيض الانوار الربانية قال صدر المحققين في كتاب مفتاح الغيب
فان قلت كيف يتصف بالعلم من لم يتعين بعد فقول اعلم ان ارواح الكمل
وان سميت جزئية بالاعتبار العام المشترك فان منها ما هو كلي الوصف في
الذات فيتصف بالعلم وغيره قبل تعينه لهذا المزاج العنصري من حيث
تعين بتعينه الروح الالهي الاصلي وفي مرتبة النفس الكلية فيكون
نفس معين الروح الالهي القدسي تعينا له فيشارك الروح الالهي
في معرفة ما شاء الله ان يعرفه من علومه على مقدار سعة دائرة مرتبته
التي يظهر تحققه بها في آخر امره تعين هو في كل مرتبة وعالم يمر
عليها الى حين انتقاله لهذه النشاة العنصرية تعينا تقتضيه حكم الروح
الاصلي الالهي في ذلك العالم وتلك المرتبة فيعلم حال الشيء مما يعلم الروح
الالهي ما شاء الله على ما سبق التنبيه عليه فافهم هذا فانه من اجل الاسرار
ومتى كشفته عرفت سر قوله صلى الله عليه وآله وسلم كنت نبيا وآدم
بين الماء والطين وسر قول ذي النون رحمة الله قد سئل عن مشاق
مقام الست هل تذكر فقال كانه الآن في اذني وراتين من يستحضر قبل
مواثيق الست ستة مواطن اخرى ميثاقية فذكرت ذلك لشيخنا رضي
فقال ان قضية القابل بالحضرات الست الذي عرضها قبل مشاق الست البكلية
تسلم وان اراد حملة الحضرات الميثاقية التي قبل الست فهي اكثر من هذا

عظمه

فيه بهبهاء غيره في ذلك المجلس وسواه اذ يستحقر قول الست ولا من
جهة ويستثبت الحال فيها فاعلم ذلك تلج جملة من الاسرار الانسانية الكمالية
انشاء الله تم وقال في بعض رسائله قوله الست بربكم ونفس قيومها لا
من ذلك الوجه وحيثية تلك المرتبة وشعور بعضهم بذلك الخطاب وحكمه
هو نفس ظهور ملي فلن تعينت مرتبة الثانية في بعض المراتب الوجودية بكلتيه
هو الباقي ههنا بحكم الاقرار المتذكر له ومن كانت مرتبة له نفسه حيثية
كان اقراره اذ ذاك عرضا من حيث اندراج حكم حيثية في الامر الكلي فقوله
بلى انما كان بلسان الكل فلما اعتاز حيثية وظهر حكمها جهل وانكر ولم
يعرف شيئا مما ذكر قوله عليه السلام ويحجوا عليهم بالتبليغ وانا اثبات
حجة كند انبيا برخلق بتبليغ رسالات وبيان واظهر فان العقول
وتابر انكيز اند وساطع كردانند مر انيانرا انچه سركوز است ومدفون
در عقول بحسب فطرة جبه توحيد فطريست وقد سبق في كلام ابي حامد ان الحقائق
كلها لا تحجب عن العقل واما حجاب العقل من نفسه بنفسه ليست صفات
هي معارفه له بعينها هي حجاب العين من نفسه عند تغميض الاجفان قال صلى الله
عليه وآله اعقلوا عن ربكم وتواصوا بالعقل تعرفوا ما امرتم به وما
نهيتم عنه سيد هندي قدس سره العزيز فرمايد كه اي عزيز جوهر عقل
شيئ معقول نيست كه منفصل ومعزس اثار ان وجود انسانست وشكوفه
آن علم است وثمره ان عمل وعلم وعمل قوة عقلي را بمنزله نور است جرم اما
وبمثابه دوتيست انسان عين را ونسبت اسرار احكام شرعي وحقايق
كلام الهي با ان عزيزه بمجانست كه نسبت نور افتاب با نور ياصره قال ابو
القاسم الراغب اعلم ان العقل لن يهتدي الا بالشرع والشرع لن تتبين الا
بالعقل فالعقل كالاس والشرع كالبناء ولن يغني اس ما لم يكن بناء ولن يثبت
بناء ما لم يكن اس وايضا فالعقل كالبصر والشرع كالشعاع ولن يغني

الشعاع ما لم يكن بصر فلهذا قال تعالى قد جاءكم من الله نور وكتاب مبين يهدي
به الله من اتبع رضوانه سبل السلام ويخرجهم من الظلمات الى النور
باذنه وايضا فالعقل كالسراج والشرع كالزيت الذي يمده فما لم يكن زيت
لم يحصل السراج وما لم يكن سراج لم يضئ الزيت وعلى هذا نبه الله تعالى
بقوله الله نور السموات والارض مثل نوره كمشكوة فيها الى قوله نور على
نور وايضا فالشرع عقل من خارج والعقل من داخل وهما يتعاهدان
بل يتحدان ولكون الشرع عقلا من الخارج سلب الله اسم العقل عن الكافر
في غير موضع من القرآن صم بكم عمي فهم لا يعقلون ولكون العقل شرعا
من داخل قال في صفة العقل فطرة الله التي فطر الناس عليها لا تبديل لخلق الله
ذلك الدين القيم فسمى العقل دينا ولكونهما محدثة للنور على نور اي
نور العقل ونور الشرع قال يهدي الله لنوره من يشاء فجعلهما نورا واحدا
فالشرع اذا فقد العقل عجز عن اكثر الامور وعجز العين عن فقد النور واعلم ان
العقل بنفسه قليل الغناء لكاد يتوصل الى معرفة كليات التي يدون
بحسبانه نحو ان يعلم جملة اعتقاد حسن الحق وقول الصدق وتعاطي الجميل و
استعمال العدالة وملازمة العفة ونحو ذلك من غير ان يعرف ذلك في شيء
شيء ولا يعرف العقل مثلا ان لحم الخنزير والدم والخمر محرمة وانه يجب ان
يتحاشى من تناول الطعام في وقت معلوم وان لا ينكح ذوات المحارم ولا
يجامع المرأة في حال الحيض فان اشباه ذلك لا سبيل اليها الا بالشرع
عقل خود كار وسر سرى نكند ليك بادين برابري نكند
فالشرع نظام الاعتقادات الصحيحة والافعال المستقيمة والدال على مصالح
الدنيا والآخرة ومن عدل عنه فقد ضل سواء السبيل ولاجل ان لا سبيل للعقل
الى معرفة ذلك قال تعالى وما كنا معذبين حتى
نبعث رسولا وقال ولو انا اهلكناهم بعذاب من قبله لقالوا ربنا

لولا ارسلت الینا رسولا فنتبع آیاتک من قبل ان نذل ونخزی ولذا قال
علیه الصلوة والسلام ولم یجعل الله سبحانه خلقه من نبی مرسل وکتاب منزل
او حجة لازمة قائمة یعنی خالی نگذاشته حق سبحانه وتع خلق خویش را از نبی
مرسل وکتاب منزل با اثبات حجة لازمة یا ظهر ظاهره او ورثه انبیا
مولانا پس بهر دوری ولیی قائمیست ازمایش تا قیامت قائمیت
حکمت باعثه بر بعثا انبیا وانزال کتب واثبات حجج انست که روح انسانی
فی حد ذاته مجرد است وحق تع اورا خلعت جمیع اسما وصفات جمالیه وجلالیه
خود پوشانیده وخلیفه خود ساخته در مملکت بدن وخلافت اکبر جلوه
بر عالم راست وخلافت اصغر خلافت بر شهر بدن خویش ومجانب حق تع
منزه از کل حداست ومحدود بجمیع حدود ومنزه است از صورة ودر ظاهر
ظاهر است بصورتی دیگر از صور عالم لا یتجلی فی صورة مرتین
او هست از صورت برون کارش هر صورتگری ای دل از صورت نکند زینها
نزهتای او ومجانب روح انسانی منزه ازهیاکل وصور واجساد است
اما هرگز منخلع از صورت نیست خواه باستیداع وخواه باستقرار قال
تعالی هو الذی انشاکم من نفس واحدة فمستقر ومستودع قال صاحب
العرایس ان الله تع خلق الارواح من النور الساطع ولولا انه ستر ها بخلقه
الانسان لغابت الکون فی نوره کما تغیب النجوم فی ضوء الشمس پس اجساد
شد استتار او در پرده ازرهای صور لا علی التعیین کما نبه علیه عز وعلا
بقوله فی ای صورة ما شاء رکبک بلکه بر اختلاف صور واشکال
اشکال بر حسب اقتضای مواطن ومراتب ولست مشاهد در مواطن الست
بصورت دون بود ودرین موطن دنیوی بصور عناصر وموالید از جماد
ونبات وحیوانات بر سبیل استیداع تا بصورة انسانی که مستقر
اوست ظاهر شد چه مرغ روح انسانی آنجا از کلشن سرای قرب جواد

الهی که آن موطن الستست فرود آورد ند ظلمت اشیان عناصر و وحشت
خانه دنیا او را بر جمله عوالم ملک و ملکوت عبور دادند بر سبیل استدراج
در هر عالمی بصورتی که مقتضی آن عالم بود تا بصورة جامعه عنصریه
انسانیه که مرتبه استقرار اوست ظاهر شد و قد خلقکم اطوارا و حکمت
الهی در سیر انسان در اطوار و ادوار و سفر او در مراتب استبداء و
استقرار کمال تفصیل جمعیة اسمائیه اوست تا بصورت جامعه اسمی در مظهر
تفصیلی آن اسم ظاهر شود و احکام مخصوصه بر مرتبه هر اسم علی حده
در جمیع مراتب استبداع از لطایف و کثایف نورانیات و ظلمانیات
فلکیات و عنصریات بر او مرتب گردد پس بصورة جامعه عنصریه انسانیه
که مرتبه استقرار اوست ظاهر گردد و جمیع آن شئون معضله در آن موطن
بارد برنگ اندماج و اتحاد بصورت احدیه جمع جمیع آن حقایق مراد نباشد که
در تعین اول چه مرتبهٔ استقرار انست که بحالتی مناسب موطنی که قبل
الاشتاء من نفس واحده داشت رجوع کند و لهذا بعضی مرتبه استقرار
مرتبه انسان کامل گفته اند که جمیع شئون روحی او در او برنگ تعین
اول که حقیقت انسانیه است برآمده بصورة بدن عنصری و
جمیع اسماء متوجه ظهور و استقرار در آن مرتبه اند و رسیدن بدان
بجهت غائیت در مظهر شده در مرتبه جمادی یا نباتی یا حیوانی
در مظهری ظاهر شود که انسان از اکل آن اشتاع نماید یا ملائی نشود
یا بعد از اکل بمیرد پس از آنکه متعین شود در او ماده پس تحلل یابد
و از او بیرون آید و باز عود کند بمرتبهٔ از مراتب سابق همچنان مرة تا آنکه
او مرا گوهر نامی شدم و نامی مردم و ز نامردم زحیوان سر زدم
مردم از حیوانی و آدم شدم پس چه ترسم کی ز مردن کم شدم
بار دیگر گویمم از بشر تا برآرم با ملایک بال و پر

باده کز ملک قربان بیشوم نظم الخ انذر وهم نادیان شوهد
قال الشیخ رضی الله عنه فی الباب السابع و وستین وماتة فی معرفة
کیمیاء السعادة اعلم ان المعادن کلها یرجع الی اصل واحد وذلک
الاصل یطلب بذاته ان یاتی درجة بدرجة الکمال وهی الذهبیة غیر انه
لما کان امرا طبیعیا عن اثر اسماء الهیة متنوعة الاحکام طرات علیه فی
طریقه علل وامراض من اختلاف الازمنة وطبایع الامکنة مثل حرارة
الصیف وبرد الشتا وبیوسة الخریف ورطوبة الربیع ومن البقعة
کحرارة المعدن وبرده وبالجملة فالعلل کثیرة فاذا غلبت علیه علة من
هذه العلل فی ازمان رحلته وتقلبه من طور الی طور وخروجه من حکم الی حکم
دور واستحکم فیه سلطان ذلک الوطن ظهرت فیه صورت تغلب
جوهریته الی حقیقتها فظهرت صورة الحدید او النحاس او الانک او
القصدیر بحسب ما یحکم علیه ومن هنا یعرف قوله تع فی الاعتبار مخلقة
وغیر مخلقة ای تامة الخلقة ولیس الا الذهب وغیر تامة الخلقة وهی بقیة
المعادن فاذا جاء العارف بالتدبیر نظر فی الامر الاهون علیه فان کان
الاهون ازالة العلة من الجسد حتی یرده الی المجری الطبیعی المعتدل الذی
انحرف عنه فهو اولی فیعمد العارف بالتدبیر الی السبب الذی رده حدیدا
او ما کان فهذا هو الطب فیزیل عنه بهذا الفعل صورة الحدید مثلا
او ما کان علیه من الصور فاذا رده الی الطریق اخذ یحفظ علیه فهو یعامله
بالطف الاغذیة ویحفظ من الاهویة ویسلک علی الصراط القویم الی
ان یکمل ذلک الجوهر صورة الذهب هذه طریقة ازالة العلل شعر

هین غذای دل بده ذاهل دلی رو بجو اقبال را از مقبلی
در عدم حس سحر مطلق دان عیان در مزاحمت قدرة حق بین عیان
بین عمل کودکی خو کرده است از خوارنفس کاندر پرده است

عقل کامل را قرین کن با خرد تا که باز آید خرد زین خوی بد

انچه حضرت شیخ العارفین قدس سره اشاره بدان میفرماید بتصریح و توضیحش انست که هم چنانچه انسان را حالتی هست مزاجی که اعتدالش مستلزم صحت بدنست و سلامت حواس و قوی و استقامت صدور افعال و آثار از جوارح و اعضا و انحرافش از سمت اعتدال موجب عروض اسقام و آلام همچنین روح انسانی را نیز حالتی هست اصلی فطری الهی الذی فطر الناس علیها و کل مولود یولد علی الفطرة از لسان نبوت اشارت بدانست که بان صفای فطری ذاتی در مواطن الست کلام حق تعالی بمشافهه شنیده

شیخ عطار فرماید

حیات ای دوست تو بر تو فنا دست بهر لوحی بر و نوعی نهاد ست

حیات لعب و لهو است انچه دیدی حیات طیبه نامی شنیدی

الست انکه بشنودی چه بودی نبوده بود بودی کان شنودی

حیوة داشتی انکه کنون هم ببین کین دو حیات هست چون هم

ان ذرات قدسیة الذوات بواسطة تقلبات در اصلاب و اشعاعات ارحام تا در این ظهور بمواطن سفلیه دنیویه محتجب شدند همچنان از فطرت و بعالم شهادت از عالم غیب زیرا که احکام مواطن و آثار ان مخالف است و متناقض و مشاغل هر موطن از دیگر مواطن شاغل و عاطل

حافظ

حجاب چهره جان میشود غبار تنم خوشا دمی که از ان چهره پرده بر فکنم

چگونه طی نکنم در فضای عالم قدس که در سراچه ترکیب تخته بند تنم

و بنا بر تطابق میانه روح انسانی و بدن جسمانی که مظهر آثار روح و شبح و صورت اوست همچنانکه بعضی اغذیه و اشربه نسبت بامزاج بدن مضرت و بعضی نافع مخصوص اقوال و افعال و اخلاق که از انسان صادر میشود بعضی موجب صفاء جوهر روح میگردد و علامت سعادت جاودانی

و نشانهٔ سلامت و رستگاری دو جهانی و بعضی از اداتیرکی جوهر نفس و
کدورت باطن محافظت ابد و موجب سعادت و کرامتاری اخروی میگردد و همچنانکه
عمل کردن بعلم ابدان موجب حفظ صحت و اعتدال مزاج بدنست و اطبا ماخذ
آن هرآینه بجای آوردن علم ادیان سبب حفظ صحت و استقامت احوال
روحست و انبیا علیهم السلام که اطباء نفوس اند بنور وحی و تعلیم الهی ازا
دریافته اند و بامت رسانیده خلایق را ازفواید و مفاسد جمیع اعمال و
اخلاق و احوال آگاهانیده اند کلشن در بین ره انبیا چون ساربانند
دلیل و ره نمای کاروانند ۰ وز انشان سید ما کشته سالار
همو اول همو آخر در ین کار ۰ یعنی در بین راه نزول و عروج و مبدأ و معا
انبیا که بحسب کمال دانی اطلاع بر حقایق امور و منازل و مراحل و ممدات
و موانع راه حقیقت یافته اند چون ساربانند یعنی چنانچه ساربان
در کاروان ضبط و نگاه بانی اشتران مینماید و کاروانرا باحمال و اثقال
بوسیله اشتران بارد ار بمنزل میرساند انبیا علیهم السلام ضبط
و نگاه بانی نفوس خلایق از افراط و تفریط در اخلاق و اوصاف و اعمال
مینمایند و بصراط مستقیم عدالت هدایت نموده بمنزل کمال که وصول
بحضرت است میرساند و دلیل کاروان راه شریعتاند عامهٔ خلایق را وره نمای
سالکان منهج طریقتند خواص جمیع طایف بقدر استعداد فطری که دارند
فیض هدایت هادی میتوانند نمود و این هدایت و حکمت عدالت بین
الافراط و التفریط جز به تعلم و تعلیم الکتاب و الحکمه صورت نمی بندد
چه دیده عقل جزوی بین از ادراک اسرار شریعت و انوار معرفت و راه
بردن بصوب صواب طاعت حق تعالی و اجتناب از معصیت او عاجز
و قاصراست و جز بنور وحی ادراک ان نمیتوان کرد شعر
شرع را دست عقل می بخشد ۰ عشق در طرق حق کی کند

نقل جان ساز هر چه دوشد نقل که با یمان رسی بحق نه بعقل
عقل و فرمان کشیدنی باشد دین و ایمان چشیدنی باشد
عقل خود کار سر سری نکند لیک با دین برابری نکند

شعر دکان شرع را آمد دکان دار احمد مرسل که باشد عقل تا نهند دکان و بالای دکانش
جد یوالقاسم بود هادی که باشد بوعلی یاری که تو بهر خلاص خویش پویی راه طیبانش
میر بزم شفای او که معلولست قانونش مشوق تبیان اوکه مدحولست بهمانش

من بقوت روحی قدسی که ان محلی اشراقات لوایح غیبی وهبط انوار وحی
اسمانیت هر آینه واقف اسرار سبحانی ومطلع براسرار غیبیه این جهانی
وآن جهانی غیثوان شد قال الله تعالی وکذلک اوحینا الیک روحا من
امرنا ماکنت تدری ما الکتاب ولا الایمان ولکن جعلناه نورا نهدی به من
نشاء من عبادنا نظم غیر فهم وجان که در کاوخواست
آدمی را فهم وجانی دیگر است باز غیر عقل وجان آدمی
هست جانی در نبی و در ولی انبیا واولیا را ورای قوه عاقله
که مشترکست میان جمیع افراد انسان علی اختلافهم فی الشدة والضعف
قوتی دیگر هست قدسیه روحیه که بان بسیاری از مجهولات تصوریه
وتصدیقیه معلومه او میشود که عاقله را باد راک آن راه نیست ودر
تحصیل ان جز بخبر طریقی نه بمجرد قوة سامعه از ادراک اضواء والوان
وقوة باصره از ادراک اصوات والحان مولانا سرور فرماید
کوش جان وچشم جان جز ان حلست کوش عقل وکوش ظن تن بنلست
پس محل وحی جود کوش جان وحی جود کشتی از حس نهان

پس انبیا بود ستیاری هدایته واعانته باری تعالی انجد بقوة روحیه قدسیه
معلوم کرده اند انرا عمال واخلاق که قیام بان موجب انحراف نفس وظلمت
باطن میشود تحذیر وتخویف مینمایند چه بعضی اعمال که از غالب ساکنان

میشود

میشود و اثر آن بروح میرسد در کتاب مرصاد العباد است که حق تعالی
راهی از ملکوت ارواح بدل بنده کشاده است و از دل راهی بنفس نهاده
و از نفس راهی بصورت قالب کرده تا هر بند فیض که از عالم غیب بروح
میرسد و از روح بدل میرسد و از دل بصفتی بنفس میرسد و از نفس
اثری بقالب رسد پس قالب عمل مناسب آن پدید آید و اگر بصورت عمل
فاسد طلسمانی شیطانی پدید آید اثر آن ظلمت بنفس آید و از نفس که در دل
پدید آید و از دل غشاوتی بروح رسد و نورانیت روح در حجاب کند
همچنان حالها که بکردها پدید آید و بقدر حجاب در قسوت و غلظت آن راه روح
بغیب بسته شود تا از مطالعه آن راه باز ماند و مدد فیض بدو کمتر
رسد و این جمله چون طلسمیست که خدای تعالی بیکدیگر بسته است از
روحانی و جسمانی عطار تو کجا لیک در بند طلسمی

تو جانی لیک در زندان جسمی طلسم و بند نیرنگات بشکن
درد هر نوجودات بشکن وکلید طلسم گشای شریعت و طریقت
ظاهریست و باطنی ظاهر آن اعمال بدنی که کلید طلسم صورت قالب است و کلید
راسخ دندانه است زیرا که طلسم صورت قالب را بیخ بند حواس بسته اند
به کلید بیخ دندانه نجا الاسلام علی خمس توان گشود و باطن شریعت اعمالی
دل چون ورد و حبیت و اذکار طریقت خوانند و آن کلید طلسم گشا انبیا از جانب
حق تعالی از برای امت آورده اند قال تعالی کان الناس امة واحدة فبعث الله
النبیین مبشرین و منذرین قال فی العرائس یعنی فی میثاق الاول حین خاطبهم
الحق سبحانه و تعالی بجلال سلطانه بتعریف نفسه لهم حیث الست بربکم قالوا بلی کانوا
امة واحدة فی اقرارهم بربوبیته خالقهم و الزام عبودیته علی انفسهم تماما و من
عظم برهانه و سواهد سلطانه و بما سمعوا من عجایب کلامه و ما اداه کوا من انوار
قربه و صفائه و تلک الجمعیة قبل ان یبتلیهم الله بالعبودیة فلما اخبرهم صلایا

هذه
العبودية شمروا جميعا فاهل الصفوة ساعدهم التوفيق فتمموا على المشا
والذين ثابتين فى دفع حطام الدنيا عن مجالس اسرارهم مع سيدهم و
اهل الحلال فاوبقهم الله فى ظلمة هوا نفوسهم حتى استاثروا اللبا
على الاخرة ونسوا عهد الله منتصر بيش ازين ما است واحد بد بير
كس ندانستى كرمانيك وبدم قلب وبكو در جهان بودى
جود هم سب بود وماجون شب زدان تا در آمد افتاب انبيا
كفتاى غش دور شوصافى بيا قال فى تفسير الحقائق فى قوله تع
واذ اخذ الله ميثاق الذين اوتوا الكتاب لتبيننه للناس الاية
ان الله تعالى اخذ الميثاق من ذرات من وسم علهن نوره يوم الست
بربكم واعطاه على قدر ذلك الرشاش علما الاركان الاسلام ومعاملة
الدين وهدى للايمان وطريقا وطريقا للسلوك بينه للناس وقال فى
تفسير قوله تع يا ايها الذين امنوا اتقوا الله وابتغوا اليه الوسيلة الاشارة
اليه ان الله جعل العلم حقيقى فى اربعة اشياء احداها الايمان وهو اصابة
رشاش النور من بدو الخلقة وبه تخلص العبد عن محجب ظلمة الكفر وثانيها التقوى
وهو منشأ الاخلاق المرضية وسنبع الاعمال المرضية الشرعية وبه تخلص العبد
من ظلمة المعاصى وثالثها ابتغاء الوسيلة وهو ابتغاء الناسوتيه فى
بقاء اللاهوتيه وبه تخلص العبد من ظلمات اوصاف الوجود وذلك
بشهود الشهود والمعنى الحقيقى يا ايها الذين امنوا باصابة النور اتقوا الله
بتبديل الاخلاق الذميمة وابتغوا اليه الوسيلة فى افناء الاوصاف وجاهدوا
فى سبيله ببذل الوجود لعلكم تفلحون ببقاء المقصود من المجهود اكو
سالكى كويد كه جون بالاخرة بازكشت ميكند انسان بسير شهودى يا جذبة
جمع تعين اول پس فايده سير نزولى ودجوعى چيست جواب ميدهد
كه تا محلى شود بر نور التفصيل فى الاجمال جمال اجه حكيم جنيد قدس سره و

عظم

وعظم برهانه روح انسانی را از موطنی است که عالم لطافت و نظافت بود و جانب
فطریه اوست و هذا بی واسطه مکالمه بود میان او و حق تعالی بسبیل مفاوضه
مستدل ساخت بسیر و نزول به موطن دنیوی که عالم ظلمت و کثافت جسد
عنصریست از برای اکتساب کمالات متعلقه باین موطن که در غیر نشاه دنیویه
که عالم تفصیل اوست تحصیل ان صورة نمی بندد منقولست که امیر المؤمنین
علی علیه السلام شنید که مردی مذمت دنیا میکند فرمود ایها الذام الدنیا
انغتر و بالدنیا ثم تذمها انت المجرم علیها ام هی المجرمة علیک متی
الدنیا دار صدق لمن صدقها و دار عافیة لمن فهم عنها و دار غنی لمن
تزود عنها و دار موعظة لمن اتعظ بها مسجد احباء الله و مصلی ملائکة الله
و مهبط وحی الله و متجر اولیاء الله اکتسبوا فیه الرحمة و ربحوا فیها الجنة فمن
لهذی بان یعاد ما بالاانسان یحب الدنیا قال حق له ان یحبها منها خلق فمنی
ام و فیها انشاء فمنی عیشه و منها قدر رزقه فمنی حیاته و فیها یعاد فمنی
کفایته و فیها کتب الجنة فمنی میدان سعادته و هی ممر الصالحین الی الله
فکیف لا یحب طریقا یاخذ بالکم الی جوار ربه شیخ نجم الدین رحمه الله
علیه حکایت کند که یکی از ائمه علیهم السلام فرموده مرا بر یاد است که از عالم
قرب حق بدین عالم می امدم و روح مرا بر اسمان میکذرانیدند بهر اسمان
که رسیدم اهل ان اسمان بر من منکر میشدند و میکفتند این بنده را از
مقام قرب بعالم بعد میفرستد و از اعلی بی اسفل می اورند و از فراخنای
خطایر قدس به تنکنای زندان سرای دنیا میبرند و بران ناسها می بر جهند
خطاب عزت بایشان رسید که بندا ریدکه فرستاده ذات و بندان عالم از راه
غفاری اوست بعزت خداوندی ما که در مدت عمر او در ان جهان اکر بکار
بد سر جاهی رود و در لواب در سبوی بهر زنی کند او را بهتر انکه صد هزار
سال در خطایر قدس بسبوحی و قدوسی مشغول باشد سما سرد نزنی کلیم

کُلّ حزب بما لدیهم فرحون کشید وکار خداوندی من بن باز کدام دیدانی علم
ما لا تعلمون عطّار هست دنیا بر مثال کشت زار
هم شب وهم روز باید کرد کار زانکه عزو دولت دین سر بسر
جمله از دنیا توان برد ای پسر هرچه زانجا سر بجان زان تست
نیك وبد درد تو ودرمان تست توشه زانجا بر کرا آدم کوهری
کان خوری انجا کرا نجا میبری زیرا که تمام کمالات ومعارف
روحیه از سمع وبصر وغیر ذلك بواسطه اتحاد ان معانی با روح
وحدانی الصورة اند ومحل لبساطة الروح ووحدتها کما فی المبدء الاول
خلق الله علی صورته در تحصیل معارف تفصیلیه محتاجست که از الواح
قوی بدنی اکتساب نماید شعر زتن راهی بدل بردند ناگاه
زدل راهی بجان انگه بسر گاه جهد در قوی حسیه صورة سمع غیر صورة
بصر است وهم چنین کلام وسایر صفات غیر متناهیه در کتاب
مرصاد العباد است که روح تا در اماکن روحانی بود هنوز بجسم انسانی
تعلق ناگرفته مثال طفلی بود در رحم مادر انجا غذای مناسب آن کان
باید واورا علمی وشناختی باشد لایق ان مقام ولیکن از غذاهای
منقرع وعلوم معارف مختلفه که بعد از ولادت توان یافت محروم
ومخیر بود محبتین روح دار عالم ارواح از حضرت عزت غذایی که مدد
حیوة او کند میسود مناسب حوصله روح دران مقام وکلیات علوم
ومعارف اطلاع روحانی داشت ولیکن از غذاهای کونا کون زایب
عذب طیبی وبسیقینی محروم بود وان معارف وعلوم جزئیات عالم
شهادة که بواسطه الات حواس انسانی وقوی بشری وصفات بیناتی
حاصل توان کرد بخبر بود شعر اگر جان مدتی در تن نماند
تفاصیل جهان کی باز ماند اگر با خاك نامیزد زلالش

میسر کی شود کب کمالش جواب از چشمه سوی کل سفر کرد
ببستان و آمد و در کل مقر کرد در ایجا مدتی با کل قرین شد
هنوز او غنچه بد کش نمیشین شده جو صافا از کل برون آمد در آخر
بوصفی غیر اول گشت ظاهر صور زاد و خواص معنوی شد
دماغ از وی معطر دل قوی شد دهد بویی که در اول نبودش
پس است اندر سفر این مایه سودش قال المسیح علی نبینا و علیه الصلوة
والسلام من لم یعرف نفسه ما دامت فی جسده فلا سبیل له ان
یعرفها بعد مفارقته **شعر** جو رد نیابی بر دن او فتادی
تتین مدان که در عقبی نیادی جو ایجا مردی ایجا نادری ای دوست
سخن را باز کردم پیش تو پوست کسی کا ینجا زما در کور زاید
دو چشم او بدنیا کی گشاید کسی کو کور عقبی دانست جان را
جو کور این جهانست آن جهانرا از ایجا برد نابینا چشم روشن
و کو چشمی بود چون چشم سوزن اگر با خود بری یک ذره نوری
بود زان نور خورشید حضوری اگر یک ذره نورت گشت همراه
بقیه ان شوی ناسار آگاه بر بیداری برایند آنک تو
شود دانا و بالغ کودک تو قال علیه الصلوة والسلام فی بعض الخطب
اعلموا ان لا شیء انفس من الحیوة ولا شقاء اعظم من انقطاعها فی غیر
حیوة الابد **نظم** هر یک نفس که میرود از عمر گوهریست
کانرا خراج ملک دو عالم بود بها مگذار کین خزانه دهی رایگان بباد
وانگه روی بخاک تهی دست و پر خطا قیل المحسوسات اساس کل
عطیة صوریة و معنویة اما الصوریة فظاهرة واما المعنی فلانه
لولا احساس النفس ولا بالمحسوسات لما اهتدت الی اسماء الاشیاء
ولا احتظت بالعطایا المعنویة من عوارف المعارف والعلوم کما

لا يهتدي السامع والمطالع الى معاني الكلمات المسموعة والمكتوبة الا بعد
معرفة وضع اللغة بالسماع وتعلم حروف الهجاء بالمشاهدة

ذات جانرا معنى بسيار هست ليك تا نفتد نوكردد كار هست

هر معانى كان ترا در جان بود تا نه پوشد به تن پنهان بود

دولت دين كو ميسر كردد ت نقد جان باتن برابر كردد ت

ان معانى قران كه در روح محمدى صلى الله عليه وآله وسلم بود بمدت
بيست وسه سال فرقانى شد بعد ازان كه در مدت چهل سال نضج
يافته بود ازينجا تفطن توان كرد كه چرا انزال وحى بران حضرت در سال
چهلم بود وچرا بيك دفعه نازل نشد قال في الباب السادس والاربعين
وثلثمائة القوى الحسية من الانسان اتم القوى لان لها الاسم الاوفى
لانها هى التى تسمى القوى الروحانية ما نتصرف فيه وما تكون به حياتنا
العلمية من قوة خيال وفكر وحفظ وتصوير ووهم وعقل وكل ذلك من
مواد هذه القوى الحسية ولهذا قال الله تع في الذى احبه من عباده كنت
سمعه الذى يسمع به وبصره الذى يبصر به وذكر الصورة المحسوسة وما يتركب
من القوى الروحانية شيأ ولا انزل نفسه منزلتها لان منزلتها منزلة الاوصاف
الى الحواس والحق لا ينزل منزلة من يفتقر الى غيره والحواس مفتقرة الى الله لا
الى غيره فنزل لمن هو مفتقر اليه لم يشرك به احدا فاعطاها الغنى حتى
تاخذ منها وعنها ولا تاخذ من سائر القوى الا من الله فاعرف شرف
الحس وقدره وانه عين الحق ولهذا لا يكمل النشاة الاخرة الا بوجود
الحس فالمحسوس لانها لا يكمل الا بالحق فالقوى الحسية هم الخلفاء
على الحقيقة في ارض هذه النشاة عن الله الا تراه سبحانه كيف وصف
نفسه بكونه سميعا بصيرا متكلما صادقا عالما قادرا مريدا وهذه كلها صفات
لها اثر في المحسوس ويحس الانسان من نفسه تمام هذه القوى به

ولم يصف

ولم يصف سبحانه نفسه بانه عاقل ولا مفكر ولا متخيل وما ابقوا من
القوى الروحانية الا ما للحس مشاركة فيه وهو الحافظ والمصور فان الحس
له اثر في الحفظ والتصوير فلولا الاشتراك ما وصف الحق بهما و
نفسه وهتان صفتان روحانية وحسية تنبه على ما يهتدي اليه
فاعلمك ان الشرف كله للحق ما لك منه الا جهلك ادراك وعلمك
فلو علمت نفسك علمت ربك كما ان ربك علمك وعلم العالم جهله
بنفسه وانت صورته فلا بد ان يشاركه في هذا العلم فتعلم من علمك نفسك
وهذه نكتة ظهرت من رسول الله صلى الله عليه وآله حيث قال من عرف
نفسه فقد عرف ربه اذ كان الامر في علم الحق بالنسبة الى العالم بنفسه وهذا
نظير قوله سنريهم آياتنا في الآفاق وفي انفسهم فهو انسان واحد
ذو شأنين حتى يتبين لهم ان الحق ان الذي يراه الحق لا
غيره فانظر يا ولي ما ألطف رسول الله صلى الله عليه وآله بامته
وما احسن ما علمهم وما طوقت لهم ضعم المدرس والمطرق حلها الله
ممن مشى على مندرجة حتى انتهى بدرجته آمن بغريزته شد
در غار موحد جان از آذر شد وزاد رهبانی توکل استاد
حديث ودر صحيح العلم علمان علم الابدان وعلم الاديان بتقديم علم ابدان بر اديان
خويدات بايتغى اگر سائلي گويد كه چون تعين روح وظهور كمالات او
موقوف بر تحصيل مزاج طبيعي پس متقدم باشد بر روح وجهة تقديم علم
ابدان در حديث بر علم اديان امت وحال انكر بعجز رسوله است از
رسوله صلى الله عليه وآله وسلم قال خلق الله الارواح قبل الاجساد بالفي
وتصريح كرده شيخ رضي الله عنه در ركيت خود بسيار در باب نكاحات كه
وجود ارواح متقدست بر تعين عالم مثال كه متقدم است بر وجود اجسام
بسيطه چه جاى ابدان مركبه فالتوفيق بين القولين جواب گويم تقدم و

ست
وهمین وجود ارواح عالیه کلیه راست اما توقف بر بودن ارواح جزئیه
موافقا لما ثبت فی الحکمة وجود ارواح عالیه سماه به عقول طولیه
واسطه است در تعیین نفوس جزئیه حسب تعین الامزجة الطبیعیة
تعبیر فرمود صلی الله علیه وآله وسلم از هر تقدم بالف عام تنبیها
علی قوة التفاوت بین المراتب والله اعلم قال فی الفتوحات الملکیة السؤال
العشرون سائر ما انقبضه الجواب قال الله تعالی والارض جمیعا قبضته
والارواح تابعة للاجسام لیست الاجسام تابعة للارواح فاذا قبض
علی الاجسام فقد قبض علی الارواح فانها هیاکلها فاجتوان الکل فی قبضته
وکل جسم ارضی فله شبه لروحه وما ثم الا جسم وروح غیران الاجسام علی
قسمین عنصریة ونوریة وهی ایضا طبیعیة فربط الله وجود الارواح بوجود
الاجسام وبقاء الاجسام ببقاء الارواح وقبض علیها لیستخرج ما فیها
لیعود بدلیل علیها فابرز منها لیعیدها ویخرج ما فیها منها خلقا کما
فیها بعیدکم ومنها نخرجکم تارة اخری خاتمة المقالة در توضیح وتتمیم
کلام در بیان نسبت میان روح منفوخ الهی وبدن منفوخ فیه انسانی
بعون وتائید ربانی اعلم ایدک الله بروح منه که آدمی باطن
باطنی وملکی وملکوتی ظاهر ادمی مرکب است از نفس وبدن نفس در اصطلاح
قوم عبارت از بخار لطیف است که حامل قوت حیات وحس وحرکت
ارادیست وعند البعض ان دلست وحکیم ابن سینا روح حیوانی خواند ومن
آن دو حدث ومورد آثار ومحل مشاعر وحواس او دانند این هر دو از عالم
ملکوت ومرکب از طبایع اربع الا باطن او روح انسانی زیرا که بسیط
واز عالم امر است بخلاف روح حیوانی مرکب واز عالم خلق الا الخالق
والامر تبارک الله رب العالمین عالم امر عبارت از عالمیست که مقدار
وکمیت وکیفیت وساحت پذیرد برضد عالم خلق کما قالوا الخلق فی

الاشباه

الاشباح والامر في الارواح واسم امر بعالم ارواح ازان حيثيت است كه
باشارة كن ظاهر شد بي واسطه ماده ومدة واكرچه عالم خلق هم بقول كن
موجود شده اما بواسطهٔ مواد واستعداد ايام خلق السموات والارض في
في ستة ايام قوله تعالى قل الروح من امر ربي يعني از منشأ كاف ونون خطاب
كن برخاسته بديع فطرة وباده وهيولى جميع ما سوى الله بامره في واسطه
قايم بصفت قيومي كشته وسببي حادث قال في الفتوحات فان قلت وما
عالم الخلق والامر والله تقول الا له الخلق والامر فلنا عالم الامر ما وجد عند الله
لا عند سبب حادث وعالم الخلق ما اوجده الله عند سبب حادث وقال
في موضع اخر عالم الامر كل موجود لا يكون عند سبب كوني يتقدمه ولكل
موجود منه شرب وهو الوجه الخاص الذي لكل موجود عن سبب وعن
غير سبب وبيانكه حس وحيوة بدون از روح حيواني نيست حس وحيوة
روح حيواني از روح انساني بانيست نظم حيوة تن زجان آمد
حيوة جان زجان جان زهي حكمت زهي قدرت زهي معجز زهي برهان
قال الشيخ ابو روزبهان قدس روحه العزيز الروح امر رباني قدسي
حياني خلق من حيوة الابدية رباه الله تعالى في ظل جلاله ووضع بهائه
وعكس صفاته لا يدخل تحت سكرة الموت وما ذكره الله تعالى ان النفس
تذوق الموت في النفس الحيوانية البشرية المركبة من الطبايع وقال
في الباب الثاني من الفتوحات الحيوة الازلية ذاتية للحي لا تقبل
انقضاء الا ترى الارواح لما كانت حيوتها ذاتية لها لم يصح فيها موت
البتة ولما كانت الحيوة في الاجسام بالعرض قام بها الموت والفناء
فان حيوة الجسم الظاهرة من اثار حيوة الروح كنور الشمس الذي في الارض
من الشمس فاذا مضت الشمس بقيها نورها وبقيت الارض مظلمة كذلك
الروح اذا زال عن الجسم الى عالمه الذي جاء منه بقيت الحيوة المنتشرة

منه فى الجسم الحى وبقى الجسم فى صورة الجماد فى راى العين فيقال مات فلان
وتقول الحقيقة توجع الى اصله منها خلقناكم وفيها نعيدكم ومنها
نخرجكم تارة اخرى كما رجع ايضا الروح الى اصله حتى يوم البعث و
النشور يكون من الروح تجلى للجسم بطريق العشق فيلتئم اجزاؤه و
تتركب اعضاؤه وهو بحيث لطيفة جدا تحرك الاعضاء للتاليف الكثيف
من التفاوت الروح فاذا استوت المنية وقامت النشاة الثانية
تجلى له الروح بالرقيقة الاسرافيلية فى الصور المحيط فتسرى الحيوة
فى اعضائه فيقوم شخصا سويا كما كان فى اول مرة ثم نفخ فيه اخرى فاذا هم
قيام ينظرون واشرقت الارض بنورربها كما بداكم تعودون قل
يحييها الذى انشاها اول مرة فاشقى او سعيد وقال فى الباب السادس
والاربعين وثلثمائة لما سوى الله جسم العالم وهو الجسم الكل الصورى
فى جوهرى الهباء المعقول قبض الروح الالهى الذى لم يزل مستترا غير معين
اذ لم يكن ثمة من يعينه فنفخ فى جسم العالم به فكما تنفس جسم العالم شخصيا
كذلك تنفس روحه ارواح شخصياته هو الذى خلقكم من نفس واحدة عطار
فى الحقيقة هر چه پيدا ومنهانست جمله اثار جهان افروز جانست
اصل جان نور مجرد دان وبس يعنى ان نور محمدان وبس
روح كلى محمديست عليه الصلوة والتحية كه در بدن جمع كل منفوخ شده
وتمام اجسام علويه وسفليه از سموات والارضين وعرش وكرسى وغيره
بان نخرانند نظم الاى مشك جان بكشاى نافه
كه هستى نايب دار الخلافه توانى دوح امر ربانى نوددارى
سر ير ملك روحانى نوداري تو مجنون آفتابى كرسنانى
كندهر ذره صد آفتابى چو نور آفتابت در خزانست
زذاتت بكى عرش مجيدانست ومن هنالك قال من قال ان الروح

واحد

واحد العين في اشخاص نوع الانسان وان روح زيد هو روح عمرو وسائر
اشخاص هذا النوع ولكن ما حقق صاحب هذا الامر صورة هذا الامر فيه فانه
كما لم يكن صورة جسم آدم جسم كل شخص من ذريته وان كان هو الاصل الذي
منه ظهرنا وتولدنا كذلك الروح المدبر لجسم العالم باسره كما انك لو قدرت
الارض مستويا لا تري فيها عوجا ولا امتا وانتشرت الشمس عليها اشرقت
بنورها ولم تتميز النور بعضه عن بعض ولا حكم عليه بالتحري ولا العشرة ولا على
الارض فلما ظهرت البلاد والديار وبدت خلال هذه الاشخاص القابلة
انقسم النور الشمسي وتميز بعضه عن بعض لما طرأ من هذه الصورة في
الارض فاذا اعتبرت هذا علمت ان النور الذي يخص هذا المنزل غير
النور الذي يخص المنزل الاخر والمنازل الاخر فاذا اعتبرت الشمس الذي
ظهر منها هذا النور او عينا من حيث انها قرص قلت الارواح روح واحدة
وانما اختلفت بالمحال كالانوار نور واحد غير ان حكم الاختلاف في القوابل
له لاختلاف اوضاعها وصورا شكالها وكالماء في النهر لا تميز فيه صورة
فاذا حصل ما حصل منه في الاواني تعين عند ذلك ماء الجب من ماء
النهر من ماء الكوز وظهر فيه شكل اناءه ولون اناءه فحكم على الاواني
بالتحري والاشكال مع علمك ما لم يظهر فيه ما ظهر اذا كان في النهر غير
ان الفرقان بين الصورتين في ضرب المثل ان ماء المثل الاواني و
انوار المنازل اذا فقدت رجعت الى النور الاصل والنهر الاصل وكذلك
هو في نفس الامر لو لم تبق آنية ولا سقي منزل فلما اراد الله ببقاء هذه
الارواح عند اشتغالها عن هذه الاجسام الدنيا وتوفي الدنيا والنوم وبعد
الموت وخلقها في الاخرة اجسادا مطيعة كما لها في الدنيا وفي النوم عن ان
المزاج مختلف فيقتلها من حيث التروح الى اجسام نشاة الاخرة
فتميزت ايضا بحكم تميز صور اجسامها ثم لا تزال كذلك ابدا لا بد من فلا

ترجع الی الحال الاول من الاول الوحدة العینیة ابدا فانظر یا اعجب
صنع الله الذی اتقن کل شیء مولانا جان صافی نسته ابدان شده
آب صافی در گلی نهان شده بدانکه سیر انسان در این مراتب و سلوک
نورانی و ظلمانی اگرچه در واقع سبب کمال اوست و ترفع شأن و کسب
مال او اما بالفعل موجب احتجاب روحست بحجب نورانی و ظلمانی
قال صلی الله علیه و آله و سلم ان لله سبعین الف حجاب من نور و ظلمة
پس روح قدسی که چندین هزار سال در خلوت خاص بی واسطه شرف
قربت یافته بود و انس باحق کرده بود از اعلی علیین قرب و وصلت
و لطافت روحانیة باسفل سافلین طبیعت افتاد قال تعالی لقد خلقنا
الانسان فی احسن تقویم که آن فطرة الله التی
فطر الناس علیها است ثم رددناه اسفل سافلین که از مرتبه تنزل و
تخصص نفس سفلی و طبع بشری بس بالضرورة حجاب بشریت مسدود
میگردد و محسوسات عالم شهادت محجب میشود از مشهودات عالم غیب
و دو حالت شاقض در او سبب میشود دیگر مقتضی فطرة اصلیة
الهیه اخلاق و نعوت محموده است و مقتضی جبلت نفس و طبیعت ملکات
و صفات مذمومه مولانا اهبطوا افکند جانرا در بدن
تا بکل نهان بود در عدن جان بی کینی شده محبوس کین
آفتابی چون عقده اینت حیف زیر و بالا پس و پیش و یمین و صف تست
بی جهتها ذات جان روشنست پس بزرگان این نگفتند از گزاف
جسم پاکان عین جان افتاد صاف گفتشان و نقلشان و نقش شان
جمله جان مطلق آمد بی نشان اقتضای جان جوانرا کهنیست
هر که اکنون جانش تو نیست خود جهان جان سراسر اکهنیست
هر که اکنون نیست از جان تهیست بنا بر این شاقض اقتضا این در اوست

دو حالت نقیض یکدیگر پیدا میشود یکی از اقتضاء فطرت اصلیه روحیه
و یکی از مقتضای جبلت نفسیه طبیعیه و از تفاوت و اجتماع امرین متضادین
انسان صاحب حالتی متوسطه میباید روحانیه و نفسانیه میگردد که
برزخیت میانه روح و نفس مسمی بقلب است قلبه بین احکام الروح و
النفس و آن نفس ناطقه است که تحقق انسانیه باوست عطار
جان بلندی داشت تن پستی خاک ۔ مجتمع شد خاک پست و جان پاک
چون بلند و پست با هم یار شد ۔ آدمی این عجوبه اسرار شد زیرا که
باین اجتماع خالق که حد فاصل است میانه وحدت روحی و کثرت نفسی
و میانه اجمال علوم کلیه روحیه و تفصیل علوم جزئیه نفسیه و میانه
لوازم و احکام تجرد و تجسم دراویده میشود و حاصل این برزخیه
که آدمی باین اعجوبه اسرار است دل اوست که حکما فلسفی آنرا نفس
ناطقه میگویند و حکماء پیرو آنرا لطیفه انسانیه میخوانند و حکمت
در تنزل روح از موطن لطافت و صفاء روحی بموطن کثافت و ظلمت
طبیعت جهة تحصیل این مرتبه قلبیه است ۔ ما از هوای کنده عالی هوائی شدیم
دوخانهای کل بجان و دل آمدیم ۔ همچنانکه در کلام صدر المحققین
گذشت که لولا المزاج المحصل من الارکان الاربعة لم تظهر تعین
الروح الانسانی و لما امکنه الجمع بین العلم بالکلیات و الجزئیات التی به
توسل الی التحقق بالمرتبة البرزخیة المحیطة باحکام الوجوب و الامکان
و الظهور بصورة الحضرة و العالم تماما و قال رضی الله عنه فی کتاب
الفتوحات فالسیر و السلوک و التوجه بالریاضة و المجاهدة و العلم و العمل
الحقیقی المتاصلین باصول الشرع و التعریفات الربانیة ثم بعنایة
الله و تهیئة الصباغ الفوقانی المزاجیة بوصف الروح الحیوانی فی
الجمع بین خاصیة المساطة و التجرید و بین التصرفات المختلفة

بالقوى المتعددة في فنون الافعال والتصريفات الظاهرة في بدن
الانسان بالقوى والآلات والروح الحيواني كماله الاول الصناعة
باوصاف النفس الناطقة والنفس الناطقة الجزوية كمالها الاول
تحققها بوصف خازن الفلك الاول مسمى في الشرايع باسمعيل وعند اهل
النظر بالعقل وكمالها المتوسط ظهورها وتحققها بوصف النفس
الكلية واكتسابها احكامها على وجه يوجب لها التقدم سنا الى الكل
العقلية والروح الكلي ثم الاتصال بحتا بالحق والاستهلاك فيه و
بغلبة حكم الحقيقة على الخليقة وذوال الخواص الامكان والتقدم باحكام
الوجوب وبقهر حكم الحق الواحد القهار كل حكم ووصف كان نضافا الى
سواه وهذا القهر يرد على كل اوان من مطلق الغيب الكلي الرباني ويلبس
بواسطة الاحوال الاحادية باحكام الامكان والتقيدات الكونية
المتحصلة من الشروط والوسايط فيستهلك الجزء وفي كله ويعود الفرع
الى اصله مستصحبا خواص ما مر عليه واستقر فيه مدة ووصل اليه
كماء الورد كان اصله ما يوصف في مراتب التركيب والموادو اكتسب بسرايته
ما صحبه بعد مفارقة التركيب من طعم ورايحة وخواص اخر ولا يقدح تجزي
منها في وحدته وبساطته في كتاب اصطلاحات القوم اللطيفة الانسانية
هي النفس الناطقة المسماة عندهم بالقلب وهي في الحقيقة تنزل
للروح الى رتبة قريبة من النفس مناسبة لها بوجه ومناسبة للروح
بوجه ويسمى الوجه الاول الصدر والثاني الفؤاد چون قلب انساني
صاحب دو جليست روحي بروح باقي دارد واز اواستفاضه ميكند
وروحي بروح حيواني دارد جهة افاضة جنود وشعور وجميع حواس
خمس ظاهره وباطن وساير كمالات بدني اناراوست نظم

جسم از جان روز افزون ميشود ... چون رود جان جسم بي چون ميشود

حد جسمت یک دو گز خود پیش نیست جان تو تا اسمان جولان نکنیست
تا به بغداد و سمرقند ای همام روح را اندر بصر بینیم کام
دو درم سنگست بر چشم تان نور روحش تا غان اسمان
نور بی این چشم می بیند بخواب چشم با این نور جوید جز خراب
جان زهر پیش و سبک تن عمت لمک تن بی جان بود مردار و پست
بار نامه روح حیوانیست این بیش تر دو روح انسانی ببین
یکذه از انسان دهم از قال و قیل تا لبه دریای جان جبرئیل
بعد از انت جان احمد لب گزد جبرئیل از بیم تو واپس خزد
گو بدار ایم بقدر یک گمان من بسوی تو بسوزم در زمان

در عرایسیات فی قوله تعالی منها خلقناکم و فیها نعیدکم و منها
نخرجکم تارة اخری که اشارت در ان باجسام و هیاکل است از برای
انکه ارواح از عالم سکوت و اکوان انکه مستورد اشتی حق تعالی انرا به
ستود قوالب تن ابسه هر اینه بر شدی اکوان و عدتان اند و حجب
واحد و محترق شدی جمیع ان از نور او و بدرستی که خدای تعالی بخشید
از اکثیر ارض از برای ارواح سنابک اشباح از برای معادن افراح
و تربیت میکند این اشباح را بنظام تجلیات جمالیه و جلالیه بقوله تعالی
و اشرقت الارض بنور ربها پس چون تمام شد تربیت ان اشباح از نور
فعل حق تعالی باز میگردد هیاکل و ارواح مر بقوت روحانیه و معادن
نمیتواند کرد ارض حمل انرا و موضع او عالم غیبست عطف کن
تو همت دل کن و دل را جو جان کن پس انگه جان سوی جانان رو ان
نعم التراب یا عاقل هو معادن نور الفعل و مصدر خاصیة القبضة
الجبروتیة ما اشرف هذه طینة حیث تخمرت بقبضة الازل و الابد کان
معدنها معادن تلک الصفات و رجوعنا من الصفات الی عالم الذات

الا ترى كيف قال سبحانه في اصل خلقتنا وخلق ابينا آدم ونفخت فيه
من روحي فصدرنا من الصفة الروحية الذات وصدرنا من الذات للعلم بالصفات
انظر كيف قال الحبيب عليه الصلوة والسلام ان الذي فرض عليك القرآن
لرادك الى معاد اما چون مركبيت اين روح حيواني از اركان اربعه عالم سفلي
عناصر مايل او به سفل است وكثافت وبعد از حق تعالى ورغبت
وحرص در دنيا وآيات وشهوت وغضب وغير ذلك كه از لوازم ومتابع
اركان عالم طبيعتست چنانكه ساير حيوانات عطار
در ميان چار خصم مختلف كي تواني شد بوحدت متصف
كو مست درخشم وشهوت مي كشد خشكيت در كبر ونخوت ميكشد
سردي بت افسرده دارد برد وام وز تري دعنابيت آيد مدام
صاحب بحر الحقايق آورده است كه نفس را دو صفتست ذاتي كه از
مادر آورده يعني از عناصر اربعه وباقي صفات ذميمه ازين دو اصل
تولد كند وان هوا وغضبيت هواسل وقصد باشد بسوي سفل
كه از خاصيت آب وخاكست وغضب ترفع وتكبر وتغلب وان صفت
باد وآتش است وهميشه مايه دوزخ ايزد وصفتست وبالضرورة اين
دو صفت در نفس مي بايد تا بصفت هوا جذب منافع خويش كند وبصفت
غضب دفع مضرات از خود نمايد تا در عالم كون وفساد وجود باقي ياد
وبر وهش يابد اما اين دو صفت را بحد اعتدال نگه مي بايد داشت بميزان
شريعت در كل حال تا نفس وبدن بسلامت ماند وهم عقل وايمان در
ترقي باشد شيخ عطار همچنان كه چار خصم مختلف
شد ثنت هم معتدل هم متصف جانت را عشقي بايد گرم گرم
ذكر را رطب اللساني نرم نرم زهد خشك بايد وتقوي دين
آه سردت بايد از برد اليقين تا جو گرم وسرد وخشك وتر بود

اعتدال جانب نیکوتر بود قال فی الباب الثامن والاربعین من الفتوحات
اعلم ان لطیفة الانسان المدبرة جسده لما کان لها وجه الی النور المحض الذی
هو ابوها ووجه الی الطبیعة وهی الظلمة المحضة التی هی امها کانت النفس
الناطقة اوسطا بین النور والظلمة وسبب توسطها فی المکانة کونها
مدبرة کالنفس الکلیة التی بین العقل والهیولی الکلی وهو جوهر مظلم
والعقل نور خالص فکانت هذه النفس الناطقة کالبرزخ بین النور
والظلمة تعطی کلا ذی حق حقه فمتی اصد الطرفین کانت لما غلب علیها
وان لم یکن لها میل الی احد الجانبین تلقت الامور علی اعتدال وانصفت
وملکت بالحق نظم ادمی زاده طرفه معجونیست
کو فرشته سرشته وز حیوان کرکند میل این شود کم ازین
ورکند میل ان شود بر ازان قال صلی الله علیه وآله وسلم
ان الله تعالی خلق الملائکة وترکب فیهم العقل وخلق البهایم وترکب
فیها الشهوة وخلق بنی آدم وترکب فیهم العقل و
الشهوة فمن غلب عقله شهوته فهو اعلی من الملائکة ومن غلبت شهوته
عقله فهو ادنی من البهایم یعنی بدرستی که خدای تعالی ملایکه را فرید و ایشانرا
عقل داد وبهایم آفرید و در انسان شهوت نهاد و بنی آدم آفرید و ترکیب
کرد در انسان عقل و شهوت هر دو ولهذا آدمی صاحب مجاهده است
وقابل ترقی و تنزل بخلاف ملایک وبهایم مولانا
آن دو قوم آسوده از جنگ وحراب وین شبر باد ومخالف در عذاب
مجنون هوای ناقه‌ی خلقی و قد امی الهوی واتی وایاها لمختلفان
جان زهجر عرش اندر فاقه تن ز عشق خار در حون ناقه جان کشاید سوی
بالا باها در زند تن در زمین جنگالها هر سعادتمندی که در دین کامل
عاقبة الامر مقتضی عقل او بود هوای نفس او غالب شد پس او اعلم است از

ملائکه مولانا مرد اوّل بسته خواب وحور نیست آخر الامر از ملایک طهرا ست
آتشی کاوّل زآهن می جهد او قدم پیش ست پیدن می نهد
دایه اش تیره است اولملک اخیر میرساند شعلها را بر اثیر
در سیاه نیه و کبریتها شعله و نورش بر اید بر سُها چون نشأت
مخالفه الاقتضاء در ملک مفقود است صاحب مجاهده نیسته
عبادت انسان مقتضی طبیعت انسان است و علم و معرفت و جمیع کمالات
انسان قابل ترقی و تنزل و اختلاف در احوال نیست بخلاف انسان
که بواسطه جمعیت او فشأت مخالفه را گاه عالمست و گاه جاهل
گاه عابد است [illegible] ذاهل قال فی الفتوحات فالانسان من حیث مجمع عسیر
وما جمعیه من الحکم جاهل بالله حتی ینظر و یفکر و یرجع الی نفسه فیعلم
ان له صانعا نعاصفه و خالقا خلقه فلو اسمعه الله نطق جلده او یده
او لسانه او رجله لسمعه ناطقا بمعرفته ربّه سبحانه و تقدّس
یوم تشهد علیهم السنتهم و ایدیهم و ارجلهم بما کانوا یعملون
و قالوا لجلودهم لم شهدتم علینا فالانسان من حیث تفصیله عالم
بالله من حیث جملته جاهل بالله حتی یعلم ای یُعلم بما فی تفصیله فهو العالم
الجاهل فلا تعلم نفس ما اُخفی لهم من قرة اعین اما ان خایب خاسر نامرد
مخنث کوهر که شهوت نفس و خواهش طبع او غلبه کند بر تدبیر عقل
پس او از بهایم کمتر است شعر قسم دیگر با خران ملحق شدند
خشم محض و شهوت مطلق شدند وصف جبرئیلی در انسان بود و صرف
سُبک بودان خانه زان وصف رفت مرده کردد شخص چون بیجان شود
خر شود جان چون بی حیوان شود قال الله تعالی اولئک کالانعام
بل هم اضل بعضی از صوفیه گفته اند منجان من جمع بین اقرب الاقربین
و ابعد الابعدین بقدرت حکمت دیدان که قالب انسان از اسفل سافلین

باشد

باشد و روحش از اعلی علیین است که جون انسان با را مانت خواهد
کشید می باید که قوت هر دو عالم بکمال او را باشد شعر
تو بتن حیوان بجانی از ملک ۔ تا روی بر زمین هم بر فلک
می باید که درد و عالم هیچ حین بقوه او نباشد تا تحمل بار امانت را
نماید و ان قوت او را ه صفت حیا یدنه ارما صفوت
لاجرم آن قوت که روح انسان دارد جون از اعلی علیین است هیچ حریفی
در عالم ارواح از ملک و شیطان و غیر آن وان قوت که نفس انسانی
جون از اسفل سافلین است هیچ حریفی نیست در عالم نفوس نه بهایم
و نه سباع را و نه غیر آن سهل عبد الله رحمه الله گفته للنفس سبع
وما ظهر ذلك السر على احد الا على فرعون حيث قال انا ربكم الاعلى و لها
سبع حجب سماویه و سبع حجب ارضیه فکلما اید فی العبد نفسه ارضا
سما قلبه سما فاذا دنت النفس تحت الثری وصل القلب الی العرش ۹

صورت نفس ار بجوئی ای پسر ۔ قصه دوزخ بخوان با هفت در
هر نفس مکری و در هر مکر از آن ۔ غرقه صد فرعون با فرعونیان
در رضای موسی و موسی گریز ۔ آب اها با زفرعونی مریز
دست در اید احد و احمد بزن ۔ ای برادر واره از بو جهل تن

فان علیا علیه الصلوة والسلام وما انا و نفسی الا کراعی غنم کلما ضمها من
جانب انتشرت من جانب جه صفت بو قلون دارد دم بدم رنگی نماید و
لحظه فلحظه شکلی دیگر برآید هر ساعت نقشی دیگر برآب زند و هر نفس
نیرنگی دیگر آغاز کند عطار مرا باری غمی کان پیش آمد
ز دست نفس کافر کیش آمد ۔ سکستن نفس کافر در نهادم
که من بیخانه آدم این سبک تر نادم ۔ ریاضت میکنم جان میدهم من
سکی با کو که روحانی کنم بن ۔ هر گاه که سبک نفس روحانی شد فائده

الاصل ٩

تبدیل روح بمرتبهٔ نفس ظاهر میگردد زیرا که از جان می‌باید که هر صفتی ذمیمه
از صفات نفس صدف کوهر صفتی از صفات الوهیت است بلکه رجیب
اولئک یبدل الله سیآتهم حسنات تمام ان سیات اخلاق و اوصاف
باحسنات و قربات تبدل یابد ای خنک جانی که عشق مالک
بذل کشتش جان و مان و ملک و مال شاه جان مرجیم را ویران کند
دیو ویرانیش آبادان کند کرد ویران خانه بهر گنج زد
و زهمان گنجش کند معمور تر صاحب بحر الحقایق گوید که هر وقت
که بتصرف اکسیر شرع و تقوی صفت هوی و غضبیه که صفت ذمیمه
اصلیه نفس است باعتدال باز آید که او را بخود تصرفی نماند الا بر متقضی
شریعت و طریقت در نفس صفات حمیده پدید آید و از مقام امارگی
بمطمئنگی رسد و مطمئنه روح پاک گردد و در قطع منازل سفلی و علوی
بماه صفت روان روح را بمعارج اعلی علیین و مدارج قاب قوسین رساند
و مستحق خطاب ارجعی الی ربک راضیه مرضیه شود

وقت آن آمد که من عریان شوم نفس بگذارم سراسر جان شوم
هر انگاهی که در توثن نماند دویی در راه نفس و تن نماند
اگر جان و تنت روشن شود زود تنت جان گردد و جان تن شود زود
چو پشت آیینه ات از تیرگی تن و لیکن روی آینه است روشن
چو روی آینه یکدست شد پاک شود هر دو یکی چون پاک جان خاک

اعلم علمک الله حقایق الانسانیه که ذات انسان حقیقت است واحده
بسیطه و او را مراتب و اعتبارات که تعبیر از آن بعقل و نفس و قلب
و روح و سر و کلم و غیر ذلک می‌کنند چه روح انسانی را اینیت که بواسطهٔ
تعلقات بمواطن و مدارک در سیر وجودی تا مرتبهٔ جسمیه و تنزل بعرصهٔ
شعوری تا مرتبهٔ عین ثابت که وصف آلهیت است متقضی میشود

باسمی کہ مناسبان مرتبہ است ☙ یک آئینہ است جسم وجان ذو وردش
بحکمت مینماید از دو سویش ازین سو جون نمایدجسم باشد
وزانسو جان باکش اسم باشد وشکی نیست کہ تعدد اسما فادح
در وحدۃ مسمی کما فی الاسماء الالٰہیۃ واذا تقرر ھذا کویم آن حقیقۃ وحدانی
انسانی را بحجب تدبیر او بدن را نفس کویند ومیان حقیقت کہ بحجب دو
قوۃ کہ کالوجہین است او را وجہیش سوی مبداء کہ استفاضہ انوار
الٰہی میکند ووجہیش سوی روح حیوانی کہ افاضہ میکند بر وابخاز حق
تعالی بر و مناص شدہ بر استعداد مسمی است بقلب جہ این لطیفہ کاہ
بواسطہ مطالعہ مرایب جسمانی معانی امور محسوسہ را در باطن تشخیص کند
وبر شایع عوایق ولوازم وعوارض ان حکم کند وکاہ مخدرات اسرار
الٰہی وواردات غیبی را از خزانہ سر اخراج کند وبالطف عبارات
وادق اشارات بر مظاہر مناظر وجود جلوہ دہد بانان حقیقت را
باعتبار ذہول وی ازان وجہ کہ یلی نفس حیوانیت وامثال او سوی ان
وجہ کہ تعالی را از مبداء اصلی خود استفاضہ میکند عقل کویند و
باعتبار انکہ حی است بذاتہا وسبب حیوۃ بدنست وجمیع قوی نفسانی
مسمی است بروح وان حقیقت را باعتبار خفاوی در ذات حق وفنای
کلی خفی وسر وحی کویند وہمان حقیقت را باعتبار ظہور او در نفس
رحمانی بحجون ظہور کلمہ در نفس انسانی مسمی است بکلمہ واز ان حیثیت
کہ اصل ذات او وصفیت حق تعالی را قایم بذات او مسمی است بعین
ثابت از صفاتش رستہ روز نخست باصفاتش باز رود جملاک و

کر دین رہ حال مردان بایدت قرب وصل حال کردان بایدت
اول از حس کذر انکہ از خیال انکہ از دل انکہ از عقل این حال
حال حاصل در مقام جان شود در مقام جانت کار اسان شود

ومجنين است حال در هريك از ان مراتب كليه مثلا در مرتبه نفسي متسمي شود
بامّاره ولوامه ومطمئنه بحسب مراتب مختلفه واوصاف متقابله در
هر مرتبه بسبب وصفي ديگر اسمي ديگر دارد دراوايل تا هنوز ولايت وجود
در تحت تصرف واستيلاء وغلبهٔ او باشد اورا نفس اماره گويند
ودر اواسط چون تدبير ولايت وجود بتصرف دل معوض گردد ونفس
بربقه طاعت وانقياد او متقلد شود وهنوز از انواع صفات
نفس وتمرد واستعصاء او بقايا مانده باشد وبدان جهت بسي بسته
خود را ملامت كنند اورا نفس لوامه گويند ودر اواخر چون بعروق
نزاع وكراهت بكلي از وي منزع ومتاصل گردد واز حركت منازعت
با دل طمانينه يابد ودر تحت جريان احكام او مطيع ورام گردد و
كراهيتش برضا متبدل شود اورا نفس مطمئنه خوانند وقيل
السماع يصلح لقوم حكموا على نفوسهم حتى فنيت حظوظهم فكنوا بارواحهم
المرابل قال معناه السماع ليس لمن له بقية من بقايا نفسه لان المسمع
عند سماع القول يفهم المعاني المختفية في طي الكلام فترد
بها على قلبه واردات غيبية ويجد بها لذة في القلب وطيبة في النفس
وحضورا في السر فان بقيت له في تلك الحالة بقية من بقايا نفسه
فعليه ان يلزم نفسه عن الدخول في السماع عند نظر الاغيار اليه حذرا
عن الاشراف على وقوع نظرهم عليه لان النفس حينئذ يستوفي بتلك
البقية النفسانية حظوظها من حيث لا تشعر بها صاحبها فان
يحكم على من بقي له بقية من الحظوظ النفسانية ولو مثقال ذرة فان
العمل لا يدخل في مقام العبدية المخصصة بالله تعالى بتلك البقية كما
اشار به عز وجل ان عبادي ليس لك عليهم سلطان فلهذا قال
السماع يصلح لقوم حكموا على نفوسهم حتى فنيت حظوظهم لان السالك

لا يزال يحكم على العدو اعني النفس بسبب القوة الروحانية التي تنزل عليه
من التائيد الرباني الرحماني حتى تطمئن فاذا اطمانت اتصفت بالصفة
القلبية الروحانية الا ترى ان الله تع قد وصفها بالصفة القلبية حيث
خاطبها بايتها النفس المطمئنة والاطمينان صفة القلب على الحقيقة
قال تعالى الا بذكر الله تطمئن القلوب فانها كانت في الاول نفسا غير
مطمئنة فاذا اطمانت انقلبت واقبلت على الله تعالى راضية مرضية
فصارت قلبا عطار تو نفست دل كن ودل راجو جان كن
پس اندر جان سوى جانان دوان كن معلوم شد كه نفسيه وقلبيه حسيه
وسريه جميع صفات وقوى انسانست كاه مقلوب صفت وقوت
نفسيه است وكاه قلبيه ومجنين ساير آن مراتب حتى جسميه وانواع
عوارض جسميه قال في الفتوحات اعلم ان الارواح طاهرة اللطافة فاذا
تجسدت وظهرت بصورة الاجسام كثفت في عين الناظر اليها
وتنوع الصور عليها كما تتنوع عليها الاعراض كحمرة الخجل وصفرة الوجل
عطار عزيز اسر جان وتن تشنيدى زنفس هر سخن دوعن نشنيدى
تن وجانرا منور كن ز اسرار وكرنه جان وتن كردد كرفتار
جو تنها بهم ياري هردو بهم باشد كرفتاري هردو
عن ابن عباس رضي الله عنهما قال ما تزال الخصومة بالناس يوم القيمة حتى تخاصم
الروح الجسد فيقول الروح يارب انما كنت روحا منك جعلتني في
هذا الجسد فادنب لي ويقول الجسد يارب كنت جسدا خلقتني
ودخلة هذا الروح مثل النار فيّ كنت اقوم وبه اذهب وبه اجيء
لا ذنب لي فيه قال المتعمد للاعمى اني اراى ثمرا فلو كانت لي رجلان لمشيت
فقال الاعمى انا احملك على قفيّ فتعاونا فمشى واول من اثمر فاكل جميعا فعلى
من الذنب قال الله عليهما جميعا فقال قد قضيتما على انفسكما عطار

تعوذ الرب فيما اذا ع

یکی مفلوج بودست و یکی کور | از آن هر دو یکی مفلس یکی عور
نمی یارست شد مفلوج بی پای | نه ره میدید کور مانده برجای
مگر مفلوج شد بر کردن کور | که این یک هیشم داشت و آن دگر زور
بدزدی بر گرفتند آن دو تن راه | بشب در دزدی میکردند ناگاه
چو شد شان دزدی امشان پدیدار | شد ند آن هر دو تن آخر گرفتار
از آن مفلوج بر کندند دیده | شد ان کور سیک پی بریده
چو کار ایشان بهم برهم نهادند | در ان دام بلا باهم فتادند
چو جان دویی و تن دویی در دوزند | اگر اندر عذاب اند ار ذ و سوزند
چو مجموعند آنشان در عذابند | میان آتش سوزان کبابند

توضیح در تفصیل در بیان آنکه نسبت روح انسانی ربانی با بدن آن
قبل نسبت ذات حق تعالی است با عالم و لهذا قال صلی الله علیه و آله
وسلم من عرف نفسه فقد عرف ربه پس گوییم الروح لیس فی البدن
بوالج ولا عنها بخارج کما قال علیه الصلوة والسلام فی حق الله لیس فی الاشیاء
بوالج ولا عنها بخارج قال فی فصوص الحکم ربط النبی صلی الله علیه و آله
وسلم معرفة الحق بمعرفة النفس فقال من عرف نفسه فقد عرف ربه وقال
تعالی سنریهم آیاتنا فی الافاق وهو ما خرج عنک وفی انفسهم وهو ما
حتی یتبین لهم ای للناظرین انه الحق من حیث انک صورته وهو روحک
فانت له کالصورة الجسمیة لک وهو لک کالروح المدبر لصورة جسدک
مولانا حق جان جهانست و جهان همچو بدن املاک لطایف و حواس این تن
املاک و عناصر و موالید اعضا توحید همین است و دگر هاهر فن
و همچنین گوییم لم یحل الروح فی البدن فیقال هو فیه کاین ولم ینأ
عنه فیقال وهو منه بائن کما قال علیه الصلوة والسلام فی الله تعالی لم
یحل فی الاشیاء فیقال هو فیها کاین ولم ینأ عنها فیقال هو منها بائن

و همچنین گوییم که همچنانکه حق تعالی لا یتجلی فی صورة شخص مرتین ولا فی صورة اثنین
همچنین گوییم الروح لا یتجلی فی بدن شخصین و همچنانکه خدای تعالی کل یوم هو فی
شأن و واجبست دوام تنوعات ظهورات الهی در شئونات ذاتیه غیر متناهیه لا الی امد ولا غایة واجبست بحکم خلق الله آدم علی صورته دوام
تنوعات ظهور روح انسانی دیانی در شئون ذاتیه غیر متناهیه بصور
غیر متناهیه بدنیا و الی الابد دنیا و اخره کل آن فی شأن قال تعالی
لقد خلقنا الانسان من سلالة من طین ثم جعلناه نطفة فی قرار
مکین ثم خلقنا النطفة علقة فخلقنا العلقة مضغة فخلقنا المضغة
عظاما فکسونا العظام لحما ثم انشأناه خلقا آخر فتبارک الله احسن
الخالقین ثم انکم بعد ذلک لمیتون ثم انکم یوم القیمة تبعثون
مخفی نماند که همان ذاتی که سلالة طین بود بعینه متصف بنطفگی شد
و همان ذات بعینه بعد از اعدام نطفگی متصف شد بخلق علقگی و
همچنین ذات همانست که بعد از علقگی متصف شد بخلق مضغگی و
همچنین است کلام در خلق عظامی و انسانی بحیوة دنیوی و موت و حیوة
اخروی و اینجا مملو شد از ایجاد و اعدام و خلق و بعث بعضی از کلیات خلق
و بعث و ستجه همین ذات بعینه قبل ازین خلقها و بعثها موجود نبود
بصورت
ذکری و مخاطب بخطاب الست بربکم و مجیب بجواب بلی و همچنین قبل از
موطن الست مواطن بیشمار او را بوده بصور مختلفه در هر موطنی
بصورتی که مقتضی ان موطنست و بدانکه انچه مذکور شد کلیات خلق و
بعث انسانست که در صور اختلافات و تشابه بنسبت و الا در هر
مرتبه از ان مراتب مثلا در مرتبه نطفگی او را هزاران خلق و بعث
اما بصور متشابهه و لهذا محسوس نمیشود کلشن روز
بود ایجاد و اعدام دو عالم چو خلق و بعث نفس ابن آدم

همیشه خلق در خلق جدید است وکوچه مدت عمرش مدید است
همیشه فیض فضل حق تعالی بود در شان خود انه تجلی
از ایجاب بود ایجاد و تکمیل وزین جاب بود هر لحظه تبدیل

قاسم کل یوم هو فی شان چه شان است یعنی اوصاف کمال نوبنوا رد یا آن
هر ظهوری که کند عز تعالی بوبیت جمله ذرات جهان مظهر ان شان و نشان
فمعنی کل یوم هو فی شانٍ او کل ان هو فی شانٍ فی الفتوحات الایام
کثیرة ومنها کبیر وصغیر فاصغرها الزمن الفرد وعلیه یخرج کل یوم هو فی
شان منمی الزمان الفرد یوما لان الشان یحدث فیه اصغر الازمان وادقها
بدانکه وجود عالم متحقق نمیشود الا بفیضان وجود حق تعالی بر او در هر آن
که اگر منقطع شود ایناً فاضه در آنی واحده هر اینه معدوم شود عالم بر اسه
از برای انکه عدم طالب هر ممکنست بحکم امکانیه او بس لابد است از حکم
ترجیح جمعی احدی که مقتضی بقاست در هر آن واین وجودات متجدده در آنات
اگرچه مکرر مینماید در حس ما محجوبان بواسطه اتحاد در نوع اما بشخصها
مختلف است مولانا عالم چون آب جوست بسته نماید و لیک
میدود و میرسد نو نو این از کجاست فی الفص الشعیبی وما احسن ما
قال الله تعالی بل هم فی لبس من خلق جدید فی عین واحده
فقال فی حق واحد طایفه بل اکثر العالم وهم المحجوبون بل هم فی لبس من خلق
جدید فلا یزالون تجدیدا مع الانفاس ✻ هر نفس نو میشود دنیا و ما
بیخبر از نو شدن و زار تقا عمر همچون جوی نو نو میرسد
مستمری می نماید در جسد ان ز تیزی مستمر شکل آمدست
چون شرر کش تیز جنبانی بدست شاخ آتش را بجنبانی بساز
در نظر انش نماید بس دراز این دراز مدت از تیزی صنع
می نماید سرعت انگیزی صنع لکن عثرة علیه الاشاعرة فی بعض

الموجودات وهي الاعراض جه مذهب اشيان انست كه العرض لا يبقى زمانين
وعمدت علميه الحسانيه في العالم كله حسانيه كه مشهورند بسوفسطائيه
برانند كه العالم كله لا يبقى زمانين وجهلهم اهل النظر باجمعهم لكن اخطأ
الفريقان اما خطاء الحسانية فبكونهم باعيانهم واما قولهم بالتبدل في
العالم باسره على احدية عين الجوهر المعقول الذي قبل هذه الصورة ولا
يوجد ذلك الجوهر الا بها اي بتلك الصورة كما لا تعقل اي تلك الصورة
الا به اي بالجوهر يعني خطاي سوفسطائيه انست كه با وجود كه قايل
شده اند به تبدل در عالم باسره اما متنبه نشده اند با نكه يك
حقيقت كه متلبس ميشود بصور واعراض عالم وموجودات متعينه متعدده
سيمايد وظهور ميشود او را در مراتب كوني جوهر اين صور واعراض جنانكه
وجود ميشود انهارا بدون او فلو قالوا بذلك يعني اگر قايل ميشوند كه جوهري
وحدانيست كه هميشه ثابت وباقيست كه هر آن متجلي ميشود بصوري آن
صور عالم برحسب اقتضاي معاني وحقايق آناني فاز وابد رجعة التحقيق سوا

هر نهاد بر قرنها دفتاي همام وين معاني برقرار و برد وام
آب مبدل شد درين جوجند بار عكس ماه و عكس اختر برقرار
عكس اختر چند ناید در نظر اصل بيني بيشه كن اي كج نظر

واما الاشاعرة فاعلموا ان العالم كله مجموع اعراض فهو يتبدل في
كل زمان اذ العرض لا يبقى زمانين واما اهل الكشف فانهم يرون ان الله
تعالى يتجلى في كل نفس ولا يكرر التجلي شعر مهر جوهر كز نكو رسم نزد
مرغ لاهوتي مقرر پر نزد ويرون ايضا شهودا ان كل تجلي يعطي
خلقا جديدا ويذهب بخلق قد هاب هو الفناء عند التجلي والبقاء
لما يعطيه التجلي الاخر فافهم يعني اما خطاي اشاعره انست كه اشيا
جواهر متعدده كرده اند وراي حقيقت وجود واعراض مبدل مع الانفاس

کرد رعین واحد جمع شده اند وده را آنی از عین زایل میشوند واشال انها
بوی مثلین میکردند پس ناظر بواسطه تعاقب اشال در غلط می افتد
وهمی پندارد که ان امر یست واحد مستمر سلنا صورت از بی صورتی امدن و
باز شدکانا الیه راجعون لیس تراهم لحظه مرک وحقیقت
مصطفی فرمود دنیا ساعتیست وقال فی الباب الثالث والعشرین ومائة
سعر وقد دل الدلیل بعین شک ولاریب علی نفی الاعادة
لان الجوهر المعلوم باق علی ما کان فی حکم الشهادة فیجلع سنة وقتا او علیه
بمثل او بضد للافادة اعلم وفقک الله تعالی انی اردت بنفی الاعادة
الذی نقول انه لا یتکرر فی الوجود للاتساع الالهی وانما هی اعیان امثال
لا یدرک لها اذ لا یدرک التفرقة بینها ازید بین ما انعدم منها وما تجدد وهو
قول المتکلمین ان العرض لا یبقی زمانین اگر مثالی گوید بنا بر ین لازم می اید
بطلان امر تکلیفی شرعی زیرا که مکلف در هر حال ودر هران دیگر است وبحسب
لازم می اید بطلان معاد وحشر وکلاهما ثابت شرعا وتحقیقا جواب گوییم لا
بطلان امر بین مذکور بین اتحاد ذاتست ومنافات ندارد با اختلاف احوال
ونشأت چرعین شخص زید مثلا من الازل الی الابد احوال واعراض بر او وارد
میشود از وجودات متعاقبه متواردة ولوازم وجود ودر هران متصف
میشود بوجودی غیر وجود اول وبحسب بلوازم مخصوصه بهر وجود وزید
بذاته شخص است وتعین بتشخص معنوی وتعینی از اول در باطن حق زیرا
که حقیقت هر موجود عبارتست از نسبت تعین او در علم حق تعالی ازلا
قال فی مفتاح الغیب اعلم ان حقیقة الانسان وحقیقة کل موجود عبارة
عن نسبته متمیزة فی علم الحق من حیث ان علمه ذاته فهو تعین باطن الحق الاول
وتشخص معنوی له بکل مرتبة ارتباط ذاتی وحالی ونسبی عارضی وفی
الفتوحات فی الباب الرابع والعشرین ان الله تعالی لا یکرر تجلیا علی شخص

واحد ولا اشتراك فيه شخصين للتوسع الالهي وانما الامثال والاشباه توهم
الرابي والسامع للتشابه الذي تعسر فصله الا على اهل الكشف والعارفين
من المتكلمين ان العرض لا يبقى زمانين من الاتساع الالهي ان الله اعطى كل شيء
خلقه وسبر كل شيء في العالم بامر ذلك الامر هو الذي بينه عن غيره وهو احديه
كل شيء فما اجتمع اثنان في مزاج واحد قال ابو العتاهية ففي كل شيء له آية
تدل على انه واحد وليس سوى احديه كل شيء فما اجتمع قط اثنان فيما تعم به الاشياء
ولو وقع الاشتراك فيه ما امتازت وقد امتازت عقلا وكشفا وقال في
الباب السابع والثمانين ومائتين اعلم ان الله تعالى جعل لكل صورة في العالم
اجلا ينتهي اليه في الدنيا والاخرة الا الاعيان القابلة للصورة فانه لا
اجل لها بل لها منذ خلقها الله الدوام والبقاء قال تعالى كل يجري لاجل مسمى
وقال تعالى ثم قضى اجلا واجل مسمى عنده فكاء بكل وهي تقتضي الاحاطة
والعموم وقد قلنا ان الاعيان القابلة للصورة لا اجل لها فيما ذا خرجت
وانما الاجل الذي للعين انما هو ارتباطها بصورة من الصور التي تقبلها فهي
تنتهي في القبول لها الى اجل مسمى وهو انقضاء زمان تلك الصورة فاذا وصل
الاجل المعلوم عند الله في هذا الارتباط انعدمت الصورة وقبل العين
صورة اخرى كما جرت الصورة الى اجل مسمى في بقوتها لتلك العين الذي كان
جعل ظهورها فقد علم الكل الاجل المسمى فقدره الله لكل شيء اجلا في امر ما ينتهي
اليه ثم ينتقل الى حالة اخرى يجري فيها ايضا الى اجل مسمى فان الله حكم
على الدوام مع الانفاس في الاشياء ما يكون مدة بقائه زمان وجوده
وينتهي الى اجله في الزمان الثاني من زمان وجوده وهي اقصر مدة في العالم
وفضل الله ذلك ليصح الافتقار مع الانفاس مع الاعيان الى الله تع فلو بقيت
زمانين فصاعدا لاتصفت بالغنى عن الله في تلك المدة وهذه مسئلة لا يتوصل
بها الا اهل الكشف المحقق [illegible] عرض شد هستي كان اجتماعي

عرض سوی عدم با الذات ساعی است | بهر خود نه کل کان نیست کردد
کل اندر دم زامکان نیست کردد | جهان کلست و در هر طرفة العین
عدم کردد و لا یبقی زمانین | دکر باره شود پیدا جهانی
بهر لحظه زمین و آسمانی | بهر ساعت جوان این کهنه راست
بهر دم اندر و حشری پیاست | در و جزئی دو ساعت می نیاید
دران ساعت که می میرد برآید | ولیکن طاقة الکبری نه انیست
که این یوم العمل وان یوم دین است | ازین تا آن نبی فرمست زنهار

بنادانی مکن خود را کرفتار قال فی الباب الواحد والسبعین و ثلثمائة من الفتوحات و یختلف الهیات فی الدارین مع الانفاس باختلاف الخواطر فان باطن الانسان فی الدنیا هو الظاهر فی الدار الاخرة و قد کان عینا هنا فیعود شهادة هناك فبقی العین عینا باطن هذه الهیات و الصور لا تبدل و لا تحول فما تم الا صور و هیات تخلع منه و علیه دائما ابدا الی غیر نهایة و لا انقضاء عطار زحسرت بکنه دوشن بکویم

تو بشنو تا بنت لی من بکویم | همه جسم تو هم میدانکه معنیست
که جسم انجا نماید زانکه دینیست | ولی جون جسم بند جان کشاید
همه جسم تو انجا جان نماید | همین حسمت بود اما منور
و کر او طاعتی جسمی مکدر | شود معنی باطن جمله ظاهر
بلا شك این بود سبلی السرائر | یکیك نسبت زمان تو خواهد بود
بلیت بك قدمت مکان تو خواهد بود | هر جزکه در فکر تو در می آید
آن جیز هم جهان تو خواهد بود | جون نشاة دنیه همزله اینه طلسمی

کیف الجواهر است حقیقت صورت روح در او منعکس میشود بلکه شبح و سایه از ان صورت در و منعکس میشود که آن معنی جسمیت و نشاة اخرت بواسطة صفا و لطافت از حقیقت روح می شود

وجسم که غلاف اوست به تبعیت مدرک میشود همچنانچه مولانا قدس
سرّه العزیز در سرداستانی از کتاب مثنوی فرموده که کلام در بیان
انکه تن روح را لباس است و این دست آستین دست روح است
و این پا موزه پای روحست **شعر** تا ندانی که تن امد چون لباس
روبجو لا لبس لباسی را ملیس روح را توحید والله خوشتر است
عمر ضایع دست و پای دیگر است دست و پا در خواب بینی وا ایلداد
آن حقیقت دان مدانش از گزاف آن تویی که بی بدن داری بدن
پس مبر تن از جسم و جان بیرون شدنی باده از ماهست شد نی ما ازو
قالب از ماهست شد نی ما ازو ولنعم ما قیل **شعر**
تراد ستیست کز دست آستین است بلندانستان بسی دست آستین است
جو دست تراشد این آستین بند ترا ان دست اندر آستین خند
ز تن بگذر بگوی جان قدم نه ز جان هم بگذر و رو در عدم نه
پس این لباس جسم پرده و حجابست از ادراک و ایم روح دون فطرت
دنیویه پس روح غیبست و جسم شهاده بخلاف موطن آخرت که روح
شهادتست و جسم غیب انچه مدرک میشود اولاً و بالذات است و
جسم ثانیاً و بالتبع و بواسطه صفا و لطافت که روح راست حاجب
نمیشود ازادراک جسمیه که عارضی از عوارض اوست **عطار**
جون آینه تست و روبرو یکسانت هم این ماند هم آن نه این نه آنست
امروز چنان که جانت در جسم کم است فردا شده کم جسم چنین در جانست
سوق عبارت از تبدیل مشاعر است و حواس به الطاف این مشاعر و حواس
پنج حسی هست جز این پنج حس کان نبود زین سرخها این حسها جو مس
جسم مدرکات و محسوسات این بخشت که در دو و اسیه متقابله موطن دنیا
و اخرت نموده میشود و این دو اسیه مختلفند در جلا بواسطه لطافت

وکنایه نشاه جه روح انسانی فی حد ذاته مجرد وحق تع اورا خلعت جمیع
اسما وصفات جمالیه وجلالیه پوشانیده خلیفه خود ساخته ومجنا
حق تعم منزه است از صوره عالم ودر هر ان ظاهر است بصوری از صور
عالم لا تجلی فی صوره مرتین ولا فی صوره اثنین همچنین ظاهر غیر روح نیست
بصورت وهیکل بدن وپیکر هیولانی ولا یظهر فی بدن مرتین ولا فی بدن
اثنین دائما ابدا دنیا واخرة جمیع اجزا وقوی واعضای انسانی صور
معانی وشئون مندمجه واحدیه روحی اند شیخ عطار
ذات جانرا معنی بسیارهست لیک تا نقد نکرد دکارهست
نقود غیر متناهیه دارد والی الابد در ظهورات لا تتجلی منقطع شود بانجه
فرمایا المحققین قدس سرع اشاره بان فرموده در بیت مذکور
هر جسم نوم سید انکه معنیست که جسم انجا ناید زانکه دنیست
رباعی جون اصل هست در نقطه جان نقش دو جهان زجان توان دید عیان
هر چیز که دیده تو سیا وپنهان در دیده نیست ان ندر عین جهان
کردم ورق وجود تو با تو بیان تا کی باشی در ورق سود وزیان
هر چیز که در هر دو جهانست عیان در جان توهست تو برون شو زجهان
قال فی الباب الخامس عشر وما یتبع فی معرفة اللطیفة واسرارها اعلم ایدنا الله
وایاک بروح القدس ان اهل الله یطلقون لفظ اللطیفة علی معنیین
یطلقونه ویریدون به حقیقة الانسان وهو المعنی الذی البدن مرکبه
ومحل تدبیره والات تحصیل معلوماته المعنویة والحسیة ویطلقونه ایضا
ویریدون به کل اشاره دقیقة المعنی یلوح فی الفهم لاشتباهها الا بنا
وهی من علوم الاذواق والاحوال فهی تعلم ولا تنال لانا خذها الحدود
وان کانت محدودة فی نفس الامر ولکن یلزم من لا حد وحقیقة فی نفس الامر
ان یعبر عنه وهذا معنی قول اهل الفهم ان الامور منها ما یحد ومنها

ما لا تحداى بتعذر العبارة عن ايضاح حقيقته وحده للسامع حتى يفهمه
وعلوم الاذواق من هذا القبيل ومن الاسماء الالهية اسم اللطيف وحكم
هذا الاسم الهي اتصال ارزاق العباد المحسوسة والمعنوية المقطوعة الاسباب
من حيث لا يشعر بها المرزوق وهو قوله تع ويرزقه من حيث لا يحتسب ومن
الاسم اللطيف قوله عليه الصلوة والسلام في نعيم الجنة فيها ما لا عين رات
ولا اذن سمعت ولا خطر على قلب بشر كما تعلم ان الرزاق هو الله الاعلى
ولكن ما تعرف كيف اتصال الرزق للمرزوق على التفصيل والتعيين الذي
يعلمه الحق من اسمه اللطيف فان علم فمن حكم اسم الاخر الهي لا من الاسم اللطيف
وليس اذ ذلك بليطفة فلا بد من الجهل بالاتصال وهذا المعنى سمي حقيقة
الانسان لطيفة لانها ظهرت بالنفخ عند تسوية البدن للتدبير من الروح
المضاف الى الله في قوله فاذا سويته ونفخت فيه من روحي وهو النفس
الطبي وقد مضى بابه فهو سر الهي لطيف يتيسر الى الله على الاحوال من غير
تكييف فلما ظهر عينه بالنفخ عند التسوية وكان ظهوره عن وجود
لا عن عدم فما حدث الا اضافة التولية اليه بتدبير هذا البدن مثل
ظهور الحرف عن نفس المتكلم واعطى في هذا المركب الالات الروحانية والحسية
لادراك علوم لا يعرفها الا بواسطة هذه الالات وهذا من كونه لطيفا
ايضا ثانية في الامكان العقلي فيما يظهر لبعض العقلاء من المتكلمين ان يعرف
ذلك الامر من غير وساطة هذه الالات وهذا ضعف في النظر فانا نعلم
بالالات الا المعاني القائمة بالمحل فتحن نرى السمع والبصر والشم لا الاذن
والعين والانف وهو لا يدرك المسموع لان كونه صاحب سمع لا صاحب
اذن وكذلك لا يدرك البصر الا لكونه صاحب بصر لا صاحب حدقة واجفان
واذن اضافات هذه الالات لا بصر ارتفاعات وما بقي الا لماذا ترجع
حقايقها هل ترجع لامور زايدة على عين اللطيفة وتختلف احكام فيها

باختلاف المدركات والعين واحدة وهو مذهب المحققين من اهل الكشف
والنظر الصحيح العقلي فلما ظهر عين هذه اللطيفة التي هي حقيقة الانسان
كان هذا ايضا عين تدبيرها لهذا البدن من باب اللطايف لانه لا يعرف
كيف ارتباط الحيوة لهذا البدن بوجود هذا الروح اللطيف بمشاركة
ما تقتضيه الطبيعة فيه من وجود الحيوة التي هي الروح الحيواني فظهر
نوع اشتراك فلا بد ره على الحقيقة هذه الحيوة البدنية الحيوانية
هل هي لهذه اللطيفة الظاهرة عن النفخ الالهي المخاطبة المكلفة او للطبيعة
او للمجموع الا اهل الكشف والوجود فانهم عارفون بذلك ذوقا اذ قد علمنا
انه ما في العالم الا من ناطق بتسبيح ربه بلسان فصيح بحيث ما تقتضيه حقيقة
عند اهل الكشف واما ما عدا اهل الكشف فلا يعلمون ذلك اصلا
فهم اهل الجماد والنبات والحيوان ولا يعلمون ان الكل حي ولكن لا يشعرون
كما لا يشعرون بحيوة الشهداء المقتولين في سبيل الله قال تعالى ولا تقولوا
لمن يقتل في سبيل الله اموات بل احياء ولكن لا يشعرون ثم ان تدبير هذه
اللطيفة هذا البدن لبقاء الصحبة لما اقتضته من المعارف والعلوم
بصحبة هذا الهيكل ولا سيما هذا اهل الهياكل المنورة وهنا ينقسم اهل الله
الى قسمين قسم يقول بالتجريد عند مفارقة هذا البدن وانها تكتسب من نظرها
وعلومها ومعارفها احوالا وهيآت يعلمون بها في عالم التجريد ما انتهت
فيطلب درجة الكمال وهذا الصنف وان كان من اهل الله فليس من اهل
الكشف بل النكر عليه غالب والنظر العقلي عليه حاكم والقسم الاخر من اهل
الله وهم اهل الحق لا ينالون بالمفارقة متى كانت لانهم في مزيد علم ابدا ما
دامت لهم ملوك اهل تدبير لمواد طبيعية او عنصرية تردنيا وبرزخا واخرة فهم
المؤمنون القائلون بحشر الاجساد وهؤلاء لهم الكشف الصحيح فان اللطيفة
الالهية لم تظهر الا عن تدبير وتفصيل وهيكل مدبر هو اصل وجودها

مدبرة فلا تغفل عن هذه الحقيقة ومن تحقق بما يرى نفسه عليه في حال اليقظة
في الرؤيا يعرف ما قلناه فان الله ضرب ما يراه النائم في نومه مثلا وضرب
اليقظة من ذلك النوم مثلا اخر للحشر والاول ما تؤول اليه الميت بعد
مفارقة عالم الدنيا ولكن اكثرهم لا يعلمون يعلمون ظاهرا من الحيوة الدنيا
وهم عن الاخرة هم غافلون فمن تزود في ارتقاء دايم ومزيد علم دنيا واخرة
وبزهاد والآلات مصاحبة لا تفارقك في هذه المنازل والمواطن والحال
عن هذه اللطيفة الانسانية ثم ان الشقاء لهذه اللطيفة امر عارض
يعرض لها كما يعرض المرض في الدنيا لها الفساد هذه الاحوال بزيادة ونقص
من الزايد وحصل الاعتدال زال المرض وظهرت الصحة كذلك ما يطرأ عليها
من الاخرة من الشقاء ثم المال الى السعادة وهي استقامة النشاة في
اي دار كان من جنة او نار اذ قد ثبت ان لكل واحدة من الدارين ملاءها
فالله يجعلنا ممن حفظت عليه صحة مزاج معارفه وعلومه وهذا طرف من حقيقة
نسمي اللطيفة الانسانية بل كل موجود من الاجسام له لطيفة روحانية
الهية نظر اليه من حيث صورته لا بد من ذلك وفساد الصورة والهيئة
موت حيث كان اعلم اعلمك الله تعالى وايانا كه دار وجود وحداست در
انسام او بدنيا واخرت نسبت باتست از براى انكه اندوصفت
از صفات فشاءه انسانيه شعر دو عالم در تو پيدا كرد بنكر
وصالش يافتى از وصل بوحون سراسر در تو پيدا ميدانى
كه بيك اين جهان وان جهانى وعلى هذا بنه رسول الله صلى الله
عليه وآله وسلم بقوله لا تقوم الساعة وفي الارض من يقول الله الله بلفظ
اسم الله الجامع وبالتكرار قال الشيخ رضي الله عنه الا ترى ان الدنيا باقية
ما دام هذا الانسان فيها والكاينات تكون والمسخرات تتسخر فاذا انتقل
الى الدار الاخرى مارت هذه السماء موتا وسارت الجبال سيرا وكذلك الارض

دکار و انشرت الکواکب و کورت الشمس الی غیر ذلک **گلشن**

هر انچه آن هست بالقوة در زمین کار — بفعل اید دران عالم به پیکار
همه احوال و اعمال بد و نیک — هویدا گردد انروز محشر جو عریان
کردی از پیراهن تن — شود هیت و هر یکیاره روشن

تنت باشد ولیکن نی کدورت	که بیند او ز چون آب صورت
همه سیما شود انجا صفایی	فرو خوان آیت تبلی السرائر
دگر باره بوفق عالم خاص	شود اخلاق تو اجسام و اشخاص
چنان کز قوت حضر در اینجا	موالید سه گانه گشت پیدا
همه اخلاق تو در عالم جان	یکی انوار گردد گاه نیران
نماند مرگ تن در دار حیوان	یک رنگی برابد قالب و جان

قال الشیخ فی نقش الفصوص کان الانسان مختصرا من الحضرة الالهیة یعنی مجموعه است که در وست جمیع حقایق اسماء الهیه و لذلک خصه بالصورة فقال صلی الله علیه و اله وسلم خلق الله آدم علی صورته و جعله الله العین المقصوده و الغایة المطلوبة من العالم کالنفس الناطقة من الشخص الانسانی **گلشن** جهان چون تست یک شخص معین — تو او را کشته چون جان او تن
و لهذا تخرب الدنیا بزواله یعنی ازین جهت که انسان کامل نسبت با عالم چون نفس ناطقه است از شخص انسانی خراب میگردد دنیا با انعدام انسان کامل در دنیا و استقلال او باخرت بمجانب خرخراب میشود بدن با انقطاع تعلق نفس ناطقه از و تعلق تدبیر و تصرف لایق بنشاه دنیویه و تشتغل العمارة الی الاخر من اجل و مستقل میشود عمارت باخرت بسبب استقلال انسان کامل باخرة بمجانب خر مستقل میشود عمارت به بدن مکمل نفس ناطقه بعد از انقطاع تعلق او از بدن عنصری علی ای یا انکه تدبیر و تصرف نفس در بدن عنصری باشد تدبیر و تصرف اخروی مناسب نشاه اخرویه

تا باین تدبیر و تعرف بکر داند اورا الا بوحشر موعود و هذه مسئلة دقیقة
کلت عن درکها الافهام وحارت فیها العقول والاوهام فلیس الا للکشف
الصرف المحمدی فیها قدم صلی الله علیه وآله وسلم ثم قال علیه الصلوة والسلم
والتحیة والاکرام ولم یجعل الله سبحانه خلقه من نبی مرسل او کتاب منزل او
او حجة لازمة او محجة لاقایمة وخالی نگذاشت حق سبحانه خلق خود را از
نبی مرسل یا کتاب منزل یا حجتی ودلیلی بالغ یا برهانی قایم ساطع جز اوقات
فترات رسل بعضی صاحب توحید ویکانگی خدای تع بوده اند بما تجلی
لقلبه عند فکره واو صاحب دلیل است وبر نوری ممتزج از زیرخویش
اهل فکر بمحون قدرین ساعده واشالا او و بعضی دیگر توحید حق تعالی
اند بنوری که در قلب ایشان بپاسده وقدرت بر دفع ان از خود بلا
من غیر رویة وفکر ولا نظر ولا استدلال فهم علی نور من ربهم خالص وقوله
علیه الصلوة والسلام او حجة لازمة او محجة قائمة اشارة باین دو طایفه
بود رسل لا تحصر بهم قلة عددهم ولا کثرة المکذبین لهم رسولا نی که تقصی
در ادای رسالت نینداخت ایشانرا قلة عدد ایشان ونه کثرة عدد
مکذبان رسالت ایشانرا بلکه حق رسالت بود بجای اورده اند من سابق
سمی له من بعده او عابر عرفه من قبله از هر رسولی سابق که نام برد او را و
تصدیق رسالت او نمود رسولی که بعد از و بود واز هر رسولی لاحق که
تعریف رسالت او کرده رسولی که قبل از بوده علی ذلک نسلت القرون
ومضت الدهور وسلفت الاباء وخلفت الابناء برین نهج رفته قرنها
برقرنها وگذشت دهرها از پس رفتند پدران واز پی در امدند فرزندان
الی ان بعث الله سبحانه محمدا صلی الله علیه وآله وسلم از برای وفا کردن عهد
او با انبیاء سابق واتمام نبوت خویش بکی خطست زاول تا باخر
بر وطوق جهان کشته مسافر درین ره انبیا چون ساربانند

دلیل و رهنمای کاروانند و نامشان سید مکتوم سالار
همو اول همو آخر درین کار بدو ختم آمده پایان این راه

برو منزل شده ادعوا الی الله ماخوذا علی النبیین میثاق مشهوره
سمانه در حالی که فراگرفته بود بر پیغمبران عهد و میثاق او کما قال تعالی
واذ اخذ الله میثاق النبیین الی قوله ثم جاءکم رسول مصدق
لما معکم لتؤمنن به ولتنصرنه مشهورة سمانه و مشهور بود علامات
دالة بر نبوت او کرعا سیلاده باکرامت و کمال شرافت بود اصل و کاد او

تا شب نیست صبح هستی زاد افتابی جوا و ندارد یاد
فیض فضل خدای دایه او فر توحیدای سایه او
پای کوبان عروس عشق ازل سرنگون او فتاده لات و هبل
امنه غافل از جنان دری وهر نادیده از جنان خبری
آمده با هزار عز و مراد بر سر جاد سوی کون و فساد
طینتش زینت جهان آمد ساختش راحت روان آمد
آب حیوان سرشته با کل او غیب یزدان نهاده در دل او
جان او دیده ز اسمان قدم زادن عقل و آدم و عالم
تحفه بوده از زمان بلند زاده و زنده جهان بلند
خاک پاشان فلک نثار روی نیم کاران تمام کار ازوی
بدر ملک بخش آدم او پیرنگ بخت عالم او

واهل الارض یومئذ ملل متفرقة و اهواء متشتة و طرائق متشتة
واهل زمین در ان روزگار مولد الحضرت بود ملتهای متفرقه و اشتته و
هواهای پراکنده و طریقتهای پریشان بین مشبه لله بخلقه او ملحد فی اسمه
او مشبه الی غیره بعضی تشبیه کنند خدا بودند بخلق مثل عبده اصنام
و بعضی تمثیل کننده بودند از استقامت در اسم او مثل انکه لات ان الله

استقاو

اشتیاق کردند و عزیزی از عزیزان ازمان و بعضی اشاره کنند
بودند بغیر خدای تعالی بحون در بره قال تع یا اهل الکتاب قد جاءکم
رسولنا یبین لکم علی فترة من الرسل ۶ انبیا راستان دین بودند
خلق را راه راست بمودند چون بغرب فنا فرو رفتند
باز خود کامکان برا شفتند پرده ها بست ظلمت از سب شرک
بوسها داد کف بر لب شرک این چلیپا جو شاخ کل در دست
وان جو بیلو فرا فتاب پرست این صنم کرده سال و مه معبود
وان جدا مانده از همه مقصود این شمرده بجهل بی برهان
بدی از دیو و نیکی از یزدان آن یکی سحر و این یکی بخیم
آن یکی راسید و این دریم بدعت و شرک پر اورده
زنده جمله سر بر اورده سنه درس کشته علم و دین خدای
مکان را زجای و یا وه درای دین زردشت اشکاره شده
پرده رحم پاره پاره شده خانه کعبه کشته بت خانه
بکره بظلم سیکاشه عتبه و شیبه و لعین بوجهل
بیک جهان پر ز ناکس و نااهل عالمی پر سباع و دیو و ستود
صد هزاران ده و جهه کود بر جب و راست عمله و بشر نهنک
راهبر کشته کور و همره لنک بر ضلالت جهان و بی شرنک
بر خرد سند راه دین شده شک ومن خطبة له علیه الصلوة والسلم
ارسله صلی الله علیه وآله وسلم علی حین فترة من الرسل وطول هجعة من
الامم واعتزام من الفتن وانتشار من الامور وتلظ من الحروب والدنیا کاسفة
النور ظاهرة الغرور علی حین اصفرار من ورقها وایاس من ثمرها واغور
من مائها قد درست اعلام الهدی وظهرت اعلام الردی فهی متجهمة لاهلها
عابسة فی وجه طالبها ثمرها الفتنة وطعامها الجیفة وشعارها الخوف

ودثارها السیف نشد اندران مدت دیرباز بتاج رسالت سری سرفراز
محراب طاعت قدی خم نشد کسی در عبادت مسلم نشد
نزد کس براه شریعت قدم نشد جشم کس تر باشک ندم شد ازدود دیران خیال مجوس
سپهر برین تیره جوز آنچنان زنادانی خویش قوم یهود کرفتند در پیش راه جمود
شداوار ناقوس برسا بلند نزلزل در ایوان ایمان فکند زتلبیس ابلیس شخصی نزست
سراسر جهانش دیر از بت جنین بود احوال اهل خراب که ناکه برامد بلند آفتاب
فهدام به من الضلالة فانقذهم بعکاتر من الجهالة پس هدایت داد خدای تع
خلایق را بمحمد صلی الله علیه وآله وسلم از ضلالت شرک و نجات داد انبیا تا اواسط
قدم و منزلت اخیر تا از جهالت کفر چون استداد مدة طویلة فترة من الرسل
واشتغال طوایف انام بمناهی و عبادت اصنام بسر حد افراط رسید نسیم عنایت
ازلی از هبت عاطفت لم یزلی وزیدن کرفت و صبح سعادت ابدی از مطلع سیادت
محمدی دمیدن اغاز نهاد و نور نبوت کبری از افق ام القری ساطع شد و
آفتاب رسالت عظمی از اوج سپهر بطحا طالع کشت تا بظهور او ظلمات کفر و
عصیان بنور طاعت و ایمان مبدل شود و لیالی شقاوت بایام سعادت
متحول کردد شعر بعثت انا نا بعد یاس و فترة من الدین والاوثان فی الارض
فارسله ضوء امیرا وهادیا یلوح کما لاح الصقیل الهند شعر
برامد ببرج شرف اختری نه اختر که شاه بلند اختری
بکلوارها شم کلی بر شکفت کز کشت مردم ازان در شکفت
بباغ رسالت نهالی دمید که ظل ظلیلش بطوبی رسید
عجب کوکبی بر سپهر جلال برامد که از نور تابد لآل
چراغ هدایت چنان بر فروخت که از پرتو شرچنان کفر سوخت
ثم اختار سبحانه لمحمد صلی الله علیه وآله وسلم لقاءه ورضی له ما عنده
فاکرمه عن دار الدنیا ورغبه عن مقاربة البلوی فقبضه الیه کریما صلی الله

علیه وآله باز اختیار فرمود حق سبحانه از برای محمد صلی الله علیه وآله وسلم
لقای خود را و راضی شد و پسندید از برای او آنچه نزد او بود ملاعین رات
ولا اذن سمعت ولا خطر علی قلب بشر پس گرامی داشت او را از دنیا
و فراغ گردانید او را از مقام بلوی یعنی دنیا پس قبض کرد او را بسوی خود
در حالتی که گرامی بود صلی الله علیه وآله وسلم در کتاب سفیا و رده اند که
چون ملک الموت در صورت اعرابی آمد و اذن طلبید و حضرت وقوف یافت و
اهل البیت را حاضر دار گردانید گفت او ست فرمود بگوئید تا در آید پس در آمد
و گفت السلام علیک یا نبی الله بدرستی که خداوند تو را سلام میرساند
و مرا فرموده که قبض روح تو نکنم مگر باذن تو حضرت فرمود ای ملک الموت مر
تو را حاجتی است گفت جبرئیل فرمود است که قبض روحم نکنی تا زمانی که جبرئیل
نیاید پس حق تع امر فرمود مالک دوزخ را که روح مطهر حبیب من محمد را بسان
خواهند آورد آتش را و وحی کرد بحور عین که خود را بیارایید که روح محمد میرسد
و ملائکه ملکوت و سکان صوامع جبروت را خطاب آمد که بر خیزید و صف
در صف بایستید که روح محمد میاید و جبرئیل را فرمان آمد که بر زمین رود نزد
حبیب من و مندیل از سندس بر ای وی ببر جبرئیل علیه السلام بنزد پیغمبر
صلی الله علیه وآله وسلم آمد گویان الحضرت فرمود ای دوست من در حالتی
جبرئیل مرا تنها میگذاری جبرئیل گفت یا محمد بشارت باد ترا بدرستی که تو را خبری
آورده ام ترا ای که محبوب و مرضی تست فرمود چه بشارت آورده گفتا ان النیران
قد اخمدت والجنان قد زخرفت والحور العین قد زینت و الملائکة قد صفت لقدوم
روحک حضرت فرمود اینها همه هست ولیکن مرا خبری گوی که نفس من بان خوش
کرد جبرئیل گفت بدرستی که بهشت خواست بر جمیع انبیا و امم تا زمانی که تو
امت در ایجاد در آیند حضرت فرمود بشارت مرا زیادت کن گفت یا محمد بدرستی
که خدای تعالی خبری خنده بتو ارزانی داشته که هیچ پیغمبر را نداده حوض کوثر و مقام

محمود و شفاعت و فرداء قیامت جندان ازاست بتو خواهد نخست بلکه راضی شوی
و خود این زمان خوش دل شدم و جشن بن دوش نکشت **شعر**

مرا هر کسوای پیر همرنگ اوست بپیش دشمن دشمن و بر دوست دوست
کرتن من بمجوتنها خسته است هشت جنت بردم انگشت است
گفت جنتش الفراق ای خوش وصال گفت نی نی الوصال است الوصال
گفت اسب در عربی میروی از تبار و خویش غایب میشوی
گفت نی نی بلکه آتش جان من میرسد خود از عربی در وطن
گفت رویت را کجا بینیم ما گفت الله در حلقه خاص خند

و من کلامه علیه الصلوة و السلام واللّٰه لابن ابی طالب آنس بالموت من
الطفل بثدی امه واللّٰه ما جبنت من الموت و اردکرهته ولا طالع انکرته
و ما کنت الا کقارب ورد او طالب وجد و ما عند الله خیر للابرار **شعر**

چون جان تو میستانی خوش نکو آشتی کردن با تو زجان شیرین شیرین تر استردن
این سر نشان مردن آن سر نشان زادن زان سر کسی نمیرد از این سر است مردن
بگذار جسم و جان شو رقصان بدان خرامان مگریا کو جرحالی شود و شر است مردن
از جان گزیدنم جاست جان سپردن از کان جرا گزینم کان زر است مردن

چون حضرت رسالت را علیه الصلوة و السلام معلوم بود که فی موت
اختیاری از کراهت موت و اضطراری خلاصی نیست و نبود موتوا قبل
ان تموتوا **شعر**

کار آن کاراستای مشتاق مست کاندران کار آرام رسد مرگ خویش است
نور جان داری که یار دل شود در لحد کین جسم را خاک اکند
هست آنجا کو ترا روشن کند از زمان کین جان حیوانی بماند
جان دیگر یابیت بر جان نشاند مرگ نی مرگی تر اچون نوگ شد
جان باقی یافتی و مرگ شد قال رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم

یا معاذ ان الموت یتوقع الموت صباحا و مساء و قیل لمولانا علی علیه الصلوة
والسلام کیف اصبحت یا امیر المؤمنین فقال اصبحت احمد الله و اکل رزقی و
وانتظر اجلی شعر بروز مرگ چو نابوت من روان باشد گمان مبر که مرا در روان باشد
جنان بجو بینی مکو فراق فراق مرا وصال و ملاقات این زمان باشد
مرا بگور سپاری مکو وداع وداع که گور پردهٔ جنت جنان باشد
فروشدن چو بدیدی برامدن بنگر غروب شمس و قمر را چرا زیان باشد
ترا غروب نماید ولی شروق بود لحد چو خشت نماید خلاص جان باشد
و لهذا قال علیه الصلوة والسلام عند الشهادة فزت برب الکعبه بیت
چون که ایشان حق ز خود بین بوده اند وقت شادی شد چو شکستند بند
سوی شاد روان دولت تاختند کنده و زندان را انداختند
چه مرغ روح که از فضای وسیع هوای گلشن سرای عالم قدس بر شکنای
قفس قالب پای بند و گرفتار شده باز باستیانه اصلی خویش عروج مینماید
و از مضیق مهالک خلاصی مییابد پس هنگام شادمانیست شعر
جزا الله عنا الموت خیرا فانه ابر بنا من والدینا و ارأف
یعجل تخلیص النفوس من الاذی و یدنی من الدار التی هی اشرف
بیوه بشیرین نهان در ساغر دیوست زندگی جاودان در زیر مرگ
ای که میترسی ز مرگ اندر فرار ترسد از خویش است ای جان هوشدار
زشت بوی ست ز خسان مرگ جان تو مجو زندرخت و مرگ برگ
و خلف فیکم ما خلفت الانبیاء فی امتها اذا لم تترکوا هملا بغیر طریق واضح
و لا علم قایم و کذا شأن الخیرة صلی الله علیه و آله و سلم بعد از وفات خویش
در میان شما الخ کذا شد انبیا در میان امم خویش چه نگذاشتند امت خود را
مهمل و معطل بی طریق روشن و دین جلی قایم و لفظ علم استعاره است از
انچه مهتدی میشوند بان خلایق از قوانین شرعیه کتاب ربکم بدست از

ونوافله

ما خلقت مبيّنا حلاله وحرامه وفرائضه وقضائله وناسخه ومنسوخه
يعني گذاشت حضرت خيمي پناه صلى الله عليه وآله وسلم درميان شما كتاب
پروردگار شما در حالتي كه روشن كننده بود حلال او وحرام او واوامر او
وسنن او وناسخ ومنسوخ او ونسخ عبارتست از رفع مثل حكمي كه ثابت
شده باشد مبني متقدم بحكمي ديگر مثل او والناسخ حكم الرافع
المنسوخ هو الحكم المرفوع ورخصه وعزائمه رخصه عبارتست از اذن
در فعلي با قيام سبب محرم آن فعل از براي ضرورة كقوله تع فمن كان
منكم مريضا او على سفر فعدة من ايام اخر وعزيمت انست كه باشد
احكام شرعيه جاري بر وفق سبب شرعي ان مثل فاعلم انه لا اله الا هو خاصه
وعامه وعبره واشاله عبر مثل قصص اولين ومصايب نازله باشيان
كه سبب اعتبار وانزجار ورجوع بحق تعالى ميگردد كقوله تع فاخذه الله
نكال الاخرة والاولى ان في ذلك لعبرة لمن يخشى وامثال ان ماشئة قوله
تعالى انما الحيوة الدنيا كماء انزلناه الآية ومحدوده ومرسله ومرسيل
محجون قوله تع فتحرير رقبة من قبل ان يتماسا ومحدود از قبيل فتحرير رقبه
مؤمنة ومحكم ومتشابه محكم انست كه يكي از مفهومات محتمله الارادة او
راجح باشد بقرينه ومتشابه انست كه هيچ يك از مفهومات محتمله او راجح
نباشد مثل قوله تع ثلثة قروء فانه محتمل للحيض والطهر على السواء مفيدا
جمله وسيتا غوامضه در حالتي كه روشن كننده بود غوامض ودقائق
انرا بين ماخوذ سياق علم درميان انچه اخذ كرده بود مجمل انرا به بهترين
نحو وبيان كننده بود سياق علم ازبر خلق بي توسعه در حمل ان
محجون تعلم وجوانب حق تع كقوله تعالى فاعلم انه لا اله الا هو وموسع
على العباد في حمله وميان انچه توسعه فرمود بر عباد در حمل آن يعني
تعلم ان برخلق واجب نكرد انچه بود محجون ايات متشابهات تاول

مجمل انرا به بهترين تفصيلي وبيان كننده بود صح

اوردا

سود

سورة مثل كهيعص وبين مثبت في الكتاب فرضه معلوم في السنة بسنة
واجب في الشريعة اخذه مرخص في الكتاب تركه وميان انجه در كتاب
شده فرض او ومعلوم است در سنت بنسخ او مثل قوله تع واللاتي يأتين
الفاحشة من نسائكم الى قوله تع فامسكوهن في البيوت حتى يتوفهن
الموت كه منسوخ شده حكم ان در حق ثيب برجم ودر حق بكر بجلد وتغريب
بحكم سنه وميان انجه واجب بود در شريعت اخذ آن ومرخص بود در
كتاب ترك آن مانند صوم يوم عاشورا كه واجب بود بسنت ومنسوخ
شد وجوبان در كتاب بصوم شهر رمضان ومثل توجه واستقبال
بيت المقدس در اول اسلام بحكم سنت ونسخ ان بقوله تع فول وجهك
شطر المسجد الحرام الاية وبين واجب لوقته وزايل في مستقبله وميان
انجه واجب در وقت او وزايل شده وجوب ان در مستقبل مثل
آيه نجوى ومباين بين محارم من كبير او عد عليه بنار او صغير اوعد
له غفرانه وميان انجه مباين وجدا كننده است وفارق ميانه محارم
او از كناه كبير وعيده كرده بران بانش دوزخ يا كناه صغير كه صاحب
انرا مترصد غفران كردانيده وبين مقبول في ادناه وموسع في اقصاه
وبجنين ميان وفارقت ميان انجه مقبولست در ادنى او وتوسعه نموده
در اعلى ان مثل قوله تع فاقرؤا ما تيسر منه پس قليل از قرآن مقبولست
وكثير ان موسع ومرخص است ترك ان قال السيد الرضى ومنها اى فصل
اخر من هذه الخطبة في ذكر بيت الله تعالى در ين فصل بيان وجوب حج بيت الحرام
است ومنت حق تعالى بر خلايق بان واشارة باسرار بعض اوضاع ان
بقوله عليه الصلوة والسلام وفرض عليكم حج بيته الحرام الذي جعله قبلة
للانام وفرض كردانيد بر شما زيارة خانه حرام خويش كه كردانيده انرا قبله
خلايق برد وبر ورود الانعام كه وارد ميشوند مردمان بزيارت او وعجون

محبت واز دحام شتران تشنه است براب وباطون الیه ولوه الحمام
یعنی مشتد میشود شوق بندگان بخانه خدا در هر سال مجنون شده اشتیاق
کبوتر ساکن اینجا که دور شود حضرت سبحانه علامة لتواضعهم لعظمته واذعانهم
لعزته کرده اند حق سبحانه بیت خویش را نشانه تواضع وفروتنی ایشان
عظمت او را وعلامت اذعان وقبول ایشان عزة او را واختار من جملة سماعها
اجابوا الیه دعوته وبرکبند حق تعالی شامعان یعنی انان که بسمع قبول شنیدند
دعوت حق تعالی ایشانرا بحج خویش فی قوله تعالی واذن فی الناس بالحج یاتوک
رجالا الایه وفی الخبر ان ابرهیم علی نبینا وعلیه الصلوة والسلم
لما فرغ من بناء البیت جاءه علیه جبرئیل علیه السلم فامره ان یؤذن
فی الناس بالحج فقال ابرهیم یارب وما یبلغ صوتی قال الله اذن وعلی البلاغ
فعلا ابراهیم المقام واشرف به حتی صار کاطول الجبال واقبل بوجهه یمینا
وشمالا وشرقا وغربا ونادی یا ایها الناس علیکم الحج الی البیت فاجیبوا
ربکم فاجابه من کان فی اصلاب الرجال وارحام النساء لبیک اللهم لبیک
ومراد از سماع که اجابت دعوت حج کرده اند ایشانند وصدقوا کلمة
تصدیق کردند سخن خدای تعم ووقفوا مواقف انبیائه وتشبهوا اعلا ملئکة
المقیمین بعرشه وایستاده اند در مواقف انبیا او ومتشبه شده اند
باعلا ملئکه او که طواف کننده بعرش اویند ودر خبر است که بیت المعمور بگر
در اسمان بازاء کعبه معظمه است وطواف ملئکه بان همچون طواف انسان
بکعبه بحرمون الارباح فی مجر عبادته ویتبادرون عنده وعده مغفرته
لفظ مجر استعاره است از حرکات در عبادات ولفظ ارباح از برای
تمرآن در اخرة یعنی میرباید قصبات سودها در تجارت کردن گاه
عبادت او وبیشی میکنند بر یکدیگر نزد او در عملی که محل وعده مغفرت
اوست جعله سبحانه للانام علما وللعابدین حرما کرد ایشد خدای تعم

الطائفین

بيت الحرام والعلم شانه اسلام وحرم عابدان لكونه امنا لمن دخله وما نقاله قال
تعالى واذ بوانا لابراهيم مكان البيت ان لا تشرك بي شيئا وطهر
بيتي للطائفين والقائمين والركع السجود قال ابن عطا وفقناه
لبناء البيت واعناه عليه وجعلناه منسكا له ولمن بعده من الانبياء
والصديقين الى يوم القيمة وفرض حجه واوجب حقه وكتب عليكم
وفادته فرض كرد اينرا بيت خويش وواجب كرد اينرا حق او واجب كرد
برشما وفادة او ووفادة قدومست از براى استر فاد ولفظا ومستعار
از براى حج از براى انكه قدوم به بيت الله است طلبا لفضله وثوابه قال
ابن عطا في قوله تعالى واذن في الناس بالحج يا توك رجالا اى رجالا استصلحهم
للوفود الينا فليس كل احد يصلح ان يكون وفدا الى سيده والذي يصلح للوفادة
هو اللبيب في افعاله والكيس في اخلاقه والعارف بما يقربه وبما يبعده و
بصيرة فقال سبحانه ولله على الناس حج البيت من استطاع اليه سبيلا ومن كفر
فان الله غني عن العالمين قيل واما الحج فزيارة الله في بيته وفرضه
على كل مسلم في دهره مرة واحدة من استطاع اليه سبيلا وفي الحج شاهد
احوال الاخ ومنافع كثيرة في زيادات التعيين في شاهدتها ووجود
الروح والراحة والاشتياق الى الله تعالى ولزوم المحبة للقلب والطمانينة
الى الله تعالى ولزوم المحبة للقلب والطمانينة الى الله مع الاعتماد
بالمناسك والوقوف على معانيها وذلك ان اول حال من احوال الحج الغرم
عليه ومثل ذلك كمثل الانسان الموقن بالموت والقدوم على الله فيكتب
وصيته ويخرج من مظالم عباده ما امكنه ويخرج خروج الميت من
دار الدنيا الى دار الاخرة لا يطمع في العود اليها ابدا فيركب راحلته
وحيث له راحل التوكل ويحمل زاده وخير الزاد التقوى ويكون في مسيره
كانه محمول الى قبره واذا دخل البادية كانه دخل قبره فاذا بلغ موضع الاحرام

الناس ص

والاغتسال للاحرام كغسل الميت
ولبس ثياب الاحرام كالكفن ح

مكانه سبب نشره من قبره ونودي بوقوفه بين يديه والاغتسال
للاحرام كغسل الميت ولبس ثياب الاحرام كالكفن واذا وقف في
الموقف اشعث اغبر كانه خرج من قبره والمرآب وعلى راسه والصفا
المروه كفنا الميزان في الموقف اشعث اغبر كانه خرج من قبره والترائي
الصفا المحسنات والمروه للسيات فهو بعيد ومره الى هذه الكفه ومره
الى هذه الكفه منتظرا ما يكون من رجحان احد الشقين والمرد لغة الجواز
على الصراط ومثاله الاعراف بين الجنة والنار وسجاده الحرم كالجنة التي
من دخلها امن بوائق الآفات والبيت كعرش الله والطواف به كطواف
الملائكة بالعرش وفي الباب الرابع من الفتوحات المكية اعلم ان من
شرط العالم المشاهد صاحب المقامات الغيبية والمشاهدات
يعلم ان للانكحة في القلوب اللطيفة تاثيرا ولو وجد الواجب في اي وضع
كان الوجود الاعم فوجوده بمكة اسنى واتم كما تتفاضل المنازل
الروحانية كذلك تتفاضل المنازل الجسمانية والا فهل الدرهم الحر عند
صاحب الحال واما الكمل صاحب المقام فانه عين كامنة بينهما الحق هل ساوى
الحق دارنا وها البز الثراب والتبن ودارنا وها البن العسجد واللجين فالحكيم
الواصل من اعطى كل ذي حق حقه فهذا واحد عصره وصاحب وقته
فكثير من مدينة يكون اكثر عمارتها الشهوات وبين مدينة يكون اكثر
عمارتها الايات البينات التي قد جمع معنى صفتي اتقاه الله ان وجود
قلوبنا في بعض المواطن اكثر من بعض وقد علم ولي اتقاه الله ان ذلك
من اجل من يعمر ذلك الموضع اما في الحال من الملائكة المكرمين او من الجن
الصادقين واما من هو من كان يعمره فقد كبت ابي يزيد الذي يسمى بيت
الابرار وكزاويه جنيد بالشونيزيه وكمقابرة ابرهيم ابن ادهم وما كان من
اماكن الصالحين الذين خلوا من هذه الدار ولقبت اثارهم في اماكنهم

تشغل لها القلوب اللطيفة ولهذا يرجع تفاضل الساجدين في وجود القلب
الى تضاعف الاجر فقد تجد قلبك في مسجد اكثر مما تجد في غيره من المساجد
ذلك ليس في التراب ولكن المجالسين الاترابا وهم ومن لا يجد الفرق في
وجود قلبه بين السوق والمساجد فهو صاحب حال لا صاحب مقام ولا
اشك كشفا وعلما انه وان عمرت الملائكة جميع الارض مع تفاضلهم
في المقام والمراتب فان اعلاهم مرتبة واعظمهم علما ومعرفة عمر المسجد
الحرام وعلى قدر جلسائك يكون وجودك فان ظهر الحلبا وفي قلب الحبيب
ظهر ما ثيرا اذهبهم على قدر مراتبهم وان كان من جهة الهمم فقد طاف بهذا
البيت مائة الف نبي واربعة وعشرون الف نبي سوى الاولياء ومن
نبي ولا ولي الا وله همة متعلقة بهذا البيت كما قال تعالى ان اول بيت وضع
للناس للذي ببكة مباركا وهدى للعالمين فيه آيات بينات مقام ابرهيم
ومن دخله كان آمنا من كل خوف الى غير ذلك من الايات قال الشيخ ابو
عبد الرحمن السلمي في حقايق التفسير سمعت منصور بن عبد الله يقول سمعت
ابا القسم الاسكندراني يقول سمعت ابا جعفر يقول عن الامام الرضا
عن ابيه موسى الكاظم عن ابيه الصادق عن ابيه موسى الكاظم
جعفر بن محمد الباقر عليهم السلام في تفسير قوله تع واذ جعلنا البيت
مثابة للناس وامنا قال البيت ههنا محمد صلى الله عليه وآله وسلم
فمن آمن به وصدق رسالته دخل في سياد من الامن والامان

سلطان اقليم وفا شاه سرير اصطفا سرد فتر صدق وصفا سرمايه امن وامان
كعبه اعظم مقام هر صفا قبله اقبال اماني راسزا منتهاي سير وهادي سبل
مصطفى مجتبى ختم رسل كعبهٔ تحقيق اورادان ولبس
ركب او جانها ستر دل تن جون شرق تا غرب جهان زاد و در او
جمله از وي طاهر از وي كام خوش ناجوان اكام او سودا و سود

دين صح

زاهدا ترا نسك وتسبيح ودرود عاشقا كردش دوان بر كوه و دشت

نادر و يابند يار خود مگر هركه از روى صفا سويش شتافت

حج اكبر كرد و عمرى عمره يافت هركه سازد خاك كوى او مطاف

كعبه آرد مر ورا هر دم طواف كعبه مشكين بوسد دامن حالش بيافت

عاشقانه كرده بر خاك ارزوت زانشيانش بس كه زد بر سينه سنگ

سينه اش شد پاره و در سينه سنگ وفى تفسير العرائس فى قوله تع قوله

وجهك شطر المسجد الحرام قول وجهك نحو قبله الصدر انه لانه مسجد

انوار الحقايق وهو ممتنع عن الوسواس وغبار الهلاكيون وفيه القلب وهو

كعبة الانس وفى تلك الكعبة ايات بينات مقامى وفى الايات انوارى

وفى الانوار انوار صفاتى وقال المحقق السلمى فى حقايق التفسير فى قوله

تعالى ان الصفا والمروة من شعائر الله سمعت منصور بن عبد الله

يقول سمعت ابا القسم الاسكندرانى يقول سمعت ابا جعفر العلسطينى

عن الامام الرضا عن ابيه عن جعفر بن محمد عليهم الصلوة والسلام قال

الصفا الروح لصفائها عن دون المخالفات والمروة النفس لاستقامتها

المروة فى القيام بخدمته سيدها وقال عليه الصلوة والسلام فى قوله تع

وطهر بيتى للطائفين والقائمين والركع السجود قال عليه الصلوة والسلم

طهر نفسك عن مخالطة المخالفين والاختلاط بغير الحق والقائمين هم

قوام العارفين المقيمون معه على بساط الانس والخدمة والركع السجود الا

والسادة الذين رجعوا الى البداية عن شامخ النهاية وقال بعضهم طهر بيتى

وهو قلبك للطائفين فيه وهو ذوايد التوفيق والقائمين وهو انوار

الايمان والركع السجود والخوف والرجا وطهارة القلب يكون بالانفاق عن

الاختلاف وبالطاعة عن المعصية وبالاقبال عن الادبار وبالنصيحة عن

الغش وبالامانة عن الخيانة واذا ظهرت هذه الاشياء قذف الله فيه النور

فيشرح

فيشرح ويشرح فيكون محلا للمحبة والمعرفة والشوق والوصلة سئل بعضهم
ماذا اسأل في الحج وفي الموقف فقال سله قطع نفسك عنك بترك وكلما
تقطعك عن القربة واستعمالك ما يوجب الزلفة وانشدت وفي معناه
لست من جملة المحبين ان لم اجعل القلب بيته والمقاما وطوافي اجالة
وهو كي اذا الموقف استلاما ثم قال اجعل البيت قلبك واجعل كعبة
ظرفا لقلبك طوافك حوله طوافا من سلوك تجد الله كوجود البيت ان
هكذا والا فات ميت جاء رجل الى الجنيد يستاذنه في الحج على التجريد
فقال اجرد اولا قلبك من المهوى ونفسك من الهوى ولسانك من اللغو
ثم اسلك حيث شئت شعر هندوي بود ست جون سوي بده
در مقام عشق صاحب ديده جون براه حج برون شد قافله
ديد خلقي در ميان مشغله گفت اي اشفتگان دل ربا
در چه كاريد وكجا داريد راي ان يكي گفتش كه اين ره دان راه
عزم حج داريد هر ايحاي كاه گفت حج چيست بگو اي رهنماي
گفت جايي خانه دارد حق اي هر كه انجا نفس ساكن شود
از عذاب جاودان ايمن شود بشنود شي در حال هندو اوفتاد
زار زار وي گريه در روي اوفتاد گفت نشنيم بود نرو شيرپاي
تا نيارم عاشقانه حج بجاي همچنان ميرفت مست و بيقرار
تا رسيد انجا كه انجا بود كار جون بديد آن خانه گفتا كو خدا
زانكه او را مي نبيم هيچ جا جا چنان گفتاي اشفته كار
او كجا در خانه باشد شرم دار خانه آن اوستا و در خانه منيت
دانيا اين سر هر كه او ديوانه نيست زين سخن هندو چنان فرتوت شد
كز تحير عقل او مبهوت شد هر نفس ميكرد و هر ساعت فغان
خويشتن بر سنگ ميزد هر زمان راز ميگفتاي مسلمانان مرا

واجعل ص

از جه آورد ید سر کردان مرا من جه خواهم کرد بی او خانه را
خانه کو را مد کنون دیوانه را کو من سر کشته آگه بی دمی
این همه راه از کجا بیمود می یا مرا با خانه باید زین مقام
یا خدای خانه باید والسلام هر جه در جسم تو جز ضایع بود
کر هر صفت بود ضایع بود تا کر جان داری ز ضایع روز و شب
جان خود را جسم ضایع بین طلب تمت ترجمة البدیعیة بحمد الله تع
وسنه وصلی الله علی خیر خلقه محمد وآله واجابه اجمعین ومن خطبه
له علیه الصلوة والسلام الحمد لله الذی بطن خفیات الامور
یعنی ستایش مر ان خدایی را که هر جه مخفیست ونهانست او باطن است
ومخفی دران عطار جان نهاند در جسم وتو در جان نهان
ای نهان اندر نهان ای جان جان جمله ملکی را از عوالم الهیه ملکوتیست
وهر صورت را معنی وهر شهادت را غیبی وهر ظاهر را باطنی نا هر باطنی
را باطنیست که نسبت با او ظاهر است وصورت او ست وهلم
جرا الی غیر النهایة وحق تعالی جمیع آن بواطن وخفیات امور است
عطار اگفتند از دوی این در یابسی لیک اکر نیستاد قعر تر کسی
کنج در صورت کیتی چون طلسم بشکند آخر طلسم بند جسم
کنج یابی چون طلسم او بشکست جان شود سیا جو جسم از بیش و پست
بعد ازان ذات طلسمی دیکرست غیب را جان تو جسمی دیکر است
همچنین میرو به پایانش مرس در جنین دردی به پایانش مرس
ودلت علیه اعلام الظهور یعنی با انکه باطن خفیا ست هر صفت
ظهور یافته اعلام وآیات داله بر او وهظاهر ومرات ذات وصفات
اوست مولانا خلق را جون آب دان صاف وزلال واندران تابان صفات
علمشان وعدلشان ولطفشان جون ستاره جرخ برابر روان

پادشاهان مظهر شاهی حق فاضلان مرآت آگاهی حق
حوریان آینه خوبی او عشوه‌ایشان عکس مطلوبی او
قرنها بر قرنها رفت ای همام وین معانی برقرار و برد و ام
آب میدل شد درین خوجند یاد عکس ماه و عکس اختر بر قرار
عکس اخر خند باید در نظر اصل بینی همیشه کن ای کج نظر

واشع علی عین البصیر فلا تعلل من اثبته بصیره وممشی است ظاهر شدن او بر دیده هر بیننده پس نزد دل انکس که اثبات او کرده می بیند او را بچشم ولا عین من لم یرنی تنکر و نه دیده انکس او را بیند انکار وجود او می کند قال الشارح رحمة الله کونه لا ینکر عین من لا بصیرة لشهادة فطرته بحاجته الی مدبر حکیم وکذلک لا بصیرة قلب من اثبته ای لا بصیرة بعین حسه ولا یدرک حقیقته وهذا من السلبیین علی الفرق بین مدرکات العقل ومدرکات الحس اذ لیس کل معقول یجب ان یکون محسوسا ولا کل محسوس ان یکون معقولا والسلبیان متلازمان متعاکسان سبق سمق او علا فی العلو فلا شیء اعلا منه سابق شد در بلندی مرتبه پس نیست چیزی اعلا از و کما قال تبارک وتعالی سبح اسم ربک الاعلی وقرب الدنو فلا شیء اقرب منه وقریب شد در نزدیکی بایشان بکمال قرب پس نیست چیزی نزدیک تر از او کما قال تبارک وتعالی وهو اقرب الیه من حبل الورید

شعر

یار نزدیکتر ز دست به تو
تو ز نزدیک او جوابی دود

امام فخر الدین رازی رحمة الله علیه دلیل بر انکه حق تعالی اقرب است از وجود عبد باو بیان کرده که ماهیات ممکنه موصوف بوجود نمیشوند الا بتوسط ایجاد صانع فعلی هذا متصل شده باشند این ماهیات بایجاد صانع او بعد از ان بواسطه ایجاد وجود ایشان حاصل شده باشد پس قرب ماهیات بایجاد صانع اشد باشد از قرب

تنبیه ۳

اثبات بوجود اثبات بلم ههنا ما هو ادق من ذلك لانه يظهر عندنا ان
المهيات انما يكون في كونها ماهيات وحقايق بتكوين الصانع وايجاده
فيكون ايجاد الصانع لتلك المهيات متقدما على تحقق تلك الماهيات فيكون
قرب الصانع اقدم من نفسها من قربها واعترض عليه بان الدليل انما
يدل على قربها من الايجاد الذي هو نسبة غير موجوده لا من ذات الموجد
سبحانه وقال العلامة الدواني رحمه الله تعالى اقول ويدل على قربها من
ذات الواجب لان قربها من ايجاده اياها هو تعلق ايجاده بها وفي ضمن
قربها منه فافهم بدانكه اين قريبيت كه عقل ادراك ان ميكند بطريق
فكري ما لم يتنوه بالنور القدسي جه قريبت ذاتي نه زماني نه مكاني
نه مكاني كما ذكر من قوله عليه السلام مع كل شئ لا بمقارنة مولانا
اصالي في تكيف بي قياس هست رب الناس را باجان ناس
قال المجيد وقد سئل عن قرب الله تعالى من العبد فهو قرب لا بالاجتماع
بعيد لا بالافتراق چه ان قربي كه متدست بر تحقق ماهيات ان قربيت
كه در مرتبه شئون متدمجه در احديت ذات كه حقايق ماهيات واعيان
ممكنات دارد باتحاد وعدم تميز در تعين اول چه مجانبت اعيان
حقايق اشياست شئون حقايق اعيانست واين قرب ذاتيست حق
تعالى را با اشيا يعني معاني قوله عليه السلام فلا شئ اقرب منه الينا
حتى انفسنا فلا استعلاوه باعده عن شئ من خلقه ولا قربهم منا واهو
بالمكان بر بين نه كمال علو رتبه او بعيد كرده او را از چيزي از خلق او
ونه كمال قرب او باخلق مساوي كرده اشيا را در مكان با او از براي انكه
قرب حق تعالى با موجودات قرب ذاتيست نه مكاني وجميع موجودات
در اين قرب سارند بجون نقطه حقيقيه غير منقسمة العين منقسم
الحكم واقع در مركز دايره جه هر نقطه از نقاط دايره را وجهي خاص بمبدا

از وجوه سایر نقاط هست با مرکز و همچنین نقطه مرکزیه را با هریک از نقاط
وجهی خاص است حکمی لاعینی و همچنین است کلام در استعلاء حق تعالی جل جلاله
قرب حق تعالی با خلق سبب مساوات در مکان نمیشود استعلاء او نیز
بعد از خلق نمیکرده از برای انکه علو حق تعالی ذاتیست و استعلایی که
سبب مباعدت مستعلی میکرده از غیر از لوازم علو اضافیست و آن
یا بحسب مکانست یا بحسب مکانة و منزلت پس استعلاء بحسب مکان
سبب ابعاد از مکان غیر میشود و استعلاء بحسب مکانت و حسب بعد
مستعلی است از مرتبه غیر اما استعلاء حق جل و علا نه مکانیست
و نه مکانتیست استعلاء ذاتیست جل او علی مطلق است غیر مقید بغیر
زیرا که علی از اسماء ذاتیه است که موقوف بغیت وجود او بر وجود
غیر کما ذکرنا اول الکتاب علی مطلق کسیست که جامع جمیع کمالات و
وصفات ایجابیه و سلبیه باشد که اگر یک کمال از او فوت شود بحسب ان
فاقد علی از و سلوبست قال فی کتاب الفصوص فص حکمة قدوسیه
فی کلمة ادریسیه العلو بسبتان علو مکان و علو مکانة فعلو المکان
و رفعناه مکانا علیا و اما علو المکانة فهو لنا اعنی المحمدیین قال تعالی
و انتم الاعلون مخاطبا لهذه الامة و الله معکم فی هذه العلو و هو تعالی
غنی المکان لا عن المکانة یعنی حق تعالی اگرچه اورا علو ذاتی هست
که اصل انواع علواست مع ذلک شارکت با ما علو مرتبی و لما خافت
فوت الکمال منا اتبع المعیة بقوله و لن یترکم اعمالکم فالعمل یطلب المکان
و العلم یطلب المکانة فجمع لنا بین الوقفتین علو المکان بالعمل و علو
المکانة بالعلم یعنی خونده انسد زهاد و عباد خالی از معرفت و علم
بحقایق که علو مکانة و مرتبت منیت الا علم بالله ترسید که انشاء را
نصیبی از علو نباشد از بن جهت حق تعالی بعد از قوله فرمود و الله معکم

ولن یترکم اعمالکم یعنی شما را بسبب اعمال علوی خواهد بود ولکن مکانی چه مکان
ومنزلت ازان روحست ومکان ازان جسم پس علو مکانت عالم را باشد
چه علم بالله موجب علو رتبت ومنزلت عند الله است وعلو مکانی عالم را
باشد چه عمل منتج علو مکانست از رفع درجات جنانی والکمل اهل العلوین
بالجمع بین العلم والعمل ثم قال تعالی تنزیها للاستواء بالمعیة سبح اسم
ربك الاعلی عن هذا الاستواء المعنوی یعنی چون حق تعالی گفت انتم الاعلون
وبعد ازان گفت والله معکم پس اثبات کرد اعلویت بر ذات خویش بحجاب
برما اثبات کرد پس تنزیه کرد ذات متعالی خویش از این استواء معنوی
بقوله سبح اسم ربك الاعلی الذی له العلو الذاتی ولیس لاحد غیره یعنی
این اعلویه اضافی که بقوله معکم اثبات کرد بر ذات خویش از حیثیت ظهور
در مظاهرات نه من حیث الذات یعنی نه از کمال ذاتیه اوست از کمالات
اسمائیه است قال فی نقش الفصوص واما علو المفاضلة یعنی علو اضافی
که بعضی عالمین را در ان فضیلة است بر بعضی فقوله تعالی وانتم الاعلون
والله معکم فهذا راجع الی تجلیه سبحانه فی مظاهره وهو سبحانه فی تجلی ما اعلی
منه فی تجلی اخر مثل لیس کمثله شیء ومثل انی معکما اسمع واری ومثل
جئت فلم تطعمنی چه قوله تع لیس کمثله شیء باین معنی که کاف نه زائده باشد
دلالت میکند نفی مماثله مثل او که ان حقیقة جامعه محمدیه است علیه
الصلوة والسلام پس دلالت کند بر انکه حق سبحانه وتع در تجلی او بحقیقت
محمدیه اعلی باشد از او در تجلی او بسایر حقایق پس ذکر فاضل ومفضول هر دو
درین ایه کرد اما در قوله تع انی معکما اسمع واری ذکر تجلی بصفة فاضلیه
چه اثبات کرده ذات خویش را صفت کمال یعنی سمع وبصر ودر جعبت فلم
تطعمنی ذکر تجلی بصفت مفضولیه کرده زیرا که جوع صفت نقص است فافهم

شعر جهانرا بلندی وپستی تویی چگویم چه هرچه هستی تویی

قال المحقق القونوي في فك ختم هذا الفص العلو كما ذكر الشيخ رضي الله عنه
علو مكان وعلو مكانة واجل الحق انه مع كل شيء والاشياء لا تخلو اعن احد
العلوين وجب من هذا المقام ان يكون الحق منزها عنهما نفيا للاشتراك
فاما تنزهه عن علو المكاني فواضح لعدم تحيزه واما تنزهه عن علو المكان فانما
كل على مكانة فانه يتقيد بهما وان علوه انما يثبت فيهما من حيث هي لا غير
ولهذا الاشتراك المتوهم قال سبحانه سبح اسم ربك الاعلى يعني انه
متى توهم علو لاحد واضيف العلو الى الحق يجب تعقلهم فيه فالحق اعلى
من ذلك والسر فيه ان الحق كل متعين غني متعين فكما يتنزه عنه الاشارة
الحسية كذلك ينتفي عنه الاشارة العقلية فيقدس عما يتوهم فيه
من الاشتراك بسبب المفهوم من المعين وبسبب المفهوم من علو المكان
وكما لم يكن الحق مقيدا بمكانة مخصوصة يتقيد علوه من حيثها ويقتصر عليها
كذلك كان مقدسا عن مفهوم الجمهور من العلوين فعلوه حيازته الكمال
المستوعب كل وصف وعدم تنزهه عما تقتضيه ذاته من حيث احاطته بان
ارتسام كل وصف بسمة الكمال من حيث اضافة ذلك الوصف فاعلم ذلك
لتعرف سر التقديس وسر العلو الحقيقي اللائق اضافته الى الحق وتنزهه عن العلوين
للجمهور المضافين الى الغير والله اعلم ومن عجيب الامور كون الانسان اعلى
الموجودات اعني الانسان الكامل وما نسب اليه العلو الا بالتبعية اما
الى المكان واما الى المكانة وهي المنزلة بودن انسان اعلى موجودات باعتبار
مرتبة اوست كه جامع جميع مراتبست فمكان علوه لذاته فهو العلي بعلو المكان
والمكانة فالعلو لهما يعني علو انسان في الحقيقة صفة مكان ومكانيت
نه صفت انسان بالذات وذات انسان بواسطه انتساب بمكان ومكانين
بعلو بس على نفسه نباشد فعلو المكان كالرحمن على العرش استوى وهو اعلى الا
يعني الخ مقتضى نسبت علو مكانيت بحق تعالى قوله الرحمن على العرش استوى واستوا

ازبرای انکه عرش اعلی امکنه است وحق تعالی باسم الرحمن مستوی است بر آن بحسب
دراین نقش الفصوص العلو علوان علی مکان قوله تع الرحمن علی العرش
استوی والعماء والسماء علو مکانی در سماء ظاهر است مثل قوله تع وهو
الذی فی السماء الله اما در عما ازبرای انکه بحسب بخه عرش مستوی اسم الرحمن
عماء اسم الریاست والعماء هو اول الابنیات ومنه ظهرت الظروف الکائنات
والمراتب فمن یقبل المکان ومنه قبل المکانة کذا فی الفتوحات وسیاتی بحقیقة
انشاء الله تعالی وبدانکه اثبات علو مکانی عن تعالی ناقص نیست باقوله وتعالی
عن المکان لا عن المکانة ازبرای انکه تعالی بحسب ذات نه بحسب مظاهر
اسما واثبات بحسب مظاهرات واکر ورا علو مکانی نباشد علو فانی انا وسلوبی
باشد زیرا که علی مطلق منحاز کذشت کسیست که جامع جمیع صفات کمال باشد
خواه الهیه وخواه خلقیه که اکر یکی ازین صفات ازو فوت شود بحسب فانیت
علو ذاتی از وسلوبست افهم فهمک الله فان صفات الحق کله صفات
الحق من حیثیتین وعلو المکانة کل شیء هالک الا وجهه والیه یرجع الامور الله
مع الله جرعقاد فات باهل الساسیا ومرجع امور بودن وانفراد باهلیه منزل
عظیم ومکانة رفیعه است لیس فوقها مرتبة ولما قال تعالی ورفعناه مکانا
علیا تحمل علیا نعتا للمکان جواب لما محذوف وفت قوله بعد ذلک فهذا علو المکانة
دالست براو نفی جون علو مکان نه ازان حیثیت است که مکانیست والا مر
مکان را حاصل بودی بلکه اختصاصیست ازجانب حق تع واین اختصاص
مکانیست ومبحث قوله تعالی واذ قال ربک للملائکة انی جاعل فی الارض خلیفة
فهذا علو المکانة وقالوا الملائکة استکبرت ام کنت من العالین فحمل
العلو للملائکة فلو کان لکونهم ملائکة لدخل الملائکة کلهم فی هذا العلو یعنی
اکر علو ملائک ازحیثیة ملکی بودی جمیع ملائک از عالین بودی وحال انکه
نه چنین است ازبرای ابلیس نه از عالین است با انکه ملک است جرعقی

جنه را از ملائك شمرده فى قوله فاستفتهم الربك البنات ولهم البنون ام
خلقنا الملائكة اناثا وهم شاهدون وبلا شك ابليس از جنه است واملاك
عالون انها انذكر دو صنف اول انذ از وجود واز نشان مهيمه انذكر شعورى
نيست انسان را بانكه آدم مخلوق شده يا نزاد لا شعور دارهم بذواتهم فضلا
عن غيرهم وبحيين عقل اول ونفس كليه از ملائك عاليه انذ الا انكه هيم
نيستند لتدوين الوجود بهما فعنى الآية استكبرت ام صرت من العالين للمهيمين
الذين لا يسجدون لغير الله ولا يشعرون الا بجلال الله ثم قال فى الكتاب الفصلة از
هم الارواح المهيمة فى جلال الله وجماله الذين لا يعرفون المعقل ولا غيره ولا يعرفون
سوا من هاموا فى جلاله وطاشوا بمشاهدة شهودهم دايم لسرهم لحظة الى
دوانهم ولا رجعة اليهم انامهم فناء الابد عبد والله بحقه لا من حيث انه وعلى قلوب
هولا الارواح هم الافراد سنا الخارجون عن دايرة القطب قال فى الباب
الثالث من الفتوحات اعلم ان العالم المهيم لا يستفيد من العقل الاول شيأ
وليس له على المهيمين سلطان بل هم واياهم فى مرتبة واحدة كالافراد سنا الخارجين
عن حكم القطب فان كان القطب واحدا من الافراد لكن خصص العقل بالافادة
كما خص القطب من بين الافراد بالتوليه فمخالفة افراد ملائكه عالون انذ نيست
باجميع ملائك افراد انس عالون انذ نسبت باسايرانا س ودر فتوحات
كه افراد در ملائكه انشان مهيمان در جلال وجمال الهى انذ خارج انا ملائك سجن
وحدين كه در عالم تدوين وبسطيرند وافراد انا نس مثل مهيمه انذ از ملائك
وارحضرات الهيه مقام فرد انيه دارند وبان متصف انذ واز اسماء الهيه
فرد قال صلى الله عليه وآله وسلم فى ابى ذر هو فى السماء فرد وفى الارض
فرد وسواد وارده بر قلوب انشان يعنى عالين انس از مقام ميت كه وارد
ميشود بى واسطه بر عالين از ملائك يعنى مهيمه ولهذا مقام انشان مجهول
خلق است فان ظم الاولية فى الامور فهم ينكرون عليهم ولا يكونون سيد

هؤلاء العالمين وامامهم على الاعلى وسايرالعالمين من الافراد اجزاوه منهم ابوذر
وسلمان ومقداد عليهم وعليهم السلام والتحية والاكرام اعلم يا اخي ان
العالمين الذين لا تيرون الا بجمال الله وشهود هم دايم ظهر ليس لحظة الى ذواتهم
ولا رجعة الى انسنهم هل لهم ان يعملوا على العقل من المدونين والمستطرين نفس
عليه العالمين ولو اشتغل بحسب الضرورة هل اتم تفهم اكر سالكي ويكه قوله
تعالى امر كنت من العالمين باين معنى كه كذشت شنا فتى است باقوله تعالى
فسجد الملايكة كلهم اجمعون الا ابليس الاية جواب كويم امر بسجده متعلق
بعقلاء عالمين است وانيان مجذوبان وهايمان در جلال وجمال الهى اند
سمى بملايكه نيشدا ربراى انكه ملايك اسم رسل است ازميان قدسيان ارواح
قال في الباب السابع والخمسين ومايتين في معرفة النبوة الملكية قال الله لم
الا ابليس استكبرت ام كنت من العالمين وهم ارفع الارواح العلوية وليسوا
بملايكة من حيث الاسم فانه موضوع للرسل منهم خاصة فمعنى الملايكة الرسل
ولهذا دخل ابليس في الا ابليس الخطاب بالامر بالسجود لما قال الله تعالى للملايكة
اسجدوا لانه ممن كان يستعمل في الرسالة فامره الله فابى واستكبر فالرسالة
جنس حكم يعم الارواح الكرام البررة السفرة والجن والانس فمن كل صنف
من ارسل وسنه من لم يرسل وكل واحد منهم على شريعة من ربه متعبد بعبادة
خاصة وذلك قوله وما منا الا له مقام فاعترفوا بان لهم حدودا يقفون عندها
لا يتعدونها ولا معنى للشريعة الا هذا فاذا اتى الوحى اليهم وسمعوا كلام الله مالوا
ضربوا باجتهادهم حفنتان يسمونه كسلسلة على صفوان فيصغون منا
شاء الله ثم ينادون فيقولون ماذا قال ربكم فيقولون الحق الحق وهو قولهم
حتى اذا فزع عن قلوبهم قالوا ماذا قال ربكم قالوا الحق وهو العلى الكبير فجاذوهم
بالاسم العلى في كبريائه والعالون هم الذين قالوا الحق اولئك الذين اقاول ربكم وهم
الذين نادوهم وهم العالون فلهذا جاء بالاسم العلى لان كل موجود لا يعرف

الحق الامن نسته ولذلك قال صلى الله عليه وآله وسلم من عرف نفسه فقد
عرف ربه فجاء بمن وهي نكرة فعم كل عارف من كل جنس وعلق المعرفة بالربوبية
ولهذا قال العالون لهؤلاء الذين صعقوا حين استقبلوهم ربكم وما قالوا
الهكم وهم العالون فقالوا العلي الكبير فلما لم يعم مع اشتراكهم في حد الملائكة عرفنا
ان هذا علو المكانة عند الله وكذلك الخلفاء من الناس لو كان علوهم بالخلافة
علوا ذاتيا اي للطبيعة الانسانية لكان لكل انسان فلما لم يعم عرفنا ان ذلك
العلو للمكانة ومن اسمائه الحسنى العلي علو من وما ثم الا هو به موجود عرفت
حق نسبته فهو العلي لذاته لا بالنسبة الى غيره فلا يستدعي من يكون عليا
عليه يعني علوذاتي اقتضاء ان ممكنه كه غيري باشد تابرا وعلود اشته باشد
يعني على الذاتية مستعلي عليه نميخواهد او عن ماذا وما هو الا هو تا ازكدام
اين علو وحال انكه نيستانكه او علوازو دارد الا او فعلوه لنفسه
فالعلي لنفسه هو الذي يكون له الكمال الذي يستغرق به صاحبه جميع
الامور الوجودية والنسب العدمية بحيث لا يفوته نعت منها از براي
انكه هرامر وجودي من حيث الوجود خير است ومحمود اما بواسطه امري
عدمي عارض او مشوب شريه پس مذموم ميكردد بعروض ممجون زنا مثلا
از ان حيثيت كه كمال قوت شهويست محمود است اما از ان حيثيت كه مثلا دي
با نقطاع نسل ووقوع فتن موجب عدم نظام اصلح است مذموم است پس
هر مذموم عقلي وشرعي وعرفي محمود است از حيثيت ديكر ومن هذا الحيثية
يلحق بالحق لازم للوجود المطلق وليس ذلك في نسبة مطلق كمال مستغرق
جميع كمالات الاسمي الله خاصة اي للذات الاحدية الجامعة لجميع الاسماء
والصفات چون اين علوذاتي مستعلي است از علو مكاني وعلوا على از علو
مكاني يعني مكاني قال عليه السلام سموا في العلو يعني علا في العلو يعم
ما قال عليه تحية المتعال واما غير مسمى الله خاصة مما هو محلى لاي مظهر

لمسمى الله من المظاهر او صورة فيه فان كان محلى له فليس ذلك الكمال المستفاد
بل نصيب منه فيتبع بحسبه التفاضل لابد ذلك بين محلى ومحلى على تقدير
الحيطة وعدم الحيطة فنصيبه من العلو لا يكون الا كذلك وان كان
صورة فيه اى اسماء الهيا او صفة ذاتيه حاصلة فمسمى الله هو الذى
لتلك الصورة ولا يقال هى هو ولا هى غيره يعنى على مسمى الله بعينه على
آن صورتست يعنى اسم واكر جه نميكويند كه اين صورت مسمى است ونيز
نميكويند كه غير اوست ميرهر اسم از اسماء الهيه على بذاته باشد وقد
اشار ابو القاسم فى خلعه اى فى كتابه المسمى بخلع النعلين الى هذا بقوله ان
كل اسم الهى يتسمى بجميع الاسماء الالهية وتعت بها وذلك هناك ان كل
اسم يدل على الذات والمعنى الذى سبق له اى وضع له الاسم ويطلبه ذلك
الاسم فمن حيث دلالته على الذات له جميع الاسماء ومن حيث دلالته
على المعنى الذى تفرد به تميز عن غيره كالرب والخالق والمصور الى غير
ذلك فالاسم عين المسمى من حيث الذات والاسم غير المسمى من حيث ما تخصص
به من المعنى الذى سبق له فاذا فهمت ان العلى ما ذكرناه علمت ان اى علوه
ليس على المكان ولا على المكانة فان علو المكانة يختص بولاة الامر كالسلطان
والحكام والوزراء والقضاة وكل ذى منصب سواء كانت فيه اهليه
ذلك المنصب او لم يكن والعلو بالصفات ليس كذلك اذ براى على يعلو
مكانة هركاه كه زايل شد از وان منصب كه دارد يعزل الاسم على ما دام باقى
نميماند از براى انكه علو بالحقيقه صفت مرتبه است واما على بصفات
الهيه زايل نميشود از او ان علو ابدا لا يزال ولا يزال صاحبه من العالمين
قال الشارح هذا تنبيه على ان العلو اربعة اقسام اعلاها على الذاتى
ثم الصفاتى ثم المرتبى ثم المكانى والحق على الجميع الاقسام جميعا بفضيلة
وللانسان الكامل نصيب منها هر كامل كه مظهر اسماء الهيه شد

حظ او از علو صفات است و او علی صفاتیت و اما کمل کمل است که حظ
او از علو ذات مستجمع جمیع صفات باشد و او علی اعلی است علیه صلوات الله
العلی الاعلی چه ان علو حقی جمعی محمدیست که مظهر کلمة الله است بلکه خود
کلمة است وکلمة الله هی العلیا به صریح فضل شعر بحصر زیرا که حین علوی
مخصوص است وسخصر در علو محمدی که جامع جمیع اقسام است جمعا و
تفصیلا ومظهر ان عین علویت بمجاهده لا بر حقیقة محمدیه اما بتفضیل
بدلیل کنت مع الانبیاء سرا و اما جمعا بقوله وانت معی جهرا واز
علو ذاتی تفضیلی است قوله علیه الصلوة والسلام انا المتقلب فی الصور
واز علو جمعی ذاتی است انا عبد الله انا محمد رسول الله علیهما صلوات الله
وقوله علیه الصلوة والسلام انا المتقلب فی الصور واز علو جمعی ذاتی
انا عبد الله انا محمد رسول الله علیهما صلوات الله وقوله علیه الصلوة
والسلام انا الذی لیس کمثله شئ او لیس مثل مثله شئ لانه هو المخلوق
علی صورته واین در وقت وصول بحقیقت جامعه انسانیه است که اعلی
مرتبه است ولیس فوقه مرتبه واین تعین اولست یعنی حقیقت محمدیه
ودر مشهد علو بالمکانة الهی کم مرتبه کل شئ هالك الا وجهه است
بمجانکه گذشت میگوید انا وجه الله فی السموات والارض کما قال الله تع
کل شئ هالك الا وجهه شعر این گهر نباشد سخن کهن نه امنیت
تا هست علی باشد و تا بود علی بود این در حالت کمال فنا و بذل هستی ان
فنی است علیه الصلوة والسلام چو ممکن کرد امکان برفشاند
بجز واجب دگر چیزی نماند و در مشهد علو مکانی الهی که استوا
بر اعلی امکنه که آن عرش است میگوید انا حامل عرش الله مع الابرار
من ولدی وحامل العلم ای آن علم است که لیلة المعراج حضرت رسالت
علیه الصلوة والتحیه از ان خبر داده که تدلی قطرة من العرش فوقعت علی

لسانی فما ذاق الذائقون شیئا احلی منها فانبانی الله عزوجل بها
بناء الاولین والاخرین ان فطرت خلاصة مجموع عرش بود ارذل نطفه
که از مجموع بدلست وعرش محیط اولین واخرین است بنابراین علی
اولین واخرین بان فطرت حاصل شد فبالحقیقه لیس علی الاعلیا وهذا
سماه الله تعالی باسمه العلی علی لسان ابی طالب علیا کما قال ان لیس فی
الحقیقه ولی الا علیا وهذا سماه الله تعالی باسمه العلی علی لسان ابی طالب
علیا کما قال سمیته بعلی کی یدوم له عن العلو وفخر الفراد ومنه ونعم ما انشد
من علو شانه علیه صلوات الله وسلامه تعالی علی قدعلا بعلوه
علی علیا عن معارج رتبه من الخلق اسماه منسماه باسمه ووالاه ان
ولیه ملک الولایة فی الفتوحات قال وکل انسان من اسمه نصیب معناه
لکل موجود من اسمه نصیب ولا یعتبر فیه الا اللفظ العربی فانه لفظ
اهل الجنة سواء کان اصله وهو السناء اوفرعا وهو الاعراب وغیر
العربی والمعرب لا یلتفت الیه وکذلک یعمل فی کل اسم یقام وهذا
جاءت اسماء النعوت فلا یطلب الا اصحابها وهی دوره علی من یطلق
علیه ولیست له وهذا من اصعب المسایل فان الاسم اطلاق الهی فلا بد
نصیب منه لذلک المسمی غیر انه یخفی فی حال مسمی ویظهر فی اخر ومدرک ذلک
عزیز قال الشیخ رض فی شرح اسماء الله ان للعبد باسماء الحق تعالی تعلق
وتحقق وتخلق فالتعلق افتقارک الیه مطلقا من حیث ما هی داله علی
الذات والتحقق معرفة معانیها بالنسبة الیه سبحانه وبالنسبة الیک
والتخلق ان تقوم منها علی ما یلیق بک وقال فی الاسم العلی التعلق افتقارک
الیه فی تحصیل درجة فی القرب منه لیس فوقها درجة سیالها سواک
التحقق بنیة سابغة فی العلو یکون له بها اقضاها بخلاف الاعلی
فانه اسم العلی الی ما دون اقضاها فما انتصف وهذا سار فی جمیع

النسب التي يصح بها وصف العلي بالعلو على كل موجود معنى وحسا والتحقق
الجائز نصب السبق في معالي الامور ومتعلقات العلم ومكارم الاخلاق والغور
في دقائق المفهوم من البشر ينبغي ان يسمى عليا بن بجيشة تعلقا وتحققا و
تخلقا كسي را از بشر اسم علي راست آيد نيست غير علي ابن ابي طالب عليه الصلوة
والسلام ثم قال عليه الصلوة والسلام لم يطلع العقول على تحديد صفته
ولم يحجبها عن واجب معرفته مطلع نكرده اند عقول را بدانستن كنه صفت
او ومحجوب نكرده اند از قدر واجب ضروري معرفتا وقال الشارح علم
اطلاع العقول على تحديد صفته اما لانه لا صفة له فمحال او لانه لا انتهاء لي
اعتبار صفاته وقد سبق بيانه ولم يحجب العقول عن واجب معرفته لشهادة
فطرتها بوجود صانعها وهو القدر الواجب الضروري لها بداهة انكر حصول
اين قدر واجب ضروري باسود عقلت اما عقل صانع قائم بواسطه
نظر دليل يا سود ايما انت زايد بر سود عقل كران مطمطي سعادتست
جه توحيد عقلي سعدا واشقيا دوان مشتركند في تفسير الفاتحة للمحقق الدوني
قدس روحه بين سائر المحققين من اهل الشرايع والاذواق والعقول السليمة
ان حقيقة الحق مجهولة لا يحيط بها علما احد سواه لعدم المناسبة بين الحق من حيث
ذاته وبين خلقه اذ لو ثبت المناسبة من وجه لكان الحق من ذلك الوجه
مشابها للخلق ومع امتيازه عنهم بما عدا ذلك الوجه وما به الاشتراك
غير ما به الامتياز فلزم التركيب الموذن بالفقر والامكان المنافي للغنى
والاحدية ولكان الحق ايضا مع كونه ممكنا بالذات ومحلوقا ممحاثا للخلق
من وجه لان من شأن شيء فقد ماثل ذلك الشيء والحق الواحد الغني الذي
ليس كمثله شيء منزه عن كل هذا وسواه مما لا يليق به ومع صحة ما ذكرنا
الامر المتفق عليه فان تأثير الحق في الخلق غير مشكوك فيه فاشكل الجمع بين
الامرين وعنا لاطلاع المحقق على الامر الكاشف لهذا النوع ان جمهور

الناس نظن انا نرى في غاية الجلاء والوضوح وليس كذلك وانا المع ببعض
اسراره انشاء الله تع فاقول اذا شاء الحق سبحانه ان يطلع على هذا الامر بعض
عباده عرفهم اولا بسر نعت ذاته الغنية عن العالمين بالالوهية وما
يتبعها من الاسماء والصفات والنعوت ثم اراهم ارتباطها بالمالوه
واوقفهم على سر التضايف المسبب على كل واحد من المتضايفين على الامر
وجودا وتقديرا فظهر لهم وجه ما من وجوه المناسبة وعرفهم ايضا ان كل ما يتحد
سواء كان مركبا من اجزاء كثيرة او بسيطا بالنسبة احدية تخصه وان كانت
احدية كثرة وان الغالب والحاكم عليه في كل زمان في ظاهره وباطنه حكم صفة
من صفاته او حقيقة من الحقائق التي تركبت منها الكثرة فاما من حيث ظاهره
فكغلبة احدى الكيفيات الاربعة التي حدث عن احتكاكها امزاج بنسب على
باقيها واما من جهة الباطن فهو ايضا كذلك لان الارادة من كل مريد في كل زمان
وحال لا يكون لها الا متعلق واحد والقلب في الآن واحد لا يسع الا امرا
واحدا وان كان له قوة ان يسع كل شيء والاهم ايضا احدية كل شيء من حيث حقيقة
المسماة ماهية وعينا ثابتة وهي عبارة عن نسبة كون الشيء معينا في
علم الحق ازلا وعلم الحق نسبة من نسب ذاته او صفة ذاتية لا تفارق الموصوف
كيف قلت على اختلاف المذهبين فنسبة معلوميته كل موجود من حيث
شيئيتها في العلم الالهي لا يفارق الموصوف فظهر من هذا الوجه المذكور
مناسبات اخر ولا سيما باعتبار علم مغايرة العلم الذات غذ من يقول
به فالالوهية نسبة والمعلومية نسبة والتعين نسبة وكذلك الوحدة
المنعوت بها الالوهة نسبة والتعين الممكنة من حيث تعريها عن الوجود
نسبة والوجوه الالهي للايجاد بقول كن ونحوه نسبة والتجلي المتعين
من الغيب الذاتي المطلق والمخصص بنسبة الارادة ومتعلقها من حيث
تقيده نسبة والاشتراك الوجودي نسبة وكذلك العلمي فهم المناسبة

بما ذكرنا الان وبما اسلفنا وغير ذلك مما سكتنا عنه احتراز عن الافهام القاصرة
والعقول الضعيفة والافات اللازمة لها فظهر سر الارتباط بحصل الاثر
برابطة المناسبة بين الاله والمألوه فهو الذي تشهد له اعلام الوجود على
اقرار قلب ذي الجحود نبي او انكر است كه كواهي ميدهد بر اثبات او اعلام و
راياتِ موجودات بر اقرار كردن قلب صاحب انكار بعد از رجوع بفطرت يعني
شواهد وجود صانع مبدع از حيات ذرات موجودات لايح است واضواء
كاينات بر بيّنات وجوب خالق مخترع ناطق ومفصح شيخ سعدي
برك درختان سبز در نظر هوشيار هر ورقي دفتريست معرفت كردگار
دفتر كل بيكه بخواند بحق حمد تو بيرد ازدهان از هر ورق نكته كه كويد زدرد
محمد ش خطبه توحيد كويان ذهي انعام والطاف كارسازي
كه هر يك ذره را با اوستاد ازي تعالى الله عما يقول المشبهون بر واجاحدون
له علوا كبيرا بلند است رتبه خداى تعالى از انكه بچيزى مانند شبيه
كنندكان باو وانكار كنندكان او بلندى بر ترك قال الشارح لفظ اعلام
الوجود مستعار لآثار الموجودة الدالة على وجوده وكمال قدرته وعلمه و
انما قال على اقرار قلب ذي الجحود لان كثيرا من الناس ربما جحده بطريق عادة او
وتربية كالمعطلة وعبدة الاصنام فاذا رجع قلبه او بنه عليه عاد معترفا
بوجوده وروى ان زنديقا دخل على الصادق عليه السلام فسأل عن دليل
اثبات الصانع فاعرض عليه السلام عنه ثم التفت اليه وسأله من اين
اقبلت وما قصتك فقال الزنديق انى كنت مسافرا في البحر فصفت علينا
الريح وتلعبت بنا الامواج فانكسرت سفينتنا فتعلقت بساحة
منها ولم يزل الموج يقلبها حتى قذفت بي الى الساحل فنجوت عليها فقال عليه
السلام الذي كان قلبك اذا انكسرت السفينة وتلاطمت عليكم الامواج
فزعا عليه مخلصا له في التضرع طالبا منه النجاة فهو الله فاعترف الزنديق

بذلك وحسن اعتقاده وذلك من قوله تم واذا سكر الفرغ الجزء الاول الحمد لله
اولا واخرا ومن خطبة له عليه الصلوة والسلام الحمد لله الدال على وجوده بخلقه
يعنى حداى تعالى خود دليلست بر وجود خود بواسطه خلق وخلايق را
يعنى بواسطه اظهار ذات خويش در مظاهر خلقيه منهى عن الدليل
على نفسه كما قال الواسطى اظهاره الاشياء عبارة عن ظهوره بصورها
واحوالها بيت ذهى آيت كه بنماى جوخواهى ذيك يك ذره خورشيد الهى
قال الله تعالى سنريهم آياتنا فى الآفاق وفى انفسهم حتى يتبين لهم انه الحق
اى انه الحق المتحقق الظاهر فى كل شئ قال فى فتوحات ابو هيمه ان الذات لو تعرت
عن هذه النسب لم تكن الها وهذه النسب احدثتها اعياننا فنحن جعلناه
بما لوهيتنا الها فلا يعرف حتى نعرف قال عليه السلام الصلوة والسلام من عرف
نفسه فقد عرف ربه وهو اعلم الخلق بالله فان بعض الحكماء وابا حامد اراد عوا
انه يعرف الله من غير نظر فى العالم وهذا غلط نعم يعرف ذات قديمة ازليه
ولا يعرف انها اله حتى يعرف المألوه ثم بعد هذا فى ثانى الحال يعطيك الكشف
ان الحق كان عين الدليل على نفسه وعلى الوهيته وان العالم ليس الا
تجليه فى صور اعيانهم الثابتة التى يستحيل وجودها بدونه وانه يتنوع
ويتصور بحسب حقايق هذه الاعيان واحوالها وهذا بعد العلم بانه سبحانه
آله لنا قوله ومحدث خلقه على ازليته وذات حادث بودن خلق او برابيته
وقدم او لوجوب انتهاء الحوادث الى قديم والا لزم التسلسل كما بين فى موضعه
وباشتباههم على ان لا شئ له لا تشتمله المشاعر وهى الحواس وذات
بمشابهة بودن خلايق بيكديكر بر انكار او شهى ندارد وسائل وغنيود حاجة
وهى الحواس ولا تحجبه السواتر وحاجبا وغير دسترها ونبه على الدليل جميع
ما ذكر من الاعتبارات الخمسة بقوله لافتراق الصانع والمصنوع والحادث والمحدود
والرب والمربوب يعنى از براى ان بكديكر جدا شدن خالق از مخلوق و

وشناسانده از شناخته شده و پروردگار از پرورده شده
قال الشارح وبیانه ان لکل من الصانع والمصنوع صفات
یخصه بها یفارق الاخر وتقریر الحجاج ان المخلوقیة والحدوث والاشتباه
والملموسیة بالمشاعر والحجب بالبواتر من الصفات المختصة بالمصنوع
والمحدود والمربوب فیجب ان ینزه الصانع الخالق رب الکل عنه الاحد لا
بتاویل عدد احد است بمعنی انکه یکی از عدد است یعنی او یکست
نه یکی تا او را دوم و سوم باشد یعنی تعدد در او نیست نه وجودی و
نه نسبی بانکه واحدی از متعدد باشد که نسبت نصفیه وثلثیه و
ربعیه وغیرها با اعداد موجودات داشته باشد زیرا که موجود پیش
یک ذات نیست و از تعدد مرایا تعدد وجه ظاهر دران لازم نمی اید
قال فی موضع اخر واحد لا بعدد الخالق لا یحتاج حرکة ونصب خالق است
و در خالقیت منزه است از حرکات ومتاعب والسمیع لا بادات
شنواست نه بالت گوش والبصیر لا بتقریق آله بصیر است وبینائی او
نه بتوزیع آله ابصار است یعنی شعاع بر مبصرات و الشاهد
لا بمماسة حاضر است وحضور او با اشیا نه بمماسة است والبائن
لا بمزاحمی مسافة جدا است و مغارق از عالم ومنزه است از مبائنت یعنی
اقتران در مسافة و الظاهر لا برویة ظاهر است ومنزه است در ظاهریة
از رویت ابصار او را والباطن لا بلطافة باطن است نه بمعنی لطافت و
مقدار بان من الاشیاء بالقهر لها والقدرة علیها وبانت الاشیاء منه
بالخضوع له والرجوع الیه مبائن وجدا است از اشیا بقلبه وقدرت
بر او و مبائن است اشیا را او بقهر و غلبه و بازکشت با و یعنی مبائنه
او با اشیا و مبائنت اشیا با او بر وجهیت که لایق بکمال اوست و بقص
اشیا بمجانکه گذشت در معنی قوله علیه الصلوة والسلام غیر کل شی لا بمزایلة

جز مغایرة ومباینت اعتبار نیست واتحاد حقیقی شعر

دویی با نیست ره در حضرت تو ‌ همه عالم تویی وقدرت تو

تویی معنی وبیرون تو اسمست تویی گنج وهر عالم طلسم است

هست عالم ذرّه از قدرتش باز ذره عالمی در حکمتش

من وصفه فقد حده ومن حده فقد عده ومن عده فقد ابطل ازله ومن

قال کیف فقد استوصفه ومن قال این فقد حیزه عالم از لا معلوم و

رب از لا مربوب وقادر از لا مقدور یعنی انکس که وصف او کرد پس بدرستی

که تحدید او کرد بتعیین ان وصف وانکس که تحدید او کرد پس بدرستی که تعدید

کرد بحد ومحدود وهر کس که تعدید او کرد پس بدرستی که باطل کرد قدم او ازلی

وانکس که گفت کیف در شان او بدرستی که وصف کرد او را وانکس که

گفت این پس بدرستی که اثبات مکانی کرد او را او عالم است پیش از

انکه معلومی باشد وپروردگار است پیش از انکه مربوبی باشد وتوانا

پیش از انکه مقدوری باشد وقد مر قبل الاشارة الی هذه الصفات

وتفاصیلها فی الخطبة الاولی والحمد لله

حق حمده والصلوة علی محمد

وعلی آلهما المعصومین

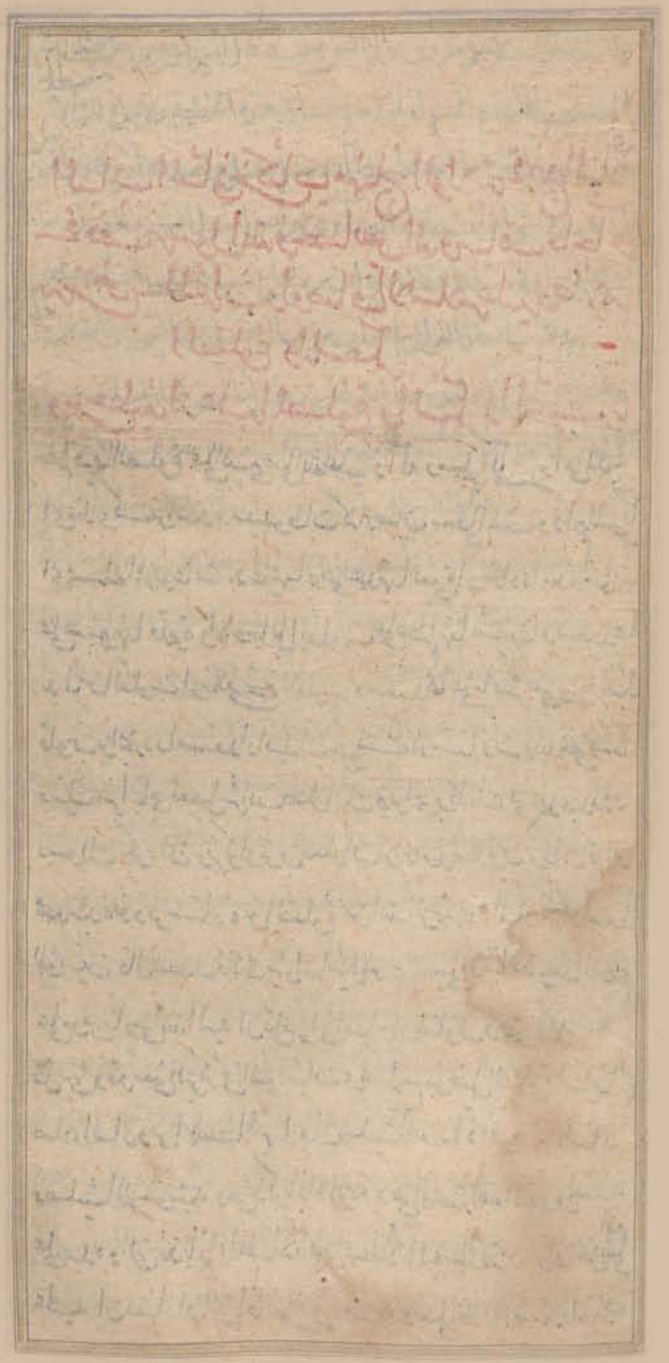
والحمد لله رب

العالمین

۲۲۲

۲۲

۲

الباب الثانی من کتاب منهاج الولایة فی نهج البلاغة
فی نعت رسول الله وخصائص الله ومناقب ما جاء
به من نعوت القرآن واوصاف الاسلام علیه وعلیهم
الصلوة والسلم
ومن خطبة له علیه الصلوة والسلم والتحمید

علم فیها الصلوة علی النبی صلی الله علیه وآله وسلم اللهم داحی المدحوات
ای خدای کسترانندهٔ مبسوطات که ارضین سفلی است وداعم المسموکات
ای ممسک المرفوعات بدعائمها وهی اعمدتها یعنی وای نگاه دارندهٔ سموات
علی بسوتها قدرة والاوجاب القلوب علی فطرائها شقیها وسعیدها
بدل من القلوب ای خالق شقی القلوب وسعیدها علی ما فطر یعنی وای ایزنیدهٔ
قلوب برانجه در استعداد ایشان بجعل است از شقاوت وبدبختی وسعادت
ونیک سرانجامی اجعل سرائف صلواتک ونوامی برکاتک علی محمد عبدک و
رسولک بگردان برتر کوارترین صلوات تراو برومندترین برکات ترابر
محمد بندهٔ تو وفرستادهٔ تو الصلوة من الله الرحمة من الملائکة الاستغفار
للمؤمنین قال السدی قالت بنو اسرائیل لموسی اصلی ربنا فکبر هذا الکلام
علی موسی فاوحی الله الیه ان قل لهم انی اصلی وان صلوتی رحمتی وقد وسعت
کل شیء وقد معنی البرکة فی الشیء ثبات فی اصله مع نمو فقیل الصلوة اصلها
صلاء النار ومن الاصطلاء بها یقال صلیت العود اذا لینته بالنار
وصلیتا للحم شویته وهو مذکور بازاء الرحمة وهی افاضة الله النور من لطفه
علی عبده والتی تذکر بازاء العبادة فی اصطلاء المرء بما رضی من انوار الحق فصلی الله
علیه بان معناه ان الحق افاض النور علیه وصلی الله ای استدفاء بنور

ذلك النور ولاجل شروق نوره الحق عليه قال امير المؤمنين عليه صلوات
المصلين اللهم اتمم له نوره في سياق هذه الخطبة ولاجل ذلك لا
كان رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم يصلي ولصدره ازيز كازيز المرجل
والصلوة التي اطلقت بازاء الدعاء هي تعريض ليتوسل النور والصلاة ما
يصطلى به اي يستدفا وقال عيسى ابن مريم على نبينا وعليهما السلام صلاتي
الشمس في الشتاء قال الغزالي في جواب من سأل عنه في قول النبي صلى الله عليه وآله
وسلم من صلى علي واحدة صلى الله عليه عشرا ما معنى صلوات الله سبحانه
وتعالى على من صلى عليه وما معنى صلوتنا عليه وما معنى استدعائه من امته
الصلوة اير تاح صلى الله عليه وآله وسلم بذلك ام هو شفقة على الامة
الجواب اما صلوة الله تبارك وتعالى على نبيه وعلى المصلين عليه فمعناه افاضة
انواع الكرامات والطاف النعم عليه واما صلوتنا عليه وصلوة الملائكة
في قوله تعالى ان الله وملائكته يصلون على النبي فهو سؤال وابتهال
في طلب الكرامة ورغبة في افاضتها عليه لا كقول القائل اغفر الله تعالى له
وارحمه فان ذلك كالترحم وطلب الستر والعفو ولذلك تختص الصلوة
ودونه قولك رضي الله عنه فخص وطلب الرحمة والمغفرة للعموم واما
استدعاؤه الصلوة من امته فلثلثة امور احدها ان الادعية مؤثرة
في استدرار فضل الله سبحانه وتعالى ونعمته ورحمته لا سيما في الجمع
الكثيف كالجمعة وعرفات واجتماعات الامر الثاني ارشاده كما قال
اني اباهي بكم الامم كما يباهي العالم بكثرة تلامذته وكثرة شفاعتهم ودعائهم
الدال على كمال رشدهم وعلى كمال تاثير ارشاده فيهم وعلى كمال محبتهم له بسبب
ارشاده اياهم فكذلك الانبياء مرتاحون الثالث المشفقة على الامة بتحريضهم
على ما هي سنة في حقهم وتقريبهم روي ان النبي صلى الله عليه وآله وسلم قال
من صلى علي صلوة صلى الله عليه عشر صلوة وحط عشر خطيات ورفع له عشر درج

وروى انه قال صلى الله عليه وآله وسلم اولى الناس بي يوم القيمة اكثرهم
علي صلوة وروى ايضا انه قال صلى الله عليه وآله وسلم من صلى علي في كتاب لم
تزل الملائكة تستغفر له ما بقي اسمي في ذلك الكتاب وروى انه صلى الله عليه وآله
وسلم كان اذا ذهب ربع الليل قام فقام يا ايها الناس اذكروا الله جاءت
الراجفة تتبعها الرادفة جاء الموت بما فيه فقال الراوي قلت يا رسول الله
اني اكثر الصلوة عليك فكم اجعل لك من صلوتي قال ما شئت وان زدت
فهو خير قال الربع قال ما شئت وان زدت فهو خير قال النصف قال ما
شئت وان زدت فهو خير قال يا رسول الله فاجعل صلوتي كلها لك
قال اذا يكفى همك ويغفر ذنبك اي يكفي ما اهمك من امر دينك ودنياك
او يكفي ما اهمك، وروى ان النبي صلى الله عليه وآله وسلم قال من سلم على
عشر امكانا اعتق رقبة وفي بعض الآثار ليردن على اقوام ما اعرفهم الا
بكثرة صلوة علي وفي اخر وعلى انا نحاكر يوم القيمة من اهوالها ومن اهمها
اكثركم علي صلوة قال في الفتوحات المكية في باب اربعين وخمسمائة في
معرفة حال قطب كان من له ولو انهم صبروا حتى تخرج اليهم لكان خيرا لهم
لما كان رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم يذكر الله على كل احيانه و
الله جليس من يذكره فلم يزل رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم جليس الحق
فانما يخرج اليه من عند ربه اما مبشرا او مرضيا بخير وهذا قال لكان
خيرا لهم ومن صبر نفسه على ما شرع الله له على لسان رسوله صلى الله عليه وآله
وسلم فان الله لابد وان يخرج اليه رسوله صلى الله عليه وآله وينبئه بما اتى
او في كتب بما يكون له عند الله من الخير وصاحب هذا المقام يكثر الصلوة على
محمد صلى الله عليه وآله وسلم وعلى هذا الذكر يحبس نفسه ويصبر حتى يخرج اليه
صلى الله عليه وآله وسلم وما من لغات احد على هذا العدم الا ارجاء كبيرا
جدا وكان يعرف بالله صل على محمد ما كان يعرف بغير هذا الاسم ودعا الى

واشعت بر لم یزل مستهترا بالصلوة علی محمد صلی الله علیه وآله لا یفرغ
لکلام احد الا قدر الحاجة وهو مشهود بالمیلد ذلك وکان من اهل الله وکل ما
یتیح لصاحب هذا الذکر فانه علم خص معصوم فانزله بایة شئ من ذلك
الا بواسطة الرسول علیه الصلوة والسلام هو المتجلی له والمخبر عطار
کر دوی خواهی که بکشاید ترا ۔ وانچه جویی دوی بنماید ترا
از دو گیتی اخر زمان ۔ محو حلقه رخ مکردان یکزمان ۔ تا مکر ناخوشید باشد
برستاده جون توان کردن سفر ۔ ذرهٔ تو راه برخورشید کیر
راه ان سلطان دین جاوید کیر ۔ دست از قتراك او یکدم مدار
کر قبولت کرد هرکز غم مدار ۔ کر قبول او سلم کردد ترا
کمتری ملکی دو عالم کردد ت ۔ ایعنی که شیخ قدس سره میفرماید بسیار
مناسب بآیه ان الذین ینادونك من وراء الحجرات یعنی بدرستی
که انکسانی که ندا میکنند ترا وطلب شرف حضور تو مینمایند از ورای حجرات
طبایع که حایل دیوار حدود اربعه است اکثرهم لا یعقلون در نمی یابند
که امریست مستحیل الحصول شعر هرکه او اینجا سر کم کند
خار حد خویش را در کم کند ولو انهم صبروا حتی تخرج الیهم لکان خیرا لهم
از مقتضیات طبیعت بکنند وصبر کنند بر زمان بر داری انجه تو اشان
فرموده تا بمتابعت تو پاك شوند از الاس نفس وطبیعت حتی تخرج
الیهم تا انشانرا بنور حضور مشرف سازی لکان خیرا لهم هر اینه خیر انشان
باشد قاسم تو ساقی حقی کر جان وجهانرا رضیض تو باشد شراب صفا
انانیت دیو وی شریعت دشاری ۔ طریقت توه اری حقیقت تو دانی
تو سلطان جودی وشاه وجودی ۔ بنور جبین رهبر کاروانی
بنور هدایت چراغ زمینی ۔ بنوفعت فزون تر ز هفت اسمانی
خیلی جریئی کریمی کفیلی ۔ تو اقاسمی بنده جاودانی

عطار پاك كردار هستى ذات وصفات تا بيابى هم طهارت هم نجات
زانكه كر يك ذره هستى در رهست در حقيقت بت پرستى در رهست
كر ز ذات خود فنا يابى ترا نور جان مصطفى يابد سزا
تا ز نور جان او سلطان شوى تا ابد شاهنشه عرفان شوى
كر باخلاص فرود آيى براه مصطفا راهت دهد تا بيشكاه
دامن او كير اكر دستت رهست در رهاو باز اكر هستيت هست
كر كدائى او شوى شاهت كند ور نه اكاه اكاهت كند
كر بدانى در حقيقت از احد احمد مرجع تو تا ابد
راه رو را سوى او بايد شدن معتكف در كوى بايد شدن
چون تو كشتى بر درا و معتكف صد جهان بينى بوحدت متصف

قال الشيخ الجندى رضى الله عنه الصلوة لغة هى الدعاء والذكر وفى عرف المحققين حقيقة اضافية رابطة بين الداعى والمدعو والعبد والرب وجوزا اضافتها الى العبد باعتبار وجود اضافتها الى الله باعتبار نهيه من قبل الحق رحمة وحنان وتجلى ولطف وامتنان وعطف ومرافقة واحسان وغفران وغفران ومن قبل الخلق دعاء وخضوع واستكانة وخشوع وابتباع لمحابه ومراضيه والى قربه ومناجاته رغبة ونزوع ويعتبر من حروفها باعتبار الاشتقاق الكبير الذى يعتبرها المحققون فى علم الحروف حقايق الارتباط وهى الوصلة والصلة والوصل والوصال والصولة والصلاة وهذه الحقايق حقايق الارتباط والجمع والمناسبة والمعنى المشترك الجامع المعتبر فى هذه التراكيب هو الجمع والتركيب والتقريب والاتباع والتوحيد فاما الوصلة اتصال مجتمعين واجتماع متصلين بعد الانفصال والصلة اتصال عطاء مرغوب مطلوب من المعطى الى المعطى له والصولة اتصال اتصال تركه

فهرسة

تعريف استيصالية ممن يصول الى من يصول عليه والصلوان يحتى الصلاة
وهو الظهر للخشوع والدعاء طلب لوصول ما يدعو اليه ممن يدعوه و
وصلة الحق لعبده الكامل انما هو التجلي والتنزل والتدلي رحمة وحنانا
ونعمة وانعاما وافضالا واحسانا وامتنانا وفي صلوته يوصل العبد
الكامل به ويجعله خليفة على الخليفة ومصليا اي تابعا للحق المستخلف
في الظهور بصورته والمظهرية الكاملية في الذات والصفات والاسماء
والاخبار عنه والانباء وكذلك صلة تعالى له بالتجليات الاختصاصية
الذاتية والتجليات الاسمائية لمحاقيق الاصطفاء والاجتباء ويعطيه
الصولة من حوله وقوته على الاعداء فهذا بيان الصلوة التي نحن بصدد
بيانه واما صلوة العبد لله تعالى فاتصال سره بحقيقة نشأة الانسان
الكمالية الاحدية الجمعية وربطها بالحضرات التي هي ظهرت
حاملة بصورتها ومنها بدت وانشأت وهي خمسة كلية بحسب الحضرات
الخمس الالهية التي هو احدية جمعها رتبة ووجودا الاولى حقيقته وهو عينه
الثابتة في العلم الالهي وهو صورة معلوميته لله اولا ازلا واخرا ابدا و
الثانية روحه وحقيقته النفس الرحماني المتعين بعينه الثابتة
وحقيقتها ومنها ومجيبها للترويحها وللتنفس عنها من ضيق قابلها
اذ ذاك لانزياح حقايقها وبسبها واحكامها الكائنة الكامنة فيها
ولعدم ظهور اثارها في اعيانها لعدميتها في عينها الا نفس الله سبحانه
الرحماني عنها وروحها الحقيقة الثالثة جسمه وهو صورته وشخصيته
الجسمانية وهيأتها الهيكلية الجسمانية والحقيقة الرابعة هي الحقيقة و
القلبية احديتي جمع روحانيته وطبيعته والخامسة عقله وهو القوة
التي بها يضبط الحقايق ويتعلقها ويحمل العلوم والحكم ويفصلها
وللانسان الكامل حقيقة شاذة سرية عنيته ولها الوقت فقد يكون

وحدانيا وقد يكون فرد انيا ثلاثيا او اكثر خماسيا وسباعيا الى
عشر وهي سر الاهي وواجب على كل انسان فريضة من الله ان يوصل
هذه الحقايق الى الحق في اصولها منها تعينت وانبعثت فيحصل السره
الذي هو العلة الغائية من وجوده ونشاته وهو حقة المستحق في
حبه جنابه وصلة الى الحق المحبوب المطلوب بالعبادة والصلوة
له وصلة منه تعالى اليه وله بالتجليات والاهيات والتجليات
الطيبات الجليات الخاصة بها فيقوم نشاة صلوة العبد لله الصمد
تعالى بصلوة الله عليه ولهذه السر والحكمة كانت كليات الصلوات
خمسة وهي خمسون في المجازات الالهية لكون الحسنة بعشر امثالها اذا
الاحاد في المرتبة الثانية العددية التابعة وهي مرتبة المجازات عشرة
وفي مرتبة التضعيف مائة وفي مرتبة الغايات والكمال الف
والله يضاعف لمن يشآء والله واسع عليم وهنها اسرار نذكرها
انشآء الله تعالى الخاتم لما سبق والفاتح لما انغلق ختم كننده انجه سابق
شده از نبوت انبيا وفتح كننده انجه مسدود بود از طريق نبوت
عطار او نبي بد از آدم وكاف ونون قال نحن الاخرون السابقون
قال صلى الله عليه وآله وسلم خطبنا الحمد لله الذي ارسلني رحمة للعالمين
وكافة للناس بشيرا ونذيرا وجعلني فاتحا وخاتما حمد در ميان
نبوت كوى سابقت كنت نبيا وآدم بين الماء والطين مخصوص او
ودر ديوان مناقب مرسلين مصدوم ولكن رسول الله وخاتم النبيين
منصوص والاجرم بليل بلا عنش بركلبن وبا ينطق عن الهوى بنعم موزون
نحن الاولون والاخرون بصد زبان مترجم است وبر تراز تركيب اول
النبيين في الخلق واخرهم في البعث بصد بيان ناطق ومتكلم اللهم صل
عليه وسلم وكرم كنت نبيا كه علم نبي بود ختم نبوت محمد سپرد

قال الشیخ رضی الله عنه فی فص حکمة فردیة فی کلمة محمدیة انما کانت حکمة فردیة
لانه صلی الله علیه وآله وسلم اکمل وجود فی هذا النوع الانسانی و
لهذا بدئ به الامر وختم فکان بدؤ الامر به انه کان روحه نبیا وآدم
بین الماء والطین ثم کان ختم الامر به انه کان نشأته العنصریة خاتم
النبیین جه کمال رتبت نبوت و رسالت او مهر فال وانقطاع ربات
نبوات و رسالات نهاد بعد از وی طریق نبوت مسدود است و جمله
دعوتها الا دعوت او مردود شعر بلی چون ز انبیا او بود مقصود
جها وامد نبوت کشت مسدود ۰ مثال انبیا همچون سپاهست
غرض از آمدن این پادشاهست ۰ چو سلطان نبوت کشت موجود
نبوت ختم شد کو بود مقصود ۰ چون روح اقدس حضرت رسالت علیه
وآله الصلوة والسلام والتحیة در مقر خفا کنت کنزا مخفیا کوی
سبقت اول ما خلق الله نوری از جانب سوادان آدم و مزدوی زیر تحت
لوای ربوده بی واسطه مطرح اشعه خورشید قدمت نبوت
که اخبار از ذات وصفات واحکام الهیه است اولا و بالذات روح
انحضرت راست و ثانیا بالطلیة والنیابة سایر انبیا راست بین بحکم
ما بالذات لا نزول بالعرض بتقلبات دوار و تقاطع اطوار سمت تغییر
پذیرفت جه من الازل الی الابد ظهور نبوت روحی محمدیست وجمیع
ارواح انبیا مظاهر انعکاس نور شمس نبوت جامعه محمدیه است علیه
وعلیهم الصلوة والسلام والتحیة هر یکی بصورت شانی از شئون
کمالات محمدیه ظاهر شدند واحکام شرایع انشان بر مقتضی ان شان
مخصوص به بعضی امم تا ان جامع جمیع شئون بصورت مکمل ظاهر شده
مبعوث بر عموم خلایق قال الشیخ رضی الله عنه فی الفتوحات لو کان
محمد صلی الله علیه وآله وسلم قد بعث فی زمان آدم لکانت الانبیاء

وجميع الناس تحت حكم شريعته الى يوم القيمة حسا وهذا لم يسبق عامة
الا هو خاصة ع اى كمر تاج وستادكان تاج ده كوهر ازاد كان
هرچه زسكانه وخيل تو امند جمله درين خانه طفيل تو اند
اول بيت ارجه بنام تو نبست حكم تو بجون قافيه اخر نشست
مهر شد اين نامه بعنوان تو ختم شد اين خطبه بدوران تو
والمعلق الحق بالحق واشكار كننده اسرار دين حق بحق شعر
زنطق تو شد كشف اسرار مبهم زسعى تو شد فتح ابواب مغلق والدامغ
جيشات الاباطيل والدامغ صولات الاضاليل دمغ كننده لشكرهاى
اباطيل وشكننده شدت وحملهاى اضاليل حديقه

سيل نامد نهال كن تر از و	مرغ نامد قفس شكن تر از و
هركه برخواست مى فكندش پست	وانكه افتاد ميكرفتش دست
هم عرب هم عجم مسخر او	لقمه خواهان رحمت ازدر او
هركه جون خاك نيست بر در او	كر فرشته است خاك بر سر او
خاك او باش وپادشاهى كن	آز او باش وهرچه خواهى كن

جون لواى نصرت وسلطنت ابدى وعلم عزت وعلاى دولت محمدى بسم
افراخته شد اعناق سطوت قياصره ورقاب صولت وشوكت
اكاسره زير دست ساخته ندا اى انا نبى السيف در عالم انداخت
هركه در عالم همه صيد تو امند پاى كردن بسته در قيد تواند
استعار لفظ جيشات جمع جيشة وهى على ان العدد والتوان
اباطيل المشركين وفوزات فتنهم قال بعض الشارحين الدامغ
القاهر وهو مستعار من الدمغ لهشم عظم الهام واصابة الدماغ
يقال دمغت الرجل اذا شدخت راسه واصبت دماغه وقد يستعمل
ذلك فى القهر العظيم قال الله تعالى بل نقذف بالحق على الباطل فيدمغه

والنكتة في ذلك ان الباطل مطلع امره ان يحيش حيشة تشقر بذا دعا
الى الدفع الذموي هو اسهل الطرق في ذب الاشياء واذا قوي وصال صولة
يضل الناس فيه يحتاج سارعد الى البحث عن المشكل الذي يضل به الناس
ولابد ثم من تعمق وتعوق في مدفع ذلك وفي ذلك المعرض يصال الى الدفع الذي هو
اصعب الطرق فانظر الى تعبير امير المؤمنين عليه الصلوة والسلام عن المعنيين
الدقيقين بلفظين موجزين رقيقين كاحمل فاضطلع اي اشتغل قائما بما ترك
قال الشارح اي صل عليه صلوة مشابهة بجلة رسالتك ومعنى اضطلاعه
بها قوته عليها ونهوضه بها مستوفرا مسرعا لمرضاتك بحيث لم يخرج
كرد اعباء رسالت تراپس باستقلال قيام نمود بامر بوشايندة در
طلب رضاى تو غير ناكل عن قدم ولا واه عن عزم في انكه باز كردد از
اقدام در امر تو ودر انكه سست شود از غريمت وجد در كار واعيا
لوحيك حافظا لعهدك يادكيرند وحى وپيام تو نكهدارنده عهد وپيمان تو
دلها وكابت وحي الهي زبانش ترجمان پادشاهي فلك شد مصعد نور جانش
زمين شد مهبط وحي از دهانش ياضيا على نقاد امرك سعي كننده بر رساننده
امر تو وتبليغ رسالت تو حتى اورى قبس القابس تا افروخته كرداند شعله
نور علم وحكمت طالب مستفيد مقتبس را استعار لفظ القبس وهو الشعلة
لنور العلم والحكمة ودشخ بذكر الورى واضاء الطريق للخابط ودر وشن كردانيد
راه حق تعالى را از براى پاى كوبان بر صيرت در راه او وهديت به القلوب
بعد خوضات الفتن والاثام وهدايت يافتند باو دلهاى عباد الله
بعد از فرو رفتن وخوض بسيار در فتنها وبزه كاريها واقام موضحات
الاعلام واقامة كردن جيج بالغة وبراهين ساطعة وبنرات الاحكام نمي
احكام وقضايا واضحة اللزوم والاشاج ادين اداله فهو اسيك المامون
الامين الذي ينتصب لان يوثق به والمامون الموثوق نعني به وصلعم

تو او را امانت دار خود کرده و او نگاه دارنده حق امانت و موثوق
به شعر امانت دار رب العالمین بود که پیش از وحی در عالم امین بود
وخازن علمك المخزون او خزانه دار علم مخزون نزد تست یعنی مطلع
بر اسرار مکنونه در خزانه غیب و عالم است بر موز مصونه محفوظه
عند علام الغیوب و شهید یوم الدین او گواه تست بر امم در روز قیامت
قال تعالی ویکون الرسول علیکم شهیدا ای یشهد علی الامة باعمالهم واحوالهم
بین یدی الله تع فیعمل بشهادته ویحکم بها وبعثته بالحق و فرستاده تست
بحق و راستی و رسولك الی الخلق و پیغام رساننده تست بخلق قال ابو الوفا
رضی الله عنه البعثة المبعوث وبعث الانبیاء اثارة نفوسهم بقبول الحق
من الحق و تبلیغه الی الخلق فارسالهم اطلاعهم عن آثار التجلی لمشاهدته الحق لاستمام
بنظم مصالح الخلق و هذا فرق واضح بین البعثة والرسالة اللهم افتح
له بفتحك و ظللك بادخارك و سیع کردان از برای او مقام اتساع در حضرت
تو و ظل جود تو و اجزه مضاعفات الخیر من فضلك و جزاده او را زیادتها
خیر از فضل خویش اللهم اعل علی بناء البانین بناه یا رب ای بلند کردان
بر بناء بانیان دین تو بناء او و قیل المراد ببنائه درجته فی الجنة ولکل نبی
وصدیق و ولی فی الجنة مبنی مخصوص به کما قالت آسیة ابن لی عندك بیتا فی الجنة فلکل مؤمن بیت فی الجنة بناء و بناء المرسلین
مظلل علیه و بناه صلی الله علیه وآله وسلم مظلل علی بناءهم علیهم
الصلوة والسلام واکرم لدیك منزلته و گرامی دار در قرب حضرت تو
منزلت و مرتبه او را و اتمم له نوره و تمام و نهایت کمال رسان نور او را
واجزه من ابتعاثك له مبعوث الشهادة مرضی المقالة ذا منطق عدل
وخطبة فضل و جزاده او را از بعث تو مر او را شهادت مقبوله و مقالة
مرضیه که باشد صاحب گفتار عدل و راستی و مخاطبه فضل گوینده

حقا زباطل شعر صادق القول زمين وآسمان نور پاك احمد اندراين جهان
قيل والخطبة كلام تخاطب به غيرك لتدعوه الى امر وخطبة فصل اى كلام
مبرهن بفصل الحق عن الباطل والكلام الفصل الذى يفصل الصواب عن
الخطاء قال تع انه لقول فصل وفصل الخطاب قل هو قال الله فى مدح داود
عليه الصلوة والسلام وآتيناه الحكمة وفصل الخطاب اللهم اجمع بيننا
وبينه فى بيا لعيش وزوار النعم ومنى الشهوات واهواء اللذات وربا
الدعة ومنتهى الطمانينة اى حيث النفس المطمئنة وهذا كلام مسرع
من قوله تع يا ايتها النفس المطمئنة ارجعى الى ربك وتحف الكرامة بارخدايا
جمع كن نيان ماوا ودوراحت عيش كنا نيت از عدم كلفت دراخوت و
ثبات ودوام نعمت وآرزوهاى مشتهيات وخواستهاى لذات وراحت
تن اسانى وغايت اطمينان نفس بلذة معارف حق وانس بذاته اعلى وامن
از مزعجات دنيا وشهنهاى كرامت كه معدست از براى اولياى كرام قيل
اما منى الشهوات واهواء اللذات فما لم يعرف حقايق معانى المنى والشهوات
واللذات على لم يطلع على مراد المتكلم بها فاما المنى فتقديرات النفس و
التقدير اعطاء الموجود حكم المعدوم واعطاء المعدوم حكم الموجود والهوى
محبة تقع فيها المرء من غير اختياره واللذة استطابة الحواس لما تستحسنه
من مدركاتها والاشتهاء من خصايص النفس واللذة وخصايص
الحواس وبين ذلك قوله تع ولكم فيها ما تشتهى الانفس وتلذ الاعين
وههنا اضاف المنى الى الشهوات لمعنى دقيق هو ان فى الجنة كل ما يتمناه
الانسان فى نفسه من الاماني فذلك يوجد فى الحال فيكون على صفة
تشتهيها النفس فكل تقدير فى النفس مشتهى لها فالتقديرات كلها
تقديرات المشتهيات وما يقع فيه المرء من غير اختيار ربما يكرهه والغالب
انه يكرهه وفى الجنة كل ما يقع المرء فيه وان لم يختره فهو متلذذ به مستطيب

له فاذا الهوى ثم سقوط في اللذات ولا يمكن ان يتادى هذه المعاني
المحققه بلفظ احسن من هذه الحال الالفاظ فجزى الله امير المومنين من
بيانه للحقايق وارشاده للساكنين الى اسل الطرائق ومرخيطه له
عليه الصلوة والسلام ابتعثه بالنور المضى بعثكرد اورا بنور نور
بر جهان جان مقدم نورا وست ماية بخش هر دو عالم نورا وست
وقد سماه الله تعالى في القران نورا وسراجا منيرا مولانا امده
اين كيست اين اين كيست اين در حلقة باكان آمده اين نور الله است اين از پس الله
اين لطف واين رحمت نكوين بخت واين دولت نكو درجاره
بد اختران بادوى جون ماه امده قال كعب الاحبار وابن عباس رضى الله
عنهما في قوله تعالى الله نور السموات والارض الاية المراد بالنور الثاني هنا
محمد صلى الله عليه وآله وسلم وقوله مثل نوره اى نور محمد صلى الله عليه وآله
وقال سهل ابن عبد الله المعنى الله هادي اهل السموات ثم قال مثل نوره
محمد صلى الله عليه وآله وسلم اذ كان مستودعا في الاصلاب كمشكوة صفتها
كذا وكذا واراد بها المصباح قلبه والزجاجة صدره اى كانه كوكب دري
لما فيه من الايمان والحكمة توقد من شجرة مباركة اى من نور ابرهيم عليه الصلوة
والسلام وقوله يكاد زيتها يضيء اى يكاد نبوة محمد صلى الله عليه وآله
تبين للناس قبل كلامه كهذا الزيت والبرهان الجلي والمنهاج البادي والكتاب
الهادي بعث كرد اورا به حجت ومعجزات ظاهره وطريق شريعت واضح
سمحة بيضاء وكتاب راه نماينده حديقه از كريبان بعث سر بر كرد
دامن شرع بر زكوهر كرد منبع صدق در دو عالم كرد
منبع رعب در دو بار وداشت بر ده نا بام آسمان افراشت
سايه بخت وپايه تخت اسرة خير اسرة وشجرة خير شجرة اغصانها
معتدلة وثمارها مستطابة خوشيان واهلا وحولها الاهيتر خوشا

واصل او یعنی قریش بهترین اصول شاخهای بشر او معتدل ترین
سیوهای او وفوهشته وسهل الانقیاد مولده مکه محل ولادة او مکه
مکونه بود قطب اصل او بود سیادا ونهاد سر از ان برکرد از ناخوشان
وهجوت بطیبه وهجرت او بمدینه طیبه شعر مکه از مولدش معطر شد
یثرب از مرقدش منور شد علایها ذکر واستوتها صوت تلبیه
شد بطیبه ذکر او ومنتش شد از انجا آوازه دعوت او ارسله بحجة کافیة
وموعظة شافیة ودعوة ملة فیة فرستاد او را بحجت کفایت کننده
وموعظه شفا دهنده از مرض جهل وضلالت ودعوت باز یافته جمیع خلق
وانزل من القرآن ما هو شفاء ورحمة للمؤمنین اظهر به الشرایع المجهولة
وقمع به البدع المدخولة وبین به الاحکام المفصولة ظاهر کرد اینه با وطرق
وشرایع مجهوله دین حق تعالی در ایام فترتی من الرسل قمع کرد با و بدعتهای
معیوبه مدخوله بحریف ودروس کرد اینه با واحکام قطع وفصل کرده
فمن یبتغ غیر الاسلام دینا تحفق شقوته وتقصم عروته وتعظم کبوته
ویکون مآبه الی الحزن الطویل والعذاب الوبیل لیس هر کس که بجوید غیر اسلام
دینی را تحقق شود بدبختی او وکسیخته شود حبل اعتصام او نجات و
خلاص وغنیم باشد بر دوی افتادن ونکونساری او وباشد بازگشت او
باتون دوزخ وسختی عذاب عطار هر که در دین محمد زه نیافت
تا ابد کودن ازین در کر نیافت لما کان صلی الله علیه وآله وسلم خاتم
الانبیاء وان النبوة اغلق بابها واسبل حجابها فلا نبوة بعد محمد صلعم وجب
علی الخلق کلهم من سایر الملل والادیان طاعته والانقیاد له فیما اتی به
وترک ما کان علیه من قبل فکل الطرق غیر متابعته مسدودة وکل
الدعوات غیر دعوة رسالته مردودة باز ار بعثت تو بدست کمال زد
سمار فسخ بر در دکان انبیا شد الله تعالی با ولیه صلی الله علیه وآله وسلم

ارکانهم ونسخ باخر تیاد یانهم وتوکل علی الله توکل الانابة الیه وتوکل میکنم
برخدای توکل بازگشتن بسوی او واسترشده السبیل المودیة الی جنة
الخاصدة الی محل رغبتیه وطلب میکنم راه صواب رساننده بهشت
او قصد کننده بمحل رغبت حضرت او اوصیکم عباد الله بطاعة فانها
النجاة غدا والمجاة ابدا وصیت میکنم شما را ای بندگان خدای به پرهیزکاری
از خدا و فرمان برداری او پس بدرستی که طاعت او امر و زینهار بستکاری
فرداست ومحل رستکاری ابدا دست در تقوی زن و آزاد باش
و در راتس مروی دلشاد باش رغب فابلغ ورغب فاسبغ ووصف لکم
الدنیا وانقطاعها وزوالها واشغالها ترهیب وتخویف کرد پس مبالغه
کرد در آن وترغیب وتشویف کرد پس تمام کردانید آنرا وصف کرد آن
برای شما دنیا را وانقطاع او وزوال او واشغال او فاعرضوا عما یعجبکم
منها لقلة ما یصحبکم منها پس اعراض کنید از انچه بعجب می آورد شما را
از دنیا از برای کمی مصاحبت شما از او اقرب دار من سخط الله وابعد
من رضوان الله نزدیک ترین خانه ایست بسخط وخشم خدای تع ودورترین
خانه ایست از خشنودی خدای فغضوا اعنکم عباد الله غمومها واشغالها لما
قد ایقنتم به من فراقها وتصرف حالاتها پس باز کردانید از خویشتن ای
بندگان خدای غمهای پراکنده دنیا وشغلهای ضایع دنیا چه بدرستی
که بتین دارید بان از فراق او وکردیدن احوال او فاحذروها حذر الشفیق
الناصح والمجد الکادح پس حذر کنید از و حذر کردن مشفق خیرخواه وسعی کننده
در عمل پس واعتبروا بما قد رایتم من مصارع القرون قبلکم واعیاد
کیرید بانچه بتحقیق دیده اید از کشتی کاههای زمانهای پیش از شما
قد تزایلتا وصالهم وزالت اسماعهم وانصادهم وذهب شرفهم وعزهم
وانقطع سرورهم ونعیمهم بدرستی که منقطع شد شادمانها و نعما

انشاد شعر کرهه دنیا سلم آمدیت کم شود تا جشم برهم آمدیت
ای سرای وباغ تو دزدان شوی خان ومان تو بلای جان تو
فبدلوا بقرب الاولاد فقدها وبصحبة الازواج مفارقتها لا یتفاخرون
ولا یتناسلون ولا یتناوبون ولا یتحاورون پس بدیل کرد مذاشان
قرب اولاد بنا یافتن آن وصحبت ازواج بمفارقت جدایی تفاخر بر
یکدیگر نمیکنند ونسل بیدا نمی کنند وزیارت بمدیگر نمیکنند وجواب
سخن یکدیگر باز نمیدهند فاعتبروا یا عباد الله واحذروا الغالب لنفسه المانع
لشهوته الناظر بعقله فان الامر واضح والعلم قائم واعلموا الطریق جدد والسبیل
قصد پس حذر کنید ای بندگان خدای حذر کسی که غلبه کند بنفس امارهٔ خود
ومانع باشد خواهش نفس را وناظر باشد بدیده عقل مقلع شهوت
خود را پس بدرستی که امر جلی وشد روشن است عاقل را وعلم دین الهی
یعنی کتاب الله قایم است وراه شریعت ها مونست وسبیل سعادت اما
وسهل ومن خطبة له علیه الصلوة والسلام الحمد لله الذی
اظهر من آثار سلطانه وجلال کبریائه ما حیر مقل العقول من عجایب
قدرته پس سپاس خدای را که ظاهر کرد از آثار سلطنت وبزرگواری
کبریائی خویش انچه متحیر کرد دیده های عقول را از عجایب قدرت او
هست عالم زده از قلة قدرتش باز زده عالمی از حکمتش
ودفع خطرات هما هم النفوس عن شناختن کنه صفت او شعر
رکنه ذات او کس را نشان نیست که هر چیزی که میگویی تو از آنیست
زهی غایت که چشم عقل وادراک بماند از بعد آن افکنده بر خاک
خداوندا ثنای چون تو پاکی کی آید از زبان آب وخاکی
بدین آلت که عقل او را زبان گفت ثنای چون تو پاکی کی تواند گفت
جز اینت پاکی تو خلق حسابی زهی پاکی که ماه اینم پاکی

سقربان حضرت علیا بقصور ما عرفناک حق معرفتک سقرفکه وما قدروا الله
حق قدره وسقدسان ملا اعلی در مقام لو دنوت انملة لاحترقت بحجیرکه
وما سبحناک حق تسبیحک سعاوم شعر وصف تو کی تواند کرد وانکه زبان صفوت
ذات تو چون تواند دید وانکه بنور دیده علم الیقین کی راست کند سر نکمته
ایمان او درست کو راند دیده دیده برتو غیب ایمان آورده از یقینی
ذات وصفات او راند دیده نه شنیده واشهد ان لا اله الا الله شهادة
ایمان وایقان واخلاص وگواهی میدهم که نیست خدایی الا خدای سزای
سزای پرستش گواهی ناشی از کمال ایمان که تصدیق قلبیت وایقان و
اعتقاد وانکه این تصدیق بنسبت الا موافق واتم واخلاص در توحید و
باستقاد ما سوی از درجه اعتبار وکمال ایقان که ثمره این اخلاص است
یعنی کمال در عبادت ثابت مر اخلاص را فان قیل ما الیقین یقال له ما العبارة
عن ظهور نور الحقیقة فی الموقف فی حال کشف استار البشریة بشاهد الوجد
والذوق لا بدلالة العقل والنقل قال علیه الصلوة والسلام لو کشف
الغطاء ما ازددت یقینا معناه اغا یزداد وضوحا ومشاهدة قیل
الفرق بین الایمان والیقین کالفرق بین الاعمی والبصیر اذا اخبر بطلوع الشمس
فالبصیر ینظرها واما عی لا یشهدها لکن ثبت عنده وجودها بتواتر الاخبار
واشهد ان محمدا عبده ورسوله ارسله واعلام الهدی دارسة ومناهج
الدین طامسة وگواهی میدهم که محمد صلی الله علیه وآله وسلم بنده او و
فرستاده اوست ارسال فرمود او را بحضرت او حال انکه امارات وآثارهای
هدایت ناپیدا بود وقوانین دین مضمحل مضدع بالحق ومنصح للخلق وهدی
الی الرشد وامر بالقصد صلی الله علیه وآله وسلم بس مجاهره تکلم فرمود
بحق ونصیحت کرد خلق را وراه نمود بسبیل صواب وامر کرد بطریق اشفاق
خالی از افراط وتفریط صلی الله علیه وآله وسلم اعلموا عباد الله انه لم یخلقکم

عیشا ولم یرسلکم هملا بدانید ای بندگان خدای که اورا و نیده است شمارا
بی فایده و نفرستاده است شمارا بی کار علم بلغ نعمه علیکم و احصی احسانه
الیکم دانسته است بلوغ کمال نعمتهای خود بر شما و احصا کرده احسان خود
باشما فاستفتحوه و استنجحوه و اطلبوا الیه و استمنحوه پس طلب فتح
از و کنید و طلب حاجت از او نمایید و طالب شوید بسوی او و طلب
بخشش از و کنید فما قطعکم عنه حجاب ولا اغلق عنکم دونه باب بس
قطع نکرده است شمارا از و هیچ حجاب و نه بسته است از شما نزد او هیچ باب
و انه لبکل مکان و فی کل حین و آوان و مع کل انس و جان و بدرستی که او هر آینه
حاضر است بهر مکان و در هر وقت و زمان و با هر انس و جان لا یمله العطاء
ولا ینقصه الحباء ولا یشغله سائل ولا ینقصه نائل زخمت نمی کند
در خزانه او و عطا کردن و کم نمیکرداند از را انچه دهد و نیست نمیکرداند از را
هیچ سائل و استقصاء آن نمیکند هیچ نائل ولا یلویه شخص عن شخص ولا یلهیه
صوت عن صوت ولا یحجزه هیبة عن سلب ولا یشغله غضب عن رحمة ولا
تولهه رحمة عن عقاب و مشغول نمیکرداند او را بچیزی از شخصی دیگر و عاجز
نمیکرداند او را آوازی از آوازی دیگر و مانع نمیشود او را بخشش از ان بستدن
از دیگری و مشغول نمیسازد او را غضبی از رحمتی و باز نمیدارد او را مهربانی
از عقوبت کردن ولا یخفه البطون عن الظهور ولا یقطعه الظهور عن البطون
و نمی پوشاند او را باطن بودن از ظاهر شدن و قطع نمیکند او را ظاهر بودن
از نهان بودن عطار سپد اترا ازین نمیتوان شد مخفی ترا ازین نمیتوان بود
این بنا بر انست که ظهور و بطون حق تع بسبت با مظهر اشیا و مظهر را امریست
زاید بر ذات الهی زیرا که اعیان عالم که مظهر انصورعلمیه و شئون ذاتیه الهیه اند
قرب فنائی و علاء و ناوظهر فبطن فعلن و دان و لم یزل قریب شد بس بعید
گشت و بلند شد پس نزدیک شد و ظاهر شد پس پنهان شد پس آشکاره

شد لم یذره الخلق بلا حیاء ولا استعان بهم لکلال بل فرید خلق با جمیله
ساختن وطلب یاری کردن بایشان از برای مانده شدن وفی خطبة له علیه
السلم والتحیة واشهد ان محمدا عبده ورسوله المجتبی من خلایقه
وگواهی میدهم که محمد بنده ورسول اوست برگزیده از جمیع خلایق او شعر

محمد کافرینش را نشان اوست | سر افرازی که تاج سرکشان اوست
طراز کارگاه آفرینش | چراغ افروز چشم اهل بینش
بمعنی کیمیای اهل خاک آدم | بصورت توتیای چشم عالم

صلی الله علیه وآله وسلم والمقام لشرح حقایقه واختیاره کرده شده از
میان انبیا برای شرح حقایق اسمایی وحل دقایق اسرار الهی عطار

درقوم آموز سر لا یزالی | جهان افروز از قلم معالی
مجالس کوی راز بادشاهی | معما دان اسرار الهی حدیقه

آمد اندر جهان جان همه کس | جان جانرا محمد است انیس
اوسری بود وعقل کردن او | اودلی بود وانبیان تن او
همه شاگرد او ومدرسشان | همه مزدور او ومهندسشان

درکتاب مقصد اقصی است بدانکه شریعت گفت پیغمبر است وطریقت
کرد پیغمبر است وحقیقت دید پیغمبر است چنانکه پیغمبر صلی الله علیه وآله
الشریعة اقوالی والطریقة افعالی والحقیقة احوالی ای درویش انانکه از هر سه
مرتبه خبر دارند کاملند وایشان اعزاند صلوات الله علیهم که پیشوای
خلق اند وهر طایفه که دو دارند هنوز در راه اند وآن طایفه که از هر سه خبر
ندارند ناقصانند اولئک کالانعام بل هم اضل قال صاحب العوارف
یقال الشریعة کالسفینة والطریقة کالبحر والحقیقة کالدر فمن اراد الدر
رکب السفینة ثم شرع فی البحر ثم وصل الی الدر فاول شیء یجب علی الطالب
هو الشریعة والمراد بالشریعة ما امره الله تعالی ورسوله من الاوامر والنواهی

فرموده

والطریقة

والطريقة الاخذ بالتقوى وما يقرب الى المولى من قطع المنازل والمقامات
واما الحقيقة فهي وصول الى المقصد ومشاهدة نور التجلي كما قال صلعم
لحارثة لكل حق حقيقة فما حقيقة ايمانك يا حارثة فاجاب وقال عزفت
نفسي عن الدنيا فاستوى عندي حجرها ومدرها وظمأ وت فهاري واسهرت
ليالي الحديث فمتمسك بدين الله وقيامه بامره شريعة واخذه بالاحوط والعزيمة
بسهره وظمأه وعزوف نفسه عن المشتهيات طريقة وانكشاف عن احوال الآخرة
ووجدانه ذلك حقيقة والخص بعقائل كراماته ومخصوص بفنائس اكرمت
كرامت كرده به بندگان خود از تخلق باخلاق آلهه وتحقق بصفات
باكمالات آلهيه في الفتوحات المكية السؤال الثامن والاربعون من
الاسولة الحكيم الترمذي ان الله مائة وتسعة عشر خلقا ما تلك الاخلاق
الجواب ان هذه الاخلاق مخصوصة بالانبياء عليهم السلام ليس لمن دونهم
فيها ذوق ولكن لمن دونها وتعريفنا بها فيكون عن تلك التعريفات اذواق
ومشارب لا يحيصها الا الله علما وعددا والمرسل على اقتباسها رسائل في كتبهم
وصحفهم الا محمد صلى الله عليه وآله وسلم فانه جمعها كلها بل جمعت له عناية
ازلية قال تعالى تلك الرسل فضلنا بعضهم على بعض فاظهر به من هذه الاخلاق
فاختار ص فاعلم ان الله تعالى لما خلق الخلق خلقهم اصنافا وجعل في كل صنف خيارا من
الخيار خواصهم الموتون واختار من الموتين خواصهم الاولياء واختار
من هؤلاء الخواص خلاصتهم الانبياء واختار من الخلاصة نقاوة وهم
الانبياء الشرايع المقصورة عليهم واختار من النقاوة شرذمة قليلة
هم صفاء النقاوة المروقة وهم الرسل اجمعهم واصطفى واحدا من خلقه هو
منهم وليس منهم هو المهيمن على جميع الخلائق جعله علما اقام عليه قبة الوجود
جعله اعلى المظاهر واسناها صح له المقام تعيينا وتعريفا فعله قد ربي
طينة البشر وهو محمد رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم لانكاثر ولا

ولا تقاوم هو السيد ومن سواها سوقة قال عن نفسه انا سيد الناس ولا
فخر بالرياء والزهد وانيانى انا قولها غير شيخ بباطل قولها ولا اقصد الامحاء
على من بقى من العالم فانى وان كنت اعلى المظاهر الانسانية فانا اشد الخلق
تخفيا بعينى فليس الرجل من تحقق بربه وانما الرجل من تحقق بعبده فلما علم
ان الله اوجده له تع لا لنفسه وما فاز بهذه الدرجة وفقا الا محمد صلى الله
عليه وآله وسلم الا الرسل وراسخو اعلماء هذه الامة المحمدية ومن سواهم
فلا قدم لهم فى هذا الامر وقال فى موضع اخر الاولياء الاكابر علموا ان الله
تعالى ما خلقهم ولا لاحد من خلقه بالتعلق بالقصد الاول وانما خلقهم الله
سبحانه له مشغلوا انفسهم عما خلقوا له وما سوا ما ذكرنا ما علم ان الله
تع اوجده له تعالى بل يقولون انما اوجد العالم للعالم فرفع بعضهم فوق بعض
درجات ليتخذ بعضهم بعضا سخريا وهو عمى عن العالمين هذا مذهب جماعة
من العلماء بالله وقد روى حبر النبى صلعم عن موسى عليه السلام ان الله انزل
فى التورية يا ابن آدم خلقت الاشياء من اجلك وخلقتك من اجلى فلا تهتك ما
خلقت من اجلى فيما خلقت من اجلك وما خلقت الجن والانس الا ليعبدون
والمصطفى لحكام رسالته وبركزيده از براى بكرستهاى رسالات عامه جامعه
شامله بجميع رسالات ايشان از زمان آدم تا زمان قيام قيامت ملك
نبوت از حضرت سلطان رسالتست وجميع شرايع شريعتان وسائر انبيا
تابعان وخلفا ديوان رسالت اولا بن فارض من اللسان المحمدى وكلهم
عن سبق معناى دائرة بدائرتى او وارد من شريعتى وما منهم الا وقد كان
داعيا بقومه للحق عن بتعبيتى والموضحة به اشراط الهدى والحلوة عن
العمى واضح وروشن كرده سد با وعلامتهاى هدايت وجلاء دوكشت
باو ظلمت جهل وكورى دل شعر انت ضوء اليوم يا شمس الضحى
انت بدر الليل يا نور الهدى انت مصباح الهيامى فى الدجى

وجهك المامول اقصى المرتجى ✽ شاد زد اهل عالم وهنگام شادست
كه در زمانه مهدى آخر زمان رسيد آسوده ايم وخاطر ما شاد وخرمست
آسوده ايم وخاطر ما شاد ودوست جون فيض فضل يار جهان در جهان رسيد
سرى كه كائنات بجان طالب وشيد مست خدا يراكه بمراد ايكان رسيد
نشنيد هركه كوش ودل داشت فاتحى كلبانك وصل او كه بكون ومكان رسيد

بدانكه اختصاص حضرت رسالت صلى الله عليه وآله وسلم از ميان انبيا بشرح حقايق كما قال المقام لشرح حقايقه بنا برانست كه اسماء آلهيه كه آدم عليه السلام حامل كل انست وبآن معلم ملائكه است حضرت رسالت صلى الله عليه وآله وسلم حامل حقايق ومعانى آن اسماست وسمى بكلم الهيه است شعر انجا كه او انجا به بينا نبى رسيد
هر نبى انجا بدانا نبى رسيد قال صلى الله عليه وآله وسلم اوتيت جوامع الكلم ✽ بوالبشر كو بود استادش سروش
داشت در اسما بتعليم توكوش تا باسماء ملائك كار داشت
رايت دانش بكردون مى فراشت پاى جون در مكتب عشقت نهاد
آيت لانقربا رفتش زياد فى الفتوحات المكيه ان آدم حامل الاسماء كلها ومحمد صلى الله عليه وآله وسلم حامل معانى تلك الاسماء التى حملها آدم عليه السلام وان كلم است ومن خصه الله الذات فالاسماء تحت حكمه وليس من خصه الله الاسماء ان يكون الشئ عنده محصلا فمحمد صلعم حامل معانى تلك الاسماء التى حملها آدم عليه السلام للجمع وآدم للشفريق
اى كليد جله مخزنهاى حق شعر اى مسماى همه اسماى حق
جوهر كان لولوء دريا تو يى سر معنى در همه اشيا تو يى

وقال فى كتاب عنقاء المغرب فكان محمد صلعم نسخة حق بالاعلام وكان آدم نسخة منه بالتمام وكنا نحن منهما عليهما السلام وكان العالم اسفله واعلاه

فنحن منا وانت الا ملهم نرجع الكل الى من اوتى جوامع الكلم قال صلى الله عليه وآله
بصحيح صورتى انه نهايد اين همه معنى تصحيح سوره انه نهايد اين همه آيت
وكل اى اتى الرسل الكرام بها فانما اتصلت من نوره بهم
فانه شمس فضل هم كواكبها يظهرن انوارها للناس فى الظلم
حتى اذا طلعت فى الكون عم هداى على العالمين واحيت سائر الامم
الا اى احمد مرسل چراغ مسجد وسنى تويى سيد تويى سرور تويى معصود ايشقصى
شرعيتا از نور وشن شد طرقها بر هن شد حقيقتها معين شد ذهى تبين ذهى طه
زهر كامل كه پيش آمد كمالات تو پيش آمد مثال كاملان با تو مثال تيشه با عيقا اصفا
تو دارى مقصد اقصى بود دارى تو هر دادى همه دردند و تو صافى همه صافند و تو
جهان مستان عشق تو زهى سلطان عشق تو همه جويان عشق تو تو اكوالى اكروالا
ز تو زاد آدم از نور ست عالم تويى ومل با تويى زيند كانى
جهان كين تن و دل بود زنده از آنى جهانرا و جانرا حيواتى و حانى
قال تعالى الله نور السموات والارض يا نه سيدارى كه عالم بى اشعه نور الهى
متصور الوجود است باز تا كمان نبرى كه عالم ممكنات كه بى واسطه
مطرح انعكاس آن نور مصرف كردد قال عز شانه عن الامثال مثل نوره
كمشكوة فيها مصباح المصباح فى زجاجة يعنى نور وحدانى مصباح
ذاتا حدى از زجاجه روح محمدى منعكس سكردد و عشكوة سموات و
ارضين شعاع مى اندازد شعر اى وجودت عكس خورشيد جلال
بر توى انا فتاب لايزال سالكانرا آخرين منزل توئى يى
صد جهان در صد جهان از منزل توئى هم جهانى هم جهان مطلقى
هم دم رحمن وهم نفخ حقى درد وعالم هرچه سپا و نيهانست
جمله آثار جهان او روز جانست اصل جان نور مجردان و بس
يعنى آن نور مجردان و بس ليس جميع ذرات موجودات را بحكم خلق جديد

انا فانا من الازل الى الابد از روح فیاض محمدی که نفس رحمانیت جیوتی محمد
میرسد بلب یکنفس استانی ابد الدهر ویس هر دو جهان زنده این یکنفس
این نفس است انکه جودم دردمد ازچمن تن کل جان بردمد
فی کتاب عنقا المغرب الروح المضاف الی الحق الذی نفخ منه فی عالم الحق
هی الحقیقة المحمدیة القائمة بالاحدیة شعر انت روح الحق محیی آدم
یا ابا الارواح جد العالم انت حبی حب زرع العالم زان سبب اسم ادم
للشیخ ابن الفارض من اللسان المحمدی علیه صلوات الله الابدی
وانی وان کنت ابن آدم صورة فلی فیه معنی شاهد بابوتی ولولای لم یوجد الوجود
ولم یکن شهود ولم یعقد عهود بدینی فلا حی الا عن حیوتی حیوته
وطوع مرادی کل نفس مریدة ولا قائل الا بلفظی محدثه
ولا ناظر الا بناظر مقلتی ولا منصتا الا بسمعی سامع
ولا باطش الا بارثی وسدتی ولا ناطق غیری ولا ناظر لا
سمیع سوائی من جمیع الخلیقة خورشید آسمان ظهورم عجب مدار
ذرات کائنات اکو کشف مظهرم ارواح قدس جنبت فوداد عینم
اشباح انس جنبت نکهداریکرم فی الحمد مظهرهما اسماء ذات من
بل اسم اعظم بحقیقت چو بنکرم چو عکس مهر و صبح ازل هویدا شد
جمال عشق ذ ذرات کون پیدا شد درخزانه رحمت بقفل حکمت بود
زمان دولت ما در رسید و در وا شد بجز در اینه جان نا نکرد ظهور
جمال عشق کرم اسم و رسم منتی شد حدیث دوست بیان از کیان پدید
قیامتی که نهان بود آشکارا شد هزار جان مقدس فدای شاه عرب
کرعیش قاسمی از عشق او مهنا شد قال فی کتاب نقش الفصوص
فهو عبد الله رب بالنسبة الی العالم ای ربیه کما یربی الروح البدن ومن
هنا یعلم ان نسخة من الصورتین صورة الحق ربوبیة باطنه وصورة

العالم بربه ظاهره وقال في انشاء الدوائر الانسان نسختان نسخة
ظاهرة وباطنة فنسخته الظاهرة مضاهية للعالم باسره ونسخته الباطنة
مضاهية للحضرة الالهية جامي دريای امکان وقدم بوند وطغيان
اودريائش ازكرم شد بوزخ لايغيان بحريست جان انور شرع شامل بجان پورش
باسد طفل كوهرش محصول كاركون فكان في عرائس التفسير افهمان
جميع الخلائق صورة مخلوقة مطروحة في فضاء القدرة بلا روح حقيقة
منتظر لقدوم محمد صلى الله عليه وآله وسلم فاذا قدم في العالم صار العالم
حيا بوجوده لانه روح جميع الخلائق قال تعالى وما ارسلناك الا رحمة للعالمين
نظم محمد كافرينش رنوعنود ليست بروازافرينده درود ليست
نكويم كافرينش رنومدد يافت كه تفضيلش مدد زالجمال خود يافت
شعاع مهراز نور بسيطش حبابی چند از بحر محيطش
از ينهاسی انور جشم سپنش رخش جشم وچراغ افرينش
مدد زوجمله عالم رادمادم تن اوعالم وادجان عالم
صلى الله عليه وآله وسلم ومرتبة الكمل من الاناسی النازلين
عن درجة هذا الكمال الذی هو الغاية من العالم منزلة القوی الروحانية
من الانسان وهم الانبياء صلوات الله وسلامه عليهم ومنزلة من نزل
في الكمال عن درجة هؤلاء من العالم منزلة القوی الحسية من الانسان
وهم الورثة رضی الله عنهم وما بقی ممن هو علی صورة الانسان في الشكل
هو من جملة الحيوان فهم بمنزلة الروح الحيوانی في الانسان الذی يعطی النمو
والاحساس واعلم ان العالم اليوم بفقد جمعية محمد صلى الله عليه وآله وسلم
هو من العالم في صورة المحل الذی هو فيه روح الانسان عند النوم الی
يوم البعث الذی هو مثل يقظة النايم هنا واغافلنا في محمد صلى الله عليه وآله
وسلم انه سيد الناس والعالم من الناس فانه الانسان الكبير في الجبروت القديم

نسخة هو

نسخة المشوبة

في التسوية والتعديل ليظهر عنه صورة نشاة محمد صلى الله عليه وآله وسلم
كما سوى الله جسم الانسان وعدله قبل وجود روحه ثم نفخ فيه من روحه
روحا كان به انسانا تاما اعطاه بذلك خلقه وتفسير الناطقة قبل
ظهور نشاة صلى الله عليه وآله وسلم كان العالم في حال التسوية
والتعديل كالجنين في بطن امه وحركته بالروح الحيواني منه الذي صحت له به
الحيوة فاجعل ذكرك فيما ذكرته لك فاذا كان في القيمة حي العالم كله بظهور
نشاة مكملة صلى الله عليه وآله وسلم موفرا القوى وكان اهل النار
الذين هم اهلها في مرتبته في انسانية العالم مرتبة ما يموت من الانسان
فلا يتصف بالموت ولا بالحيوة ولذا ورد فيهم النص من رسول الله صلى الله
عليه وآله وسلم انهم لا يموتون فيها ولا يحيون وقال الله فيهم لا يموت فيها
ولا يحيى والملك من العالم كله كالصور الظاهرة في خيال الانسان وكذلك
الجن فليس العالم انسانا كبيرا الا بوجود الانسان الكامل الذي هو نفسه
الناطقة من الانسان الا بالصورة الالهية المنصوص عليها من الرسول
فكذلك نفس العالم الذي هو محمد صلى الله عليه وآله وسلم حاز درجة الكمال
بتمام الصورة الالهية في البقاء والشروع في الصور وبقاء العالم به فقد
بان لك حال العالم قبل ظهوره صلى الله عليه وآله وسلم انه كان بمنزلة
الجسد المسوى وحال العالم بعد موته بمنزلة نائم وحال العالم ببعثه يوم
القيمة بمنزلة الانتباه واليقظة بعد النوم واعلم ان الانسان لما
كان مثال الصورة الالهية كالظل للشخص الذي لا يفارقه على كل حال
غير انه يظهر للحس تارة ويخفى تارة فاذا خفى فهو معقول فيه واذا ظهر
فهو مشهود بالبصر لمن يراه فالانسان الكامل في الحق معقول فيه كالظل
اذا خفي في الشخص فلا يظهر فلم يزل الانسان انا ولهذا كان مشهودا للحس من
كونه موصوفا بان له بصرا فلما مد الظل منه ظهر بصورة الرب

الى ربك كيف مد الظل ولو شاء لجعله ساكنا ثم جعلنا الشمس عليه دليلا
اى ثابتا فمن هو ظله فلا عيده فلا يظهر له عين فى الوجود الحسى الا الله وحده
فلم يزل مع الله ولا يزال مع الله فهو باق ببقاء الله وما عدا الانسان الكامل
فهو باق ببقاء الله ولما سوى الله جسم العالم وهو اعنى الكل الصورى فى
جوهر الهباء المعقول قبل نفخ الروح الالهى الذى لم يزل منتشرا غير معين
اذ لم يكن ثم من تعينه جسم العالم به فكما تضمن جسم العالم شخصيا تهكذلك
ضمن روحه ارواح شخصياته هو الذى خلقكم من نفس واحدة ومن هنالك
قال من قال ان الروح واحد العين فى اشخاص نوع الانسان وان روح زيد
هو روح عمرو وسائر اشخاص هذا النوع ولكن ما حقق صاحب هذا
الامر فيه فانه كما لم يكن جسم آدم جسم كل شخص من ذريته وان كان هو الاصل
الذى منه ظهرنا وتولدنا كذلك الروح المدبر لجسم العالم باسره كما انك لو رأيت
الارض مستوية لا ترى فيها عوجا ولا امتا وانتشرت الشمس عليها اشرقت
بنورها ولم تتميز بعضه عن بعض ولا حكم عليه بالتجزى ولا القسمة ولا
على الارض فلما ظهرت المياه والديار وبدت ظلالات هذه الاشخاص
الغائبة انقسم النور الشمسى وتميز بعضه عن بعض لما طرأ من هذه الصورة
فى الارض فاذا اعتبرت هذا علمت ان النور الذى يخص هذا المنزل ليس النور
الذى يخص المنزل الاخر ولا المنازل الاخر واذا اعتبرت الشمس التى ظهر بها
هذا النور وهو عينها من حيث انفها قلت الارواح روح واحدة وانما
اختلفت بالمحال كما ان الانوار نور واحد غير ان حكم الاختلاف فى القوابل له
لاختلاف امزجتها وصور اشكالها ولما اعطيت هذا المنزل سنة احدى
وتسعين وخمسمائة واقمت فيه شربت الماء فى البئر التى فيه صورته
بل هو عين الماء الا غير فاذا حصل ما حصل منه فى الاوانى تعين عند ذلك
ماء الجب من ماء الجرة من ماء الكوز وظهر فيه شكل اناءه ولون اناءه

صورة ص

تحكك عليه الاواني بالتجري والاشكال مع علمك ان عين ما لم يظهر فيه ما ظهر
اذ كان في النهر غير ان الفرقان في الصورتين في ضرب المثل اذ ماء الاواني
وانوار المنازل اذا فقدت رجعت الى النور الاصل والنهر الاصل و
كذلك هو في نفس الامر لو لم تبق امنية ولا سبق منزل فلما اراد الله بقاء هذه
الانوار على ما قبلته من التميز خلق اجسادا بوزخية تميزت فيها
هذه الارواح عند اشتغالها عن هذه الاجسام الدنيا وتبرى الدنيا في
النوم وبعد الموت وخلق لها في الاخرة اجسادا طبيعية كما جعل لها
في الدنيا غير ان المزاج فقلها من جسد البرزخ الى الجسم نشاة الاخرة
فتميزت ايضا بحكم تميز صور اجسامها ثم لا يزال كذلك ابد الآبدين
فلا ترجع الى الحال الاول من الوحدة العينية ابدا فانظر ما اعجب صنع الله
الذي اتقن كل شيء فالعالم اليوم كله نائم من ساعة مات رسول الله
صلى الله عليه وآله وسلم يرى نفسه حيث هي صورة محمد صلى الله عليه وآله
وسلم الى ان بعث ونحن نجد الله في الثلث الاخير من هذه الليلة التي
العالم نايم فيها ولما كان تجلي الحق في الثلث الاخير من الليل وكان تجليه
يعطي الفوايد والعلوم التامة اعلى واسفل واكمل وجوهها لانها عن
تجلي الحق في الثلث الاخر من الليل وكان تجليه يعطي الفوايد والعلوم
والمعارف التامة اعلى واكمل وجوهها لانها عن تجلي اقرب لانه تجلي في
السما الدنيا فكان علم آخر هذه الامة اتم من علم وسطها واولها بعد
موت رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم لان النبي ص لما بعثه الله بعثه
والشرك قايم والكفر ظاهر فلم يدع القرن الاول وهو قرن الصحابة الا
الى الايمان صحابة خاصة وا اطهرهم بما كان يعلمه من العلم المكنون وانزل
عليه القرآن الكريم وحمله بترجمة عنه مما بلغ افهام عموم ذلك القرن
فصور وشبه ونعت بنعوت المحدثات واقام جميع ما قاله في صفة

خالقه مقام صورة حسية مسوّاة معدّلة ثم نفخ في هذه الصورة الخطاب
روحا لظهور كمال النشاة وكان الروح ليس كمثله شيء وسبحان ربك
رب العزة عما يصفون وكل آية تسبيح في القرآن فهو روح صورة نشاة
الخطاب فافهم فانه سر عجيب فلاح من ذلك لخواص القرن الاول
دون عامته بل لبعض خواصه من خلفت خطاب الشفتين اسرار عظيمة
ومع هذا لم يبلغوا فيها مبلغ المتاخرين من هذه الامة لانهم اخذوها عن
مواد حروف القرآن والاخبار النبوية فكانوا من ذلك بمنزلة السهر
الذين يحدثون من اول الليل قبيل نومهم فلما وصل زمان تلك
هذه الليلة وهو زماننا فاعطي من العلوم والاسرار والمعارف
في القلوب بتجليه ما لا تعطيه حروف الاخبار فانه اعطاها في غير
الحد
مواد بل المعاني مجردة فكانوا اتم في العلم وكان القرن الاول اتم في العلم
واما الايمان ففي التساوي فان هذه النشاة لما فطرت على الجسد
يعب فيها بني من جنسها فما آمن به الاقوى على دفع نفسه لما فيها من
وحب التعرف والنفور من الحكم عليها ولا سيما اذا كان الحاكم عليها
من جنسها يقول بماذا افضل علي حتى اتحكم في بما يريد فينسب الى المؤمن
من الصحابة من القوة في الايمان ما لا ينسب الى من ليست له مشاهدة
تقدم جنسه عليه فكان استعلاهم بدفع قوة سلطان الجسد ان
يحكم فيهم بالكفر بمنعهم من ادراك غوامض العلوم واسرار الحق وعبادة
ولم تحصل له رتبة الايمان بغيب صورة الرسول وما جاء به لكونهم
شاهدين له ولصورة ما جاء به فلما جاء زماننا وجدنا اوراقا يكتوبة
سوادا في بياض واخبارا منقولة ووجدنا العقول عليها ابدا لا
تعدل
على دفعه من نفوسنا اذ وفقنا الله علما ان قوة من نور الايمان اعطى ذلك
ولم نجد ترددا ولا طلبنا آية ولا دليلا على صحة ما وجدناه مكتوبا

من القران ولا سقولا من الاحبار علما على القطع قوة الايمان الذى اعطانا
الله عناية منه وكنا فى هذه الحالة مؤمنين بالغيب الذى لا درجة
للصحابة فيه ولا قدم كما لم يكن لنا قدم فى الايمان الذى غلب على ما يعطيه
سلطان الحس عند المشاهدة فقابلنا هذه القوة تلك القوة
فتساوينا وبقى الفضل فى العلم حيث اخذناه من تجلى هذه الليلة
المباركة التى فاز بها اهل بيتها مما لا قدم للمسلمين الماضين من هذه
الامة فيها ثم ان تجليه سبحانه فى تلك الليل من هذه الليالى الخمسة
التى تعطيها الجديدان فى قوله ان ربنا ينزل فى كل ليلة فى الثلث
الاخر منها الى السماء الدنيا فيقول هل من تائب هل من مستغفر هل من
سائل حتى يصدع الفجر فقد شاركنا المسعدين فى هذا النزول وما
يعطيه غير انه تجلى منقطع وتجلى ثلث هذه الليلة التى نحن فى الثلث
الاخر منها وهى من زمان موت رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم
الى يوم القيمة لم يشاركنا فى هذا الثلث احد من المسعدين فاذا
طلع فجرها وهو فجر فى القيمة لم ينقطع التجلى بل الناجية فلم يزل
باعيننا فنحن بين تجلى دنيا وى واخراوى وعام وخاص غير منقطع
ولا محجوب فى الليالى الزمانية يحجبه طلوع الفجر فوزنا ما حازوه فى
هذه الليالى وفزنا بما حصل لنا من تجلى تلك هذه الليلة المباركة التى
لا نصيب لغيرا هلها حيرا لتلوهم لما فقدوه من مشاهدة الرسول
صلى الله عليه وآله وسلم وكان خيرا لهم فانهم لا يعرفون كيف كانت
تكون احوالهم عند المشاهدة هل يغلبهم الحسد او يغلبون فكفى الله
المؤمنين القتال وكان الله قويا عزيزا فاعرف يا ولى منزلتك من هذه
الصورة الانسانية التى محمد صلى الله عليه وآله وسلم روحها ونفسها
الناطقة هل انت من قواها او من محال قواها وما انت من قواها

هل بصرها ام سمعها ام شمها ام لمسها ام طعمها فانى والله قد علمت اى
قوة انا من هذه الصورة لله الحمد على ذلك ولا اظن على ذلك يا ولى ان
اختصاصنا فى المنزلة من هذه الصورة منزلة القوى الحسية من الانسان
بل من الحيوان انما ذلك نقص بنا على منزلة القوى الروحانية لا تظن
ذلك بل هو اتم القوى لان لها الاسم الوهاب لانها هى التى تهب القوى
الروحانية ما تتصرف فيه وما تكون به حياتها العلمية من قوة خيال
وفكر وحفظ وتصوير ووهم وعقل وكل ذلك من مواد هذه القوى
الحسية ولهذا قال الله تعالى فى الذى احبه من عباده كنت سمعه الذى
يسمع به وبصره الذى يبصر به وذكر الصورة المحسوسة وما من ذكر
من القوى الروحانية شيئا ولا انزل نفسه منزلتها لان منزلتها
منزلة الافتقار الى الحواس والحق لا ينول منزلة من يفتقر الى غيره والحواس
مفتقرة الى الله لا الى غيرة فنزل لمن هو مفتقر اليه لم يشرك به احدا
فاعطاها الغنى فهى تؤخذ منها وعنها ولا تأخذ هى من سائر القوى
الا من الله فاعرف شرف الحس وقدره وانه عين الحق ولهذا لا يكمل
النشأة الآخرة الا بوجود الحس والمحسوس لانها لا يكمل الا بالحى فالقوى
الحسية الخلفاء على الحقيقة فى ارض هذه النشأة عن الله الا ترى
سبحانه كيف وصف نفسه بكونه سميعا بصيرا متكلما حيا عالما
قادرا مريدا وهذه كلها صفات لها اثر فى المحسوس ويحس الانسان من
نفسه قيام هذه القوى به ولم يصف سبحانه نفسه بانه عاقل ولا
مفكر ولا متخيل وما ابقى لنا من القوى الروحانية الا ما للحس شاركه
فيه وهو الحافظ والمصور فان له اثرا فى الحفظ والتصوير طولا الا ترى
ما وصف الحق بهما نفسه فهو الحافظ المصور فهما ان صفتان ذوقيتان
وسنبه فنبه لما انبهناك عليه لئلا ينكر قلبك لما انزلناك

منزلة القوى الحسية لخاسة الحس عندك وشرف العقل فاعلم انك ان
الشرف كله في الحس وانك جهلت امرك وقدرك فلو علمت نفسك علمت
ربك كما ان ربك علمك وعلم العالم بعلمه بنفسه وانت صورته فلا بد ان
تشاركه في هذا العلم فتعلمه من علمك بنفسك وهذه نكتة ظهرت
من رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم حيث قال من عرف نفسه عرف ربه
اذ كان الامر في العلم الحق بالعالم علمه بنفسه وهذا نظير قوله تعالى سنريهم
آياتنا في الآفاق وفي انفسهم فذكر النشأتين صورة العالم بالآفاق ونشأة
روحه بقوله في انفسهم فهو انسان واحد ذو نشأتين حتى يتبين لهم اي
للرائين انه الحق ان الرائي فيما راءه الا الحق لا غيره فانظر يا ولي ما الطف
رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم بامته وما احسن ما علمهم وعاطفهم
هم نعم المدرس والمثقف حبانا الله ممن مشى على مدرجته حتى التحق بدرجته
آمين نعم بته فان كنت ذا فطنة فقد وما نا اليك بما هو الامر عليه
بل صرحنا بذلك وتحملنا في ذلك ما يتيب الينا من نكير ما اشرنا به في
هذه المسئلة من العلماء الذين يعلمون ظاهرا من الحيوة الدنيا وهم عن الاخرة
هم غافلون والله لولا هذا القول لحكمنا عليهم بالعمى في هذه العين الدنيا
والاخرة كما حكم الله عليهم بعدم السماع بعد سماعهم في قوله ثم نادوا ولا
تكونوا كالذين قالوا سمعنا وهم لا يسمعون مع كونهم سمعوا نفي عنهم السمع
وهكذا اعلم هؤلاء بظاهر الحيوة الدنيا فلا يدركه من الامور المحسوسة لا غير
لان الحق تعالى ليس سمعهم ولا بصرهم انتهى كلامه فهو صلى الله عليه وآله
وسلم نقطة دائرة الوجود ونكتة سر الله في كل موجود رسالتين

بحر عشقت در عنى پنهان شده درد وكون عالمى پنهان شده
هر چه در توحيد مطلق آمده آن همه در حق محقق آمده

لما رآته صلى الله عليه وآله وسلم حازه رجة الكمال بتمام الصورة الالهية في

العلم

ظاهر

فی البقاء والشیوع فی الصور وبقاء العالم به یعنی انحضرت حایز درجه کمالست
بانکه متصف است بتمامی صورت الهیه اولا در بقاء روح کلی محمدی بقاء
ازلی ابدی دارد وثانیا در شیوع در صور هم خانجه حق تع شیوع الصور
در تجلی وثالثا در بقاء عالم با وهمچنانچه بقاء عالم بحق تعالی است دونیهما
اکسیر عالی تو در اجساد کاینات ای مایهٔ جهانهم را اصل وکان نوی
وفی الحدیث المروی عن رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم ان الله یقول
لولاک یا محمد ما خلقت سماء ولا ارضا ولا جنة ولا نارا وذکر خلق کل ما
سوی الله ودر تورتر آمده است که نزدیان نخلق انسانا نصفشا و
هیئتنا شعر بهر خویشان پاک جانرا آفرید بهر او خلق جهانرا آفرید
فهو صلی الله علیه وآله وسلم الاول والاخر والظاهر والباطن
وهو بکل شیء علیم فانه الاول بالقصد لانه العلة الغایة من العالم وذا
شان العلة الغایة ان یکون کذا وهو الاخر بالایجاد لانه اخر جمیع الموجودات
فی الوجود کما ذکر وهذا ایضا من شان العلة الغایة وهو الظاهر بالصورة
وهذا ظاهر والباطن بالسورة ای بالشرف والمنزلة لان باطنه علی صورة
الحق وان لم یکن ظاهرا من صورته عند اهل الصورة وهو صلی الله علیه
وآله وسلم بکل شیء علیم لما قال اوتیت جوامع الکلم ✿ هرچه بود درج در صحیفه هستی
نسخه باشد از کتاب محمد صلی الله علی محمد وآل محمد از نحای مؤدای
کلام سابق بر فطن محقق مشرب وذهن عشقی مذهب واضح گشته که غرض
از خلق حق تع عالم را شهود وجه ابدیست در مرآتی حسن محمدی بدیده
مظاهر عشق سرمدی بنابرین استاد کارخانهٔ تکوین از صفحات آئینهٔ صفات
مصطفوی آئینها ساخت جلوهٔ حسن بینهایت خود را بس وصفین
محبیة ومحبوبیت وشاهدیة ومشهودیة میان ذات احدی ومرآة حسن ابدی
محمدی اظلال واشباح انداخت مرایی ومجالی عاشقی ومعشوقی صورت

لبست بروجهی که در مظهری بوصف عاشقی ظهور کند و در مظهری دیگر بنعت
معشوقی جلوه نماید تا بحکم التفصیل فی الاجمال جمال حسن از هر کمال زیباتر
نماید بسی لذت وصال زیاده تر گردد **رباعی** گر چه عاشق خود بود معشوق خود

بهر لذة دد و سگ بر زند	پس هر آنکه غالبا فتد در شغف
سگ باید تا شقی بر ان طرف	۹ ففی النشاة الاولی تراث لآدم
بمظهر تواقت الاسومة	وکان استدلاب المظاهر بعضها
لبعض ولا حسن یضاهی بهجة	وما برحت سدو تخفی لعلة
علی حب الاوقات فی کل حقبة	وتظهر للعشاق فی کل مظهر
من اللبس فی اشکال حسن بدیعة	تجلیت فیهم ظاهرا واحتجبت
باطنا بهم فاعجب لکشف بسترة	وما دونت ایاها وایای لم تزل ۵

ولا فرق بل ذاتی لذاتی احببت ۶ چون نور حسن و جمال آدم از نور وجود حضرت
ستید و سرور عالم صلی الله علیه وآله وسلم بقلب و قالب آدم بتابید
پس معنی آدم جامع اوصاف کمال الهیه گشت و صورة او محلی لطافت
صورت حق پس اول صورتی که مرآة حسن اصلی محمدی شد آدم بود که جوهر
جوهر ذرة مصطفوی همین مایه حضرت طینة آدم بیدی اربعین صباحا
گشت در قالب لقد خلقنا الانسان فی احسن تقویم از مباشرت نخست
فیه من روحی بهیکل کمل خلق الله آدم علی صورته مشکل شد لاجرم
قبله شاجدین ملائکه اعلی گشت حافظ ملائکه در سجود آدم زمین بوس تو نیت کرده
که در حسن تو سری یافت پس از طور انسانی پس حسن کامل جامع محمدی که در
آدم بوصف جمعی احدی بود در ذریت او منشعب شد و انقسام پذیرفت
هر کس را بصورتی مناسب او در جلوه آورد **شعر**

یوسف صدیق را بر روی زد	خیمه حوری ز سوتا سوی زد
جان داود از صدا بر جوش کرد	صوت او مر خلق را مدهوش کرد

بر کف موسی ذد و پیدا نمود با هم عالم ید بیضا نمود
دم ز احیا بر دم عیسی فکند شور احیا در همه دنیا فکند
قال الله تعالی خطابا لحبیبه صلی الله علیه وآله وسلم ولقد آتیناک
سبعا من المثانی والقرآن العظیم یعنی البتاس کردیم ترا انوار هفت صفت
از صفات ثامات ما تا متصف شدی بان ومتخلق گشتی بتخلق ان وسبع
المثانی هفت دریاء صفات سبعه قدمیه است که حضرت براصم دآن
غسل کرده والتباس فرموده او را از انوار آن صفات قدمیه کسوة
ربوبیت خویش تا مرآة الله باشد در بلاد الله وعباد الله منشاه من بحر
علمه شرابات ومن بحر قدرته ومن بحر سمعه ومن بحر بصره ومن بحر کلامه
ومن بحر ارادته ومن بحر حیوته فصار عالما بعلمه قادرا بقدرته سمیعا
بسمعه بصیرا ببصره متکلما بکلماته مریدا بارادته حیا بحیوته پس آنحضرت
صلی الله علیه وآله وسلم بعلم حق تعالی میداند ما کان وما یکون
وبه قدرة او تقلب اعیان می کند در سموات وارضین وبسمع او می شنود
حرکات خواطر وبه بصر او مشاهده میکند ما فی الضمایر وبکلام او
متکلم میشود بحقایق ربوبیت ومعبودیته وبارادت اوست هرچه
ارادت میکند وبحیوة او زنده میگرداند دلهای مرده را وابدان
فانیه را آفتاب مهر احمدای پسر از هزاران دون آرد سر بدر
نور علمش عالمرا رایی کند نور رویش عقل شیدایی کند نور خیمش غارة
دلها کند نور زلفش حل مشکلها کند نور لعلش باده در جوش آورد
تا که مستان را در آغوش آورد نور جانش می نگنجد در جهان
اهل خود را میکند نوخان ومان صلی الله علیه وآله وسلم ومن
خطبته له علیه الصلوة والسلم واشهد ان محمدا عبده الصفی و
امینه الرضی صلعم وگواهی میدهم که محمد صلی الله علیه وآله وسلم

سنده اوست خالی از کدورات کون و امین مرضی اوست ارسله بوجوب
الحج وظهور الفلج و ایضاح المنهج فرستاد او را بوجوب حجها بر خلق
و ظهور فوز و فلاح و روشن کردانیدن راه حق پس رسانید رسالت
را بمجاهره فبلغ الرسالة صادعا بها و حمل علی المحجة ذالاعلیها پس
رسانید رسالت خدای تعالی آشکارا و بمجاهره و اقام اعلام الاهتداء
و منار الضیاء و جعل امراس الاعتصام متینة و عری الایمان وثیقة
و اقامت نمود و بپای داشت علمهای هدایت و نشانهای ضیا و کرد اسبند
مرسهای عهود اسلام را متین و محکم و بندهای عقود ایمان را وثیق
و مستحکم حل بقیه چون در آمد صدف کشای ازل
پر کهر شد دهان علم و علم تا بنکشاد علم او کان را
شمعها شعدان نشد طاز را چون در آمد بر کز سفلی
کفت دین را هنوز نو طفلی دایکی کرد دین یزدان را
تا بپرورد نور ایمان را و من خطبة له علیه السلام الحمد لله العلی
عن شبة المحلوقین سپاس خداوندی را که بلند است رتبة او از شائبهٔ
باطل و یق الغالب لمقال الواصفین غالب است بر مقال وصافان
جه بکمال ذات و صفات ممتنع است از احاطهٔ علم و وصف هر قائلی
و اصفان را وصف او در خور دنیست لایق هر مرد و هر نامرد نیست
عجز از ذهن شد با معرفت کو مدد در شرح آید وصف ذات
ای بروز از وهم و قال و قیل من خاک بر فرق من و تمثیل من
الظاهر بجایب تدبیره للناظرین ظاهر است جل شانه بعجایب و غرایب
تدبیر او نظام عوالم را بر دیدهٔ ناظران بدیدهٔ بصیرت سعد
عجایب نقشها بین جلوه فرومی چنین کو بادوست بنشینی ز دنیا و اخرت
الباطن بجلال العزة عن فکر المتوهمین باطن است بجلال عزت از فکر هر متوهم

قسم خلق از وی خیالی بیش نیست زو خبر دادن محالی بیش نیست
ذره ذره درد و کیتی و هر چه هست هر چه دانی نز خدا ان فهم تست
برتر از علت و برون از غایت است زانکه در قد و سی خود نی بشایست
العالم بلا اکتساب ولا ازدیاد ولا علم مستفاد دانا است بی علمی کسب
کرده شده و بی علمی که قابل زیادتی باشد و نه بعلمی که مستفاد شده باشد
جز این جمله صفات حدوثست بل علم قدیم که عین ذاتست شعر
علم را انکو در تحقیق بشفت اتحاد عالم و معلوم گفت
المقدر بجمیع الامور بلا روية ولا ضمير تقدير كننده همه جميع امورست
فکروع می الذی لا تغشاه الظلم ولا تستضئ بالانوار اصدای که هیچ شاید
او را تاریکی وظلمت و شئی نمیکند با نوار بل هو نور السموات و
الارض مثل نوره کمشکوة فیها مصباح ولا یوهقه لیل ولا
یجری علیه نهار و در نیابد او را جل شانه رسیدن شب و جاری
نمیکردد بر او طلوع نهار لیس ادراکه بالابصار ولا علمه بالاخبار نیست
ادراک کردن او بدیدن چشم و نیست علم او بخبر دادن غیر منها
فی ذکر النبی صلی الله علیه و آله وسلم ارسله بالضیاء و قدمه
فی الاصطفاء فرستاد او را بنور تام هدایت عام و مقدم داشت
او را در اصطفا و برگزیدن بر جمیع برگزیدگان خویش شعر
سرامد ثرین همه سروران گزیده ترجمله پیمبران
فرق به المفارق وساور به المغالب پس استظام داد با و شعرقان ایزد
دین و غالب کرد انید با و غالبان بر اهداء دین و ذلل به الصعوبة
وسهل به الحزونة و اسان کرد با و دشخوار یها و نرم کرد انید با و
درشتیهای در طریق خدای نوشید از وی همه طعا از وست
حل و عقد جمله مشکلها از وست حتی سرح الضلال عن یمین و شمال

تاكسيل كرد كراهى را از جانب راست وجب قال الشارح اى طرح زدن
الافراط والتفريط عن قوى النفوس الغافلة كالغاء جنبتى الحمار عن
ظهر الدابة وهو من لطيف الاستعارة ومن خطبة له عليه الصلوة
والسلام ارسله حين فترة من الرسل وطول هجعة من الامم
ارسال فرمود حضرت خاتم مرسلين را عليه افضل صلوات المصلين
در مدت فترت رسل وطول خواب غفلت امم حه از زمان بعثت عيسى
على نبينا وعليه الصلوة والسلام قريب شش صد سال گذشته بود
كه آن مدت از اولوالعزم هيچ نبى مرسل نگذشت تا بمين نفس مسيح خاص
دلهاى مرده را زنده گردد وهجعت خواب سبك است كه در اول شب در مى ايد
استعاره است از عموم غفلت وجهالت در اهل زمن قبل از بعثت
سيد المرسلين صلوات الله عليه وعليهم اجمعين واعتراض من الفتن
وانتشار من الامور وتلظ من الحروب ودرحين كثرت عزيمت ضعيف
وپريشانى در امور دين واشتعال نيران حروب وقتال والدنيا كاسفة
النور ودنيا پوشيده نور بود يعنى نور وحى از منقطع بود واصل
الكسوف الانقطاع ظاهرة الغروق اشكارا قريب معناه ان الدنيا
اذا ولتها آمرنا فدالحكم من عالم الحق لم يسق لونيتها وحادثها التى تعرضها
الغافلين وتخدع بها المبطلين دونق وظهور واذا استولى عليها
الفجار والظلمة ظهرت خدايعها وبدت حبايل مكرها على حين اصفرار
من ورقها وحين زرد شدن برك او كناية عن وقت انقراض الدنيا
ودنوها من العسبى كالورق اذا اصفر كان له اوان التفتت والتبدد
وهذه الكلمة ماخوذة من قوله تعالى ثم يهيج فتراه مصفرا وايايس من
ثمرها وحين نوميد شدن از ميوه او كناية عن قوايد الناس من مزرعة الدين
التى وصفت فى قول النبى صلى الله عليه وآله وسلم الدنيا مزرعة الاخرة التى

وصف واغوارار من بایها وحین فرورفتن او کنایة عن مغیض العلوم و
نقصانها قد درست اعلام الهدی بدرستی که مندرس شده بود ومحو
کشته بود اثار وعلامات هدایت وظهرت اعلام الردی وظاهر وغلبه شده
بود علامات هلاکت ضلالت فهی بجهمة ای مقطبة وجهها لاهلها
پس دنیا روی باهم کشیده وبدخوی بود با اهل خویش تجهم الدنیا لاهلها
استشعابا لها لظهور مایکرهونه عاینته فی وجه طالبها ترش روی بود در روی
طالب خویش استعارة عن صعوبتها الی طلابها ثمرها الفشه وطعامها
الجیفة میوه دنیا فشه دردبن بود وطعام او جیفه گندیده بود وفی الخبر
الدنیا جیفة وطالبها کلاب وسر رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم
بشات میتة شائلة برجلها فقال اترونها هینة علی اهلها فقالوا بلی یارسول الله
فقال صلی الله علیه وآله وسلم الدنیا اهون علی الله من هذه علی اهلها شعر

ومن یذق الدنیا فانی طعمها	وسیق الینا عذبها وعذابها
وما هی الا جیفة مستحیلة	علیها کلاب همهن اجتذابها

وشعارها الخوف ودثارها السیف وشعارا وترس بود ودثارا وتیغ
حدیقه انبیا راستان دین بودند خلق را براه راست بنمودند

چون بغرب فنا فرو رفتند	باز خود کامگان برآشفتند
بر هدایت ظلمت از شب شرک	بوسها داد کفر بر لب شرک
این جلیل وحوش خلق دردست	وان جنیل وفرامتاب پرست
این صنم کرده سال ومه معبود	وان جدا مانده از همه مقصود
بدعت شرک بر بر آورده	زندقه جمله سر برآورده
منه رس گشته علم دین خدای	ممکنان تا ژخای وهرزه درای
دین زردشت آشکاره شده	برده رخ پاره پاره نشده
خانه کعبه گشته بتخانه	بگرفته بظلم بیگانه

عتبه و شیبه و لعین بوجهل یک جهان پر زناکس و نااهل
عالمی پر سباع و دیو و ستور صد هزاران ره و چه و هر کور
بر چپ و راست غول و پیش نهنگ راه پر کشته کور و هر لنگ
پر ضلالت جهان و پر نیرنگ بر خرد سنده راه دین شده تنگ

وجوب استداد مدة طویلة فترة من الرسل و استغال طوایف انام بمناهم و عبادت اصنام بر حد افراط رسید نسیم عنایت ازلی از مهب عاطفت بر بیط وزید کوفت و صبح سعادت ابدی از مطلع عنایت احدی دمید آغاز نهاد و نور نبوت محمدی عالمگیر شد و آفتاب رسالت عظمی از اوج سپهر بطحا طالع گشت تا بظهور او ظلمات کفر و عصیان بنور طاعت و ایمان مبدل شود و لیالی اشقاوت با یام سعادت متحول گردد شعر

نبی آتانا بعد یاس و فترة من الدین و الاوثان فی الارض نسبد
فارسله ضوءا منیرا و هادیا یلوح کما لاح الصقیل المهند

بر آمد بدرج شرف اختری نه اختر که شاه بلند افسری
بگلزار ها سیم گلی بر شکفت که کشته مردم از آن در شگفت
بباغ رسالت نهالی دمید که ظل ظلیلش بطوبی رسید
عجب کوکبی بر سپهر جلال بر آمد که از نور او لا یزال
چراغ هدایت چنان بر فروخت که از پرتوش جان کفار سوخت

نسیم صبحگاهی چون این مژده ببوستان رساند غنچه دهان بسته بخنده بر کشود و چنار در دست زدن آمد و سرو سر بر آسمان برافراخت شعر

قافله زن یاسمن و گل بهم قافیه گو بلبل و قمری بهم
نو ورق باغ از علم سرخ و زرد پنجه ها ساخته بلا جورد

سوسن آزاد اگر بنده این دوزکار میکرد شایستگی دارد یاسمین اگر جان بر کف دست نثار میکند محل است آمد بهار ای دوستان منزل نشوی

کرد عروسان بهر خریدن تا جوان کنیم ۞ آمد رسول در حرمین کین طبل را بزن
جانم فدای عاشقان امروز جان فشان کنیم ۞ جاء الملک الاکبر ما احسن المنظر
حتی ملأ الدنیا بالعبهر والعنبر ۞ جاء الفرح الاعظم جاء الفرح الاکبر
جاء الکرم الادوم جاء القمر الاقمر ۞ آوازم بافت در حرم امن وحش وطیر
رو آسوده گشته در کنف امن ایمن رجا ۞ کرده فراز و گشاده کمر از میان تبع
وایام برگرفته زه از کردن کمان ۞ از غصه خون گرفته جوی ظلم را مجری
وز خنده بازمانده جو گل عدل را دهان ۞ وخطبة اخری علیه السلام
بعثه والناس ضلال فی حیرة وخابطون فی فتنة بعث کرد خدای تع آنحضرت را
علیه الصلوة والسلام والتحیة ورد مانده در حیرت گمراهی بودند و پای کوبان
در فتنه دین قد استهوتهم الاهواء بدرستی که سرکشته کرده بودایشانرا
هواهای نفوس واستر طهم الکبراء ولغرامیده بودایشانرا اطراف حق وحق
وکبر او خیلاء واستخفتهم الجاهلیة الجهلاء وسبک کرده بودایشانرا
جاهلیة بر کمال خویش قوله الجهلاء وصفها اشتق من الوصوف کما قال الیل
الیل حیاری فی زوال من الامر وللبیال من الجهل حیرانان در تنزل از امر دین
ووساوس جهل آیین فبالغ صلی الله علیه وآله فی النصیحة ومضی علی الطریقة
ودعا الی الحکمة والموعظة پس مبالغه کرد در نصیحت ورفت بر طریقت و
جاده وصول بحقیقت ودعوت خلایق کرد بحکمت وموعظه وفی خطبة
اخری له مستقره خیر مستقر ومنبته اشرف منبت فرارگاه او بهترین
قرارگاهها بود ومحل نشو ونمای او شریفترین محلی بود فی معادن الکرامة
ومماهد السلامة در معدنهای کرامت وارامگاههای سلامت استعار
مماهد السلامة لاراضی الحجاز کالمکة والمدینة لکونهما محل العبادة والخلوة
بالله والسلامة من اعدائه قد صرفت نحوه افئدة الابرار ونیطت
ازمة الابصار بدرستی که منصرف شد بجانب حضرت او دلهای ابرار واجیاد

وبازکرد انیده شد بسوی خدمتش واز مُه ارباب بصیرت وابصار دفن الله
به الضغائن واطفاء بها النوائر دفن کرد خدای تعالی باو صلی الله علیه وآله
کینهای دیرینه وورنشاند شعلها وعداوتهای مانریة والف بها احوالنا
وفرق به اقرانا والف ما دام حق تعالی بوجود حضرت حق تعالی رسالت
علیه الصلوة والسلام والتحیت والاکرام میان برادران دردین ومتفرق
کرد انید باو اوان والیقان مجتمع بین شرک اعزبه الذلة واذل به العزة عزیز
کرد انید باو ذلة مسلمین وخوار وذلیل کرد انید باو عزة مشرکین شعر
هرکه برخواست حق فکندش بپست وانکه افتاد میکرفتش دست
کلامه سبحانه لسان کلام او بیان حقیقت است وخاموشی او لسان
حکمت قال الشارح ای سکوته مما یفید کما ککلامه فان الصحابة کانوا اذا
فعلوا فعلا علی عادتهم فسکت عنه علموا انه مباح فی الدین فاشبه ذلک
باللسان فاستعار لفظه له مولانا خاموشی بظربان شمع طراز
بد زبانش کوته از افشای راز بیشتر او قات او خاموش بود
نادرا هم کو هر افشان میشدی رباعیه شاهیست که تو هرچه بپوشی دانند
در کام وزبان کرچه وشی دانند هرکس هوس سخن فروشی دانند
من سبّه ام که خموشی دانند فی الرسالة القشیریة السکوت فی وقته
صفة الرجال کما ان النطق فی موضعه من اشرف الخصال وکم بین عبد سکت
تقاوتا عن الکذب والغیبة وبین عبد سکت لاستیلاء سلطان
الهیبة قیل صمت العوام بلسانهم وصمت العارفین بقلوبهم وصمت المحبین عن
خواطر اسرارهم وقال بعضهم لو امکنت لسانک لم تنج من کلام قلبک ولو
صرت رمیما لم تخلص من حدیث نفسک ولو جهدت کل الجهد لم یکلک
روحک لانها کاعنة للسر شعر مجلس روح جان پی کوشیست
اندرانجا سماع خاموشیست طبع قوال راز بون باشد

عشق را مطرب از درون باشد ۴ قاسم همه مردان خداست وخوشند
هان تا نکنی غلغله در بزم خوشان ۵ خمسه کرهر کردها نشز عشق شیرین
روا نباشد کوکرد کفتکو کردد اشارة الی الانبیاء علیهم الصلوة والسلم
فاستودعهم فی افضل مستودع واقرهم فی خیر مستقر پس بود بنیاد
انشانرا در فاضل ترین محل استیداع وقرار داد انشانرا در بهترین قرار
کاهی قال الشارح افضل مستودع استودعهم فیه اما نفوسهم فطهاین
القدس من عند ملیک مقتدر واما ابدانهم واصولها فکرام الاصلاب
التی هی مستودع النطف وارحام المطهرات التی هی مقارها تا سخنهم
کرام الاصلاب الی مطهرات الارحام منتقل کردانید انشانرا اصلاب
کرامی اباء بارحام مطهرهم امهات کلما مضی سلف قام منهم بدین الله خلف
هر زمان کم در کذشت یکی از سابقان قیام نمود از پیشان قیام نمود بدین
خدای دیکری بجای او حتی افضت کرامة الله سبحانه الی محمد صلی الله علیه وآله
تا منتهی شد کرامة نبوت حق تعالی بمحمد صلی الله علیه وآله وسلم فاخرجه
من افضل المعادن منبتا واعز الارومات مغرسا پس بیرون آورد اورا
از فاضلترین طینة بنیت بنوة وعزیزترین اصول محل عزیز هدایت
قال الشارح استعار لفظ المعدن والمغرس والمنبت لطینة النبوة
وهی مادة القریة التی استعدت لقبول مثله وقیل اراد بذلک مکة
قیل بیته وقبیلة من الشجرة التی تصدع منها انبیاءه وانتجب منها امناءه
از شجرة کرم برون آورده است انرا ان انبیاء او وبرکزیده است انرا
امناء وحی او عترة خیر العتر واسرة خیر الاسر وشجرة خیر الشجر
عترت ونسل او بهترین نسلها است نبشت فی حرم ونشئت فی کرم وسایه
شجرة او در حرم وبالا کشیده است در کرامة وکرم طاقروع طوالها وثمرة الانبیاء
مران شجرة راشاخهای دوانست ومیوه کدست کس نرسید بآن از علو مرتبه

اخلاق

اخلاق کریمه و هو امام من اتقی نبی او صلی الله علیه و آله وسلم امام هو
شقیت مثل الامام هو الذی یعاشر الناس ولا یؤثر ذلک فیما بینه وبین
ربه بسبب کالنبی صلی الله علیه و آله وسلم کان قائما مع الخلق علی حد الابلاغ
وقائما مع الله علی الشاهده وبصیرة من اهتدی وبینای دیده هر بیننده
از و بینایی اندر چشم بیش، روشن چشم و چراغ افزایش سراج لمع ضوءه
وشهاب سطع نوره وزند برق لمعه چراغیست درخشنده روشنائی
او وستاده است که دمیده است نور او و آتش زنه است فروزنده
درخشیدن او لفظ بصیرت و سراج و شهاب و زند استعارات باعتبار
بودن آن حضرت علیه افضل صلوات المصلین سبب هدایة خلق بابراز دین

عطار محمد آفتاب افروزش مه افلاک معجز چشم بینش
چراغ معرفت شمع نبوت سراج امت و منهاج ملت
دو عالم را مفاتیح الهدی بود دو کیتی را مصابیح الدجی بود

سیرته القصد وسنته الرشد سیرة و شیمة او قصد است و رفتن
میانه اسراف و تقتیر و سنت او طریق صواب و استقامت بی افراط و تفریط
روی انه قال علیه الصلوة والسلام سالت رسول الله صلی الله علیه و آله
وسلم عن سنته فقال المعرفة راس مالی والعقل اصل دینی والحب
اساسی والشوق مرکبی وذکر الله انیسی والثقة کنزی والحزن رفیقی والعلم
سلاحی والصبر زادی والرضا غنیمتی والفقر فخری والزهد حرفتی والیقین
قوتی والصدق شفیعی والطاعة حسبی والجهاد خلقی وقرة عینی فی الصلوة

عطار دلا جانرا مذای راه او کن بتقوی دوی در درگاه او کن
بعیسی دم ز دین پاک او زن بدینی دست در فتراک او زن

امام صادق جعفر بن محمد باقر علیهما الصلوة والسلام در آیهٔ کریمهٔ قل
ان کنتم تحبون الله فاتبعونی یحببکم الله فرموده که مقید کرد اینداء اسراء

صد بیان متابعت نبی خود صلوات الله وسلامه علیه بداند که هر خدای
باشد احوال ایشان و رفع کرده مراتب ایشان نزد قدرة مجازوة از دونیز
محوف باو خواهند داشت محمد بن فضل گوید در بن آیة نفی اسم محبت کرده از
کسی که مخالفت چیزی از سنن شریعت کند ظاهر او باطنا یا ترک متابعت
رسول الله کند فیما دق وجل از برای انکه متابع او کسیست که مخالفتا و
نکند در هیچ حین از طریقتا و روایت کنند از یکی از اصحاب که نقل کرده که
رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم مرا گفت یا بنی ان قدرت ان تصبح و تمسی
ولیس فی قلبک غش لاحد فافعل ثم قال یا بنی وذلک من سنتی ومن احیی
سنتی فقد احبانی ومن احبانی کان معی فی الجنة سهل بن عبد الله گوید
محب خدای تعالی کسیست که اقتدای او در احوال و افعال واقوال برسول الله
باشد در عبارتست که در بن آیة متابعت رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم
علامت بنده گردانیده پس کامل ترین مردمان بمحبت و محبت خدای تع بهره مندترین
ایشان اند از متابعت رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم وصوفیه از
میان طوایف اسلام بحسن متابعت ظاهر یافته اند از برای انکه ایشان اتباع اقوال او
کرده اند پس هر چه آنحضرت امر فرموده ایشان را بان قیام نموده اند و از هر چه نهی کرده
منتهی شده اند و باز ایستاده اند و در اعمال نیز اتباع او کرده اند از جد و اجتهاد
در عبادت و تهجد و نوافل از نماز و روزه و غیر ذلک و ببرکت متابعت
قولی و فعلی ایشان را تخلق باخلاق او علیه افضل الصلوات والتسلیمات
روزی گردانیده از حیا و علم و صبر و عفو و رافت و شفقت و مدارا و
نصیحت و تواضع و بحسن ایشان را فاضلی از احوال سنیه او صلی الله علیه وآله
وسلم از خشیت و سکینت و هیبت و تعظیم و رضا و صبر و شکر و زهد و توکل
تا استغناء جملگی اقسام متابعت کرده اند و سنتها و آدابها و تصفی الفاظ را زنده
گردانیده اند و گفته اند که هر که سنت را بر نفس خود امیر و حاکم گرداند قولا و

فعلا بحکمت ناطق آید و هر کس که هوا را بر نفس خود امیر کرد اند قولا و فعلا
بدعت گویا کرد و کلام الفصل و حکمة العدل کلام او صلی الله علیه و آله و سلم
فاصل است میانه حق و باطل و حکم او محض عدل است لانه حکم صورة النبوة
حفظ نظام العالم و رعایة مصالح الکون للسلوک و الترقی من حیث
الصور الی حیث سعادة السالک المرتقی لا فامر العدل بین الاوصاف
الطبیعة و استعمال القوی و الالات البدنیة فیما یجب و ینبغی استعماله
مع اجتناب طرفی الافراط و التفریط فی الاستعمال و التصرف بمراقبة المیزان
الالهی الاعتدالی فی ذلک و العمل بمقتضاه شعر

همه اخلاق نیکو در میانه است که از افراط و تفریطش کرانه است
میانه چون صراط المستقیم است ز هر دو جانبش قعر جحیم است
بباریکی و تیزی موی و شمشیر نه روی کشتن بود نه بردیدن

در تفسیر فاتحة الکتاب صدر المحققین است که صراط مستقیم راسه مرتبه
یک مرتبه عامه شامله است و آن استقامت مطلقه است هیچ
سعادتی بیان متعین نمیشود کما اشار الیه قوله تع بلسان هود علی
نبینا و علیه الصلوة و السلام انی توکلت علی الله ربی و ربکم ما من دآبة
الا هو آخذ بناصیتها پس اشارت میفرماید که هر را او میبرد و باهر راهی
بعد از ان میگوید ان ربی علی صراط مستقیم پس هر صراط مستقیم یا
من حیث انهم تابعون بالقهر لمن یمشی بهم و این آن استقامت مطلقه
که نقاوتی نیست در او و نه فائده از حیثیت مطلق اخذ بنواصی و مطلق
مسخ کامر و نبیه فرمود حق تع بر سر این مقام در ذوق محمدی بنطق دیگر
ام از ذوق هودی فقال سبحانه قل هذه سبیلی ادعوا الی الله علی بصیرة انا
و من اتبعنی و سبحان الله و ما انا من المشرکین جه نبیه است از حق تعالی
که دعوة الی الله در راهی که مدعو در ان راه و بیان راه است از وجهی بوهم

است که حق تعالی متعین است در غایتی و مقصود است در امر حاضر و حرف الی دلالة بر غایت میکند و سوهم تحدید است امر فرمود حبیب خود را که تنبیه کند اهل یقظه و یقین را بر سران لبن کلی میگوید صلی الله علیه و آله وسلم که بدرستی که من اگرچه دعوت میکنم شما را بخدای تعالی بصورت اعراض و اقبال با و لیس بنیت آن از عدم معرفت من باینکه حق تعالی باهر چه اعراض میکند از آن بجهالت است که باهر چه اقبال میکند بیان لم یعدیم من البدایة فیطلب فی الغایة بل انا ومن اتبعنی فی دعوة الخلق الی الحق علی بصیرة من الامر وما انا من المشرکین یعنی اکون من اعتقادکم که در این دعوت که او معدوم است از بدایت و مطلوبست در غایت محدد باسم انکاه شرک فسبحان الله ان یکون محدودا متعینا فی جهة دون جهة او متعما او اکون من المشرکین الظانین بالله ظن السوء اما مرتبة وسطی از مراتب استقامت از مرتبه شرایع حقه ربانیه مختصه باهم سالفه من لدن آدم الی بعثة محمد صلی الله علیه وسلم و مرتبه ثالثه از مراتب ثلثه استقامت مرتبه شریعت محمدیه جامعه مستوعبه است علی جامعیة شرایع افضل الصلوات و التسلیمات و استقامت دان اعتدال بازنشاب بران کما قال صلی الله علیه وآله وسلم فی جواب سؤال الصحابی منه الوصیة قل آمنت بالله ثم استقم و این تلبس بحالة اعتدالیه حقه بازنشاب بران حالتی صعب عزیز است جدا ولهذا قال صلی الله علیه وآله وسلم شیبتنی سورة هود واخواتها یعنی فاستقم کما امرت حیث ورد و این صعوبت بواسطه آنست که انسان از حیث نشاة او و قوی ظاهر و باطن او مشتمل بر صفات و اخلاق و احوال کیفیات طبیعیه و روحانیه و هریك از نوعی امور و اطراف افراط و طرف تفریط هست پس واجبست معرفت وسط از هریك از آن بازنشاب

بیان و بذلک وردت الاوامر الالهیه و شهدت بصحته الایات الطاهره
کقوله تعالی فی مدح نبیه صلی الله علیه و آله و سلم ما زاغ البصر
و ما طغی و کقوله فی مدح آخرین فی باب الکرم و الذین اذا انفقوا
لم یسرفوا و لم یقتروا و کان بین ذلک قواما و کوصیته سبحانه لنبیه
ایضا و لا تجهر بصلوتک و لا تخافت بها و ابتغ بین ذلک سبیلا
و لا تجعل یدک مغلولة الی عنقک و لا تبسطها کل البسط فیقعد ملوما
او دابر سلوک برادر وسط میانه بخل و اسراف و کجواب لمن سئل مسئیرا
فی الترهب و صیام الدهر و قیام اللیل کله بعد ما جوم ایاه ان لنفسک
علیک حقا و لزوجک علیک حقا و لزورک علیک حقا فصم و افطر
و قم و نم ثم قال الآخرین فی هذا الباب اما انا فاصوم و افطر و اقوم و
انام و آتی النساء فمن رغب عن سنتی فلیس منی پس نهی فرمود از تغلیب
قوی روحانیه بر قوی طبیعیه بالکلیه همچنانکه نهی فرموده از انهماک در شهوات
طبیعیه و همچنین رعایت فرموده در احوال و غرضها و بحث است امر
در باقی اخلاق جز شجاعت صفتیست متوسط میانه تهور و جبن و
بلاغت متوسطست میانه ایجاز و اختصار مجحف و میانه اطناب مفرط
و بدین سبب که شریعت محمدی متکفل شده ببیان تمام آن و رعایت کرده
و معین کرده است میزان عدالت را در هر حکم و حاکم و مقام و ترهیب و
ترغیب و در صفات و احوال طبیعیه و روحانیه و اخلاق محموده و
مذمومه فنشه تقتدی و بالله تهتدی و الی هذا قال مولانا علی
علیه الصلوة و السلام کن سمحا و لا تکن مبذرا و کن مقدرا و لا تکن مقترا
باز بدانکه کمال استقامت آنست که در قول و فعل و قلب هم مستقیم
باشد مثال آن مردی که تفقد کند در امر نماز و تحقیق بداند بعد از آن تعلیم
غیر کند بدان پس او مستقیم در قولست بعد از آن وقت نماز در آید

پس ادا کند بر وفق علم خویش محافظ علی ارکانها الظاهرة پس این مستقیم
در فعلست باز بداند که مراد الله از حضور قلب او با حق تعالی است
در این نماز پس احضار قلب از و تحقق یابد پس این مستقیم
بقلبیت چون این معلوم شد بدانکه اسد صراط حضور در مطلق
صراطات شروعست که بنی ما صلیم براست قولا و فعلا و حالا
و آن حالتیت وسطی اعتدالیه و مردمان در طریقه محمدیه بر مراتب
و هر ذی مرتبه را آنی هست دالله بر صحت تبعیه او و نسبت او با آن
بموجب قرابت دینیه شرعیه یا قرابت روحانیه از خیثت و را
او در حال یاد در علم دنو فاو ماخذا یاد در مرتبه کمالیه که مقتضی جمع و
استقامت و آن ایات در حق مجی بین می باشد در اهل اطلاع پس اهل
کشف و شهود آیه انسان در الهیات شهود حق احداست در عین کثرت
یا اشفاء کثرة وجودیه و بقاء احکام مختلفه آن با معرفتی که لازم این
شهود است و ان معرفت سبب تفرع نسب و اضافات و رجوع است حکما
بوجود واحد حق که کثرة نیست در واصلا و اهل این حال بر درجات شده و
درجات در استقامت در شهود و معرفت و ولایت و تجلی اند اهل کشف
از مومنین و مسلمین بر مراتبند و درجات در استقامت وسطیه فائمهم
ایمانا بهذا الذوق المذکور و اسدهم تحریا للمتابعة و اصحهم تصورا للمایذکر
من هذا الشان اعمهم قربا من الطبقة الاولی و هم الجمع بین التنزیه المنسه
علیه فی سورة الاخلاص و فی لیس کمثله شئ و بین تشبیه ینزل
ربنا الی السماء الدنیا کل لیلة و یتحول فی الصور یوم القیمة و یراه
و یسمعون کلامه کفاحا لیس بینه و بینهم ترجمان فثبت کل ذلک لتحقیقه کما
اخبر به عن نفسه و یجب ما ینبغی لجلاله له فی مرتبة ظاهریته لان کل هذا
من شئون اسمه الظاهر کما ان التنزیه متعلق الاسم الباطن و حقیقته

مراتبند ص

سبحانه

سبحانه المسماة بالهوية الجمع بين الظاهر والباطن كما نبه على ذلك بقوله
هو الاول والاخر والظاهر والباطن يعني مقام الهوية الوسط بين الاولية
والاخرية ومجمع تنبيه فرمود ما راحق سبحانه وتعالى در امر توجه ما
بكعبه بعد از توجه بيت المقدس بسر استقامت مرو وسطيه بقوله قل لله
المشرق والمغرب يهدي من يشاء الى صراط مستقيم يعني ميان مشرق ومغرب
از براى انكه مراد منست بقوله بعد ذلك وكذلك جعلناكم امة وسطا
يعني مجمانكه قبله شما متوسط ميانه مشرق ومغرب است ومشرق از براى
ظهور است ومغرب از براى بطون ووسط از براى هو مجمانخه مبين شد
پس صاحب وسط را عدل واستقامت محققه است بيت
ورا قبله ميان شرق وغربست ازيرا در ميان نور عرفت حق قبله
وجهه انحضرت صلى الله عليه وآله وسلم بموجب فرموده ما بين المشرق
والمغرب قبلتي در صورة ومعنى وسط واعتدالت وجانبه قبله ووجهه
موسى عليه السلام بحكم غلبه حكم الظاهر بجانب تشبيه بود كه توجه بجانب مغرب
اشارة بانست فلهذا دعوت امة خود بتجلى افعال ومظاهر جسمية مى فرمود
قبله ووجهه عيسى عليه السلام بحكم غلبه اسم الباطن بجانب تنزيه بود
وبطرف مشرق ايما بدانست واز ين جهة دعوت امت خويش بتقديس وتطهير
دل وسر وبكمالات معنويه واعتزال وخلوت وانقطاع مى فرمود اما قبله
ووجهه آن قبله انبيا عليه وعليهم الصلوة والسلام بين المشرق والمغرب
بحكم مظهريه اسم جامع الله كه شامل جميع روحانيات وجسمانيات است
وانوار تجليات الهى در جميع ذرات موجودات مشاهد آيت در عين كثرت
وحدت مى بيند ودر عين تنزيه تشبيه ودر عين تشبيه تنزيه مشاهده
مى نمايد ومنزه ومشبه بك حقيقة مى داند واما قوله تعالى فاينما تولوا
فثم وجه الله تنبيهست از حق تعالى بر سرحيطه وعيت ذاتيه

واطلاق وحكم آن ظاهر ميشود در مصلى در نفس كعبه كه مقيد نيست
بجهت معينه هكذا حال من غاب تحت الجهات وارتقى عنها الى حيث لا اين ولا
حيث ولا الى لانه حصل في العين وتحرر من دقائق الجهة وكون ومقام و
واين فصار قبلة كل قبلة ووجه اهل كل نحلة وسلة ارسله على حين فترة
من الرسل وهمجة عن العمل وعباوة من الامم فرستاده او را بر سالت
بر حين فترة رسل وهمجة ولغزيدن از عمل خير وجهالت مردمان در دين
اعملوا رحمكم الله على علام بنيته عمل كنيد رحمكم الله بر نشانهاى ظاهر
بر وجوب عمل از براى خداى سزاى پرستش فالطريق نهج يدعو الى دار السلام
پس طريق دين آهى واصحت ميخواند بندگان را بدار السلام وانتم وداد
مستعبت على مهل در فراغ وشما در خانه ساكنيد كه مملكت در او طلب
عيشيه ورجوع بحق تعالى با مهال وفراغت بال والصحف منشورة والاقلام
جاريه ونامه اعمال باز كرده اند وقلمهاى كرام الكاتبين باعمال ما روانست و
الابدان صحيحة والالسن مطلقه والتوبة مسموعة والاعمال مقبولة و
بدنها صحيح است وقادر بر عمل وزبانها گويا وروان بذكر مولى وتوبه
مستجابت وعملها مقبول شعر زمين وباد اركى دانه در باش
بكن دهقانى اين كار را باش نكو كرد كشته را از وعده من
اگر بد آيدت در عهده من اگر اين كشت ورزيرا نورزى
دران عالم به نيم ارزن نيرزى همين تجارت كن در اين بازار تو
صد هزار اكليل بر آرد از خار دقيق آن نكى دانه كه كارى صد هزار
دانه بر كيرى ز فضل كردكار خود شما را نجا بود كاخر بود
بيشمار است اين ظرف كه بر بود ومن خطبة له عليه السلام
في ذكر النبي صلى الله عليه وآله وسلم اختاره من مجرة الانبياء ومشكوة
الضياء اختيار كرد حق تعالى او را از بيخ انبياء ومشكوة ضيا استعار

اهل ص

لفظ الشجرة لصنف الانبياء اولا ابراهيم عليهم الصلوة والسلام
باعتبار فروعها وهي الانبياء وثمرها وهي العلوم ومكارم الاخلاق
واستعار لفظ المشكوة باعتبار سطوع ضياء النبوة وذوابة العليا
وازكيوى بابتداء استعار لفظ الذوابة وهي ما تدلى من الشعر ونحوه باعتبار
هبوط هذا الصنف وتدليهم من مقاوم العز والشرف وهي خطائر
وسرة البطحا وازاشرف مواضع بطحا يعني نافع مكه لان سرة الوادي
اشرف مواضع فيه شعر قطب اصل او بود سيد او مهان
سر ازان بركرد ازنا فرجهان ومصابيح الظلمة وازخواعنها بازكي
كفر ومنابيع الحكمة وازجشمهاى حكمة استعار لفظ المصابيح للانبياء
لهداية الخلق بهم ولفظ الينابيع لتفجر عيون العلوم والحكمة عنهم
منها اى من هذه الحظيرة طبيب دوار بطبه طبيبي است امراض جهل
را ودرد ايل اخلاق را دوران كننده برسر مريضان بطب خويش دوار
بطبه قرضه لعلاج الجهال ونصبه نفسه لذلك مولانا
حكيم طبيم ز بغداد رسيديم بس عليتا زاكه زغم باز خريديم
سلهاى كهن را وغم بي سرو بن را زنركها وزيها بجنكال كشيديم
يعني انكه عمل كردن بعلم ابدان موجب حفظ صحت واعتدال مزاج بدن
واطبا ماخذ اند هرانيه بجاى اوردن علم اديان سبب حفظ صحت
واستقامت احوال روحست وانبيا عليهم السلام كه اطباء نفوس اند
بنور وحي وتعليم الهي ازاد ريافته اند وباحث رسانيده خلايق را
از فوايد ومفاسد جميع اعمال واقوال واخلاق واحوال اكاهانيده اند
فداحكم مراهم واحمي مواهم بدرستي كه استوار كرده است مرهمهاى خود و
كهربا نيده است التهاى داع كردن را بقطع من ذلك حيث الحاجة اليه
ميفهد هريك ازادويه خود انجا كه احتياج دارد بان اكر محتاج بمرهم نصيحت

وعلم وحکمت مرهم سفید و اگر محتاجست بداغ و قطع بمجون اصلاح
کسی کہ موعظه اورا نافع نیست و محتاجست بضرب و قطع و سایر
حدود و عقوبات شرعیه داغ می نهد تیغ ازین سو بقهر خونریزی
رفق از انسو بمرهم آمیزی مرهمش دلنوازی شکدلان
آهنش بند پای سنگدلان من قلوب عمی و اذان صم و السنه
بکم از دلهای نابینا از دیدن صنع صانع و آیات دالّه بر وحدانیت حق تعالی
و گوشهای ناشنوا و معزول از سماع موعظه و قبول هدایت و زبانهای
گنگ از تکلم بکلمه حق شعر در علاجش سحر مطلق بی عیان
در مزاجش قدرت حق بین عیان مستتبع بدوائه مواضع الغفلة و مواطن
الحیرة تتبع کننده بدوای خویش موضعهای غفلت از حق تعالی و محلهای
حیرة در دین از کرم نز هوا و نز هوسی مهربان تر نیست بر تو کسی
دل بدرد در اگر نیز و نیست هیچ تیمار دار چون او نیست
بر تو از نفس تو رحیمتر است در شفاعت ازان کریمتر است
نام را دانش است و دین دادم دامنش را ز دست فکذارم
بدانکه حق سبحانه و تعالی بمجانبکه بمحض قدرت شامله و حکمت کامله
اغذیه و ادویه را هریك خاصیتی بخشیده در هر عملی از اعمال و هر حرکتی
از حرکات خاصیتی بودیعه فرمود که بعضی در نشأه عقبی ظاهر میگردد
بمجانبکه اطبا را برای تلخیص خواص اغذیه و ادویه خلق فرمود انبیا را
برای خواص اعمال بعث فرموده پس انبیا اطبای نفوسند و مداوات
بمباشرت اعمال صالحه و اکتساب عقاید حقه و تحرز از اعمال سیئه و
تجنب از عقاید خبیثه می نمایند تا بسعادت ابدی و سیادت سرمدی
فایز گردند بیت گوش تا ملك سرمدی یابی و ین ز دین محمدی یابی
لم یستضیئوا باضواء الحکمة و لم یعدوا بریاد العلوم النافعة دوشنی

دینی ہویدا میشود
و بعضی در نشأه
عقبی

بخشد

بخشد بانوار حکمت و آتش تیز دندیا آتش زنیر علوم و اضحه استعارت لفظ
الزناد للنکو و وصف القدح لاکتساب العلم بر فهم فی ذلک لیس الشان
در عدم استضاءت باضواء حکمت و عدم اکتساب علوم دینیه کالانعام
السائمة بمجرد حیوانات جز نده اند در علف زار دنیای خبیث از اخرت
و الصخور القاسیة و سنگهای سخت در عدم انفعال از مواعظ قد انجلی
السرایر لاهل البصایر بدیر ستی که منکشف شد اسرار دین و منازل
اهل یقین بر اهل بصیرت و دین و وضحت محجة الحق لخابطها و روشن شد
راه حق از برای پای کوبان در طریق خدای و اسفرت الساعة من وجهها
و روشن شد قیامت از وجه او بوقوع فتن و علامات داله بر قرب
قیامت و ظهرت العلامة لموسمها و ظاهر شد نشانه قیامت از برای
فراست بنده او و فی خطبة له علیه الصلوة و السلام ارسله داعیا
الی الحق شاهدا علی الخلق ارسال فرمود حق تعالی آنحضرت را صلی الله
علیه و آله و سلم در حالتی که دعوت کننده بود بحق و شاهد بود بر
خلق فبلغ رسالات ربه غیر وان و لا مقصر لیس در رسانیدن پیغامهای
پروردگار او بی سببی و بی تقصیری و جاهد فی الله اعدائه غیر واهن
و لا معذر و جهاد کرد در راه خدای با اعدای او بی وهنی و بی عذری

محمد کازل تا ابد هر چه هست با رایش نام او نقش بست
محیطی چکوهر جوبار نده میغ بیک دست کوهر بیک دست تیغ
بکوهر جهانرا بیاراسته بتیغ از جهان داد دین خواسته

امام من اتقی و بصر من اهتدی امام و پیشوای هر متقی و چشم و چراغ
هر مهتدی از پیشانی ابدر چشم بینش درخشد چشم و چراغ او زبینش
منها من هذه الخطبة فلو تعلمون ما اعلم مما طوی عنکم عیدا ذا لخرجتم
الی الصعدات تبکون علی اعمالکم و تلندمون علی انفسکم پس اگر بدانید

شما انچه من میدانم از انچه مطوی است و مخفی از شما غیبا و از اهوال آخرت
هراسیده بودید بصحراها بر میآمدید که گریه کنید بر اعمال خویش و اضطراب
کنید بر نفسهای خود بضرب بر سر و روی و سینه خویش و لترکنکم اموالکم
لاحارسها و لا خالف علیها و هراسیده ترک کنید اموال خویش را نه کسی
حراست و نگهبانی او کند و نه کسی خلف و بدل شما باشد بر محافظت
ان ظهت کل امری منکم نفسه لا یلتفت الی غیرها و هراسیده قصد کند و
اهتمام نماید هر کس از شما باصلاح نفس خویش ملتفت نشود بغیری
مگو تو بخیری کاندر مقام ترا چه دشمنان خود ندرد دوستان غیور
بکوش تا نبلاید بما منی برسی که راه سخت مخوف و منزلت پس دور
ببین که چند نشیب و فراز در راه است ز استان عدم تا بپیشگاه نشور
ترا منازله و رود دارند در پیش است بدین دو دروزه اقامت چرا شوی مغرور
و لکنکم نسیتم ما ذکرتم و انسیتم ما حذرتم و لکن شما فراموش کردید انچه باید
دارند شما را از ایات الله و ایمن شدید از انچه تحذیر و تخویف شما کردند
از وعید الله فتاه عنکم رایکم و تشتت علیکم امرکم پس متحیر شد از
شما رای شما و پریشان شد بر شما امر دین شما و من خطبة له علیه
الصلوة و السلم الحمد لله الذی شرع الاسلام فسهل سبیله لمن ورده سبا
مر خدایرا که بدید کرد اسلام را پس اسان کرد اینده شرایع و موارد آن مر کسی را
که وارد شد باو قال صلی الله علیه و آله و سلم اوتیت بالملة السهلة السمحة
البیضاء معنی شریعت در لغت مورد شاربان آب است و از امر عبد الماء
میخوانند و در اصطلاح عبادت از امور اساسیه که حق تعالی بجهت
بندگان تعیین فرموده از اقوال و اعمال و احکام که متابعتان سبب
انتظام امور معاش و معاد باشد و موجب حصول کمالات گردد و اغراض
علی من غالبه و عزیز گرداینده ارکان از بر کسی که غلبه خواست کردن بان اغراض از

ارکانه و حمایتها عن قصد هدمها فجعله امانا لمن علق به کما یکره اسلام را
ایمنی از عذاب هر کسی که برداشت او را و سلما لمن دخله و سلامتی از ایذا
هر کسی که داخل شد در او و برهانا لمن تکلم به و برهانست و حجت انکس را
که از دین و اسلام سخن میگوید و شاهدا لمن خاصم به و شاهد صادق هر
انکس را که خصومت کند بآن و نورا لمن استضاء به و نور و ضیاء انکس را که
طلب روشنی راه سعادت کند بآن و فهما لمن عقل و لبا لمن تدبر و فهم
انکس را که دریابد اسلام را و عقل هر کسی را که تدبر کند اطلق علی الاسلام لفظ
الفهم مجازا اطلاقا لاسم المسبب علی السبب اذ هو سبب فهم من فهم
فهم و عقل مقاصده و کذلک لفظ اللب و هو العقل اذ کان تدبره سببا
لرایات العقل و آیته لمن توسم و نشانه صدق جنس انکس را که فراست کند در
اسلام و بصیرة لمن عزم و بینایی کسی را که عزیمت کند بر اسلام بکیفیت فعل
او و عبرة لمن انعظ و پاو پند گرفتن کسی را که قبول پند کند و بخاة لمن صدق
و خلاصی از عقابست کسی را که تصدیق او کند و باور دارد و ثقة لمن توکل
و استواری از برای کسی که توکل کند و راحة لمن فوض و راحت کسی را که تفویض
امور خود بخدای تع و جنة لمن صبر و سپر هر کسی را که صبر کند رشاد
اشد علیه الصلوة و السلام من لم یرد بدین المصطفی ادبا محضا
تحیر فی الامور و اضطربا شعر سرکشته باشد از بن دندان کلید او
هر کرا سرای شرع تو جون قفل بود راست فتوا لمع المنابع واضح الولایح پس
اسلام ظاهراست طرق او کتاب و سنت و دوشست بواطن و اسرار
او هر کسی که تدبر کند مشرف المنار بلند است اعلام او مشرق الجواد تابنده
جاده طاهر طرق او مضئ المصابیح روشنی دهنده است جراغهای او استعار
لفظ المنار و المصابیح لائمة الدین و کنی باشرافها عن علو قدرهم کونهم
المضار باکرامت و شرفت میدان او استعار لفظ المضمار للدین باعتبار

ان النفوس يضم فيه للسباق الى حضرت الربوبيه وظاهر كرم ذلك
المضار وشر فرد رفيع الغايتين مرتفع وعالميت غايت اولان غايته
الوصول الى الله ولا ارفع منها مرتبه جامع الحلبه جمع كننده اسبان
كرد آمده دوبدن راست فى السبقه رغبت كرده شده است مسابقه
او شريف الفرسان شريفيت سواران او التصديق مهاجر باوبدا
راه روشن اوست يعنى تصديق بالله وبما جاء به الاسلام قوله
التصديق الى اخره تفسير للامور السابقه والموت غايته والدنيا مضماره
والقيامه حلبه والجنه سبقه مراد غايه اوست ودنيا ميدان او
وقيامت جمع كننده سواران اوست واينان مؤمنان وصديقانند
وبهشت سبقه وكرو كان اينانست ومنها اى من هذه الخطبه
الشريفه ذكر النبى صلى الله عليه وآله وسلم واين خطبه است در
ذكر نبى صلوات الله عليه حتى اورى قبس القابس تا مشتعل كرد انيد
شعله نور هدايت طالب مقتبس استعار لفظ القبس وهو الشعله لانوار
الدين التى تقتبسها قلوب المؤمنين واثار علما لحابس وواضح كرد انيد
علم هدايت از براى حبس وضبط كننده علم دين استعار لفظ العلم
لدليل الهدايه واثار له ايضاحا راد له الهدى للواقفين الحابسين
فى حيرة والجهل قاله فى العوارف فهو رد الهدى والعلم رسول الله
صلى الله عليه وآله وسلم اولا ورد عليه الهدى والعلم من الله عزوجل
فاردتوى بذلك ظاهرا وباطنا فظهر من ارتواء ظاهره الدين والدين هو الانقياد
والخضوع مشتق من الدون وكل شئ اتضع فهو دين والدين ان يضع الانسان
نفسه لربه عزوجل قال الله تع شرع لكم من الدين ما وصى به نوحا والذى
اوحينا اليك وما وصينا به ابرهيم وموسى وعيسى ان اقيموا الدين
ولا تتفرقوا فيه والتمرين فى الدين تسويل الذبول على الجوارح ويذهب

عفا

عنها نظارة العلم والنظارة في الظاهر بتزيين الجوارح بالانقياد والنفس
والمال مستفاد من ارتواء القلب والقلب في ارتوائه بالعلم بمثابة البحر
فصار قلب رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم بالعلم والهدى بحرا
امواجا ثم وصل من بحر قلبه الى النفس فظهر على نفسه الشريفة نضارة
العلم وريه فبدلت بفوت النفس واخلاقها ووصل الى الجوارح جدولا
فصارت ربانية ناضرة فلما استتم نضارة واستلأ ريا بعثه الله
تعالى الى الخلق فاقبل على الامة بقلب مواج بمياه العلوم واستقبلته جداول
الفهوم وجرى من بحره في كل جدول قسط ونصيب وذلك القسط الواصل
الى الفهوم هو الفقه في الدين فهو اسيك الملعون وسهيلك يوم الدين
نبيا وصلى الله عليه وآله وسلم امين امان داده تست وكواه تو در روز
قيامت وبعيك نعمة ورسولك بالحق رحمة وفرستاده تست نعمة
للمؤمنين ورسول بحق تست رحمة للعالمين اللهم اقسم له مقسما
في عدلك يا رضا يا قسمة كن مرادر انصيبي در عدل تو مقتضي عدله تعالى
ان يقسم لاشرف النفوس اشرف الكمالات واعلى المراتب من خصه بنبوته واخوته
مضعفات الحيين من فضلك وجوادك اورا اضعاف حسنات افضل ثواب
الله اعلى على بناء البانين بناءة يا رضا يا بلند كردان بر بناء يا بنيان
دين يا او بنا ما شيده من قواعد الاسلام وار كانه وهو دعاء
على سبيل الاذناب واكرمه لديك نزله وكرامي دار در حضرت تو نزل و
روزي او وشرف عندك منزله ومشرف سازد در قرب عندية تو منزل
اورا واية الوسيلة واعطه السناء والفضيلة وبده اورا مقام
وسيله وعطا كن اورا رفعت وفضيلت واحشرنا في زمرته غير خزايا
ولا نادمين ولا ناكثين ولا ضالين ولا مضلين ولا مغوين وحشرما
كن در زمره او در حالتي كه ند دليلان ورسوايان باشيم ونه پشيمانان

و نه شکند کان عهد و نه کمر اها و نه کمر امکند کان و نه بقشه اتفاد کان

و من خطبة له علیه الصلوة والسلام قطلع طالع و لمع لامع و لاح

واعتدل مائل یعنی بدرستی که طلوع کرد از طلع عیب طلوع کننده

و بدرخشید درخشنده و هویدا شد هویدا شونده و معتدل شد

میل کننده از طریق اعتدال و استقامت قال الشارح اشار علیه الصلوة

والسلم بطلوع الطالع الی ظهور امر الخلافة له واشقالها الیه و اشار

بلموع اللامع الی ظهور نور العدل باشقالها الی مقرها و اشار بلموح اللائح

الی ما یلوح من امارات الغشه و اشار بالمائل کونها قبله فی غیره و اعتداله

اشقالها الیه و استبدل الله بقوم قوما و بیوم یوما و بدل کوفت

خدای تع بجای قومی دیگر قوم و بجای یومی دیگر یوم و انتظرنا الفرج انتظار

الحرث المطر و شطر یوم نعم تغیر و استبدال را میمون انتظار اهل

خشک سال باران دانا و اما الامة قوام الله علی خلقه و عرفاؤه علی عباده و

بنیشد امیه الا فامان از جانب حق تعالی بر هدایت خلق او عرفا و نبتا او پند

بر بندگان او یعنی رؤسا و پیشوایان بندگان او پند از جانب حق تعالی

لا یدخل الجنة الا من عرفهم و عرفوه و لا یدخل النار الا من انکرهم و انکروه

نرود در بهشت الا کسی که شناسد امیانرا و شناسد امیان او را و نرود

آتش نرود الا کسی که نشناسد امیانرا و نشناسد امیان او را قال

الشارح العرفاء النقباء و لما ثبت فی الاصول ان معرفتهم ای معرفة حقیقة

امامتهم و معرفتهم لاولیائهم بالولایة لهم شرطین متساویین للایمان

و استحقاق الجنة فلزم ان ثبت ان معرفتهم و المعرفة بهم ملزومة لدخول

الجنة یکون انکارهم و دخول النار ملزومین و الا لصدق قاعدتها علی

بعض نقیض الاخر فاما ان یصدق انکارهم علی بعض من لا یدخل النار فبعض

من یدخل الجنة منکرهم او یصدق دخول النار علی بعض من لا ینکرهم فبعض

من يعرفهم يدخل النار وكلاهما باطلان لما بينا من الملازمة من دخول
الجنة ومعرفتهم فظهر بذلك وجه الحصر في القضيتين ان الله قد خصكم
بالاسلام واستخلصكم له بدء بمنى كرخداى تعالى مخصوص كرد انيد شما را
باسلام وخلاصى حسيت شما را از عذاب دنيا واخرت وذلك لان اسم
سلامة وجماع كرامة واين از براى انست كه او اسم سلامت از افات
وجمع كرايم اخلاق وصفاتست قال الشارح وفضيلة الاسلام من جهة
اسمه كونه عبارة عن الدخول في الطاعة التي هي سلامة للدارين ومن جهة معناه
كونه جماع كرام لان مداره على تعليم الفضايل والطهارة عن الرذايل
قيل اخص اوصاف الاسلام الاستسلام والانقياد عند الامر و
النهي والقضاء والقدر وهو معنى السمحة والسماح وفي حديث رسول الله
صلى الله عليه وآله وسلم عن ابن عباس قال قيل يا رسول الله اى
الاديان احب الى الله قال الحنيفية السمحة وبين السمحة السهلة يجوز ان
يكون معناها التساهل مع الله والانقياد والاستسلام له وهو ان يكون
سهل القياد لله فيما امر ونهى سمحا بنفسه فيما قدر وقضى منقادا الى الامر طوعا
فيما يمر وينقاد عن النهي طوعا فيما نزجر ويسمح بما القضاء فيصبر ويسمح بكاوه
فيشكر وهذه احد اوصاف اهل الدين الى الله وهذا كما جاء في حديث اخر
عن رسول الله لما قيل له ما الايمان يا رسول الله قال السماح والصبر
فالسماح ما ذكرنا والصبر حبس النفس اى حبسها عن الميل الى غير الله وهو
الحنيفية الميل قال الامام الصادق جعفر بن محمد الباقر عليهما السلام اذا
لم يكن اسلام العبد على معرفة النعم من الله تعالى والتوكل عليه والتسليم
لامره فهو على اسم الاسلام لا على حقيقته وفي بحر الحقايق قال في قوله تعالى ان
الدين عند الله الاسلام اخبر شرط الاسلام انما التسليم وليس على النبي
الا التبليغ والتعليم بقوله ثم فان حاجوك فقل اسلمت وجهي لله الاية

الاشارة فيها ان حقيقة الاسلام والدين هو الاستسلام بكلية الوجود
الى الله واضيا بقضائه صابرا على بلائه شاكرا للنعمائه شقاد الاوامره
منزجرا بنواهيه محكوما بالامكانه الازلية يريد الارادة القديمة مفوضا
عليه اموره الدنيوية والاخروية وبهذا امر النبي صلى الله عليه وآله وسلم
لنفسه ولمن اتبعه قل اسلمت وجهي لله ومن اتبعن ولا يصح الاسلام
والمتابعة للعبد الا بهذا الشرط فبهذا يصح الاقتداء وعلى هذا يكون الاهتداء
اصطفى الله سبحانه وبين حجج من ظاهر علم وباطن حكم بركزيده خداى تعالى
طريق وراه روشن اورا وواضح كردانيد دلها وانارات او واظهر علم
ومخفى اسرار حكم لا يغنى عن آياته ولا يقتضى عجائبه نيست نميكردد عراء
ومقتضى نميشود عجائبا وفيد مراسم النعم ومصابيح الظلم دراوست
بهارستان نعمها وچراغهاى تاريكيهاى والوسيعة للعلوم والحكم باعتبار
احيائها للقلوب لانفتاح الجرات الابصار بچه كشاده نميشود ابواب خير
الا بكليدهاى او ومرتفع نشود تاريكيهاى جهل الا بچراغهاى هدايت او
قلاحى جاه وارجى مرعاه بدرستى كه حمايت كرد حق تعالى حرمات اسلام راكه
بنواهى ممنوعست وبجشيد مباحات اورا استعار لفظ الحمى لمحرمات التى
معها بنواهيه ولفظ المرعى للمباحات التى اباحها وحللها فهو شفاء
المشتفى وكفاية المكتفى دراوست شفاء وهر شفا يافته ازوى رهى جهالت
وسقم ضلالت ودراوست كفايت هر كفايت كننده ومن خطبة له
عليه الصلوة والسلام يعلم عجيج الوحوش فى الفلوات ومعاصى العباد
فى الخلوات سرايندرتم صوت حيوانات وخشى درسيابانها ومعصيتها بندكان
درخلوتها واختلاف النيتان فى البحار العامرات وتلاطم الماء بالرياح
العاصفات وميدانى آمد شدنها ميان دردرياهاى بيابان ودرهم
زدن موج آن سياهاى سخت وزبده وانهدات محمد صلى الله عليه وآله

وسلم نجیب الله تعالی وسفیر وحیه ورسول رحمته وگواهی میدهم که
صلی الله علیه وآله وسلم گزیده خدای تعالی ورسانندهٔ وحی او و
پیغام گذار بخشایش اوست اما بعد فانی اوصیکم بتقوی الله الذی
ابتداء خلقکم وبکون معادکم اما بعد پس بهرسی که من وصیت میکنم
شما را بترسید از خدایی که ابتداء آفرینش شما وبسوی او
میباشد بازگشت شما وبه نجاح طلبتکم والیه منتهی رغبتکم وباو
برآمدن حاجت شما وبسوی اوست خواهش شما ونحوه تصد سبلکم و
الیه مرامی مقرعکم وبجانب اوست مقصد راه شما وبسوی اوست جانبها
انداختن خرد در پناه جای ومحل فرع شما فان تقوی الله دواء داء قلوبکم و
بصر عمی افئدتکم پس بهرسی که ترسکاری از خدای تعالی دواء دردهای
شماست ودیدهٔ نابینای دلهای شما وشفاء مرض لجبادکم وصلاح
فساد صدورکم وشفای بیماری جسدهای شما وصلاح تباهی سینهای شما
وطهور دنس انفسکم وطهارة سوءتی وحرکی نفسهما شما وجلاء
غشاء ابصارکم وبودن پوشش چشمهای شما استعار لفظ الغشی لما
یعرض من ظلمة الجهل الحاجبة عن ادراک الحقایق وامن فزع جاشکم وضیاء
سواد ظلمتکم وایمنی ترس دل شما وروشنی سیاهی تاریکی استعار لفظ
الظلم لظلمة الجهل فاجعلوا طاعة الله شعارا دون دثارکم ودخیلا
دون شعارکم پس بگردانید فرمان برداری خدا را جامهٔ زیرین
شب جامهٔ زیرین ودوست درونی در شب جامهٔ زیرین استعار
لفظ الشعار وهو ما یلی الجسد من الثیاب للتقوی وهو امر بلزومها
مباشرة القلوب بها اذ الشعار ادخل من الدثار ثم اکد امرهم بلزومها بانجاح
دخیلة تحت الشعار وهو امر بالاخلاص فیها وجعلها ملکة وفر ذلک
بقوله ولطیفا بین اضلاعکم ولطیفی میان استخوانهای پهلوی شما

الیه ص

كنى بلطفها عن تصورها واعتقادها وكنى بكونها من اضلاعهم عن
ابداعها القلوب وامرا بوقاموركم وامر كننده بالاى امرهاى شما استعار
لفظ الامر لها باعتبار وجوب اكرامها والائتمار لها ومنهلا لحين وردكم
وحشمه انيسا ازبراى حين آنشخور شما استعار لفظ المنهل وهو المورد
باعتبار انها مطية التروى من شراب الايراد وسنيعالدرك طلبكم و
شفاعت كننده انيسا ازبراى يافتن مطلوب شما وخنده لبوم وزعيم
وسريسا ازبراى دوزخ خوف شما ومصابيح لبطون قبوركم وجراغها
ازبراى اندرونهاى قبرهاى شما استعار لفظ المصباح لاضائتها القلوب
وسكنا لطول وحشتكم وانس وآرامشى است ازبراى اندوه درآرو و
شما ونسا لكرب مواطنكم واسايش است ازبراى اندوه حربكاههاى شما
فان طاعة الله حرز من كل فقد مكشفة بدرستى كه فرمان بردارى خداى
حرزاست وحفظ ازرذايل كردنفس دامنده ومخاوف متوقعة واولاد
نيزان موقدة وازمحال متوقع للخوف اهوال چشم داشته اخرت و از
كرماى التهاى افروخته فمن اخذ بالتقوى عزبت عنه الشدايد بعد
دنوبها واحلولت له الامور بعد مرارتها پس انكس كه فراكيرد تقوى را
دوركردد ازاو سختيها بعدازنزديك شدن اووشيرين شود مراورا
كارها بعدازتلخى او وانفرجت عنه الامواج بعدتراكمها وكشاده شود
ازاوموجهاى اندوه واهوال دنيا بعدازبرهم نشستن اواستعار لفظ
الامواج لاهوال الدنيا وغيرها ولما كانت التقوى تستلزم سهولة تلك
الامور كان ذلك ترشيحا لها فاسهلت له الصعاب بعد انصبابها واسانى
كرد مراورا سختيها بعدازبعبهاى او وهطلت عليه الكرامة بعد تحطيها وبنانى
دنيان شود براوباران كرامت وكرامى داشتن بعدازقحط وشكى آن وعدت
عليه الرحمة بعد نفورها ومهربان كرد براو بخشايش خداى بعدازنفرت كردن

او و تبحرت علیه النعم بعد نضوبها و روان شود بر او نعمتها بعد از فرود
آن بزمین و وبلت علیه البرکة بعد از دادها و ببارد بر او باران در شت
برکت بعد از اندک باریدن او فاتقوا الله الذی ینفعکم بموعظته و وعظکم
برسالته و امتن علیکم بنعمته بس سزد از خدائی کہ نفع رساند شما را بانچہ
دادن او و سزد داد شما را بپیغامزستادن او و منت نهاد بر شما بسمت
خویش تعبد وا انفسکم لعبادته پس ذلیل کردانید نفسهای خود را از
برای عبادت او و اخرجوا الیه من حق طاعته و بسوی او بیرون روید
از حق فرمان برداری او و ثم ان هذا الاسلام دین الله الذی اصطفاه
لنفسه و بازبدہ ستی کہ این اسلام دین خداست کہ برگزیده است انرا
از برای نفس خویش و اصطفعه علی عینه و ساخت او را بر عین عنایت خویش
و اصطفاه خیرة خلقه و خالص کردانید انرا از برای برگزیده خلق خود را
صلی الله علیه و آله وسلم و اقام دعائمه علی محبته و قایم داشته است ستونهای
دین خویش را بر محبت او صلی الله علیه و آله وسلم دعایم دین قواعد ثابته
دین است در قلوب مومنین و اقامت حق تعالی قواعد دین را بر محبت
فی قوله تعالی قل ان کنتم تحبون الله فاتبعونی یحببکم الله از دل الادیان
دینرا و وضع الملل بر فعت ذلیل کردانید جمله دینها را بعزت اسلام و وضع
ملتها را برفعت اسلام قال تعالی لیظهره علی الدین کله و اهان اعداءه و
بکرامته و خذل محادیه بنصره و هدم ارکان الضلالة برکنه استعار لفظ
ارکان الضلالة لاهلها یعنی خوار کرد اند دشمنان او را بکرامتی داشتن
او و بی یاری دهنده کردانید معارضان او را بنصرت او و ویران کرد
ارکان بنیان ضلالت را بر کن بیت و سقی من عطش من حیاضه و اناث
الحیاض بمواتحه استعار وصف السقی لافاضه علوم الدین و لفظ
الحیاض لعلماء الاسلام الذین هم اوعیة العلوم و الحکم و لفظ المواتح

وهم المسمون الائمة الدين ايضا من الصحابة ولفظ الحياض للمستفيدين
يعنى واشاناند انكس راكه تشنه آب علوم وحكم بود از حوضهاى زلال
اسلام وپركرده اند حوضهاى حوامل متعطشان ومستفيضان بافاضات
ماء معين دين متين ثم جعله لانفصام لعروته ولافك لحلقته باز كرد انست
اوراكه نه گسستن است مركوشه اورا ونه جدا شدنست از يكديگر
حلقه جماعت اهل اسلام استعار لفظ العروة لما يمسك به الانسان منه
كالعقايد الحقة ومكارم الاخلاق ولفظ الخلقة لجماعته واهله ولا انهدام
لاساسه ولا لزوال لدعائمه وبنيت ويران شدن مرينا هاى اوراكه كما
وسنت است وبنيت زوالى برستونهاى قوانين اورا استعار لفظ
الاساس للكتاب والسنة ولفظ الدعائم لاهله ولقوانينه ولاجذ لفروعه
ولاضنك لطرقه وبنيت انقطاع فروع اورا از مسايل وابحاث مشرعه
براو وبنيت ضيقى بر راههاى اوراقال صلى الله عليه واله وسلم اوتيت
بالملة السمحة البيضا استعار لفظ الحد لانقطاع المسايل والابحاث
المشرعة عليه وتناهيها ولا انقطاع لشجرته ولا انقطاع لمدده وبنيت بر
كندن مرد رختاسلام را وبنيت منقطع شدن مدة اوراولا وعثة
لسهولته ولا سواد لوضحه وبنيت صعوبتى مراشانى اوراوبنيت
سياهى مر ضياء اوراولا عوج لانتصابه ولا عضل لعوده وبنيت كجى
مرپاى خواستن اوراوبنيت اخوانى در وجوب اوولا وعث لبحره ولا انطفا
لمصابيحه ولا مرارة لحلاوته وبنيت دشخوارى پاى فرو رفتن مر راه كشاده
اوراوبنيت انطفايى وفرو نشستى چراغهاى اوراوبنيت تلخى مر شيرينى
اوراستعار لفظ المصابيح لعلمائه فهو دعائم اساخ فى الخواساخها
وثبت طا اساسها نيز اسلام ستونهاييست كه فرو برده است در حق
او وثابت داشته است مر اين دعايم را بناهاى او ولفظ الدعايم مستعار

لقواعده وهي العبادات لقوله صلى الله عليه وآله وسلم بني اسلام على خمس
وينابيع عبرت عيونها وجشمهاي وابتكه بسيار است سرچشمهاي او
كه آب از انجا منفجر ميشود استعار لفظ الينابيع لاصوله وهي الكتاب و
السنة باعتبار تفجر العلوم عنها ولفظ العيون لبادي تلك الينابيع حيث
صدرت ومصابيح شبت بيرانها وچراغهايست كه افروخته است اشتهاي
او ومنار امتدي بها سفارها ونشان درياباني است كه اقتدا ميكنند
بان مسافران او يعني سالكان سبيل الله واعلام قصدبها فجاجها
وعلمي چنداست كه قصد كرده شده باو راههاي كشاده او لفظ المنار
والاعلام لامارات احكام الله وادلته وبما هل روي بها واردها
والبئ حفري چنداست كه سيراب شده بان آينده بان جعل الله قبته مثابة
رضوانه ودروة دعائمه وسنام طاعته گردانيد خداي تعالى در اسلام
نهايت خشنودي خويش وبالاي ستونهاي دين او وكوهان فرازيدي
والصمد في دعائمه لله ودعائمه دعايم دينه وقواعده التي جعلها عمده
لخلقه في صلاح احوالهم ولفظ الذروة للاسلام باعتبار شرفه على سائر
الاديان فهو كالذروة لها فهو عند الله وثيق الاركان رفيع البنيان
منير البرهان مضيء النيران عزيز السلطان پس اسلام نزد خداي
تعالى محكم است اركان او بلند است جدران او استعار لفظ البنيان
للاسلام لما ارتقى اليه اهله من الشرف والفضيلة نور هدايت است
برهان او وبرهانه القرآن وروشني دهنده است نيران او استعار
لفظ النيران لعلومه وعالمه لانه حجة او شرف المنار بلند است علم اسلام
عاجز كننده خلق است از اثاره دقائق او واشراف مناره علو قدره اعنته
شرفوه واتبعوه وادوا اليه حقه وصفوه مواصفه پس بزرك داشت
اسلام را وتابعت كنند احكام او را وادا كنند بوجوه او وادا وضع

ستون ٢

کنید او را در مواضع او ثم ان الله سبحانه بعث محمدا صلی الله علیه
و آله وسلم بالحق حین دنا من الدنیا الانقطاع و اقبل من الاخرة الاطلاع
باز بنده هستی که خدای سبحانه بعث فرمود محمد را صلی الله علیه و آله وسلم
بحق و راستی در حینی که نزدیک شده بود بدنیا منقطع شدن و رو
کرده بود از آخرت طالع شدن و اظلمت بهجتها بعد اشراق و قامت
باهلها علی ساق و تاریک شده بود خوبی او بعد از روشن و تابان شدن
و قایم شده بود باهل خود بر ساق شده و سختی و خشونتها باد
و از ف منها قیاد و زشت شده بود از دنیا بستر و نزدیک شده
بود از او رسن بستن ستور را و کشیدن جهز رحیل القیاد حبل
یقاد به الدابة ای دنا منها قیادها للرحیل فی انقطاع من مدتها و افراز
من اشراطها و منقطع شدن از مدت او و نزدیک شدن از نشانهای
قیامت او و تصرم من اهلها و انفصام من حلقتها و بریده شدن از
اهل او و شکسته شدن از حلقه او و انتشار من سببها و عفاء
اعلامها و تکشف من عمیاتها و قصر من طولها و پراکنده شدن از رسن
او و مندرس شدن از نشانهای او و هویدا شدن از غمهای او و کوتاه
شدن از درازی او جعله الله سبحانه بلاغا لرسالته و کرامة لاسفرته و سببا
لاهل زمانه و رفعة لاعوانه و شرفا لانصاره کردانید او را صلی الله علیه و آله
وسلم خدای سبحانه از برای رسانیدن پیغام او و عزیز داشتن امت او
و مهاری بر اهل زمان او و رفعتی مر معاونان او را و شرفی مر نصرت دهندگان
او را ثم انزل علیه الکتاب نورا لا تطفاء مصابیحه و سراجا لا یخبو توقده
باز فرو فرستاد بر او صلی الله علیه و آله وسلم کتاب را نوری که فرو نمی
نشیند چراغهای او و وهاجی که فرو نمیرد افروختن او و بحری که نرسد بدرک قعر او
و منهاجی که نیفتد بهجر و سراجی که نظلم صوزه و دریایی که یافت نشود پایان

او وراه کشاده که گم نمیشود طرقات او وچراغی که تاریک نمیکرده در روشنی او

شعر صفت لطف وعزت قرآن هست بحر محیط عالم جان
قعر او بر زده تو بر کوهر ساحلش پر ز عود و پر عنبر ژرف است
از پهنا باطن وظاهر منشعب علم اول واخر پاک شئونا معانی مکنون
آید از بحر حروف بر و ن وفرقانا لایحد برهانه وبنیانا لا
تهدم ارکانه وفرقکنده میان حق وباطل که فرو نمی نشیند آتش برهان
وبیان او وبنای او راست که ویران نمیکرده جدران او وشفاء
لا یحتی استقامه وشفا از مرض جهل که ترسیده نمیشوند از بیماریها
او شعر آیتا وشفای جان تقی دایتش در دوا نزدهان شقی
وعزا لا تهزم انصاره وعزتیست که بهر نعمت میروند نصرت دهندگان او
وحقا لا تخذل اعوانه وحق ثابتست که بی نصرت دادن نمیشوند معاونان
او وهم جلیل است بانقیاب جلال هم دلیل است بانقیاد دلال
بحر اوست واضح وواثق حجت اوست لایق ولایق
هو معدن الایمان وبحبوحته پس قرآن معدن ایمانست وبنیان
سرای او واصل ایمان وجان نقوی دان کان یاقوت وکنج معنی دان
سطور قرآن وشطر ایمانست که از وراحت دل وجانست
وبیاسیع العلم وبحوره وحبشهای دانش است ودریاهای آن شعر
هست قانون حکمت وحکما هست معیار عادت علما
ورياض العدل وعذرانه وروضهای عدلست وابکیرهای او
روضة البر عارفانست او جنة الاعلی روانست او
از دزدن منتظر جان آی بهما شاباغ قرآن آی
تا بجان توجله بنماید انچه بود انچه هست انچه آید واثافی الاسلم وبنیانه
وبنیانه وذبک پایهای اسلام وجدران بناء او ازدرون شعع منهج اسلام

وزبرون حارس عقیدهٔ عام واودیهٔ الحق وغیطانه ورودخانها
حواست وزمینهای فراخ نشیب آرمیده وبحر لا یستر فرا المشرفون
ودریای که نتواند تمام آب آن کشیدن آبکشندگان وعیون لا
ینضبها الماتحون ومناهل لا یغیظها الواردون وچشمهای که فرو نمیرند
آب انرا آبکشندگان والبنجوهها که کم نمیکردانند انرا ایندگان بر او
ومنازل لا یضل نهجها المسافرون ومنزلهای چندکه کم نمیکنند راه روشن
اومسافران استعار لفظ المنازل لمقاصد الکتاب باعتبار وقوف
الاذهان عندها بعد قصدها واعلام لا یعمی عنها السائرون وعلی
جنداست که نابینا نمیشوند ازان سیر کنندگان واکام لا یجوز عنها
القاصدون وسرعتیه جذکه نمیگذرند ازان قاصدان جعله الله ریا
لعطش العلماء ورسیعا لقلوب الفقهاء گردانیده است خدای کتاب
سیرابی مر تشنگی عالمانرا وبهاری مر قلوب فقیهانرا وفجاج لطرق
الصلحا ودواء لمن یعده داء وراههای گشاده است ازبرای طریقهای
صالحان ودوایست که نیست بعدازو دردی ونورالیس بعده ظلمه
روشنی است که نیست باو تاریکی عجب نبود که ازقرآن نصیب نیست
که ازخورشید جز گرمی نه بیند جسم بینا عروس حضرت قرآن نقاب انکه بر اندازد
گرد املک انمانرا مجرد بیند از غوغا وجبل وشیعا عزیز ومعقل
ضنیعا دز وتیست وبندیست که محکمت گوشهای او وپناهست که استوار
سراو وعزالمن تولاه وسلما لمن دخله وعزه است مر کسی راکه مصدری و
متوجه اوگردد وسلامتی است مر کسی راکه داخل شود او را وهدی لمن ائتم
به وهدایتی است مر کسی راکه اقتدا کند باو وعذرا لمن تحله وعذریست
که حمل شاقان نیست بنفس خود کذای لمن ینسب نفسه الی جملة واند
من اهله معتذرا لمن تکلیف شاق وشاهدا لمن خاصم به وفلجا لمن حاج به

وکواهر

وكواهيت مر كسى راكه خصومت كند با و و فوز و ظفر است مر كسى راكه
حجت كويد با و و حاملا ان حمله و مطية لمن اعمله و بردارنده است كسى را
كه بردارد او را حمله لمن حمله قيامه بصلاح حاله فى الدارين و بار كير است
كسى راكه اعمال او كند استعار لفظ المطية لادائه بصاحبه فى سبيل الله
الى الجنة و آية لمن توسم و آيتى است مر كسى راكه تدبر كند او را كقوله نعم
ان فى ذلك لايات للمتوسمين وجنة لمن استلم و سپر است مر كسى راكه
دزه پوشد و علما لمن وعى و دانش است مر كسى راكه نكاه دارد او را و حديثا
لمن روى و حديث است مر كسى راكه رواية كند اى قولا و كلاما لمن نقله
كما قال الله تعالى الله نزل احسن الحديث الاية و فايدة وصفه بذلك ان فيه
غنية لمن اراد ان يحدث بحديث غيره مما يفيد فايدة و حكما لمن قضى
و در اوست حكم ار براى كسى كه قضا كند حكما اى حاكما شعر
قرآن كه با آى و سور داد ذا اعجاز ش اثر ازسل ان عاجز شمن فكره اهل بيان
هر حرف از ان خوش زمزمه ار نهر بلغش هه سر از لمراتجه دار ابد را ترجمان
فى العوارف قال الله تعالى لنبيه صلى الله عليه و آله وسلم و انك
لعلى خلق عظيم و سئلت عن احد از واجه صلعم عن خلقه عليه افضل الصلوة
و اكمل التحيات قالت كان خلقه القرآن و فيه دمن غامض و اعياء خفى الى
الاخلاق و الرياء به عن ابن عباس ان رجلا قال يا رسول الله اى العمل احب
الى الله تعالى قال الحال المرتحل قال ما الحال المرتحل قال فتح القرآن و ختمه صاحب القرآن
يضرب من اوله الى اخره و من اخره الى اوله كلما حل ارتحل و مما يدل على ان قراءة
القرآن افضل الاعمال ما روى عن احد اصحابه انه قال قال النبى صلى الله عليه و آله
الا انبئكم بخير اعمالكم و ازكاها عند مليككم و ارفعها فى درجاتكم
و خير لكم من انفاق الذهب و الورق و خير لكم ان تلقوا عدوكم فتضربوا اعناقهم
و يضربون اعناقكم قالوا بلى قال ذكر الله صدق رسول الله قراءة القرآن افضل

الاذكار فمن اعطى القران فقراه كان افضل الناس وكان اكثرهم حسنات
لان النبي صلى الله عليه وآله وسلم اخبر ان القارئ للقرآن له بكل حرف
عشر حسنات قال الفرغاني رحمه الله لما كان الكتاب الكامل القراني المحمدي
اجمع الكتب لمعاني جميعها الكونية ترجمة معاني الحقائق الالهية والكونية ترجمة
احوالها واحكام تفاصيلها في نشرها اولا لتحقيق الكمال الاسمائي و
ثانيا لاستجلاء كمالها الذاتي من حيث مظهر جامع اجمالي ومن حيث المظاهر التفصيلية
الثابتة لذلك الجامع الذي هو الصورة المحمدية عليها الصلوة والتحية ومتضمنا
ترجمة احوال ذلك المظهر المحمدي وترجمة افعاله واخلاقه وبيان نظرة ظاهره
بوصف الكمال وترجمة احوال اتباعه واخلاقهم وطرق وصول كل منهم
الى الكمال المختص به ومتضمنا ايضا بيان وضع شريعة كاملة جامعة حافظة
حافظة لاعتدال الجميع ماذكرنا من المظاهر والحقائق ووحدة التجلي الاول
واسمائه في تنزله الاجوم كان هذا الكتاب والشريعة مفتقرين بحكم جمعيتهما
الذاتية وبيانهما الوافي عن وضع كتاب او شرع بالنسبة الى مظهر كل اسم
كلي من الاسماء الكلية المتنوعة فانه بموجب ما فوطن في الكتاب من شيء
مشتمل على كل امر كلي وجزئي يقع في الظهور الوجودي من الازل الى الابد لكونه
شعبتا من التجلي الاول الجامع جميع الاحكام الازلية والابدية فيفهم و
يستنبط من عباراته واشاراته ودلالاته ومفهوماته كل امام مرشد منور
عقله وقلبه او روحه وسره بنور الايمان والشرع او نور الهداية الخاصة
او نور الشهود فائق علوم الشريعة وعلوم الطريقة وعلوم الحقيقة
ويهدي بذلك من يكون نائبا خصوصا ولكل عموما قال الشيخ في
نقش الفصوص حكمة فردية في كلمة محمدية معجزة القرآن القرآن هو الجمع بحسب
اللغة سمي القرآن المجيد قرآنا لجمعه جميع الكتب السماوية والآيات المخلوقة
فمعنى قوله معجزة القرآن معجز محمد صلى الله عليه وآله وسلم جمعه جميع الحقائق

الالهية

الآلهية والكونية وكونه احدية جمعها لانه صلى الله عليه وآله وسلم اعجز غيره
عن التحقق بتلك الرتبة والجمعية على اعجاز امر واحداى الجمعية على امر واحد
اعجاز لما هو الانسان عليه من الحقائق المختلفة التي هي احدية جمعها وبهذا
اعجز غيره من الملائكة كالقرآن بالآيات المختلفة وهو الجمعية المعجزة للغير
عن تلك الجمعية حاصل الكلام انكر انسان بواسطه احدية جميع حقايق مختلفه
اعجاز غير كرده ازين وصف ومحمد صلى الله عليه وآله وسلم باحدية
جميع حقايق اعجاز غير خود از انبيا وكمل كرده وقرآن كريم باحدية جميع ما
الكتب السماوية اعجاز كرده سائر كتب ازين اوصاف باين صفت قدوة
عن النبي صلى الله عليه وآله وسلم انه قال انزل الله مائة واربع كتب من
السماء فاودع علوم المائة في الاربع وهي التورية والانجيل والزبور
والفرقان ثم اودع علوم هذه الاربع في القرآن ثم اودع علوم المفصل
في الفاتحة فمن علم تفسير الفاتحة علم تفسير جميع الكتب المنزلة ومن قراها
كانما قرأ التورية والانجيل والزبور والفرقان وقال امام الموحدين عليه
الصلوة والسلام العلم نقطة كثرها الجاهلون وقال عليه تحية الله وسلامه
جميع اسرار الله تعالى في الكتب السماوية وجميع ما في القرآن في فاتحة الكتاب
في بسم الله وجميع ما في بسم الله في باء بسم الله وجميع ما في باء بسم الله في
النقطة تحت الباء وانا النقطة تحت الباء [illegible] ومرخطبه له عليه
الصلوة والسلام بعثت محمدا بالحق ليخرج عباده من عبادة الاوثان
الى عبادته بس بعث كرد خداى تعالى محمد را صلى الله عليه وآله وسلم
بحق وراستى تا بيرون برد بندكان او را از پرستيدن بتان بعبادت او
ومن طاعة الشيطان الى طاعته واز فرمان برداري شيطان بطاعت او
بقرآن كه بيان كننده واحكم بفرماني كه بدرستى تبيين وتوضيح آن فرموده و
احكام واحكام آن بواجبي نمود تا يعلم العباد ربهم ايجهلوا بالبينة كه

القرآن في المفصل ثم
اودع علوم ص

وجميع ما في الكتب السماوية
في القرآن ص

بندگان پروردگار خود را چون جاهل باشد و ندانند او را و لیقولوا انه
انجدوه و تا اقرار کنند بربوبیت او و بعد از انکار انکار کرده باشند او را
و لیشهدوه بعد از انکر و تا اثبات او لوهیت او کنند بعد از انکه انکار
او کرده باشند فتجلی سبحانه ظهر فی کتابه من غیر ان یکونوا رأوه و تجلی
کرد حق سبحانه مر ایشانرا در کتاب خویش بی انکه او را بینند عیانا
ارام من قدرته بالخبر عمود ایشانرا از قدرت خویش و خوفهم من سطوته
و بالخبر تخویف کرد ایشانرا او ترسانید از شدة او تجلیه سبحانه فی کتابه
و هو ظهوره لقلوب عبیده بالتنبیهات الفرقانیة کالقدرة کالتنبیه
علی انواع المقدورات و انواع المبدعات الدالة علی کمال القدرة الحاکیة
عن کمال علمه و حکمته و بالتحویفات بالعقوبات و کیف محق بالمثلات
و احصد من احصد بالنقمات و جکونه محو شد انکه محو آن بمثلات
و المثلات هی العقوبات النازلة بالقرون السالفة و جکونه حصاد
کرد انکس که حصاد کرد بعذابها دنیا و آخرت و انه سیاتی علیکم من بعدی
زمان لیس فیه شیء احفی من الحق و لا اظهر من الباطل و لا اکثر من
الکذب علی الله و رسوله و لیه سیئ که زود باشد که پاید بر شما بعد
من زمانی که نباشد چیزی پنهان تر از حق و نباشد چیزی ظاهر تر از
باطل و نباشد چیزی بیشتر از دروغ بر خدای و رسول او و لیس عند
اهل ذلک الزمان سلعة ابور من الکتاب اذا تلی حق تلاوته و لا اعود
منه اذا حرف عن مواضعه و نباشد نزد اهل آن زمان کالائی کاسد تر
از کتاب الله کاهی که تلاوت کنند حق تلاوت کردن او و نباشد دوا تر
و رایج تر از ان کاهی که تحریف کنند و بگردانند او را از مواضع خود و لا
فی البلاد شیء انکر من المعروف و لا اعرف من المنکر و نباشد در بلاد
چیزی منکر تر از معروف و نباشد چیزی معروف تر از منکر فقد نبذ

الكتاب حملته وشناسا حفظته پس بدرستى كه طرح كردند وافكندند
كتاب را حاملان او وفراموش كردند تا فراموشى كردند حافظان او و
الكتاب يوسد واهله سفيان طردان ومصطجعان فى طريق واحد
وكتاب ديدار دوزواهل يعنى رعايت كنندگان او وعاملان بانجند
دراوست نفى كرده واو راحته باشد وبا يكديگر مصاحب باشند در يك
راه اى طريق الله واصطحابهما ملازمة العمل واتفاقهما على الدلالة فى طريق
الله لا يؤويهما موضع جاى ندهد هردو را جاى دهنده فالكتاب واهله فى ذلك
الزمان وليسا فيهم ومعهم پس كتاب واهل كتاب دران زمان باشند
ونه درميان ايشان باشند وبا ايشان باشند ونه با ايشان باشند
لان الضلالة لا توافق الهداية وان اجتمعا از براى انكه ضلالت موافق
نميباشد باهدايت اگرچه مجتمع شوند اهل ان بايكديگر كما اشار الى
وجه المباينة بينهما وبين الناس يكونهما على هدى والناس على ضلالة
والضدان لا يجتمعان فى محل واحد وهو القلب وان اجتمع لاجتماع المدد
فاجتمع القوم على الفرقة وافترقوا عن الجماعة پس مجتمع شوند اهل ان
زمان بر فرقه از دين وبر طريق ضلالت ومتفرق شوند از جماعت اهل
هدايت يعنى علماء كتاب وسنت كانهم ائمة الكتاب فجعله بمنزلة الامام
فلم يبق عندهم ولبس الكتاب امامهم كويا ايشان امامان كتاب اند
ونيست كتاب امام ايشان شبهتهم بائمة الكتاب فجعله بمنزلة الامام
فلم يبق عندهم الا اسمه ولا يعرفون الا خطه وزبره پس باقى نمانده
نزد ايشان الا اسم كتاب وعندليب ندارد كتاب الا خط وكتاب او
ومن قتل ما مثلوا بالصالحين كل مثلة وپيش ازان عقوبت كردند بصالحان
انواع عقوبات وسمو صدقهم على الله فريه ونام نهادند تصديق
ايشان را افترا بر خداى تعالى وجعلوا فى الحسنة العقوبة السيئة و

وکردانیدند دار از اهل حسنه ایشان عقوبت سیئه ایشان را فعل
امرای بنی امیه و ولاتهم کعبید الله بن زیاد و الحجاج و انما اهلک من کان
قبلکم بطول امالهم و تغییب اجالهم و هلاک نشدند آنان که بودند
پیش از شما الا بدراز شدن املهای ایشان و غایب بودن اجلهای ایشان
حتی نزل بهم الموعود الذی ترد عنه المعذرة و ترفع عنه التوبة و
تحل معه القارعة و النقمة تا فرود آمد بایشان از بلای موعود
که باز کرده نمیشود و مردود است از او عذر خواستن و مرفوع و نا مقبول
نزد نزول او توبه و فرود می آید با او موعود سختی و اشقم ایها الناس
من استنصح الله وفق و ای مردمان آنکس که بقبول نصیحت خدای تعالی کرد
موفق شد و من اتخذ قوله دلیلا هدی الی صراط قوم و آنکس که فرا گرفت
قول او را دلیل خویش هدایت یافت بطریقی که اقوم و راست ترین
طریقت فان جار الله آمن و عدوه خائف پس بدرستی که همسایه
و قریب حق تعالی ایمن است و دشمن او ترسان و جار الله من لزم بابه
بطاعته و انه لا ینبغی لمن عرف عظمة الله ان یتعظم و بدرستی که
سزاوار نمی باشد مر کسی را که شناخت بزرگی شان و عظمت الهی آنکه
تعظم کند فان رفعة الذین یعلمون ما عظمته ان یتواضعوا له بدرستی
که رفعت شان آنانکه میدانند قدر عظمت او آنست که تواضع ورزند
کنند او را و سلامة الذین یعلمون ما قدره ان یستسلموا له و بسلامت
حال آنانی که میدانند کمال قدرة او آنست که منقاد بشوند و گردن بنهند
احکام او را و فاز الفائزین من الاجر و الیاری من ذی السقم
پس نفرت نمیکند از حق مثل نفرت کردن تن درست از صاحب جرب
و شفا یافته از صاحب سقم و مرض و اعلموا انکم لن تعرفوا الرشد حتی تعرفوا
الذی ترکه و بدانید که شما نخواهید شناخت راه راست را تا نشناسید

تا بشناسید انکس که ترك کرده اند اولن تاخذوا میثاق الکتاب حتی تعرفوا
الذی نقضه و فرا نخواهید کرفت میثاق و عهد کتابرا تا بشناسید
انکس را که شکسته اند اولن تمسکوا به حتی تعرفوا الذی نبذه و نخواهید
جنك زدن دران تا بشناسید انکس را که افکنده اند ورا پس پشت
قال تعالی فنبذوه وراء ظهورهم قال الشارح لما کان الرشد هو الحق
الذی هو علیه صلوات الله علیه و بابیوه و التارك لذلك هم مخالفوه
من ایمة الضلال لاجرم کان من تمام الرشد الذی یدعوا الیه و یمثله
به من الکتاب معرفة خصوصیة الذین ترکوا الرشد و نقصوا الکتاب
و معرفة شبههم الباطلة لیحصل المعرفة علی بصیرة و لما نبه علی تلك
المعرفة امر بالتماسها من عند اهلها بقوله علیه الصلوة و السلام
فالتمسوا ذلك عند اهله پس طلب کنید از نزد اهل آن اراد
نفسه و اهل بیته صلوات الله علیهم فانهم عیش العلم پس
بدرستی که ایشان حیوة علم اند باعتبار آن بهم وجود العلم و الانتفاع
به و موت الجهل و ایشان مرك جهل اند فان بتعلمهم یموت جهل
المتعلم هم الذین یخبرکم حکمهم عن علمهم ایشان انکسانند که خبر
میدهد حکم ایشان از علم ایشان و المراد بحکمهم منطقهم بالحکمة
و صمتهم عن منطقهم و خبر میدهد خاموشی بودن ایشان از سخن
گفتن ایشان از صمت الحکیم فی موضع کان من حملة حکمته و ظاهرهم
عن باطنهم و خبر میدهد ظاهر حال ایشان از باطن ایشان لان ظاهرهم
هیئة الخاشعین العابدین و هو دال علی اتصاف نفوسهم بکمال قوتی
العلم و العمل شعر قول و فعل امد کواهان ضمیر ۔ زین دو بر باطن تو استدلال کیر
این نماز و روزه و حج و جهاد ۔ هم کواهی دادنشان از اعتقاد
این زکوة و هدیه و ترك و حسد ۔ جون کواهی دادنشان از سخن خود

لا يخالفون الدين ولا يختلفون فيه مخالفة نميكنند دين حق را واختلاف
نميكنند دران فهو بينهم شاهد صادق وصامت وناطق پس
دين درميان ايشان گواهيست راست گو وخاموشيست سخن گو
استعار لفظي الصامت والناطق للدين باعتبار افادة الاحكام
الشرعية منه عند الرجوع اليه وعدمها وفي خطبة له عليه الصلوة
والسلام والتحية وناظر قلب اللبيب به يبصره ويرى عوده
ومبدئه وبصره دل عاقل بان نظر ميكند بايد كار خود را كه موقوف
وما بعد موت ومبتداء سد نشيب وفراز خويش را كه فاصله ميان
طريق الخير والشر داع دعى وراع رعى دعوت كننده دعوه كرد و
رعايت كننده رعايت كرد فاستجيبوا للداعي واتبعوا الراعي پس
اجابت كنيد دعوت داعي را ومتابعت نمائيد طريقه راعي را اشارة
الى الرسول صلى الله عليه وآله وسلم والقرآن الكريم حديقة
سوى حق بى ركاب مصطفوى برنسد جان اگر بسي بدوى
وما الفضل الا في اتباع محمد وما الفوز الا في اقتفاء محمدي
وقد خاضوا بحار الفتن واخذوا بالبدع دون السنن بدرستيكه
فرو رفتند در درياى فتنها وفراگرفتند بدعتها واخراغات در دين
ونگرفتند سنتهاى سيد المرسلين عليه افضل صلوات المصلين
وارد المؤمنون ونطق الضالون المكذبون خاموش شدند وگويا شدند
گرفتند مؤمنان وسخن آمدند گمراهان تكذيب كننده نحن الشعار و
الاصحاب مائيم شعار يعني جامه اند روني وصاحبان رسول اشعار
لفظ الشعار لنفسه واهل بيته باعتبار قربهم من الرسول صلعم كا
الثوب الذي يلي الجسد دون باقي الثياب والحرير والاثواب ومائيم
خازنان ودرهاى شهر علم رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم كما قا

رسول الله

رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم انا مدينة العلم وعلي بابها وبروايت
انا دار الحكمة وعلي بابها لا توتى البيوت الا من ابوابها فما اتاها من غير
ابوابها سمى سارقا بايد كه نيابنده رخانها الا از درهاى آن پس هر كه
در آيد از غير درهاى آن نام نهاده ميشود انكس را سارق منها
اى من هذه الخطبة الشريفة فى فضايل اهل البيت عليهم الصلوة والسلام
فيهم كرايم الايمان در ايشانست نفايس اعيان كا عقادات الخيرة و
الاخلاق الفاضلة وهم كنوز الرحمن وايشان گنجهاى خداى بخشنده اند
استعارة باعتبار كونهم خزان علم الله وخصص وصف الرحمن لانه
مبداء بعثة الانبياء والاوصياء اذ جعلهم الله برحمته هداة خلقه
ان نطقوا صدقوا وان صمتوا لم يسبقوا اگر سخن گويند راست گويند
واگر خاموش شوند كس بر ايشان سابق نشود اى عند صمتهم لا
يسبقون الى فضيلة نطق اذكان صمتهم فى موضع الصمت حكمة
فليصدق رائد اهله پس بايد كه تصديق كند وبا ورد دارد آب
وعلف جوينده اهل او را هذا كالمثل وفائدة التنبيه على
فضله والامر بصدق الخبر عنه لمن يعنيهم امره وان عنده من مرآة
التفويز وما حياتها وليحضر عقله وبايد كه حاضر كند عقل خود را
تا بفهم آنچه ميگويد وليكن من انباء الاخرة وبايد كه باشد از ورزندان
آخرة فانه منها قدم واليها يقلب پس بدرستى كه از انجا آمده وبانجا
ميگردد فالناظر بالقلب العامل بالبصر يكون مبداء علمه ان يعلم اعماله
عليه ام له پس نظر كننده بديده دل كه عمل كننده ببصارت باشد
مبداء علم او انكه بداند يا عمل او وبال بر او ست يا از براى ثواب او
فان كان له مضى فيه وان كان عليه وقف عنه پس اگر باشد عمل او
از براى نفع او بگذرد در او واگر بر او وبال باشد باز ايستد از او

فان العامل بغير علم كالسائر على غير الطريق پس بدرستى كه عامل بغير
دانش ان عملى بمجون سير كننده است بر بى راه فلا يزيد بقدره عن الطريق
الا بعدا عن حاجته پس زياده نميكند او را دورى از راه الا دورى از مطلوب
او والعامل بالعلم كالسائر على طريق الواضح وعمل كننده بعلم بمجون
سير كننده است بر راه روشن فلينظر ناظر الى سائر هوا را جع نبيند
بايد كه نظر كند ناظر كه او سائر است بجانب مقصد يا بازگردنده است
از انجا واعلم ان لكل ظاهر باطنا على مثاله وبدان بدرستى كه مر هر ظاهرى را
باطنيست بر مثال او ومطابق او فما طاب ظاهره طاب باطنه وما
خبث ظاهره خبث باطنه پس هر كه پاك وطيبت ظاهر او پاكيزه
باطن او وانكه پليد است ظاهر او پليد ست باطن او وقد قال الرسول
الصادق صلى الله عليه وآله وسلم ان الله يحب من العبد بعض عمله
ويحب العمل ويبغض بدنه كفته است رسول راست گوى صلى الله
عليه وآله وسلم بدرستى كه خداى تعالى دوست ميدارد بنده داود
ميدارد عمل او را ودوست ميدارد عمل دشمن ميدارد بزد او را براى
انكه مدارحب وبغض عمل بر حسن وقبح قصد واراده عامل است
قال صلى الله عليه وآله وسلم انما الاعمال بالنيات واعلم ان لكل عمل
نباتا وكل نبات لا غنى له عن الماء وبدان بدرستى كه هر عملى را دو ميدهد
ودو ميدهد هر گياه را ناچار است از آب والمياه مختلفة فما طاب سقيه
طاب غرسه وحلت ثمرته وآنها گوناگونست پس هر نباتى كه طيب باشد
آب دادن او طيب باشد كاشتن او وشيرين باشد ميوه او وما
خبث سقيه خبث غرسه ومرت ثمرته وهر نباتى كه خبيث باشد
آب دادن او خبيث باشد كاشتن او وتلخ باشد ميوه او يعنى
همچنان كه حلاوت ومرارت ثمرات تابع طيب وخبث سقى مياه است همچنين

وفتح اعمال بمقصود ونيّا نشت قال الشارح استعار لفظ النيات لزيادة
الاعمال ومدّها واستعار لفظ الماء للمادة القابلة من الارادات و
النيّات المختلفة وظاهر انّ طيب الاعمال بطيبها وخبثها بخبثها كالماء و
كما سبق به المحقق القونوى فى شرح الاحاديث اعلم انه قد ثبت شرعا وكشفا
انه ما تقوم صورة الا وله روح فمادة تحقق آثار الروح فى الصورة بالنسبة
الى اكثر الناس وتارة يظهر بشرط تأييد روح تلك الصورة بمدد متصل
من روح آخر وقد وردت النصوص الشرعية مكررة بذلك فى الكتاب واذا
عرفت هذا فاعلم ان صورة الاعمال والاقوال اعراض لا تبقى ولا تبقى الا
بارواحها المصاحبة لها والمتأيدة ايضا بارواح الاعمال ونياتهم ومتعلقات
همهم التابعة لعلومهم واعتقاداتهم الصحيحة المطابقة لما هو الامر عليه
وللحروف والكلمات من حيث افرادها ومن حيث تراكيبها خواص تظهر من
ارواحها بواسطة صورها تلفظا وكتابة شهدت بصحة ذلك الانبياء و
الاولياء عن شهود محقق وتجربة مكررة ومما يؤيد به من اسرار الحروف ما
روى ابو امامة انه قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم يقول اقرءوا
القرآن فانه يأتى يوم القيمة شفيعا لاصحابه اقرءوا الزهراوين البقرة وسورة
آل عمران فانهما يأتيان يوم القيمة كانهما غمامتان او غيايتان او كانهما
فرقان من طير صواف يحاجان عن اصحابهما الحديث وفى رواية يجاء يوم القيامة
اصحابهما بقوله صلى الله عليه وآله وسلم كانهما فرقان من طير صواف كناية عن
ارواح صور الحروف والكلمات والغمامتان او الغيايتان صورة احدية
جمع كل سورة منها مولانا هست تسبيح بخار آب و گل
مرغ حق شد زنفخ صدق دل همچنان كز نفخ صدق دل مرغ حق شود
از نفخ كذب دل متنى خصم حق ميشود وابدى الحيوة ميكردد بحيوة قلب
انسانى درود بوار جنت از حيوانست زمين وآسمان او بجانست

درختش صدق اخلاص مراست و تقوی ۞ همرباد درخت اسرار معنی و همناخ
درود دیوار خت از خیوانست درود دیوار جهنم نیز از خیوتست قال تعم
وان الاخ طی الحیوان بدان ایدک الله وایانا بالذین الخالصوک قلب انسانی را
خیوتست ابدی شفاخوار قلب عامل عند العمل و از وقت عمل تا ابد الآباد
مستخضر و همراه اوست غایة انست که محسوس را و بهشت و صاحب کشف بدرخ
معاینه مو بیند که محوف صور اعمال خود است شیخ عطار
بر نیکی و بدی در کار خویشی ۞ همر آیینه کردار خویشی بهشت و دوزخت
همراه باتست ۞ فراز عرش و شیب و چاه باتست ۞ بمقتضی کل یعمل علی شاکلته
مراتب اعمال در صفت نقص و کمال بر وفق مدارج اعمال است چه هر چند شخص
در فضایل ذات و محاسن صفات غیبه فاضل تر و مساعی حمیده و افعال
پسندیده او در تکثیر حسنات و تشمیر خیرات کاملتر و هر کس که از خلیه بکارم
و اخلاق ذاتیه و مآثر زکیه جلیه عاطل اعمال و افعال او از تصادای
همت دور و فور خت و دناءت نفس قاصر و نازل و همچنانکه اعمال و افعال
صور معانی ثابته در اصل ذات عاملت ثواب و عقاب در موطن آخرت
بصورت اعمال و افعال اوست شعر زین سوی اجل ببین که چونی ۞
زانسوی اجل چنان نمائی ذیرا که موطن دنیا و آخرت بمنزله دو آئینه است
مقابل یکدیگر که هر چه در یکی مینماید صورتش در دیگری منعکس میشود

چو مرغ جان فرو ریزد پر و بالت ۞ بر بینی دوی خود در آینه اعمالت
سیه دوی سیاهی پیشه آرند ۞ سپیدی در فروغ خویش آرند
بهشت و دوزخت همراه باتست ۞ فراز عرش و شیب چاه باتست

چون همراه تو باشد که از چه دل تو دستست تا آبش خورانی تخم از
کدام چشمه استاز فرات سایغ است یا از اواجاج مالح و تخم نابه از آن
حبه یا شاخ طوبی یا شجره زقوم است و همیشه پیش تو حاضر است خبر مؤمن

جنتی است وجنتا و عمل اوست که زادهٔ قلب اوست وظل معانی قائم
بذاتست بلکه ظهور قلب اوست بصور معانی و شئون او وکونه از اولیاء
غایب توانند بود و بمجنن کافر و دوزخی است و دوزخ او عمل اوست که تا لفعل
محفوظ است ما حس دنیوی شاغلست از ادراک آن وحاجب و آنچنان
تعالی لایشغله شان عن شان ولهذا در حین احتضار که معطل شدن حس مشترک
میشود بر احوال آخرت شعر دور مرگ این حس تو باطل شود
نور جان داری که با دل شود و بدانکه بمجرد مخرج جمیع اخلاق و قوی و شئون
بدنی علی الدوام از قلب روح حیوة با یشان میرسد آنا فآنا بمجنین اعضاء
و اعضاء بزنجیره روح حیوة بزنجیر از باطن قلب بر اشان علی الدوام شئون
فشیا میرسد الی الابد ولهذا متبدل میشود سیئهٔ بحسنه و اصل عمل
تبدل نمی یابد زیرا که دوحی که قائض میشود بجسد عمل اگر از قلب قاسی عاصی
بصورت سیئه ظاهر میگردد کصورة المعذی بصورة الغذاء و دوحی که
از قلب مطیع صالح قائض میشود بصورهٔ حسنه شکل میگردد قال تعالی
کل یعمل علی شاکلته قال الامام جعفر الصادق علیه الصلوة والسلام کل
یظهر یکون ما اودع فیه من الخیر والشر و قال ابن عطا علی ما فی سر
النبی صلی الله علیه واله وسلم قال اعملوا فکل میسر لما خلق له وقیل ای کل
نفس یتبع اثر قلبه وهمته شعر کل مرئ یشبه فعله
ویرجع الکون بما فیه من لم یکن عنصره طیبا لم یخرج الطیب من فیه
اصل العنصر یخفی ولکنه فی فعله یظهر خاصیه هر که باشد زشت کمتش زشت دان
هر چه کوید مرد مارا انسیت جان کفت انسان باره از انسان بود
باره از نان نقین هم نان بود کر چه در ظاهر مناقق ذاکر است
و از زر آمد لیک ذکرش ساتر است زان علی فرمود نقل جاهلان
سبزه دان در مزبله بکبر از ان برجنان سبزه هر انکس کو تشست

بر خاستن پشکی نشسته است باید بش خود را بستن زان حدث
تا نماز فرض او بنود عبث پس اگر صاحب سنه استغفار
کرد صفت قلب او مبدل شد بمجرد صفت عمل گذشته او نیز
مبدل شد و اصل عمل مبدل نشد بمجرد قلب بذاته مبدل
نشد پس همان عمل اگر دی بصورت سیئه ظاهر بود عند اعین الناس
امروز بصورت حسنه شاهد ایشانست قال تعالی اولئک یبدل الله
سیئاتهم حسنات چون پس از استغفار جد عمل معتدی بغذاء
روح حیاتی بود مناسب از قلب عاصی تائب بصورت آن غذا مصور
بود و بعد از استغفار چون غذای او از قلب مطیع است چگونه
همان صورت اولی باقی تواند بود و اشارة الی هذا قوله صلی الله علیه وآله
وسلم انما الاعمال بالنیات بادة الحصر یعنی حسن و قبح صور اعمال
نیست الا تابع نیة که قصد و توجه قلبست پس اگر نیت و توجه قلب
مبدل شد حسن و قبح عمل مبدل شد اما سمعتم قول الله تعالی
فاما من اعطی واتقی وصدق بالحسنی فسنیسره للیسری واما من
بخل واستغنی وکذب بالحسنی فسنیسره للعسری فانظر یا ذوی الی
ان المدار الی التصدیق والتکذیب وهما من صفات القلب ولهذا
اعمال کفار مثل صدقه وصله رحم موجب ثواب آخرت ایشان نمیشود
قال تعالی اولئک الذین لیس لهم فی الآخرة الا النار وحبط ما صنعوا
فیها وباطل ما کانوا یعملون وقال مثل الذین کفروا بربهم اعمالهم کرماد
اشتدت به الریح فی یوم عاصف لا یقدرون مما کسبوا علی
روی ان رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم قال ان الله لا یظلم المؤمن
حسنة یثاب علیها الرزق ویجزی بها فی الآخرة واما الکافر فیطعم
بحسناته فی الدنیا حتی اذا افضی الی الآخرة لم تکن له حسنة یعطی بها

خيرا وقوله تعالى يمحو الله ما يشاء ويثبت وعنده ام الكتاب
در صفات اعمالست نه در اصل عمل هر محو عملى كه در زمين دنيا
كه مرزعه آخرتست كاشته شد فى الحال در نصيب آخرت ميروييد بلكه
كاشتن عين دستن است وقال تع وان الدار الاخرة لهى الحيوان
هر جه در آخرت دست صاحب خويش ابد شد يا نبت جهنم است
يا نبت بهشت و بهر خوش و شعور و كلام داد نه جه هر يك از ميوها
بهشت ترغيب بهشتيان كنند كه از من تناول كن و دوزخ كويد
جزيا مؤمن فان نورك يطفى نارى قال فى الباب السابع والثمانين و
مائتين من الفتوحات المكية اعلم انه ما من كلمة يتكلم بها العبد الا
ويخلق الله تعالى تلك الكلمة ملكا فان كانت خيرا كان ملك رحمة وان كانت
شرا كان ملك نقمة فان تاب الحق الله وتلفظ بتوبته خلق الله من تلك
اللفظة ملك رحمة وخلع من المعنى الذى دل عليه ذلك اللفظ بالتوبة
الذى قام بقلب التائب على ذلك الملك الذى كان خلقه الله من كلمة
الشر خلعة رحمة وواخى بينه وبين الملك الذى خلقه من كلمة التوبة وهو
قوله تبت الى الله فان كانت عامة خلع على كل ملك نقمة كان محلوفا
لذلك العبد من كلمات شره خلع رحمة وجعل مصاحبا للملك المخلوق
من لفظ توبته فانه اذا قال العبد تبت اليك من كل شئ لا يحبك
كان فى هذا اللفظ من الخير جميع كل شئ من الشر فخلق من هذا اللفظ ملائكة
كثيرة بعدد كلمات الشر التى كانت منه فتحقق ما قلنا فان الكيف
اعطى ذلك وصدق الوحى المنزل بقول الله تعالى فى هذا الصنف
يبدل الله سيئاتهم حسنات فجعل التبديل فى عين السيئة وهو
ذكرناه ولقد اخبرنى عبد الكريم بن وحشى المصرى وكان من الرجال
بمكة سنة تسع وتسعين وخمسمائة قال لى ركبت البحر من جدة يطلب

من ص

الدار المصرية فلما بحرنا حينا ليلة ونحن نجري في وسط البحر وقد نام اهل
المركب فاذا شخص من الجماعة قد قام يريد قضاء الحاجة وقلت فلما تحرك
حيا بجلة ووقع في البحر واخذته الامواج صنكت الوانس وما تكلم وما كان
طيبة فما شعر رايس المركب الا والرجل يحيي على وجه الماء حتى دخل المركب
وصحبته طاير كثير فلما وصل الى المركب طار الطاير ونزل بجامود
الصاري على راس القربة ثم راه قد مد منقاره الى اذن الرجل كانه يكلمه ثم
صار فلم يقل له الرايس شيئا حتى اذا كان في وقت آخر من النهار اخذ
الرايس واكرمه وسأله الدعا فقال له الرجل ما انا من القوم الذين نلت
منهم الدعاء فقال له الربان ما تيك البادرة وما جرى فقال له يا اخي
لك الامر كما ظننت ولكني لما وقعت في البحر واخذتني الامواج تحققت بالهلاك
وعلمت ان الاستعانة بكم لا تفيد فقلت ذلك تقدير العزيز العليم
ستسلما لقضاء الله فما شعرت الا وطاير قد قبض علي فاقامني
من بين الامواج وحملني على ظهر البحر الى ان دخلني المركب كما رايت فتعجبت
من صنع الله وبقيت اتطلع الى الطاير واقول يا ليت شعري من يكون
هذا الطاير الذي جعله الله سبب نجاتي وحياتي فمد الطاير منقاره
من اعلى الصاري الى اذن وقال لي انا كلمتك ذلك تقدير العزيز العليم
وبرسمي فكان اسم ذلك الطاير ذلك تقدير العزيز العليم فهذا ما اشرنا
اليه من خلق الله الملائكة من الكلمات وتلك الكلمات تكونا سماوهم
وبها يميزون وبها يدعون ما كانت ما كانت وفي كتاب البستان للسيد رضي
حكي عن السبلي قدس سره انه قال مات رجل من جيراني فرايته في المنام
فسالته عن حاله فقال يا سبلي مرت بي اهوال عظيمة وذلك انها رجع على
عند السؤال فقلت في نفسي من اين اتى علي الزامت على الاسلام صوديت
هذه عبرة اهمالك السائل في الدنيا فلما هم في الملكان حال بيني وبينهما

ف

رجل جميل الشخص طيب الرايحة فذكرني حجتي فذكرتها فقلت من انت يرحمك الله
قال انا شخص خلقت من كثرة صلاتك على محمد صلى الله عليه وآله وسلم
وامرت اذا ذكرك في كل كرب ينقطع خنين به اسرار دين مخفي بكرد
اشارت حضرت رسالت عليه الصلوة والسلم والتحية الاوان في الجسد
مضغة اذا صلحت صلح الجسد كله واذا فسدت فسد الجسد كله الا وهي القلب
كه تاثير صلاح وفساد اين مضغه بجسد شامل جسد ديويه ولجرويه هردو
جه اين جسد حيوة از ظاهر قلب ميكرد وآن جسد حيوة از باطن قلب دارد
كه روح اين مضغه است واين مضغه مرتبه شنول وكثافتها از روح است
از لطافت اصلي جه روح وجسد يكي است وتفاوت باخلاط شعور واداراك
وصورت بتبديل حسي ومشعري ومشعري ديكر است الطاف اين مشعر عطار
پنج حسي هست جز اين پنج حس كان خود زرسخ واين حسها جوس
جه محسوسات ان پنج عين محسوسات اين پنجست كه درد واين بتقاضاي موطن
دنيا واخوت نموده ميشود واين دو آينه مختلفند در جلا بواسطه لطافت
وكثافت نشاة شعر زحضرت بنكه روشن بكويم
تو بشنو تا منت بي من بكويم هم جسم تو هم ميدانكه معنيست
كه جسم اينجا نمايد زانكه دنيست ولي جون جسم بندجان كشايد
همه جسم تو اينجا جان نمايد همين جسمت بود اما منور
وكر بي ظاهر حق جسمي مكدر شود معني باطن جمله ظاهر
باسك اين بود بلي السرا بر جون نشاة دنيويه عنزله آينه ظلماني
كثيف الجوهر است حقيقت صورت روح در او منعكس نميشود بلكه
شبح وسايه ازان دار وسعكس ميشود كه آن جسم است ونشاة اخرت بواسطه
صفاو لطافت مرآة حقيقة روح ميشود وجسم كه غلاف اوست بيعيت
مدرك ميشود همجنانجه مولانا در كتاب مثنوي فرموده كه

کلام در بیان انکه تن روح را چون لباس است و این دست آستین دست
رحمت و این پا موزه پای برهنه است مولانا تا بدانی که تن آمد چون لباس
رو بجو لایق لباسی را ملبس روح را توحید والله خوشتر است
غیر ظاهر دست و پایی دیگر است دست و پا در خواب بینی وانیاز
آن حقیقت دان مدان آنرا گزاف آن تو بینی که بدن داری بدان
پس مر ترا از جسم و جان بیرون شدن باده از ما هست شد نی ما ازو
قالبا از ما هست شد نی ما ازو ولیغم ما قیل شعر
تر ا دستیست کز دستان بیست بلندا ستان نبی پست آستین
چو دست راست دستانی آستین شد ترا از دست اندر آستین خند
ز تن بگذر ز کوی جان قدم نه ز جان هم بگذر و در وحدت زن
این لباس جسم پرده و حجابست از ادراک واقع روح در این نشاه دنیویه
پس روح غیبست و جسم شهادت بخلاف موطن اخرت که روح شهادتست
و جسم غیب بحد مدرک میشود اولا و بالذات روحست و جسم ثانیا و بالتبع
بواسطه صفا و لطافت که روح راست حجب نمیشود از ادراک جسم
همانجا صورت در آب صافی مرئی میشود چون آینه ایست و رویست که
هم این ماند هم آن ز این نزاکت و بالعکس امروز چنین که جانت در جسم گم است
فردا شده که جسم در جانت نیک تامل کن که اصل مسئله ادراک ذاتست
که بر تشبیها و تمثیلات مدرک کردد شعر این مثل ما لاجل تست ای پسر
حیله تفهیم را جهد المقل کس کی ظهور روح انسانی دریابد شود
او و سیر او در مراتب شئون قلبی و نفسی و طبیعی بحکم خلافت الهی و خلق
او علی صورته ملاحظه کند و تحول او در مشاهده و مواطن الست و دنیا
و اخرت حل این مسئله مفصله بر او اسان کردد باز کردیم با نجه بر ان بودیم
پس کوییم بمحبتین قلب نیز دو وجهه دارد یکی مقابل آینه دنیا و یکی

مقابل

مقابل آینه آخرت کرا این روی خود را آینه دنیا می بیند میتواند که در این وقت
از روی خود در آینه آخرت بیند زیرا که قلبا و واحد است و حالتی
التوجه والله تعالی لا یشغله شان عن شان پس هر گاه که روی کرداند
از آینه دنیا و پشت باو کرد آن زمان آن روی خود را آینه آخرت می بیند
یا بموت اضطراری عامه خلق را یا بموت اختیاری موقوف قبل ان تموتوا
که با وجود شغل این حس که حجابست در حجاب می بیند و طفل شاه لوکشف
تعبیر از این نشاه بعظامیفرماید علیه السلام والتحیت والاکرام میفرماید
که با وجود شغل این حس حاجب که پرده ان حس است بقوة عین لا یشغله
شان عن شان بمعاینه میبینم آنرا قیامت را و اگر این بعظا نشاه دنیویه
از چشم برخیزد هیچ بر کمال یقین و عین عیان من زیاده نشود شیخ العالم
گوید شاهد عین کل علیه الصلوة والسلام چون از پرده یقین کلوب
عیان عیان او را عیان شد زیرا که لوکشفا لغطاء ما ازددت یقینا

کشت حال آخرت بر من عیان | او فتادم در قیامت این زمان
حشر اعظم بر بر خم در بر کشود | فاش دیدم دوزخ و دار الخلود
نامه اعمال و میزان صراط | جملگی دیدم دران عالی بساط
مالک انروز دیدم بی نقاب | زو یکی نازان یکی اندر عذاب
هر چه خواهد بود در روز قیام | اندر آنجا فاش دیدم والسلام

وقول رسول صلی الله علیه وآله وسلم انا والساعة کهاتین شهادت است
ارباب فطنت را باتصال میان شخص وصور بر نهج اعمالیه شعر

نرسید کفت خلد و نار کونین | بتو نزد بکتر از نبد هلین
بهشتی دان تو از قول عمیر | ز خد مجزه او تا عمیر
جو تو بینده کور و زمینی | ازان نر روضه و نر حفر بینی

وقول صلوات الله وسلامه انا الساعة اشارة لطیفة الی ظهور القلب

بصور اعماله کظهور الحق فی افعاله ﴿ زاده ثانیت احمد در جهان

صد قیامت بود او اندر عیان ﴿ زو قیامت را همی پرسیده اند

کای قیامت تا قیامت راه چند ﴿ باز زبان حال میگفتی ببی

کز محشر حشر را پرسد کسی ﴿ پس قیامت شو قیامت را ببین

دیدن هر چیز را شرطست این ﴿ شرط روز بعث اول مردنست

زانکه بعث از مرده زنده کردنست ﴿ این جهان مشتم محشر شود

کرد و دیده مبدل و انور شود ﴿ زان نه بیند این حقایق را عوام

کو بین خامان بود فهمش حرام ﴿ انکر یا یابان دید احمد بود کو

دید دوزخ را بهم اینجا مومنی ﴿ دید عرش و کرسی و جنات را

بود دیدار او پرده عقلت را ﴿ مولانا قدس سره زاده ثانی خواند

حضرتش صلی الله علیه وآله وسلم زیرا که هر که در دنیا مرد در آخرت متولد

شد عطار جود در دنیا بمردن افتاد وی ﴿ تعین میدان کد در عقبی بزادی

پس هر که بموت اختیاری در حیوة ابا در آخروی متولد شد هر اینه

در این نشاة دنیویه دو بار متولد شده قال عیسی علیه السلام لن

یلج ملکوت السموات من لم یولد مرتین قال المحقق القونوی فی تفسیر

الفاتحة اعلم ان کل فعل یصدر من الانسان فان له فی کل سماء صورة

تتشخص حین تعین ذلک الفعل فی هذا العالم وتلک الصورة هو

علم الفاعل وصورة بحسب قصده حال الفعل وبقاؤها هو بامداد

الحق من حیث اسمه الذی له الربوبیة علی الفاعل حین الفعل وکل فعل

فلا یقدی مرتبة الصفة الغالبة الظاهرة الحکم فیه حین تعینه من

فاعله والشرط فی تعدی الافعال الحسنة وحکمها من الدنیا الی الآخرة

امران مما الاصلان فی باب المجازات ودوام صور الافعال من حیث

نتائجها احدهما التوحید والآخر الاقرار بسوم الجزاء وان الرب الموحد

هو المجاري فان لم يكن المجاري الباعث على الفعل امرا الهيا كليا او له
معينا تابعا للاصلين وناجا عنهما فان الصور المتشخصة في العالم
العلوي المتكونة من فعل الانسان لا تتعدى السدرة ولا يظهر لها
حكم الا فيما دون السدرة خارج الجنة في المقام الذي يشقى فيه فاعلم
آخر الامر هذا ان كان فعلا حسنا وان كان سيئا فانه لعدم صعوده
وخرقه عالم العناصر يعود فيظهر نتيجته للفاعل سريعا ويضحى او ينوف
او يبقى في السدرة واما الموحدون ومن يكون امره تابعا للامر الالهي
الكلي والجزوي المعين فان صوافعاله تشبع كما قلنا بصفة علم و
يسري فيها روح قصده ويحفظها المحي عليه من حيث رحمته واحياؤه
بموجب حكم ربوبيته فان غلب على الفعل حكم العناصر وصورة النشاة
العنصرية انحفظت في سدرة المنتهى مسبح الاوامر الشرعية الباعثة على
الفعل فانها غاية العالم العنصري ومحل الطبيعة من حيث ظهورها بالصور
العنصرية فمحلها الحق غاية مرتقى الاثار العنصرية فمحلها الحق غاية فان
مرتقى الاثار العنصرية فانا فعال المكلفين بالنسبة الغالبة نتيجة الصور
الامزجة المتولدة من العناصر والمتركبة منها فلهذا لم يمكن ان يتعدى
الشي اصله فيما من العناصر لا يتعدى عالم العناصر فان تعدى فبقية
حقيقة اخرى تكون لها الغلبة اذ ذاك والحكم فافهم فان خرقت همة
الفاعل وروحانيته عالم العناصر بالجلبة المذكورة لاقتضاء رتبته
ذلك وحاله تعدى الى الكرسي والى العرش والى اللوح والى العماء بالقوة و
المناسبة التي بينه وبين هذه العوالم وكونه نتيجة من سائرها فالحفظ
في ام الكتاب الى يوم الحساب فاذا كان يوم الفصل انقسمت افعال العباد
الى قسام فمنها ما يصير هباء منثورا وهو الاضحل الذي اشرت اليه
ومنها ما يقبلها اكسير العناية والعلم بالتوحيد وبه وبالتوبة فيجعل

شيها حسنا والحسن احسن مفيض الثمرة كاحد ويوجر من اتى بمعصية جزاء
من اتى مثلها من الحسنات بالموازنة فالفعل الاحياء والغضب بالصدقة رد
الاحسان ونحو ذلك ومنها ما يعفو الحق عنه ويمحو حكمه وأثره ومنها
ما ذا اقدم الفاعل عليه وقام له مثل خير اكان او ضده ومن الافعال ما
يكون حكمها في الاخرة وهو كسر سورة العذاب الحاصل من شايع الذنوب
وقبايح الاعمال ومن الافعال ما يخيص باحوال الكمل وشايعها خارجة عن
هذه التقاسيم كلها ولا يعرف حكمها على التعيين الا اربابها ومن خطبته
لدعليه السلم بنا الهتديتم وفي الظلماء وتسنمتم العلياء بنور
هدايته تماهتدى شديت وفي ظلمات اباد كفر وجهل بشرف اسلام وبالا
شديت ورشيديت بمراتب عليه بيركت عز اسلام استعار لفظ الظلماء
للجهل الحاجب لابصار البصاير عن ادراك الحق ووصف التسنم لما
حصلوا عليه من شرف الاسلام وعلو الرتبة له وبنا التفجر عن السراد
وبما تفجر شديد وروان كشيت از كمال تاريكي شب كفر بجمال نور
دونا اسلام قال تعالى افمن شرح الله صدره للاسلام فهو على نور من ربه
استعار وصف الانفجار لظهورهم وفي انوار الاسلام من سرار الشرك و
السرار الليلة والليلتان من آخر الشهر يستسر القمر فيهما ويخفى ولفظ
مستعار للشرك والجهل السابق وقرسمع لم يعقه الواعية كوان نابد
كوشي كه نشنود او از بلند علم دين را دعاء على سمع لم يعقه صاحبه
علما من مقاصد الكتب الالهية لعدم فايدة خلق السمع منه كيف يراعى
النباة من اصمة الصيحة حيث نه محافظت كند او از اهسته را الكو
كه خاموش كرده باشد او را قوت فرياد كتاب وسنة النباة الصوت
الخفي وكنايتها عن دعائهم الى الحق وبالصيحة عن خطاب الله ورسوله
وهو في معرض العذر والنفسة في عدم نفع دعوته لهم اى اذا كان تدعوه الله

ورسوله التى اصمتكم بقوتها لم تستجيبوا لها فكيف تراعون دعوتى لكم
التى هى كالبناة من الصيحة ربط جنان لم يغادر الخفقان ثابت بادية
دلكم مفارقت تكذا زا وخفقان واضطراب اترس خداى تعالى دعاء
له بالثبات والسكينة وروى ربط بالبناء للمفعول اى ربط الله عينى
الكلم ان من لم يزل قلبه مضطربا من الخوف فلم راى متين وقلب قوى
ونفس مطمئنة مازلت انتظركم عواقب العدد يميشه من مشطرم
عاقبت وسرانجام علنه وفريب شما وانوستكم بحلية المغترين وميشه
بيشناسم شمارا بحليه وصفات معزودان غافل از عواقب امورا اى اعزفهم
بصفات العدو فى البيعة والنكث لها انما قال للمغترين المتوسم لانه
يستدل بالوسم الظاهر على الاسرار الكامنة والوسم الاثر وانما قال
بحلية المغترين يعنى انفوس فيكم الامور بظاهركم وهو الحلية الجبلية
يحتمل ان يكون قوله بحلية المغترين فى موضع الحال وذو الحال نفسه
يعنى انا فى حلية المغترين وان كنت علمت حالكم ويحتمل ان يكون ذو الحال
هولاء القوم خاطبهم ستر دين عنكم جلباب الدين بپوشيده مرا ازشما داء
دين الجلباب الملحفة لفظه للدين باعتبار ستره وحجبه عن العيون
بهم وحملهم على المشقة اوستره عن علمهم فى قوته وباسه ولولم يكن
ذلك الستر لم قوم بذلك وروى ستركم عنى اى عصم الدين منى دماكم
واتباع مدبركم ونصرتكم صدق النية وشناسا نيد عن صدق
وراستى نيت واخلاص من باخداى تعالى عاقبت وسرانجام امرشما
كما قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم اتقوا فراسة المؤمن فانه
ينظر بنور الله اقمت لكم على سنن الحق اقامت كردم شمارا برطريقه
حق يعنى كتاب وسنت وفى جواد المضلة ودر راههاى راست
مضله يعنى زميى كه در اوراه كم ميشود جواد المضلة هى السنة

اذ كان عليه الصلوة والسلام العالم بالكتاب والموضح لطرق الحق منه
ولطرق الباطل والهادى فيهما وذلك حيث تلتقون ولا دليل
ايجاكه ملاقى يكديكر مى شويد در ظلمت جهل وبنود دليلى غير او تحيرون
ولا تهتدون وسيكنيد وسيكاويد زمين را وباب تميز نمى ياييد اى تطلبون
ماء الحيوة بالبحث والتفحص من اودية القلوب فلا تجدون بها ماء
الا بعد استعار لفظ الاحتفار للبحث عن مظان العلم ولفظ الماء
استعار للعلم اليوم انطق لكم العجماء ذات البيان امروز نيكوتر ادم
از براى شما بى زبانان را صاحب كلام واضح دوشن كنى يا العجماء عن الحلل
التى يشاهدونها من العبر الواضحة وعن كمال فضله وهدايته الى الله
فان هذه الامور وان لم يكن نطق لانها منبية بلسان حالها ما ينبغى ان
يغفل بطائفة فى الافصاح عن ذلك لا وامر الله ورسوله فلذلك كانت
ذات بيان وانطاقها هو تنبيهه عليه السلام عليها اذ عبر بلسان مقالها
عما كانت تقتضيه ويشاهده من نظر اليها بعين الاعتبار وهو كقولهم
سل الارض من شق انهارك واخرج ثمارك فان لم تجبك حوارا اجابتك
اعتبارا وروى بعضهم انطق بنصب الهمزة على ان العجماء صفة مصدر محذوف
اى الكلمات العجماء ونحوه واراد بها ما ذكر فى هذه الخطبة من الوعود
واستعارتها لفظ العجماء وكونها ذات البيان لما فيها من الفوايد غريب
راى امرى تخلف عنى دور شد راى كسى كه تخلف كرد از من ماشككت
فى الحق مذ اريته شك نكردم در حق از زمان كه نموده شدم او را
تنبيه على وجه غروب راى من تخلف عنه لم يوجس موسى خيفة على نفسه
بل اشفق من غلبة الجهال ودول الضلال احساس نكرد موسى عليه الصلوة
والسلام ترسيدن بر نفس خود بلكه بترسيد از غلبه جاهلان بر دين
ودولت كمراهان فتنة الخلق بهم واراد انى كذلك قبل اشفقوا فى

تقدير الاستدراك بعد القى لكن اشفق وليس هى افضل التفضيل
اليوم توافقنا على سبيل الحق والباطل امروز ما ومخالفان دوفوق
داريم بطريقه حق وباطل والمراد انى واقف على سبيل الحق وهم واقفون
على سبيل الباطل من وثق بماء لم يظما انكس كه وثوق دارد بآب و
تشنگى نكشد واعن باشد از خوف هلاك تقطش هذا مثل ينبه
به على وجوب الشفقة بما عنده اى ان سكتم الى قوله ووثقهم به كنتم اقرب
الى الهدى والسلامة كما ان الواثق بالماء فى اداوته آمن من العطش وخوف
الهلاك بخلاف من لم يثق بذلك واستعار لفظ الماء لما اشتمل عليه من
العلم وكيفية الهداية به الى الله فانه الماء الذى لا ظمأ معه ومن جملته
ما عليه آلهم لم يذكر فيها آل محمد عليه وعليهم الصلوة والسلام
هم عين العلم وموت الجهل ايشان نيوشه علمند كه حقيقة علم بايشان
قائمست وبايشان است خلاصى از موت جهل بخبر كردن حلم عن علمهم خبر
سديد هد شما را حلم ايشان از علم ايشان لان حلمهم فى مواضعه وهو تمام
العلم بمواضعه وصمتهم عن حكم منطقهم وخاموشى ايشان از حكم سخن
گفتن ايشان بهتر است جه دلالت ميكند بر انكه سخنان ايشان
هم علوم وحكم مسكوته خواهد بود عطار كاملى كنتت مى بايد نبى
علم وحكمت تا شود كويا كسى ليك بايد عقل فى جد وهماس
تا شود خاموش يك حكمت شناس منبه را بكذار كى بركشد زكوش
درد هن نر محكم وبنشين خموش قال بعضهم سالته النوم عن
الصوفى فقال من نطق ابان نطقه عن الحقايق وان سكت نطقت
عنه الجوارح بقطع العلايق ٦ برون از عالم حسيت جان خوده بينا
بعهد تسوى بكذر كر اشارتهاى پنهانى ٦ كوش انكس نوشد اسرار جلال
كوجوسوسن صد زبان افتاد لال ٦ سر غيب ار نشنود اموختن

کز گفتن لب تواند دوختن محرم ان راه کم باید بس
شب دوی پنهان روی کن چون عسس بر نهکان گفته اند که گفت هیچ

نداشت و انکر داشت هیچ نگفت ۶ عارفان که جام حق نوشیده اند
رازها دانسته و پوشیده اند هرکه را اسرار کار آموختند
مهر کردند و دهانش دوختند ۷ ومن وصایا یاصاحب المعارف قدس
سرّه لازم زاویتك ومهما قدرت ان لاتنظر الی الخلق فافعل فان نظرت
الیهم فلا تکلمهم الا فی السلام والجواب جواب متکلم ان کلمك علی قدر الحاجة
ولا تزد علی قدر الحاجة لفظة واحدة واعلموا ان الفرقة اصل والخلطة فرع
فالتزموا الاصل ولا تخالطوا وان خالطتم فلا تخالطوا الا بالمحترم ثم انکم
اذا خالطتم فالصمت اصل والنطق فرع فالتزموا الاصل ولا تنطقوا الا
بالحجة شعر اگر در تن زدن جانت بکندی بشود هرذره با تو سخن گوی
چنین گفتند آن خاموش مردان که سرتا پای خود را گوش کردان
جو خشمه تا نگردی در جوش نباشی که دریا گردی ار خاموش باشی
درین دریا بگوهر هرکه ره داشت بغواصی دمش با دین نکرداشت

لا یحل لهذا الحق ولا یختلفون فیه مخالفت حق وصواب نمیکنند واختلاف
نمیکنند در آن عدم اختلافهم فی الحق کنایة عن کمال علمهم به هم دعائم
الاسلام وولایج الاعتصام انیانند ستونهای دین خدا و مواضع
اعتصام وتحفظ اسلام استعارهم لفظ الدعائم ولفظ الولایج وجمع
ولجة وهی الموضع یعتصم بدخوله باعتبار ان قیام الاسلام بهم وان الخلق
یعتصمون بالدخول فی طاعتهم وهدایتهم الی الله شعر

هم معشر جهم دین وبغضهم کفر وقربهم بغی ومعتصم
ان عد اهل التقی کانوا ائمتهم او قیل من خیر الارض قیل هم
بهم عاد الحق فی نصابه بانیان بازگشت حق در اصل خویش، واراج

الباطل عن تعاقبه وزايل شد باطل از معلم خود وانقطع لسانه عن شتمه
وزبان او از بخ بريده شد فعلوا الدين عقل وعاية ورعاية دانسته اند
دين حق تعالى را دانستن تحفظ ورعاية كردن لاعقل سماع ورواية
نرا دانستن شنيدن ورواية كردن وان رواه العلم كثير ورعاية
قليل وبدرستى كه روايت كنند كان علم بسيار است ورعاية كنند كان
حق علم بسيار اند كند ومن خطبة له عليه الصلوة والسلام بعد انصرافه
من صفين احمده استتمام النعمة واستسلاما لعزيمة واعتصاما
من معصية سپاس وستايش ميكنم اورا از براى طلب تمامى وفزيدن
او وانقياد كردن عزيمت او واز براى طلب عصمت از ورطات معصيت
او واستعينه فاقرا الى كفاية وطلب اعانة ميكنم از جهة احتياج بكفا
كردن ومنع از وامحى مملكه فانه لا يضل من هداه ولا يئل من عاداه ولا
يفتقر من كفاه پس بدرستى كه گمراه نميشود انكس كه هدايت كرده
خداى تعالى اورا ونجات مى يابد انكس كه دشمن دارد حق تعالى اورا ومحتاج
نميشود انكس كه كفايت كند حق جل وعلا حاجت اورا قوله فانه تعليل لاستعانته
على تحصيل الكفاية بكونها مانعة من ذوا عى طرفى التفريط والافراط فيستقيم العبد
بها على سواء الصراط وذلك هدى الله الذى لا اضلال معه وبكونها مانعة من الافتقار
الى غيره تعالى ومن معاداته المستلزمة لعدم النجاة من عقابه فانه ارجح ما يوزن
وافضل ما يخزن پس بدرستى كه حمد او افزون تر است از هر موزون وفاضل
است از هر مخزون قوله فان قيل الضمير راجع الى ما دل عليه قوله احمده على طريقة
قولهم من كذب كان شرا له ويحتمل ان يعود الى الله ولفظ الخزن والوزن
مستعاران لعرفانه والمعقول من الواجح فى ميزان العقل على كل معلوم والمخزون
فى اسرار النفوس القدسية واشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له وگواهى
ميدهم كه نيست خدايى سزاى پرستش الا خداى تنها وشريكى مر او واشهد

ممحضا اخلاصها معتقدا اخلاصها كواهى آورده شده اخلاص و اعتقاد
كرده شده خالص و از شبهه و شرك بنفسك بها ابدا ما ابقانا وذخرها
لاهاويل ما يلقانا دست غير بنم بان شهوت دايما مادام كه باقى باشيم وزجره
ميسازيم انرا از براى خوفها وترسهاى اخر ملقى ما شود در خيوف ودر
مماة فاهلة عزيمة الايمان وفاتحة الاحسان پس بدرستى كه آن قوت ايمان
وكشاينده باب احسان است اى هى كل عمل صالح ومرضاة الرحمن ومدحرة
الشيطان ومحل خشنودى خداى بخشاينده ومحل طرد ورانده شدن
شيطانست واشهد ان محمدا عبده ورسوله ارسله بالدين
المشهور يعنى الملة الواضحة وگواهى ميدهم كه محمد بنده او ورستاده
اوست ارساله فرمود او را صلى الله عليه وآله وسلم بدين واضح روشن
شهرة الشئ وضوحه وبروزه من الخفاء يقال شهرة السيف اذا اوريته
من غمده الذى اخفاه وكذا الدين اوريته الشئ يعنى الله عز تمكن الخفاء قال الله
تعالى ليظهره على الدين كله وكان خافيا قال صلى الله عليه وآله وسلم
بدا الاسلام غريبا والعلم الماثور وعلم براثا ورفته اهل هدايته
وهو العلم البين اثره الذى يبقى بركته فيروى ويكتب يقال اثرت عنه
الشئ اى رويته وكتبت وكل ما كان له اثر حميد يروى ويثبت فهو ماثور
ويجوز ان يراد بالعلم الماثور التى ينضح فيه سنن المرسلين وخطوا تهم
والاثار قال الله تعالى ونكتب ما قدموا واثارهم وقال فارتدا على اثارهما
اى خطاهما والكتاب المسطور وكتاب محفوظ السطر حفظ النسق
والترتيب فى الكتابة فمعناه المحفوظ مراتب معانيه ونسق الفاظه
والنور الساطع والضياء اللامع ونور طالع شده وضياء درخشنده
الضياء اخص من النور كل ضياء نور وليس كل نور ضياء واكثر ما يستعمل
الضياء فى شئ ظاهر الوضاءة نابزة النور والنور يستعمل فى شئ له نور

كامين

كامن وضوء مخفى وقد يستعمل الضيا فى اشياء منيرة الظاهر والباطن
قال الله عز وجل جعل الشمس ضياءً والقمر نورًا الظهور نور الشمس وكون
النور فى القمر وان جرم القمر فى قولهم مظلم والنور فيه مستعار من
الشمس ووصف النور بكونه ساطعًا والضياء بكونه لامعًا لانه الادنى فى
الدين والضياء العلم والدين ساطع لطول مدة بقائه والعلم لامع لرفعته
ليتوصل به الى معرفة الشئ بحقيقته فذاك من السطع وهو طول العنق و
السطاع وهو العمود الممتد ومن سطع الغبار اذا طال وامتد والامر
الصادع وامر شكا فذه وحكم فاصل بين الحق والباطل وذلك ان صلى الله
عليه وآله وسلم صدع بامر الله بيضة الشرك وشوكة عصا المشركين وقطع
ما استمل من كفرهم ودام من عنادهم الباطل بقال صدع بالحق اذا جهر به
واوضحه شبهها بالصدع الذى يعيبه عن الصحيح قال الله تعالى فاصدع
بما تومر اى أجهر به ثم اشار الى وجوه مقاصد البعثة بقوله عليه السلام
ازاحة للشبهات واحتجاجا بالبينات وتحذيرا بالايات وتخويفا بالمثلات
اذ براى دفع كردن شبهها از دين وحجت آوردن بمعجزات واضحه وحذير
نمودن بايات منذره وتوسايدن بعقوبتها امم سالفه والناس فى
فتن انخرم فيها حبل الدين وتزعزعت سوارى اليقين ومرد در شبهات بودند
كه منقطع شده بود در آن دست زدن بحبل دين ومضطرب شده بود
سوبها بيقين لعدم استقامتهم وتحادهم عنه او لاهل الدين الذين
بهم يقوم ترعزعها الموهم او لخوفهم خوف من الظالمين فلخلف البصر و
تشتت الامر بين مختلف شديد اصل فطرت مردم وتفرق شديد مردم اشارة
الى تفرق الاهواء وتشتت الآراء فى دين الله المحدد الذى لا اختلاف فيه
والبحر الاصل واراد به ما كان يجمع الناس من الدين الذى تفرقوا عنه اى
اصل الفطرة التى فطر الناس عليها وهى خلق الله الخلق تمكنين من الايمان

ضادوا بسوء اختیارهم کافرین وهو معنی قوله صلی الله علیه وآله کل مولود
یولد علی الفطرة فابواه یهودانه فالهدی شامل والعمی شامل پس هدایت
اسم او از میانه کم شد وکوری ضلالت شایع وشامل مردم شد
عموا الهدی سقوط انوار الدین بینهم وعدم استضائتهم بها فهم
یتمولون بالعمی عنه وغطت علی اعینهم ظلمات الشبهات علیه
وضاق المخرج وشک شد راه برون شدن از ظلمات شبهات وعمی
المصدر وکور شد جای بازگشتن بدین ای عموا عن المصدر وآینده
الی المفعول مجازا عصی الرحمن ونصر الشیطان وخذل الایمان نافرمانی
کردند خدای بخشاینده را ویاری دادند دیو فریبنده را وفرو گذاشته
جانبداری را نصرة الشیطان اتباع رایه وبذلک یکون عصیان الله وفی
خذلان الایمان به فانهارت دعائمه وشکرت معالمه پس بیفتاد ستونهای
ایمان وناپیدا شد علامتها ونشانهای ان شکرها انحاؤها من الطریق
ودشت سبله وعفت سمله وسدرس شد راههای ان وناپیدا
شد جادهای او الترک جمع شرکة بفتح الشین والراء وهی معظم الطریق
وارادتها ازلة الدین واراد بعفائها عدم الاثر بها لعدم سالکیها
اطاعوا الشیطان فسلکوا مسالکه وورد واماهله فرمان بردند
شیطان را پس سلوک کردند در راههای او وفرو ماندند در اشجوبهای او
از ملاهی بهم سادت اعلامه وقام لواؤه بانشان سیر کرده شد
علمهای شیطان وبانشان قایم شده لوای او فی فتن داستهم بأخفافها
ووطئتهم باظلافها فتنه که کوفت ایشان را بپایهای خویش ودر
زیر پای او برد ایشان را بسمهای شکافته خویش وقامت علی سنابکها
وایستاد بر کفلهای ستور خود هذه من غرائب الکلمات وعجائبها فانظر
الحس التدبیر فی مراتب قوة الفتن مبدؤها ضعیف فاستمع

لفظ الاخفاش للبهائم ازدادت شدة مشبهت بالاطلاق لان التطلف
اصلب من الخف ثم اذا اشتدت وبلغت نهاية القوة والصلابة استعير
لها لفظة النابك لانها اصلب آلة لمشي الحيوان ثم بتخييل المناسبة
في مراتب قوة الفتن بقوله عليه الصلوة والسلام فهم فيها نائمون
حائرون جاهلون معتوهون پس ايشان دران فتن مبتلا بان متحيران
جاهلان بعشه افتاده كان اند در حيرت اراى مكر وشر حيران اى مضادين
قريش در مهترين خانه وبدترين همسايها قبل ازاد بحيرة ارالشام
لانها الارض المقدسة وشر حيران يعني القاسطين نومهم شهود
وكحلهم دموع بارض عالمها ملجم وجاهلها مكرم خواب ايشان
سيرابيست وكحل ايشان كوهيست در زمين كه عالم خوار وعميد ار
وجاهل كرامي وبزرگوار ومنها وهي به ال النبي صلى الله عليه واله
وسلم وازين خطبه است ويخواهد بان آل نبي هم موضع سر وبحار
امره انشانند محل سر ولايت وايشانند بحار امر نبوت او وبامداد كردن
بضرت او وعيبة علمه وايشانند وعاء علم او وباعتبار حفظ ايشان اسرار
وعلوم او العيبة ما يعني الرجل متاعه فيه حين يسيره عن الغير ويخبئه
وسويداء حكمه وايشانند مرجع حكمت او يعني اذا حكمة ضلت عنها الخلق فيهم
تطلب وكهوف كتبه وجبال دينه وايشانند غارهاى كتب او وكوههاى
راسخ او استعار لفظ الكهوف والجبال باعتبار عصمة الدين بهم من
الاضمحلال بهم اقام الحجاء ظهره بايشان اقامت كرد خداى تعالى الحجاء
دو تا شدن پشت او وكناية ست از اعانت ونضرت كردن ايشان ودر
اول امر وضعف اسلام واذهب ارتفاد فرائضه وبايشان زايل
كرد اينده لزوم اندن كوشتهاى زير شانرا وكناية ست از خوف
انحضرت صلى الله عليه وآله وسلم در وقايع مخوفه لا يقاس ال محمد من هذه

الامة احد قیاس نکنند بآل محمد صلعم ازین امت هیچ یکی یا روی فی
شهاب الاخبار قال صلی الله علیه وآله وسلم احفظونی فی اصحابی فانهم
خیارامتی احفظونی فی عترتی فانهم خیار اصحابی اعلم ضاعف الله لی ولك
وزاد فی حبیه صلی الله علیه وآله وسلم حتی وحبك کمحبت هر محبی
اقتضا کند محبت اهل البیت واصحاب او وحکونه باشد دلی که در او
ایمان ومحبت آن حضرت باشد ودر محبت اهل بیت او عملی در عالی شود
که ثمره بخش طیبه بنویه محمدیه وانوار واذهار کلشن ولایت احمدیه
ومنشور این دودمان شرف بطراز قل لا اسئلکم علیه اجرا الا المودة
فی القربی موشح کشته وکسوت طهارت این خاندان عز وعلا بطراز
لیذهب عنکم الرجس اهل البیت مطرز ومطراشده لا یشطم عقد
جواهر الایمان الا بمودتهم ولا یتسق معقد میثاق الایمان الا باخلاصهم و
محبتهم وهم الاسوة بعد رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم حیث قال
انی ترکت فیکم الثقلین کتاب الله وعترتی وفیه اشارة الی ان کتاب الله
لا یعلم الا العترة روایت کرده صاحب کشاف که روزی در مجمع مشرکان
میگفتند که ایا می بینید که محمد براین مقام کذاری فرد سیطلبد من انزل
شدآیة قل لا اسئلکم علیه اجرا الا المودة فی القربی اصحاب گفتند یا
رسول الله کیا ندا فرمای تو کر برما دوستی ایشان واجب در جواب
فرمود که علی وفاطمة وابناهما وسمحتین روایت کرده از امیر المؤمنین
علی ابن ابی طالب علیه الصلوة والسلام که گفت شکایت کردم برسول الله
صلی الله علیه وآله از حسد مردم برمن پس فرمود اما ترضی ان تکون رابع
اربعة اول من یدخل الجنة انا وانت والحسن والحسین وازواجنا
عن ایماننا وشمایلنا ودریاثنا خلفنا واجنا ایا راضی نیستی که
یکی از چهار کس باشی اول کسی که به بهشت در ود من باشم وتو وحسن و

حسین

حسین و همسران ما از جب و راست ما باشند و فرزندان ما پس پشت
ازواج ما باشند و همچنین روایت کرده است حضرت رسالت ص
که حرمت الجنة علی من ظلم اهل بیتی و ذریتی و من اصطنع صنیعة
الی احد من ولد عبد المطلب و لم یجازه علیها فلیجازیه غدا اذا لقیتنی
یوم القیمة حرام است بهشت بر کسی که ظلم کند بر اهل بیت من و ایذا
رساند بجهت انکه اذیت بعترت من رسانیده باشد و هر کس که نیکوئی
کند با یکی از فرزندان عبد المطلب و آن فرزند عوض از نیکو کننده
نداده پس من جزای آن نیکی باو دهم در قیامت چون انکس بمن رسد سعدی
سعدی گر عاشقی کنی و جوانی حب محمد بس است و آل محمد
اللهم صل علی محمد و آل محمد روایتست از هلال ابن حمامه که گفت
روزی پدر ما طالع شد رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم متبسم و خندان
در روی او مشرق و تابنده بود همچون دائره قمر پس برخواست یکی از
اصحاب گفت یا رسول الله این چه نور است در خود صلی الله علیه و آله وسلم
بشارة اتتنی من ربی فی اخی ابن عمی و ابنتی یعنی بشارتیست که آمده است
مرا از پروردگار من در شان برادر و پسر عم من و در شان دختر من
فان الله زوج علیا من فاطمة و امر رضوان خازن الجنان فهز شجرة
طوبی فحملت رقاقا یعنی صکاکا بعدد محبی اهل البیت و انشاء تحتها ملائکة
من نور و دفع الی کل ملک صکاکا فاذا استوت القیمة باهلها نادت الملائکة
فی الخلائق فلا یبقی محب لاهل البیت الا دفعت الیه صکاکه فکاکه من
النار فصار اخی و ابن عمی و ابنتی فکاک رقاب رجال و نساء من امتی من
النار یعنی بدرستی که خدای تعالی بزوجه داد علی را فاطمه و امر کرد رضوان را
که خازن بهشت است بجنبانید درخت طوبی را پس برگرفت برگها
و صحیفها بعدد دوستداران اهل بیت و او نیده است درخت طوبی

طوبی ملایکه از نور و هر روز ملکی را صحیفه داده است از ان صحایف
پس هر گاه که قیامت قایم شود ندا کنند آن ملایک در میان خلایق که
نماند هیچ محب اهل بیت الا که بدهند با وی از ان نامها که در ان خلایق
از انس است پس باشند برادر و ابن عم من و ذخر من خلاصی و از ادی
رفا به در ان و زنان امت من از انس روی عن رسول الله صلی الله
علیه و آله وسلم انه قال احب آل محمد یوما و احدا خیر من عبادة سنة
و من مات علیه دخل الجنة و فی کتاب الشفاء للقاضی عیاض روی
عن علی ابن ابی طالب علیه الصلوة و السلام ان النبی صلی الله علیه
و آله وسلم اخذ بید الحسن و الحسین فقال من احبنی و احب هذین
و ابا هما و امهما کان معی فی درجتی یوم القیمة شعر
انرا که بر سر افراز اقبال سر هداست سر در ره محمد و آل محمد است
هم القوم من اصفایهم الود مخلصا تمسکت فی اخراه بالسبب الاقوی
هم القوم فاقوا العالمین مناقبا محاسنها تجلی و ایاتها تروی
موالاتهم فرض و حبهم هدی و طاعتهم ود و ودهم تقوی
و روایت از ابن عباس رضی الله عنه در معنی قوله تعالی مرج البحرین
یعنی علی و فاطمة بینهما برزخ لا یبغیان النبی علیه الصلوة و السلام
یخرج منهما اللؤلؤ و المرجان یعنی حسن و حسین عن ابی هرون العبدی
قال اتیت ابا سعید فقلت له هل شهدت بدرا قال لا فقال لا احدثک
بشی مما سمعته من رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم فی علی و فضله فقال
بلی اخبرک ان رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم مرض مرضة فعدنا منها
فدخلت علیه فاطمة تعوده و انا جالس عن یمین رسول الله صلی الله علیه و آله
وسلم فلما رات ما برسول الله صلی الله علیه و آله وسلم من الضعف خشیتها
العبرة حتی بدت دموعها علی خدها فقال لها رسول الله صلی الله علیه

وآله وسلم ما يبكيك يا فاطمة قالت اخشى الضيعة يا رسول الله فقال يا
فاطمة اما علمت ان الله اطلع على الارض اطلاعة فاختار منهم اباك فبعثه
نبيا ثم اطلع ثانية فاختار منهم بعلك فاوحى الي فانكحته واخذ وصيا
اما علمت انك بكرامة الله اياك زوجك اعزهم علما واكثرهم حلما وأولهم
سلما فاستبشرت فاراد رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم ان يزيدها
من زيد الخير كله الذي قسم الله لمحمد وآل محمد فقال لها يا فاطمة ولعلي ثمانية
اضراس يعني مناقب ايمان بالله ورسوله وحكمة وزوجته وسبطاه الحسن
والحسين وامره بالمعروف ونهيه عن المنكر يا فاطمة انا اهل بيت اعطينا
ست خصال لم يعطها احد من الاولين ولم يدركها احد من الاخرين غيرنا
نبينا خير الانبياء وهو ابوك ووصينا خير الاوصياء وهو بعلك و
شهيدنا خير الشهداء وهو حمزة عم ابيك ومنا سبطا هذه الامة وهما
ابناك ومنا مهدي الامة الذي يصلي عيسى خلفه ثم ضرب على منكب الحسين
فقال من هذا مهدي الامة هكذا اخرجه الدارقطني وعن ابي الحمراء قال
خدمت النبي صلى الله عليه وآله وسلم نحوا من تسعة اشهر او عشرة عند
كل فجر لا يخرج من بيته حتى ياخذ بعضادتي باب علي عليه السلام فيقول
السلام عليكم ورحمة الله وبركاته فيقول فاطمة وعلي والحسن والحسين عليهم
السلام وعليك السلام يا رسول الله ورحمة الله وبركاته ثم يقول اصلح
الصلوة رحمكم الله انما يريد الله ليذهب عنكم الرجس اهل البيت ويطهركم
تطهيرا ثم ينصرف الى صلاته از ابي حمرا مروي است كه گفت خدمت كردم نبي را
عليه الصلوة والسلام قريب نه ماه يا ده ماه نزد هر صبح بيرون مي آمد از خانه
خود تا اخذ مي كرد هر دو بازوي در خانه علي عليه السلام پس مي فرمود السلام
عليكم ورحمة الله وبركاته پس جواب مي داد فاطمه وعلي وحسن وحسين
عليهم السلام كه وعليك السلام يا نبي الله ورحمة الله وبركاته يا رسول

رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم كه ملازم نماز باشيد وهم كنذ بن سما
حذابه ستى كه بخواهد خداى كه ببرد از شما رجس اى اهل بيت محمد ويا
كند شما را پاكى بر كمال قال في الباب التاسع والعشرين في الفتوحات
المكية لما كان رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم عبدا محضا قد طهره الله
واهل بيته تطهيرا واذهب عنهم الرجس وهو كل ما يشينهم فان الرجس
هو القذر عند العرب هكذا حكى الفراء قال تعالى انما يريد الله ليذهب
عنكم الرجس اهل البيت ويطهركم تطهيرا فلا يضاف اليهم الا مطهر
ولا بد فان المضاف اليهم الذى لا يشينهم مما يضيفون لانفسهم الا من احكم
الطهارة والتقديس فهذه شهادة من النبى صلى الله عليه واله وسلم
لسلمان الفارسى رضى الله عنه بالطهارة والحفظ الالهى والعصمة حيث
قال فيه رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم سلمان منا اهل البيت
وشهد الله لهم بالتطهير واذهاب الرجس عنهم واذا كان لا يضاف اليهم
الا مطهر مقدس وحصلت له العناية الالهية بمجرد الاضافة فما ظنك
باهل البيت فى نفوسهم فهم المطهرون بل هم عين الطهارة فهذه الاية
تدل على ان الله قد شرك اهل البيت مع رسول الله صلى الله عليه واله وسلم
فى قوله تعالى ليغفر لك الله ما تقدم من ذنبك وما تاخر واى ذنب وقد
اقتضى من الذنوب واوسخ فطهره الله سبحانه نبيه صلى الله عليه واله وسلم
بالمغفرة فما هو ذنب بالنسبة الينا لو وقع منه صلى الله عليه وآله
وسلم لكان ذنبا فى الصورة لا فى المعنى لان الذنب لا يحجر به على ذلك من الله
ولا شرعا فلو كان حكم على حكم الذنب بصحبة ما يصحب الذنب من المعرة
ولم يصدق قوله لينهب عنكم اهل البيت ويطهركم تطهيرا فدخل الشرف
اولاد فاطمة كلهم ومن هو من اهل البيت مثل سلمان الفارسى الى يوم القيمة
فى حكم هذه الاية من القرآن فهم المطهرون اختصاصا من الله

وعناية طهر الشرف محمد صلى الله عليه وآله وسلم وعناية الله به ولا يظهر هذا حكم
الشرف لاهل البيت الا في الدار الاخرة فانهم محتبرون معفور لهم ولملك الدنيا
فمن اتى منهم واحدا اقيم عليه كالثاني اذا بلغ الحاكم امره وقدرنا او سرق او
شرب اقيم عليه الحد مع تحقق المغفرة ولا يجوز ذبه ومنعي لكل مسلم
مؤمن بالله وبما انزله ان يصدق الله تعالى في قوله ليذهب عنكم الرجس اهل
البيت ويطهركم تطهيرا فيعتقد في جميع ما يصدر من اهل البيت ان الله
قد عفى عنهم فيه فلا ينبغي لمسلم ان يلحق المذمة بمن قد شهد الله بتطهيره
وذهاب الرجس عنه لا بفعل علموه ولا بخبر قد سمع بل سابق عناية من الله
بهم ذلك فضل الله يؤتيه من يشاء والله ذو الفضل العظيم واذا
صح الخبر الوارد في سلمان الفارسي فله هذه الدرجة فانه لو كان سلمان
على امره يشوبه ظاهر الشرع وتلحق المذمة بفاعله لكان مضافا الى اهل
البيت من لم يذهب عنه الرجس فيكون لاهل البيت من ذلك بقدر ما
اضيف اليهم وهم المطهرون بالنص فسلمان منهم بلا شك وبعد ان تبين
لك منزلة اهل البيت عند الله وانه لا ينبغي لمسلم ان يذمهم بما يقع منهم اصلا
فان الله طهرهم فليعلم الدنيا طهم ان ذلك راجع اليه ولو ظلموه فذلك الظلم
هو في نفسه ظلم لا في نفس الامر وان حكم عليه ظاهر الشرع باذائه بل حكم
ظلم ايانا في نفس الامر جرى المقادير علينا في ماله ونفسه بغرق او بحرق او غير
ذلك من الامور المهلكة فيحترق او يموت له احد احبائه او يصاب في
نفسه وهذا كله مما لا يوافق غرضه ولا يجوز له ان يذم قدر الله ولا قضاءه
بل ينبغي ان يقابل المسلم جميع ما يطرأ عليه من اهل البيت في ماله و
عرضه ونفسه واهله وذويه فيقابل لا يقدح ذلك كله بالرضا والتسليم
والصبر ولا يلحق المذمة بهم اصلا وان توجهت عليهم الاحكام المقررة
شرعا فذلك لا يقدح في هذا بل يجري بهم مجرى المقادير واما حنفنا تعليق

الذم بهم اذ سمّيهم الله عنها بما لين لنا سهم فيه قدم واما اداء الحقوق
المشروعة فهذا رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم كان يقترض من اليهود
واذا طالبوه بحقوقهم اداها على احسن ما يكون وان تطاول اليهودي
عليه بالقول يقول رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم في قصة لوان
فاطمة بنت محمد سرقت قطعت يدها فوضع الاحكام لله يضعها كيف
يشاء وعلى اي حال يشاء فهذه حقوق الله ومع هذا لم يذمهم الله وانما
كلامنا في حقوقنا ومالنا ان نطالبهم به فنحن مخيرون ان شئنا اخذنا
وان شئنا تركنا والترك افضل عموما فكيف باهل البيت وليس لنا
دم احد فكيف باهل البيت فانا اذا اثرنا على طلب حقوقنا وعفونا
عنهم في ذلك اي فيما اصابوه منا كانت لنا بذلك عند الله الثناء العظمى
والمكانة الزلفى فان النبي صلى الله عليه وآله وسلم ما طلب منا عن امر الله
الا المودة في القربى وفيه سر صلة الرحم ومن لم يقبل سؤال نبيه
فيما سأله فيه مما هو قادر عليه باي وجه تلقاه غدا او يرجو اشفاعه
وهو ما اسعف نبيه صلى الله عليه وآله وسلم فيما طلبه منه من المودة
في قرابته باهل بيته فهم لحض القرابة ثم انه جاء بلفظ المودة وهي الثبوت
على المحبة فانه من ثبت وده في امر استصحبه في كل حال واذا استصحبه
المودة في كل حال لم يؤاخذ اهل البيت بما يظهر منهم في حقه مما له ان يطالبهم
به فيترك تركه محبته وايثارا لنفسه لا عليها قال المحب الصادق وكل
ما يفعل المحبوب محبوب وجاء باسم المحب فكيف حال المودة ومن البشرى
ود وداسم الودود لله تعالى ولا معنى لثبوتها الا صونا لثرها بالقوة
في الدار الآخرة وفي النار لكل طائفة ما يقتضيه حكمة الله فيهم وقال
الآخر في المعنى احب بحبها السودان حتى احب بحبها سود الكلاب ولنا
في هذا المعنى احب لحبك الحبشان طرا وهو لا يمسك البدر المنير بل

كانت

كانت الكلاب السود شاوشه وهو يحب اليها وهذا افضل الحب فحب
من لا سعده محبته عند الله ولا تورثه القربة من الله فضل هذه الامة
صدق الحب وثبوت الود في النفس فلو صحت محبتك لله ولرسوله
احببت اهل بيت رسول الله صلى الله عليه وسلم ورأيت كل ما يصدد
منهم في حقك مما لا يوافق طبعك ولا غرضك من اجل شيء لو قوعه منهم
فتعلم عند ذلك ان لك عناية عند الله الذي احبهم من اجله حيث ذكرك
من يحبه وخطرت على الملك وهم اهل بيت رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم
فتشكر الله على هذه النعمة فانهم ذكروك بالسنة طاهرة طهرها الله بتطهيره
طهارة لا سبيل لها عليك واذا راءيتك على ضد هذه الحالة مع اهل البيت
الذي انت محتاج اليهم ولرسول الله صلى الله عليه وآله وسلم حيث
هداك الله به فكيف اثق انا بودك الذي تزعم به انك شديد الحب و
الرعاية لحقوقي او لجانبي وانت في حق اهل بيتك بهذه المثابة فلو قوع فهم
والله ما ذلك الا لنقص ايمانك ومن مكر الله بك واستدراجه اياك
من حيث لا تعلم وصورة المكر ان تعتقد انك في ذلك تذب عن دين الله
وشرعه وتقول في طلب حقك انك ما طلبت الا ما اباح الله لك طلبه
وتيدح الذم في ذلك الطلب المشروع والبغض والمقت واثارك بنشك
على اهل البيت وانت لا تشعر بذلك والدواء الشافي من هذا الداء الفضال
ان لا ترى لنفسك معهم حقا وتتوكل عن حقك لله تعالى في طلبه ما ذكرته
لك وما انت من احكام المسلمين حتى يتعين عليك اقامة حد او انصاف
مظلوم او رد حق الى اهله فان كنت حاكما ولا بد فاسع في استنزال الحق
الحق عن حقه اذا كان المحكوم عليه من اهل البيت فان اذ حينئذ يتعين
عليك امضاء حكم الشرع فيه فلو كشف الله لك ما ولي عن مناذ ظهر
عند الله في الاخرة لوددت ان تكون خولا من موالينا والله يا هذا ارشدا

انتسنا فانظر ما اشرف منزلة سلمان رضي عن جميعهم ولما شئت لك اطلعت
هذا المقام وانهم عبيد الله المصطفون الاخيار فاعلم ان اسرارهم التي
اطلعنا الله عليها بحملها العامة بل اكثر الخاصة التي لبسطها هذا المقام
والخضر عليه السلام منهم رضي الله عنهم وهو من اكبرهم وقد شهد الله له
انه اتاه رحمة من عنده وعلمه من لدنه علما اسمعه الله منهم كلم الله موسى عليه
الذي قال فيه صلى الله عليه وآله وسلم لو كان موسى حيا ما وسعه الا ان يتبعني
فمن اسرارهم من العلم منزلة اهل البيت وقد نبه الله على علو رتبتهم في
ذلك ومن اسرارهم على الكر الذي مكر الله لعباده في بعضهم مع دعواهم
في حب رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم وسواله المودة في
القربى وهو صلم من جملة اهل البيت فما فضل اكثر الناس بما تحملهم
فيه رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم عن امر الله فعصوا الله ورسوله
وما احبوا من قرابته الا من داومه الاحسان فاغراضهم احبوا وبنوهم
تعشقوا وانشد شعر

رايت ولاة آل طه فريضة
على زعم اهل البعد يورثني القربا
فلم يطلب المبعوث اجرا على الهدى
بتبليغه الا المودة في القربى ولله در القائل ايا سائلي عن مذهبي طريقتي

محبة اولاد النبي عقيدتي
هم الحسنان اللؤلؤان تلألأ
لفاطمة الزهراء بنت محمد
سرور فؤاد المصطفى علم الهدى
محمد المختار هادي الخليقة
وقرة عين المرتضى اسد الوغا
ابي الحسن الكرار عروة الكتيبة
وخير سبعة من بعدهم والمحجبة
مع اثنتي عشر الدراري فمنهم
ابو القاسم الهادي الذي جده الغيث من خير النبيين جدهم
ووالدهم قد كان شمس البرية
فان شئت فالحبيبي فان شئت فاقلني
فهذا وربي ما حييت خليفتي
فواعجبا من جاهل بوضوئه
ويقدح في دين الهداة الائمة
الهي كل بلغ لمحة ناظر

سلامی علی ارواحهم وتحیتی واعلم ان کلام الفتوحات فی مناقب العترة
الطاهرة علیهم السلام بقوله فهم المطهرون بل عین الطهارة بناء علی ان
اعیانهم علی الطهارة الاصلیة الذاتیة العینیة المجعولة وهذه الطهارة عین
الطاهر لان الصفات الذاتیة عین الموصوف حاصل الکلام انکم جون
ثمره وفائده طهارة مذکوره طهارت روحست از انجه ملوث میکردد
بان از صحبت مزاج طبیعی در زمان ارتباط تدبیری وارواح اهل بیت
قدس وطهارت صلوات الله وسلامه علیهم بواسطه طهارت ذاتیه
عینیه غیر مجعوله متاثر از ضربه رجس طبیعی عارضی منکره مذجه اعیان
وحقایق انشان مطهر است از رجس تغیر صورت جمیعه انسانیه
انشان که از حق جامع بانشان واصل میشود فهم علی ما کانوا علیه حال
تعینهم وارتسامهم فی علم الحق ازلا جمعا بالذات که طهارت عینا ست لا
یزول بالعرض که صور ارجاس وتلوثات عارضه از صحبت طبیعت ومن
هذا الباب ما روی عن رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم انه قال لعایشة رضی الله عنها
ولا یصح ان یحدث فی المسجد الا انا علی صلوات الله وسلامه علیهما والهما
الطیبین وعترتهما الطاهرین وهذا قال الشیخ رضی الله عنه لکان ذنبا
فی الصورة لا فی المعنی فلکم انسان بر طهارت اصلیه ازلیه که سلامت
از ارجاس وتلوثات احکام امکانیه باقی ابدا بر اجر طهارت ونضارت
انشان صفة ازلیه باقیه ابدیه است تغیر نپذیرد بغیر حدثان ولا بالوقت
والزمان ولا بالطاعة والعصیان وباصطفائیة خود باقی ابد ومحروس
از جریان بعوت اهل بعد الی الابد لا یسقطون من درجاتهم بالذلات
ولا بالبشریة والشهوات ولا یستوی بهم من جوت نعمتهم علیه ابدا وسا
وی ندانند بال محمد صلی الله علیه وآله وسلم کسی را از بن امت که جاریست
نعمت انشان بر او ابدا از نعم دین وهدایة وعلم وولایة وسائین

هر دلی کو یافت فیضی از خدا بد طفیل خاندان مصطفی
هر که یابد نیز فیضی از احد خوشدل حق حزن ایشان بود
حب ایشان سکه بر هر دل که زد نقد بازار ولایت را سزد
هر شجر کان سایه بر عالم فکند کشت زاب حب ایشان سر بلند
هر ثمر کاید پدید و خوشگوار میوه دان زان درخت بر عماد
خدمت ایشان سلف را بد شرف دوستی شان رهت هادی خلف

روی عن رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم انه قال معرفة آل محمد براءة من النار وحب آل محمد جواز علی الصراط والولایة لآل محمد امان من العذاب فهم اساس الدین وعماد الیقین ایشانند اساس و بنیاد دین ستبین و ستون حق الیقین قال الشیخ فی الباب الثالث والسبعین من الفتوحات اعلم ان الله فی کل نوع من المخلوقات خصائص وصفوة واعلی الخواص فیه من العباد الرسل علیهم السلام فلهم مقام النبوة والامامة فهم ارکان بیت هذا النوع والرسول افضلهم مقاما واعلاهم حالا والمقام الذی یرسل منه اعلی منزلة من سائر المقامات وهو الاقطاب والامناء والاوتاد الذین یحفظ الله بهم العالم کما یحفظ البیت بارکانه فلولا رکن منها زال کون البیت بیتا الا ان البیت هو الدین الا ان ارکانه هی الرسالة والنبوة والولایة والایمان وجود اهل بیت رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم مجمع اساس وارکان اربعه کعبه دین اند وعماد یقین فرمود الهیم بغیر العالی وبهم یلحق التالی بایشان باز میگردد صاحب غلو وتجاوز وافراط وبایشان ملحق میشود صاحب تخلف از ایشان و تفریط حب ایشانند که بصراط سوی ومنهج حق الیقین الذ قال فی الباب الثانی والعشرین ومائة فی معرفة الیقین واراده الیقین هو ولایة نبیه صلی الله علیه وآله وسلم واعبد ربک حتی یاتیک الیقین

وحكم سكون النفس بالمشيئة او حركتها الى المشيئة وهو ما يكون الانسان فيه
على بصيرة اى شئ كان فاذا كان حكم المشيئة في النفس حكم الحاصل فذلك اليقين
سواء حصل المشيئة او لم يحصل في الوقت كقوله تعالى اتى امر الله فلا تستعجلوه
بعد ولكن تقطع النفس المؤمنة بإتيانه فلا فرق عندها بين حصوله و
بين عدم حصوله وهو قول من قال لو كشف الغطاء ما ازددت يقينا
فاذا اتاك اليقين علمت من العابد والمعبود من العامل والمعمول
به وعلمت ما اثر الظاهر في المظاهر وما اعطت المظاهر في الظاهر شطاح
عاشقان كويد شاهد عين كل كرم الله وجهه وعليه الصلوة والسلام
چون از پرده يقين عيان اوراعيان شد زيراكه گفت لو كشف الغطاء
ما ازددت يقينا يعنى من در دنيا احراق شده ام بلكه دنيا ى من آخرت شده
واخر بمعاشر مى بينم از احوال آخرت اگر غطا و پرده انشاء ديوته ان
پيش برخيزد يقين من زيادت نشود شعر گشت حال آخرت بر من عيان
افتادم در ميانات اين جهان حشر اعظم بر زخم در بر كشود
فاش ديدم دوزخ و دار الخلود نامه اعمال و ميزان و صراط
جملكى ديدم دران عالى بساط مالك انروز ديدم بى نقاب
زو يكى نازان بكى لرزه عذاب هر چه خواهد بود نار و زه قيام
اندرا نجا فاش ديدم والسلام هر كس را كه يقين است از وهب
عطاء شاه لو كشف الغطاست كه باب مدينه علم مصطفى است
صلوات الله وسلامه عليهما والهما وحاصل معنى يقين علمى كه
تداخل نكند دران شك و ريب و سر مرتبه است علم اليقين وعين
اليقين وحق اليقين قال الاستاد فعلم اليقين عند القوم ما كان
بحكم البيان وحق اليقين ما كان بنعت العيان فعلم اليقين لارباب
العقول وعين اليقين لاصحاب العلوم وحق اليقين لاصحاب المعارف

وجمیع این طوائف ارباب نقین مستفیضان وطائفان حرم سرای مصطفوی اند
وکدایان وقارعان باب مدینه علم مصطفوی اند وهذا قال هم اساس
الدین وعماد الیقین شعر ای رهنمای ملک معانی چه کومیت

در دین حق مساعد جانی چکومیت	هر زنده دل که نام تو شنید زنده شد
سلطان شهر زنده دلانی چکومیت	من وصف کفشت نتوانم بهیچ حال
چون پادشاه ملک عیانی چکومیت	تو میرهره دوانی وصد جان طفیل تست
ای جان ودل توجان جهانی چکومیت	سلطان هر دو کونی وعلم کدای تست
در ملک فقر شاه نشانی چکومیت	خواهم بجان که مدح تو کویم بصد زبان
چون بیمت که بر تر از انی چکومیت	ای شهریار ملک ولایت ترا سلام
بر تو نه عقل وفکر رسانی چکومیت	نامم کدای کوی تو شد جان ودل زیاد
ای شاه جان توامن واماني چکومیت	مطوفون بالارواح حول حماکم
ولو علموا سر الطواف طافوا	بجبرئیل مولاکم وخادم فضلکم

نعم وهو محفوف الجناح عنادم وهم حضانین حق الولایة ومرآت عهما
صلی الله علیه وآله وسلم حضیصها وحق ولایت از برای انکه ولایت
اصلیه حقیقیه خصیصه انسانست والحضانین تابعة للحقائق فی
سایر اولیا اشباح واظلال ایشانند انجه در انسان بالذات است
وبالتحقق در انسان بالعرض است وبالخلق کمالات انسان وهبی است
وکمالات انسان کسبی ولهذا حضانین حق ولایت انسانرا است ولهذا قال
صلی الله علیه وآله وسلم لما اسری لیلة المعراج فاجتمع علی الانبیاء فی السماء
فاوحی الله تعالی الی سلهم یا محمد بماذا بعثتم فقالوا بعثنا علی شهادة ان
لا آله الا الله وعلی الاقرار بنبوتك والولایة لعلی ابن ابی طالب فی الصحف
الملکیة اعلم ان النبوة والولایة مقامات وراء طور العقل لیس للعقل
فیهما کسب بل هما اختصاصان من الله تعالی لمن شاء کلشن

ورای عقل طوری دارد انسان که بشناسد بدان اسرار پنهان
دمان آتش اندر مشک و آهن نهاد ست ایزد آن در جان و در تن
ازان مجموع پیدا کرد این داز چو بشنیدی برو با خویش مرداز
چو بر هم اوفتاد ان مشک و آهن ز نور شعله و عالم کشت روشن
تویی تو نسخهٔ نقش الهی بخوان از خویش هر چیزی که خواهی
تو مقصود وجود کن فکانی ولی در غفلتی و می ندانی

ومراد از ورای طور عقل انست که عقلیه بادراک ان وافی نیست بلکه بکشف صریح و ذوق صحیح میتوان یافت نه انکه منافی طور عقلست زیرا که بمقدمات عقلیه بر اثبات ان میتوان کرد و بر نفی قال ابو حامد الغزالی اعلم انه لا یجوز ان یظهر فی طور الولایة ما یقضی العقل باستحالته نعم یجوز ان یظهر فی طور الولایة ما یقصر العقل عند عجزه ان لا یدرک یجوز العقل ومن لا یفرق ان لا یحیل العقل وبین ما لا ینالهٔ العقل فهو احسن من ان یخاطب فلیترک وجهله قال فی الفتوحات فی معرفة منزل العلم الا واعلم ان الامیة عندنا من لم یتصرف بنظره الفکری وحکمه العقلی فی استخراج ما تحوی علیه المعانی فلا یعلم وما یعطیه من الادلة العقلیة فی العلم بالالهیات وما یعطیه للمجتهدین من الادلة الفقهیه والقیاسات والتعلیلات فی الاحکام الشرعیة فاذا سلم القلب من علم النظر الفکری شرعا وعقلا کان امیا وکان فاتحا للفتح الالهی علی الکمل ما یکون بسرعة دون بطوء ویرزق من اللدنی فی کل شی مالا یعرف قدر ذلک الا نبی او من ذاق من الاولیاء وبر تکمل درجة الایمان ونشانه

بهار عالم جان فتح عینست کل علم انبر و فی خار دینست
نوای بلبل عشق ار نه شنیدی صفیر و نغمه شان او را عشقست
ز آب فکر ایجا کل نروید و گر روید کشش هرگز نبوید
کلش بوی یقین آرد بنفهت بنا شد خار خار وهمت

شیخ عن القضاة کو بدان تفکر کہ تو انواع علم خوانی و ان صناعت کہ تو انرا
عقل و انی و دین با ذار و واجبی ندارد و فہم این راذوق باید و تبول ان را
شوق شعر غیر فہم و جان کہ در کار و خوات آدمی را فہم و جانوری کی است
با رغیر عقل و جان آدمی ہست جانی و دینی و دولی
آن جان کہ در ہر بنی و ولیست روح اوحبنا الیک روحا من امرنا ست
مولانا اقتضای جان جوای دل آگہیت ہر کہ آگہ تر بود در وحش و بیت
خود جہان جان سراسر اگہیست ہر کہ آگہ نیست او را جان تہیست
قال الاستاد الولی لہ معنیان احدہما فعیل بمعنی مفعول و ہو من یتولی اللہ
امرہ قال عز و جل و ہو یتولی الصالحین فلا یکلہ الی نفسہ لحظۃ بل یتولی الحق
سبحانہ رعایتہ و الثانی فعیل بمعنی الفاعل و ہو الذی یتولی عبادۃ اللہ
و طاعاتہ و عبادتہ بحیث علی التوالی من غیر ان یتخللہا عصیان مکلا الوصفین
واجب حتی یکون الولی ولیا یجب صیانۃ بحقوق اللہ علی الاستقصاء و الاستیفاء
و دوام حفظ اللہ ایاہ فی السراء و الضراء و من شرط الولی ان یکون محفوظا
کما ان من شرط النبی ان یکون معصوما فکل من کان فی الشرع علیہ اعتراض
فہو مغرور مخادع نظم ہیچ کامل ہیچ فاضل ای قیاد
از محمد و ز علی نامد ز باد فی زمانہ ورات حق سر ثا فتند
فی مہیات او بشتا فتند قیل علامۃ الولی ثلاثۃ سعد بالله ه
فراره الی الله و ہم الله و قال ابو علی الجوزجانی الولی ہو الفانی فی حالۃ الباقی
فی مشاہدۃ الحق تولی الله اسبابہ فتوالت عنہ انوار التولی فلم یکن لہ
عن نفسہ اخبار و لا مع قرار الله قرار فی الباب الثامن و الخمسین و مائہ
من الفتوحات اعلم ان الولایۃ ہی المحیطۃ العامۃ و ہی الدائرۃ الکبری
فمن حکمہا ان یتولی الله من یشاء من عبادہ بنبوۃ و ہی من احکام الولایۃ
و قد یتولاہ بالرسالۃ و ہی من احکام الولایۃ و قد ایضا فکل رسول لابد

ان يكون نبيا وكل نبي لا يمكن ان يكون وليا ولا يبلغها الرسول الا بوساطة
روح قدسي امين ينزل بالرسالة على قلبه واحيانا يتمثل له الملك رجلا وكل
وحي لا يكون بهذه الصفة لا يسمى رسالة بشرية وانما يسمى وحيا او الهاما
او نفثا او القاء او وجودا ولا يكون الرسالة الا كما قد ذكرنا والفرق
بين النبي والرسول ان النبي اذا القي اليه الروح ما ذكرناه اقتصر بذلك
الحكم على نفسه خاصة وحرم عليه ان يتبع غيره فهذا هو النبي فاذا قيل له
بلغ ما انزل اليك اما الطائفة مخصوصة كسائر الانبياء واما عامة للناس
ولم يكن لذلك الا لمحمد صلى الله عليه وآله وسلم لم يكن لغيره قبله فنسمي
هذا الوجه رسولا وقال في هذا الباب ايضا السؤال الثامن عشر ابن مقام
الرسل من مقام الانبياء الجواب هو بالاداء الا انه في المقام الرابع من المراتب
فان المراتب اربعة التي تعطي السعادة للانسان وهو الايمان والولاية
النبوة والرسالة وقال في الباب السبعين ومائتين لما كانت المراتب اربعا
لا زايد عليها وكل مرتبة تقتضي امورا لا نهاية لها من علوم واسرار واحوال
فالمرتبة الاولى ايمان والثانية ولاية والثالثة نبوة والرابعة
رسالة والرسالة والنبوة وان انقطعت في هذه الامة فما انقطع الميراث
منهما فمنهم من يرث نبوة ومنهم من يرث رسالة ونبوة معا وقال
في رسالة كيفية السلوك واعلم ان النبوة والولاية تشتركان في ثلثة اشياء
الواحد في العلم من تعلم كسبي والثاني في الفعل باطنة فما جرت العادة ان لا
يفعل الا بالحس او لا قدرة للحس عليه والثالث في دوية عالم الخيال فالحس
ويقظة فان يجرد الخطاب فان مخاطبة الولي غير مخاطبة النبي ولا يتوهم ان
معارج الاولياء على معارج الانبياء ليس الامر كذلك لان المعارج تقتضي
امورا الواشتركا فيها لحكم العروج عليها لكان الولي هو النبي وليس الامر على
هذا عندنا فان اجتمعا في الاصول وهي المقامات لكن معارج الانبيا

بالنور الاصلی ومعارج الاولیاء بما فیض من النور الاصلی فان جمعهما مقام
التوکل فلیست الوجوه متحدة والفضل لیس فی المقام وانما هو فی الوجوه
فالوجوه راجعة للتوکل الی المتوکلین وهکذا فی کل حال ومقام من فناء وبقاء
وجمع وفرق واصطلام وارتفاع وغیر ذلک وقال فی فص الحکمة الفردیة
اعلم ان الولایة هی الفلک المحیط العام ازبرای انکه حقیقتست شامل
جمیع انبیا وورثا ایشان کما اولیا ومؤمنین اذ قال صلی الله علیه وآله
وسلم العلماء ورثة الانبیاء ولهذا لم تنقطع وازبرای عموم ولایت
که منقطع نمیشود نادنیا بافتیت وبانقطاع اوازین نشاء منقطع
میشود امر باخرة ولها الانباء العام درکلام فتوحات کذشت که فالولایة
نبوة ما مجر ولی عند الفاجر دارمیشود از حقایق ومعارف آلهیه و
اسرار غیبیه وعند البقا ازان تجرید هد واما النبوة والرسالة
فمنقطعة وفی محمد صلی الله علیه وآله وسلم قد انقطع فلا نبی بعده ولا
رسول فاذا رایت النبی یتکلم بکلام خارج عن الشرع من حیث هو ولی و
عارف بمجانبه فرموده صلی الله علیه وآله وسلم لو ولیتم بجبل لهبط علی
وحدیث قرب فرایض وقرب نوافل جبر لسان ولایت لسان حقیقت
ولسان نبوت لسان شریعت وبین اللسانین مخالفت اکر چه اصل ایشان
یکیست لان لسان الشریعة هو بیان ظهر من احکام الحقیقة ولسان الحقیقة
بیان ما بطن من احکام الحقیقة کما سیاتی ولهذا ما قام من حیث هو عالم ودائم
واکمل من حیث هو رسول ازبرای انکه حیث ولایت معرفت ذات و
صفات الهیات وحیث رسالت احکام تعبد یه آلهیه که شریعتست
وات اوست مجانبه در فتوحات که نبوت ولی کسی را سعادت
نزاین بابیست جز بشارت انبیا شفلت بعمل شروع بانکر کوید من عمل
کذا کان له کذا فی الجنة او نجاه من النار وولی را در بن مقام علی بیت

بل او را میرساند که بقین سعید کند لا من حیث العمل پس در شان کافر
گوید در حال کفر او که سعید است و در بیان مؤمن در حال ایمان او گوید که
شقیت فاذا سمعت احدا من اهل الله تعالی یقول او ینقل الیك
عنه انه قال الولایة اعلی من النبوة فلیس یرید ذلك القایل الا ما ذکرنا
او یقول ان الولی فوق النبی والرسول فانه یعنی بذلك فی شخص واحد و
هو ان الرسول من حیث انه ولی امر منه من حیث هو نبی و رسول لان الولی
التابع له اعلی منه فان التابع لا یدرك المتبوع ابدا فیما هو تابع له فیه اذ لو
ادرکه لم یکن تابعا فافهم یعنی اگر تابع بیابد به دوق و وجدان مجانبی متبوع
یافته از زمان مثل او و در مرتبه او باشد فمرجع الرسول والنبی المشرع
الی الولایة والعلم یعنی چون دانستی که رسول و نبی تشریع احکام از برای امة
نمیکند و عهده هند از حقایق الا از ان حیثیت که ولی و عالم بالله اند پس
مرجع ایشان بولایت و علم است و مراد از علم نه علم کسبی است بل علم
یقینی که آن شهود ذاتیت و شایع آن الا تری ان الله قد امره بطلب
الزیادة من العلم الا من عبره فقال له امر اقل رب زدنی علما یعنی امر او بطلب
زیادتی علم فرمود و بطلب زیادتی نبوت و رسالت نفرمود از برای
انکه متعلق به نشاه دنیویه است و ولایت بمتعلق بنشاه اخرویه پس امر فرمود
صلی الله علیه و آله وسلم بطلب آن چه حضرت او در هر نهجه از نوجهات
حاصل میشد ترقی در مراتب ولایت و مطالع میشد بحسب هر مرتبه بر علوم
مختصه بان مرتبه پس امر بطلب علم فی الحقیقه امر بترقی در مراتب ولایت است
چه تحصیل لازم بتحصیل ملزوم است و ذلك انك تعلم ان الشرع تکلیف بافعال
مخصوصة و نهی عن افعال مخصوصة و محلها هذه الدار فهی منقطعة و الولایة
لیست کذلك انها لو انقطعت لانقطعت من حیث کما انقطعت الرسالة
من حیث هی و اذا انقطعت الولایة من حیث هو لم یبق لها اسم و الولی اسم

باقی الله فهو لعبیده خلقا وتحققا وتعلقا یعنی پس اطلاق اسم ولی
بر عباد بحسب تخلق ایشانست باخلاق آلهیه واین اشارتست بفناء
در افعال وصفات حق تعالی وبحسب تحقق عباد است بذات آلهی متسم
باسم الولی واین اشارت بفنای در ذات است از برای انکه در ذوات ایشان
هرگاه که فانی شد در حق تحقق نمیشوند الا باسم الولی وبحسب تعلق اعیان
ثابته عباد است اولا بانضاف بصفت ولایت وطلب ازخدای
تعالی بلسان استعداد یا بحسب تعلق ایشان ببقاء بعد از فنا پس اولی
اسم کسیست که فانی شده باشد از صفات واخلاق خویش ومتخلق باخلاق
الله شده باشد وکسی که فانی شده باشد ذات او در حق تعالی ومتسم شده
باشد بعین احدیه ومتحقق شده باشد بان وکسی که رجوع کرده باشد
به بقا ومتوجه ومتعلق شده باشد ثانیا بعالم خلق وفنا وبعضی گفته اند
که در شریعت نبی واضع است وولی کاشف است یعنی انبیا بوضع فرایض
وفرایض وسنن ومعاملات وبوضع حدود واقامات مشغولند وبکشف
حقایق نمیپردازند پس اولیا کاشف حکمت نبی ومفسر کتاب وکلام نبی اند
وبعضی از مشایخ قدست اسرارهم گفته اند که نبی انست که بخواص اشیا تمام
اطلاع یافته بود وولی انست که بحقایق اشیا رسیده باشد وانبیا امر
ونهی ووعد ووعید که در شریعت فرمودند بنا بر خواص اشیا کردند
واحکامی که وضع کردند غالبا از جهت خواص امور نمودند وجوبی هر جا که هست
پس از ان حیثیت که ولیست مطلع است بر حقایق امور واز ان حیثیت
که نبی است مطلع است بر خواص واثار آن حقایق در مراتب ومواطن پس
حقیقت اسلام وایمان وحقیقت صلوة وصوم وحج وحقیقت بهشت
ودوزخ وصراط وثواب وعقاب پس علمی که مخصوص است بواسطه وسبق
اطلاع انا را اشیاست در مراتب ومواطن مختلفه مثل خواص واثار

مترتبه بر اقوال و افعال و اخلاق حسنات در موطن دنیا و در موطن برزخ
و در مواطن قیامت و مجمل خواص سایات اقوال و افعال و اخلاق و اوامر
و نهی و وعید و وعد انبیا که در شریعت وارد است بنا بر اطلاع بر
نتایج این اشیا است در عالم و حصول این اطلاع موقوفست بر علم
ذوقی بر حقایق اشیا و شرلات آن حقایق در مراتب و مواطن مختلفه لخواص
و الآثار و محل این اطلاع بر خواص و آثار و احکام مترتبه بر اقوال و افعال
و مورد آن صدر مصفی مصطفی است جه منصبات صدر انحضرت
علیه الصلوة و السلام و التحیة حقایق روحیه منزله باخرمرایت سبعه
قلبیه محمدیه است که صدر است و آنرا قشر القلب گویند و آن وعاء نور
اسلامست قال تعالی افمن شرح الله صدره للاسلام فهو علی نور من ربه
یعنی باین نور الهی ادراک حقایق اسلامیه کما هی میکند در کتاب ذیل العوارف
حقیقت شرح الصدر هو عبارة عن وضوح الحقایق فی الصدر من غیر شک
و لا ریب فیها فکل من شرح الله صدره للاسلام اتضح فی صدره بنور
من ربه کل ما اشکل علی غیره من حقایق الاسلام من حیث لا یتطرق
الیه شک و لا ریب لیس ان حقایق منزله صدریه محمدیه بواسطه قرب
عبادت عامه اهل اسلام مصدر هدایت و تبلیغ و مورد احکام رسالت
و احوال ان بین الخلایق شده قال سید الاولین و الاخرین و اکمل
السابقین و اللاحقین صلی الله علیه و آله و سلم لی مع الله وقت
لا یسعنی ملک مقرب و لا نبی مرسل و انه لیغان علی قلبی و انی لاستغفر الله
فی کل یوم سبعین مرة لیس عنی حضرت رجوع از حال مشاهده و اختفای
لمع اللاهوتیت بمحل ابلاغ و مشاهده خلق از قبیل پوشیدن نفس صفای
باطنیه را قال ابن عطا الغین کالنفس فی المرآة لا دوام لها و لا بقاء فیها انتهی
فافهم لحظة و قال الجنید الغین فضل بین المقامین و الحالین و اراد بهذا

المولانا علیه الصلوٰة والسلام فی کل الاحوال علی الزیادة فاذا خرج من المقام
والحال الذی کان فیه الی مقام وحال ارفع من الاول فیکون له بین الحالین و
المقامین بعض السکون لیکون مشرفا فی السیر والمرور الی الکمال مصاعدا لا جرم
فهذا الفرق بین الحالین هست صلی الله علیه وآله وسلم بالاعانة قال الروم
للنبی صلی الله علیه وآله وسلم شاهداة اذا شاهد الحق وحده فی محل الاختصاص
فاذا شاهد معه سواه عن الابلاغ بحد فی قلبه غیما فیستغفر عین رسول الله
صلی الله علیه وآله وسلم ان ابر قیق رسالت وابلاغست که مصدر
حقایق صدیه نبوتست جه نبی وولی دران وقت در پرده وبی پرده قیقد
عین در عین شاهده اند جنانجه در بیت کلشن گذشت کلشن
نبی چون افتاب آمد ولی ماه ۔۔۔ مقابل کرده اند این را بما ه
وخصوص الحکم است که ان خاتم الانبیاء الولی الرسول النبی یعنی خاتم انبیا
علیه وعلیهم الصلوٰة والسلام ولیست باعتبار باطن ورسولیت
باعتبار تبلیغ احکام شرعیه ونبیست باعتبار ابتاء از عیوب وتقدس نفس
وخاتم الانبیا الولی الوارث الاخذ عن الاصل المشاهد للمراتب یعنی خاتم
اولیا علیه الصلوٰة والسلام ولیست باعتبار حقیقت ظاهره بل واز
باطن خاتم الرسل ووارث استاز خاتم الانبیا شرایع واحکام دین واخذ
فیض استاز علوم ومعارف ومواهب الهیه بی واسطه از حق تعالی
بجنانکه خاتم انبیا اما بتبعیه واتحادا با علیین نور واحد کلشن
واحد در پر وی چون هم قدم آمد ۔۔۔ نبی بادر ولایت محرم آمد
اما حقایق وحیه الهیه که بی واسطه از مبدا فیاض بروح مقدس
آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم فایض میشود بهمان کیفیت وجمعیت وتوا
بروح خاتم ولایت فایض میشود بواسطه اما باعتبار وحدت واتحاد نور
مصطفوی ومرتضوی وهذا مرتضی صاحب لوکشف است وشاهد

شاهد بر عظا فقال الله تعالی افمن کان علی بینة من ربه ویتلوه شاهد
منه قال تالی رسول الله صلی الله علیه واله وسلم وشاهده علی صلوات الله
علی المشهود والشاهد ما من رجل من قریش الا وقد نزلت فیه آیة من القرآن
فقال له رجل وانت ایش نزل فیک قال ویتلوه شاهد منه رسول الله
رسول الله صلی الله علیه واله وسلم علی بینة وانا الشاهد منه اوست شاهد
شاهد که از رسول الله است که انا من علی وعلی منی وعلی عالی شاهد
رسول الله واخوه رسول الله صحبا یخ هرون نسبت با موسی الا انه لا نبی بعدی
یعنی اگرچه با من معیة در مشاهده داری اما نه از حیثیت صورت نبوت
بلکه از روح نبوتست که با من معنانی ربانی ما رایت وسمعت ما سمعت ولیت
بنبی ولا رسول ولکنک وزیر وقوله صلی الله علیه وآله وسلم لا علی ما علمنی
الا الله وانت وما عرفک الا الله وانا وما عرفنا الله الا انا وانت بما
بیان وهمان نسبت است بین ان حقایق الهیه که بواسطه روح
مصطفوی و روح مرتضوی فایض میگردد که ویتلوه شاهد باتحاد انا وعلی
من نور واحد متنزل میگردد تا اخر مراتب سبعه قلبیه محمدیه که صدر
واقرب مراتب است بمشارب مرسل الیهم جمیع اعیان بغیبیات
وحکمت درین تنزل وابن انصباب بصدر مصطفوی تقریب اهل
ایمانست تا مصدر هدایت وتبلیغ واحکام رسالت وانبا واشغال احقانی
مصالح دنیویه واخرویه خلایق گردد قال فی الفتوحات المکیة من السعداء
رضی الله عنهم نولاهم بالشهادة وهم من المقربین وهم اهل الحضور مع الله
علی بساط العلم قال الله تعالی شهد الله انه لا اله الا هو والملائکة و
اولوا العلم قائما بالقسط ولم یقل واولوا الایمان فرتبة العلم فوق
رتبة الایمان بلا شک وهی صفة الملائکة والرسل فجمیعهم من الملائکة فی
بساط المشاهدة فهم یوحدون عن حضور الهی وعنایة ازلیة فهم الموحدون

الاولیاء

وشاهم عجیب وامر هم غریب چون در شریعت لابد است از علمی که آن را
علم ولایت گویند که محل او فواد است و آن اعلی مراتب قلب محمدیت صلوات الله
علیه و موطن شهود است منزل شده باشد بمرتبه صدر که ادنی
مراتب قلب معلی مصطفویت یا بموطن ایمانیت تا بواسطه این
تنزل مناسبتی فی الجمله با مشارب عموم المرسل الیهم از اهل ایمان پیدا
کند و لاجرم در خلافت رتبت رسالت و بلاغ این تنزل صدریت
چه در فتوحه که هر یک از مراتب اربع کمالات سعادیه که ولایت
و نبوت و رسالت و ایمان مقتضی امور غریبه شاهی اند از علوم و اسرار و احوال
پس در حال شغله بمقتضیات یکی از این مراتب دهولا از مرتبه دیگر خواهد
بود بتصییر بین المرتبین بدیونیتی باشد موجب الاقتضا و خاتم
ولایت محمدی و باب مدینه علم احمدی را بواسطه اشتغال و استغراق
او بمرتبه اعلی که مستغرق است از علوم کلیه لدنیه آلهیه متعذر النزول بود
بتخصیص علوم صدریه دینیه و مصلحتی نبود از برای انکه در تایید دین
که منصب اوست ان استغراق و اشتغال ضرر دیست و لذا قال علیه السلام
انا علم صامت و محمد علم ناطق صلوات الله و سلامه علیهما علی الناطق و الصامت
علم را انکو در تحقیق سفت اتحاد عالم و معلوم گفت عین علی علمی
علم را معرف ولایتست و لسان او لسان حقیقت و ان زبان فی
و استماع آن گوش فی گوشی میتواند کرد مولانا گوش فی گوشی در بهر و بحر کشا
بهر از یفعل الله ما یشاء و عین جامع محمدی علم نبوتست و معارف اسرار
حقیقت بلسان شریعت بیان میفرماید پس ان کلام جامع محمدی عموم
و خواص اهل استماع در خور گوش و گوشی خویش معیشوند و میباشد
که او تیت جوامع الکلم مولانا مصطفی از آن کلام جامع است
گویدم جان بخش هر یک ناصحست چون در آرد قدرهٔ حق در مقال

یک سخن گوید بقدر صد خیال از کلامش هر یکی جانی ببرند
هر کس از ذوق خود ش ایمانی برند قشر یابند و مغز نایابند و چو فند
اهل مغرب ایمان برخورند بدان اسعدک الله که دوایر ایت
معطی سعادت سه مرتبه است یکی فوق دیگریست دایرهٔ اول نبوتست
که شعاع نور اصلیت از خورشید ذات و همنا معارج انبیا بود
اصلیت و دایرهٔ دوم ولایتست که از شعاع شعاع نور اصلیت و همنا
معارج اولیا فایض از نور اصلیت و دایرهٔ سوم دایرهٔ ایمانست که از
شعاع نور ولایتست نور نور است و نبوت نور نور نور است و ایمان کشف
و ولایت کشف کشف است و نبوت کشف کشف کشف است نور
ایمان از این سراج عینی است که شیخ نابرید میگوید لم یؤمن من لم یکن له
سراج من الغیب و هر یک ازین دوایر منقسم بسه قسم است علوم و اسرار و
احوال و در اشخاص هر یک ازین دوایر شخصی صاحب جمعیت فیوض ان دایره
که از او منتشر میشود بسایر اشخاص اوند دایرهٔ اول جمیع انبیا فیوض
ایشان از علوم و اسرار و احوالهم از خاتم انبیاست علیه و علیهم
الصلوٰة و السلام هم چنین در دایرهٔ ولایت جمیع اولیا فیوض ایشان از
علوم و اسرار و احوالهم از خاتم اولیاست علیه و علیهم السلام ثم اعلم
الولایة التی لا واسطة بینها و بین الحق تعالی انما هی ولایة نبینا محمد علیه و آله
افضل الصلوات و اکمل التحیات و کذلک النبوة و الرسالة الحقیقیان لیستا
الا له صلی الله علیه و آله لانهما ناشیان عن ولایته الحقیقة شعر
کی بود حکم نبوت پایدار گر نباشد از ولایت استوار
بر ولایت دان نبوت را اساس چون ولایت را بذات آمد اساس
و قوله صلی الله علیه و آله و سلم علی عیسوس فی ذات الله اشارة الی ذلک
و اما ولایة سائر الاولیاء و سایر الرسل انما هی اظلال ولایته و رسالته

وفرومیماند حضرت خاتم النبیین علیه افضل صلوات المصلین و
دراخذ آن حق تعالی بحکم اول ما خلق الله نوری ثم خلق الخلق من حسب فیوض
الهیه بهر کس که فایض شود اولا و بالذات بروح اقدس آنحضرت وارد
میکرد و بعد ازان سرایت میشود بعباد دون کما قال تعالی و انک لتلقی
القران من لدن حکیم علیم و قال سبحانه الرحمن علم القرآن شعر
مصطفای کو کرجسمش جان بود ناکه رحمن علم القران بود
دیگر انرا گفته علم بالقلم و واسطه افراست از بذل و کرم فلا محالة
جمیع نشات ولایت و نبوت و رسالت و ولیا و انبیا و رسل سرایت ولایت و
نبوت و رسالت ختمیه محمدیه باشد علیه الصلوة و السلام و التحیة چه متعین
ختم جمعیت و خاتم هر کمالی انکس است که جامع جمیع نشات ان کمالست
ثم اعلم لاحرسنا الله و ایاکم من سرب الولایة المحمدیه که حقیقه ولایة اقرب قربات
عبد است بحق تعالی مترتب بر کمال فناء عبد در حق تعالی و مراد از فنا
فنا فناء عین عبد نیست بلکه فناء احکام ربوبیت اوست در احکام
حقیقت حق تعالی و لابقناء صفت نفس تا صاحب مقام قلب و ظهور
صفات و کمالات او کردد باز بفناء صفات قلب تا صاحب مقام
ولایت کردد بتجلیات انوار اسماء الهیه مفنیه صفات قلب و کمالات
او و لهذا متصف میشود بصفات الهی از علم و ارادت و قدرت
و غیرها فلا یظهر علی غیبه احدا الا من ارتضی و هو المصطفی و المرتضی
صلوات الله و سلامه علیهما کما قال علیه السلام انا الذی عندی مفاتیح
الغیب لا یعلمها بعدی محمد غیر مجه اطلاع بر جمیع مفاتیح غیب اطلاع است
بر جمیع اعیان ممکنات و آن اولا و بالذات خاصه حقیقه محمدیست
کبحر محیط جواهر حقایق اعیانست و قوله صلی الله علیه و آله و سلم
اوتیت جامع الکلم و علمت علم الاولین و الاخرین مفصح است از ین

احاطه

احاطه وثانیا و بالمظهریه مخصوص عین علویت ولذا قال علیه الصلوة والسلام
لا یعلمها بعدی محمد غیری جرجیکم انا وعلی من نور واحد عین علوی منطبق
بر عین محمدی ذیرا که مظهر جامع ومرات کلی کمالات محمدی عین علی عالی بیت و
اما سایر خواص عرفا که اطلاع بر بعضی امور مفاتح غیب دارند علی قدر استعداد هم
وجزئیهم نور علم ایشان مستفاد ست از استضائت بشمع هدایت انا مصباح
الهدی ومشکوة فیها نور المصطفی بحقیقت او مصباح هدایت است وان
منهم پس نور من بعینه نور مصطفی است ساطع از مشکوة من ومجمعین
هدایت من همان هدایت اوست وعلم من علم او واشارة الی ذلک الاتحاد
صلی الله علیه وآله وسلم نفسک نفسی وقولک قولی ولحمک لحمی ودمک دمی
پس این کلمه تامه علویه بحقیقت شرح کلمه جامعه انا وعلی من نور واحد عین علوی
منطبق است بر عین محمدی ذیرا که مظهر جامع ومرات کلی کمالات محمد صلی
علی عالی بیت واما سایر خواص عرفا که اطلاع بر بعضی امور مفاتح غیب
دارند علی قدر استعدادهم وجزئیهم نور علم ایشان مستفاد ست از
استضائت بشمع هدایت انا مصباح الهدی ومشکوة فیها نور المصطفی
صلی الله علی المصطفی والمرتضی وآلهما یعنی هر که مشکوة نور مصطفی
بحقیقت او مصباح هدایت است وآن منهم پس نور من بعینه نور مصطفی است
ساطع از مشکوة من ومجمعین هدایت همان هدایت اوست وعلم من علم
او واشارة الی ذلک الاتحاد صلی الله علیه وآله وسلم نفسک نفسی پس این
کلمه تامه علویه بحقیقت شرح کلمه جامعه انا وعلی من نور واحد باشد ومجمعین
منعرای انا مدینة العلم وعلی بابها کما لا یخفی علی اولی الفطنة والذکاء واتوا
البیوت من ابوابها چه دخول در شهر علم محمدی بی فتح باب علوی ممتنع الحصول
وجمله اصلا ارباب علم وعرفان وسلاطین اصحاب کشف وایقان کذلک
وقار عان این باب شده وعاکفان این جناب رسالت شن

صلی الله تعالی علی المصطفی
والمرتضی وآلهما یعنی هر
که مشکوة نور مصطفی است

کرد کان برخیزد از دامان شاه ... سرمه زان سازند بینایان راه
وما یذکر الا اولوا الالباب شعر ای جان باغ و یاسمین ای سمع افلاک ای دمنی
ای مستغاث العاشقین ای سهروار هل اتی ای حیرران درویش و سرهانهاده ... تو
جملتنا الذین تو ای توتیا هاد استزاد ای صیر بخشی تا هداد اخلاص بخش عابدان
وی کلستان عارفان در وقت بسط وارتقاء روی الحافظ ابو نعیم فی کتاب
حلیة الاولیاء بروایته عن انس بن مالک قال بعثنی النبی صلی الله علیه
وآله وسلم الی ابی برزة الاسلمی فقال له وانا اسمع یا ابا برزة ان ربی العالمین
الا عهد الی محمد انی علی ابن ابی طالب علیه الصلوة والسلام فقال انه رایة
الهدی ومنار الایمان وامام اولیائی ونور جمیع من اطاعنی یا ابا برزة علی
ابن ابی طالب اسینی غدا یوم القیمة وصاحب نبیی فی القیمة علی تاج حوض
رحمة ربی وسائقین هیکس راهج فحی وونداد تابر رویش علی در کشاد
صبح ده رو راه یابان مزید ثانزآن ده راعلی دهم کشید
ثم قال فی الفصوص فی بیان اختصاص علم المفاتیح وتصریفها بالخاتم للنبوة
اصالة وبالخاتم للولایة وراثة بقوله وما یراه احد من الانبیاء والرسل
الا من مشکوة الرسول الخاتم ولا یراه احد من الاولیاء الا من مشکوة
الخاتم فکل نبی من لدن آدم الی الخ نبی ما منهم احد یاخذ الا من مشکوة خاتم
النبیین علیه افضل صلوات المصلین وان تاخر وجوده طینته فانه
بحقیقته موجود وهو قوله کنت نبیا وآدم بین الماء والطین وغیره ما
نبیا الآن نبئت وکذلک خاتم الاولیاء کان ولیا وآدم بین الماء
والطین وغیره من الاولیاء ما کان ولیا الا بعد تحصیل شرایط الولایة
من الاخلاق الالهیة فی الاتصاف بها من کون الله سمعه وبصره الخ فخاتم
الرسل صلوات الله وسلامه علیه هو اولی الرسول النبی وخاتم الاولیاء علیه
الولی الوارث الاخذ عن الاصل المشاهد للمراتب وهذا فرد علیه السلم وظهر

خصایص حق الولایة وفیهم الوصیة والوراثة ودر شان آل محمد است وصیت
وراثت قال صلی الله علیه وآله وسلم ان العلماء ورثة الانبیاء ان
الانبیاء لم یورثوا درهما ولا دینارا ولکنهم ورثوا العلم فمن اخذ به
اخذ بحظ وافر بدانکه خط او فر از وراثت حضرت خاتم النبوة علیه الصلوة
والسلم والتحیة انکس راست که جامع وراثت علم وعمل وحال وذوق محمدی
باشد بی واسطه بکلیتها واصولها واین عبارتست از ختم ولایت محمدی
وتحقیق وراثت اینست وهذا مختصر شرح وراثت ووصایت نخستین
در اوبقوله صلی الله علیه وآله وسلم ان لکل نبی وصی ووارث وان
وصیی ووارثی درکم روح علوی زاده روح محمدیست وان وراثت
کالات روحیه است از علم وذوق وحال محمد ووارث او حی بایدکه زاده روح
او باشد عن ابی عبد الله ع قال سمعت رسول الله صلی الله علیه وآله
وسلم وسئل بای لفظ خاطبک ربک لیلة المعراج فقال خاطبنی بلغة
علی ابن ابی طالب فالهمنی ان قلت یا ربت خاطبتنی ام علی فقال یا احمد انا
شیء کالاحد لا اقاس بالناس ولا اوصف بالاشیاء خلقتک من نوری
وخلقت علیا من نورک فاطلعت علی سرائر قلبک فلم اجد الی قلبک احب
من علی ابن ابی طالب فخاطبتک بلسانه کیما یطمئن قلبک صلوات الله و
وسلامه الاحد علی الوالد والولد سمع خواجه بمعراج رفت باد اخود ذاکفت
جلد زحق بیشند ازدهن مرتضی فحیة الله حبیبه المصطفی کحبة حبیب الله
حبیبه المرتضی و امها من حنین الکل الی جزئیه جزء محمد نخه نطفه ولد
منتشر است در جمیع اعضا والدو برون می اید محاکی اسرار والده الولد
لا یکون الا شبیها بامه سر الله المحجب نطفه روح خاتم ولایت علیه السلام
والتحیة از جمیع نشات روحیه از اسرار احوال واذواق روح محمدی
علیه صلوات الله الاحدی وسلامه الابدی مرتبح ومتحقق شده در فصوص

علیه السلام

ابیه ص

احکم است درست نفخت فیه من روحی کرد است بر انکه جنین و آدرو مندی
حق تعالی بدو ستان خود از صلب جنین کل است بجز خود فقال الا ان الحق تع
بذلک عن الامر فی نفسه من جانب الحق فی قوله فی هذه النشاة العنصریة
ونفخت فیه من روحی ثم وصف نفسه بشدة الشوق الی لقائه فقال
للمشتاقین الیه یعنی باین که فرمود نفخت فیه من روحی باز وصف کرد
نفس خویش را بغرو علو شدة شوق او بمشتاقان خویش شعر
یحن الحبیب الی روحی وانا اشد الیه حنینا پس جون دمیده است
حق تعالی در او از روح خود فالاشتیاق الا لنفسه الا نراه خلقه علی صورته
لانه من روحه پس هیچ انجز جنین و آدرو مندی حق تعالی بحبیب خویش
از باب جنین کلست بجز همچنین جنین و آدرو مندی رسول الله نیز
بحبیب خود از باب جنین کلست بجز جنین فالاشتیاق الا لنفسه لقوله
تعالی من نوری وخلقت ملیا من نورک شعر کل من آمد بر تضی کل وی آید
مصطفی کلدن کل امد خدا دنیا نیجار ولا ترک از بیت که بحکم الولد
سر ابیه در جمیع عوالم ومواطن سیر او وارثیت او لیا سبان بدید
که نور خاتم الانبیاست وهر بندکه نور خاتم الاولیاست متحقق است
جه معیتی که با جمیع انبیا داشت هم معیت مرست با خاتم انبیا
جه همچنانکه هر یک حامل نشاة از نشات نبوت خمیه است صاحب تایید
او نیز حامل نشاة از نشات تایدیه علویه است ونکته در سر وجهر
انست که صورت نشاة عنصریه علویه مرآت جمیع نشات ولایت وهم جسدی
هاروئی نشاة صورت نشاة از نشات ولایت که جمیع از نشات بعد
الاجتماع بصورت جسدی علوی در زمان ختم نبوت که وقت ظهور اجتماع
جمیع نشات نبوت جهة تایید جمیع حامل نبوت حتمی ابیت حقیقت معیت
جزاست باکل وبرارباب فطنت واهل بصیرت مخفی نماند که احوذ الحق

یا بیر کویمز والدین معه الآیز انکس است که از تاریخ کان محمد بنیا و آدم بین
الماء و الطین و علی ولیا و آدم بین الماء و الطین مصدق نبوت ازلیه
او بوده باشد و لهذا سمی بالصدیق الاکبر و نزل فی شانه شلوه شاهده منه
و شلوه شاهد منه یا اخی معیه ازلیه عین علویه یا حقیقت محمدیه علیهما
افضل الصلوة و التحیة از کتابه کنکره عرش الرحمن بخوان فتارتبت
ماطننتم باشند ان الله ثالثهما از سطور لا اله الا الله محمد رسول الله ایدیه
بعلی یا ذیا بی عن ابی الحمراء قال قال رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم
لما اسری بی الی السماء اذا علی العرش مکتوب لا اله الا الله محمد رسول الله
ایدته بعلی و هو صاحبه و رفیقه فی جمیع مواطن سفر الوجود و منازله و مراتبه
من العوالم الغیبیة و الشهادیة عاما روحا و مثالا و حسا کما روی انه قال
صلی الله علیه و آله و سلم کنت انا و علی نورا بین یدی الله مطیعا تسبح الله ذلک
النور و یقدسه قبل ان یخلق آدم اربعة عشر الف عام فلما خلق الله آدم رکب
ذلک النور فی صلبه فلم یزل ینقله من صلب الی صلب حتی اقره فی صلب عبد
المطلب فقسمه قسمین فجزء قسمنی فی صلب عبد الله و قسم علی فی صلب
ابی طالب فعلی منی و انا منه العجب کل العجب که یک نور بود و یک تسبیح و دو
محمد و علی بودند بیک لسان از نور واحد از انجا نفطر بتوان کرد
سر و یک منی و لهذا در آخر حدیث میفرماید فعلی منی و انا منه و عن ام سلمة
قالت قال رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم علی منی و انا من علی حیث
یکون اکون و حیث اکون یکون یکونا مل کن کز کاینی جز معنا نیست
و بقا تو روحی و اتحاد جمی شعر انا من اهوی و من اهوی انا
نحن خلقنا روحان بدنا بل روح واحد حلنا بدنین جز بر مصداق وحدت
قدسی خلقت من نوری و خلقت علیا من نوری روح خاتم الولایت
متولد از روح خاتم النبوة باشد و الولد سر ابیه پس روح علوی

ظهور ستر محمدی باشد و الیه اشار قول الشیخ الحموی ان خاتم الاولیاء
صورة نقطة الولایة الکلیة الاصلیة و خاتم الانبیاء روح تلک الصورة
و فی قول خاتم الولایة انا مشکوة الهدی فیها مصباح المصطفی ص
دیگر در اشارت ما طنتم ثابت ین الله تا لهما است ستر خفیه خاتم
انبیا ست و حقایق و لایات سائر اولیا شیون ذاتیه حقیقه
ولایت خاتم اولیا ست و بمجانبه جمیع حقایق اشیا در احدیت جمع
حقیقه الهیه مندرج است کاندراج النجوم فی السموات و بان احدیت
جمعی ظاهر است بصور جمیع اشیا بمجانبین حقایق جمیع نبوات انبیا
در احدیت جمع حقیقه نبوت جمعی پناه اندراج دارد و بان احدیت جمعی
میتواند ظاهر شد بصور حقایق نبوات جمیع انبیا مفصلا و بصورت
حسدی مکی عدنی محمدی و بران قیاس جمیع حقایق و لایات اولیا در
احدیت جمعی حقیقه ولایت خاتم الاولیا مندرج است و بان احدیت
جمعیت کما ظاهر میشود و بصور حقایق و لایت جمیع اولیا مفصلا و
بصورت جمعیه جمیع حقایق مجملا در صورت حسدی مکی عدنی علوی
با معیت بین الخاتمین در ظهور عالم حس و الله ولی الافهام این ان معیت الله
بان تایید دین انبیا کرد در مظهرها و نبی تایید دین موسی کرد بدعا
واجعل لی وزیرا من اهلی هرون اخی اشدد به ازری عن ابی ذر الغفاری
انه قال صلیت مع رسول الله صلی الله علیه و اله وسلم یوما من الایام
الظهر فسال سائل فی المسجد فلم یعطه احد شیا و کان علی فی الصلوة
راکعا فاومی الیه بخنصره الیمنی و فیها خاتم فاقبل السائل فاخذ
الخاتم من خنصره و ذلک عرای من النبی صلی الله علیه و اله وسلم فرفع
طرفه الی السماء و قال اللهم ان اخی موسی سالک فقال رب اشرح لی
صدری و یسر لی امری و اجعل لی وزیرا من اهلی هرون اخی اشدد

به ازری واشرکه فی امری فانزلت علیه قرآنا سنشد عضدک
باخیک ونجعل لکما سلطانا فلا یصلون الیکما اللهم وانی
محمد نبیک فاشرح لی صدری ویسر لی امری واجعل لی وزیرا من اهلی
علیا اشدد به ظهری قال ابوذر فما استتم دعاءه حتی نزل علیه
جبرئیل علیه من عند الله عزوجل وقال محمد اقرأ انما ولیکم الله ورسوله
والذین امنوا الذین یقیمون الصلوة ویؤتون الزکوة وهم راکعون
برفلم انما در حق که کشاد ٭ حسن وعلم انا مدینه بکه داد ٭
کوی ارنخم جوکان سلونی که ربود ٭ رخت از برتخانت سعی که نهاد ٭
پس اساس وبنای تصرد بن معلای محمدی بتایید وامداد واعلای اعلام
علی علی علیها والهما صلوات الله المتعالی مشید ومشدد گردیان
مرصوص کشت ووعده سنشد عضدک باخیک ونجعل لکما سلطانا
در مظهر جامعین حقه محمد بن علیین باتم واجمع واکمل وجهی بانجاز انجامید
وقوت قلعت بابخیبر بقوت صمدانیت لابقوة حیدانیة وشجاعة
علی ابن ابی طالب یوم الخندق افضل من اعمال امتی من الی یوم القیمة وغیر ذلک
از قوة صمدانیة سنشد عضدک باخیک ونجعل لکما سلطانا
ای سلطان المملکة النبوة والرسالة والیا الولایة الولایة والهدایة رسالتین

منیت غیر خاک واب اصل بنا ٭ جمله ارکان زین دود ونشو ونما
جون بذیر فت آب باخاک التیام ٭ کشت سیارزین دو این دیوار وبام
کرچه بنود خانه بی سقف وجدار ٭ غیر اب وکل بناشد اصل کار
فیض غیب مصطفی کاشت آب ٭ کرده آمیزش بخاک بوتراب
زان بنای دین بکیوان برشده ٭ هم بهای عشق اوای بو برشده

جایی که هیچ یک از انبیا را طاقت وقوت نباشد که جمع کند میان احکام
حمله رسالت وبلاغ غیر عام مخصوص بوقت خاص وامت معینه حتی موسی

كه با آن قوت وجرات تا حق اشدد به ازری میگوید فی الحال میدانست که موسی در مشاهده
قرب جلال الازل شاهد الربوبیه وکاد ان یغشی فی الفرة مستغرق الحق بالشریعة
عن الفنا فی الحقیقة فلما علم موسی مراد الحق منه بمکابدة الاعداء والرجوع من
المشاهدة الی المجاهدة سال عن الحق سبحانه شرح الصدر والطلاق اللسان
وتیسیر الامر لیطیق لحمل صحبة الاضداد ومکایدتهم ان کان موسی فی مشاهدة
الحق اللطف من الهوی وفی خطابه ارق من ماء السماء فطلب قوة الوهیته و
تمکینا قادرا یباشر لی صدری ویسر لی امری عرف موسی کان مباشرة الشریعة
عن مشاهدة عین الحقیقة اشرح صدری بنور وقایع المکاشفة حتی لا اکون
محجوبا عنک لا تری الی سید الانبیاء والاولیاء صلوات الله وسلامه علیه و
علیهم کیف اخبر عن ذلک العین وشکی عن صحبة الاضداد فی اداء الرسالة بقوله
انه لیغان علی قلبی وانی لاستغفر الله فی کل یوم سبعین مرة فقال واجعل لی
وزیرا من اهلی هرون اخی اشدد به ازری واشرکه فی امری یعنی انا اوید الوقوف
بسری معک فی شهود الغیب واذا کنت غائبا لا الطیق ان اوتی رسالتک
بهیئتها فاجعل الی هرون وزیرا یعبر قولی لظهر فانه بحسن مقالتی اراشارتی
التی هی من مجمع بحار کلام الازلی وشهود الابدی ولا اکون مشغولا عنک
بغیرک قال فی الفصول المهمة فی معرفة الائمة فظهر ان منزلة هرون من موسی
منزلة الوزیر والوزیر مشتق من احدی معانی ثلثة احدها من الوزر بکسر
الواو وسکون الزاء وهو الثقل فکونه وزیرا لحمل عنه اثقاله ویخفها
ثانیها من الوزر بفتح الواو والزاء وهو المرجع والملجاء ومنه قوله تعالی کلا لا وزر
فکان الوزیر مرجعا الی الرایه ومعرفته وملجاء الی الاستعانة به والمعنی الثالث
من الازر وهو الظهر قال الله تعالی اشدد به ازری فحصل الوزیر قوة
الامر واشتداد الظهر کما یقوی الید ویشد به فکان منزلة هرون من
موسی ان یشد ازره ویعاضده ویحمل عنه اثقاله ای اثقال بنی اسرائیل

استطاعته وقد جعل رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم علیا منه بهذه المنزلة
الا النبوة انتهی بود حال موسی علیه السلام با وجود قوت وجرات واز
میان انبیا جامی کرهرا از انبیا راطاقت وقوت نباشد کرجمع کند جمله
جزئیه کرنشاه از نشآت وشعاعی از اشعه آفتاب ولایت کلیه محمدیه است
با اشتغال باحکام نبوتی کرشعله از شاعل نبوت کلیه خمسه محمدیه است
الا بموئدی لیرح کوزان سید فرسان میان عساکر انبیا ومرسلین راعلیه
وعلیهم افضل صلوات المصلین طاقت وقوت باشد حمل امانت اسرار ولایت
کلیه آلهیه با بار نبوت جامعیت خمسیه وتحمل اعباء رسالت عامه شامله مرکافه
انس وجن الی یوم القیام بشعت تمکن وکمال استقامت الا بامداد توفیق
ومعیت صاحب تاجیدانت متی بمنزله هرون بلوسی واین معنی آنست
در جمیع مراتب اربع کمالات سعادیه کرایمانست وولایت ونبوت ورسالت
وهریک ازین مراتب را احکام غیر متناهیه است قال فی البابا السفیر
ماتین لما کانت المراتب التی تقطی السعاده للانسان اربعا لزایدا
علیها وکل مرتبة تقتضی امورا الاهانیة لها من علوم واسرار واحوال
فالمرتبة الاولی ایمان والثانیة ولایة والثالثة نبوة والرابعة رسالة
والرسالة والنبوة وان انقطعت فی هذه الامة فما انقطع المیراث منهما
فمنهم من یورث نبوة ومنهم من یورث رسالة ونبوة معا شمشوار سیدان
ولایت عهد در تعلیمات وسیده در علوم واذواق واسرار واحوال غیر
متناهیه مرتبه ثانیه کرکمال ولایت با سلطان فرسان کرهیادن انبیا
ومرسلین علیهما افضل صلوات المصلین کرنبی دهان بود معا معا
ثابت فاقه ان حضرت تمام مواطن ومقامات غیر متناهیه ولایت احاطه
نمود ودر ختم ولایت عام شد وبکمال مرتبه عالیه خویش استقرار یافت
لیرجا بکسوار سیدان نبوت ورسالت علیه الصلوة والتحیة فرد آوید

عاکر

در سیر طرق تجلیات اذواق واحوال واسرار مقامات سلیمان
مرتبتین نبوت ورسالت جنانست تا خت تا خاتم الانبیا والمرسلین
کشت وکان آدم بین الماء والطین صلوات الله وسلامه علیهم اجمعین لیس
خاتم الولایة شارك ومسام کشت باخاتم النبوت در فیوض غیبی
شناهیه عجیبه مخصوصه بختم ولایة از اذواق وعلوم واحوال و
اسرار شامیه مالاعین رایت ولا اذن سمعت ولا خطر علی قلب بشر
اما چون خاتم انبیا سابق شد بدوره بنوة لاجرم خاتم الولایت تابع
خاتم النبوت کشت در احکام ان دوره اما شاهدان احکام بود
بی تحقق بان جرد موطن تلقی وحی که موطن نبوتست بحیثی بود که تمام
معاملات ومحاورات ان مجلس معاینه ومشاهده ومشاهده حبیبنا محمد
صلی الله علیه وآله وسلم بیفزود لدفع التوهم که یا علی رایت ما رایت
وسمعت ما سمعت ولست بنبی ولا رسول ولکنك وزیر وکاه بیفزود
هم از جهت دفع توهم انت منی بمنزلة هرون لموسی الا انه لا نبی بعدی وقال
علیه السلام ولقد کنت اتبعه اتباع الفصیل اثر امه یرفع لی فی کل
یوم علما من اخلاقه ویامرنی بالاقتداء به ولقد کان یجاور فی کل سنة
بحراء فاراه ولا یراه غیری ولم یجمع بیت واحد فی الاسلام غیر رسول الله
صلی الله علیه وآله وسلم وخدیجة وانا ثالثهما اری نور الوحی والرسالة
واشم ریح النبوة ولقد سمعت رنة الشیطان لعنه الله حین نزل الوحی
علیه صلی الله علیه وآله وسلم فقلت یا رسول الله ما هذه الرنة قال
هذا الشیطان قد ایس من عبادته انك تسمع ما اسمع وتری ما اری الا انك
لست بنبی وانك لوزیر وانك لعلی خیر وانا اعلم وراثة احوالهم
فهو ذوق ما کان یجده فی نفسه فی سل الوحی بالملك فیجد الوارث ذلك
فی الهمة الملکیة ومن الملك الذی یسدده ومن الوجه الخاص الالهی یرتفع

الوسايط وان يكون الحق عين قوله وان يقرا القران منزلا عليه يجد لذة
الانزال دوقا على قلبه عند قرائه فان للقران عند قراءة كل قارى ونفسه
او لسانه نزلا الهيا لا بد منه فهو محدث التنزل والاتيان عند قراءة
كل قارى اى قارى كان غير ان الوارث بالحال يحس الانزال او يلتذ به التذا
خاصا لا يجد الا امثاله فذلك صاحب ميراث الحال وقال فى كتاب التجليات
فى تجلى الفرد انيته لله ملائكة مهيمون فى نور جلاله وجماله فى لذة دائمة و
مشاهدة لازمة لا يعرفون ان الله خلق غيرهم ما التفتوا قط الى ذواتهم
فاجرى الله قوما من بنى آدم هم الافراد الخارجون عن حكم القطب لا يعرفون
ولا يعرفون قد طمس الله عيونهم فهم لا يبصرون حجبهم عن غيب الاكوان
حتى لا يعرف الواحد منهم ما القى فى جيبه واخرى ان يعرف ما فى جيب غيره
واخرى ان يتكلم على ضميره كلا ولا يفرق بين المحسوسات وهو بين يديه
جهلا منها لا غفلة عنها ولا نسيانا وذلك لما حققهم به سبحانه من حقايق
الوصال واصطفيهم لنفسه فاظهر معرفة غيره فعلمهم به ووجدهم فيه وحرمهم
منه وشوقهم اليه وثبروهم عليه وحلوسهم بين يديه لا يعرفون غيره قال
سيد هذا المقام صلى الله عليه وآله وسلم انتم اعرف بصالح دنياكم حاصل
انكم حضرت خاتم النبوة عليه الصلوة والسلام والتحية مظهر اسم الله است
كه جامع جميع اسماء الهيات وخاتم ولايت محمديه عليه الصلوة والسلام والتحية
وارث بى واسطه است جميع كمالات سامى مصطفويه را وابن جميع
واحاطه جميع كمالات محمديه بوراثت بى واسطه خصيصه حبيب است وان خاتم
ولايته است جامع جميعيت واحاطه كمالات الهيه وعدم واسطه خاصه
حبيب الله است كه خاتم وحايز جميع كمالات انبياست باجمليت جمعى جامع
حبيب حبيب الله نيز خاتم وحايز جميع كمالات اولياست جرهريك از
اصحاب كرام صاحب فيضى از فيوض محمدى اند وخاتم ولايت جامع جميع

آن منوط است باحدیه جمعیه نشاة محبوبیه وقوله صلی الله علیه وآله
وسلم من اراد ان ینظر الی آدم فی علمه والی نوح فی تقویه والی ابرهیم فی
حکمته والی موسی فی هیبته والی عیسی فی عبادته فلینظر الی ابن ابی طالب
ناظر بکمال وراثت فضیلت جمعیت حضرت خاتم النبوة است جمیع کمالات
انبیا داعلیه وعلیهم الصلوة والسلام حسن یوسف دم عیسی ید بیضا
انجه خوبان همه دارند تو تنها داری ولا یخفی علی ذوی الفطانة انه علیه
باحدیه هذه الجمعیه له المعیه الناسیه السریه بکل واحد من الانبیاء والحجه
بخاتمهم علیه وعلیهم الصلوة والسلام والله ولی الافهام قال الشیخ ابو
طالب المکی رحمة الله علیه ومن وصف مقام المحبوبیه ما قال لعلی علیه
الصلوة والسلام سئلنا اصحابک فقال عن ایهم تسألون قالوا عن سلمان زیده
قال ادرک علم الاول والاخر قالوا فعمار قال مومن علی ایمان الی ساعة قالوا
ابوذر قال لم جمع العلم والزهد لا یخاف فی الله لومة لائم ما اظلت الخضراء
اصدق لهجة منه قالوا فحذیفة قال صاحب السر اعطی علم المنافقین قالوا
فاخبرنا عن نفسک قال ایای اردتم کنت اذا سألت اعطیت واذا سکت
ابتدیت فقال هذا مقام جمع فیه ما فرق علی ما سواه من الاحوال فاشبه ذلک
ما وصف به رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم من النهایة التی اعطی بها
بدایتها فقال اقضاکم علی فالقاضی فیه جامع هذه الصفات والقضاء
هو الغایة لانه من علومه علیه السلام الفقه الذی هو مرجع الانام و
مجمع الاحکام ومنبع الحلال والحرام وکان علیه السلام مطلع غوامض احکامه
منقادة له جامحة بزمامه مشهودا له فیه بعلو محله ومقامه ولهذا خصه رسول الله
صلی الله علیه وآله وسلم بعلم القضاء ولذلک کان عنده غایة من البیان
وکشف الشبهات ما لم یکن عند اصحابه فقال ما شککت فی قضاء بین اثنین
منذ استقضانی رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم وقضی فی شبهه

فى اليمين فسئل عنها رسول الله صم فتبسم و قال اعلم بهما فقاله على عن ابى ذره
عن ابيه قال قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم ذات يوم ان الله امرنى
اذا حب اربعة من اصحابى اخبرنى انه يحبهم قال قلت امن هم يا رسول الله
قال فان منهم عليا سلم و اباذر الغفارى و سقذاد بن الاسود الكندى و سلمان
الفارسى رضى الله تعالى عنهم و لاخر سنا من بركاتهم و فتوحاتهم فيوضاتهم و
بمجناب خاتم نبوت عليه الصلوة و السلام و التحية باحدية جمعيه كليه مراة احدية
الهيه جامعه جميع اسماء كه محقق مقام حبيبيه است كشف خاتم ولايت نيز عليه
كمالات محمديه شده و لهذا حبيب حبيب الله است صلوات الله و سلامه
عليه على الحبيب و على الحبيب و همان نسبت كه انبيا را با خاتم نبوت است اصحاب
و سايبا و اوليا را با خاتم ولايت و بمجناب حضرت حبيبيه حق تعالى خاصه
مصطفى است حبيبه محمدى خاصه مرتضى است صلوات الله و سلامه عليه
المصطفى و المرتضى جناب هر يك از انبيا عليهم السلام بكمالى مخصوص اند
از كمالات نبوت و خاتم انبيا جامع جميع ان كمالات باحدية جمعيه كه محقق
مرتبه حبيبيه است محيى خاتم ولايت و جامع جميع كمالات اوليا است
از متقدمين و متاخرين و ازين است كه تمام مقامات جميع اصحاب و سايير
كمل اكمل و اعلى و حمى و خاتم ولايت هستند سابقه تقلب در اطوار مقامات
كما قالوا التقلب فى اطوار المقامات لعوام المحبين و طى بساط الاطوار لخواص
المحبين و هم المحبوبون تخلفت عن همهم المقامات لان المقامات لا تسعه
و لا تحبسه و هو تقيدها و يحبسها بترقيها فيها سنا فاسراعه صفوها و خالصها
و لهذا قال صاحب الفتوحات فى صفاته رعم و هو اعم لما فى فلكه من السعة
و قال ياتيه فى المكاشفة تارة اسرعا و تكونه مقامات معتبرا و باشد
و حال انكر جميع مقامات از زهد و صبر و توكل و تسليم و رضا و غير ذلك
مصفى بصفوت و صفات نفسانى ماند و الحمد لله انكر جميع مقامات از اول

مصطفی یا له و مصفی و محبوب و محبی آمده و بمحمد نجر مصطفی در ازل
حبیب خدا بود مرتضی در ازل حبیب مصطفی بود و جمیع علوم و اذواق
و اسرار و احوال مرتبه مرتضیه مرتبه خفیه ولایت او از لیه ذاتیه
انمحض وهب و تحقق نه عارضیت حاصل از کسب و تعمل و تخلق و
الفرق بین التخلق و التحقق کما قال فی فک فص الابرهیمیه هو ان التخلق یحصل
بالکسب و التعمل فی المتجلی بها فیکون صاحب التخلق محلا لاحکامها
و هذه السهام انما رها و التحقق بها لا یصح الا بمناسبة ذاتیة یقتضی
بان یکون المتحقق بها مرات للذات و المرتبة الجامعة للصفات یتسلم فیه
جمیع الاسماء و الصفات ارتیاما ذاتیا لا علی سبیل الحکات
للاتمام الا هی فیه اعنی بصاحب المتحقق یظهر و ینبغی انما رالصفات
فی المتخلقین بها و غیرهم من المجالی الذین هم محال انما رها من الانبیا
و غیرهم و فضل علی عالی در متحقق بجمیع کمالات و خصایص علیه سنیه
محمدیه است علیه افضل الصلوات و اکمل التحیات که در بارهٔ اصحاب
منتشر است به سبیل تخلق به مظهر یت خاتم ولایت کما مران بصاحب
التحقق یظهر و ینبغی انما رالصفات فی المتخلقین بها و غیرهم مولانا
است شیر و صید کردن کار او باقیا هشد باقی خوار او و عن علی ابن
موسی الرضا عن ابائه علیهم الصلوٰة و السلام قال قال رسول الله صلعم
لیس فی القبة راکب غیرنا و نحن اربعة قال فقال رجل من الانصار فقلا فداک
ابی و امی یا رسول الله انت و من قال الا علی البراق و اخی صالح علی ناقة الله
التی عقرت و عمی حمزة علی ناقتی العضباء و انا علی علی ناقة من نوق الجنة
بیده لواء بین یدی العرش یقول لا اله الا الله محمد رسول الله فیقول
الادمیون ما هذا الا ملک مقرب او نبی مرسل او حامل العرش قال
فیجیبهم ملک من بطان العرش یعاشر الادمیین ما هذا ملک مقرب و لا

نبی مرسل ولا حامل عرش بل هذا علی ابن ابی طالب بنا بر انچه مبین شد
از کلام صدر المحققین که نبوت را صورت نبیه و روحی صورة مطلقة نبوت
تشریعیه صورت نبوت خاصه محمدیه تشریعیه عامه است که آن رسالت
مشتمل بر جمیع مراتب وحی و جمیع صور شرایع و روح نبوت مطلقه قریبه
و روح نبوة محمدیه کمال قریبیت که آن خاصهٔ ختم نبوت است و هو ان یصیر
مرآة لحضرة الوجوب والامکان مرایة احدیة الجمع و بحیثیتی هر یک از
صورت و روح نبوت را احکام است از جمله احکام صورت نبوت
حفظ نظام عالم است و رعایت مصالح کون از برای سلوک و توقی
بطریق سعادت آخرویه و اقامت عدالت میان اوصاف طبیعیه و استعمال
قوی و آلات بدنیه فیما یجب و ینبغی استعماله با احتساب از طرفی افراط
و تفریط در استعمال و در تصرف و این بآن حاصل میگردد که هیئة مزاجیه
میزان الهی عندالمکنه باشد در آن اجتناب و مواره عمل بمقتضای آن میزان
کند و غیر ذلک مما یطول ایراده و اما احکام نبوت آن از جمله تنبیه استعداد
باخبار از ذات حق تعالی و از اسما و صفات او و تشویق بجناب الهی
و بما عنده و تعریف باحوال نفوس و سعادات روحانیه و لذات معنویه
و تحصیل معرفت کیفیت توجه بحق تعالی یا القلوب و القوالب اما قلوب
از حیثیت تبعیه قوالب احکام را حین انصباغ القوالب بوصف القلوب
و معرفت عبادات ذاتیه حق تعالی و عبادات حکمیه وقتیه و عبادات
موطنیه حالیه و معرفت توجه جمعی بسلوک بحضرت الهی علی الصراط الاسد
الاقوم الاقرب والوجه الحسن و فهم کردن انچه خضر داده انداز انحضرت
سفراء او کمل اصفیاء او از علوم و حقایق و اسرار و حکم که مستقل
عقول خلق باد راک آن و استشراف بر آن و معرفت ارشاد خلق توجه
بحق تع را توجهی که مستلزم کمال کردد علی الوجه الاسد و الطریق الاقصد

الاصوب وان طریقیت جامع میان معرفت قواطع محجوبه خفیة الضرر
ومعرفت اسباب معینه خفیة المنفعت تا متاتی شود از وطلب هر
محمود که محتاج الیه ومستعان به باشد بر تحصیل سعادات وتحقق
کمالات بروجه احسن ایسر وممکن وثابت باشد در اعراض از غوایق
وآن سر وهر اقالیم معانی وصور در اجزاء احکام هریک از ان دو وطن
وزیر او امر است اما صاحب تایید نبوت وزیر است در اجزاء احکام
روح نبوت که بعضی از ان مذکور شد وسار دست در صورت نبوت
جبه تایید صورت نبوت از روح نبوتست اما صاحب تایید روح
نبوت خیمه وزیر است وشاور وسیاس در اجزاء احکام علمیه
روح نبوت که ان قربتست یعنی قربات نوافل وفرایض که عبادت از
قرب بی بسمع وبی بصر است که اول مقام ولایت عمی است وقرب قال الله
علی لسان عبده سمع الله لمن حمده که منتهی مقام ولایت کلیه محمدیست
وخاتم الولایة مختصه دارد باخاتم النبوة بی واسطگی کما مر فی کلام المصور
ان خاتم الانبیاء هو الولی المرسول النبی وخاتم الاولیاء الوارث
الاخذ عن الاصل الشاهد للمراتب وهو حسنة من حسنات خاتم الرسل
محمد رسول الله صلی الله علیه وآله وعلی وارثه وسلم وبواسطه
شاوکت در دین شهود تایید دین او متانی میشود ودعای اشرکه به
ازری واشرکه فی امری اینجا مستجاب آمده واز اینجاست استراک من کنت
مولاه فعلی مولاه یعنی هر که من مولی وسید اویم علی مولی وسید او
وسیادت عبارتست از افتقار غیر او در افاضت عطایا باوجود
استغناء او از غیر وبمجانین کلمه یعقوب المسلمین ویعقوب الموحدین
تصریح است بعصمون سیادت که افاضه بغیر است واستغناء از غیر
بمجانکر که نشت جبه اهل ایمان مائیه علیه دین واولیا نطفه حدیث

ولایت

ولایت از امیر نخل میکیرند و او مستغنی است از نشان از این جهت میفرماید
سلونی یا شئتم یعنی از من بطلبید هر چه خواهید از کمالات و سعادات
صوری و معنوی شعر ایا منبع الاحسان بحر الفتوة
اتیتک عطشانا فجد لی بقطرة فرعت براس الذل بابک صارعا
ولم ار الا ذاک مفتاح عزته من الملتجی فی قلع خیبر عنیا
سواک بصدم القوة الصمدیة سلام کطیب فاح من ارض طیبة
علی روضة علویة علویة علی روضة سادت معارج سودد
مدینة باب العلم باب المدینة علی قبة قد اشرقت بضیائها
علی طرف الافلاک ان طرا لوعة لنا حصلت منها الامانی وکیف لا
و قد حل فیها سید کل هویة یذوق الوری منها عسیلة دیهم
لما شملت حسان یعسوب ملة فاکرم بها سوی لاکرم من ثوی
علی من ثوی فیها الوف تحیة و یمحی بن قوله صلی الله علیه و آله وسلم
انا کالشمس و علی کالقمر دلالت میکند که همچنانکه افتاب قلب عالم علوی
و محل او قلب افلاک است و از و منتشر میشود مدد نوری و متصل میشود
بکواکب همچنانکه از قلب منبعث میشود روح حیوة و سرایت میکند در
جمیع اوطار بدن همچنین شمس حقیقت محمدی علیه صلوات الله الاحد
قلب عالم وجود است و از او نور وجود و سایر فیوض الهی منتشر
میشود و بجمیع عوالم میرسد روحا و مثالا و حسا شعر
افتابی کز هوایش ذره سان میدود سرکشته این هفت اسمان
و وجه شبه خاتم اولیا علیه صلوات الله العلیا به قمر آنکه همچنانکه
فلک قمر اجمع افلاک است من حیث الحکم و الاثر از برای انکه مجمع قوی
سایر سموات و متوجهات ملایکه است و باز از و منتشر میشود بر
عالم کما قال فی الفکوک ان فلک القمر و ان کان اصغر الافلاک

من حیث الجرم فانه اجمعها من حیث الحکم لان فیه یجتمع قوی سایر
السموات وتوجهات الملائکة ثم ینبث منه ویتوزع علی هذا العالم
بحیث من قمر ولایت علوی مجمع جمیع فیوض وانوار شمس محمدیت وایده
منتشر میشود بجمیع سموات ارواح وارضین نفوس واشباح
بود نور نبی خورشید اعظم که از موسی بدید و کرد آدم
اگر تاریخ عالم را بجوئی مراتب را یکایک باز دانی
ز خود هر دم ظهور سایه شد که آن معراج دین را پایه شد
زمان خواجه وقت استوا بود که از هر ظل و ظلمت منبسط بود
جاء الله من سیناء واستعلن بساعیر واشرق من جبال فاران
شعر فاشرقت من سماء العز والکرم شمس البسوه فی کل وفی حشم
لاحت طوالعها ضاءت مطالعها بانت لوامعها للعرب والعجم
وهم چنانچه از آفتاب بحسب سیر او در درجات ارتفاع هر دم و هر ساعت
سایه دیگر ظاهر میشود چه وقت طلوع آفتاب سایه ذی ظل در غایت
وهر چند ارتفاع آفتاب زیاده میشود سایه کمتر میگردد تا زمانی که
بدایره نصف النهار که غایه ارتفاع آفتابست میرسد و در آن جا
اشخاص را سایه نیست همچنین از آفتاب حقیقت محمدی در هر قرن و زمان
سایه و نشاه کاملی از انبیا ظهور می یابد وهم چنانچه درجات ارتفاع شمس
بهمای معراج آفتابست تا بدایره نصف النهار که غایه ارتفاع است میرسد
وحکمت الهی اقتضای آن نموده وبهر نقطه که آفتاب میرسد سایه
دیگر ظاهر میشود وآن سایهای مختلف مانند نردبان پایه عروج آفتاب
تا بدرجه غایه ارتفاع میرسد ونظیر آن سایهای مختلف پایه انزال
نهایت اظهار میرسد وکمال مییابد همچنین نور خورشید نبوت محمدی نیز
از ابتدای طلوع که ظهور نشاه آدم است در هر دور و قرن در نشاه

کاملی بحسب مراتب ظاهر میگردد تا بنهایت ظهور و کمال میرسد و این نشأة
کمل معراج دین محمدی را بچون پایهای نردبان اند که یکیک بالاتر می‌باید رفت
تا بمرتبهٔ کمال محمدی تواند رسید جبر ترقی بمقتضای حکمت تدریجیت چون
محمدی تواند رسید جبر ترقی بمقتضای حکمت تدریجیت چون کمال ظهور نور
نبوت در نشأت کاملهٔ خاتمیت محمدیه بود علیه الصلوة والسلام میگوید
که زمان خواجه وقت استوا بود که از هر ظل و ظلمت مصطفی بود
جبر وقت استوا زمان ارتفاع آفتابست که دران وقت هیچ سایه
و سیاهی نیست همه نور است و هذا وقت کمال ارتفاع شمس ولایت
ذاتیه محمدیه محل قسم الهی گشته قال تعالی والضحی سوگند بوقت کمال
ارتفاع و استعلاء شمس ولایت تو والليل اذا سجی و مجی نبوت تو چون
ترا مشغول ساخت بهدایت خلق شیخ الطایفه جنید رضی الله عنه
گوید والضحی مقام اشهاد است والليل اذا سجی مقام عین است که فرمود
صلی الله علیه وآله وسلم انه لیغان علی قلبی و گفته اند اذکار بر معرفت که
ان عین ابو رسالت محمدیه است که حامل آفتاب وجد و ولایت مصطفوی
را رفیق گیسو که مزین وجد است موجب کمال و جمعیت حسن محمدیت
پس سوگند باشد بولایت و بنبوت آنحضرت علیه الصلوة والسلام
والتحیة اما در این مقام قسم بوقت ارتفاع و استواء شمس ولایت
و در قوله تع والشمس وضحها سوگند هم بولایت محمدیست و هم بکمال
ارتفاع او و در قوله و القمر اذا تلیها بقمر ولایت علویست در وقتی که
پرتو استعلاء شمس نبوت در کمال ارتفاع و استعلاء باشد یعنی در وقت
مثابعت و تایید و معاونت او از سابقه ایدته بعلی جبهنجا نجا کمال
ارتفاع آفتاب ولایت محمدی در زمان بعثت آنحضرت کمال استعلاء
و ارتفاع قمر ولایت علوی تالی ان ارتفاعست بموجب معیت با علی

كنت مع الانبياء سرًا وانت معي جهرًا يعني بمحمد باطن بود بي در رسول
ظهور من در مظاهر انبيا بحسبين باطني در وقت ظهور من در مظاهر
صورت احديه جمعيه وبرزخيه تعين اول لان قلب المطهر التقي
النقي صورة هذا التعين والبرزخية ولكن صورة جمعية معنوية وزاجه
الاشرف العنصري الحاصل في اعلى درجات الاعتدال صورته ومظهره
الحسية الجسمانية پس سر عبارتست از ظهور بصورة نشأت از نشأت
وجهر عبارتست از ظهور بصورت احديه جمعيه جامع وخاتم جميع نشأت
جه كمال ظهور ذات در مظهر جامع است ودر ديگر مظاهر بحسب حقيقت
ظاهر نيست وصورت بدني مكي مدني محمدي مظهر ومركب روح جامع جامع
جميع نشأت بوده است وصورت ساير انبيا هر يك صورت نشأة
ومعنى از نشأت ومعاني بوده اند در صورت جسدي ولوي علوي
مظهر ومركب روح جامع جامع جميع اطوار ولايت بر تلو صورت
محمدي عليه وعليه الصلوة والسلام الاحدي **رسالتين**

جمع شد شمس وقمر بي تفرقت امد يوم الجمعه هر دارا ي تعه
كشته فيض هفته جمع وجمعه است وقت درياب وده فرصت مده
هان رها كن بيع وسوي او شتاب كوست مسجد هم منادي يا رباب
اوست جمعه اوست ذكر واو امام اوست حاشر اوست خود روز قيام

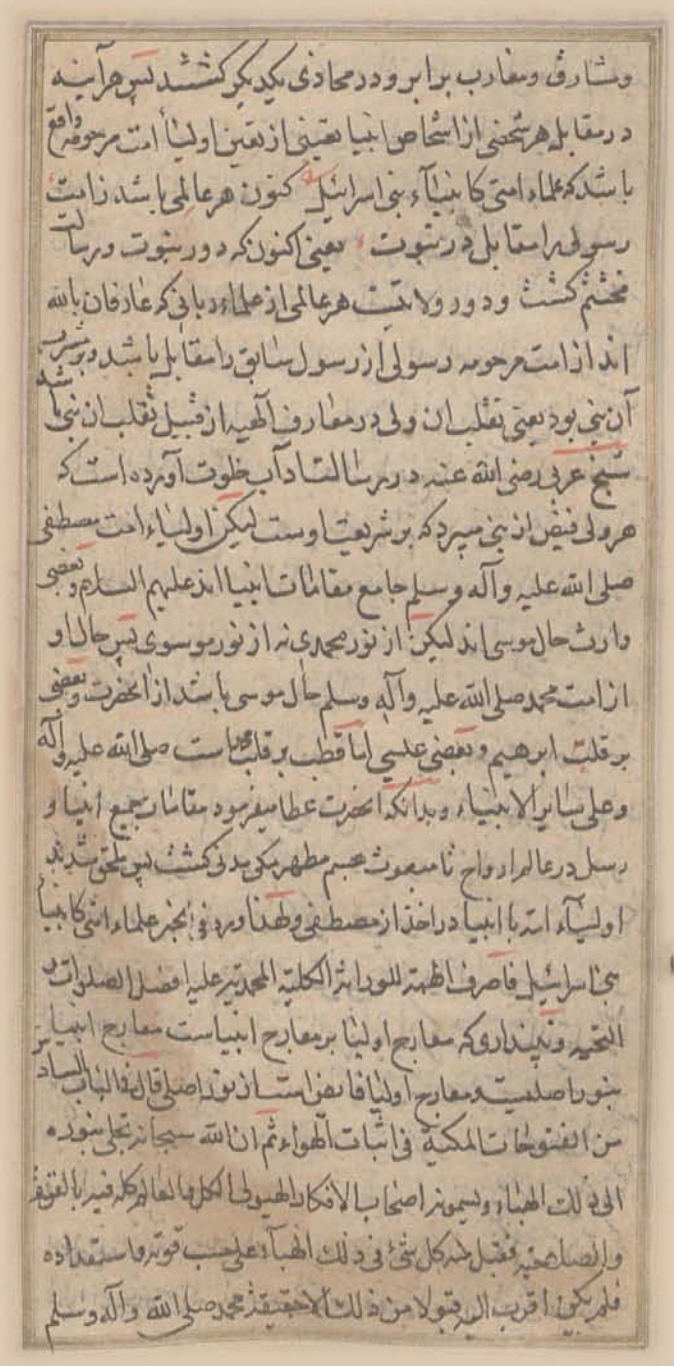
قال صلى الله عليه وآله وسلم انا الساعة زاده ثانيت احمد در جهان
صد قيامت بود اندر او نهان زو قيامت را همي پرسيده اند
كاي قيامت تا قيامت راه چند با زبان حال ميگفتي بكي
كه ز محشر خبر را پرسد كسي پس قيامت شو قيامت را ببين
ديدن هر چيز را شرطست اين حضرت رسالت عليه الصلوة والتحيه
قيامت بود كه انا الساعة وحضرت خاتم ولايت سر قيامت شد تا قيا

دید کما قال علیه الصلوة والسلام انا الساعة الذی لمن کذب بها سعیرا
یوم تبلی السرائر عبارت ازانست کہ صاحب لوکشف فی عظام یحکی
مشاهد ومشاهداست لسان الحال کل واحد از حسین ایشت کہ وانظر
فی مرآت حسنی کی اری جمال وجودی فی شهودی طلعتی جبر کمال الحق واستجلاء
کہ متعلق حب ذاتی ومقصود از ایجاد کونیست دران مجلس سر بین المصطفی
والمرتضی تحقق مافیه دیر اکہ کمال جلاء کدرشت کہ عبارتست از ظهور حق تعالی
در مظهر انسان کامل کہ اسم او نسبت با مرتبه او عبد الله است و
کمالا استجلا عبارتست از جمع کردن حق تعالی میان شهود نفس خود
بنفسه فی نفسه وحضرت واحدانیت ومیان شهود نفس خود در آینه
همان از انست از او وبسیب امتیاز مسمی است بغیر وسوی وقبل الامتیاز
لم یکن کذلک وبجمع میان مشاهده من امتاز عنه بعین خویش و
بعین من امتاز عنه دیگر وبحکم اندکل واحد من المحی والمحیی بمرآة
للآخر بحیث ینطبع فی کل واحد منهما ما ینطوی علیه الآخر تمامًا دران مجلس سر
بین حبیب الله وحبیب الحبیب از کمال جلاء کہ ظهور حق است در مظهر انسان
حقیقی کہ عبد الله اسم مرتبه اوست هم در مظهر محمدی وهم در مظهر علوی
تحقق یافته قال تعالی فلما قام عبد الله یعنی رسول الله صلی الله علیه وآله
وسلم وقال علی علیه الصلوة والسلام انا محمد رسول الله ابا عبد الله
انظر انظر الی اتحادهما صلوات الله علیهما وبجمع کمال استجلاء
کہ جمع حق تعالی است میان شهود خویش بنفسه فی نفسه وحضرت وحدت
ومیان شهود نفس خویش در مظهرین اکملین محمدین علیین وجمع میان
مشاهده ایشان بعین خویش وبعین محمد از قبر وجبر وحیر علی وبعین
علی از شمس حسین مبین محمد صلوات الله وسلامه علیهما رسالتین
هم ایشان بیت کس مقصود بود شاهد ایشانند ومشهود وشهود

قال الله تعالى شاهد و مشهود در ين مجلى كل واحد از چيزين هم
شاهدند و هم مشهود در حديث صحيح وارد است كه حضرت رسالت عليه
الصلوة و السلام و التحية فرمودند كه رايت البارحة ربي في المنام في صورة
شاب امرد جالس على سريره من ذهب على راسه تاج من ذهب و في رجليه
نعلان من ذهب فقال يا محمد قلت لبيك ربي و سعديك قال فيم يختصم
الملاء الاعلى قلت ربي اعلم فضرب بيده بين كتفي فوجدت بردها بين
ثديي فعلمت علم الاولين و الاخرين در كتاب نفحات صدر المحققين
قونويست كه سر آن تجلي مقيد كه ادراك كرده است حضرت رسالت
عليه الصلوة و السلام و التحية و حاصل شده او را از ان ضربت بين
الكتفين كه منبع علم اولين و اخرين گشت هر اينه از سر مجاذات و مضاهات
بين الحقين حاصل حق تعالى را از استجلاء ذات خويش عز و علا در مراة حقيقة
هر اينه مشاهده ذات جليل نزيبا و ست در حقيقتي كه جامع مشاهير
مراتب كونيه و احكام مظهريه بود و حاصل رسول الله صلى الله عليه
و آله و سلم از تجلي مذكور استجلاء اوست نفس نفيس خويش را در
مرتبه جامعه الهيه مستوعب مرشاهير مراتب ذات و جميع احكام الوهيت
بين حق تعالى الحضرت را در ين مرتبه جامعه قايم مقام مراة و مظهر
بحيثيتي كه حقيقت محمدي قبل از ان حق تعالى را قايم مقام مراة جميع مراتب
كونيه و احكام مظهريه بود جزاه الله عنا و عن سائر امته افضل ما جزى
به احدا من نبي و رسول و صديق و شهيد و صالح و ملك مقرب و غير ذلك
و الله من وراء القصد و هو يهدي السبيل اين سر الخبر حاصل
حضرت خاتم نبوت را عليه الصلوة و السلام و التحية هر اينه مشاهد
حقيقة جامعه مستوعب مرشاهير مراتب كمالات غيب و شاهد محمد است بين
مضاهات و محاذات كاملة بين الحقين و بحقين حاصل خاتم ولايت
از تجلي مذكور استجلاء اوست نفس نفيس خويش را در مرتبه جامعه محمدية

مستوعب

متوعیه مرجع مراتب نبوی حضرت رسالت علیه الصلوٰة والسلم والتحیة
و دین مرتبه جامعه قایم مقام مرات و مظهر است خاتم ولایة المحمدیه
خاتم ولایت قایم مقام مرات جمیع احکام مظهریه بود حضرت خاتم النبوة
را جزاء وفاقا فلاجرم علم خاتم الولایة سر معرفت کل عارف بالله ممن تقدم
او تاخر کما علم خاتم النبوة هذا من سر المحاذات والمضاهات بین الحقیقة
المحمدیه والعین العلویه علیهما الصلوٰة والسلام والتحیة واز سر این محاذات
و مضاهاتست یا علی ما عرفنا الله الا انا وانت وما عرفنی الا الله وانت
وما عرفک الا الله وانا جهة مضاهات باجمیع مراتب الهیه خاصه خاتم النبوة
و مضاهات باجمیع مراتب محمدیه خاصه خاتم الولایت وعلیهما الصلوٰة
والسلام والتحیة وهذا باذاة حصر نمیرساید والله ولی الافهام بازندانکه
بمجانبت در دور ظهور ولایت محمدیه در مظاهر انبیا اول آدم بود بازندانکه
بمجانبتکه کما قالت الفتوحات فاول نایب کان له وخلیفة آدم علیه السلام
بمجانبتین در دور ظهور بصور اولیا اول نایبی وخلیفتی آدم اولیاست
علی مرتقی علیه سلام الله العلی الاعلی کلشن نبوت را ظهور از آدم آمد
کمالش در وجود خاتم آمد ولایة بود باقی تا سفر کرد
چون نقطه در جهان دوری دگر کرد یعنی چون نبوت مختتم گشت ولایت
بانضمام نبوت یعنی ولایة محض باقی ماند واز لباس نبوت عاری
شده بطریق سیر وسفر در مظاهر اولیا ظاهر گشت ومثال نقطه سیاه
در جهان دوری دگر کرد شعر ز نورش شد ولایة سایه گستر
مشارق با مغارب شد برابر یعنی از نور حقیقت محمدی صلوات الله
وسلامه علیه که در مشرق نبوت ظهور یافته بود تا بمرتبه استوا که زمان
الحضرت بود رسیده در جانب مغرب باز همان نور مذکور ولایت که
باطن الحضرتست سایه گستری کرده فلذا در تعینات اولیا پیدا امد

ومشارق ومغارب برابر بود در محاذی یکدیگر کشند پس هر آینه
در مقابله هر شخصی از اشخاص انبیا بعینه از تعین اولیای امت مرحومه واقع
باشد که علماء امتی کانبیاء بنی اسرائیل کنون هر عالمی باشد زامت
رسولی را مقابل در نبوت یعنی کنون که در نبوت و رسالت
مختوم گشت و در ولایت هر عالمی از علماء ربانی که عارفان بالله
اند از امت مرحومه رسولی از رسول سابق را مقابل باشد و بر سبیل
آن نبی بود یعنی تقلب ان ولی در معارف الهیه از قبیل تقلب ان نبی
شیخ عربی رضی الله عنه در رسالة التادب ظهور آورده است که
هر ولی فیض از نبی میبرد که بر شریعتی و ست لیکن اولیاء امت مصطفی
صلی الله علیه وآله وسلم جامع مقامات تا بیا اند علیهم السلام و بعضی
وارث حال موسی اند لیکن از نور محمدی نه از نور موسوی پس حال او
از امت محمد صلی الله علیه وآله وسلم حال موسی باشد از الخضرت و بعضی
بر قلب ابرهیم و بعضی علی ما قطب بر قلب محمد است صلی الله علیه وآله
وعلی سائر الانبیاء وبدانکه آنحضرت علیه السلام چون مقامات جمیع انبیا و
رسل در عالم ارواح تا مبعوث بجسم مطهر یکی بدی کشت پس ملحق شدند
اولیاء امته با انبیاء در اخذ از مصطفی وهذا وجه انحصر علماء امتی کانبیاء
بنی اسرائیل فاصرف اظهر للوراثة الکلیة المحمدیة علیه افضل الصلوات و
التحیة ونیندارد که معارج اولیا بر معارج انبیاست معارج انبیا بر
نبوت اصلیست معارج اولیا فائض است از نبوت اصلی قال فی الباب السادس
من الفتوحات المکیة فی اثبات الهواء ثم ان الله سبحانه تجلی بنوره
الی ذلک الهباء وسمی نور اصحاب الافکار الهیولی الکل والعالم کله فیه بالقوة
والصلاحیة فقبل منه کل شیء فی ذلک الهباء علی حسب قوته واستعداده
فلم یکن اقرب الیه قبولا من ذلک الا حقیقة محمد صلی الله وآله وسلم

السماء

المراة بالعقل الاول فكان سيد العالم باسره واول ظاهر في الوجود
الهباء وجد عينه وعين العالم من تحته واقرب الناس اليه علي ابن ابي طالب
عليه الصلوة والسلام امام العالم وسر الانبياء اجمعين ومن اشعاره
رضي الله عنه شعر امنت بالله وآياته شهادة الحق لا بالمراء
ان علي ابن ابي طالب خير الورى من بعد خير الورى قال تعالى افمن كان
على بينة من ربه ويتلوه شاهد منه روي عن امير المؤمنين عليه الصلوة
والسلام انه قال ما من رجل من قريش الا وقد نزلت فيه آية من القرآن
فقال له رجل وانت ايش نزل فيك قال ويتلوه شاهد منه رسول الله
على بينة وانا الشاهد منه وقال هو الذي ارسل رسوله بالهدى ودين
الحق ليظهره على الدين كله وكفى بالله شهيدا محمد رسول الله والذين معه
في الازل باصطفاء ربه بالولاية بعثت الارواح لابوسم الاشباح
معية الاتحاد الروحي ولهذا قال عليه الصلوة والسلام في خطبة البيان
انا الذي اظهرت على الدين وسر هذا المعنى يقول انا محمد المصطفى و
علي المرتضى صلوات الله وسلامه عليهما والهما اشداء على الكفار رحماء
بينهم اي هم اهل الهيبة والغلبة على اعداء الله واهل الرحمة والكرم
والتودد والتحابب مع اولياء الله فهذا على معنى قوله اذلة على المؤمنين
اعزة على الكافرين اي اهل ذفر ورافة ورحمة للمؤمنين لا رافة ملق و
خداع واستمالة واهل غلظة وحمية على الكافرين لا تجلد وتحبب صلفا
واستبدادا وكانهم بعد صلى الله عليه واله وسلم في الجهاد الاصغر
اشداء على الكفار النفوس في افنائها اشد مما كانت الامم عليها من السلف
والخلف وهذا مقام المعية والاتحاد ظاهرا وباطنا شرف شرع ودانية دين او
صدف در آل ياسين او ثم زاده وصفهم بقوله تعالى تريهم ركعا
سجدا راكعين على بساط العبودية من دوبة الجلال والجمال يطلبون

فضلا من ربهم ورضوانا سيماهم في وجوههم من اثر السجود اي

مزيد كشف الذات والدنو والوصال مع بقائه بعين العتاب والحجاب
وهذا على الرضوان الاكبر بقوله تعالى يبتغون فضلا من الله ورضوانا
ثم وصف وجوههم بان تلك الآية منها انوار شاهدة التي اكتسبتهم
في السجود حتى صنعوا في ملكوته من دوتيه عظيم وتبر بقوله تعالى
سيماهم في وجوههم من اثر السجود قال الفضل سيما المؤمنين الخشوع
والتواضع وسيما المنافقين التوقع والتكبر في تفسير الكشاف سيماهم
علامتهم والمراد منه السمة التي تحدث في جبهة الساجد من كثرة السجود وكان
كل من العليين علي بن الحسين ذو الثفنات علي بن الحسين عليهما السلام وعلي بن عبد الله
بن عباس ابو الاملاك يقال له ذو الثفنات لان كثرة سجودهما احدثت
في مواقعه منهما اشباه ثفنات البعير وعن ابن عطاء استدارة وجوههم
من طول ما صلوا بالليل حسن وجهه بالنهار وقال الحسن في قوله تع صلى الله
عليه وآله وسلم من كثر صلوته بالليل حسن وجهه بالنهار وقال الحسن في
قوله تع فاستوى على سوقه يعني ابن ابي طالب استتم الاسلام بسيفه
في تفسير العرائس ثم وعد هو بقبيل مرادهم من وصاله وكشف حاله الابد
الابدين بلا وحشة وفتره في آخر السورة بقوله تع وعد الله الذين امنوا
وعملوا الصالحات منهم مغفرة واجرا عظيما اي منهم دوتيه الغيب بالغيب
وتصديق الغيب برويته الغيب وعملهم الصالح الخروج من الحدثان
شوقا الى جمال الرحمن ومغفرة الله لهم انه غفر لهم تقصيرهم في العبودية اذ لم
يطيقوا اداء حقوقها كما يليق بالحق وقصور ادراكهم حقيقة الربوبية
والاجر العظيم بان يجلسهم على بساط القربة ويلبسهم لباس نور الوصلة
وتتوجهم بتاج المهابة ويسقيهم من شراب الدنو وانواع القربة قال الله سبحانه
وسقيهم ربهم شرابا طهورا عن ابي عباس رضي الله عنهما سال قوم النبي
صلى الله عليه وآله وسلم فيمن نزلت هذه الآية قال اذا كان يوم القيمة

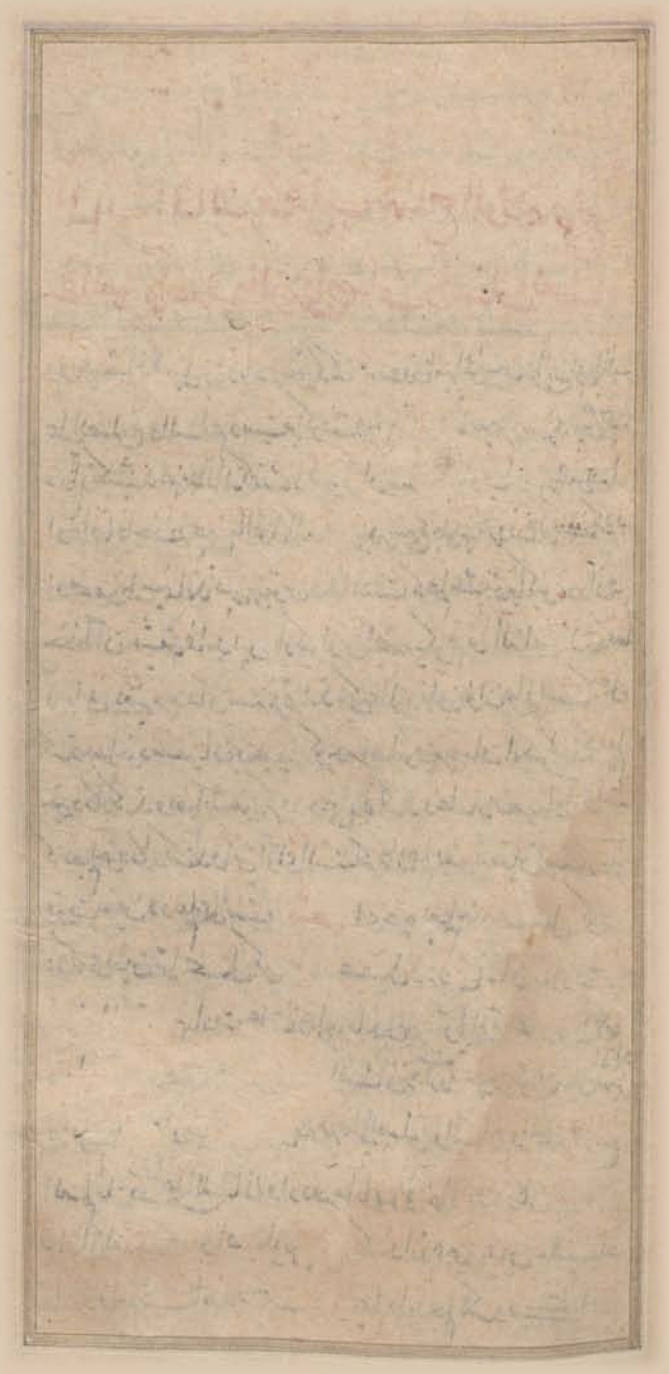
عقد لواء من نور ابيض وناد منادٍ ليقم سيد المؤمنين مع الذين امنوا
بعد بعثة محمد صلى الله عليه وآله وسلم فيقوم علي ابن ابي طالب عليه
الصلوة والسلام فيعطى اللواء من النور الابيض بيده تخرج جميع السابقين
الاولين من المهاجرين والانصار لا يخالطهم غيرهم حتى يجلس على سرير من نور
العزة ويعرض الجنة عليه رجلا رجلا فيعطى اجره ونوره فاذا اتى على آخرهم
قيل لهم قد عرفتم صفتكم ومنازلكم في الجنة ان ربكم يقول ان لكم عندي مغفرة
واجرا عظيما يعني الجنة فيقوم على اثر القوم تخت لواء حتى يدخل بهم الجنة
ثم يرجع الى موقفه فلا يزال الى ان يعرض على جميع المؤمنين فيأخذ نصيبه منهم الى
الجنة ويترك اقواما على النار وذلك قوله تعالى والذين امنوا وعملوا الصالحات
هم اخيهم ونورهم يعني السابقين الاولين واهل الولاية والذين كفروا وكذبوا
بآياتنا اولئك اصحاب الجحيم يعني بالولاية يجيء على وجه على الواجب على العالمين
مخفى فانه كجميع ابن صفات بجلتها وجمعتها على ابن ابي طالب راست عليه
الصلوة والسلام وباقي اصحابه رضوان الله تعالى عليهم اجمعين حظي
وحصة اذا خصائص علويه على قدر مراتبهم عن ابن عباس رضي الله عنهم
انه قال في القرآن آية الا وعلي راسها وقائدها وشريفها وامينها ولقد غالب الله
تعالى اصحاب محمد في القرآن وما ذكر عليا الا بخير وما نزل في احد من كتاب الله
آية وهي يا ايها الذين آمنوا الا وعلي راسها وامينها وعند في قوله تعالى
فاسئلوا اهل الذكر قال هم محمد وعلي وفاطمة والحسن والحسين هم اهل
الذكر والعلم والعقل والبيان وهم اهل بيت النبوة ومعدن الرسالة
ومختلف الملائكة والله ما سمي المؤمن مؤمنا الا لكرامة امير المؤمنين
صلوات الله وسلامه عليهم اجمعين وعن سلمان الفارسي رضي الله عنهم
قال قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم اعلم امتي من بعدي الحجة على ابن
ابي طالب وقال تعالى قل كفى بالله شهيدا بيني وبينكم ومن عنده علم الكتاب

روی الثعلبی فی تفسیره وعن ابن سلام انه سالت رسول الله صلی الله علیه
وآله وسلم عن قوله ومن عنده علم الکتاب قال ایاک ذلک علی ابن ابی
طالب ومن هنا قال علیه السلام جمیع اسرار الله تع فی کتب السماویة وجمیع
ما فی الکتب السماویة فی القرآن وجمیع ما فی القرآن فاتحة الکتاب
وجمیع ما فی فاتحة الکتاب فی بسم الله وجمیع ما فی بسم الله وجمیع ما فی باء
بسم الله فی النقطه تحت الباء وانا النقطة تحت الباء بنقطة
احدیة جمیع مراتب جمیع کتب الهی میداند رسالة الستین

صل یا ربی علی خیر الاسم صل یا ربی علی بحر الکرم
صل یا ربی علی حب الرسول صل یا ربی علی بعل البتول
من لاثبات المعانی آدم من علی نقد المعانی فی خاتم
من لتحصیل الرموز المجمله نقطة فی تحت باء البسمله

نقطه آن باکه در بسم الله است
باز دان کان نقطه ذات شهست

م م م
م

الباب الثالث عشر كتاب منهاج الولاية ونهج البلاغة في العلم والهدى والدين واصناف واصناف العلماء

روايتست از كميل بن زياد رضي كه گفت روزي امير المؤمنين علي ابن ابي طالب عليه الصلوة والسلام دست مرا گرفت وبيرون برد تا بصحرا رسيد پس نفسي در آز بكشيد بعد از آن گفت يا كميل ان هذه القلوب اوعية فخيرها اوعاها فاحفظ عني ما اقول لك يعني بدرستي كه قلوب ظروف علوست كه در او محفوظ ميماند پس بهترين دلها انست كه علم بيشتر جا كيرد در آن و بر حفظ آن بيشتر نمايد پس بادكيرد از من انچه ميكويم ترا الناس ثلثة فعالم ربانى يعني مردمان سه فرقه اند يكي عالم ربانى وان عالمي است كه عمل كند بعلم خود سفيان بن عيينه كويد جاهلترين مردمان انكس است كه بعلم خود كار نكند وبعلم مشغول كردد وعمل رها كند وعالمترين مردمان انكس است كه بعلم خود كار كند وآن از آنست كه كمال علم بقوة يقين است وعلامت قوت يقين در علم عمل است شعر

ای غره بعلم خود عمل کو ٭ در کوی یقین ترا محل کو ٭ عقل از درحق نشان ندادت ٭ شرالعلما لقب نهادت ٭ علمت زعمل چو ماند بی بر ٭ ترياك ترا نمود چون زهر ٭ پنداشته كه مرهمت اوست ٭ دردل ز تو اثر ندارد اوست ٭ چون شك ميان بهر افتاد ٭ عاقل نبود بسوی او شاد ٭ ومن كلامه عليه الصلوة والسلام والتحية اوضع العلم ما وقف على اللسان وارفعه ما ظهر في الجوارح والاركان شعر

نه از آن لعنتست بر ابليس ٭ كه ندانست عين وبسيار ٭ زان بر و لعنتست كاو ندرين ٭ علم دانست بعلم نكند كار ٭

کر تو از علم با عمل نرسی عالمی فاضلی ولی نه کسی

یا من تقاعد عن مکارم خلقه لیس التفاخر بالعلوم الزاجره

من لم یهذب علمه اخلاقه لم ینتفع بعلومه فی الآخره

در وصیت لقمان است علیه السلام یا بنی لا یستطاع العمل الا بالیقین ولا یعمل المرء الا بقدر یقینه ولا یقصر عامل حتی ینقص یقینه یعنی استطاعت عمل نیست الا بیقین و عمل نمیکند مرد الا بقدر یقینی که دارد و تقصیر نمیکند هیچ عامل الا بواسطه قصور یقین او و در عوارفست فکان الیقین افضل العلم لکونه ادعی الی العمل و ما کان ادعی الی العمل ادعی الی العبودیه و ما کان ادعی الی العبودیه کان ادعی الی القیام بحق الربوبیه و کان الحظ من الیقین و العلم بالله للصوفیه و العلماء الزاهدین فبان بذلک فضلهم و فضل علمهم و تعلم علی سبیل نجاة و دوم تعلمی که بقصد نجات آخرت علم آموزد و هیچ رعلع کل ناعق یمیلون مع کل ریح و سوم فرومایگان سفله که بواسطه عدم یقین در علم بر چیزی ثابت نباشند و مهر بادی از جای بجنبند و از معلوم خود بگردند

هر که بر بادی رود از بادی آید علم کفتاری که آن بیجان بود

زانکه باد با موافق خود بسیست طالب دوری خریداران بود

ای بسا عالم زده آتش بنیب حافظ علمت انکس نی حبیب

لم یستضیئوا بنور العلم روشنی نبخشد ظلمت آباد جهالت بنور علم

شیخ عطار فرماید

حمله تاریکیت این سخت سرای علم در وی چون چراغ رهنمای

رهبر جانت در این تاریک جای جوهر علمست و علم جانفزای

تو در این تاریکی بی پا و سر چون سکندر مانده ای راهبر

گر تو برگیری از این جوهر نبی خوشتر از آب بقا یابی تو کی

ور نیابی جوهرت ای هیچکس هم پشیمان تر تو خواهی بود و بس

گر بود در بنود این جوهر ترا | هر زمان با هم پشیمان تر ترا
خویش را در بحر عرفان غرق کن | ورنه باری خانه را بر فرق کن
گر نمی بینی جمال ماه نو | چین و منشین منتظر بر راه نو
گو نمیدانی طلب کن شوم و دار | چون خوری ناچند باشی بی قرار
شب مجب و روز هم چیزی مخور | این طلب آه و تو پیدا آید مگر
این جهان و آن جهان در جان تست | تن ز جان و جان ز تن پنهان تست
ولم یلتجئوا الی رکن وثیق و پناه بنا و رد ند بد و مان محکم و معتمد
نشد ند بحبل متین و عروه وثقی ع تو زکوری ره نمیدانی بخواه
چنین و زحق دیده بیننده خواه | کار تو یارب که چون بینا کنند
گر بکوری خود ت بینا کنند | و انت علیه السلام عطف اول
و ما الفخر الا لاهل العلم انهم | علی الهدی لمن استهدی ادلاء
و وزن کل امرء ما کان یحسنه | و الجاهلون لاهل العلم اعداء

نقلست که مردی آمد نزد معاذ و گفت خبرده مرا از مرد و مرد کی مجتهد در عبادت کثیر العمل قلیل الذنوب الا آنکه ضعیف الیقین باشد و شک دارد و در آید معاذ گفت لیحبطن عملک شگرف اعالم شک او عملهای او را ناچیز کند پس گفت خبرده مرا از مردی که ذلک عمل قوی الیقین کثیر الذنوب پس ساکت شد معاذ گفت والله لان احبط شکه الاول الاعمال بره لیحبطن یقین هذا ذنوبه کلها یعنی بدانسو که آن شک مرد اول باطل میکند اعمال خیر او هر اینه یقین این تاخیر میکند تمام گناهان او معاذ گفت ما رایت الذی هو افقر من هذا ندیم کسی که افقر از این باشد روی عن رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم خیرما القی فی القلب الیقین و من کلام له علیه السلام نوم علی یقین خیر من صلوة فی شک یعنی خواب بر یقین بهتر است از نماز در شک یا جمیل العلم خیر من المال العلم یحرسک

وانت تخزن المال والمال شغصه النفقة والعلم يزكوا على الانفاق وضيع المال
يزول بزواله اى كسيل علم بهر است از مال جز علم خواست ومحافظت ميكند
تو او تو خواست ميكنى مال را وانفاق عيال كم ميكرد اندر مال را وانفاق علم
زياده ميكرد اندر علم را واحسانى كه بسبب مال حاصل شده باشد زايل
ميشود بزوال مال در كتاب العوارف وبيانات عن شرف علم الصوفيه
وزهاد العلماء بان علوم هؤلاء القوم لا تحصيل مع محبة الدنيا ولا تنكشف
الا بمجانبة الهوى ولا تدرس الا فى مدرسة التقوى قال الله تع واتقوا الله
ويعلمكم الله حصل العلم ميراث التقوى عطار عهد بيشين را يكى استاد بود

جارصد صندوق علمش مشك بود كار او جز علم وجز طاعت نبود
فارغ اوز ين هر دو بكباعت نبود بود اندر عهد او سيصد برى
وحى او بكشاد بر جانش درى گفت با ان مرد كو كاى پيشرو
گرچه هستى روز و شب در درد كار جود دار از دنيات دور افگنده
جاى تو جز دوزخ سوزنده نيست صد جهان علم با معنى بهم
دوزخ ارد بار نا دينى بهم نا بود يك ذره دنيا دوستى
با تو دوزخ بهم در پوستى مروى در سر نكونسارى كه حيه
دشمن نا دوست سيدارى كه حيه فى الفتوحات المكيه فى الباب الثانى
والثلثين ولما قال الله تع انما يتذكر اولوا الالباب فهذا اعلام بانهم
ثم طراء النسيان على بعضهم فمنهم من اسمر عليه حكم النسيان نسوا الله فنسيهم
ومن ذكر فيذكرهم اولوا الالباب ولب العقل هو الذى يقع به العذاء
للعقل فهم اهل الاستعمال لا ينبغى ان يستعمل بخلاف اهل العقول
فانهم اهل قشر نال عن لبه فاخذه اولوا الالباب فعقلوا وما استعملوا
ما ينبغى ان يستعملوه لان العقل لا يستعمل الا اذا كان قشرا على لب
واستعمال العقل بما فيه من ضعف القبول لما يرد من الله مما لا يقبله

العقل الذي لا لب له من حيث فكره فلهذا اهل الله هم اهل الالباب
لان اللب غذاء لهم فاستعملوا ما يه من قواهم واهل العقل هم الذين
يعقلون الامر على ما هو عليه ان اتفق وكان نظرهم في دليل فاذا
غفلوا ذلك كان اصحاب غفل فان استعملوه بحسب ما يقتضي استعمال
ذلك المعقول فهم اصحاب لب شعر وفي اللب لب الذهن ان كنت تعلم
وفي الذهن امداد لمن كان يفهم فمن رزق الفهم من المحدثات
فقد رزق العلم وما كل من رزق علما كان صاحب فهم والفهم درجة
عليا في المحدثات وبه ينفصل علم الحق من الخلق فان الله له العلم ولا
يتصف بالفهم وبالعلم وفي الفهم عن الله تقع التفاضل بين
العلماء بالله والفهم متعلقه الامداد الهي الصوري خاصة فان كان الامداد
في غير صورة كان علما ولم يكن هناك للمفهوم لانه لا تعلق له الا هذه
الحضرة فلهذا سمي مستفيدا لما استفاده من فهمه اذ لا يصح لمستفيد
استفادة من غيره لاحالة الاستفادة من محل العالم المعلم الى محل المتعلم
فمستفاد ما استفاد الا من فهمه فللمعلم انشاء صورة ما يريد تعليمها
للطالب المتعلم وللمستفيد الفهم عنه فلولا قوة الفهم ما استفاد
فكما لا يستوي الظلمات والنور ولا الظل ولا الحرور ولا الاحياء ولا
الاموات كذلك لا يستوي الاعمى وهو الذي لا يفهم فيعلم كما لا يستوي
الحسنة ولا السيئة فلا يستوي الحق والخلق الاعمى وهو الذي لا يفهم
فيعلم فانه ليس كمثله شيء فاعلم وهو السميع البصير فافهم في المعقول
والمفهوم بين الاعلام والافهام غير ان الوجه لما عمت عالم الحق
بما اداهم اليه اجتهادهم اصابوا في ذلك واخطأوا اطرق القصد بالوضع اذ لا خطأ من هذا الوجه في العالم الاعلى اذ كرناه من اعاقة شيء
شيئا الى غير ما اضيف اليه في نفس الامر لكن يطلب الشيء من غير سببه

الذى وضع له فله اجر الطلب لا اجر الحصول لانه لم يحصل فهو كطالب فى الماء
جذوة نار فكان فى الابهام غير المكر الاهى فالعالم يلحق الفروع باصولها
على بصيرة وكشف والمبهم عليه يلحق الفروع بالاصول وان وافقت
اصولها فبحكم المصادفة وهو يحيل انها اصل لذلك الفرع فاذا صادف
سمى خبا الا صحيحا وان لم يصادف سمى خبا لا فاسدا فلولا الابهام ما احتيج
الى الفهم فهى قوة لا تصرف لها الا فى المبهمات وغوامض الامور ويحتاج
صاحب الفهم الى معرفة المواطن فاذا كان بيده الميزان الموضوع الا
عرف مكر الله ومكره ومع هذا فله ياسة فى المستقل لانه من اهل النشاة
التى يشتمل الغفلات والنسيان وعدم استحضار العلم بالشئ فى كل وقت
ولا فائدة فى الحاق الفروع باصولها الا ان يكون للفروع حكم الاصول و
العالم وجود الحق فللعالم حكم وجود الحق وهو الوجوب من حيث ما هو
وجوب ثم كون الوجوب ينقسم الى وجوب بالذات والى وجوب بالغير
هذا امر اخر وكذلك اصل وجود العلم بالله العلم بالنفس فللعلم بالله حكم
العلم بالنفس الذى هو اصله والعلم بالنفس بحر لا ساحل له عند العلماء
بالنفس فلا يتناهى العلم بها هكذا حكم علم النفس فالعلم بالله الذى هو
فرع هذا الاصل يلحق به فى الحكم فلا يتناهى العلم بالله ففى كل حال يقول
رب زدنى علما فيزيد الله علما بنفسه ليزيد علما بربه هذا يعطيه الكشف
الالهى ويذهب بعض اصحاب الافكار الى ان العلم بالله اصل فى العلم
ولا يصح ذلك ابدا فى علم الخلق بالله وانما ذلك فى علم الحق خاصة وهو يقدم
بالمرتبة لا بالوجود فانه بالوجود عين علمه بالعالم وان كان بالرتبة اصلا
فما هو بالوجود كما يقول بالنظر العقلى فى العلة والمعلول وان تساويا
فى الوجود ولا يكون الا كذلك تعلوم ان رتبة العلة تتقدم على رتبة المعلول
لها عقلا لا وجودا وكذلك المتضايفان من حيث ما هما متضايفان

وهو اتم فيما يريد فان كل واحد من المتضايفين علة ومعلول لما قامت
به الاضافة فكل واحد علة لمن هو معلول ومعلول لمن هو علة فعلة البنوة
اوجب للابوة ان يكون معلولا لها ومن حيث اعيانهما لا علة ولا معلول
يا كميل بن زياد معرفة العلم دين يدان اى كميل بن زياد معرفت دينيست
اطاعت كرده شده ومراد از معرفت علم تفصيل علم مجمل وهبى لدنى است
قال تعالى وعلمناه من لدنا علما وان حقيقت واصل
علمست قال المحقق القونوى العلم حقيقة مجردة كلية وهو عين النور لا
يدرك شئ الا به ولشدة ظهوره لا يمكن تعريفه فى الفتوحات المكية ان
الانسان عالم بالذات فكل علم يحصل له انما هو تذكر الا اهل الله وما يعلم
الانسان الا ما يعطيه استعداده اذا استعمله او فجئه لا يقبل فوق
ذلك ذلك فانه ليست فيه قوة القبول الجوهر انسانرا از علوم و
ذاتيه بى تعمل حقيقة علم است متصف بوحدة وكلية اما معرفت علم
عبارت از علم مكتب تفضليست كه به تعمل حاصل ميشود كما قال تعالى
لبنى اسرائيل تادبوا بين يدى باداب الروحانيين وتخلقوا باخلاق
الصديقين اظهر العلم من قلوبكم حتى يعطيكم ويغمركم عطاء
ذات جانرا معنى بسيار هست ليك ناقد تو كردد كار هست
ان معانى كانرا در جان بود ثانه سوزد به تن پنهان بود
دولت دين كر بسير كردد ت نقد جان با تن برابر كردد ت
قال بعضهم ان العلم الكلى مطلق مجرد من التركيب واما المعرفة فمحدثة مركبة
العلم الحلى بالاوعية الواعية الوجودية الفهمية الكسبية الجزئية ولاجل هذا
لا يسمى الله تعالى عارفا ولهذا سمى است بمعرفت كه عبارت است از ادراك
رسم شئ واسرار از عرف كه رايحه است ولهذا ضد وانكره است واما
علم ادراك كنه است واما تحصيل للعبد بوهب من الله تعالى بعد الفناء

من الاوصاف البشرية واكتساء الصفات الالهية بالقادر تعالى قال صدر
المحققين في تفسير الفاتحة اعلم ان الصحيح الذي هو النور الكاشف الذاتي
عند المحققين من اهل الله وخاصته عبارة عن تجل في حضرة نور ذاته
وقبول المتجلى له ذلك العلم هو بصفة وحدته بعد سقوط احكام نسبة
الكثرة والاعتبارات الكونية عند كمامر وعلى نحو كمامر وذلك بحكم عينه
الثابتة في علم ربه لا من الوجه الذي لا واسطة بينه وبين موجده لانه
في حضرة علم ما برح كما سنشير اليه في مراتب التصوف انشاء الله وسر
العلم هو معرفة وحدته في مرتبة الغيب فيطلع المشاهد الموصوف بالعلم بعد
المشاهدة بنور ربه على العلم في مرتبة وحدته بصفة وحدته ايضا كمامر
فيدرك بهذا التجلي النوري العلمي من الحقائق المجردة ما شاء الحق سبحانه
ان يريه منها مما في مرتبته او تحت حيطتها ولا ينقسم العلم في هذا المشهد
الى تصور وتصديق كما هو عند الجمهور بل هو تصور فقط فانه يدرك حقيقة
التصور والمتصور والاسناد والسبق والمسبوقية وسائر الحقائق بحركة
قائمة واحدة بشهود واحد غير مكيف وصفة وحدانية ولا تفاوت حينئذ
بين التصور والتصديق فاذا عاد الى عالم التركيب والتخطيط وخرج
احكام هذا الموطن بشخص تقدم التصور على التصديق عند الناس بالنسبة
الى العقل الذهني بخلاف الامر في حضرة العلم البسيط المجرد فانه انما يدرك
هناك حقائق الاشياء من حيث احكامها وصفاتها ايضا حقائق كمي مجاورة
لها ومماثلة ولما كان الانسان وكل موصوف بالعلم من الخلق لا يمكنه ان ينقل
لغيره عما بنياه في هذا المهيد ان يقبل الا امرا متميزا عنده صار
التجلي الالهي وان لم يكن من العالم الشهيد يصنع عنده وروده كما
يحكم نشأة تجلى له وحاله ووقته وموطنه ومرتبته والصفة الغالب حكمها
عليه فيكون ادراكه لما تضمنه التجليات بحسب القيود المذكورة وحكمها

11

فیه وفی الاسلاخ عن هذه الاحکام ونحوها شفاوت المشاهد مع استحالة
رفع احکامها بالکلیة لکن یقوی ویضعف کما ذکرته فی مسئلة فقهاء صدیقنا
التجلی احکام الکثرة النسبیة شعر چون نتابد آفتاب معرفت
از سپهر این ره عالی صفت صد هزاران سالک در زیر نقاب
روی می ننماید چون آفتاب کاملی باید دران جانی شکوف
تا کند غواصی آن بحر ژرف غرقه نیذارد درون پوست او
خود نه بیند ذره جز دوست او کو ز اسرارت شود ذوقی بدید
هر زمانت نو شود شوقی بدید این جهان و آن جهان نه جان تست
تن ز جان و جان ز تن پنهان تست بر یکی لا انسان الطاعة فی حیاته
وجهیل لا احد و ثنه بعد وفاته یعنی معرفت علم دینی است مطاع که بواسطه
کسب میکند انسان طاعت در حین حیوة او وذکر خیر بعد از وفات او و
فی کتاب شهاب الخبر عن رسول الله صلی الله علیه واله وسلم من طلب علما
فادرکه کتب له کفلان من الاجر ومن طلب علما فلم یدرکه کتب له کفل من الاجر
کلشن زمن جان براد رسید بنیوش بجان و دل برو در علم دین کوش
که عالم درد و عالم سر و ری یافت اگر بد ازوی مهتری یافت
وروی عن رسول الله صلی الله علیه واله وسلم ان الفقه تحی فقیه
العباد نشفا یحی العالم منها بعلمه یعنی بدرستی که فقیه زنده میکند
دهد بندگان را نجاة یابد دانا از ان بدانش خویش وعنه صلی الله علیه واله
وسلم خیار امتی علمائها حلماؤها شیخ ابو الغیث روایت کرده باسناد خود از
حضرت رسالت صلی الله علیه واله وسلم که گفت من یرد الله به خیرا یفقهه
فی الدین وانما انا قاسم والله معطی یعنی هر کس که خدای بروی خیر خواسته باشد
او را در دین دانا گرداند ومن قسمت کننده ام وخداوند بخشنده است
جل جلاله او را داد هد که خواهد فی العوارف چون اب علم بفهم پیوندد

حکماؤها

بصر دل کشوده شود و بیان حق از باطل پیدا شود و گمراهی از راست
باز دید آید و بیین و روشن گردد پس هر کس که فقیه تر نفس و بعالم و احکام
دین منقاد و فرمان بردار تر و باجابت شتابان تر و حظ او از نور یقین
وافر تر و علم جمله است موهوب و بخشیده از حضرت باری تعالی و دلها
و معرفت عمر از جمله است و هدی و یافت دلست تا کمیل این زیاد هلك
خزان الاموال و هم احیاء و العلماء باقون ما بقی الدهر اعیانهم مفقوده
و امثالهم فی القلوب موجوده ای کمیل بن زیاد هلاك شدند خزینه داران
اموال و ان خزاین اموال و ایشان مانده و علما باقی اند تا ابد الدهر بحقوق
علم ایشان مفقود است و امثال ایشان در قلوب موجود است حافظ
هرگز نمیرد آنکه دلش زنده بعشق ثبت است بر جریدهٔ عالم دوام ما
ها ان ههنا لعلما جما و اشار الی صدره لو اصبت له حملة اکاه باش ای
کمیل زیاد بدرستی که در اینجا و بدست مبارك اشارت کرد بان سینه
که خزاین انفاس اسرار سینه و گنجینه جواهر معارف و نقود لدنیه بود که
در اینجا علم بسیاری هست اگر بیافتی کسانی که دریابند انرا و حمل او تواند
نمود شعر چه بودی که یك گوش بیدا شدی حریف نهانهای غمخانها
چو دیدی که یك مرغ پران شدی بر و طوق سر سلیمان نهادی
از آنکه رسلطان نه این عکس بست کز او بر من بر و که او راد این بست
دریای عجایب است در سینهٔ من لیکن حکم که یك عجایب بین نیست
گر شرح دهم ایام اندر انجمن صد هزاران گل بدرم چون چمن
چه در حقایق یابند هم شقایق دسته و نرگس و نسرین عین
الیقین شکفته حافظ یا رب کجاست محرم رازی که یك زمان
دل شرح او دهد که چه دید و چها شنید اسرار عاشقان را باید زبان دیگر
درد آنکه نیست سیما در شهر هیچ نایی بر سیل تحفه میفرستاد که اگر

یا فقهی یعنی جاهل آن مفقود است و فهم کس بآن نمیرسد مولانا

ای در ثنا عرصهٔ افهام خلق | سخت شک آمد نداد حلق خلق
ای ضیا والحق بحذق رای تو | حلق نخشد سنگ را حلوای تو
کوه طور اندر تجلی خلق یافت | تا که سنگ شد و می را بر نتافت
صار دکا نه وانشق الجبل | هل رایتم من جبل رقص الجمل
لقمه بخشی ایدهد هر کس بکس | حلق بخشی کار یزدان است و بس
حلق بخشد جسم را و روح را | حلق می بخشد بهر عضوت جدا
این کهی بخشد که اجلالی شوی | از دغا و از دغل خالی شوی
تا نگویی میر سلطان را بکش | تا نریزی قند را پیش مگس
گوش آنکس نوشد اسرار جلال | کو چو سوسن صد زبان افتاد لال
حلق جان از فکر تن خالی شود | آنگهان روزیش اجلالی شود
حلق عقل و دل چو شد خالی ز فکر | یابد او بی هضم صد رزق دگر
حلق نفس از نو سوسه خالی شود | میهمان وحی اجلالی شود

اصیب لقمانا غیر مامون علیه مستعملا آلة الدین للدنیا بلی می یابم تیز فهمی که باین نرسم از و که استعمال کند آلهٔ تحصیل دین را که علت از برای تحصیل دنیا شعر بدگهر را علم و فن آموختن

تیغ دادن در کف زنگی مست | به که آید علم را نا کس بدست
علم و مال و منصب و جاه و قران | فتنه آمد در کف بد گوهران

واون

و مستقلة عجلة الحق لا بصیرة له

فی احنائه سیقبح الشک فی قلبه لاول عارض من شبهة یعنی با کسی می یابم که تقلید کننده است جملهٔ حق را بی بصیرتی در فحوای آن پس در می آید شک در دل او از اول شبهه که عارض او میشود الا لاد اولاد الی شبه شود که نزاید و نه این که قابل و حامل این باشد

شهوتا بالذة سلس العنان للشهوة حريص بلذة نفس وسلس الانقياد
وشتابع الاتباع وفرمان بردار شهوت وهواى طبيعتا ومغرما بالجمع و
الادخار باشتياق بجمع مال وذخيره كردن يعنى حال لفن وتقلد در
حمل علم دين از اين دو بيرون نيست ليس من دعاة الدين في شئ نيستند
هيچ كدام از اين دو كه رعايت كنندهٔ دين باشند در امر محاذ امور اقرب
شئ بهما الانعام السائمة نزديك ترين چيزى كه بانشان مانند
جهار پايان چرنده اند پس چگونه رعايت ومحافظت دين متاتى شود
حامل فقه در دين شوند ولا فقيه الا الزاهد كذلك يموت العلم
بموت حامليه اللهم بلى لا تخلو الارض من قائم لله بحجة اما ظاهرا مشهورا
او خائفا مغمورا يعنى بمجتن مى ميرد علم بموت حاملان علم يعنى علما
آهى بى حال نميباشد زمين از كسى كه قيام نمايد براى خدا بحجت وبرهان
حق ليكن گاه باشد كه ظاهر ومشهور باشد اين حجة الله على الخلق كه زمان
اقتضاى ظهور وشهرت واشاعت دين كند وگاه باشد كه بخوف
وخفا اقامت دين نمايد بى انكه خلايق او را دانند ومعمور ومشهور
باشد از ديد خلايق شعر درميان وارميان بيرون شده
درجهان وازجهان بيرون شده محو كشته فانى مطلق شده
درجهان عشق مستغرق شده ليلا تظل حجج الله وبيناته بالعلل
نكرد بحجتهاى خداى تعالى وبيانات او بر بندگان وكم ذا وكجاست
اين قيام بحجت واين اولئك وكجا اند ان قائمان بحجة الله اولئك
والله الاقلون عددا والاعظمون قدرا آن گروه بخدا سوگند كه كمترين
طوايف مردم اند در شمار وبزرگترين امم اند در شمار بحيث قدر
ومقدار هان وهان اين دق بوشان مند صدهزار اند دهزار وبيك
بهم يحفظ الله حججه وبيناته حتى يودعوها نظراءهم باين طايفه حفظ ميفرمايد

خدای تع حجتها و بیانات خود را تا زمانی که بسیار ند از اکثر کسانی که
نظیر ایشان باشند در استحقاق این امر و بنزعوها فی قلوب اشباههم
و زرع غایند در اراضی قلوب کسانی که جنس و شبه ایشان باشند
هم دلی از هم زبانی خوشتر است هجم بهم العلم علی حقیقة البصیرة هجم
و غلبه کرده باین طایفه علم بر بصیرت در قلوب ایشان نه انکه رسوخ علم
در عقول ایشان فی المرایس البصیرة ان تطلع شموس العرفان فیدرج
ضیاء انوارها العقول شعر کوش جان و چشم جان جزاین حس است
کوش عقل و کوش ظن ذین مفلس است عقل جزوی عقل کلی را مقیس
زانکه در ظلمات شد اورا وطن از برای انکه موطن عقل جزوی نفس
ظلمانیست خالی از نور هدایت بعلم یقینی جز وجهه او سفل ارض طبیعت
و هذا ادراک مواطن و حقایق اشیا نمیتواند کرد جز نور آلت ادراک
اشیا ما ما محل بصیرت قلب نورانیست مکحل بنور هدایت و صاحب
علم یقینی است زیراکه وجهه او اعلی علیین روح است و بنورانیت و
صفاء روح مباشر روح یقین میشود و بقوة بصیرت این از درجی یابد
و هذا بعد از انکه فرمود هجم بهم العلم علی حقیقة البصیرة فرمود و باشروا
روح الیقین یعنی چون علم بر ایشان بر حقیقت بصیرة بود مباشر روح
یقین شدند اولئک خلفاء الله فی ارضه و الدعاة الی دینه اند کو وهند
که خلفا و نایبان خدای تع اند در زمین او و دعوت کنند کان بطریقه
بدین او نظم سایه یزدان بود بنده خدا مرده این عالم و زنده خدا
و حاشیة العوارف قال الشیخ البصیرة قسمان بصیرة القلب و هو ما قال
تعالی قل هذه سبیلی ادعو الی الله علی بصیرة انا و من اتبعنی و وجه
التوحید و معرفت الصفات و هو قلب الروح و لیه چه بصیرة قلب
تنزل بصیرة روح است و فسر او روی عن رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم

انه قال لا يشبع عالم من علم حتى يكون منتهاه الجنة وفي كتاب العوارف قال
مثل ما بعثني الله به من الهدى والعلم كمثل الغيث الكثير اصاب ارضا فكان
طائفة منها طيبة قبلت الماء وانبتت الكلأ والعشب الكثير وكان
منها طائفة اجادات امسكت الماء فنفع الله بها الناس فشربوا وسقوا
وزرعوا واصاب منها طائفة اخرى انما هي قيعان لا تمسك الماء ولا
تنبت كلأ فذلك اشارت بطائفتين بادخال اثنين درسلكي واحد
سئل من فقه في دين الله ونفعه ما بعثني الله به وسئل من لم يرفع بذلك
راسا يعني مطيع ومنقاد نشد ولم يقبل هدى الله الذي ارسلت به قال
الشيخ نفوس العلماء الزاهدين من الصوفية والشيوخ تزكت
وقلوبهم صفت فاختصت بهذه الفايدة فصاروا اجادات قال السر في
صحبة اصحاب رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم فوجدتهم كالاجادات
ولان ذلك قلوبهم كانت واعية فصارت اوعية للعلوم مما ورد
من صفاء الفهوم وقد صح انه حين نزلت هذه الآية وتعيها اذن واعية
قال لي رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم لعلي عليه الصلوة والسلام سالت الله
تعالى ان يجعلها اذنك قال علي فما نسيت شيئا بعد وما كان لي ان انسى
قال الواسطي اذان وعت عن الله اسراره اذين جهت كما جاء في الحديث
عن الله انت اسرار كلام الله راسير نايد عليه سلام الله انا الذي اعلم
تاويل القرآن وما يحتاج اليه الامة واني علم وراثة نبوية است معتبر
بلسان نبوت بفقه في الدين ازانرو كمال تابعة دين مخلص محمدي از
فرمان فاعبد الله مخلصا له الدين الا لله الدين الخالص في القرآن امر
حبيبه صلى الله عليه وآله وسلم بان يعبده بنعت لا يرى تقصير
في عبوديته ولا الكون واهله ولا يتجاوز عن حد العبودية في شاهد
الربوبية فاذا اسقط عن العبد خطوطه من القرب الى الذي قد سلك

مسلك الدين وهو العبودية الخالصة عن دوية الحدثان بغت
شهود الروح شاهدة الرحمن وذلك الدين الذي اختاره الحق لنفسه
حيث خلص عن غيره بقوله الا لله الدين الخالص پس هر كسكه متابعت
دين مخلص محمدي كند محرم حرم شهود الروح شاهدة الرحمن گردد
شيخ العاشقين قدس سره العزيز اورده است كه عاشقي گفت
سي سال فقه وحديث نوشتم تا صبح روشن شد نزد استاد ان
فقه شدم گفتم از فقه مرا چيزي بگو سيد گفت يا بني سخن نگفت
آري تا در حجاب تقليد بود از مشاهده صبح ازل سيگانه بود چون
آفتاب معرفت برآمد در عشق ازل ديوانه شود انوار حقيقت وضياء
معرفت وسناء مشاهده مقصد علم شرع آمد چون از شهر شرع
عشق طلبا مد مدارج دسوم خالي گشت فقه از ل پيداء احوال
واسرار ان فقه امد راه ان علم معاملت گشت در مكاشفات
علم لدني الكتاب منقطع شد وسايط برخاست نزد عرفان
علم ظاهر قطع شد شعر فقه فقه ونحو نحو وصرف صرف

درد كم آمد بابي يار شكرف دل ز دانشها هشيند اين ذرق
زانكه اين دانش نداند از طريق نارد انشمند آثار قلم
زاد صوفي حبت انوار قدم دفتر صوفي سواد وحرف نيست
جز دل اسپيد همچون برف نيست سل عن الشبلي ما علامة العارف
قال صدره مشروح وقلبه مجروح وجسمه مطروح قلت هذا علامة
العارف من العارف قال العارف الذي عرف الله وعرف مراد الله و
عمل بما امر الله عز وجل واعرض عما نهى الله ودعا عباد الله الى الله فقلت
هذا العارف فمن الصوفي قال من صفى قلبه وسلك طريق المصطفى
ورمى الدنيا خلف القفا واذاق الهوى طعم الجفا قلت لهذا الصوفي

ما التصوف قال التالف والتطرف والاعراض عن التكلف قال بعضهم
سالت ذا النون عن الصوفي فقال من اذا نطق ابان نطقه عن الحقائق
وان سكت نطقت عنه الجوارح بقطع العلائق در عوارف كه صوفي
بيشتر از علم دراست حظي وافر دارد اشد تا علم اثبات را بعلم وراثت تا
ايشان باجمله علما بودند در علوم ايشان وبزوايد علوم از ايشان
ممتاز ميتوان دانست وآن علم وراثت وهذه كلها علوم من درائها
علوم عمل بمقتضاها وفظفر بها علماء الاخرة الزاهدون في الدنيا يعني
از ورای علوم وراثت علوميست كه عمل ميكنند علماء آخرت كه زاهدند
در دنيا وحقيقتان علم فقه در دنيست يعني علوم صوفيه كه علم وراثت
محمديه است عليه الصلوة والتحية عمل ميكنند بمقتضاى آن علماء اخرت كه زاهدند
در دنيا وبواسطه عمل باين علوم فايز ميشوند بعلوم ديگر كه ازورای
ان علومست وهي علوم ذوقية لايكاد النظر يصل اليها الا بذوق و
وجدان كالعلم بكيفية حلاوة السكر فانه لا يحصل بالوصف فمن فاقه عرفه
في الفتوحات المكية لكل طبقة ذوق لا يعلمه الطبقة الاخرى ولهذا
قال الخضر لموسى وكيف تصبر على ما لم تحط به خبرا والخبر الذوق وهو الحال
وقد يتخيل في الانسان انه اذا علم شيا فهو صاحب ذوق له وليس الامر
كذلك فان الذوق لا يكون الا عن تجلي والعلم قد يحصل بنقل المخبر
الصادق شيخ عطار جيست ذوق اكاه معنى آمدن
في نفسوي في بدعوى آمدن فصاحب الذوق هو الذي من ربه على
بينة فان من قلبه المحمدية روزنة قال في الباب السادس والثمانين
وماينبغي من الفتوحات اعلم ان بينة الله في عباده على قسمين بالاسم
الواحد وهو البينة الحقيقية وهو قوله تعالى افمن كان على بينة من ربه
في نفسه واما من قام له البينة في غيره فقد يمكن ان يقتلها والذي يقتلها

وهو من قام له البينة

أن قبلها تقليدا لم يكن في حقه آية بينة ولا ينفعه وانما يكون التقليد
فيما يجئ به الرسول من الاحكام لا من البينات والشواهد على صدقه
وان لم يقبلها تقليدا فما قبلها الا ان يكون هو على بينة من ربه
في ان تلك آية بينة على صدق دعوى من ظهرت على يديه فيما ادعاه
فعلمت من هذا ان الشئ لا ينفعك الا اذا كان فيك ولهذا نقول في
كثير من كلامنا ان حقيقة العذاب هو وجود الالم فيك لا اسبابه وقد
وقعنا الاسباب فيك او غيرك فلا يقول في الاسباب الا ان يقول
لك سلك واقلها ان يقبلك التصديق مما يتحققون به اهل طريق الله بانه
حق وان لم تذقه ولا تحاقه فهم فتكون على بينة من ربك ولا بد في
كونهم صادقين وبتلك البينة التي انت عليها موافقهم في ذلك فانك
منهم في مشرب من مشاربهم فانهم ايضا من يوافق بعضهم بعضا فيما
يتحققون به في الوقت وان كان لا يدرك هذا ذوقا مما ادركه صاحبه
فيقر له وبه يسلم له ولا ينكره لارتفاع التهمة وانا اعلم بحالة هؤلاء
الاقوام لغير المؤمن بهم خطر عظيم وخسران مبين كما قال بعض السادة
واطنه رويما من قعد معهم وخالفهم في شئ مما يتحققون بهم في
سرايرهم نزع الله نور الايمان من قلبه فلا يزال الانسان على الحالة التي
هو عليها حتى يقوم له الشاهد بالخروج عنها فمن كان في حالة الكم كتم
ومن كان في حالة الاظهار اظهر واقتضى كل كل يعمل على شاكلته فربكم
اعلم بمن هو اهدى سبيلا من هؤلاء الفرق فالله يجعلنا واياكم ممن
على بينة من ربه فان تلك شاهد محسن ومزيد طمانينة وتقوية للنفس
فيما هي بسبيله وان لم يكن ذلك فمتى كونه على بينة من ربه كما آية سورة
تراكم بنيت احوال مواجيد مشوكا فرد نادانى به تقليد
مجازى نيست احوال حقيقت نه هركس بايد اسرار طريقت

كواى دوست نايد زاهل تحقيق مراين را كشف بايد بايد نه تصديق
وكتب صاحبا لعوارف رقم الى الامام الرازى رحمه من تعين فى الرياسة
لنشر العلم فقد غطت نعمة الله لديه وجب على المتفطنين الحذاق من ارباب
الديانات ان يعدوا بالدعاء الصالح ليصفى الله تعالى موارده عن بحاثق
الشقوى ومصادره من شوايب الهوى اذ اقطع من الهوى تكدر بحرا
من العلم واذا صفت موارد العلم ومصادره من الهوى مدت كلمات الله
سُفُنَ النجاة دون نفادها وبقى العلم على كمال قوته لا تضعفه تردده فى بحاثق
الافكار فتحرير الافكار وتشعبه وهذه رتبة الراسخين فى العلم الا المترسمين
بصورة العلم المتشعب المتحرى وهم ورثة الانبياء عليهم السلام كر
علمهم على العلم وشاوب العلم والعمل بهم وصفت اعمالهم ولطفت حتى
صارت سائرات سرية ومحاورات روحية وتشكلت الاعمال بشوة فعلها
وسراتها الى الاستعدادات وفى اتباع الهوى اخلاد الى الارض قال تعالى
ولو شئنا لرفعناه بها ولكنه اخلد الى الارض واتبع هواه فتطهير نور
الفطرة على ذا الى التخلات هو من شان البالغين من الرجال وعلة كشف
دلائل البرهان بنور العيان فالبرهان للافكار والعيان للاسرار فلا
برهان على بل اتباع لشعائر الملة وصلى الله على سيدنا محمد وآله وعترته
اجمعين شعر بچم ديد جهان ادراك نست پرده پاكان جز نا پاك
مدتى حس را بشو آب عيان اينچنين دان كه جامه شوى صوفيان
بهار عالم جان فيض غيب است كل علم اندرو فى خار دنياست
نواى بلبلان فن راز عشق است صفير و فهم شان او از عشق است
كلش بوى يقين آرد بهمت بنا شد خار خار و همت
ز آب فكر اينجا كل نرويد اگر رويد كشش هرگز نبويد
قال فى الفتوحات فى معرفة منزل العلم الا ترى اعلم ان الامية عندنا

عندنا من لم يتصرف بنظره الفكري وحكمه العقلي في استخراج ما يحوي
عليه من المعاني والاسرار وما يعطيه من الادلة العقلية فالعلم
بالالهيات وما يعطيه للمجتهدين من الادلة الفقهية والقياسات
والتعليلات في الاحكام الشرعية فاذا سلم القلب من علم النظر الفكري
شرعا وعقلا كان اميا وكان قابلا للفتح الالهي على ما اكمل ما يكون بسرعة
دون بطئ ويرزق من العلم اللدني في كل شئ ما لا يعرف قدر ذلك الا
نبي او من ذاقه من الاولياء ويرتكل درجة الاعيان ونشأته مولانا
اذ نيشه زاد هاكن ودل ساده شود تمام چون روى آينه كه بنقش ونگار
چون ساده شد بنقش همه نقشها دروست ان ساده رو نه روى كسى شد نه اين
چون روى آهنين نصفا اين هر نيافت تا روى دل چه باشد كوراعتبار
كويم چه بايدا ونه نكويم خمش براست تا دل نشان نكويد كورا زدار
وتقف هذا العلم على اصابة الافكار وغلطاتها وباى نسبة تغيب
الينا الصحة والسقم وكل ذلك من الله ويعلم مع حكمه بالباطل الا باطل
في الوجود اذ كان كل ما دخل في الوجود من عين وحكم لله تعالى لا لغيره فلا
عبث ولا باطل في عين ولا حكم اذ لا فعل الا لله ولا فاعل الا الله فمن تقدمه
العلم عما ذكرناه فيعتبر ان يحصل له من العلم اللدني الالهي ما يحصل للمجتهد
منا الذي تقدمه ما ذكرناه فان الموازين العقلية وظواهر الموازين الا
في الفقهاء تردد كثيرا مما ذكرناه اذ كان الامر جلله ومعظمه فوق طور العقل
وميزانه لا يعمل هنالك وفوق ميزان المجتهدين من الفقهاء الا فوق الفقه
فان ذلك عين الفقه الصحيح والعلم الصريح نظم قبله عارف بود نور وصفا
قبله عقل مفلسف شد خيال به زاد دانشمند آشار دسلم
زاد صوفي حبيت انوار قدم چند كاس كام آهن در خورست
بعد از انش ناف آهو در هر است فالرحمة التي يعطيها الله عبده

ان يحول بينه وبين العلم النظري والحكم الاجتهادي من جهة نفسه حتى
يكون تحاشه بذلك في الفتح الالهي والعلم الذي تعطيه من لدنا قال الله
في حق عبده الخضر عبدا من عبادنا فاضافه الى نون الجمع آتيناه رحمة
من عندنا ينون الجمع من لدنا ينون الجمع علما اي جمع له في هذا الفتح العلم
الظاهر والباطن وعلم السر والعلانية وعلم الحكم والحكمة وعلم العقل
والوضع وعلم الادلة والشبه ومن اعطى العلم العام وامرنا التصرف به
كالانبياء ومن شاء الله من الاولياء انكر عليه ولم ينكر هذا الشخص على
احد ما يأتي به من العلوم وان حكم بخلافه ولكن يعرف موطنه واين يحكم
به فيعطي البصر حقه في حكمه وسائر الحواس ويعطي العقل حكمه وسائر
القوى المعنوية ويعطي النسب الالهية والفتح الالهي حكمها فهذا زيد
العالم الامي على غيره وهو البصيرة التي نزل القرآن بها في قوله تع ادعوا
الى الله على بصيرة انا ومن اتبعني وهو شيم قوله تع بعثت في الامين
رسولا منهم فهو النبي الامي الذي يدعوا على بصيرة فهم التابعون له
في الحكم اذ كان راس الجماعة شعر زبان جزبي زباني نيست اين نادر معلم را
در بيابد هر علم نادرش كس زبان دانش كجا در جمع نادانان تواند كسب جمعيت
كسي كز فكر دانايي بود خاطر پريشانش طويل الذيل طومار يست شرح علم نادانش
كه در عمر ابد نتوان رسانيدن به پايانش شهود الحق في كونين يك نكته ز مضمونش
سواد الوجه في الدارين يك نقطه ز عنوانش تصور كي توان كرد از كسي تصديق
اكوشود معرف كشف وجدش ذوق وجدانش والمجتهد وصاحب الفكر لا يكون ابدا
على بصيرة فيما يحكم به فاما المجتهد يحكم اليوم في نازلة شرعية بحكم فاذا كان في
غد لاح له امر اخر بان له خطاء ما حكم به بالامس في النازلة فرجع عنه و
حكم اليوم بما ظهر له وعصى الشارع حكمه في الاول والاخر ويحرم عليه
الخروج عما اعطاه الدليل في اجتهاده في ذلك الوقت فلو كان على بصيرة

لما حكم بالخطاء فى النظر الاول نجاء النبى فاذ ذلك صحيح اعنى الحكم الاول ثم
رفع الله ذلك الحكم بنقيضه وسمى ذلك نسخا واين النسخ من الخطاء فالناسخ
يكون مع البصيرة وكذلك صاحب العقل وهو واقع من جماعة من العقلاء
اذا نظروا واستوفوا فى نظرهم الدليل وعثروا على وجه الدليل اعطاهم
ذلك العلم بالمدلول ثم تراهم فى زمان اخر او يقوم لهم خصم من طائفة اخرى
كمعتزلى واشعرى وابوهشمى او فيلسوف بامر اخر ينقض ذلك الدليل الذى واثر
احل بالميزان فى ذلك ولم يشعروا ان هذا من البصيرة ولماذا لا يقع له
هذا فى ضروريات العقل فالبصيرة فى الحكم لاهل هذا الشان مثل الضروريات
للعقول فتمثل هذا بين للانسان ان يفرح ولا يطمئن به وافكرت مرد ان كجا
كوخيال او وكو تحقيق راست فكر طفلان دايه باشد يا كه شير
يا مويز وجوز يا كريه نفير آن عقلهست جون طفل علميل
ورجه دارد بحث با ديك ودليل آن نعق ورد ليل وه در شكيل
از بصيرة ميكند اورا كفيل مايه كان سرمه ستر وليست
برد در اشكال كفتن كار نيست ليك اكر جه در زمين جايك كجست
جون بدريا رفت بكشد ركست وحكى عن ابى حامد الغزالى المترجم عن اهل
هذه بعض ما كانوا يتحققون به وقال لما اردت ان انخرط فى سلكهم ولمذ
ما اخذهم واعترف من البحر الذى اغترفوا منه خلوت نفسى واعتزلت عن
نظرى وفكرى فانقدح لى من العلم ما لم يكن عندى فقرعت به وقلت انه
قد حصل لى ما حصل للقوم فتأملت فاذا فيه قوة فقهية مما كنت عليه
قبل ذلك فعلمت انه ما خلص لى فعدت الى خلوتى واستعملت ما استعمله
القوم فوجدت مثل الذى وجدت اولا او اوضح واسنى فهرت فتأملت
فاذا فيه قوة فقهية مما كنت عليه وما خلص لى عادت ذلك مرارا وانجلى
الحال متميزة عن سائر النظار واصحاب الافكار بهذا العدد ولما الحق

بهجة القوم وذلك وعلمت ان الكتابة على المحو ليست كالكتابة على الصفا الاولى
والطهارة الاولى شعر ذه انسها بشوم دل زخود خود راكم غافل
كه سود دبر مثل نشايد ذوفنون دفتن شناسد جان بجونان كه ابن حاست قفل
بيايد بهر اين دانش ذه انش در جنون دفتن ٥ اى دل خوش كى كم بى جرف او سخن
بى لب حديث عالم وبجون وجند كن خواهى كه شاهدان فلك جلوه كر شوند
دل را حريف صيقل آيينه رنك كن زان جام سيد ريخ دو انديشها بريز
در بيخودى سراى دل خود بسند كن پاك ركك اكر دد بن ثن ماهوشيار هست
با آب چشم دفتر هستى بشو ودل عزم سفر كن اى دل وبركانه توبه خست
با شير كيرست هوا ترك بند كن اى جان مست مجلس ابرار بشر بود
بركريه اسير هوا رين خند كن در مطبخ خدا كوفت قوت دوح نيست
انكاه سر دراخر اين كو سفند كن ٥ پيش استادى كه او بخوى بود
جان شاكردش از و بخوى شود باز استادى كه او محو دهست
جان شاكردش از و محو شهست زين همه انواع دانش رونمرك
دانش فقراست نزاد راه برك محو ميبايد نه بخوانيخاب دان
كر تو بخوى بى خطر در آب ران آب دريا مرده را بر سر نهد
ور بود زنده زدريا كى رهد جون ببردى تو زاوصاف بشر
بر اسرارت نهند بر فرق سر الا ترى الاشجار منها ما يقدم ثمره زهر
وهو كرتبة علماء النظار اذا دخلوا طريق الله كالفقيه والمتكلم ومنه
لا يشتهر من زهر وهو الامى الذى لم يقدم علم اللدنى علم ظاهر فكرى
فيا تيه ذلك باسهل الوجوه وسبب ذلك انه لما كان لا فاعل الا الله
وجاء هذا الفقيه والمتكلم الى الحضرة الالهية بميزانهما ليزنوا على الله وما
عرفوا ان الله تعالى ما اعطاهم تلك الموازين الا ليزنوا بها الله لا على الله
فحرموا الادب ومن حرم الادب عوقب بالجهل بالعلم اللدنى الذى فيكن

على بصيرة من امره فان كان فاقد العقل علم من اين اصيب فمنهم من دخل
و ترك ميزانه على الباب حتى اذا خرج اخذه ليزن به لله و هذا احسن
حالا ممن دخل به على الله ولكن قلبه متعلق بما تركه اذ كان في نفسه الرجوع
اليه فحرم من الحق المطلوب بقدر ما تعلق به خاطره فيما تركه للالتفات
الذي له اليه و احسن من هذا حالا من كسر ميزانه فان كان خشبا احرقه
و ان كان مما يذوب اراده او برده حتى يزول كونه ميزانا و ان ففى
عين جوهره فامتثال شعر بر نوشته هيچ منويسيد كسى
با نهالى كارد ارد مغز سى كاغذى جويد كه از نوشته نيست
تخم كارد موضعى كان كشته نيست تو براد رموضع ناكشته باش
كاغذ اسفيد نا نبوشته باش تا شرف يابى تو از ذوالقلم
تا بكارد در تو تخم ان نوالكرم وهذا غير جدا ما سمعنا ان الجدا
فعله فالله يجعلنا ممن جعل له نورا من النور الذي يهدي به من يشاء
من عباده حتى يهدي به الى صراط مستقيم صراط الله الذي له ما في
السموات وما في الارض من الموازين والصراط الا الى الله تصير الامور
و ترجع قال تع في معرض الامتنان منه على رسوله وكذلك اوحينا اليك
روحا من امرنا وهو قوله يلقي الروح ما كنت تدري ما الكتاب ولا
الايمان وهو عرفه المحل عن كل ما يشغله عن قبول ما اوحى اليه نظم
جواد بى نقش در راه حق اسد زبى نقشى فقرش مطلق اسد
جواد بى نقشى فقرش سلب يافت هم از ام الكتاب اسمى بيافت
محمد را سمى پيش آورد از انشا مى و در ويش او مرد
جواد از اسم در بى اسمى افتاد رخواند فارغ امد امى افتاد
ولكن جعلناه نورا يعني هذا المنزل يهدي به من نشاء من عبادنا فجاء بما
وهى نكرة في الدلالة مختصة عنده ببعض عباده فجاء بمن وهى نكرة في الدلالة

مختصة عنده ببعض عباده من نبي او ولي و انك لتهدي بذلك النوع الذي
هديت به فان كان هذا العبد نبيا فهو شرع وان كان وليا فهو تأييد
لشرع النبي وحكم امر مشروع مجهول عند بعض المؤمنين به الى صراط مستقيم
في حق النبي طريق السعادة و العلم و في حق الولي طريق العلم لما جهل من
الامر المشروع فيما تضمنه من الحكمة قال نعم نوتي الحكمة من يشاء و من يؤت
الحكمة فقد اوتي خيرا كثيرا و ما يذكر الا اولوا الالباب و اللب نور العقل كما ذكرناه في اللغة و الرشد
و التذكر لا يكون الا عن علم سبق فنبه لما حررناه في هذه الاية تسعد
انشكوا الله مولانا ي رومي اقتضاي جان هواي دلا كهيست
هركه اكه تربود جانش قويست خود جهان جان سراسر آكهيست
هركه آكه نيست او از جان تهيست غير فهم و جان كه در كاوخواست
آدمي را فهم و جاني ديكواست باز غير عقل و جان آدمي
هست جاني ديكر و ولي آن جان روح امري او حيينا اليك روحا
من امرنا است شيخ عن القضاة كويد ان نفد كه تو انرا علم خوانى
و ان صناعتكه تو انرا عقل داني در بن بازار رواجي ندارد فهم اين را
دوق باق و قبول اين را شوق اوحدي حزد را دهاكن كه خواب و خرد
بر اكنده باشد بتعبير عشق بمعقول مكروكه ما را حديث
ز قرآن مهريست و تفسير عشق اي دلدره اين بعيد و قالت ندهند
جز بر در نيستي وصالت ندهند و انكاه دران هوا كه مرغان وسند
تا با پر و بالي پر و بالت ندهند كتب افلاطون الحكيم الى عيسى
يا طبيب النفوس المريضة بداء الجهالة المكتفة باكناف الرذالة المنغمسة
في الغفلة و البدنية المكدرة بالكدورات الطبيعية و يا من قد القوم من
رقدة الغافلين و منبه العباد من ضيق الجاهلين يا منجي الهلكى و يا غياث

دارا

من استغاث ان دانا هبط فاغتربت وتذكرت فمنعته فهل الى وصل
من سبيل وكتب عيسى ع في جوابه يا من شرفك الله بالاستعداد العقلية
والرموزات النقلية كن طالبا لشوير النفس بالانوار الالهية القدسية
الجاذبة من الدار الدنية الفانية الى الدار الباقية التي هي محل الارواح
الطاهرة والنفوس الزاكية فان مجرد العقل غير كاف في الهداية الى
الصراط المستقيم مولانا عقل كجا سير دشوه وسودای عشق

باز نیابی بعقل سر معمای عشق خاطر خیاط عقل کرجه بسی بخیزد
هیچ قبای ندوخت لایق بالای عشق کرزخود وهرد وکون پاك برکنی
راست بود از زمان از تو تولای عشق کرسر مویی ز تو باز بماند ز تو
خام بود از توخام پختن سودای عشق نادل عطار یافت پرتو آفتاب
کشت ز عطار سید دفت بصحرای عشق قال في الباب الثامن والخمسين من
من الفتوحات المكية قال تعالى ان في ذلك لذكرى اشار الى العلم بالله من حيث
المشاهدة لذكرى لمن كان له قلب ولم يقل غير ذلك فان القلب معلوم بالتقليب
في الاحوال دايما فهو لا يبقى على حالة واحدة فكذلك التجليات الالهية
فمن لم تشهد التجليات تقلبه سكرها فان العقل يقيده وغيره من القوى
الا القلب فانه لا يقيد وهو سريع القلب في كل حال ولذا قال الشارع القلب
بين اصبعين من اصابع الرحمن يقلبه كيف يشاء فقلب بالتجليات و
العقل ليس كذلك فالقلب هو القوة التي وراء طور العقل ولو ادرك العقل
المسماة قلبا في هذه الاية فلذلك قال لمن كان له قلب فالتقلب في القلب
نظير التحول الالهي في الصور فلا يكون معرفة الحق من الخلق الا بالقلب فمن يقيد
العقل من القلب نظير التحول كما يقيل من المكر مولانا عبد الله

نور نور چشم خود نور دلست نور چشم از نور دل حاصل شدست
باز نور نور دل نور خداست کو ز نور عقل و دل پاك و جداست

ملحق

والحق انما وسع القلب ومعنى ذلك ان لا يحكم على الحق بانه بعيد ولا يقيده
فان ذات الحق وانيته مجهولة عند الكون شعر جملة عالم ترا بينم عيان
وز تو در عالم نمى بينم نشان ذرة كائنات عقل و دل فرتوت شد
عقل حيران كشت و دل مبهوت شد ولا سيما وقد اخبر جل جلاله عن نفسه
بالنقيضين في الكتاب والسنة فنبه في موضع وتره في موضع فتره
ليس كمثله شئ وهو شبه بقوله وهو السميع البصير فتفرقت خواطر التشبيه
وتشتت خواطر التنزيه فان المنزه قد قيده وحصره في تنزيهه
واخرج عنه التشبيه والمشبه ايضا قيده وحصره في التشبيه واخرج التنزيه
بيت از تواى در نفس يا جذبى صور هم موحد هم مشبه جنبه سر
والحق في الجمع بالقول بحكم الطائفتين فالمنزه تنزيهه يخرج عن التشبيه
والمشبه تشبيهه يخرج عن التنزيه فلا يطلق ولا يقيد وهو المعبد عما
قيده نفسه من صفات الجلال وهو المطلق عما سمى به نفسه من اسماء
الكمال وهو الواحد الاحد الحى الغنى شعر كس جا نيافت ندانم ان طرفه
كو زخيم كيى نشد مسدود لا اله الا هو العلى العظيم وقال في المصور
منزه عن كل حد ومحدود بكل حد قال بعضهم ان معنى قوله تع لمن كان له
قلب بصير والبصيرة عندهم قوة للقلب منورة بنور القدس يرى بها
حقايق الاشياء وبواطنها بمثابة البصر للنفس الذى يرى به صور
الاشياء وظواهرها واين دريافتن بصيرة معبر است بنهم وان باطن
علم است قال في العوارف للعلم صورة ظاهرة وسر باطن وهو الفهم
في الله تعالى به على شرف الفهم بقوله تع ففهمناها سليمن وكلا
اتينا حكما وعلما اشار الى الفهم بما يتاخصاص وتميز عن الحكم والعلم
شعر اهل دل را ذوق وفهمى ديكر است كان ز فهم هر دو عالم برتر است
حرف را اين فهم در كاغذ مكن خويش را در بحر اسرار افكن عن ابى

حنیفة قال سالت علیا علیه الصلوة والسلام هل خصکم رسول الله ص
بشیء من الوحی سوی القرآن فقال لا والذی فلق الحبة وبراء النسمة الا
ان یعطی الله عبدا فهما فی کتابه عطار گفت وحی نیست جز قرآن و لیک
دوستانرا داد فهمی نیک نیک تا بدان فهمی کند محبوب وحی خاص
در کلام او سخن گوید راست خویش را صافی کند از او صاف خود
تا به بینی ذات پاک صاف حق مولانا یعنی از زدل علوم انبیا
بی کتاب و بی تفقه و اوستاد در کتاب مرصاد العباد است که دل انکه
دل را صورتیست و آن انست که خواجه صلی الله علیه و آله وسلم او را
مضغه خوانده یعنی گوشت پاره که جمله خلق را هست گوشت پاره
صنوبری در جانب پهلوی چپ از زیر سینه و آن گوشت پاره را
جانی هست روحانی که دل حیوانات را نیست دل آدمی را است و لیکن
جان دل را در مقام صفا از نور محبت دلی دیگر هست که آن دل همه را
نیست چنانکه فرمود ان فی ذلک لذکری لمن کان له قلب یعنی انکس را که
دل باشد هر کسی را دل اثبات نفرمود دل حقیقی میخواهد که ما او را دل جان
وجان دل میخوانیم چنانکه گفته شعر از شب غم عشق خاک آدم گل شد
صد فتنه و شور در جهان حاصل شد سرشته عشق بیرا ن دوح زدند
یک قطره فرو چکید و ناش دل شد و دل را صلاح و فسادی هست
صلاح دل ده رصفای اوست و فساد دل در کدورت او و صفاء
دل در سلامت حواس و کدورت دل در بیماری و خلل حواس و زیرا
که دل را بیخ حاسه است چنانکه قالب را بیخ حاسه هست و سلامت
قالب در سلامت حواس اوست که جملگی عالم شهادت را بدین بیخ حس
ادراک میکند همچنین دل را بیخ حسی هست که چون از سلامت
جملگی عالم غیب را از ملکوتیات و روحانیات بدان ادراک میکند

مولانا مردم دانج حس دیکراست حس دل دیکر و عالم منظر است
آنیه دل جون بود صافی و پاک نقشها بینی برون از آب و خاک
جانکه دل را جشمی است که مشاهدات غیبی بدان بیند و کوشیست
که استماع کلام اهل غیب و کلام حق بدان کند و مشامی دارد که روایح
غیبی بدان شود و کامی دارد که ذوق محبت و حلاوة ایمان و طعم عرفان
بدان یابد و همجانکه حس لمس قالب را در هر اعضاست تا بجمله اعضا
از ملموسات نفع میکرد دل را عقل بدان مثابت است تا بجملکی دل بواسطه
عقل از کل معقولات نفع میابد هرکه را این حواس دل بسلامت نیست
فساد دل او را بجمله ش او در است جانکه خواجه عالم صلی الله علیه وآله
فرمود ان فی جسد ابن ادم لمضغة اذا صلحت صلح بها سایر الجسد و
اذا فسدت فسد بها سایر الجسد والا وهی القلب وحق تع در قران
همین میفرماید که هرکه را حواس دل بسلامت نجات و درجات او را
حاصل است که الا من اتی الله بقلب سلیم شیخ عطار

اکر روشن کنی آینهٔ دل — دری کشاید ترا در سینهٔ دل
دری کاندر وجود دل بر کشاید — فلکها پرده دلو بر انشاید
دری کز وی در آید هر چه خواهی — خبر از دین چه اسرار الهی
ترا سر جمله میباید ز کونین — عمل کردن بدانستن شدن عین
چو علمت از عبادت عین کردد — دلت آینهٔ کونین کردد

وهرکه را از حواس دل خللی هست از بهر دوزخ آفریده اند ولقد ذرانا
لجهنم کثیرا من الجن والانس لهم قلوب لا یفقهون بها الایه وجایی
دیکر میفرماید فانها لا تعمی الابصار ولکن تعمی القلوب التی فی الصدور
بدانکه دل را احوال مختلف است و در هر طور عجایب بسیار است و
معانی بیشمار بقیه است که کتب بسیار بشرح آن وفا نکند خواجه محمد

غزالی یک مجلد کتاب در عجایب القلب ساخته است و هنوز عشری از
اعشار آن نگفته است اما اینجا از هر چیزی مختصری کفته اید انشاء الله
بدانکه دل بر مثال آسمانست در آدمی و تن بر مثال زمین زیرا که چون شید
روح از آسمان قلب بر زمین قالب می تابد و از انور حیوة منور میشود
همچنانکه زمین را هفت اقلیم است و آسمان را هفت طبقه قالب را هفت
عضو است عبارت از زمین و دل را هفت طور عبارت از هفت طبقه آسمان
وقد خلقکم اطوارا هر طوری از اطوار دل معدن گوهری دیگر است که
الناس معادن کمعادن الذهب والفضة طور اول را صدر گویند و آن
معدن گوهر اسلامست افمن شرح الله صدره للاسلام فهو علی نور من
ربه و هر وقت که از نور اسلام خالی ماند معدن ظلمت کفر است و لکن
من شرح بالکفر صدرا فعلیهم غضب و محل وساوس شیطان و تسویل
نفس است که یوسوس فی صدور الناس و از دل محل وساوس
شیطان و تسویل نفس صدر بیش نیست زان پوسته است در اندرون
دل انهارا راه نیست زیرا که دل خزانه خواست و آسمان صفتست انهار
را بخازانه راه نیست و حفظناها من کل شیطان رجیم و طور دوم را از دل
قلب خوانند و ان معدن ایمانست کتب فی قلوبهم الایمان و محل نور
عقل است لهم قلوب یعقلون بها و محل بینائی است فانها لا تعمی
الابصار ولکن تعمی القلوب التی فی الصدور و طور سوم شفافت
و ان محل عشق و محبتست و شفقت بر خلق قد شغفها حبا و
محبت خلق از شفاف نگذرد و طور چهارم را فواد گویند که معدن
مشاهده و محل رؤیتست ما کذب الفواد ما رای طور پنجم حبة القلب
گویند که معدن محبت حضرت الوهیتست و خاص از انرا که محبت هم
او نیده را در ان کنج نیست طور ششم سویدا گویند و معدن نکاشفات

غیبی وعلم لدنیست ومنبع حکمت وگنجینه خانه اسرار الهی ومحل علم اسماء
وعلم آدم الاسماء کلها انست ودروی علوم کشف شود که ملائک از ان
محروم اند این ضعیف گوید بیت ای کرده غمت غارت هوش دل ما
درد تو سیه خانه روشن دل ما سری که مقدسان از ان محرومند
عشق تو فروگفت بگوش دل ما ای جامع اوصاف خود ذوق هر دو بر تجلیه
حرفی دگر انگیخته فی ادمی وفی بری ای صلح داده جنگ را وی آب داده سنگ را
جون ان کل فیه بنار داد در نگهداری افزود کرشمها دارد توی مهر ورزیده سرور
ودر کل کدصده لبرهای جان توحرفی دیگر جز جای باغ ومزارع وکل جز جای نعل و
جز جای روح وعقل وکل کز خان جان نم خوشتری وطور هفتم مهبط الفلک توئی
وآن معدن ظهور انوار تجلیات صفات الوهیت است وسر ولقد کرمنا
بنی آدم اینست که این نوع کرامت باهیچ نوع از انواع موجود نکردند وغایتی نبود
وصفای دل دانست که از افات فی قلوبهم مرض بیرون اید وبیرون اید وکل
صحت وسلامت یابد وصحت دل باستعمال قانون طب الهی که قرآن
قدیم بشرح معالجات وبیان ادویه نافعان مشحون است که ونترل من القرآن ما
هو شفاء ورحمة للمؤمنین ومن خطبة له علیه الصلوة والسلام
من الایمان ما یکون ثابتا مستقرا فی القلوب بعضی از ایمان انست که بباشد
ثابت قرار گرفته در دلها ومنها ما یکون عواری بین القلوب والصدور والی
اجل معلوم وبعضی از ایمان انست که باشد بعاریت میان دلها وسینها تا
مدتی معین اعلم ان الایمان لما کان عبارة عن التصدیق بوجود الصانع و
صفاته وصدق رسوله فیما جاء به فتلک الاعتقادات ان بلغت حد
الملکات فی النفوس فهی الایمان الثابتة المستقرة فی القلب وان لم تبلغ ذلک
بل کانت حالات فی معرض التغیر والانتقال فهی العواری واستعار لفظها
باعتبار کونها فی معرض الزوال کالعاریة التی هی فی معرض الاسترجاع وکونها

بين القلوب والصدور كناية عن عدم استقرارها في جواهر النفوس قال
الاستاذ حقيقة الايمان التصديق ثم التحقيق وموجبه الامر بين التوفيق
فالتصديق بالعقل والتحقيق ببذل الجهد في حفظ العهد يعني كاي
محقق بايمان شده ودر او قرار كرفته كه در حفظ عهد از لكه اعتراف
به بند كيت بقول بلا نهاية سعي وغاية جهد مبذول دارد سعدي
الست از ازل بجهان شان كوش ... بعز بادو قالوا بلى در خروش
قال ابو يزيد لا يؤمن بالغيب من لم يكن معه سراج من الغيب مولانا

ديد يوسف خواب واختران	پيش او سجده كنان چون چاكران
اعتمادش بود بر خواب نخست	در چه و زندان جزا نامي نخست
زا عتمادان بنودش هيچ غم	از غلامي و ملامت پيش و كم
هر جفا كه بعد از انش ميرسيد	او بدان قوت جو شيران مي كشيد
همچنانكه ذوق آن با تست	در دل هر مؤمني تا حشر هست
تا نباشد در بلا شان اعتراض	في ذا مر و نهي حق شان انقباض
دو است انكو چنين خوابي نديد	انذرين دنيا نشد بنده مريد

ور بود اندر تردد صد دله ... يكزمان شكر ستش و سالي كله

في الفتوحات المكية ان الايمان نور شعشعاني ظهر عن صفو مطلع
لا يقبل التقييد والمؤمنون على صنفين مؤمن عن نظر واستدلال و
برهان فهذا لا يوثق بايمانه ولا يخالط نوره بشاشة القلوب فان
صاحبه لا ينظر اليه الا من خلف حجاب دليله وما من دليل لاصحاب
النظر الا وهو معرض للدخل فيه والقدح ولو بعد حين فلا يمكن
لصاحب البرهان ان يخالط الايمان بشاشة قلبه وهذا الحجاب بينه
وبينه والمؤمن الآخر الذي كان برهانه عين حصول الايمان في قلبه لا
آخر وهذا هو الايمان الذي يخالط بشاشة القلوب فلا يتصور فيه صاحبه

ولو

شد

شك لان الشك لا يجد محلا يعمره فان محله الدليل ولا دليل قايم فلا يرد
الداخل عليه ولا الشك بل هو فريد محض غافل ذكر اين بشاشه قلب
مخالط ايمان اذ تذكار ان بلى است كه در روز الست گفته مخالط ذوق
شهود بصرى ولذة سمعى مولانا بجنان آن ذوق و آن خمار از الست
در دل هر مومنى تا حشر هست وقال فى الباب الثانى عشر ان العلم فى حق
المخلوق وان كان له الشرف التام الذى لا يجهل مكانته ولكن لا يعطى
السعادة فى قرب الاهى الا بالايمان فنور الايمان فى المخلوق اشرف من نور
العلم الذى لا ايمان معه فاذا كان الايمان يحصل عند العلم للمولد للنور
الايمان اعلى وبه عيار على المؤمن الذى ليس بعالم فيرفع الله الذين اوتوا
العلم من المؤمنين درجات على المؤمنين الم تر انا نؤتى العلم ويريد العلم
بالله فان رسول الله صلى الله عليه واله وسلم يقول لاصحابه انتم اعلم
بمصالح دنياكم عطار در عمل اصول شرع از جان سيدن
در شرع فروع از ده امكان سيدن ذوقى كه نه شوق حاصل آيد دران
در عقل نكجذان نه ايمان سيدن وقال فى الباب الخامس والعشرين
ما يتبين فى معرفة الزوايد اعلم ان الزوايد فى اصلاح الصوفيين من اهل الله
زيادات الايمان بالغيب واليقين فعلم الغيب انفس كل علم الله قال الله
تعالى واذا ما انزلت سورة فمنهم من يقول ايكم زادته هذه ايمانا
واما الذين آمنوا فزادتهم ايمانا وهم يستبشرون واما الذين فى قلوبهم
مرض فزادتهم رجسا الى رجسهم فلا بد من الزوايد فى الفريقين وهى
الشيون التى تحن عليها وفيها فى كل يوم اى فى كل نفس الذى هو الاصغر
الذى غير ان الزوايد التى اصطلح عليها اهل الله هل ما يعطى من ذلك سعة
خاصة وعلما بغيب يريده نفسا سئل قوله رب ارنى كيف تحيى الموتى قال
اولم تؤمن قال بلى ولكن ليطمئن قلبى يقول بلى آمنت ولكن وجود الاحياء

الذين هم

كثيرة منوعة كما كان وجود الخلق فمن الخلق من اوجدته عن كن ومنهم
من اوجدته ابتداء ومنهم من اوجدته عن خلق آخر فنوع وجود الخلق
واحياء الخلق بعد الموت انما هو وجود آخر فالاخر قد يتنوع وقد
يتوحد فطلبت العلم بكيفية الامر هل هو متنوع او واحد فان كان
واحدا فاي واحد هو من هذه الانواع فاذا اعلمني بر اطمأن قلبي وسكن
بحصول ذلك الوجه والزيادة من العلم مما احب به قال اولم تؤمن قال بلى
ولكن ليطمئن قلبي فاحاله على الكيفية بالطيور الاربعة التي مثال الطبايع الاربع
اخبارا بان وجود الاخر الطبيعي بغير حشر الاجساد الطبيعية اذ كان
ثم من يقول لا تحشر الاجساد وانما يحشر المنفوس بالموت الى النفس الكلية
مجردة عن الهيا كل الطبيعة فاخبر الله ابرهيم ان الامر ليس كما زعم هؤلاء
فاحاله على امر موجود عنده يصرفه اعلم ما ان الطبايع لو لم تكن
مشهوده معلومة ممتزة عند الله لم يتميز فيما اوجد العالم الطبيعي الامن
شيء معلوم عنده مشهود له نافذ التصرف فيه فجمع بعضها الى بعض فاظهر
الجسم على هذا الشكل الخاص فابان لابرهيم باحالته على الاجساد الاربعة وجود
الامر الذي فعله الحق لاجساد الاجساد الطبيعية واجسام اهل النار والغضة
اذ ما ثم جسم الا طبيعي او عنصري فاجسام النشاة الاخرى في حق السعداء
الطبيعية واجسام اهل النار عنصرية لا تفتح لهم ابواب السماء فلو فتحت
خرجوا عن العناصر بالترقي واما حشر الارواح التي يريد ان يعقلها
ابرهيم من هذه الدلالة التي احالها الحق عليها في الطيور الاربعة وهي في
الالهيات كون العالم يفتقر في ظهوره الى اله قادر على ايجاده عالم
بتفصيل امره مريدا اظهاره عينه حتى لثبوت هذه النسب التي لا يكون
الا الحي فهذه اربعة لا بد في الالهيات منها فان العالم لا يظهر الا من
له هذه الاربعة فهذه دلالة الطيور عليه في الالهيات في العقول

الارواح

الارواح ثم قوله فضرهن اى ضمهن والضم جمع عن تفرقة وضم بعضها الى
بعض ظهرت الاجسام ثم اجعل على كل جبل وهو ما ذكرناه من الصفات
الاربع الالهية وهى اربع لشموخها وثبوتها فان الجبال اوتاد ثم ادعهن
يأتينك سعيا ولا يدعى الا من يسمع وله عين ثابتة فاقام له الدعاء بها
مقام قوله كن فى قوله انما قولنا لشئ اذا اردناه ان نقول له كن فيكون
فزاد يقينه وطمانينته بعلمه بالوجه الخاص من الوجوه الاحكامية ومن الوجوه
واتقوا الله ويعلمكم الله فمن يدعى علما لم يكن عندك بعلمك اياه الحق تشريفا
منحك اياه التقوى فمن جعل الله وقاية حجبه الله عن دوبة الاسباب بشهوده
فرأى الاشياء تصدر من الله وقد كان هذا العلم مغيبا عنك فاعطاك
العلم به زيادة الايمان بالغيب الذى لو عرض على اعلى العقول الروحية لم يقبله
فهذه فايدة هذا الحال ومن الفوايد ان تعلم ان حكم الاعيان ليس نفس الاعيان
وان ظهور هذا الحكم فى وجود الحق ونسب الى العبد بنسبة صحيحة فزاد
الحق من حيث الحكم حكما لم يكن عليه وزاد العين اضافة وجوده اليه لم يكن
يتصف به اولا فانظر ما اعجب حكم الفوايد وهذا عمت الفريقين فزادت
السعيد ايمانا وزادت الشقى رجسا ومرضا والله يقول الحق وهو
يهدى السبيل فاذا كانت لكم براءة من احد فقفوا حتى يحيره الموت
فعند ذلك يقع حد البراءة پس هركاه كه باشد شما را ارادة تبرا وبزارى
از اهل كتاب پس موقوف داريد ايشانرا تا حاضر شود مردن پس نزدان
حال واقع مشهود حديرا زنى ولا تبادروا الى التبرى منه فانه اعظم الكبائر
الكفر وجار من الكافر ان يسلم فاذا ابلغ الى منتهى الحيوة ولم يتب حاز حينئذ
البراءة منه والهجرة قائمة على حدها الاول وهجرت كردن در طلب دين خدا تا
برحد اول واى لما كانت حقيقة الهجرة لغة ترك فرمز الى اخر لم يكن تخصيصها
بهجرة الرسول صلى الله عليه وآله وسلم من مكة الى المدينة ومن تبعه مهاجرها

عن حدها اللغوى واذا كان كذلك كان مراده من بقائها على حدها الاول
صدقها على من هاجر اليه والى الاعيز من اهل بيته فى طلب دين الله كصدقها
على من هاجر الى الرسول صلى الله عليه وآله وسلم هركه بكى يافت ازين اولبا
يافت خدا يافت رسول خدا ما كان لله فى اهل الارض حاجة من مسلم
الاية ومعلها ما دام كه باشد مرخدايرا در اهل زمين حاجتى وطلبى
دين او را ازدين نهان كنند كان است واشكار اكنند كان است فما
بمعنى المدة اى والهجرة قائمة على حدها القائم الاول مما كان لله فى اهل
الارض ممن استرد دينه او اظهر حاجة واستعار لفظ الحاجة لطلبه
تعالى العبادة بالاوامر والنواهى لا يقع اسم الهجرة على احد الا بعد الهجرة فى
الارض فمن عرفها واقر بها فهو مهاجر واقع نيشود اسم هجرت برو مكر بانكه
الا بشناختن حجت در زمين يعنى امام وقت پس انكس كه شناخت
اورا واقرار كرد بدا او پس او هجرت كننده است واطلاق اسم الهجرة
على طالب الدين كاطلاقه على من ترك الحرام فى قوله صلى الله عليه وآله وسلم
المهاجر من هاجر ما حرم الله عليه فان قلت فقد قال صلعم لا هجرة
بعد الفتح حتى شفع عمه العباس فى نعيم بن مسعود الا تجمعى ان ليشتثنيه
فاستثناه قلت يحمل ذلك على انه لا هجرة من مكة بعد فتحها الى المدينة
وسلب الخاص لا يستلزم سلب العام ومقصوده عليه السلام من هذه
الكلمة الدعوة الى الدين وانتباسه منه ومن اهل بيته عليه السلام ولا
يقع اسم الاستضعاف على تلبسة الحجة وسمعتها اذ نرو وها قلبه وواقع
اسم استضعاف بركسى كه رسيده باشد باو احكام حجة الله فى الارض
يعنى امام وقت پس شنيدن او كوش او وحفظ كردن او ادراك او فالحجة
قول الامام فمن بلغته الاحكام من الامام فوعاها وفهمها واستكمل العمل
بما لم يصدق عليه اسم المستضعف كما صدق على من ذكر تعالى بقوله

الا المستضعفين الآية حتى يكون معذورا في ترك التفهم للاحياء والعمل
بها بل يواخذ على ترك العمل ويعاقب وان لم يكلف النهوض والمهاجرة
اليه وفي طلب الدين كما قال ان الذين توفيهم الملائكة ظالمي انفسهم قالوا
فيم كنتم قالوا كنا مستضعفين في الارض الآية ان امرنا صعب مستصعب
يعني كار ما يعني امامت وتائيد دين صعب است ما را وصعب است
بر خلق شعر راه دين داران پر از شور و شر است ذكر راه هر منكر كهتر
لي امرنا وشاننا صعب في نفسه مستصعب الورود على الخلق شعر
جوهر نوشان عمش داود ومعروف جنيد جان فروشان درش عمار وسلمان وبلال
من كتاب حقايق التفسير في قوله تعالى اني جاعلك للناس اماما قيل
الامام هو الذي يعاشر الناس على الظاهر ولا تؤثر ذلك فيما بينه وبين
ربه نسبة كالنبي صلى الله عليه وآله وسلم فانه مع الخلق على حد الابدان
وقائما مع الله على المشاهدة روي عن ابن عباس رض عن رسول الله انه
جاء ونحن نقرء عليهم سورة والصافات الى قوله فاستفتهم شهاب ثاقب
فجعل دموعه تجري على لحيته فقالوا له ما ابا القاسم امن خوف والذي بعثك
بكى فقال اي والذي بعثني بالحق انه يعيش على طريق مثل حد السيف ان
عنه هلكت ثم قراء ولئن شئنا لنذهبن بالذي اوحينا اليك ع
كار نرد يكان بغايت مشكلست ✻ هر كه رد اندش از آن خرم
كربدو رافتد فتد در چاه عم ✻ كرجه باتو شه نشيند بر زمين
خويش را بشناس ونيكو تر نشين ✻ واى بر آنها كه بر بام بلند
بخير مستى وجلدى ميكنند ✻ كربزير افتند اين مه نا كان
في مكانشان ماندونى جسم وجان لا يحملها الا عبد امتحن الله قلبه للايمان
حمل مستوانكرد انرا مكر بنده كه امتحان كرده باشد خداى تعالى دلها را
بايمان وفي الرسالة القشيرية سمعت الشيخ عبد الرحمن يقول سمعت

اباعلی الشبوی یقول رایت النبی صلی الله علیه وآله وسلم فی المنام فقلت
له روی عنك قلت سیبتنی سورة هود فما الذی شیبك منها قصص
الانبیا وهلاك الامم فقال لا ولکن قوله فاستقم کما امرت وقیل ان
الاستقامة لا یطیقها الا الاکابر لانها الخروج عن المعهودات و
مفارقة الرسوم والعادات والقیام بین یدی الله بحقیقة الصدق
فلذلك قال صلی الله علیه وآله وسلم استقیموا ولن تحصوا ولا یجب
حدیثنا الا صدور امینة واحلام رزینة ومنکحا ندبخ لهل بیت
الاسنهای امانت نکاه دارو عقلهای کران مایه باوقار ربا عی
نی هرکه حدیث وصل جانان داند درخلوت عشق راز پنهان داند
این درد دل از بوذر و بود در دارس قدر سخنت بلال و سلمان داند
روی عن ابن عباس انه قال قلت لرسول الله صلی الله علیه وآله وسلم یا رسول الله
احدث بکل ما اسمع منك قال نعم الا ان لا تحدث بحدیث لا یبلغ عقول
القوم ذلك الحدیث فیکون علی بعضهم فتنة وروی عن امیر المومنین ع
انه قال لو جمعت من خیارکم واحدثکم من العدوة الی العشی ما سمعت الا ما
ابو القاسم صلی الله علیه وآله وسلم لتحدثون من عندی وانتم تقولون ان
علیا من الکذابین وافسق الفاسقین اکوجرجیع خیار اصحاب درس
حکمت پیر بیاز ادب یاد بنی دبی فاحسن تادیبی کم استاد علم علمت علم
الاولین والآخرین ناست استفاده نموده اند اما او در مکتب خانه انسان
لقد کان لی عن رسول الله مجلس سر لم یطلع علیه احد غیری تعلم نموده
حافظ سر خدا که عارف عاشق بکس نگفت در حیرتم که باده فروش از کجا شنید
وروی عن امیر المومنین علی علیه الصلوة والسلام تسعین بابا من العلم
لم یعلم ذلك احدا غیری واذ عبد الله بن عباس مرویست که شبی با علی ابن
ابو طالب بودم تا در شرح باء بسم الله میکرد فرایت نفسی عند کالجرة

عند البحر العظيم انت بحر لا ساحل له كيف يستقصيك وصف القائل
وانشد الامام علي زين العابدين عليه السلام انى لاكتم من علمى جواهره
كيلا يرى الحق ذو جهل فيفتنا وقد تقدم فى هذا ابو حسن
الى الحسين واوصى قبله الحسنا يا رب جوهر علم لو ابوح به
لقيل لى انت ممن يعبد الوثنا ولاستحل رجال مسلمون دمى
يرون اقبح ما يأتونه حسنا وازامام صادق جعفر بن محمد باقر
عليهما الصلوة والسلام مروست كه نهينا عن اظهار هذا العلم
لغير اهله كما نهينا عن الزنا ولا اقامة لدين الله الا بهذا العلم وقال
رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم لو علم الناس ما فى بطن ابى ذر من
الحكمة لرجموه او لكفروه ولو علم ابو ذر ما فى بطن سلمان من الحكمة لرجمه
او لكفره يعنى اكر بدانند مردمان انچه دراندرون ابو ذر است از حكمت
بيشتر محمديه هراسيه او را سنكسار كنند يا كافر دانند واكر بداند ابو
انچه در بطن سلمان است از حكمت هراسيه او را سنكسار كند يا تكفير نمايد
وليكن حقيقت متكلم است وندامى كند كه لو علم سلمان ما فى بطن على بن
ابى طالب من الحكمة لرجموه او لكفروه اكر سلمان با اين تفوق در علم و
كه برمثل ابى ذر كه فايقست برا ناس اصحاب اكر بداند انچه در بطن على
ابن ابو طالب است از حكمت بيشتر اند از دار الحكمة وعلى بابها هراسيه
او را سنكسار كردى يا كافر دانستى يا انكه حكمت جميع حكماء بيشتر قطرة
دريا، حكمت علويه وترشح فيوض مرتضويه است عليه الصلوة والسلم
والتحيه فى كتاب لوامع التوحيد للشيخ السطاح قدس روحه العزيز روى
عن الحسن البصرى انه قال سالت حذيفة بن اليمان عن علم الباطن فقال
سالت رسول الله صلعم عن علم الباطن فقال علم بين الله عز وجل بينه وبين
لم يطلع عليه ملك مقرب فهذا العلم علم الولاية وخصوصيته المعرفة التى

انت صح

حضرة الله تعالى بها اقواما من عباده فاخذوا ذلك عن الله سرًّا والهاما
من غير واسطة ولا وسيلة تفضلا منه وموهبةً ولم ينل اهل الولاية
هذه الرتبة من سائر الناس بكثرة الصوم ولا بكثرة الصلوة و
لكن فضلوا بشيء كان في اسرارهم ولهذا العلم المستفاد من الغيب ظاهرٌ
وللظاهر باطنٌ وللباطن سرٌّ وللسر خبرٌ اما ظاهر علم الغيب ما اخبر الله
تعالى في كتابه من عجائب الآخرة التي يتعلق بها الايمان واما باطن علم
الغيب فهو ما انكشف لقلوب العارفين بنعت اليقين واما
سر باطن علم الغيب فهو ما يبهر لعقول المقربين من انوار المشاهدة
واما خبر ذلك السر فهو ما الهمه الله تعالى الى الروح الروحانية
من خصائص علم نفسه جل اسمه وما كشف لها من غرة ذاته وسناء صفاته
ولصاحب هذه الاسرار خطر عظيم في جميع معانيه حتى انه لو التفت الى
ما حصل له من اسرار الحق لسقط من درجته في حاله فافهم ان لكل كشف
من مكاشفة اهل صفوة الحق سرًّا هله والاخبار عن ذلك تعدٍّ وظلم
لان الله تعالى في قلوب انبيائه واوليائه وعلمائه وحكمائه من خصائص
اسراره ما لا خطر على قلوب الخلائق اجمعين وذلك امانات الله تعالى
اودعها الى خاصته احبته من النبيين والمرسلين والمقربين والعارفين
واطلعهم على بعض مكنون اسراره وكشف لهم عن حقيقة سر جبروته ونبههم
لخفي مكتوم انبائه فلم يطيقوا ان ينطقوا به عند غير اهله وان يعبروا به
عن مشكلات دقائقه ورموز حقائقه على اي وجه كانوا ولو ظهر بعض
اسرار الله تعالى عند الخلق لكفروا كلهم وهؤلاء يسقطون ببساطتهم
عن سر الحق عن درجاتهم وقوله عليه الصلوة والسلام ان امرنا صعب
اشارة الى هذا الامر ع كار منظوران بغايت مشكلست قال المحقق القونوي
في كتاب النفحات لله اسرار احجبها عن ارسل زمان الدعوة وحال البعثة

لكونها

لکونها یقتضی لذاتها تفرقة باطن الداعی عن اجتماعهم علی الدعوة وفوت رغبتهم
فی القیام بحقوقها وظائفها تمام اداء فرغبت وظیفة الدعوة وتقررت
احکامها فی اواخر عهد المرتضین من الرسل حینئذ یقوم الحق بها بالاسرار
لتحققهم بالکمال الموقف علی معرفتها وزوال الموجب للستر وهو اسرار
عرف به المصطفی صلعم وهی من انباء الصفوة من اشار لکنه لم یثبت
علی حصولها لمن یاتی بعده ولا جرا ایضا یعنی حق تعالی در اسرایت که مخبوب
کردانیده است از رسل در زمان دعوت رسالت وحال بعثت بر
خلق از برای بودن آن اسرار بالذات مقتضی تفرقه باطن دعوت
کننده از اجتماع هم او بر دعوة وبسیاری جد ورغبتا ودر قیام بحقوق
دعوة، و وظایف آن باز چون فارغ شد از وظیفه دعوت ومقرر شد
احکام آن در اواخر عهد برگزیدگان از رسل انکاه حق تعالی ایشانرا
عارف میکرداند بان اسرار از برای تحقق ایشان بکمالی که موقوف است بر
معرفت آن اسرار از برای زوال موجب سر آن اسرار بفراغ از وظایف
دعوت ومرجنا براست اسراری که عارف کردانیده است بان مصطفی
راصلی الله علیه وآله وسلم واز ان اسرار نصیب اهل صفوة امت
لکن تنبیه نفرمود آنحضرت عم بر حصول آن نیز واهل صفوت این بیت
صوفیه اند وعلة عدم الاخبار بمثل هذا مع احتیاده عماد وبر هو لیثوق
الرغبات علی الاستمال علی ما یقع به الاخبار فی الحالة الحاضرة ولا یفترق
البواعث والهمم لادراک تلک الامور فیفوتها التحقق بحظها من
الواردات الحاضرة ولا یصل الی تلک لعدم بلوغ اوانها فانها من خصائص
القرن الرابع وغیره من القرون ماعدا الاول لان الاعطیات الربانیة
تقسم علی اهل الاعصار انقسام الفواکه وغیرها من الارزاق النباتیة
والمعدنیة بحسب امزجة الفصول والاقالیم والادوار واهلها انقسام

لا یقبل الشکل ولا التقدم ولا التاخر والتغیر والتبدل فاعلم مولانا
افتاب امروز بر طرز دگر تابان شد ذرها بر رقص دیگرست و سر کرد ان شد
اذ و برای کفر و ایمان شهسواری تا طلقرا از کفر او در کوشش هر ایمان شد
مولانا نوبت کهنه فروشان در گذشت نوفروشانیم فاین بازار ما
انچه اول زهر بد تریاق شد هر چه آن غم بد کنون غمخوار ماست
شمس تبریزی بنور ذوالجلال در دو عالم مایه انوار ماست
مدرس عشق و مدرس ذوالجلال ما جو طالب علم و این تکرار ماست
ایها الناس سلونی قبل ان تفقدونی فلانا بطرق السماء اعلم منی
بطرق الارض ای مردمان سوال کنید از من پیش از انکه نیابید مرا پس
بدرستی که من براههای اسمان داناترم از من براههای زمین عطار
جواهر پرور دریحر جانم همیریزد سیاب از دیدبانم
بحکمت نوح گردون میشکافم که من حکمت ز نوح الحکمه دانم
بحکمت موی از هم میشکافم بدریای معانی کوه قافم
مرغ سخنم زاوج برین بگذشت وین کوهرین زظلمت زمین بگذشت
نشوان کردن چنین سخنی را تحسین کین شیوه سخن زحد تحسین بگذشت
صد دُر با شارتی بسفتیم و شدیم صد کل بعبارتی برفتیم و شدیم
کردانایی بلفظ منکر بندیش آن راز که ما برمز گفتیم و شدیم
قال الشارح اجمع الناس علی انه لم یقل احد من الصحابة سلونی غیر علی علیه
الصلوة والسلام از برای انکه دیگری در حرم کان لحم رسول الله لم
یطلع علیه احد غیری محرم نبود شاهد کل طادم معنی او رفت
در صلف قلزم تقوی او سفت بود ندد و کون سایلان در او
هر او بود که از جمله سلونی او گفت و من خطبائه علیه الصلوة و
السلام فی ذکر النبی ص قد حقر الدنیا و صغرها و اهون بها و

بدرستی که خوار و خوار داشت صلی الله علیه و آله و سلم دنیا را و خوار
و خوار کرد اینرا و را در نظر اهل او و سبک داشت او را و سبک کرد
او را نزد دیگران قصیدهٔ بردهٔ و را و در ترا بحبال الشیم من ذهب
عن نفسها فارادها ایما شمم و علم ان الله زواها عنه اختیارا و بسطها
لغیره احتقارا و دانست صلی الله علیه و آله و سلم که خدای تعالی قبض
کرده است دنیا را از او از برای اختیار و برگزیدن او و گسترانیده است
انرا از برای غیر او و از برای حقیر شمردن غیر فاعرض عن الدنیا بقلبه و
اماته ذکرها من نفسه پس اعراض کرد از دنیا بدل فارغ بحق انچنین
خوش و میرانید یاد او را از نفس نفیس خویش و احیان تعیب زینتها
عن عینیه لکیلا یتخذ منها ریاشا او یرجو امها مقاما و دوست داشت
صلی الله علیه و آله و سلم انکه غایب شود زینت دنیا از چشم او تا فرا
نگیرد از ان لباس نیکو یا امید ندارد در او محل اقامت بلغ عن ربه معذرا
و نصح لامته منذرا و دعا الی الجنة مبشرا ارسانید صلی الله علیه و آله و سلم
از پیغام کار خود در حالتی که عذر درست او رهنده بود و المعذر الذی الی
فی العذر فلا یلام بعده و نصیحت کرد امت خود را در حالی که پیم کننده
بود بعذاب موعود و دعوت کرد به بهشت در حالتی که بشارت دهنده
بود بخلود نحن بنجم النبوة و محط الرسالة و مختلف الملائکة ما یم
درخت نبوت و محل فرود امدن رسالت و جای آمدن فرشتگان و
معادن العلم و ینابیع الحکم و معدنهای علم و چشمهای حکمت ناصرنا
و محبنا ینتظر الرحمة و عدونا و مبغضنا ینتظر السطوة ماری
دهنده ما دوست ما مرجشم سیداود بخشایش خدای تو و عدو ما
دشمن دارنده ما انتظار میکشد شدة و سخطی و شقوة تالله لقد
بلغ الرسالات و اتمام العداة و تمام الکلمات بحد اسوکنده که او را

بتحقیق دانستهام رسانیدن رسالتهای الهی وکیفیت ادای آن بجا
فهم وتمام کرد انیدن وعدها وحق تعالی یا صلحا وتمام کلمهای وفا فی
بتفسیر وتاویل وعندنا اهل البیت ابواب الحکم وضیاء الامر ونزد ما
اهل بیت است درهای حکمت الهی وروشنی امور مشتبه در دین الا و
ان شرایع الدین واحدة وسبله قاصدة اگاه باشید وبدانید که قوانین
دین مقصد وغایت آن یکیست وراههای میانه افراط وتفریط استوا
لفظ الشرایع والسبل لقوانین الدین الالهیة لانهم موارد للخلق یعبرون
منها فوات العلم والحکمة من اخذ بها الحق وغنم ومن وقف عنها ضل و
ندم انکو که فرا کوفتها ازلاحق شد باهل هدایت وغنیمت یافت وانکو
که موقوف ماندند از ان گمراه گشت وپشیمانی کشید اعملوا الیوم تذخرو
لدالذخایر وسلی فیه السرایر عمل کنید از برای روزی که ذخیره کنند
از برای آن روز ذخیرها از اعمال صالحه ومنکشف شود در آن روز
امور مخفیه باطنیه در محفل قیمة ومن لم ینفعه حاضر لیته رای فی الحیوة
الدنیا نفاذ به عند حین الموت اعجز وغایبه اعوز وانکس که نفع ندارد
او را حاضر خود او در حیوة دنیا پس بعید آن از او در حین موت عاجز تر
باشد وغایب او دشوار تر در منفعت واتقوا نارا حرها شدید و
قعرها بعید وحلیتها حدید وبرسید از انشی که گرمی او سخت است
وعمق او دور است وزنبور او اهن است مثل سلاسل واغلاله
الا وان اللسان الصالح یجعله الله للمرء فی الناس خیر له من المال
یورثه من لا یحمده وبدان که فضل ذکر جمیل از برای فضل تحمیر سکوت
از احدای تعالی از برای شخص در مردم بهتر است او را از مالی که بمیراث و
کسی را که ستایش نکند او را وقد خطب به علیه الصلوة والسلام
اما بعد ایها الناس فانا فقات عین الفتنة اما بعد ای مردمان پس من

برکنم

برکند چشم فتنه را ای فتنة البصیرة و استعار وصف فقاء العین
لفتلة الطعام و ازالة شفتهم و لم یکن لبصیری علیها احد غیری و سزاوار نبود
کہ جواہ کند و ان یکی غیر من لان الناس کانوا لا یجاسرون علی قتال اهل
القبلة و لا یعلمون کیفیة قتالهم هل یجهزون بالکفادة اتباع مدبرهم
و الاجهاز علی جریحهم و سبی ذراریهم و اموالهم اذا بغوا امر الله حکم الخ حتی
اقدم علیه السلام علی قتالهم و قتلهم و علمهم کیف یصنع بهم او ما عرفهما
و استند کلها بعد از انکہ موج زد ظلمات ان و شد شد شود ان شان
استعار لفظ الغیهب لتلک الفتنة باعتبار التباس الحق فیها کما سلوی
متلان نفقد و فی پس پرسید از من از اسرار غیبیه و اسرار الهیه و وقایع
کونیه و صنایع ملکیه و ملکوتیه پیش از انکہ بیابم مرا شعر

مرغ سخنم ز اوج پروین بگذشت وین گوهر من ز فرط ثروین بگذشت
تو ان کردن چنین سخن را تحسین کین شیوه سخن ز حد تحسین بگذشت

فو الذی نفسی بیده لا تسالونی عن شیء فیما بینکم و بین الساعة و لا عن
فئة تهدی مائة و تضل مائة الا نبأتکم بناعقها و قائدها و سائقها
و مناخ رکابها و محط رحالها و من یقتل من اهلها قتلا و من یموت منهم
موتا لیس سوگند بانکس کہ نفس من بدست او ست کہ نپرسید مرا از چیزی
در انچہ میان شما و میان قیامت ست و نه از گروهی کہ هدایت نماید صد
مهتدی را و گمراه کند صد گمراه را الا کہ خبر دهم ترا از بانگ کننده شان
ایشان و از کشاننده ایشان و جای شتر خوابانیدن سواران ایشان
و محل انداختن بارهای ایشان و از انکہ کشته شود از اهل ایشان
کشته و انکس کہ بمیرد از ایشان مردنی ز ملک تا ملکوت حجاب برداریم
هر انکه خدمت جام جهان نما کند استعار او صفة الابل و لو احصاهن الناظر

والقايد والسابق والمناخ والركاب والرحال للفئة الهادية والمضلة و
المهدية والضالة باعتبار انقيادهم لدعاتهم ولو قد تقدم ذكرنا لكم
كوائد الامور وحوارب الحظوظ لاطرق كثيرة من السائلين وقل كثير من
المسؤلين واكر تحقيق نيابيد شما را وناقل شود بشما امور منكر وهر وكار
عظيم مهتم بهر انيه سر در پيش انداز ند بسيارى از سؤال كنند كان
وبد دل شوند بسيارى از سؤال كرده شد كان رفتيم ورنجانيد شفته
باانكه زصدهر يكى شفته نماند امنوس كه صدهزار معنى لطيف
از نا اهلى خلق كفته ناكفته نماند كلهاى حقيقت بر فتيم يكى
درهاى طريقت بنسفتيم يكى ازبسيارى كه داز دردل دادير
بسيار بكفتيم وبكفتيم يكى وذلك اشارة الى قلة المسؤلين او اقلصت
حرتكم وتمرت عن ساق وان كاهى باشد كه جامه دور بر كند حرت شما
ودامن بر زند از ساق استمار وصف التقلص وهو التقبض للحرب يلتحظ
لشبهها بالمجد فى السعى المشمر ثوبه وكانت الدنيا عليكم ضيقا يستطيلون
ايام البلاء عليكم وباشد ديار شما تنك در حالتى كه متطيل كنند دولت
بلد بر شما حتى يفيء الله لبقية الابرار منكم نافح وبايد خداى تعالى از براى
بكان از شما بقية الابرار من يسلم من دولة من فى دنيه ومن تولد من اهل
طاعة الله ان الفتن اذا اقبلت شبهت واذا ادبرت نهت بدر شى كه
فشها كاهى رو كرد شا بر حق است در اذهان خلق وهر كاه كه پشت كرده
تنبيه كنند كان است اذهان را وبر انكه فشه بوده است بعد از وقوع هرج و
مرج واضطراب امر بيكرن معقولات ومعرفت مدبرات ناشنا ايذى
مجهول در حالتى كه روآورده اند وشناخته شده اند ومعروف در حالى كه
كه پشت كرده اند نحن خمد الرياح نصين بلدا ونخطئ بلدا طوف
سيكنند مثل طوف كردن باد هاى بر سند بشهرى وسيكذرند از شهرى استعار

سف الحوم لدورانها الموهوم ووقوعها عن قضاء الله من دعاة الضلال
بلد دون بلد ملاحظة بشبهها بالطاير ومن خطبة له عليه
الصلوة والسلم يعرف بخطبة الاشباح وهي من جلايل الخطب روى
سعدة بن صدقة عن الصادق جعفر بن محمد عليهما السلام انه قال
خطب امير المؤمنين صلى الله عليه وآله بهذه الخطبة على منبر الكوفة وخطبه
رد امير المؤمنين صلوات الله عليه باين خطبه بر منبر كوفه رود ذلك ان مرد
اناه فقال له يا امير المؤمنين صف لنا ربنا لنزداد له حبا وبه معرفة فغضب
وان اين بود كه مردى امد نزد او پس گفت مرا ورا يا امير المؤمنين صفت
كن او را كن از براى ما پس وردكا را ما تا زياده شود ما را امر او را ومراد وستى و
دوستى او معرفت وشناسائى پس غضب عليه السلام وناد الصلوة جامعة
پس بغضب رفت آنحضرت عليه الصلوة والسلام وندا كرد كه الصلوة جامعة
فاجتمع الناس حتى غص المجلس باهله فصعد المنبر وهو مغضب متغير اللون
پس جمع شدند مردم تا پر شد مجلس باهل او پس بر بالاى منبر رفت واو
غضبناك ومتغير اللون بود فحمد الله سبحانه وصلى على النبي محمد صلى الله عليه
وآله پس حمد كرد خداى تعالى ودرود فرستاد بر نبى محمد صلعم ثم قال الحمد لله
الذي لا يقدره المنع ولا يكديه الاعطاء الجود بازكفت سپاس مر خداى را كه
منسوب باساك نميكردد انداورا منع عطا وكدا نميكردد انداورا بسيار
عطا كردن وبخشودن ومعنى لا يقدره لا يعسره ولا يكديه يعنى ان الله
تعالى لا يكدى بالمنع عن الاعطاء فهو في المنع ايضا معط ومعنى ذلك ان الله
حيث منع شيأ كان ذلك لارادة مدد من لطفه لا يتاتى ذلك الا بالمنع
للممنوع عنه قال تعالى ولو بسط الله الرزق لعباده لبغوا في الارض
وفي الحديث ان الله ليعطي من لا يصلحه الا المنع فعرفان منع الحق ايضا
مدد وعطاء فليس المنع اذن سكونيا عن العطاء بكون المنع مقرا له عز وجل

قال كلا نمد هؤلاء وهؤلاء من عطاء ربك وما كان عطاء ربك محظورا اذ كل معط مشفق
سواه از براى انكه هر عطا كننده كم كننده مال است غير او وكل مانع مذموم
ما خلاه وهر منع كننده عطا نكوهيده مكر اولان المنع على الوجه الذى شرح
لم يذم هو المثنان بفوايد النعم وعوايد المزيد والقسم اوست منت نهنده
بفايدهاى مترتبه بر نعمتها وبنعمتهاى عايده بشكر ده از براى مزيد شكر
وبرزقهاى قسمت شده العوايد النعم المشكورة بعد الابتداء فعوايد
النعم العطاء المبتدا به والعوايد العطايا المشكورة عقيب الابتداء واعا
قال بعوايد المزيد لان المزيد جزاء الشكر قال تعالى لئن شكرتم لازيدنكم
والقسم الارزاق المقسومة المقدرة فى علم الله تعالى ضمن ارزاقهم
ضامن شده رزقهاى انسان را او جعلها حقا على نفسه قال ع وما من دابة فى الارض
الا على الله رزقها وقدر اقواتهم وتعديد كرده قوتهاى انسان تعذر الاقوات
تعنين مقادرها وبنج سبيل الراغبين اليه والطالبين ما لديه ورونق
كرد طريق رغبت كنندگان باو وطلب كنندگان انچه نزد اوست وليس
بماسئل باجود من عالم يسئل وبنيت ما انچه سوال كرده شد بخشنده
از او وبانچه مسئول نشد جود او موقوف بسوال خلق بيت الاول الذى
لم يكن له قبل فيكون شئ قبله او ليست كه بيت او را چيزى باشد چيزى
پيش از او والاخر الذى ليس له بعد فيكون شئ بعده واخر نيست كه بيت
مر او را بعدى باشد چيزى بعد از او والرادع الناسى الاصاد اى لغت العهود
وانسان العين بعينها عن ان تحاله او تدركه وسنع وزرفرموده است مردمكها
ديدها از انكه برسد باو ياد دريابد او را وما اختلف عليه ده مختلف منه
الحال تختلف نشد بر او روزگار پس يا مختلف كرد از ان او را حال
ولا كان فى مكان يجوز عليه الانتقال وبنا شد او در مكانى تا جايز نيايد
بر او انتقال ولو وهب ما تشعث عنه معاد الجمال وصمك عنه

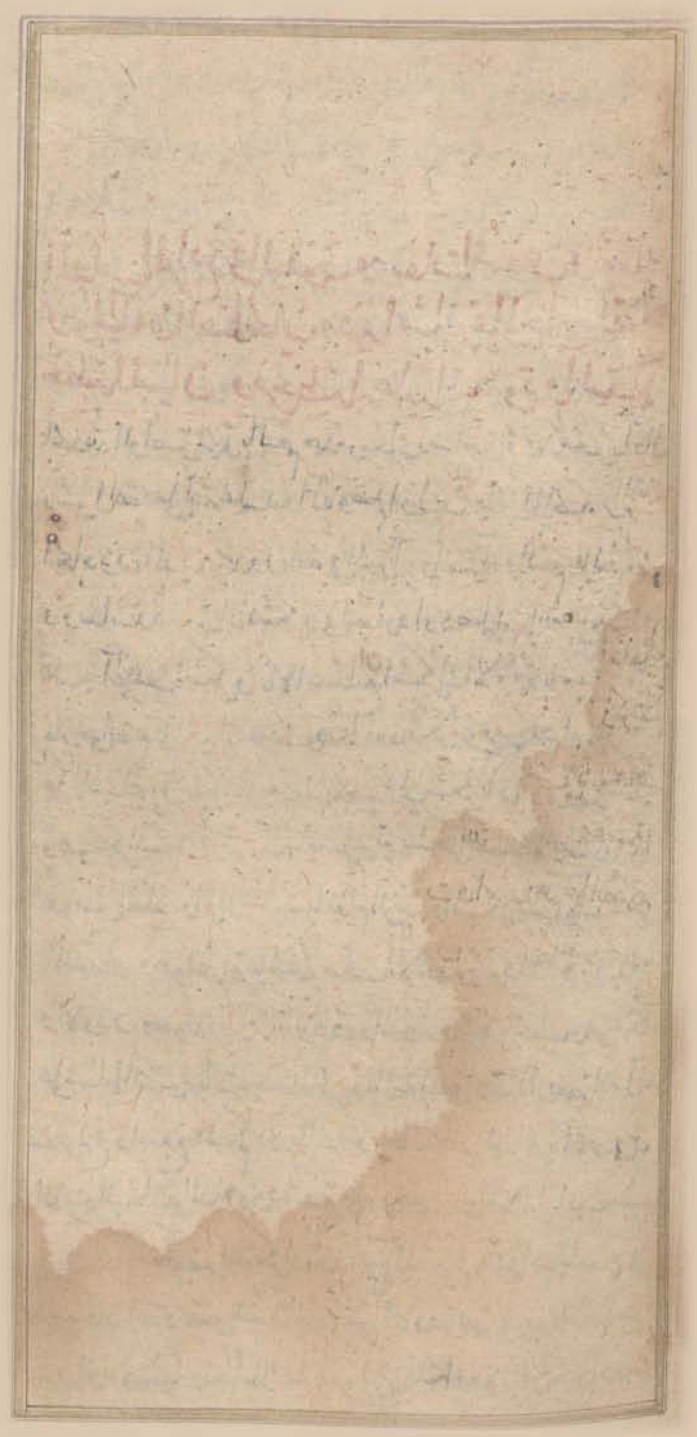
اصداف البحار واكريهشد انجه نفس زده است از او معدنهای کوهها
وانجه خنده زده است از او صدفهای دریاها ای تفرج عن الجبال
ویعبر عن کل تفرج وتفحص بالشفس قال تعالی والصبح اذا اشفس ای انفرج
والضحک ایضا قریب من ذلک یقال ضحک الروض اذا انفلق عن النبات
وهذا من افصح الکلام من فلز اللجین والعقیان ونثارة الدر وحصید
المرجان از کداز نده نقره وطلا وپاشیده در ودرودده مرجان فالاول
مما شفت عنه المعادن والآخران مما ضحکت عنه الاصداف ذکر المصروف
فی تفسیر قوله تع یخرج منهما اللولو والمرجان فقالوا اللولو کبار الجواهر
والمرجان صغارها وظن اکثر اصحاب اللغة ان قوله صغار الجواهر اشارة
الی صغر اجرامها ولیس کذلک هذا الذی یقال له البسد وهو من جواهر ثبت
فی البحر ومعنی صغر الجواهر فی صفة المرجان ندارة قدره بالنسبة الی اللولو
العظیم القدر ویدل علی هذا المعنی قول امیر المؤمنین حصید المرجان و
الدر لا یحصد بل الحصاد فی النبات والذی ینبت من جواهر البحر هو البسد
لا غیر علی انی لا انکر ان الحصید من کل شیء ما یصدر عنه ویتولد منه کحصائد
اللسان لکلماته الصادرة عنه ما اثر ذلک فی جوده ولا انفد ما عنده
جواب لو وهب است یعنی نکند آن تاثیری در بخشش او ونه بیشتر کردانیدن
انجه نزد اوست ولکان عنده من ذخایر الانعام ما لا تنفده مطالب
الانام وهر اینه باشد نزد او از ذخیرهای انعام انجه نیست نکرداند انرا
مقاصد جمیع الانام الجواد الذی لا ینقصه سؤال السائلین من الفیض وهو
النقصان ولا یبخله الحاح الملحین یعنی بدرستی که او بخشنده ایست
که کم نمیکرداند خزاین جود او را سؤال سائلان وبخیل نمیکرداند او را
الحاح وسبالغه وابرام الحاح کنندگان در سؤال فانظر ایها السائل
فیما ذلک علیه القرآن من صفته فاتم به واستضیء بنور هدایته فیما نظر کن

شفت عنه المجار ای ص

ای سائل بس انچه لالت کند ترا بران قرآن از صفت او پس اقتدا کن
وطلب دوشنی کن بنور هدایت او وما کلفک الشیطان علمه مما لیس
فی الکتاب فرضه ولا فی سنة النبی صلی الله علیه وآله وسلم وائمة الهدی
اثره فکل علمه الی الله سبحانه وانچه تکلیف کرده باشد ترا شیطان
علم انرا از انچه نیست در کتاب فرض او ونه در سنت نبی صلی الله علیه
وآله وسلم وائمه هدایت اثر او پس بگذار علم انرا بخدای تع فان ذلک
منتهی حق الله علیک پس بدرستی که ان نهایت حق خدایست بر تو واعلم
ان الراسخین فی العلم الراسخ فی العلم ای الثابتین المتصلین فیهم الذی
اغناهم عن اقتحام السدد المضروبة دون الغیوب الاقتحام الدخول
فی الشیء مع التشدد والتعسف والسدة کالقتاحول البیت الاقرار
فاعل اغناهم بجملة ما یحهلوا تفسیره من الغیب المحجوب یعنی وبدان که
راسخان در علم ایشان انانند که مستغنی کرده ایشانرا از دخول
بعنف در سدها زده شده از ورای عینها اقرار کردن ایشان بجمیع انچه
نمیدانند تفسیر انرا از غیب در پرده حجاب بمحض ایمان یعنی بر انچه در علم
وسوخ او اقرار و تصدیق است بما ورد عن الله تعالی جملة واحدة من غیر التعرض
عن تفاصیله مدح الله اعترافهم بالعجز عن تناول ما لم یحیطوا به علما بسبب
مدح فرمود خدای تعالی اعتراف ایشانرا بعجز از فراگرفتن انچه احاطه نکرده
بحقیقة علم آن وسمی ترکهم التعمق فیما لم یکلفهم البحث عن کنهه رسوخا
ونام نهاد خدای تع ترک کردن ایشان تعمق در انچه تکلیف نکرده است
ایشانرا بجستن کنه ان رسوخ کما قال تعالی والراسخون فی العلم یقولون آمنا به
قال ابن عباس ومجاهد والسدی لعقوهم آمنا به سماهم الله تعالی راسخین
فی العلم فرسخوهم فی العلم قولهم آمنا به ای بالمتشابه فی کتاب معالم التنزیل
فی تفسیر قوله تع وما یعلم تاویله الا الله والراسخون فی العلم قال اختلف العلماء

فی نظم هذه الآیة فقال قوم الواو وفی قوله والراسخون واو العطف یعلمون
تاویل المتشابه یعلم الله ویعلم الراسخون فی العلم وهم مع علمهم یقولون
آمنا به وهذا قول المجاهد والربیع وعلی هذا یکون قوله یقولون حالا
مغناه والراسخون فی العلم قائلین آمنا به وروی عن ابن عباس رض
انه قال یقول فی هذه الآیة انا من الراسخین فی العلم وقال مجاهد انا
ممن یعلم وذهب الاکثرون الی ان الواو فی قوله والراسخون واو
الاستیناف وتم الکلام عند قوله وما یعلم تاویله الا الله وهو قول
طاوس عن ابن عباس وقال ایضا انتهی علم الراسخین فی العلم بتاویل
القرآن الی ان قالوا آمنا به کل من عند ربنا ای المحکم والمتشابه وهذا
القول اقیس فی العربیه واشبه بظاهر الآیة ولا تقدر عظمة الله
سبحانه علی قدر عقلك فتکون من الهالکین وتقدر بمکن عظمة خدای بر
قدر عقل خویش پس باشی از هلاك شوندگان فان ابت نفسك ان
تقبل ذلك دون ان تعلم کما علموا فلیکن طلبك ذلك لتفهم وتعلم
پس اگر ابا کند نفس تو که قبول کنی ۱ مر او را انکه بدانی همچنان که دانستند
ایشان پس باید که باشد طلب تو مر او را بتفهم وتعلم قال الواسطی
الراسخون فی العلم هم الذین رسخوا بارواحهم فی غیب الغیب وسر
السر فعرفهم ما عرفهم واراد منهم من مقتضی الآیات ما لم یرد من
غیرهم وخاضوا بحر العلم بالفهم لطلب الزیادات فانکشف لهم من مذخور
الخزاین والحرون تحت کل حرف وایة من الفهم وعجایب الخطاب فاستخرجوا
الدرر والجواهر ونطقوا بالحکم وفی العرائس یقولون آمنا به ایمان شاهده
وحقیقة علم وعرفان مکاشفة والراسخون هم الذین انکشف لهم اسرار العلوم
اللدنیه وعجایب معلومات الاحق الخارجة عن الابصار الظاهرة فی
تفسیر بحر الحقایق ان الله تعالی قسم الکتاب علی قسمین قسم منه آیات

محكمات هن ام الكتاب ظاهر واضح تتنزل له فيه من شراب العوام والخواص
وقسم متشابهات غامض مشكل تاويله منه مشرب الخواص وخواص الخواص
الاختفاء الاسرار عن الاغيار والابتلاء فاما الذين في قلوبهم زيغ
البسته قلوبهم غطاء الريب وحرموا انوار الغيب وهم اهل الاهوا
والبدع فيتبعون ما تشابه منه ابتغاء الفتنة ليضلوا بافواههم
وابتغاء تاويله ليضل الناس بارائهم والفتنة اكبر من القتل واما
الذين ايدوا بانوار الفضل وجردوا عن اطمار الجهل وهم الراسخون
في العلم فيلقون السمع بحضور القلب فيما يسنح لفهومهم من لوايح التعريف
بلوامع انوار الحق مما لا يعلم تاويله الا الله وبتعريفه والراسخون
في العلم يقولون آمنا به بما شاهدوا من انوار الحق في تحقيق كل تاويل
من عند ربنا التعريف للتحقق والتفهم للتاويل وما يذكر الا
اولوا الالباب ففي التذكر اشارة الى ان العلوم التي تحصل للراسخين
في العلم من تاويل القران وغيره اعناهي من تعليم الله تعالى لهم في عهد
الميثاق اذ تجلى بصفة الربوبية للذرات واشهدهم على انفسهم
بشواهد الربوبية واولوا الالباب هم الذين اخرجوا في متابعة النبي
صلى الله عليه وآله وسلم من ظلمات قشور
وجودهم النفساني الى نور اللباب ٢
العلوم اللدنية التي تحصل
من لدن حكيم خبير
بلا واسطة
م باب العلم
والحمد لله
اولا واخرا

الباب الرابع في التقوى وصفات المتقين وسعادة الاولياء والصالحين وفيه اشارة الى جمل متعلقات خطبة البيان وفر خطبة له عليه الصلوة والسلم

الحمد لله الواصل الحمد بالنعم حمد من خداى رساننده حمد بنعمها قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم اول من يدعى الى الجنة يوم القيمة الحامدون الذين يحمدون الله في السراء والضراء والنعم بالشكر و رساننده نعمتها را بشكر و في اخبار داود صلوات الله على نبينا و عليه الهي كيف اشكرك وانا لا استطيع ان اشكرك الا بنعمة ثانية من نعمك فاوحى الله تعالى اليه اذا عرفت هذا فقد شكرتني ومن كلام امير المؤمنين عليه السلام من شكر الله سبحانه وجب عليه شكر ثان اذ وفقه لشكره وهو شكر الشكر في الرسالة القشيرية شكر العبد على الحقيقة انما هو نطق القلب واقرار القلب بانعام الرب والشكر ينقسم الى شكر باللسان وهو اعتراف بالنعمة بغاية الاستكانة والشكر بالبدن والاركان وهو الانصاف بالوفاق والخدمة وشكر بالقلب وهو اعتكاف على بساط الشهود بادامة حفظ الحرمة قال في العوارف قال بعض العلماء في قوله تع واسبغ عليكم نعمه ظاهرة وباطنة قال الظاهرة العوافي و الغنى والباطنة البلاوى والفقر فاهذه نعم اخروية لاجل ما يستوجب به من الجزاء وحقيقة الشكر ان يرى جميع المقضى له به نعما غير ما يضره في دينه فان الله لا يقضي للعبد المؤمن شيأ الا وهو نعمة في حقه فاما عاجلة يعرفها ويفهمها واما آجلة مما يقضي له من المكاره فاما ان يكون درجة

له اوتحيصا وتكفيرا فاذا علم ان مولاه انصح له من نفسه واعلم بمصالحه وان كل
ماسئه نعمة فقد شكر يعني اما ان يكون هذا المكروه درجة ان لم يكن له ذنب و
تحيصا وتكفيرا للذنوب ان كان له ذنب فطار جيذ زدشتهردم كجي رسد
يك بيك تلخي مرادي رسد جون شدم در نرفت بيت تو كي رسد تلخي مرا الذ
كرتوا در راه هم رنجت نسبيت توبقين ميدان كرم كنجت نبي است
كادتو بي بيت ورو افتاده است جون كني تو جون جنين افتاده است
بخكان جون سربنان اورده اند لقمهٔ بي خون دل كي خورده اند
تاكر برنان ونمك ننشسته اند بي جكرنان تهي نشكسته اند
قيل الشاكر الذي يشكر على النفع والشكور الذي يشكر على المنع والشاكر
الذي يشكر على العطاء والشكور الذي يشكر على البلاء قال المحقق الثوبني
في تفسير الفاتحة اعلم انه لما كان ظهور الحمد من الحامدين انما يكون في الغالب
بعد الانعام وفي مقابلة الاحسان وانهى ذلك الحمد الصادر من العارفين ٢
المخلصين لا في معرض امر مخصوص فان نفسي معرفتهم المستفادة من الحق
سبحانه بانه يستحق الحمد لذاته وما هو عليه من الكمال من اجل النعم واسناها
ولما يحل احد من ان يكون على احدى حالتين الراحة او التكدر وصح عند المحققين
ان الحق اعرف بمصالح عباده وارعاها لهم منهم لاجرم جمع سيد العارفين
والمحققين صلى الله عليه وآله وسلم حكم الحمد في قوله في السراء الحمد لله المنعم و
المفضل وقوله في الضراء على كل حال ثنيها على ان الحال الذي لا يوافق اغراضنا
وطباعنا لا يخلو اعن مصلحة او مصالح لا ندركها يعود نفعها علينا فلك الامور
وان كرهناها فلله فيها رحمة خفية وحكمة علية يستحق الحمد عليها وذلك القدر ٣
من الكراهة هو حكم بعض احوال الناس دمع الابتهاء الا لبقاء عنا في امور كثيرة
كما اخبر بقوله وما اصابكم من مصيبة فبما كسبت ايديكم ويعفو عن كثير
ويقول نبيه صلى الله عليه وآله وسلم في اخر حديث ابي ذر رضي الله عنه

روایة عن الله سبحانه وتعالی من وجد خیرا فلیحمد الله ومن وجد غیر
ذلك فلا یلومن الا نفسه فما من حال یکون فیه احد من العباد حتی
مکروهه الا والحق یستحق منه الحمد علی ذلك من حیث ما فی ضمنه من المصالح
التی لا یشعر بها کل احد عطار انجرد در صورت تو ار نجی نمود
در صفت بیننده دا کنجی نمود کو تو ار نجی رسد کز ار نجی
ان ز غرقست تی از خوار یی صد عنایت میرسد در هر دمت
هست ا احسان او بر عالمت محی نیاری یاد ا ز احسان او
محو بیند اندکی از رنج آن او این کجا باشد نشان دوستی
تیره مغزی یای نا سر پوستی ثم قال علیه الصلوة والسلم نحمده علی الابتلاء
کما نحمده علی بلائه ستایش میکنم او را بر الاء و نعماء او همچنانکه ستایش
میکنم او را بر بلاء او رباعی رنج تو بصد گنج نمی ارزد هم
ملك غم تو بملکت جم نرزد هم خون درد تو در زمانه کم خواهد بود
یك ساعت دردت بدو عالم ندهم نوش دو جهان را بمگس کی فروشم
تا بر دل من لذه آن نیش رسید جمیع الحمد علی البلاء اصلا فی النشیه
لان الابتلاء نعمة عظیمة فی حق اولیاء الله اقوی من النعم المشهورة عطار
جهانی خاك بر فرقی بساد کر او نبود بادو تو دلشاد
جوی غم از تو کو شادی نیابد که کر مرکشت از تو زندگانیت
الله المحمود فی کل فعاله کر هر دوست محمود دوست محمود است قال
ذو النون الرضا سرور القلب بمر القضاء وقال سفین عند رابعة اللهم
ارض عنا فقالت له اما تستحی ان تطلب رضی من لست عنه راض فسألها
بعض الحاضرین متی یکون العبد راضیا عن الله فقالت اذا کان سروره
بالمصیبة کسروره بالنعمة وقال رسول الله صلی الله وآله ان الله تعم
بحکمته جعل الروح والفرح فی الرضا والیقین وجعل الغم والحزن فی الشك

وان ز

والشخط
درویشی را دیدند که غرق میشد گفتند خواهی که برایی و نجات یابی گفت نه
گفتند میخواهی که غرق شوی گفت نه گفتند پس چه خواهی گفت مراد من در مراد
پوشیده است ان خواهم که او خواهد والعاشق الصادق من جعل اراده
مراده یا عمی پوشته زعشق دركشاكش باشم ودر غايت بخودی دراتش باشم
از من تو مراد من اگر بستانی وانگاه مراد من شوی خوش باشم
قال الشبلی بین یدی الجنید لاحول ولا قوة الا بالله فقال الجنید قولك
ذا ضيق صدر فقال الشبلی صدقت فقال الجنید فضيق الصدر ترك
الرضا بالقضاء والعوارف وهذا ما قاله الجنید رحمه بنیها من علی اصل
الرضا وذلك ان الرضا يحصل لانشراح القلب وانفساحه وانشراح القلب
من نور اليقين قال الله سبحانه وتعالى افمن شرح الله صدره للاسلام
فاذا تمكن النور من الباطن اتسع الصدر وانفتحت عين البصيرة وعاين
حسن تدبير الله فيشتغل الشخط والتضجر لان انشراح الصدر يتضمن حلاوة
الحب وفعل المحبوب بموقع الرضا عند المحب الصادق لان المحب يرى
ان الفعل من المحبوب بمراده واختياره فيفنى في لذة رؤية اختيار المحبوب
عن اختيار نفسه كما قيل وكلما يفعل المحبوب محبوب شعر

تلخ وشیرین جوهردوزو باشد زشت بنودهم نکو باشد
انکه از هر ضرب شمشیرش دمادم میرسد عاشقانرا صد حیات جاودان پیدا
انکه شکهای زعشق را بر عاشقان میکند دوشن بصد لطف وسان پیدا

قال في الفتوحات في باب الخامس والعشرون وما يراعلم ايدك الله ان الشكر
هو الثناء على الله بما يكون منه خاصة يصفه هو عليها من حيث ما هو
شكور ومن اسمائه الشكور والشاكر وقد قال لئن شكرتم لازيدنكم وهي
صفة يقتضي الزيادة من المشكور للشاكر وهي واجبة بالاتفاق عقلا
عند طائفة وشرعا عند طائفة فان شكر المنعم يجب عقلا وشرعا وما

بیت

وما سمى الله تعالى شاكرا لنا الا لمزيدة من العمل الذى اعطاه ان نشكرنا
عليه لتزيده منه كما يزيدنا نعمة اذا شكرنا على نعمه وآلائه ولا يصح الشكر
الا على النعم فتقطن النسبة الشكر اليه تعالى بنسبة المبالغة فى حق
من اعطاه من العمل ما تعين على جميع اعطائه وقواه الظاهرة والباطنة
فى كل حال بما يليق به فيشكره الحق على كل ذلك بالاسم الشكور وهذا من
خصوص اهل الله واما العامة فدون هذه الرتبة فى اعمال الحال والزمان
وجمع الكل فاذا اتوا العمل على هذه الحد من النقص لقيام الحد الاسم
الشاكر فهم على كل حال شكورون ولكن قال وقليل من عبادى الشكور
فهم خاصة الله الذين يرون جميع ما يكون من الله فى حقهم وحق عباده
نعمة الهية سواء سرهم ذلك ام ساءهم فهم يشكرون على كل حال وهذا
الصنف قليل بالوجود وبتعريف الله ايانا بقلتهم واما الشاكرون
من العباد فهم الذين يشكرون على المسمى نعمة فى العرف خاصة والشكر نعت
الهى ولفظى وعلمى وعملى فاللفظى الثناء على الله بما يكون منه على احد مما
تقدم والعملى قوله وجنان كالجواب وقدور راسيات اعملوا آل داود
شكرا وقليل من عبادى الشكور فهذا هو الشكر العملى وقوله واما
بنعمة ربك فحدث فهو موجه له وجه الى اللفظ وهو الذكر بما انعم الله
به علينا من النعم المعلومة فى العرف من المال والعلم فقد عرض نفسه لقصد
فى ذلك فيحمد به على القاصدين فيدخل فى الشكر العملى لان من النعم ما
يكون مستورا لا يعرفها صاحبها انه صاحب نعمة فلا يقصد فالاحدث
بما اعطاه الله وانعم الله عليه به قصد فى ذلك فلهذا امر بالحديث بالنعم
والتحدث بالنعم شكرا والاعطاء منها شكر على شكر فجمع بين الذكر والعمل
فيقول الحمد لله المنعم والمفضل واما الشكر العملى وهو حق الشكر فهو
ان يرى النعمة من الله فاذا راى بها من الله فقد شكره حق الشكور وهو

عن رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم ان الله اوحى الى موسى يا موسى اشكرني
حق الشكر قال موسى ومن يقدر على ذلك قال يا موسى اذا رايت النعمة
مني فقد شكرتني حق الشكر هذا حال من يرى النعمة ومن نعمته على عبده
ان يوفقه لبذل ما عنده من النعم على المحتاجين من عباده فيعطيهم بيده
حتى لا يده فهم ناظرون في هذه النعمة وهي دونهم ذلك التصريف
من عند الله في مرضات الله فيدخلون في حزب من شكره حق الشكر وهذا
هو اعلى الشكر فهو للشاكرين وهو هين على العارفين المجردين على اوصافهم
برد الامور الى الله وليس لهذا المقام نسبة العالم البرزخ انم المقامات
علما بالامور وهو مقام الاسماء الالهية فانها برزخ بيننا وبين المسمى
فلها نظر اليه مع كونها اسماله ولها نظر الينا من حيث ما تعطي ضيا
من الآثار المنسوبة للمسمى فنعرفه المسمى ونعرفنا واختلف اصحابنا في
الزيادة التي تعطيها الشكر هل هي من جنس ما وقع الشكر عليه او لا يكون
الامر فيهما واحدا فالمحققون يجعلونها من الجنس المشكور من اجله
وما لم يكن من جنسه فما هو من الزيادة التي اوجبها الشكر فهي جزاء وهي
الزيادة وما لم يقع عقب الشكر من النعم فهو من عين المنة وانما
قالوا ذلك لعدم معرفتهم بالمناسبة بين الاشياء التي اختارها الحكيم
سبحانه وقصد القائلون بهذا تنزيه الحق عن التقييد بل يعطي بما شاء
من غير تقييد فالمحققون اكثر علما منهم وهؤلاء في الظاهر انزه وفي المعنى
الكل سواء في تنزيه الحق والله الموفق وهو شفيعنا على هذه النفوس البقاء
عما امرت به السراع الى ما هيت عنه وطلب يارى سيكم او ابراين نفسها
در نك كنده از انجر ماموز شده بان شتابنده بسوى انجر نهى شده
ازان شعر نفس شوم احول وهم اعور ست هم سبك وهم كاهل جهم كاهلست
در حساب يك جوى نهاز خرام موى بشكاف بطراري مدام

لیلۃ در دین چون خولیش احمدی خالد بر فرقت کہ بس نزدیک آمدی
و فی الحدیث القدسی یا داود تقرب الی بعبادۃ نفسک و تستغفرہ عما
احاطت بہ علمہ و احصاہ کتابہ و طلب مغفرت میکنم او را از انچہ احاطہ کردہ
باو علم او و شمردہ او را کتاب او و علم غیر قاصر و کتاب غیر مغادر علم
تمامی بقصور و کتابی وافی غیر تارک لاغادر صغیرۃ و لا کبیرۃ الا احصاہا
و نومن بہ ایمان من عاین الغیوب و وقف علی الموعود و ایمان من جاهد بہ
با و ایمان کسی کہ معاینہ بیند مغیبات را و مطلع باشد بر موعود خدای
تعالی از احوال اخرت قال الامام الصادق علیہ و علی ابائہ الصلوٰۃ و السلم
فی قولہ تع ھو الذی انزل السکینۃ فی قلوب المومنین لیزدادوا ایمانا مع
ایمانہم سمعت الجد لیصلوا الی الایقان و الی مشاهدۃ بعین القلب
فکانت ھذہ المعرفۃ زیادۃ علی المعرفۃ الاولی تما غاب عن العیان بمشاهدۃ
القلوب بالایقان یعنی اول ایمان علم الیقین است و بسکینہ زیادہ
میشود معرفت بر معرفت پس علم الیقین میکردد عین الیقین بمشاهدۃ
قلوب جانجہ شیخ الطائفہ گوید حق الیقین انست کہ متحقق شود عبد
بان و این بانست کہ مشاهدہ کند غیوب را جانجہ مشاهدہ کند
ایمان پس حکم کند بر غیب و جزو ھذا غیب و قیل الیقین دویۃ العیان
بقوۃ الایمان و قالہ الصلوٰۃ و السلام لذعلب الیمانی و قد سالہ
ھل رایت ربک فقالہ لا ازاہ العیون بمشاهدۃ العیان و لکن
رایتہ القلوب بحقایق الایمان یعنی نور ایمانست کہ قوت میکردد بصفا
اندرون و رفع حجب تا ببیند حقیقت خود میرسد او را علم الیقین بعین
الیقین و از عین الیقین بحق الیقین کہ کمال اخلاص و صرافت حقیقت
ایمانست و لذا قال علیہ الصلوٰۃ و السلم ایمانی فی اخلاصہ الشرک
و تعینہ الشک ایمانی کہ بیقین کند خلوص و صرافتش و شایبہ

شرك داو كمال تقين او شبهه وشك داو ان محمدا عبده ورسوله وانكه
محمد بنده اوست وفرستاده او شهادتين نقضان القول وترجمان
العمل وگواهي كه اعانت ميكنند قول را وبلند ميگرداند عمل را ثقل تقول
بيرسد لاتخف ميزان توضعاف فيه ولا يثقل ميزان ترفعان سه سبك
نميشود تراد وچيز كه بهندان دو گواهي دروگران نكرد ميزاني كه بر
دارندان دو ازو او بوصيكم عباد الله بتقوى الله التي هي الزاد وبها
المعاد زاد مبلغ ومعاد منجح وصيت ميكنم شمارا اي بندگان خدا
بترس از خداي كان توشه است وبا است بازگشت توسرسانند
بمقصد وبازگشت حاجت برارنده دعا الى اسمع داع اي اسد هم
اسماعا للخلق وتبليغا وهو رسول الله صلى الله عليه واله وسلم ودعا
خير داع دعوت كرد خلايق را بتقواي شنواننده ترخواننده ومحافظت
كرد انرا بهترين محافظت كننده يعني رسول الله صلى الله عليه واله
وسلم فاسمع داعيها وفاز واعيها پس بشنوايند خلايق را داعي بتقوى
وفايز شد نگاه دارنده تقوى عباد الله ان تقوى الله حمت اولياء الله
محارمه والزمت قلوبهم مخافته اي بندگان خداي بترسيد كه ترس از خداي
نگاه داشته است دوستان خود را از محرمات او ولازم كرده است
دلهاي ايشان را خوف او حتى اسهرت ليالهم واظمات هواجرهم تا في خواب
كرده است شبهاي ايشان در قيام بصلوة وتشنه كرده است
گرماهاي روزها در صيام ونسبة السهر الى الليالي والظماء الى الهواجر
مجازا قامة الظرف مقام المظروف المفعول به مبالغة كقولهم نهاره
صائم وليله قائم فاخذوا الراحة بالنصب والري بالظماء پس فراگرفتند
راحت را بنصب دنيا وسيراب رحيق اجوف بتشنگي در دنيا امام
يحيى ناطق جعفر صادق عم سماد بود سيفرمود اللهم اجعل الحاديا ولا تجعل

غضبا کنند شفا نمیخواهی گفت نر اللحوف بمن یعنی خیره اولی من البقاء
مع من لا یوثق شره واستقربوا الاجل فبادروا الفصل نزدیک شمردند
شمردند اجل را پس بیشتی کردند بعمل وکذبوا الامل فلاحظوا الاجل
وتکذیب کردند امل را پس ملاحظه کردند اجل را روی فلاحظوا بالفاء
والاشبه الواو او لترتب تکذیب علی ملاحظة الاجل دون العکس
ویحتمل الفاء لافادة الملازمة من تکذیب الامل وملاحظة الاجل
دون العکس وترتب تصور کل منهما علی تصور منهما فی الذهن ثم ان
الدنیا دار فناء وعناء وغیر وعبر باز بدانکه دنیا خانه فنا شدن
وعنا ومشقت کشیدن وتغیرات احوال واوضاع وبندها کردن
من الفناء ان الدهر یوتر قوسه لا تخطئ سهامه ولا توسد احدا بس
از فنا ستکه دهر زه بر کمان خود کرده خطاب نمیکند تیرهای او وروی
بهبود ندارد جراحتهای مرمی الحی بالموت والصحیح بالسقم والناجی
بالعطب مرا ندارد زنده را بمرگ وتن درست را بیماری اکل لا یشبع
ولا ینفع خورده ایست که سیر نمیشود وآشامیده ایست که سیراب
نمیشود ومن الفناء ان المرء یجمع مالا یاکل ویبنی مالا یاکل یعنی
واز عنا ومشقت دنیا انست که شخص جمع میکند انچه نمیخورد وبنا
میکند انچه ساکن نمیشود دران ثم یخرج الی الله لا بما لا عمل ولا بناء
نقل باز بیرون میرود از دنیا بسوی خدای تع وحال انکه نه مالی حمل
کرده ونه بنائی نقل کرده عطار پاک دینی گفت این نکو مثل
کانکه دنیا جمع کرد او شد جمل جمع مال کرد بخاسته را مدام
کرد میکرد انرا برده و ام در حیران بود بسته او
دل بیان سر کین نصد جان بسته او چون بکرد انکه از پس کرد پیش
تا در آرد برد رسوراخ خویش آن متاع او کو بیند کسی

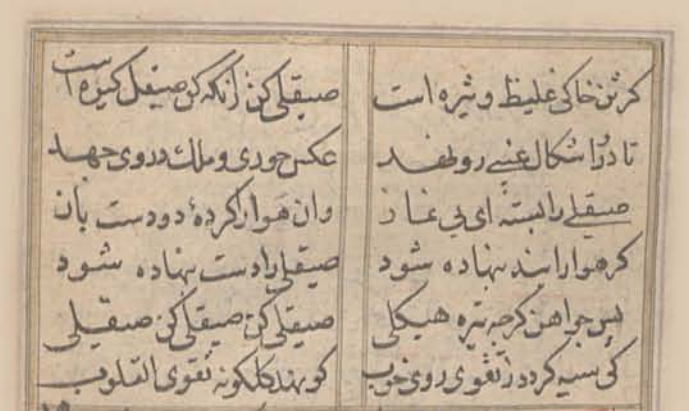
مهتر از سوداخ او باشد بسی جون دران دوزن نگنجد آن متاع
بر در دوزن کند ترا وداع آن هر جان کنده بگذارد برون
پس شود او اندرون روزن دوزن هر چه کرد اورده باشد خد کاه
جمله بگذارد سوید در خاک راه این سال آدمی و مال او
روشنت کرد و از اینجا حال او انک عمری سیم و زر آرد بجنگ
جمله بگذارد دود در کور شک ای همتا از جعل کم آمده
نام جسته ننگ عالم آمده ترک دنیا کبر و کار مرگ ساز
راه پس دورست وه را برگ ساز زانکه کرد نیا همه بر هم بهم
باز مانی عاقبت دست تهی ومن عبرها انک تری المرحوم مغبوطا
والمغبوط مرحوما و از عبرات او انکه می بینی تو فقیر ذلیل مرحوم را
غنی عزیز مغبوط و بالعکس یعنی غنی عزیز مغبوط را فقیر ذلیل مرحوم
لیس ذلک الا بعماد ذل ای عن المغبوط او بوساتر ل بالمغبوط نیست
آن الا بقضی که زایل شده از مغبوط که با و نازل شده ومن عبرها ان
المرء یشرف علی امله فیقطعه حضور اجله و از عبرهای او انست که شخص
برآرد روی و امل او و پس برد او را ازان رسیدن اجل او فله امل
یدرک ولا موءمل یترک سبحان الله ما اعز سرورها و اطمار بها و
اصحی منها پس سبحان الله چه فریبنده است شادیهای او وچه
تشنگ آورست سرابی او وچه کرمست سایهٔ او لا جاء یرد ولا ماض
یرتد نه آینده ایست که باز پس میرود و نه رونده ایست که باز پس
می آید سبحان الله ما اسرع الحی من المیت للحاقه به و ابعد المیت من الحی
لانقطاعه عنه پس سبحان الله ما اقرب الحی من المیت اللاحق به و ابعد
المیت من الحی لانقطاعه عنه پس سبحان الله چه نزدیک است حی بمیت از
برای رفتن از پی او وچه دورست میت از حی از برای منقطع شدن

ازاوانه ليس شئ يشتر الا عقابه وليس شئ بخير من الخير الا وثوابه
ونيت هيچ بدترين بدها الا عقاب وعذاب او ونيست خيرى نيكتر
ترين نيكها الا ثواب او يريد الخير والشر المقصورين بالقياس
الى شرور الدنيا وخيراتها ويحتمل ان يريد الشر والخير المطلقين لبيان الغرض
اذ يقال هذا اشد من الشديد وكل شئ من الدنيا سماعه اعظم من عيانه
وكل شئ من الاخرة عيانه اعظم من سماعه وهر چيز از دنيا شنيدن آن عظيمتر
از ديدن او وعيانيه وهر چيز از آخرت معاينه او عظيمتر است از
شنيدن او فليكفكم من العيان السماع ومن الغيب الخبر پس بايد كه كفايت
كند شمارا از عيان امور آخرة واز غيب امور آخرت خبر ازان واعلموا
ان ما نقص من الاخرة وزاد في الدنيا وبدانيد كه آنچه كم شد در دنيا و
افزوده در آخرة مثل زكوة وجهاد بهرات از آنچه كم شد از آخرت وافزود
در دنيا فكم من منقوص رابح وربح حاضر جبيانى نقصان زده
سود كننده است وزيادتى رسيده زيان كننده ان الذى امرتم به
اوسع من الذى نهيتم عنه بدرستى كه آنچه امر كرده اند شمارا بان وسيع
تر است از آنچه نهى كرده اند شمارا ازان وما احل لكم اكثر مما حرم عليكم
وآنچه حلال كرده اند بر شما بيشتر است از آنچيزى كه حرام كرده شده بر
شما فذروا ما قل لما كثر وما ضاق لما اتسع پس برهانيد آنچه كم است
از براى آنچه بسيار است وآنچه مضيق است از براى آنچه وسيع است
قد تكفل لكم بالرزق وامرتم بالعمل بدرستى كه ضمان شما شده است
بروزى وامر كرده اند شمارا بعمل فلا تكون المضمون لكم طلبه اولى بكم
من المفروض عليكم عمله پس بايد كه نباشد آنچه ضمان شما شده اند طلب
آن كه اولى باشد بالشد بشما از آنچه فرض كرده اند بر شما عمل آن عن رسول الله
صلى الله عليه وآله وسلم من توكل وضع ورضى اباه الله الرزق بلا طلب

وكان الذى فرض عليكم قد وضع عنكم وكويا انجه فرض كرده اند بر شما بتحقيق
وضع كرده اند از شما فبادروا العمل وخافوا بغتة الاجل پس مبادرت كنيد
وبيشى جوييد بعمل وبترسيد از ناكاه در آمدن اجل فانه لا يرجى من رجعة
العمر ما يرجى من رجعة الرزق پس بدرستى كه اميدى نيست از بازكشتن
عمر انجه مى داشت از بازكشتن رزق ما فات اليوم من الرزق يرجى غدا
زيادته وما فات امس من العمر لم يرج ثم ترج اليوم رجعة انجه فوت شد
از رزق اميد هست بزيادة ان در فردا وانجه فوت شد دى از عمر اميدى
نيست ببازكشتن ان امر ورا الرجاء مع الحابى واليأس مع الماضى اميد ما
بود يعنى رزق ونا اميدى باكذشته است يعنى از عمر فاتقوا الله حق
تقاته ولا تموتن الا وانتم مسلمون يعنى بترسيد از خداى تعالى انجنان
حق ترسيدن اوست ومميريد مكر دران حال كه شما مسلمان باشيد
فى الرسالة القشيرية جاء فى تفسير قوله تعالى اتقوا الله حق تقاته ان يطاع
فلا يعصى ويذكر فلا ينسى ويشكر فلا يكفر قال ذو النون التقى من لا يدين
ظاهرا بالمعارضات ولا باطنه بالعلاقات ويكون واقفا مع الله موقف
الاتقاء وقال الحريرى من لم يحكم بينه وبين الله التقوى والمراقبة لم يصل
الى الكشف والمشاهدة مروى است كه بعضى از اصحاب بنزد رسول الله امدند
وكفتند يا رسول الله من اعلم الناس فقال صلى الله عليه وآله وسلم العاقل
پس كفتند من اعبد الناس قال صلعم العاقل باركفتند من افضل الناس
قال العاقل پس كفتند ليس العاقل من تمت مروته وظهرت فضائحه
وجادت كفه وعظمت نزلته فقال صلى الله عليه وآله وسلم وان كل ذلك
لما متاع الحيوة الدنيا والاخرة عند ربك للمتقين ان العاقل هو المتقى

شعر

چون كه تقوى يافت دود ستهواج كى شايد هرد ودست عقل را
صيقل عقلت بدان داد ست حق كز برو مرويش شود دل نه اورق

کز تن خاکی غلیظ و تیره است | صیقلی کن زانکه کن صیقل کیر است
تا درو اشکال غیبی رو نهد | عکس حوری و ملک در وی جهد
صیقلی را بسته ای دی غاز | وان هوا را کرده دود دست باز
کز هوا را بند نهاده شود | صیقلی را دست نهاده شود
پس جواهر کرچه تیره هیکلی | صیقلی کن صیقلی کن صیقلی
کی سیه کردد ز تقوی روی خوب | کو نهد کلکونه تقوی القلوب

ع العوارف قال الله تعالی واتقوا الله ویعلمکم الله منفی بحق تقوی فرماید بحق رهاوت در دنیا جوی باطن او صافی کست وانید دل او بنجلی سنه اورا بجزی از لوح محفوظ مقابلتی دراقد و بصفای باطن امهات و جمل علوم و اصول ان اذان دران دریابد پس سهی اقدام علما در علوم اشیان و فائده هر علمی بنداند اما علوم جزوی در تنوین متجزیست و تعلم و تعلیم و ممارست انرا توانند یافت شعر خورد کاریهای علم هندسه | بانجوم علم طب و فلسفه که تعلق با همین دنیا سفلی دارد مهندس آسمان بر شمرد
این همه علم سبای اخر است | که عماد بود کاو و اشتر است
بهر استیفای حیوان چند روز | نام او کرد از کیان رموز
قیل التقوی علی وجوه للعامه تقوی الشرک و للخواص تقوی المعاصی و للانبیاء تقوی التوسل بالافعال والانبیاء تعواهم منه الیه وهم مرتبه ازم است تقوا فرمانیست قال الله تعالی ان تتقوا الله یجعل لکم فرقانا قال سهل نورا فی القلب یفرق بین الحق و الباطل وقال الجنید فی هذه الایه اذا اتقی العبد ربه جعل له تبیانا یتبین به الحق من الباطل وهذه نتیجه التقوی ای اکتب بتقواه معرفه التفرقه بین الحق والباطل بدانکه تقوی علم آن اتقا و احتراز از نواهی الهی است و تقوی خواص و آن احتراز است از اسناد کمالات و افعال و صفات بنفس خویش و تقوی اخص خواص از

کمال انقطاع از اثبات وجود غیر است باوجود حق تعالی فعلاً وصفةً وذاتاً
واین مرتبت تقوی لله است واما تقوی بالله وفی الله عبارت است از ابقاء
بعد از فنا وهر مرتبه از مراتب تقوی مر او را فنائی است که لازم اوست
واعظم فرقانات انست که باسد در مقام فرق ثانی ولا یعرف هذا
الفرقان الا من کان قرانا فی نفسه کذلک فی الفتوحات شعر

مغنی قرآن ز قرآن برس و بس ور کسی کانش ز دستاندز هوس
پیش قرآن کش قربانی و بپت تا که عین روح او قربان شود ست
روغنی کو شد غذای کل بکل خواه روغن بوی کن تو خواه گل

ولذا قال علیه السلام انا کلام الله الناطق انا ترجمان وحی الله انا
خازن علم الله ووحدث العدسی سماه الله تعالی بالکلمة التی الزمها
المتقین کما روی الحافظ ابو نعیم فی کتاب حلیة الاولیا عن ابی بریرة الاسلمی
قال قال رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم ان الله عز وجل عهد الی
فی علی عهدا فقلت یا رب بینه لی فقلت سمعت فقال ان علیا
رایة الهدی وامام اولیائی ونور من اطاعنی وهو کلمة التی الزمتها
المتقین من احبه احبنی ومن ابغضه ابغضنی فبشره بذلک فجاء علی
فبشرته فقال یا رسول الله انا عبد الله وفی قبضته فان یعذبنی فبذنبی
وان یتم الذی بشرتنی به فالله اولی به قال صلی الله علیه وآله وسلم فقلت
اللهم اجعل قلبه واجعل ربیعة الایمان فقال الله تعالی قد فعلت
به ذلک ثم انه رفع الی انه سیخصه من البلاء بشیء لم یخص به احدا من اصحابی
فقلت یا رب اخی وصاحبی قال ان هذا شیء قد سبق انه مبتلی ومبتلی فاعلم
علمک الله ان قوله تعالی الحبیبه علیه الصلوة والسلام مسافهانشان
حبیب حبیبه علی علیه السلام وهو الکلمة التی الزمها المتقین وقوله
فی قرآن قدیمه والزمهم کلمة التقوی یدل علی ان حقیقة التقوی له علیه السلم

ومنه يصلى الى كل من الزمهم الله تعالى و اثبتهم كلمة التقوى في
هذه الاية وهم خواص اصحاب رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم
قال سهل خير الناس المسلمون وخير المسلمين المؤمنون وخير المؤمنين
العلماء وخير العلماء الخايفون وخير الخايفين المخلصون وخير المخلصين
المتقون الذين وصلوا اخلاصهم وتقويهم بالموت وهم اصحاب المصطفى
عليه وعليهم صلوات الله وسلامه لقول الله تعالى والزمهم كلمة التقوى
روى عن السفي في الكتاب المذكور انه قال قال رسول الله صلى الله عليه
وآله وسلم مرحبا بسيد المسلمين وامام المتقين فقيل لعلي فاي شئ كان
من شكرك قال حمدت الله عز وجل على ما اتاني وسالته الشكر على ما اولاني
وان يزيدني مما اعطاني فهو عليه السلام عمل بما قال الله تعالى ان اكرمكم
عند الله اتقكم حقيقة الكرامة له كما ان حقيقة التقوى له وبهذا يتبين
سيادة المسلمين وامامة المتقين في فصوص الحكم يقول ابو يزيد رحمه الله
في هذا المقام لو ان العرش وما حواه مائة الف مرة في زاوية من
زوايا قلب العارف ما احس بها وهذا وسع ابي يزيد في هذه الاسم
يعني او جبر از وسع قلب خود سيد هدر وسع مرتبه قلب بالمرة لو ان
ما لا تناهي وجوده بتقدير انتهاء وجوده مع العين الموجدة له في زاوية
من زوايا قلب العارف ما احس بذلك في علمه از براي انكه قلب عارف
تجلي اسم الواسع است وعدم احساس از براي اشتغال قلب است بحق تعالى
وعدم احساس نيز از براي فناي قلب است از براي انكه تجلي بوحدت و
قهر موجب ان ميشود نه بواسع علم وايضا اين سعه قلب بعد از فنا و در
حق است وبقاء باو مرة اخرى فلا سبيل على الفناء حينئذ فانه قد
ثبت ان القلب وسع الحق ومع ذلك ما اتصف بالري فلا اشد ولا اروى
وجرا مرتوى نميشود قلب عارف با انكه حق تعالى بتجلي غير متناهي در فقره جميع اسماء

عالم

وصفاته بقلب کامل بلکه در هر انی از آنات باسمی از اسماء وصفتی از صفات
وهریك از این تجلیات معد قلبست بتجلی دیگر پس قلب طالب از تجلی می کند
از حق تعالی باستعدادی که از این تجلی سوق بتجلی اتی کسب کرده فلا
یرتوی ابدا ﴿ کغنم به بیمنت مکرم دردا شتیاق ساکن نشود بدیدو شائقی
شربتا لحب کاسا بعد کاس فما نفد الشراب ولا رویت بالوهم یخلق
کل انسان ما لا وجود له الا فیها وهذا هو الامر العام مجملا نحو کسی
تخیل کند صورت محبوب غایب از و تجلی قوی وظاهر شود صورت
محبوب در خیال او و مشاهده کند والعارف یخلق بهمته ما یکون
له وجود من خارج محل الهمة ولکن لا تزال الهمة یحفظه ای ذلك المخلوق
فلا تؤدوها ای لا تثقل الهمة حفظه ای حفظ ما خلقته فمتی طرء علی العارف
غفلة عن حفظ ما خلق عدم ذلك المخلوق از برای انعدام معلول بانعدام
علة الا ان یکون العارف قد ضبط جمیع الحضرات وهو لا یغفل مطلقا
بل لا بد له من حضرة یشهدها فاذا خلق العارف بهمته ما خلق وله هذه
الاحاطة ظهر ذلك الخلق ای المخلوق بصورته وصارت الصور تحفظ
بعضها بعضا فاذا غفل العارف عن حضرة ما او حضرات وهو شاهد
حضرة من الحضرات حافظ لما فیها من صور خلقه انحفظت جمیع الصور
بحفظ تلك الصورة الواحدة فی الحضرة التی ما غفل عنها از برای انکه
هر موجود خارجی لا بد است که او را صورتی باشد ولا در حضرت علمیه
وثانیا در حضرت عقلیه قلبیه وعجبین در نفسیه لوحیه وسماویه وعنصریه
پس اگر همت عارف حافظ صورتست در حضرتی از حضرات علویه
محفوظ می ماند آن صورت در حضرات سفلیه از برای انکه روح صور
سفلیه اوست واگر همت عارف حافظ صورتست در حضرات سفلیه
محفوظ ماند در حضرات علویه واگر همت او غافل باشد از آن از برای

شدم

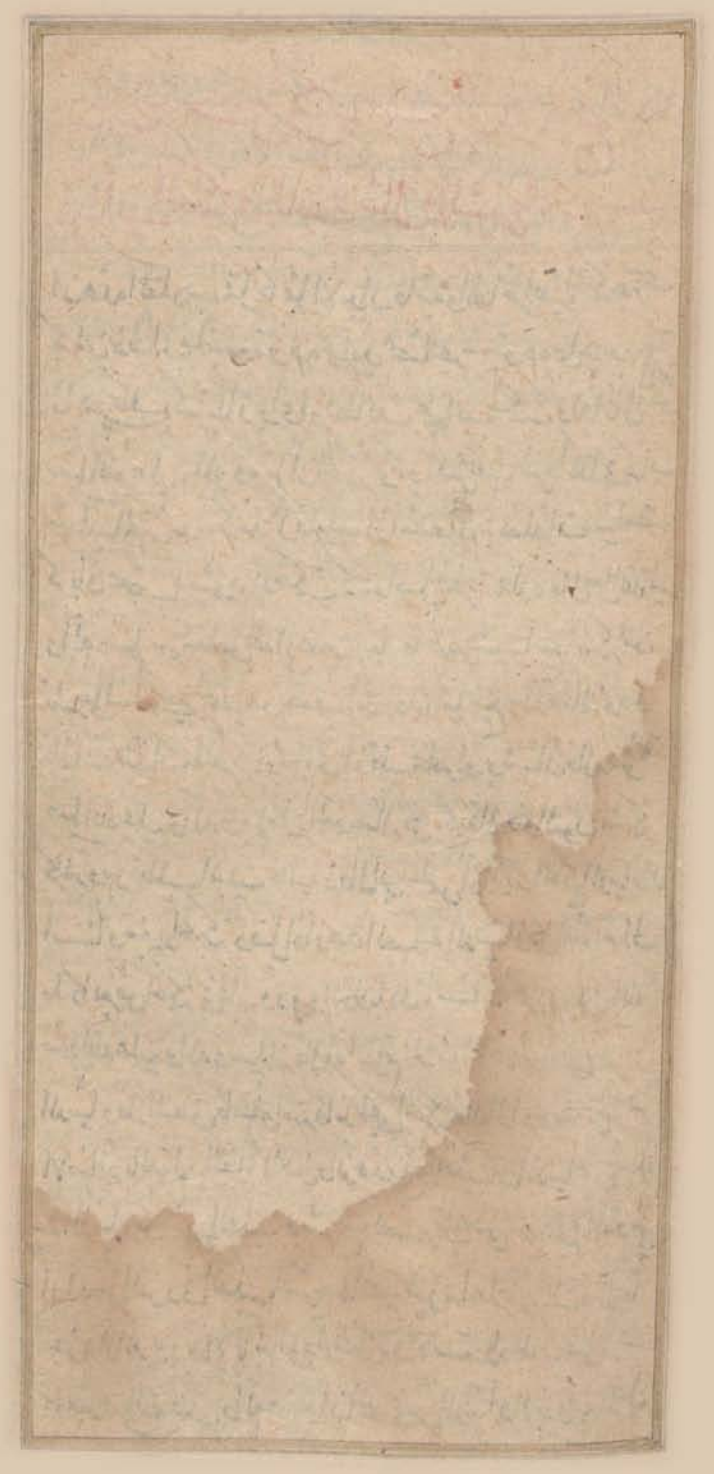
انکہ وجود معلول مستلزم وجود علت است اما اگر غافل شود از جمیع
حضرات باشتغال بغیر صورت هر آینه معدوم میشود فی الحال اما غفلت
از جمیع حضرات ممکن نیست احدیرا کاملا و غیر کامل لان الغفلة
ما تقع قط لا فی العموم ولا فی الخصوص از برای انکہ لا بد است همت را
از اشتغال باموری از امور که آن مظهر اسماء الهیه است غایة الامر
عارف میداند که جمیع آن امور مجالی و مظاهر حق تعالی است و دیگران
این نمیدانند و قد اوضحت هذا السر المرین لاهل الله فیادرون علی مثل
هذا ان نظهر یعنی ایجاد عبد امری از امور بهمت و حفظ او عند عدم
الغفلة لما فیه ای فی ذلک السر من رد دعواهم انهم الحق فان الحق
لا یغفل والعبد لا بد ان یغفل عن شیء دون شیء فمن حیث الحفظ لما
خلق له ان یقول انا الحق از برای انکہ خالق و حافظ حق تعالی است و لکن
ما حفظه لها حفظ الحق و قد بینا الفرق یعنی بیان فرق حفظ عبد کہ لا بد
او را از غفلت ما بخلاف حق تعالی کہ حضور او دائمی است و من حیث
ما غفل عن صورة ما و حضر بها ما حضره یعنی از حیثیت غفلت
عبد از صورتی از صور ثابته در حضرتی از حضرات و غفلت از آن حضرت
قد تمیز العبد من الحق و لا یدان تمیز مع بقاء الحفظ لجمیع الصور یحفظ
صورة واحدة منها فی الحضرت التی ما غفل عنها فهذا حفظ ما ینبغی
از برایت انکہ حفظ صورة واحده مقتضی حفظ سایر صور شده و
حفظ الحق ما خلق ای الذی خلق لیس کذلک بل حفظه لکل صورة علی التعیین
از برای انکہ حق تعالی غافل نمیشود از هیچ شیء از اشیا ابدا و هذه مسئلة
اخیرت یعنی در کشف از ما سطرها احد فی کتاب لا اول و لا اخر فی
فی هذا الکتاب فهی تمیز الوقت و فریدة ایاک ایاک ان تغفل عنها فان
تلک الحضرت التی تبقی لک الحضور فیها مع الصور مثلها ای مثل تلک

الحضرت التي تشتهي لك الحضور فيها مع الصور مثلها اي مثل تلك الحضرت مثل
الكتاب الذي قال الله تعالى فيها ما فرطنا في الكتاب من شيء تعليل و
اوست و تشبيه آنحضرت بكتاب جامع الهي وارد است در شان او
كه لا رطب ولا يابس الا في كتاب مبين و آن لوح محفوظست زيرا كه عارف
چون اعطا كند حق حضرتي از حضرات و متوجه شود سر او بمعرفت اسرار
انحضرت لايح گردد از ان اسرار باقي حضرات پس انحضرت نسبت با او
بمجموع كتابيست جامع جميع اشيا فهو الجامع للواقع وغير الواقع يعني جامع
هر چه واقع شده از ازل و انچه واقع خواهد شد الى الابد از انجاست كه مايد
امام اهل عرفان عليه سلام الرحمن انا الذي اعلم عدد النمل ووزنها
وحصاها ومقدار الجبال ووزنها وعدد قطرات الامطار انا الذي اعلم
خطرات القلوب ومسارح العيون وما تخفي الصدور انا الذي عندي علم
الكتاب ما كان وما يكون انا اللوح المحفوظ انا ذلك الكتاب لا ريب
فيه ولا تعرف ما قلناه الا من كان قرانا في نفسه يعني كسيكه در نفس
كتاب جامع حقايق باشد چه هر كس كه مشغول جمعيت خويش و ذات
گردد از كتاب حقيقت خود كه نسخه عالم كبير است جميع كلمات الله كه حقايق عالم
مفصلا و دانست جمعيت هر يك از حضرات پس او در نفس قران سبين
كما قال عليه السلام انا كلام الله الناطق والقرآن وانا الكتاب المبين
الذي بالحرف يظهر المضمر فان المتقي الله يجعل له فرقانا ان تعليلست
مشتمل بر تعليم يعني هر كس كه متقي باشد و ثبات نكند وجودي غير وجود
حق تعالى پس بگرداند ميان او از براي او حق تعالى فرقاني يعني نوري
از باطن او كه فارق باشد ميان حق و باطل و بشناسد حق تعالى
در ذات و اسماء و صفات و افعال او در جميع مواطن و مقامات و هو اشارة الى قوله
ان تتقوا الله يجعل لكم فرقانا و هو مثل ما ذكرناه في هذه المسئلة فيما

تمیز العبد من الرب وهذا الفرقان ارفع فرقان یعنی این فرقان حاصل
از تقوی بالله وفی الله هر اینه مثل فرقانیست که ذکر کرده ایم انرا
در این مسئله از تمیز خلق وحفظ عبد وخلق وحفظ حق تعالی واین فرقان
ارفع فرقانیست ازبرای انکه خالق حق تعالی است که ظاهر است بصورت
عبد واظهار خالقیه در وکرده پس وجه اشتباه شده بر خلق که
خالق عبد است یا حق فوقتا یکون العبد ربا بلا شک ازبرای انکه
ظاهر میشود بصفات الهیه وربوبیه واگر وجه عرضیت نسبت با او
فنی هذا المقام قال الامام الانام علیه اکمل التحیة والسلام انا ایت
وانا احیی انا اخلق وارزق انا ابدی وانا اعید وفی فتا یکون
العبد عبدا بلا افک ازبرای انکه ظاهر میشود بصفت عجز وقصور
وعبودیتیکه ذاتی عبد است بخلاف صفات ربوبیت که عارضیست
از این جهت میگوید رضی الله عنه که وقتا یکون العبد در صورتین
ازبرای انکه عارف کامل در هر ساعتی در شانیست که وقت او
تقاضای سیر در شئون کونیه میکند وگاه تقاضای سیر در
قضای شئون الهیه دارد وانکس که جامع این دو مقامست ارفع
واعلاست جز صاحب جمعیت خمسیه محمدیه است ودر این مقام میفرماید
علیه تحیة الله وسلامه کم انا عبد الله انا محمد المصطفی وعلی آلهما
صلوات الله وسلامه علیهما وعلی آلهما واصحابهما واحبائهما واتباعهما
فان کان عبدا کان بالحق واسعا گاهی که ظاهر میشود عبد بصفت عبودیت
پس واسع میشود بحق تعالی وقادر بر اشیا بحول وقوت حق تعالی
وهیچکس طلب صفات کمالیه که خاصه حق تعالی است از او نمیکند واز
کان عبدا کان فی عیشة ضنک یعنی واگر عبد بصورت ربوبیه برآید
یعنی خلیفة الله شد پس خاطر کس بجهت استعداد در شانیدن مقام

مقام او شد نیابت عن من اعطی کل شی خلقه شعر
خلافتان بود کرد گار در میان بدید آید صفات و فعل و آثار
پس تمام عوالم ملک و ملکوت مطالبت از وی کنند ارزاق و حظوظ
صوری و معنوی و او عاجز میشود از ایشان بجمیع ان من کونه عبدا
بری غیر نفسه و یتسع الامال منه بلا شک یعنی نفس خود را عاجز می بیند
و متسع شود امال او بحق تعالی و من کونه ربا بری الخلق کله مطالبه من
حضرت الملک و الملک یعنی از حضرت عالم ملک بضم میم و ملک بفتح یعنی
ملکوت مطالبه اهل ملک و ملکوت از او بنا بر انست که خلیفه است
از جانب حق تعالی بر ایشان و واجبست بر او ایصال حقوق دعایا او
اعطاء انچه ایشان از او مطالبت میکنند بحسب استعداد ایشان
و بعجز عما طالبوه بذاته لذا ترى بعض العارفين به سبكي كلمة ثر محذوف
اللام است از برای ضرورت شعر وكن رب عبد لا تكن رب عبده
فيذهب بالتعلق في النار والسبك یعنی ظاهر مشو الا بمقام عبودیت
فانه اشرف المقامات و اسلمها من الافات و ظاهر مشو بمقام ربوبیت
فان الرب یعود فیحملك من اهل الویل و الثبور قال تعالی واعبد ربك
حتی یاتیك الیقین و فی الفتوحات فاذا اتاك الیقین علمت من العابد و
المعبود و من العامل و المعمول به و علمت ما اثره الظاهر فی المظاهر
و ما اعطت المظاهر فی الظاهر یعنی عبادت کن بر وبر دگار خود را تا
بیابد ترا یقین پس انگاه که صاحب کمال یقین شدی بعبادت بدانی
که عابد کیست و معبود کیست و عامل کیست و معمول به کیست
و بدانی که چرا چنین تاثیر کرده حق ظاهر را عیان مظاهر و چرا اعطا کرده
مظاهر در ظاهر و این اعظم فرقانست و انچه منقولست از امام بحق
ناطق جعفر بن محمد صادق علیه الصلوة و السلام که لنا مع الله حالتان

حالة هو فيها نحن وحالة نحن فيها هو ونحن ومع ذلك هو هو ونحن
نحن تصريح است در اعظم فرقانات مرتبه بوقرب فرايض حاصل
از تقوى بالله بقوله عليه السلام ومع ذلك هو هو ونحن نحن
كما لا يخفى على المتفطن ۵

الباب الخامس من كتاب منهاج الولاية في نهج البلاغة
في ظرائف الحكمة ولطائف الامثال والشيم والادب

ان هذه القلوب تمل كما تمل الابدان فابتغوا لها طرائف الحكمة بدرستی
كه اين دلها مانند تنها كه ملول ميشوند همچنان نخواهند شد همچنين
ما نيز طلب كنيد از براى او لطائف عجايب حكمت ولذا قال رسول الله
صلى الله عليه واله وسلم ان الحكمة تزيد الشريف شرفا كذا في كتاب
شهاب الجنيد بدانكه ملال قلوب از اشتغال به تعلقات دنياست
كه بان محجب ميشود از حكمت كه در اصل فطرت دارد قال صلى الله عليه
وآله وسلم من اخلص لله اربعين صباحا ظهرت ينابيع الحكمة من
قلبه على لسانه يعنى تخليه وتصفيه انذرون ينابيع حكمة ضالة او در
ظلمات حجبات ظاهر گردد جارى از قلب مخلص او بر لسان قال رسول الله
صلى الله عليه وآله وسلم كلمة الحكمة ضالة كل حكيم قال ذو النون الحكمة
كالعروس تطلب البيت خاليا وقال ابو سليمن اذا ترك الحكيم الدنيا فقد
استنار بنور الحكمة وقيل اذا زهد العبد في الدنيا وكل الله تعالى
ملكا يغرس الحكمة في قلبه وروى الكلابادى باسناده عن رسول الله
صلى الله عليه واله وسلم انه قال اذا ايتم الرجل المؤمن فاعطى زهدا في
الدنيا وقلة المنطق فاقبلوا منه فانه يلقى الحكمة قال الراوى في شرح الحكمة
الاصابة بالقول واتقان العمل والزهد فراغ القلب من الدنيا فمن زهد
في الدنيا فهو منور القلب وشرح الصدر قال صلى الله عليه وآله وسلم
اذا دخل النور في القلب انشرح وانفسح قيل فما علامة ذلك قال التجافي
عن دار الغرور والانابة الى دار الخلود والاستعداد للموت قبل الفوت
فاخبر صلى الله عليه وآله وسلم ان النجاة في عن الدنيا والزهد فيها ليل

يغرس

علی نور القلب ومن استنار قلبه اصاب فی منطقه ولم یخطئ فی قوله فیکون
اعماله متقنة وافعاله محکمة لانه یری الاشیاء کما هی فلا تلتبس علیه الامور
ولا تشتبه علیه الاحوال لانه ینظر بنور الله ومن ینظر بنور الله ابصر الشیء
کما هو واصاب فی منطقه وادرک الرشد فی اشاراته فمن قبل منه اصاب
ورشد وقلة النطق دلیل علی اصابة صاحبه لان من تحری الصواب فی عمله
والصدق فی فعله قل منطقه لذلک امر صلی الله علیه وآله وسلم بالقبول
ممن اعطی فی هذا فی الدنیا وقلة النطق لاصابة الحق والصواب من خدا
نعته مولانا صد هزاران همچو من غرقه درین دریای دل
تا چه باشد حال شان ای وای دل ای وای دل قلزم دوحت دل یا کشی تو نخست دل
همچو موج خود فرا رجوشش وکرمای دل وفی شهاب الخبر عن رسول الله
صلی الله علیه وآله وسلم لقلب ابن ادم اسرع تقلبا من القدر اذا اجتمعت
غلیا مولانا رومی فرماید آن جهان یکتابش از خورشید دل
وین جهان یک قطره از دریای دل یا جمالش عشق شوانست ساخت
از کمال لطف خود اینه ساخت هست دل ان اینه دود دل نگر
تا به بینی روی او در دل مگر ۶ ورنه قدم ارجه راه بی پایانست
کن دو رنظاره کار نامردانست این راه زنهد که دل حاصل کن
کین زندگی نه صفت حیوانست شیخ عبد الرحمن اسفرایینی در رساله
منور القلوب اورده است که عمار کار بیره زنانست دل بدست اورد
که کار دانست واین سخن زاده معنیست مغنی اول نفس خود را بصفات
دل موصوف کن تا نام تو در جریده اولیا ثبت افتد که کار انست
یا آن کسی که خود را بدان مقام رسانیده است خدمت کن و حرمت
نگاه دار و خود را بر فتراک او بند تا دلی بدست آورده باشی که
مشایخ طریقت چنین گفته اند که هر که را دل قبول کند مقبول حق شود

وهر کرا والعیاذ بالله دلی نرد کند مرد و دین کرد و هر کس را این خد
اثبات نتوان کرد قال الله تعالی ان فی ذلک لذکری لمن کان له قلب
ازینجا معلوم میشود که دل را حقیقتی دیگر است که هر کسی بدان
جنانچه گفته اند شعر دل یکی منظر است ربانی
خانه دیو و اجه دل خوانی انچه دل نام کرده عجبان
روبه پیش سگان کوی اشتباه آدمی بود دل که وقف بیجا نیست
جز خدا اندرو نباشی هیچ و بزرگان گفته اند مرد را چهار چیز باید تا
دل این طایفه ویرا قبول کند خدمتی شایسته یا گفتی بایسته یا دیدنی
بر قانون یا صدایی چون ناله ارغنون تا بهر وقت زمزمه میکند و وقت
ایشان خوش میکرد و تا بدان سبب دل ایشان او را قبول کند چون
سبوی دلها کشت کوزه بسند لاجرم ایشان بازده و خود را تسلیم
دل ایشان کن جنانچه شیخ ابو سعید قدس الله روحه وقتی اصحاب را می گفت
اگر فردای قیامت شما را سؤال کنند که شما کیانید زنهار بجواب
مشغول مشوید که کار شما زیان شود گفتند چگونه فرمود بگویید که
ما را در دنیا پیران بودند که حال ما ایشان میدانستند چون بما حواله شود
کار شما باید جنانکه این ضعیف درین معنی گفته شعر
آشفته بوان زخان دنیات منم آغشته بخون دل ندیات منم
با این همه اعتماد بر لطف تو انک خاک سگ هندوان لالات منم
و مصطفی صلی الله علیه وآله وسلم تو انکوان اصحابرا گفتی امروز خود را
بر فترالک دل فقیران امت من بندید که ایشان نرگاه های حفظ دل
پیش است که فقراء امتی ملوک اهل الجنة تا فردای دوزخ قیامت که
دوزخ بازار ایشان باشد و کوشد و لشایشان بعرصات فرو کوبند
که اتخذوا الایادی عند الفقرا فانهم اصحاب الدولة یوم القیمة غصوصا

برفرا کہ عاشقان حق باشند و ایشانرا سیری و سلوکی باشد برقانون
شریعت و طریقت و عبوری و عروجی در سلک حقیقت کہ پیغمبران مرسل را
بخدمت ایشان میفرماید چنانکہ بداود وحی فرستاد کہ یا داود اذا رایتنی
طالبا فکن لی خادما مولانا ای دل برو از غاقبت اندیشان باش
در عالم بیگانگی از خویشان باش گرد اصطبار مرکب خود میخواهی
خاک قدم مرکب درویشان باش خصوصا آن فقرائی کہ بیاد او و
شبانگاه بذکر خدای تعالی مشغول باشند کہ بمصطفی صلی اللہ علیہ وآلہ
وسلم خطاب میفرماید کہ واصبر نفسک مع الذین یدعون ربهم بالغداة
والعشی یریدون وجهه پس هر کہ خواهد کہ نفس عزیز ایشان دریابد
وهمت الی ایشان بروزگار خود مصروف گرداند خود را بر فتراک دل
ایشان بندد تا در طاعت ایشان شرکت یابد و بخدمت ایشان بهر نوع
کہ باشد قیام و اقدام نماید اما زنهار کہ غلط نکند کہ طاعت اشتغال
چون طاعت عباد و نیک مردان باشد کہ در کفت عناد ایشان
در حضرت بی نیاز دوست داشته تر از طاعت همه متعبدان کہ بکدام زند
تا قیامت چنانکہ مصطفی صلی اللہ علیہ وآله وسلم میفرماید کہ رکعتان
من رجل زاهد قلبه مع الله احب الی الله من عبادة المتعبدین الی
آخر الدهر سرمدا ابدیهات کہ کفتکوی ایشان و افشای سر و اسرار
ایشان در اسمان و زمین نگنجد وعن خطه لا علیه الصلوة والسلم
روحوا هذه القلوب واطلبوا لها طرائف الحکم وعنه صلی الله
صلی اللہ علیه وآله وسلم فی شهاب الاخبار روحوا القلوب ساعة
فساعة وفی بعض الاخبار ان لقمان اوصی ابنه فقال یا بنی جالس
العلماء وخالط الفقهاء وسایل الحکماء فان الله تعالی یحیی القلب
المیت بنور الحکمة کما یحیی الارض بوابل المطر واعلم انه انما تروح

الحكمة القلوب لان الحكيم يشاهد طرائف ارتباط الاسباب بالمسببات
وعجايب اسرار انضباط نظام الموجودات وهذه المشاهدة تفتح
قلب الحكيم الالهي فان اول مقام الولاية والتلوين فيه هو مقام التحقق
بمعرفة صدور الحوادث على مقتضى الحكمة البالغة وان لا مندوحة عن
وقوعها فلا يهتم بالنوازل ولا يغتم بالحوادث اصلا ولا تؤثر فيه
فلا يرى في عين البلاء والحوادث العظيمة الا شاشا مزاجا
فان الكاهة والمزاح دليل على عدم الانفعال عن الحوادث كان خاتم
الولاية عليه السلام والتحية ما كان يرى قط في عين الحوادث والنوازل
الهايلة العظيمة الا شاشا مزاحا حتى انه كان يقال فيه لولاد عابر فيه
اي لعب وعرفوا الحكمة بانها هي العلم بحقايق الاشياء وارصافها
وخواصها واحكامها على ما هي عليه وارتباط الاسباب بالمسببات و
اسرار انضباط نظام الموجودات والعمل بمقتضاه فلا يسمى حكيما
الا بوجود هذا الاستعمال وهو قوله اعطى كل شئ خلقه ثم اسمه
الحكيم فبالعطاء الذي تقتضيه الحكمة تسمى حكيما فهو علم تفصيلي عملي وليس
هذا الا للملايمة من اهل الله وكتاب شهاب الخبر وانبتا رحرت
رسالت صلى الله عليه وآله وسلم كر خشية الله تعالى راس كل حكمة
واني بنا برانست كه خشيت صفت طيب عارف بصفات عزته واشراف
در اقدام بر تناول سموميات قال تعالى انما يخشى الله من عباده العلماء
وتصديق اما في اكر تفصيلي البته مقرون بعملست قال المحقق
القونوي في شرح الاحاديث التصديق الايماني ينقسم الى قسمين تصديق
علمي وهو تصديق المخبر الصادق على وجه كلي اما بامر ويجده في نفسه
دون سبب خارجي او يكون الموجب له آية او معجزة والقسم الاخر
تصديق تفصيلي منشؤه الحكم على افراد اجناس المخبر المصدق

وما يضمنه من الامور المحكوم بوقوعها وتتبع ذلك رغبة او رهبة
استحضار ما قرر المخبر الصادق باخباراته من تفاصيل الوعد والوعيد
وهذا الاستحضار درجات اعلاها في مقام الايمان المجازي قصة
حارثة مع النبي صلى الله عليه وآله وسلم الواردة في الحديث مقام حقيقة
الايمان الذي هو مرادنا حققه وفوقه مقام العيان على اختلاف مراتبه
ودرجاته وثمرة رغبة ورحمة يوجبهما علم محقق ومشاركة للمخبر
الصادق في معاينة ما اخبر عنه وكيفية تحصيله اعني موجبات
الرغبة والرهبة فمضمون رغبة من هذا شانه ليست رغبة رجاء
انما هي سعي في الظفر والفوز بامر محقق واجب الحصول وبصير
رهبته خشية لا خوفا فان الخوف صفة المحترز عوجب حكم بامكان
وقوع ما ذكر كحال المريض الذي لا يعرف الطب مع الطبيب الذي يعتقد صدقه
وكمال خبرته بالطب والخشية صفة الطبيب العارف بمضار الاغذية
والمشارب ومنافعها ونحو ذلك والى هذا المقام الاشارة بقوله
انما يخشى الله من عباده العلماء فاذا تاملت فيما ذكر تحق الشامل
عرفت ان الخوف والتقوى تتفاوت درجاتهما في المتصف
بهما بحسب قوة استحضاره الافراد الاخبارات النبوية وما قرن
بها من الوعد والوعيد فالمقدم على المخالفات له التصديق الجملي دون
التفصيلي واليه الاشارة بقوله لا يزني الزاني حين يزني وهو مؤمن
اي تام الايمان يعني ان كمال التصديق موقوف على الجمع بين التصديق
الاجمالي والتفصيلي فلو استحضر المخالف ما قرن بكل فعل من العقوبة
وجزم بوقوعها لم يقدم على المخالفة كالطبيب الماهر لا يقدم على تناول
السموميات والمآكل والمشارب الشديدة الضرر فالمخالف انما
اقدم على المخالفة لخلل واقع في كمال التصديق او استحضاره رجاء

العفو او التوبة والاستدراك واما اشارته الى قسم الاخر المخص
بروح الايمان فهو ما ذكره الحارثة حين سأله عليه السلام كيف اصبحت
يا حارثة حين سأله عليه السلام قال اصبحت مؤمنا حقا فقال صلى الله
عليه وآله وسلم ان لكل حق حقيقة فما حقيقة ايمانك فقسم معنى الايمان
الذي هو روحه الى حق وحقيقة فلما قال الحارثة عزفت نفسي عن الدنيا
فمساوي عندي ذهبها وحجرها ومدرها وكاني انظر الى عرش ربي بارزا
وكان اهل الجنة في الجنة يتنعمون واهل النار في النار يعذبون فقال
له عليه السلام عرفت فالزم اي عرفت ان الشرط في كمال التصديق استحضار
ما ورد به الاخبارات الالهية والنبوية على اليقين واذا فهمت ما
نبهت عليه في هذا الحديث وشرحه عرفت ان ما بعد كاني انظر الى عرش
ربي فما هو فوق مرتبة الايمان لانه علم تام وشهود محقق ومعاينة وهو الذي
اشار اليه امير المؤمنين علي عليه الصلوة والسلام بقوله لو كشف الغطاء ما ازددت
يقينا لو رفع الحجاب المستدل على ابصار الجمهور وبصائرهم ما ازددت
يقينا لان ذلك الحجاب مرفوع عني الآن فمقام كاني انظر برزخ بين التصديق
الجلي وبين الكشف العياني والعلم الشهودي لانه كما قلنا عبارة عن
استحضار افراد الاخبارات المصدق بها القول الحق المصدق وتمثل
ما قرن بها من الوعد والوعيد ولوازمها المذكورة انفا فافهم قال في
باب الثالث والسبعين من كتاب الفتوحات في صفات اصناف رجال الله
فمنهم الملامتية وهم سادات اهل طريق الله واعيتهم وسيد العالم فهم ونبيهم
وهو محمد رسول الله صلى الله عليه وآله وآله وسلم وهم الحكماء الذين
وضعوا الامور مواضعها واحكموها الاسباب فاماكنها وابقوها
في المواضع التي ينبغي ان يسعى عليها ولا اخلوا بشيء منها دنيا ولا آخرة
فما تقتضيه الدار الاولى تركوه للدار الاولى وما تقتضيه الدار الاخرة

ترکوه للدار الاخرة فنظروا فی الاشیاء بالعین التی نظر الله الیها فخلطوا
بین الحقایق فانه من دفع السبب فی الموضع الذی وضعه فیه واضعه وهو
الحق فقد سفه واضعه وجهل قدره ومن اعتمد علیه فقد اشرک والحد
والی الارض الطبیعة اخلد فالحکماء قررت الاسباب ولم تعتمد علیها
حکیم بیش بی را تقریر اسباب ازدو وجه لازم میکرد دیکی آنکه حق باید
ارتباط مسببات باسباب وثانیا انکه اسباب را مظاهر تاثیر
صنع صانع در مصنوعات مشاهده میکند پس چون نتواند این نکند
وعدم اعتماد حکیم الهی بر اسباب بنا بر انست که سببها مستدل میکردد
ومسبب بر هر حال باقیست اما غیر حکیم چون از یک سبب خاص منتفع شد
بخصوصیت نفعی یا بضرر شد بخصوصیت ضرری ان شیء را نافع وضار میداند
وسبب را نمی بیند مولانا بعقل و باندیشه دو پیش کار
که قدرت بحکمت شود آشکار خدا بین که با قدرت بی قیاس
نهد بر سبب فعل خود را اساس زعزل سبب گر چه عاجز بود
مسبب ازو در سبب رو نمود مدبر نظام امور کارگاه کاینات
بحکمت ازل تا بد و مصور صور اعیان ممکنات در نقاش خانه ازل
وقوع هر امری بوجود سببی منوط کرده اند و وصول هر مقصودی
بتوسط وسیله مربوط ساخته کونه نظر انرا اسباب و وسایل
از مشاهده صنع صانع حاجب وحایل آمد مولانا
این سببها در نظرها پرده هاست که نه هر دیدار صنعش را سزاست
دیده باید سبب سوراخ کن تا بیابی ازو سبب ازپیچ و بن
مکو زهره مثقالی قوله انبیاء کرامتا ولئک الذین آتیناهم
الکتاب والحکمة اختصاص یافته اند و بانوار وحی الهی از اسرار
ملک وملکوت آگاهی یافته و بر سرایر حکم الهیه از ارتباط خفیه میانه

مکرار در بیان سبب را عیان
کی نمودی بر سببها جان جان

اسباب وسببات كه از بس قدرت است واسرار انضباط نظام سلسله
وجود كه مقتضى حكمت بالغه است مطلع شده اند ومن يؤت الحكمة فقد
اوتى خيرا كثيرا وما يذكر الا اولوا الالباب واللب نور العقل كالدهن فى اللوز والزيتون
والتذكر لا يكون الا عن علم مبنى فتنبه لما حررناه مولانا

اقتضاى جان جواى دل اكهيت هر كه اكر تر بود جانش قويست
خود جهان جان سراسر اكهيست هر كه اكر نيست واز جان تهيست

وبتعيين كل اولياء امره كه باب علوى حكمت بنوى اناداراكحكمة
وعلى بابها فاتوا البيوت من ابوابها واجتناب بان از سبب الاسباب
واما محجبان بصنايع از صنع صانع بواسطه اعتماد باسباب معتاده
كه در معرض فوت وفوتست بكفر وكفران فتادند مولانا

از سبب ميرسد هر خير وشر نيست اسباب ووسايط اى پسر
جز خيالى سخت بر شاه راه تا عياند در غفلت جند كاه
ما جو ماييم ونواد ما زنست ما جو كوهيم وصداد ما زنست
ما هر شيران ولى شير علم حمله مان از باد باشد دم بدم
حمله مان سيد وناپيداست باد آنكه ناپيداست هر كو كم مباد
باد ما وبود ما از داد تست هستى ما جمله از ايجاد تست

پس هر كسى را كه حق تعالى نورى كرامت فرمايد كه باز خرق حجب اسباب
كند واز وراى حجاب اسباب مسبب را ببيند فذلك المؤمن الذى
هو على نور من ربه وبينة من امره الصادق فى دعواه الموفى حق
المقام الذى ادعاه بالعناية الالهية التى اعطاه ومن لم يجعل الله له
نورا فما له من نور وهر كس كه مهتدى نشود بنور الهى وقايل نشود
بالوهت وخالقيت اسباب فهو الذى جعل الآلهة الها واحدا ان

هذا الشيء عجاب حكيمان الهي كويند لا يرفع الاسباب الا جاهل بالوضع
الالهي وقال ع لا يثبت الاسباب الا عالم كبير ادب في العلم الالهي
وقال ع وسئل صف لنا العاقل فقال هو الذي يضع الاشياء مواضعها
قيل فصف لنا الجاهل فقال ع قد فعلت يعني ان الجاهل هو الذي لا
يضع الشيء موضعه وقد عرفت في الباب الثاني من كلام الفتوحات ان الصفة
التي استحق بها خاتم الولاية المحمدية ان يكون خاتما فبتمام مكارم
الاخلاق مع الله وانما كان ذلك كذلك لان الاغراض مختلفة وبكارم
الاخلاق عند من تخلق بها معه عبادة عن موافقة غرضه سواء حمد ذلك
عند غيره او ذم فلما نظر في الموجودات نظر الحكيم الذي يفعل ما ينبغي
كما ينبغي لما ينبغي استحق ان يختم بمن هذه صفته الولاية المحمدية قال
في الباب السابع والستين وماتر في معرفة كيمياء السعادة الكيميا
عبارة عن العلم الذي يختص بالمقادير والاوزان في كل ما يدخل المقدار
والوزن من الاجسام والمعاني محسوسا ومعقولا وسلطانها في
الاستحالات اعني تعيين الاحوال على العين الواحدة فاعلم ان الوجود
كله متحرك على الدوام دنيا واخرة ليكون خلقا على الدوام ويكون
الكون فقيرا على الدوام لان التكوين لا يكون على سكون فمن الله
توجهات دائمة وكلمات لا تنفد وهو قوله وما عند الله باق فعند الله
التوجه وهو قوله اذا اردناه او كلمة الحضرة وهو قوله لكل شيء يريده
كن بالمعنى الذي يليق بجلاله وكن حرف وجودي فلا يكون منه الا
الوجود ما يكون عند عدم لان العدم لا يكون لان الكون وجود و
هذه التوجهات والكلمات في خزائن الجود لكل شيء قبل الوجود
قال تعالى وان من شيء الا عندنا خزائنه وما ذكرناه من قوله وما
ننزله الا بقدر معلوم من اسم الحكيم فالحكمة سلطان هذا الانزال

الالهی وهو اخراج هذه الاشیاء من هذه الخزائن الی وجودها فی الخزائن
الی وجودها فی اعیانها للتعیم بها او غیر ذلک فهو الموجد لها علی
کل حال فی الموطن الذی ظهرت فیه لاعیانها واما قوله ما عندکم ینفد
وما عند الله باق فهو صحیح للعلم لان الخطاب هنا لعین الجوهر والذی
عنده اعنی عند الجوهر من کل موجود انما هو ما یوجده الله فی محله من
الصفات والاعراض والاکوان وهی فی الزمان الثانی او فی الحال الثانی
کیف شئت قل من زمان وجودها او حال وجودها سیعدم من عندنا
وهو قوله ما عندکم ینفد وما عند الله باق وهو تجدد للجوهر الاسباب
او الاضداد داعیا من هذه الخزائن وهذا معنی قول المتکلمین ان العرض
لایبقی زمانین وهو قول صحیح حسن لاشبهة فیه لان الامر المحقق الذی
علیه بقاء الممکنات ویجدده ذلک علی الجوهر شیئا عینه دائما ما شاء الله
وقد شاء انه لاینفی فلابد من بقائه بدا نکره هریک از ین احوال تجدد
معوقاست بحال سابق ومعد است حال لاحق را وترتیب وتقدم و
تاخر عقلی میان این احوال ناشی از تعلقات وتوقفات این احوال است
به یکدیگر وهذا قال الشیخ وما تنزله الاعبد معلوم من اسم الحکیم ابوابی
انکه در حکمت است طالع بر سرایای انضباط نظام سلسله وجود کم
حکیم چیز جل سلطانه ناظم این سلسله است واز ان جمله است ترتیب
حقیقی عجیبه میان اسباب ومسببات وحکمت تعلق هر حالی از احوال
بحالی دیگر وتعویق هر کمالی ما بکمالی دیگر سابق او وستر اعداد هر حالی لحالی
دیگر لاحق او واسعاد هر کمالی کمالی دیگر لاحق او ومن کلامه علیه السلام
والسلام مفهوم ان لایشبعان طالب علم وطالب دنیا و
کرسنه از باز طلب کسیر نیشوند هرگز یکی طالب علم و یکی طالب دنیا
اللهم بالفتح فراط الشهوة ولفظ مستعار لشدة طلب العلم والمال

وفي شهاب الخبر عن رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم كل صاحب علم عرفان
الى علم اخر وعنه ايضا صلى الله عليه وآله وسلم لا يشبع عالم من علم حتى يكون
منتهاه الجنة وعن ابي جحيفة عن النبي صلعم قال جالس الكبراء وسايل العلماء
وخالل الحكماء قال الشارح يجوز ان يكون المراد بالكبراء ذوي الاسنان
والشيوخ الذين ظهر تجاربهم وقد كملت عقولهم وسكنت حدتهم وكملت
آدابهم وزالت عنهم خفة الصبى وحدة الشباب واحكموا التجارب فمن جالسهم
تأدب بآدابهم واشفع بتجاربهم وكان سكونهم ووقارهم حاجزا له من مجالسهم
وزاجرا له عما يتولد من طباعهم ويتبرك بهم فقد قال صلى الله عليه وآله
وسلم البركة مع اكابركم وقدم بتوقيرهم بقوله صلى الله عليه وآله وسلم
من لم يوقر كبيرنا فليس منا ويريد بالكبراء الكبراء في الحال ومن له مرتبة
في الدين ومنزلة عند الله تعالى وان لم يكن بكبير في السن والكبير
في الحال هو الذي جمع علم الوراثة الى علم الدراسة فقد جاء في الحديث من
عمل بما علم ورثه الله علم ما لم يعلم فقد شرط لوراثة هذا العلم العمل بعلم
الدراسة الذي هو علم الاكتساب وهو علم الاحكام بعد احكام علم التوحيد
فهذا علم الدراسة وعلم الوراثة علم آفات النفس وآفات العمل وخدع النفس
وغرور الدنيا ثم علم الالهام والفراسة الذي هو النظر بنور الله تعالى
فقد قال النبي صلى الله عليه وآله وسلم اتقوا فراسة المؤمن فانه ينظر
بنور الله وهو الذي شرح الله صدره للاسلام فهو على نور من ربه
وقال اذا دخل النور القلب انشرح وانفسح قيل وما علامة ذلك فقال
صلى الله عليه وآله وسلم التجافي عن دار الغرور والانابة الى دار الخلود
والاستعداد للموت قبل نزوله فمن تجافى عن الدنيا كشف عن
سمع حجب الغيب وصار الغيب له مشهودا كما قال الحارثة عزفت نفسي
عن الدنيا فاظمأت نهاري واسهرت ليلي فكاني بعرش ربي بارزا لهدة

او صاف الكبرا في الحال فهو لا يجالسون بتركاهم وتمنا بوا بج
احوالهم فهم ملجاء المريدين وكهفهم بهم يتحزون من كثير مما
يخافونه من فتن الزمان وشر اهله ومكايد العدو وبلاء النفوس
وقوله خالل الحكماء اى داخلهم واختلط بهم وكن معهم في كل وقت
فان الحكيم هو المصيب في اقواله والمتقن لافعاله والمحفوظ في احواله
فمن خالطهم وداخلهم اخذ محاسن اخلاقهم واشتغ باصابتهم في
اقوالهم وتهذب بهم في مختلف احوالهم يعني در حال صحة ومرض وغنا و
فقر اشاد جه شكر ايشان ميكنند در حال صحة وغنا وصبر ميكنند
در مرض وايضا روى باسناده عن ابن مسعود قال قال رسول الله
صلى الله عليه وآله وسلم راس الحكمة مخافة الله وقال رحمه الله في
شرح الحكمة احكام الامور وهو ان يعمل اعماله بحيث لا يدخلها آفة
واحكام الامور الاخذ بالاوثق والاحوط ومن اراد الاخذ بالاحوط
والاوثق عمل على المخافة اكثر مما يعمل على الرجاء فكانه يحاسب نفسه
على كل خطرة ونظرة ويطالبها بحق الله تعالى فان الله يقول ويغفر
ما دون ذلك لمن يشاء فشرط المشية بعفران ما دون الشرك
فان واف القيامة وهو من اهل المشية فيكون معفورا له ما اتى وزاد
بتوقيه ومخافته درجة وثوابا وان كان من الذين يحاسبون ويطالبون
بالواجب عليهم لم يكن فرط في عمره بأركان معه من الاعمال الصالحة ما تعاوض
بها ستاته والحكمة ايضا منع النفس عن شهواتها يقال للحديدة التي تكون
في فم الدابة من اللجام حكمة لانها هي الواقفة بالدابة والممكنة لها
فسميت الحكمة حكمة لملك النفس والاستيلاء عليها والقدرة على
ضبطها والوقوف بها عند شهواتها الامور وشكلاتها الاحوال
وعن الانهماك في المعاصي والتوسع في الشهوات ومخافة الله اولد

اسباب المنع للنفس والكف لها عن الشهوات والوقف بها على مراسم الامر
فلذلك كانت مخافة الله تعالى راس الحكمة والله اعلم قال المحقق الطوسي في
كتاب شرح الاحاديث اعلم ان اعمال اكثر العمال انما استنبطت بيانها على الاوامر
والنواهي المشروعة لارشتها بطريق الانتاج الرهبة والرغبة ولا خلو الرغبة
والرهبة من احد موجبين احدهما علمي والاخر ايماني فموجب الرغبة
اما تصديق تام بالموعود او اطلاع محقق بالمختار والمنافع كحال الطبيب
مع ما يعرفه من مضار المآكل والمشارب ومنافعها فالتصديق ينتج الخوف
والعلم ينتج الخشية فالخشية خوف خاص لا يقوم الا من يعلم نتائج الاعمال
وكون الحي يظهرها بما يهبها من الوجود لا محالة اذ لا منع ولا تقييد
في الوجود المطلق الا من حيث القابل وقد وجد هذا الاصل وهو العمل
وانه ليستلزم ظهور النتيجة من كل بد عدم الاقدام على كل فعل فخشية
العالم من الحق من هذا الوجه وثمرة الخشية فمن قامت به عدم الاقدام
على كل فعل يعلم انه نتيجته متى ظهرت له واتصلت به لا تلائمه والخوف
والخوف لا يشترط فيه العلم بمعرفة كل فعل ونتيجته بل يشترط فيه
التصديق بما ورد الاخبار عنه بلسان الانذار والنظر في اسباب
السلامة واعلم ان العلم كما يقتضي بالخشية والاحجام عن التلبس بفعل
يعلم ان نتيجته مضرة غير مرضية وكذلك يوجب احيانا بالنسبة
الى العالم بذاته ومضارها ومنافعها الاقدام على امور يظن الخائف
ان استلزامها للنتائج المضرة عام الحكم بالنسبة الى كل مباشر
لها والامر بخلاف ذلك يعني عام الحكم ليست بنسبة باهر فاعل
فان الاثار المضرة المتوقعة من بعض الاعمال انما يظهر على ذلك
الوجه ويضر اذا كان محل الفاعل مستعدا للقبول وتقدير القبول
فلا بد من فرض عدم المقاوم والدافع الاقوى كثيرا من الاعذار

والاشربة الردية بل ومن السمومات شيئا وطائفة ذوات مرة قوية او
نفوس فعالة متلبسة بايمان تام او صدق او توكل او توجه نحو
الحق وثوقا به ولا يضرهم شيء من ذلك وان النار وان كانت
محرقة فانها ليست بحرق كل ما يتصل بها بل يشترط ان يكون الجسم الذي
اتصل به قابلا للاحتراق ولهذا لا يؤثر في السمندر والياقوت و
في جماعة من الاشخاص البشرية ذوي نفوس قاهرة كما مر ذكر بعض
ان شيأ بهم ايضا بحكم المجاورة تسري فيها تلك الخاصية فلا تحرقها
النار وشاهد هذا من الشريعة قوله صلى الله عليه وآله وسلم ان
النار لا تاكل مواضع السجود فمن قدر دخوله فيها من المؤمنين مع ان
تلك المواضع من جملة اجزاء ابدانهم القابلة للاحتراق ومع ان تلك
النار تزيد في القوة والعظمة على هذه النار بتسعة وستين اجزاء
على ما اخبر صلى الله عليه وآله وسلم عنها ايضا من نحو مما ذكرنا وطفا
جزيا مؤمن فقد طفا نورك لهبي **وخرگاه صرعليه الصلوة**
والسلام من لم ينجه الصبر اهلكه الجزع انكوكه خلاص نكند او را
صبر كردن هلاك نكند او را جزع نمودن وقال عليه الصلوة والسلام
الصبر صبران صبر على ما تكره وصبر عما تحب صبر دوم صبر است صبر
بر انچه مكروه تو باشد وصبر از انچه محبوب تو باشد في العوارف
قال ابو الحسن بن سالم الصابرون هم ثلثة متصبر وصابر وواصبار
فالمتصبر من صبر في الله فمرة يصبر ومرة يجزع والصابر من يصبر في الله
ولا يجزع ولكن يتوقع منه الشكوى وقد يمكن منه الجزع واما الصابر بالله
الذي صبره في الله ولله وبالله فهذا لو وقع عليه جميع البلايا لا يجزع
ولا يتغير من جهة الوجود بوجه الحقيقة قال الامام جعفر الصادق عليه
امر الله تعالى انبياءه بالصبر وجعل الحظ الاعلى للرسل حيث جعل صبره

بالله لا بنفسه فقال وما صبرك الا بالله ومن كلامه عليه الصلوة
والسلام الايمان كالحياء والصبر يعني بيستا عياني في مجون حيا
وصبر اين بنا بر قول رسول الله صلى الله عليه واله وسلم كه افضل اعمال
المرء ان يعلم ان الله معه حيث كان وقال تعالى الم يعلم بان الله يرى
نه بينم در جهان مقدار موئي كه اورا نبيت نا روى تو روئيي
هم جا نهاد توحيران عبا فنده تو با ما در ميان جان عبا فنده
ترا بر دزه دزه راه بينم دو عالم ثم وجه الله بينم وهر كس كه دانست
كه خدا با اوست واورا مي بيند در هر حالي از احوال وهر فعلي از افعال
او حق تعالى اورا مانع ميشود از اتيان بمخالفات فاذ الحياء من الله
ان لا يراك حيث نهاك ولا يفقدك حيث امرك كذا في الفتوحات
وقيل لما ابطن ان الله تعالى يراه على كل حال استحيى من حسناته اكثر مما
يستحيى العاصون من سيئاتهم اما الحسنات فيخافون انه لا تليق بحضرته
واما السيئات فيخاف عقوبته عليها قال الشيخ الكلاباذي وذلك
لان الحياء فرع يتولد من اجلال قدر من يستحيي منه وتقصير براه من نفسه
وازرايها فليستصغر نفسه واوصافها عند شهوده من يجل قدره عند
فيحصر فيمنعه حصره عن كثير مما يحسن من افعاله فكيف مما يقبح من احواله
فالعبد يراه من الله وهو اجل ناظر اليه لا يخفيه منه شيء ولا يخفى
عليه شيء جقه اعظم الحقوق وقدره اجل الاقدار فهو يراه خلق الله في
كثير مما فعاله ممن يجل من اقداره عنده من ملائكة كرام وخاص من
الناس وعام فهو مترقب متحفظ في جميع حركاته واكثر اوقاته من ان يرى
خلق ذميم او فعل سقيم فيحكم افعاله خوفا او يلحقه لوم فيما يرتكبه من
فعل مشين او فيما يقصر به حق ما يلزمه من فعل مرضي ثم يكون حافظا لخواطره
مراعيا لها واحبه مراقبا لانفاسه ان يجري في سره ويخطر بباله

ما يسقطه من عين من هو ناظر اليه عنه او عقته فيه من هو عليه
قادر يسقيم ظاهره ويصفو باطنه فهذه صفة من وصف الحياء
قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم ان مما ادرك الناس من كلام
من كلام النبوة الاولى اذا لم تستحي فاصنع ما شئت قال الكلابادي معناه
اذا لم تكن باوصاف الحياء فاعمل ما شئت من عمل فانه قيمة لعملك ولا خير
فيه لان من لم يجل ربه ولم يكرم عباده فليس معه من اوصاف الايمان شئ
فقد قال صلى الله عليه وآله وسلم الحياء من الايمان فمن لم يكن اعماله على
اوصاف الحياء فكانه يجل قدر نفسه ويسخف بقدر سيده فيعظم في
عينه قليل عمله ويصغر عنده كثيره فيمن على الله بطاعته ويصغر
عنده عظيم معصيته ويزدري بعباد الله اجلالا لقدر نفسه واستصغارا
لقدر من سواه وهذه صفة عدو الله ابليس قال انا خير منه ض
وبجنس است كلام در صدر حرج صاحب كمال ايمان كه سيد انكه حق تعالى
با او در هر حال هر اينه مشغول بوده با احكام الهيه ميتواند كرد در هر حال
قال الجنيد ان الله تعالى اكرم المؤمنين بالايمان واكرم الايمان بالعقل
واكرم العقل بالصبر فالايمان زين المؤمن والعقل زين الايمان والصبر
زين العقل قال الله تعالى فاصبر لحكم ربك فانك باعيننا الان الصبر كما قال
ابن عطا هو الوقوف مع البلاء هو الادب قيل الصبر هو الثبات مع الله
وتلقى بلائه بالرحب والدعة قال بعضهم كنت بمكة فرايت فقيرا طاف
بالبيت واخرج من جيبه رقعة ونظر فيها ومشى فلما كان بالغد فعل
ذلك فتوقعته اياما وهو يفعل مثله فيوما من الايام طاف ونظر
في الرقعة وتباعد قليلا وسقط ميتا فاخرجت الرقعة من جيبه
فاذا فيها فاصبر لحكم ربك فانك باعيننا وفي الخبر عن رسول الله
صلى الله عليه وآله وسلم لتفرغن الحبشة هرجلسا آ الله يوم القيمة

مصابره

وفى الفتوحات ولا يقدح فى صبرهم شكواهم الى الله فى دفع البلاء عنهم
الا ترى ايوب عليه السلام سال ربه دفع البلاء عنه بقوله مسنى الضر
انت ارحم الراحمين اى اصاب منى شكا ذلك الى ربه عز وجل وقال له
انت ارحم الراحمين ففى هذه الكلمة اثبات وضع الاسباب وعرض
فيها لربه بوضع البلا فاستجاب له ربه فكشف به من ضر فاثنى ربه
فاستجبنا له بان دعاءه كان فى دفع البلاء فكشف ما به من ضر ومع هذا
اثنى عليه بالصبر فقال انا وجدناه صابرا نعم العبد انه اواب رجاع الينا
فيما ابتليناه به واثنى عليه بالعبودية فلو كان الدعاء الى الله فى دفع الضر
ودفع البلاء ينافض الصبر المشروع المطلوب فى هذا الطريق لم يثن الله
على ايوب بالصبر وقد اثنى عليه به بل عند نا من سوء الادب مع الله ان لا
يسال العبد دفع البلاء عنه لان فيه رايحة من مقاومة القهر الالهى بما
يجده من الصبر وقوته قال العارف انما جوعنى لابكى فالعارف وان
وجد القوة الصبرية فليقر الى بوطن الضعف والعبودية وحسن
الادب فان القوة لله جميعا فيسال ربه دفع البلاء عنه او محمد
منه ان توهم وقوعه وهذا لا ينافض الرضى بالقضا فان البلاء هو عين
المقضى لا القضا فيرضى بالقضاء ويسال الله فى دفع المقضى عنا
فيكون راضيا صابرا وفى كتاب العوارف قيل لكل شئ جوهر وجوهر
العمل الصبر والصبر عرك النفس بالعرك ليلين لان النفس خشونة
غير قابلة للبليات والصبر جارى فى الصابر مجرى الانفاس لا يحتاج
الى الصبر عن كل منهى ومذموم ظاهرا وباطنا والعلم بدل والصبر يقبل
ولا ينفع دلالة العلم بعين قبول الصبر يعنى علم دلالة يكتسب به منهى و
مذموم وصبر قبول يكتسب حكم علم وفى تنبيه الاخيار عن رسول الله ﷺ
بارز قال الله العبد رزقا اوسع عليه من الصبر وفى ذيل العوارف الصبر

حبس النفس عن جزع كامن عن الشكوى او حبل النفس عن اظهار الجزع
بالشكاية مع كمون الجزع في الباطن وانما اعتبر فيه كمون الجزع
كامنا في الباطن لم يكن حبسا للنفس فلم يكن صبرا فالعلم بمنزلة الروح
والصبر بمنزلة الجسد فما العلم يستقر الروح في مستقره وبالصبر يستقر
النفس في مستقرها فمن كلامه عليه الصلوة والسلام وقد سئل
عن القدر وبد رسي كه سوال كرده شده است عليه الصلوة والسلم
از قدر ومعنى قدر حصول اشياست در خارج بمقادير معينه
برحسب انچه در علم الله است بمجرد سعادت سعدا ونعيم ايشان
وشقاوت اشقيا وعذاب ايشان وقد قصرت من درك هذا الحكم
الباب الا الباء ان رحمة الله تعالى كيف تقاضت كهن الكاف وحكمت
عليه بالعذاب وكذا كل الم وشقة يحصل للاشقياء والسعدا ايضا
فقال طريق مظلم فلا تسلكوه پس كفت كه راهى تاريكست پس در ياييد
دريا واستعار له لفظ الطريق بوصف المظلم لغموض البحث وتصرف
الذهن فيه وعدم الاهتداء الى الحق منه ثم سئل ثانيا فقال بحر عميق فلا
تلجوه باز پرسيده شده بار دوم پس كفت دريايى است بى پايان پس
مرويد دريا واستعار لفظ البحر بوصف العمق لعموم البحث فيه ودقة
ثم سئل ثالثا فقال سر الله فلا تتكلفوه باز پرسيده شد كرة شوم
پس كفت سرنهانى خداست تكليف خود مكنيد بانچه نفرموده
شما را بداستن ان وقال عليه السلام في جواب سائل اخر سر الله قد حجب
عنك فلا تفتشه چون اشراف داشت بر استعداد سائل فرمود
كه بر تو مخفيست يعنى نفهم تو نميتوان كرد وما يفهمه الله الا لمن
اختصه بالمعرفة التامة في خصوص الحكم فصح كه قدرتيرى في كلمة عربية
اعلم ان القضاء حكم الله في الاشياء وحكم الله في الاشياء على احد

بالله ص

علم بها و فيها يعني قضا حكم خداست در اشيا و حكم خدا در اشيا
وفق علم اوست باشيا و با نجه در اشياست از احوال و استعدادات
اشيا و علم الله في الاشياء على ما اعطته المعلومات ضمير مفعول
واجبست و معلومات فاعل اعطته است و مفعول ثاني مقدر است
و آن ضمير است كه عايد است بما اي ما اعطته المعلومات لله
مما هي عليه من نفسها من بيان ما است در ما اعطته و ضمير ي را
با معلومات و ضمير عليه را جهت با ما در مما يعني ما اعطته المعلومات
لله هو ما عليه تلك المعلومات في نفسها و ذاتها و هو احوالها يعني
انچه اعطا ميكند معلومات حق تعالى را آن ما عليه المعلومات است في
نفسها و القدر توقيت ما عليه الاشياء في نفسها يعني قضا حكم كليست
بر اشياء ممكنه و قدر توقيت و تعليق هر حال از احوال اعيان ممكنات
بوقتي معين و سببي معين است مثلا حق تعالى عالم بود بعلم ازلي كه
زيد سعادت آنست كه متولد شود از عمرو و در مكان معين و زمان
معين بر صفت معينه پس در ازل حكم كرده بر وفق علم خويش و اين حكم
قضا است و قدر تحصيل اين صورت علميه كليه است در خارج موقت
بوقت جزئي در مكان جزئي بر صفت جزئيه من غير مزيد اي من غير زيد
على ما في حكم الله التابع لعلم التابع للمعلومات و احوالها فما حكم القضا
على الاشياء الا نبا يعني جاري نشد حكم خداي تع بر اشياء الا بحسب
اقتضاء اشيا و هذا هو عين سر القدر يعني اين كه حكم قضا بر اشيا
نشد الا باقتضاء اشيا عين سر قدر است لمن كان له قلب انكشف له
ان اراد او راد لي باشد پس مكشوف او گردد او القى السمع و هو شهيد
فيعرفه بالوجدان العلي لا بمجرد حضرة الخيال الصافي عن الكدورات عند
سماع هذا المعنى عن صاحب الكشف قال تع في جواب داود عليه السلام

حين سال لما ذا خلقت الخلق قال سبحانه لما هو عليه وقال تعالى
كل يعمل على شاكلته اى كل واحد منكم يظهر بعمل وافق استعداده و
قابليته فقال سبحانه واشكم من كل ما سالتموه بلسان استعدادكم
وقابليتكم واعيانكم وقال صلى الله عليه وآله وسلم فى هذا المقام
كل ميسر لما خلق له اى كل منكم ما يتيسر له امر الا ما خلق عليه من حيث
الاستعداد والقابلية فلله الحجة البالغة پس حق تعالى را است حجة
تامه قويه بر خلق در انچه اعطا ميفرمايد انسان را از ايمان وكفر وانقياد
وعصيان از براى انكه انسان را نميدهد الا انچه طلب كرده اند از او
بلسان استعداد پس تقدير كفر وعصيان بر ايشان نه از نفس خود
كرده بلكه باقتضاء اعيان ايشان كرده پس انچه نطفه كليه مقتضى صورت
مخصوصه است وحكم مخصوص كه نجاست عينيه است ونطفه فرسيه
اقتضاء صورت خاص كرده وحكم خاص كه طهارت است وجلّية اكل ادميه
ونطفه حماريه طالب صورت وحكم مخصص بايست مثل طهارت وحرمت
اكل پس حجتى نيست خلق را بر خداى تعالى وسقى معذب را نميرسد كه
بگويد چرا مرا شقى خلق كردى زيرا كه حصول تجلى را نا چار است از حيث
يكى صفت قدرت در متجلى دوم صفت قبول در متجلّى له پس اگر تجلى را بر
حسب طلب لسان استعداد اعيان باشد صفت قبول از ايشان
شانى نشود پس اگر سائلى گويد كه اعيان واستعدادات ايشان فائض
از حق تعالى است بفيض اقدس پس بجعل او باشد جواب گوييم كه اعيان
مجعول بجعل جاعل نيستند بلكه صور علميه اند باسماء ونسب
ذاتيه ومراد از افاضه تاخر بحسب ذاتست فالحاكم فى التحقيق تابع
لعين المسئلة التى يحكم فيها بما تقتضيه ذاتها فالمحكوم عليه بما هو فيه
حاكم على الحاكم ان يحكم عليه بذلك فكل حاكم محكوم عليه بما حكم به وفيه

كان الحاكم من كان فتحقق هذه المسئلة فان القدر ما جهل الا
لشدة ظهوره فلم يعرف وكثر فيه الطلب فى اصطلاح الصوفية سر
القدر ما علم الله من كل عين فى الازل مما انطبع فيها من احوالها التى
تظهر عليها عند وجودها فلا يحكم على شئ الا بما علم من عينه فى حال
ثبوتها پس سر قدر ما علم الله من كل عين است از احوالى كه ظاهر ميشود
در حال وجود و قدر حصول در خارج بر وفق ما علم الله من كل عين
و قضاء حكم بر شئ است بما علم من عينه فى حال ثبوتها و هر كس را جاى
نيست كه نقشش كند از سر قدر زيرا كه بى معرفتى تمام ميشود اما
و الحاد است جد سر قدر به بحث و مناظره و تحرير و تقدير منكشف
نشود الا بصفاء خاطر و جلاء آينه دل از زنگ رسوم علوم و از
جهة اشكال اين مسئله شريعت از خوض در ان منع فرموده است كه
اذا بلغ الكلام الى القدر فامسكوا و لهذا سر حشمة علم قضا و سر قدر
شعر شاه داور صيرفى وجه نقد مشرف امر قضا در حل و عقد
در جواب سائل از قدر فرمود سر الله قد خفى عنك فلا تفتشه
اما اشارت خفيه فرمود باز در كلمه بليغه قوله عليه السلام كما تدين
تدان و كما تزرع تحصد تا صاحب فهم بقوة ذوق دريابد ع
انكس است اهل بشارت كه اشارت داند و سيجى شرحه مبسوطا فى
الفتوحات المكية السوال الثالث و الثلثون ما شئ طوى علم القدر
الذى طوى عن الرسل فمن دونهم يعنى هل قدر من يعلم علم القدر ام لا
قلنا لا و لكن قد يعلم سره و تحكمه و قد اعلمنا به بحمد الله و ان
مظاهر الحق فى اعيان الممكنات المعبر عنها بالعالم هى اثار القدر و هى
علامة على وجود الحق و لا دليل ادل على الشئ من نفسه فما يعلم الحق بغير
ما علم نفسه و نسبة الوجود الى هذه الاعيان قد قلنا ان ذلك انما

القدر فعلم القدر باثر وعلم الحق بوجوده وذلك ان نسبة القدر
نسبة مجهولة خاصة والحق وجود فيصح تعلق العلم بالحق ولا يصح
تعلق العلم بالقدر فان علمنا بظهور المظهر في العين هو عين الحق
فالقدر مرتبة بين الذات وبين الحق من حيث ظهوره ولا علم لاحد
وحكمه في المظاهر حكم الزمان في عالم الاجسام فلهذا يطلقه اكثر
المحققين على الاوقات المعقولة وقد علمناك ان الزمان نسبة
معقولة فالسبب الذي لاجله طوى علم القدر هو ان له نسبة الى الذات
ونسبة الى المقادير فهو المعلوم المجهول فاعطى التكليف في العالم
فاستقل العالم بما كلفوا ونهوا عن طلب العلم بالقدر ولا علم الا
بتعريف الحق وشهوده شهودا خاصا لعلم هذا المسمى قدرا فاولياء الله
وعباده لا يطلبون علمه للنهي الوارد عن طلبه فلهذا كان مطويا عن
الرسل فمن دونهم وان نزع احد الى ان السائل اعتبر سؤاله علم
الرسالة فمن حيث انهم رسل طوى عنهم في هذه المرتبة ومن دونهم
من ارسل اليهم وذلك هو التكليف فسد الله باب العلم بالقدر
في حال الرسالة فان علموه ما علموه من كونهم رسلا من حيث كونهم من الرسل
في العلم فقد دل على هذا الوجه ما بيناه من ان مرتبة بين الذات والمظاهر
فمن علم الله علم القدر ومن جهل الله جهل القدر والله تعالى مجهول
فالقدر مجهول فمن المحال ان يعرف المالوه الله لانه لا ذوق له في الالوهية
فانه مالوه ولله ذوق في المالوهية لكونها يطلبها في المالوه كما يطلب
المالوه فمن هناك وصف الحق نفسه بما وصف به مظاهره من التعجب
والضحك والغضب وجميع الاوصاف التي لا تليق الا بالممكنات
فستر القدر عين تحكم المقادير كما ان الوزن يحكم في الموزونين
والميزان نسبة رابطة بين الموزون والوزن بها يتقدر معدار

احيث هو
القدر سر

الموزون ومقادير الموزونات على اختلافها فالحق وضع الميزان فقال
وما ننزله الا بقدر معلوم وسيحقق ما انزل اليه فكل شيء بقضاء
اي بقدره وحكمه ان وزنه وهو تعيين وقت حالا كان وقته او زمانا
او صفة او مكان فظهر ان سبب علم القدر سبب ذاتي والاشياء
اذا اقتضت الامور لذواتها لا للوازمها واعراضها لم يصح ان تتبدل
ما دامت ذواتها والذوات لها الدوام في نفسها فوجود العلم بها مع
السؤال الخامس والثلثون متى ينكشف لهم سر القدر الجواب سر
القدر عن القدر وستر عين حكمة في الخلق وانه لا ينكشف لهم هذا
الستر حتى يكون الحق بصرهم فاذا كان بصرهم بصر الحق ونظر الاشياء
ببصر الحق انكشف لهم علم ما جهلوه اذ كان بصر الحق لا يخفى عليه
شيء قال الله تعالى ان الله لا يخفى عليه شيء في الارض ولا في السماء هو
الذي يصوركم في الارحام لكونها مظلمة يمنع بادراك الاشياء فيها كيف
يشاء من انواع الصور والتصوير لا اله الا هو العزيز الحكيم اي المنيع
لسبب لنسبته الصورة لا عن تصوير ولا تصور الحكيم بما يعطيه الا
المسواة لقبول الصور نيعين لها من الصور ما شاء مما قد علم انها
تناسبه له قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم عن ربه تعالى
انه قال ما تقرب الي احد الي بأحب من اداء ما افترضته عليه لانها عبودية
اضطرار ولا يزال العبد يتقرب الي بالنوافل فهي عبودية الاحياء حتى
احبه اذ جعلها نوافل فاقتضت البعد من الله فلما الزم عبودية
الاختيار نفسه لزوم عبودية الاضطرار احبه فهو معنى قوله تعالى
حتى احبه ثم قال فاذا احببته كنت سمعه الذي يسمع به وبصره الذي
يبصر به الحديث فاذا كان الحق لهذه الحالة بصر العبد كيف يخفى عليه
ما لا يخفى فاعطته الفرائض واللوازم بحملها احكام صفات الحق

استعدادات

فاعطته الفرايض ان يكون كلمة نورا فينظر بذاته لا بصفته فنابت عين
سمعه وبصره فذلك وجود الحق لا وجوده قال في الباب الثلثين وثلثمائة
من الفتوحات المكية قال الله تعالى ما اكل شيء طعمته بقدر فاعلم ان من العلم
بالتحقيق بالصورة ان العلم المطلق من حيث ما هو متعلق المعلومات
الى ضمن الى علم يأخذه الكون من الله بطريق التقوى وهو قوله اتقوا
الله يعلمكم فرقانا وقوله في خضر وعلمناه من لدنا علما وعلم يأخذه الله
من الكون عند بلائه بالتكليف مثل قوله ولنبلونكم حتى نعلم فلولا
الاشتراك في الصورة ما حكم على نفسه عما حكم لخلقه من حدوث تعلق العلم
فان ظهر الانسان بصورة الحق كان له حكم الحق فكان الحق سمعه وبصره
ضمن بالحق فلا يفوته مسموع ويبصر بالحق فلا يفوته مبصر عدما كان المبصر
او وجودا وان ظهر الحق بصورة الانسان في الحال الذي لا يكون الانسان
في صورة الحق كان الحكم على الله مثل الحكم على صورة الانسان الذي ما له
صورة الحق فينسب اليه ما ينسب الى تلك الصورة من حركة وانتقال
وشيخ وشاب وغضب ورضا وفرح وانتهاج ومن اجل ما بيناه من ثبات
هذين العلمين جعل الله في الوجود كتابين كتابا سماه امّا فيه ما كان فصل الجاد
وما كان كتبه باسم المغيب فهو كتاب ذوقي معلوم بعض المكلفات
وما يكون وكتابا اخر ليس فيه سوى ما يكون عن المكلفين خاصة فلا
يزال الكتابة فيه ما دام التكليف وبه تقوم الحجة لله على المكلفين وبه
يطالبهم لا بالام ولا بنقير صغيرة ولا بقطمير ولا كبيرة الا احصاها
وكل صغير مسطر وهو منصوص عليه في الام التي هي الزبر ومعناه الكتابة و
ان كانت اصناف الكتب كثيرة ذكرناها في مواقع النجوم فانها ترجع الى
هذين الكتابين فمن الكتاب الثاني تسمى الحق خبيرا ومن الام يسمى عليما
فهو العليم بالاول الخبير بالثاني ان عقلت فالقضاء الذي لا امضاء في

الامور

الامور هو الاحصاء الحكم الالهي على الاشياء بكذا والقدر ما تقع به وجوده في
موجود معين لمصلحة المتعدية منه الى غير ذلك الموجود ولو بسط الله
الرزق لعباده لبغوا في الارض فلو وجد البغي عن البسط لم تقم الحجة عليهم
ولكن ينزل بقدر ما يشاء فما انزل شيئا الا بقدر معلوم ولا خلق شيئا
الا بقدر فاذا وجد البغي مع القدر قامت الحجة على الخلق حيث منع الغير
مما بيده مع حصول الاكتفاء فما زاد فيعلم ان لمصلحة غيره ومن فضله جعله
قرضا ولا يقع القرض مما هو رزق له لقوام عينه وجعل هذا الفضل
من جملة مصالح العباد فرفع بعضهم فوق بعض درجات ليتخذ بعضهم
بعضا سخريا ولما انزل الله سبحانه منزلة عباده امضى عليه احكامهم
واحكم فيهم الابعد بهم وهذا من حجة البالغة له عليهم وهو قوله جزاء
وفاقا جزاء بما كنتم تعملون جزاء بما كنتم تكسبون فاعمالهم
عذبتهم واعمالهم نعمتهم فما حكم فيهم غيرهم فلا يلومون الا انفسهم كما
قال الله فيما حكاه لنا من قول الشيطان لما قضى الامر ان الله وعدكم
وعد الحق ووعدتكم فاخلفتكم وما كان لي عليكم من سلطان اي من
قوة ولا حجة ولا برهان الا ان دعوتكم فاستجبتم لي ولهذا كل من دعا الى امر
اجابته وهذا كانت المعجزات تشهد بصدق الدعوة من الرسل انها من
دعوة الله والشيطان ما اقام برهانا لهم لما دعاهم وهو قوله وما كان لي
عليكم من سلطان فيا عجبا ان الناس جحدوا دعوة الحق مع ظهور البرهان
وكفروا بها واجابوا دعوة الشيطان العرية عن البرهان فقال لهم فلا
تلوموني ولوموا انفسكم انظر اسند الى حكم الكتاب الثاني الذي به تقوم الحجة
عليهم فلو نظر الى الام والزبر الاول لم يقل لهم ولوموا انفسكم فالقضاء
للكتاب الاول يطلبه وحكم الكتاب الثاني والقدر للكتاب الثاني
وكلا الكتابين محصور لانه موجود فعلم الله في الاشياء لا يحيره

انفسكم ح

كتاب مرقوم ولا سبيل رق منشور ولا لوح محفوظ ولا سيطر قلم
اعلى فلله الحمد في الاخرة والاولى وله الحكم واليه ترجعون اى الى الحكم
الى الحكم فانه اقرب مذكور فلا يعود على الابعد وتعدى الاقرب الا
بقرينة حال هذا هو المعلوم من اللسان الذي انزل به القران والقضا
يحكم على المقدر والمقدر لا حكم له في القضاء بل حكمه في المقدر لا عين بحكم
بحكم القضاء فالقاضي حاكم والمقدر موقت فالقدر التوقيت في الاسم
باسم المشيت قال تعالى وكان الله بكل شيء مقيتا وقال في الباب
الثالث والسبعين من الفتوحات السؤال الثاني والسبعين
من الفتوحات السؤال الثاني والعشرون اى شيء علم البداء الجواب
اعلم ان علم البداء علم غريب وانزع غير مقيد واغرب ما يكون العبارة
عنه ان يقال البداء افتتاح وجود الممكنات على التسلسل والتتالي
لكون الذات الموجدة لم اقتضت ذلك من غير تقييد بزمان اذ الزمان
من جملة الممكنات الجسمانية فلا يعقل الا ارتباط ممكن بواجب
لذاته وكانه مقابلة وجود الحق اعيان ثابتة موصوفة بالعدم
ازلا وهو الكون الذي لا شيء مع الله فيه الا ان وجوده افاض على
هذه الاعيان على حسب ما اقتضته استعداداتها والذي وصل الينا
علمنا من ذلك ووافقنا الانبياء عليهم السلام ان البداء عن
نسبة امر فيه وانجر خبرا ذا الخطاب لا تقع الا على عين ثابتة معلوم
سميع عالمة بما تسمع نسبة ما هو سمع وجود ولا عقل وجود ولا علم
وجود فالنسبت عند هذه الخطاب بوجوده فكانت حظهم الزمن
اسمه الاول الظاهر وانسحب هذه الحقيقة على هذه الطريقة على كل عين
سوى الله الى ما لا يتناهى فالبداء حالة مستصحبة قاعدة لا ينقطع هذا الاعتبار
فان معطي الوجود لا يقيده ترتيب الممكنات لعين الاولية في البداء

ثم اذا أضفت الممكنات بعضها الى بعض تعين المتقدم والمتاخر لاضافة
اليه سبحانه بدانكه زمان امريست موهوم از دفعات تجليات الهيه
بر ممكنات واز جانب حق تعالى يك دفعه است وتعدد دفعات از
جانب قابل است كه يك دفعه قبول نميتواند كرد بل الاتات المثالية
المثوالية العين المثالية وازل وابد وما بينهما باين متعين شد
واين بنا بر انست كه افاضه حق تعالى وحداني المعنى وهو لاني
الوصف است وبيش ازيك امر نيست كه منضبغ ميشود بمقتضيات
استعدادات قال في الباب الثامن والسبعين ومائتين من الفتوحات
في الفصل الحادي وعشرين جاء بلفظ كن لانها لفظة وجودية فما ثبت
جميع الاوامر الالهية فكن قامت مقام قل وقم وخذ وقص واخرج وادخل
واقرب وجميع ما يقع به الامر بكلمة كن در معنى كن ماشئت است
وقوله فيكون اى يكون المامور ماشاء قال الشيخ قطب الدين المقرئ
الله في كل شئ بكلمة ظهر في الحلو حلوا وفي المر مرا وفي الصدف صدفا وفي
الدر درا شعر كفتم كه ز جسم وجان برونم پوشيده لباس جسم وجان كيست
انكس كه بصد هزار صورت هر لحظه همي شود عيان كيست
كويي كه بهانم ازد وعالم سيداشن در ميان نميان كيست في
الفتوحات شهود الاعيان لله فيشاهد في عين وجود الحق احكام
الاعيان الثابتة فيه فلا يظهر الا بحكمها وهذا ظهرت الحدود
وتميزت مراتب الاعيان في وجود الحق فقيل ملك وافلاك و
عناصر ومواليد واجناس وانواع واشخاص وعين الوجود واحد و
الاحكام مختلفة لاختلاف الاعيان الثابتة في الثبوت فافهم
قال صدر المحققين في كتاب تمهيد فاعلم الكتاب اعلم ان امداد الحق
وتجلياته واصل الى العالم في كل نفس وفي التحقيق لا تم ليس الا تجليا

واحدا بظهر له بحسب القوابل ومراتبها واستعداداتها تعينات
فيلحقه لذلك التعدد والنعوت المختلفة والاسماء والصفات
لان الامر في نفسه متعدد او وروده طارد ومتجدد وانما التقدم
والتاخر وغيرها من احوال الممكنات توهم التجدد والطريان و
التقيد والتعين ونحو ذلك وقال في كتاب التجليات ان من المتفق
عليه عند اهل الكشف واهل النظر الصحيح من الحكماء ان حقايق الماهيات
المسماة عند بعضهم بالماهيات الممكنة غير مجعولة وكذلك استعداداتها
الكلية التي بها تقبل الفيض الوجودي من المفيض الحق والوجود الفايض
واحد بالاتفاق بيننا وبينهم وهو مشترك بين جميع الماهيات الممكنة
فاذا كان كذلك فالتقدم والتاخر الواقع بين الاشياء في قبول
الوجود الفايض من الحق لا موجب له الا تفاوت استعداد تلك الماهية
فالتام الاستعداد منها قبل الفيض اسرع واتم وبدون واسطة
كالقلم الاعلى المسمى بالعقل الاول وان لم يكن الاستعداد تاما جدا
تاخر القبول ونقص وكان بواسطة او بوسايط كما وقع وثبت شرعا
وعقلا وكشفا والموجب للتفاوت بالنقص والتمام الاستعداد
لا غير فالفيض واحد والاستعدادات مختلفة وشتاوة مثل ورد
النار مثلا على النفط والكبريت والحطب اليابس والاخضر فلا
شك ان اولها واسرعها قبولا للاشتعال والظهور بصورة النار
النفط ثم الكبريت ثم الحطب اليابس ثم الاخضر فانت اذا امعنت النظر
فيما ذكرنا رايت ان سرعة قبول النفط الاشتعال قبل غيره ثم الكبريت
كما ذكر لبس الا قوة المناسبة بين مزاج النفط والنار واثرا كما
في بعض الاوصاف الذاتية التي بها كانت النار نارا وكذلك سبب
تاخر قبول الحطب الاخضر الاشتعال موجبه انما هو حكم المباشرة التي تشبهها

سبب ح

الحطب

الحطب الاخضر من الرطوبة والبرودة المنافية لمزاج النار وصفاتها الذاتية
وقال قدس سره في تفسير الفاتحة لكل عين من اعيان الموجودات كما لا يخفى
لتلك العين الا بالوجود المستفاد من الحق والتجليات في حضرة القدس
وينبوع الوحدة وحدانية النعت هي لا نية الوصف لكنها تتضح عند
الورود بحكم الاستعدادات القوابل ومراتبها الروحانية والطبيعية
والمواطن والاوقات وتوابعها وما شاء الا ما علم فحكم به وما علم كما قلنا
الا بما اعطاه المعلوم من نفسه فالتوقيت في الاصل للمعلوم يعني از
اعيانست توقيت بزمان ومحال وبصفة جوهر حال از احوال اعيان كه
متعلقست بحالى ديكر در زمانى ديكر بصفتى ديكر سابق بر ين حال وهريك
از ين احوال معد حالى ديكر وهر كمالى معد كمالى ديكر كه لاحق بان حال على
مقتضيات استعدادات جه بتجلى از حق تعالى واحد است ومنزهست
بتجلى او از توقيت بحسب اين كه درخت انگور را از ان سوى نا نيد مثلا پس
در اول حال طلوع او را قا از ان بظهور ايد بعد از ان افنان بعد از ان
عناقيد پس بتدريج ثمره او برنك ميشود ومورد طعم صفتى ولبس صفتى
سابق ين صفت سابق ميكرد بحسب معوضة طبيعة وحموضة حصرمية ومزة
متوسطة وحلاوت عنبية وحصول هريك از ين احوال در ين وقتيست
غير وقت حصول ديكر وهريك از ين صفات معلق است بديكرى جه معوضة
طبيعة او معد وحمد حصرمية اوست وحصرمية او معد ومعد مزة متوسطة
او معد ومعد عنبية اوست كه او در حموضت حصرمية ناقص است در حلاوت
عنبية نيز ناقص است وجميع اين احوال ناشى از استعداد جبه عنبية است
پس توقيت وتعليق احوال نه از اباب واحد است بلكه از جانب جبه است
وعلى كل منه عليه الصلوة والسلم كما تدين تدان وكما تزرع تحصد
بدانكه لفظ دين اطلاق ميكنند بحسب لغت بر سه معنى جزا وانقياد وعادت

وبر ارباب فهم وفطنت سليمه مستمد و ربحار حقايق كلمات سيئة الذقا
متكلم بلسان انا كلام الله الناطق مخفى نماند كه اين كلمه بليغه جامعه كما مذ
تدان اشارتست بمعنى ثلث لفظ دين پس اكر دين بمعنى جزا باشد كانه
قال كما تجازى تجازى بسبب مشاكلت كه ذكر شى است بلفظ عين ازرا
وقوع او در صحبت ان معين كما قيل ياطباخ اطبخ لى حبة وقيصا بين معنى او
ان باشد كه كما تشغل تجازى ومعنى اين است كلام در معنى عادت يعنى كما تشغل
تعاد وامر بمعنى انقياد وطاعت حاجت بتاويل مشاكلة نيست يعنى كما تشاد
كما تشغل تعاد وتطيع تشاد وتطاع وبهر سه معنى اشارتست به سر قدر
در خصوصيت معنى ثالث كه بى تاويل مشاكلة است تصريح است بعلم قضا
وسر قدر ودر نقل لفظ دين از معنى لغوى باصطلاحى شرعى اين هر سه معنى
لغوى معتبر است بنابر انكه مقراى دين سر قدر است ومعنى قدر انحصار
اشياست در خارج مقدر بمقادير معين بر حسب تجدد علم خداى تعالى ا
مجمل سعادت سعدا وهى ايشان وشقاوت اشقيا وعذاب ايشان
وقد قصرت من درك هذه الحكم الباب الا لباء ان رحمة الله تعالى كيف
تقاضت كفر الكافر وحكمت عليه بالعذاب وكذا كل الروشفقة تحصل للد
والسعداء ايضا قال فى فص الحكمة العيقوبية الدين ديان دين عند الله
وعند من عرف الحق تعالى ومن عرفه عرف الحق ودين عند الخلق وقد اعبره الله
تعالى فالدين الذى عند الله تعالى هو الذى اصطفاه الله واعطاه الرتبة
العلية على دين الخلق فقال تعالى سبحانه ووصى بها ابراهيم بنيه ويعقوب
يابنى ان الله اصطفى لكم الدين فلا تموتن الا وانتم مسلمون اى منقا
اليه وجاء الدين بالالف واللام للتعريف والعهد فهو دين معلوم
معروف اذ براى انكه معهود لابد است كه معلوم مخاطب باشد وهو
قوله تعالى ان الدين عند الله الاسلام وهواى الاسلام هو الانسلام

فالدين عبارة عن انقيادك والذي من عند الله هو الشرع الذي انقدت انت
اليه يعني چون دين عبارة از اسلمت واسلام انقياد است پس
دين عبادت از انقياد باشد وشكي نيست كه انقياد از عبد است
پس دين از عبد باشد وانچه از نزد خداى تعالى است آن شرع است يعني
حكم الهي كه عبد بان منقاد ميشود پس فرق ميان دين وشرع انست كه
دين از عبد است وشرع از حق فالدين الانقياد والناموس هو الذي
شرعه الله فمن اتصف بالانقياد لما شرعه الله له فذلك الذي قام بالدين
واقام اى انشاءه كما يقيم الصلوة فالعبد هو المنشئ للدين والحق
هو الواضع للاحكام فالانقياد غير فعلك فالدين من فعلك فما سعدت
الا بما كان منك چون دين از فعل تو ظاهر ميشود پس سعادت تو نيست
الا بانچه از تو حاصل مى آيد كه ان انقياد شرعت فما اثبت السماء
لك ما كان فعلك كذلك ما اثبت الاسماء الالهية الا افعاله يعني
بسبب انچه فعل تو اثبات واظهار سعادت تو كرد بسبب اظهار وكود
كمالات ذات الهي را الا افعال او ونزديك معتزلي كه افعال سبب اسماست
زيرا كه اسما مبادى افعالست لكن چون حقايق اسماء الهيه مختفيست
از عالميان ظهور ان حاصل نميشود الا باثار وافعال پس انچه ظاهر
ميشود سعادت وشقاوت عبد الا بافعال او وهي انت وهي المحدثات
ضمير اول را جهت با اسما وثانى با افعال يعني اين اسماء الهيه تويى و
افعال صادره از اسماء حواديثست زيرا كه اسماء الهيه عبارتست
انا عيان ثابته وانت خطابست با عين هر يك از موجودات جهه
اعيان ثابته كه ماهيات اشياست صور علميه اسماء الهيه است وباثار
سمى الها وباثارك سميت سعيدا فانزلك الله منزلة اذا اضفت الدين
وانقدت الى ما شرعه لك يعني كرد ايشان خداى تعالى ترا در تحقق كمال

كمال توبا فعال تو نازله منزه از نفس خويش تعالى شانه از براى انكه كمال حق
كه الهيه است تحقق وظاهر نميشود الا باثار وافعال كه عالم است
مقتضيات عالم وسايط فى ذلك انشاء الله ما ينفع به الفايده بعد
از تبيين الدين الذى اعتبره الله تعالى قال تعالى ورهبانية ابتدعوها
وهى النواميس الحكمية التى لم يحى الرسول المعلوم بها باء از براى تعدى
وضمير مفعول لم يحى ومراد از نواميس شرايعيست كه حكمت ومعرفت
اقتضاء ان كرده باشد فلما وافقت الحكمة والمصلحة الظاهرة فيها
الحكم الالهى والمقصود بالوضع الشرعى الالهى اعتبرها الله اعتبارها وما شرعه
من عنده تعالى وما كتبها الله عليهم اى فرض الله عليهم فما رعوها
هولاء الذين شرعوها وشرعت لهم اى عوامهم ومقلدوهم حق رعايتها
الا ابتغاء رضوان الله وكذلك اعتقدوا يعنى اعتقاد عاملان بان اين
بود كه موجب حصول رضوان الهى وثواب اخرويست فآتينا الذين امنوا
منهم اجرهم وكثير منهم فاسقون اى من هولاء الذين شرع فيهم فى
حقهم وهم المقلدون هذه العبادة فاسقون اى خارجون عن الاتيان
بها والقيام بحقها ومن لم يتقيد بها لم يتقيد اليه شرعه عما ترضيه
يعنى هركس از نشان كه انقياد ان شريعة موضوعه نكرد حق تعالى شرع
انست انقياد او نكرد بانچه ارضاء او ازان حاصل ميشود يعنى اعطاء
وخير وثواب لكن الامر يقتضى الانقياد يعنى امر وشان الهى در نفسه مقتضى
انقياد است على اى وجه كان وبيانرا ان المكلف اما منقاد بالموافقة
واما مخالف فالموافق المطيع لا كلام فيه لبيانه ووضوحه واما المخالف
فلا بد يطلب بخلاف الحاكم عليه من الله احد امرين اما التجاوز والعفو
اما الاخذ على ذلك ولا بد من احدهما لان الامر حق فى نفسه فعلى كل حال
قد صح انقياد الحق الى عبده لافعاله وما هو عليه من الحال يعنى مخالف

طلب میکند باین مخالفتی که حاکمست بر او و درین وقت باقتضاء عین ثابت
او یکی از دو امر از جانب حق تعالی یا طلب عفو و مغفرت میکند و احکام
متربه بان از خدای تعالی تا ظاهر شود کمال اسم المنتقم و القهار و احکام
آن پس بحقیقت مخالف منقاد رب خود است که حاکم است بر او باسم
عفو و غفور یا منتقم و قهار پس صحیح باشد انقیاد حق تعالی بعبد
از برای افعال او و مقتضی حال او بواسطه انجا طلب میکند عین ثابت او
فالحال هو المؤثر یعنی چون حق تعالی منقاد عبد است بحسب اقتضا و طلب
حال او و انقیاد می باشد الا بتاثیر پس حال موثر است پس هنا کان الدین
جزاء ای معاوضة بما یسر او بما لا یسر یعنی عبد منقاد حق باشد و حق
منقاد عبد پس هر یکی از ایشان را فعلی باشد مقابل فعل دیگری پس حاصل
شد دینی که ان انقیاد است عین مجازات پس دین جزا باشد یعنی معاوضه
بانچه مسرور شود عند الموافقة الظاهرة و الباطنة و بانچه خلاف
مستتره باشد عند المخالفة الظاهرة و الموافقة الباطنة فبما یسر رضی الله
عنهم و رضوا عنه و هذا جزاء بما یسره و من یظلم منکم نذقه عذابا
الیما هذا جزاء بما لا یسر از برای انکه درین صورت جزا بمقتضی اعمال
اما ملایم طبع او نیست نجلد و اول فصح ان الدین هو الجزاء پس ثابت
شد که جزا مفهوم دین است فکما ان الدین هو الاسلام و الاسلام هو
عین الانقیاد فقد انقاد الی ما یسره و الا ما لا یسر و هو الجزاء بیان
ارتباط میان مفهوم انقیاد و مفهوم جزا هذا لسان الظاهر
فی هذا الباب و اما سنه و باطنه ای سوء هذا اللسان شروع میکند
در بیان سوء قدر و در اوست توطیه بیان مفهوم ثالث از معانی دین
که ان عادت فاننا ای الجزاء تجلی فی مراة وجود الحق فله یعود علی الممکنات
من الحق الا ما تعطیه ذواتهم فی احوالها بدانکه اعیان ممکنات صور

صور علمیه الهی اند موجود ند و علم و معدوم ند و در عین و اشیا نزاد و
اعتبار هست یکی انکه مرایا و وجود حق اند و اصفات و اسما او دوم
انکه وجود حق مراة ان حقایق است پس باعتبار اول ظاهر نمیشود در
خارج الا وجود متعین بحسب ان مرایا و متعدد بتعدد ان و مع ذلک ان
مرایا بر عدم خود باقیست کما قال الشیخ فی الفص الاحدی و بقی هو تعالی
علوا صافرا لان الاعیان التی ظها العدم الثابتة فیه ای فی العدم
ما شمت رایحة من الوجود فهی علی اصلها الخالص تعداد الصور فی الموجود انه
العین واحدة من المجموع فی المجموع فالعین واحدة واختلفت الاحکام و
اعتبار ثانی ظهور اعیانست در مراة وجود حق تعالی که بواسطه ان مراتب
اثار و احکام وجود بر انیان بمرتبه است که عبارتست از وجود
مستفاد قال فی الفص الشیثی فهو مرآتک فی رؤیتک نفسک و انت
مرآة فی رؤیته اسماءه و ظهور هذه احکامها و لیست سوی عینه ای
عینه المتعینة بالصفات الظاهرة بک و قول شیخ در حق اشارت
به ثانی یعنی بجز اء عبارتست از تجلی و ظهور اعیان در مراة وجود حق
فلا یعود علی الممکنات من الحق الا ما تعطیه ذواتهم فی احوالها پس تکلیف
بانقیاد و جز از مقتضیات اعیان باشد پس اعیان مکلف
حق اند بر انکه تکلیف انیان کند و بر مجازات انیان قادر فی کل
حال صورة فتختلف صورهم لاختلاف احوالهم فتختلف التجلی لاختلاف
الحال از برای انکه از خدای تعالی است بتجلی و اعطاء و وجود بصور احوال
ذاتیه اعیان و اختلاف تجلیات الهیه باختلاف استعدادات متجلی
له است فتتبع الاثر فی العبد بحسب ما یکون فما اعطاه الحق سواه و لا
اعطاه من الخیر غیره بل هو منعم ذاته و معذبها فلا بد من الانفعال
ای فی حال النقص و لا یحدث الانتقال فی حال الکمال فلله الحجة البالغة

پس خدای تعالی راست حجة بالغة تامة بر خلق و اجرا عطا میفرماید از
ایمان و کفر و انقیاد و عصیان و جمیع تکالیف شرعیه فی علمه بهما قبل
العلم بتبع المعلوم پس حجتی نیست خلق را بر خدای تعالی و شقی معذب را
نمیرسد که بگوید چرا مکلفم را شقی کردی و مستوجب عذاب و دیگری را
سعید و مستحق نعیم خلق کردی و نیز اکر حصول تجلی را ناچار است از وجود
چیزی یکی صفت قدرت در متجلی دوم صفت قبول در متجلی له پس اکر تجلی
نه برحسب طلب انسان استعداد اعیان باشد صفت قبول از انسان
منافی نشود قال القاضی الاجل ابو هیثم انما سمی الخلیل خلیلا لتخلله و حصره
جمیع ما اتصفت به الذات الالهیة قال الشاعر قد تخللت مسلک الروح منی
و بذا سمی الخلیل خلیلا کما یتخلل اللون الملون فیکون العرض
محیطا بجوهره کالمکان و المتمکن او تخلل الحق وجود صورة ابرهیم و
کل حکم یصح من ذلک فان لکل حکم موطنا یظهر به لاستعداد الاثری الحق
یظهر بصفات المحدثات و اجل ذلک عن نفسه و بصفات النقص
و بصفات الذم الاثری المخلوق یظهر بصفات الحق من اولها الی اخرها
و کلها حق له کما هی صفات المحدثات حق للحق الحمد لله فرجعت الیه عواقب
الثناء من کل حامد و محمود و الیه یرجع الامر کله فهو ماذم و ماحمد و ما
ثم الا محمود او مذموم اعلم ارما تخلل شیئا الا کان محمولا فیه فالمتخلل
اسم فاعل محجوب بالمتخلل اسم مفعول فاسم المفعول هو الظاهر و اسم
الفاعل هو الباطن المستور فیه فیکون الحق جمیع اسماء الحق سمعه و
بصره و جمیع نسبه و ادراکاته و ان کان الحق هو الظاهر فالحق مستور باطن
فیه الحق سمع الحق و بصره و یده و رجله و جمیع قواه کما ورد فی الخبر الصحیح
ثم ان الذات عن هذه النسب لم تکن لها و هذه النسب احدثتها
اعیاننا فنحن جعلناه بالوهیتنا الها فلا یعرف حتی یعرف قال علیه الصلوة

ماهوم

من عرف نفسه فقد عرف ربه وهو اعلم الخلق بالله فان بعض الحكماء
حامدة ادعوا انه يعرف الله من غير نظر في العالم وهذا غلط نعم يعرف
ذات قدمية ازليته لا يعرف انها اله حتى يعرف العالم فهو الدليل
عليه ثم بعد هذا تعطيك الكشف ان الحق نفسه كان عين الدليل
على نفسه وعلى الوهيته فان العالم ليس الا تجليه في صور اعيانهم الثابتة
التي يستحيل وجودها بدونه وانه يتنوع ويتصور بحسب حقايق هذه
الاعيان واحوالها وهذا بعد العلم به منا انه اله لنا ثم يأتي الكشف
الاخر فيظهر لك صورتا فيه فيظهر بعضنا بعضا فمنا من يعرف ان في
الحق وقعت هذه المعرفة لنا نبأ ومنا من يجهل الحضرة التي وقعت فيها
هذه المعرفة نعوذ بالله ان اكون من الجاهلين وبالكشف معا ما
يحكم علينا الا نبأ بل نحن نحكم علينا نبأ ولكن فيه ولذلك قال تعالى لله
الحجة البالغة على المحجوبين اذا قالوا اللهم لم تعلمنا بما كذا وكذا مما لا يوافق
اغراضهم فيكشف لهم عن ساق الامر وهو الذي كشف العارفون هنا
اي في الدنيا فيرون الحق بما علمهم ما ادعوه يعني حال الحجاب اياه فعلم
ان ذلك منهم فانزل ما علمهم الا على ما هم عليه فشد حجتهم وبقي الحجة لله
تعالى البالغة فان قلت فما فايدة قوله فلو شاء لهداكم اجمعين قلنا
لو شاء حرف امتناع لامتناع فما شاء الا ما هو الامر عليه ولكن عين الممكن
قابل للشيء ونقيضه في حكم دليل العقل واي الحكمين المعقولين وقع
ذلك هو الذي كان عليه الممكن في حال ثبوته فما شاء فما هداهم اجمعين
ولا شاء ولذلك ان يشاء فهل يشاء وهذا ما لا يكون يعني لم نجد
كعبتم ولو شاء لم نجد ين ميكوييم دران بيشاكه متعلق بزمان استقبال
وقوله فهل استفهامست كان كسائلي ميرسد كه حق تعالى ممكنست
كه مشيت او متعلق شود بهداية جميع ليس جواب ميكويد كه هدايا

يكون يعني ان ممكن نيست نسبة احد التعلق وهي نسبة تابعة للعلم و
العلم نسبة تابعة للمعلوم والمعلوم انت واحوالك فليس للعالم اثر
في المعلوم بل للمعلوم اثر في العالم فيعطيه من نفسه ما هو عليه في عينه
وانما ورد الخطاب الالهي بحسب ما تواطاء عليه المخاطبون وما اعطاه
النظر العقلي ما ورد الخطاب على ما يعطيه الكشف ولذلك كثر المؤمنون
وقل العارفون اصحاب الكشوف يعني از ين جهة كه ورود خطاب الهي
بر مقتضى عقلست نه كشف مؤمنان بسيار ند براى انكه عقلا بيشتر ند
پس ادراك منطوق مخاطبات الهيه مى كنند بعقل واعيان مى آورند
بان اما مدركى كه مستفاد مى شود از ظواهر تفسير بحقايق خطاب و منكشف
نمى شود بواقع و اسرار آن انكشف پس لاجرم عرفاء كه اصحاب اذ مدركند
انذك خواهند بود وما منا الا له مقام معلوم وهو ما كنت به في
شوئك ظهرت به في وجودك هذا ان ثبت ان لك وجودا فان ثبت
ان الوجود للحق لا لك فالحكم لك بلا شك في وجود الحق وان ثبت انك
الموجود فالحكم لك بلا شك وان كان الحاكم الحق اى على تعينك الجائز
بان يكون ويوجد على وجه لتقتضيه ويحكم به عينك الثابتة فليس
الا افاضة الوجود عليك والحكم لك عليك يعني حق تعالى را نسبت
الا افاضه وجود بر تو واحكام تو هم از نست بر تو زيرا كه افاضه وجود
كما قال صدر المحققين از حضرت قدس وينبوع وحدت وحدانى الهيت
وهيولانى الوصفت لكن منضبع ميشود عند الورود بحكم استعدادات
قوابل ومراتبه وحانيه وطبيعت ومواطن واوقات وتوابع ان
جمله عين از اعيان موجودات واكمالست كه حاصل نميشود آن
عين را الا بوجود مستفاد از حق تعالى چون از حق تعالى غير افاضة وجود
وحدانى نيست واحكام متنوعه مختلفه بر تو هم از نست جز فيض وجود

که منبسط بر اعیان میگردد هر چیز بان مرتبه از کمال و نقص که قابلیت
آن دارد ظاهر میگرداند پس تمام احوال جاریه بر هر شخص لازم ذات
اوست پس بحسب تحقیق هر نیک و بدکه بر شخص گذرد از لوازم و
مقتضیات نشاه اوست اما درین مقام نکته است که احاطه
بان واجبست چه ایجاد از حضرت حق صادر میشود فیض وجود است
و ان خیر محض است و شر از نقصان قابلیت عین ثابته که قبول
تمام فیض ننموده پس ازین وجه منسوب بحق تعالی نباشد و ازینجا
که در حدیث شیست من وجد خیرا فلیحمد الله و من وجد غیر ذلک فلا یلومن
الا نفسه پس من شا ظهور صفات هم فیض وجود حق است اما منشا
قابلیات ذوات اعیان ثابته پس جمیع احوال من حیث الظهور مستند
بحق باشد و من حیث القابلیه مستند بذوات اعیان و کمال مظاهر
چون عکس کمالات حق است منسوب بحق باشد جنانچه فرموده صلی الله
علیه و آله وسلم الخیر کله بیدیک و الشر لیس الیک وجود بقبول
تمام فیض عودت از اقتضاء استعداد است و کمال قابلیت بفرمایه
فلا تحمدا الا نفسک و لا تذم الا نفسک دنیا که خیر تو و شر تو از
بر تو بحسب اقتضاء عین تو و از ین جهه ثواب و عقاب مترتب
بر افعال تو مولانا قول و فعل امد گواهان ضمیر
زین دو بر باطن تو استدلال کن این نماز و روزه و حج و جهاد
هم گواهی دادنست از اعتقاد این زکوة و هدیه و ترک حسد
چون گواهی دادنست از نیک و بد لان احوال العین الثابته لکل
شخص هی التی تقع صورة الوجود علیها و بحسبها تجی اعمال و افعال و دین
موطن دیگر است از قبل مرایا متقابله دین سوی اجل بین که چون
نان سوی اجل جبان غایتی و ما بقی للحی الا حمدا فاضة الوجود لان ذلک

لا لك یعنی افاضت وجود از حق تعالی است و بس و قبول از غیر عبد
بر وفق مقتضی استعداد خاص یا و بمجاز بحر جریان آب در جمیع اشجار
مساویست اما در حنظل احنظل است و در شکر شکر بحسب موهبت
حق تعالی وجود است از محض جود و انصباغ او بصبغ سعادت و شقاوت
نیست الا از مقتضیات عین ثابته عبد میمن علی السعید باظهار
سعادته بافاضة الوجود علیه و بیشی الخبر بان لیس منه الا الموهبة
والجود و ما انصبغ الا بما صبغه استعداد العبد فانت عذاوه الاحکام
از برای انکه حق تعالی بصورت احکام تو ظاهر شد بمجاز بحر مفتدی بصورت
عذا ظاهر میشود و هو عذاوك بالوجود فمن علیه ما یعین علیك
یعنی الخبر تو تعیین کرده از احکام بحق تعالی شانه همان احکام بافاضه
وجود بر تو مترتب و متعین ساخته فالامر منه الیك یعنی فیضان
وجود و منك الیه یعنی اعطاء عین تو انکه ایجاد تو کند علی ما انت
علیه فی الازل غیر انك تسمی مکلفا و ما کلفك الا بما قلت کلفنی
بجمالك و ما انت علیك قوله بجمالك متعلق است به قوله قلت یعنی
تکلیف تو نکرده الا بگفتن بلسان حال تو و بمجاز تو برای تو عین
ثابت تو کرد کلفنی بهذه التکالیف التی هی مقتضیات عینی و لا تسمی ای
الحق مکلفا اسم مفعول و این معنی مطابق کلمه بلیغ علویه است یعنی
کما تدین تدان در تاویل مشاکلة ای کما تطیع تطاع این بود کمال توضیح
و تفصیل در شرح کلمه بلیغ بالغه تامه جامعه کما تدین تدان ارد فایق
اشارات علویه بحقایق حکم مسکوته انا علم صامت و محمد علم ناطق
صلوات الله علی الناطق و الصامت و آلهما الطیبین و عترتهما الطاهرین
و قال علیه الصلوة و السلام لقد علق ببساط هذا الانسان بضعة هی
اعجب ما فیه و ذلك القلب هر انیه بدستی که در او بخته شده بدرك

اندرون این آدمی پاره کوشت کران عجب تر حیزیست کر در انسانست
وان دلست وجمیع اعضا تابع دلست در دنیا ودر آخرت نظیر
دری در قعر دریای دلست کر آن در در درد وعالم حاصل
دل تو موضع تجرید آمد سرای وحدت وتوحید آمد
نظر گاه شبانوروزی دلست ولی در وی دل تو در کل آنست
چو در وی دل کنی از سوی کل رو درین پستی بگیرد روی دل نور
ترا سر حین میباید ز کونین عمل کردن بدانستن شدن عین
چو علمت از عبادت عین گردد دلت آیینهٔ کونین گردد
قال صلی الله علیه وآله وسلم ان فی الجسد مضغة اذا صلحت صلح الجسد
کله واذا فسدت فسد الجسد کله الا وهی القلب قال فی الفتوحات
المکیه فان اراد الشرع بالقلب هنا المضغة التی فی الانسان ولا
یرید بالقلب لطیفته وعقله مثل قوله تعالی ان فی ذلک لذکری لمن
کان له قلب وهو قوله وما یذکر الا اولوا الالباب فیرید بالصلاح
والفساد ما یطرأ علی البدن من الصحة والمرض والموت فان القلب
الذی هو المضغة هو محل الروح الحیوانی ومنه ینتشر الروح
الحساس الحیوانی فی جمیع الجسد وهو البخار الخارج من تجویف القلب
من حرارة الدم الذی فیه فاذا کان صالحا صلح الجسد کله وکان صحیحا
واذا فسد فسد الجسد کله فشرف فیه العمل وبین الامراض فهو
تنبیه من الشارع علی ما هو معرفة بین الامر علیه فی هذا الجسم الطبیعی
الذی هو آلة اللطیفة الانسانیة فی اظهار ما کلفه الشارع من
الطاعات التی تحس بالجوارح فاذا لم تحفظ الانسانیة فی ذلک
ولم ینظر الی اصلاح مزاجه وروحه الحیوانی المدبر لطیفته بدنا عن ذلک
القوی وفساد الخیال والتصور من الابخرة الفاسدة الخارجة من

القلب

القلب وضعف الفكر وقلة الحفظ وتعلل العقل لفساد الآلات
وبالنقيض في اصلاح ذلك فاعتبر السادع الاصل المفسد لهذه
الآلات اذ لا طاقة للانسان على ما كلفه ربه الا باصلاح هذه
الآلات وصحتها من الامور المفسدة لها ولا يكون ذلك الا من
القلب فهذا من جوامع كلم صلى الله عليه وآله وسلم فلو اراد بالقلب
العقل هنا لما جمع من الفوائد ما جمع باراده القلب الذي في
الصدور وهذا نص باسم المضغة حتى لا يحتمل ذلك ولا يحال على
العقل وكذلك قال الله ولكن تعمى القلوب التي في الصدور فاذا
فسدت عميت عن ادراك ما ينبغي فان فساد عين البصيرة فيما
يعطيه البصر انما هو من فساد البصر وفساد البصر انما هو من
فساد محله وفساد محله انما هو من فساد روح الحيواني الذي
محله القلب قال المحقق القونوي في الرسالة المرشدية كل عاقل يعلم
ان القلب الذي اخبر على لسان نبيه بقوله ما وسعني ارضي ولا
سمائي ولكن وسعني قلب عبدي المؤمن التقي النقي ليس هو هذا
اللحم الصنوبري الشكل فانه احقر من حيث صورته ان يكون محل
جل وعلا فضلا عن ان يسعه ويكون مطمح نظر الاعلى وسنواه
وانما القلب الانساني عبارة عن الحقيقة الجامعة بين الاوصاف
والشؤون الربانية وبين الخصائص والاحوال الكونية الروحانية
منها والطبيعية وهي اعني حقيقة القلب شئنية عرضها وتنبسط
احكام خضرتها وتظهر من بين الخضرة الاجماعية الواقعة بين الصفات
والحقائق الالهية والكونية وما تشتمل عليه هذان الاصلان من
الاخلاق والصفات اللازمة وما يتولد من بينهما بعد الارتياض
والتحنث والتزكية وزوال الاحكام الانحرافية بغلبة الاعتدال

الربانى الحاكم على الاعتدال الروحانى والطبيعى الصورى العلوى الملكى
والفلكى والاعتدال السفلى العنصرى فيظهر الحقيقة القلبية كظهور
السواد بين العفص والزاج والماء وكظهور السواد بين الحجر والحديد
فتلك الصورة الظاهرة من بين ما ذكرنا هى صورة الحقيقة القلبية
الموصوفة بما وصف به الحق العالم والقلب الصنوبرى منزل
تلك الصورة ومرآتها والناس فيما ذكرنا على درجات عظيمة
التفاوت من عرف كليا تها عرف حقيقة الاسلام والايمان و
الولاية والنبوة والرسالة والخلافة والكمال والفرد المشترك
بين جميعها وما يتميز كل واحدة من هذه عن اخرى فافهم ثم
اقول فالسير والسلوك والرياضة من كل سالك هو ليحصل الهيئة
الاجتماعية الاعتدالية الواقعة بين احكام العلم والاعتقاد الصحيح
بين الاعمال والاخلاق والصفات على مقتضى الموازين العقلية و
الشرعية لظهور عين الصورة القلبية وحكمها ثم اعلم ان منبع قوى
الانسان الطبيعية والمزاجية وما تبعها من الصفات والاخلاق
والافعال قلبه وهو مرآة الروح الالهى المتعارفى الحدين البدن
لكن بواسطة الروح الحيوانى المحمول فى الصورة الضبابية الحاصلة
فى التجويف الايسر من القلب الصنوبرى المذكور والروح الالهى
المشار اليه من حيث القلب المذكور الجامع بين خواص الروح وخواص
المزاج مرآة للسر الالهى المشار اليه بقوله ووسعنى قلب عبدى المؤمن فمن
سعته للمطالب الكونية سعيا وفرقه شيعا بحيث انه يصير مخصصا
لكل مطلب جزءا من تلك المطالب منه حصة فانه مهما ظهر الامر الالهى
كما يزل البدن لفرط التعليل الذى لا يخلو بدا ما يجلد وكما يضيف ماء
النهر العظيم اذا قسم جداول شتى فيضطر الطالب الاستمداد والتقوى

بامور خارجية طالبا اتصالها الى نفسه واتصالها به كما هو الامر في المتقدمي
مع الغذاء وتاتي الحقيقة من حيث المعنى ذلك كالضعيف الحدة والساقط
القوى اذا رام اخذ ما تحلل منه بعذاء يفصله ثانيا فانه لا يشبع بعد لعدم
مساعدة الطبيعة على تحصيل المقصود منه ونظير الطبيعة في عالم الخلق
الاستعداد فانه ما لم يكن استعداد لا يجري اجتهاد فان اقتضى الانسان
في اول امره على ما حوته زاده وما اودع الحق فيه وحفظ قلبه وسبيه
الكلي من التوزع والتشتت والتشعب بالتعلقات بالمطالب الخارجة
الكونية كان عناه وقواه الطبيعية والروحانية ثم الالهية و
ثمراتها اوفر وادوم مما قصد الاستمداد والتقوي به من خارج وانما جهل
كمالة الذاتي المستجن فيه فتقدي لطلبه وتحصيله من خارج ولو هدي
سواء السبيل لعلم ان متعلق الطلب الاصلي تفصيل مجاداته ويوجد مستجنا
بخروج ما في القوة وجمع ما ابتث من صفاته وقواه بالتوزع والتكثر
والاختلاف الانحراف الى التوحيد الاعتدالي والرجوع الى اصل كل اعتدال
من الاعتدالات الاربعة المذكورة ثم الى الاصل الاحدي الجامع للجميع
ليلتحق كل فرع باصله ويتحد الاصول باصل الاصل ويكمل الاجزاء بالكل
ويخرج عن ذلك لظهور حكم تعين القبضتين وتحقق الكلمتين و
ليقضي الله امرا كان مفعولا فافهم واعرف ما ينبغي لك ان تطلبه
تحصله نقية وتثيره وما ينبغي لك ان تتخلى وتتجرد عنه تزكيه وتطهره
وبالجملة النفحات كشف سر من اسرار القلب من حيث اشتماله على معنى
الارتباط الواقع بين الروح والجسد والقلب الصنوبري عرش للبخار الذي
هو بخور نفيس وحارس له وحجاب عليه والبخار المذكور عرش للروح الحيواني
وحافظ له وآلة يتوقف عليه تصرفه والروح الحيواني بمظهره البخاري
عرش ومرآة للروح الالهي الذي هو النفس القدسية الناطقة واسطة

بينه وبين البدن به تصل حكم تدبير النفس الى البدن ولوازم تلك
التدبير والنفس القدسية باعتبار ما تقدم ذكره من المظاهر
مضافا اليها حال الاتحاد الذى هو عبارة عن انصباغ كل مظهر منها
بوصف الظاهرية والتحقق باحدية الجمع عرش الاسم كما اخبر الرسول
صلوات الله عليه عن ربه عزوجل بانه قال ما وسعنى ارضى ولا سمائى
ووسعنى قلب عبدى المؤمن اللقى النقى اللين الوادع والالف
واللام هنا للتعريف العهد لا الاستغراق الجنس فان هذه السعة والتجلى
اللازم لها امر مختص بالكمل المسمين بالاقطاب مولانا روم عليه
عاشقانرا كرجه در باطن جهانى ديگر عشق آن دلدار ما دارد وقرار جانى
سينهاى دوشنان پر عيار انتظار سينه عشاق اورا عيد ديگر
عقل وعشق ومعرفت شد نردبان بام حق ليك حيرت اورد حقيقت نردبانى ديگر
شمس تبريزى جو شمع وسينها پروانه اش ذاكه انديشد عزدل اورا عيار ديگر است
وقال ايضا فى الكتاب المذكور قاعدة كلية تتضمن التعريف بكيفية تدبير
الارواح الاجساد وصورة الارتباط بين كل منهما اعلم ان الارتباط
الذى بين الروح الحيوانى وبين المزاج الانسانى ثابت بالمناسبة كما
ان الارتباط بين النفس الناطقة وبين الروح الحيوانى انما صح وثبت
ايضا بالمناسبة ولولا ذلك لما قوى النفس تدبير المزاج البدنى لما بينهما
من المباينة من جهة بساطة النفس وتركيب البدن وفرط كثرة اجزائه
واختلاف حقايق ما تالف منه فالبخار الذى فى تجويف القلب وان كان جسمانيا
لطيف اجزاء بدن الانسان واقربها نسبة الى الاجسام البسطة وهو
كالمراة للروح الحيوانى والروح الحيوانى من حيث اشتماله بالذات على
القوى الكثيرة المختلفة المنبثة فى اقطار البدن والمتفرقة بافانين
الافعال والآثار المتباينة مناسب لمزاج البدن المتحصل من العناصر

وما يتبعه من الخواص المعدنية والنباتية والحيوانية ومن حيث ان قوة
قوة بسيطة مستقلة غير محسوسة محمولة في ذلك البخار القلبي الذي قلنا انه
كالمرآة لها تناسب النفس الناطقة وانه ايضا كالمرآة لها اي للنفس ونسبة
النفس الجزئية الانسانية الى النفس الكلية نسبة الروح الحيواني اليها
من جهة الافتقار الى المادة والتقيد بها وملابسة الكثرة ومن جهات
غير هذه المذكورة كخواص امكانات الوسائط من الافلاك والنفوس
والعقول والشؤون المعبر عنها بالاسماء ونسبة النفس الكلية الى
القلم الاعلى المسمى بالعقل الاول والروح الكلي ونسبة النفس الجزئية الى النفس
الكلية ونسبة الروح الكلي المشار اليه الى جناب الحق سبحانه نسبة النفس
الكلية اليه بل اقل واضعف هذا وان كان هذا الروح الكلي الذي هو
القلم اشرف الممكنات واقربها نسبة الى الحق وانه حامل الصفات الوجوبية
والظاهر بها علما وعلما وحالا فالسير والسلوك والتوجه بالرياضة
والمجاهدة والعلم والعمل المحققتين المتاصلين باصول الشرايع والتعريفات
الربانية بتمن بعناية الله ومشية انضباع القوى المزاجية بوصف
الروح الحيواني في الجمع بين خاصية البساطة والتجريد وبين التصرفات
المختلفة بالقوى المتعددة في فنون الافعال والتعريفات الظاهرة في
بدن الانسان بالقوى والالات هو الروح الحيواني كماله الاول لانضباعه
باوصاف النفس الناطقة والنفس الناطقة الجزئية كمالها الاول
تحققها بوصف خازن العقل الاول المسمى في الشرايع باسمعيل وعند
اهل النظر بالعقل وكمالها المتوسط ظهورها وتحققها بوصف النفس
الكلية واكتسابها احكامها على وجه يوجب لها التعدي منها الى المرتبة العقلية
والروح الكلي ثم الاتصال بجناب الحق والاستهلاك فيه وبغلبة
حكم الحقيقة على الخلقية وزوال الخواص الامكانية والتقيدية باحكام

باحکام الوجوب ویقهر حکم الحق الواحد القهار کل حکم ووصف کان
یضاف الی سواه فیسهلک الجزو فی کله ویعود الفرع الی اصله ستجما
حواص ما مر علیه واستقر فیه مدة ووصل الیه کماء الورد کان اصله
ما ء فنری فی مراتب الترکیب والمواد والکتب السراییة ما صحبه بعد
مفارقة الترکیب من طعم ورایحة وخواص اخر ولا یقدح شیء منها فی
وحدته وفی ما هیته **شعر** وای آن دل که بدو از تو نشانی نرسد
مرده آن تن که بدو مژده جانی نرسد وای آن دل که ز عشق تو در اتش نرود
مجمر ز خرج نشود هیچ بکامی نرسد سخن عشق چو در ده بود بیرون ندهد
جز بگوش هوس و جز بزبانی نرسد مربیر دل نشود حامل انوار مسیح
تا امانت ز نهانی بنهانی نرسد حسن و بیدار بود خواب نه بیند هرگز
از جهان تا نرود دل بجهانی نرسد این زمان نجهد بکن تا نرمان باز نرهی
بیش ازانی دم که زمانی بزمانی نرسد در کتاب مرصاد العباد است
بدانکه دل را صورتست و ان انست که خواجه صلی الله علیه وآله وسلم آنرا
مضغه خوانده یعنی گوشت پاره که جمله خلایق راهست گوشت پاره
صنوبری در جانب چپ پهلوی جان زیر سینه وان گوشت پاره را
جانی هست روحانی که دل حیوانات را نیست دل آدمی راست ولیکن
جان دل را در مقام صفا از نور محبت دلی دیگر هست که آنرا دل اهل آدمی را
نیست چنانکه فرمود ان فی ذلک لذکری لمن کان له قلب یعنی انکس را که
دل باشد هر کس را دل اثبات نفرمود دل حقیقی میخواهد که ما ان را دل جان
وجان را دل نخوانیم چنانکه گفته اند **رباعی** از شش غم عشق خاک آدم بگل
صد فتنه و شور در جهان حاصل شد هر فتنه عشق بر سر روح زدند
یک قطره فرو چکید نامش دل شد ودل را صلاح و فساد هست
صلاح دل در صفای اوست و فساد دل در کدورت او و صفای دل در

سلامت حواس او و کدورت دل در بیمار و خلل پذیرا که دل را بنج حاسه هست
چنانکه قالب را بنج حاسه هست و سلامت قالب در سلامت حواس اوست
که جملگی عالم شهادت را بدین بنج حس ادراک میکنند و همچنین دل را بنج
حس هست که جزو ان نسبت جملگی عالم غیب را از ملکوتیات
و روحانیات بدان ادراک میکنند مولانا میفرماید شعر

مرد لم را بنج حس دیگر است حس دل را هر دو عالم منظر است
آینه دل چون بود صافی و پاک نقشها بیند بود از آب و خاک

چنانکه دل را جشمست که مشاهدات غیبی بدان بیند و گوشیست
که در استماع کلام اهل غیب و کلام حق بدان گند و شامی دارد که ریح
غیبی بدان شنود و کامی دارد که ذوق محبت و حلاوت ایمان و طعم
و عرفان بدان یابد و همچنانکه حس لمس قالب را در همه اعضاست تا
بجمله اعضا از ملموسات نفع میکرد دل را عقل بدان مشابهت است تا بجملگی
دل بواسطه عقل از کل معقولات نفع می یابد هر که را حواس دل بسبب
نقیت فساد دل او و هلاک جمله تن او در انست چنانکه خواجه صلی الله
علیه و آله وسلم فرمود ان فی جسد ادم لمضغة اذا صلحت صلح بها سایر
الجسد و اذا فسدت فسد بها سایر الجسد الا وهی القلب و حق تعالی
در قران همین میفرماید که هر که را حواس دل سبب سلامت نجات و در جات
او را حاصل است که الا من اتی الله بقلب سلیم و هر که را در حواس دل
خللی هست از بهر دوزخ افریده اند و لقد ذرانا لجهنم کثیرا من الجن
والانس لهم قلوب لا یفقهون بها الایه و جایی دیگر میفرماید فانها
لا تعمی الابصار و لکن تعمی القلوب التی فی الصدور بداند که دل را الوان
مختلفست و در هر طوری عجایب بسیار است و معانی بیشمار بعبارت است
که کتب بسیار بشرح ان وفا نکند خواجه امام محمد غزالی رحمة الله علیه یک

مجلد کتاب در عجایب القلب ساخته است و هنوز عشری از عشار آن
نگفته است اما اینجا از هر چیزی مختصری گفته آید ان شاء الله بدانکه
دل بر مثال آسمان است در آدمی و تن بر مثال زمین زیرا که خورشید روح
از آسمان قلب بر زمین قالب می تابد و از آنجا سوی جوع سود میدارد
همچنانکه زمین را هفت اقلیمست و آسمان را هفت طبقه قالب را هفت عضو
باشد بمثابهٔ زمین و دل را هفت طور بمثابهٔ هفت طبقهٔ آسمان و قد
خلقکم اطوارا هر طوری از اطوار دل معدن گوهری دیگرست کما الناس
معادن کمعادن الذهب و الفضة طور اول را صدر گویند و آن معدن
گوهر اسلامست افمن شرح الله صدره للاسلام فهو علی نور من ربه و
هر نوزده وقت که از نور اسلام خالی ماند معدن ظلمت کفر است و لکن
من شرح بالکفر صدرا فعلیهم غضب و محل وساس شیطان وسویل
نفس است که یوسوس فی صدور الناس و از دل محل وساوس شیطان
وسویل نفس صدر بیش نیست و آن پوست دلست و اندرون دل اینها را
راه نیست زیرا که دل خزانهٔ حق است و اسمان صفت است اینها را
بر انجا راه نیست وحفظناها من کل شیطان رجیم و طور دوم را از دل
قلب خوانند و از معدن ایمانست کما کتب فی قلوبهم الایمان و محل نور
عقلست لهم قلوب یعقلون بها و محل بینا بیست فانها لا تعمی الابصار
ولکن تعمی القلوب التی فی الصدور و طور سوم شغافست و آن محل عشق
و محبتست و شغفت برخلوکه قد شغفها حبا و محبت خلوت از شغاف
نکند و طور چهارم را فواد گویند که معدن مشاهده و محل رویت
ما کذب الفواد ما رای طور پنجم را حبة القلب گویند که معدن محبت
حضرت الوهیت است و خاص از آنرا که محبت هیچ اوزن را در آن راه نیست
طور ششم سویدا گویند و معدن مکاشفات غیبی و علم لدنی است و منبع

حکمت و گنجینه خانه اسرار الهی و محل علم اسما و علم آدم الاسماء کلها است
و در روی علوم کشف شود که ملایک از آن محروم اند این ضعیف گوید

ای کرده غمت غارت هوش و دل ما درد تو شده خانه فروش دل ما
سری که مقدسان از آن محرومند عشق تو فروگفت بگوش دل ما

و طور هفتم مهجة القلب گویند و آن معدن ظهور انوار تجلیات صفات
الوهیت است و سر و لقد کرمنا بنی آدم اینست که این نوع کرامت با
هیچ نوع از انواع موجودات نکرده اند مولانا بر وزن فرماید

دست خم شراب خدا سرش بگشا سرش کل بگو فتست طبع بد کردار
جوانمرد کی سر خم راز کل کسی خالی برآید از سر خم بوی صدهزار اشکار
اگر درآید کاثاران فروشم هم شماران نتوان کرد تا بروز شمار
در آن مجلس عشاق شمس بر بزی که آفتاب از آن شمس میرود انوار

و تمامی صفا و دل در آنست که صحت و سلامت تمام یابد و از آفات
نفوس هم مرض بیرون آید بکلی و نشان صحت آنست که انوار طوار که
بر شمردیم هریک بحق عبودیت خویش قیام نمایند و بخاصیت معافی
که در ایشان مودع است مخصوص گردند بر وفق فرمان و طریق سنت
اما ابتدای دل را طفولیتی هست و مرض بروی مستولیست بدین
صفات موصوف نگردد تا بتربیت بحد بلوغ نرسد و شفا
و صحت کلی نیابد و تربیت دل بر سه شعبت توان کرد که از اطریقت
گویند و صحت دل بواسطه معالجه بصواب و استعمال ادویه
توان کرد حاصل چنانکه قانون قرآن بشرح معالجت و بیان ادویه
میفرماید و ننزل من القرآن ما هو شفاء و رحمة للمؤمنین و اطباء
حاذق آن را در معالجه دل اختلافست هر کس بنوعی در معالجان شروع
کرده اند بعضی در تهذیب و تبدیل اخلاق کوشیده اند و هر صنفی

از صفات نفسانی را که صفات ذمیمه است بضدان صفت معالجه
کرده اند تا ان صفت راحمیده کنند که گفته اند العلاج بالاضداد
مثلا چون خواسته اند که صفت بخل را که نوعی از مرض است ازالت
کنند و بصفت سخاوت مبدل کنند ابتدا بذل و ایثار معالجه کرده اند
و صفت غضب را به تحمل و حلم و ترجم الکاظمین الغیظ معالجت کرده اند
و صفت حرص را بزهد و ترک دنیا و تجرید و عزلت مبدل کرده اند
و صفت شره را بتقلیل طعام و گرسنگی و صفت شهوت را بترک
لذات و کثرت ریاضت و مجاهدات بمجانبت هر صفتی را بضدان علاج
کرده اند جبانکه طبیب صوری و این طریق معقول و مناسب است
ولکن عمرها در ین صرف کرده اند تا یک صفت را مبدل کرده اند
و بکلی مبدل نشود که این صفات ذاتی و جبلی انسانست و لا تبدیل
لخلق الله و ان صفات هریک در مقام خودش میباید بکلی ازالت
کردن مقصود نیست فلاسفه از اینجا در غلط افتاده اند که عمرها
در تبدیل یک صفت صرف کرده اند و متابعت انبیا واجب نداشته
گفته اند ما علم و عقل داریم بمتابعت انبیا چه حاجت داریم کسی را
حاجت بود که جاهل و کم عقل باشد غافل ازان که چون عقلها را باخشید
بر رواق عشق یوسف تاختند اصل صد یوسف جمال در او بدیدند
ای کم از زن شو فدای ان جمال عاقلانش بندیان بند بند
عاشقانش شکری و قندبند اشرف و اعلی و الطف و اجلی از عسل
چون دل حقیقی و سر و روح و حق و بعقل ادراک اینها نتوان
کرد و ازاینجا پی بر دش بعقل نتوان داد و این طایفه اگر عمر در صرف
کنند در تبدیل اخلاق و مجاهده کشیدن و قانون شرع چون یک
زمان از محافظت نفس باز مانند نفس دیو باره تو سنی آغاز کند

وافشار از سر و کند و روی بمرایع خوش نهند بلکه سگ نفس را هر چند
بیشتر بربندند نگرسنه تر بود و چون از قید ریاضت خلاص یابد شره
و حرص او زیاده باشد و جملگی صفات همین نسبت دارند پس این
کار بمجاهده خشک برنیاید و وقتی حسین منصور را بر هم خواص را
رحمة الله علیهما دید از او پرسید که ای مقام انت در کدام مقام
روش میکنی جواب داد اروض نفسی فی مقام التوکل سنین نسئله
گفت سی سالست که نفس را در مقام توکل ریاضت میفرماید حسین
گفت اذا افنیت عمرک فی عمارة الباطن فمتی تستریح من الفناء و الله
پس طریقت عاشقان دیگر است و طریقت زاهدان دیگر رباعی
ما را خبر از بن زبان دگر است جز دوزخ و فردوس مکانی دگر است
قلاشی و رندی سرمایهٔ عشق زاهی و ریا هدی جهانی دگر است
پس طریقت مشایخ قدس الله ارواحهم و رضی عنهم برین جمله است
که اول در تصفیه دل کوشند نه در تبدیل اخلاق که چون صفای دل
دست داد و توجه بشرط حاصل آمد امداد فیض فضل حق تعالی با
قابل گردد و از اثر فیض حق در یک زمان خبثهای صفات نفس
بحاصل آید که بعرها مجاهدات و ریاضات حاصل نیامدی و شرط تصفیه
دل آنست که اول اراده بجد بصورت بدهند بترک دنیا و عزلت و انقطاع
از خلق و مالوفات طبع و باختن جاه و مال تا بمقام تفرید رسند یعنی
تفرد باطن از غیر محبوب و مطلوب حقیقی شعر
ای خنک جانی که در عشق مال بذل کشتش خان و مان و ملک و مال
و له مواد من الحکمة و اضدادها من خلقها و مرقال یاست مادهای
از حکمت یعنی فضایل اخلاق و مادهای از خلاف حکمت یعنی رذایل
اخلاق نظم از ره خلق خوب سیرت زشت هفت دوزخ تو بدو هشت

في الرسالة القشيرية الخلق الحسن افضل مناقب العبد وبه يظهر
جواهر الرسال والانسان مستور بخلقه مشهور بخلقه قال الكتاني
التصوف خلق من زاد عليك في الخلق فقد زاد عليك في التصوف
وكان اويس القرني رضي الله عنه ازداه الصبيان برمونه بالحجارة
وهو يقول ان كان لابد فارموني بالصغار كي لا تدعوا اسناني تمنعني
عن الصلوة وروي ان امير المؤمنين علي ابن ابي طالب عليه الصلوة
والسلام دعا غلامه فلم يجبه فدعاه ثانيا وثالثا فلم يجبه
فقام اليه فراه مضطجعا فقال اما تسمع يا غلام فقال لا لعلم ما حملك
على ترك جوابي فقال امنت عقوبتك فكاسمك فقال امض فانت
حر لوجه الله تعالى وقيل وقيل مكتوب في الانجيل عبدي اذكرني
عند غضبك اذكرك حين اغضب وقيل في قوله واسبغ عليكم
نعمه ظاهرة وباطنة النعمة الظاهرة تسوية الخلق والباطنة تقويم
الخلق في كتاب العوارف وقد كان من اخلاق رسول الله صلى الله
عليه واله وسلم انه كان اسخى الناس لا يبيت عنده دينار ولا
درهم وان فضل ولم يجده عنده من يعطيه وبات تلك الليلة لا
يأوي الى منزله حتى يبرأ منه بان يعطيه احدا او ينفقه لاحد ولا
ينال من الدنيا اكثر ما يكون قوت عامه من اليسير ما يجد من التمر والشعير
ويضيع ما عدا ذلك في سبيل الله لا يسأل شيئا الا يعطي ثم يعود
الى قوت عامه فيؤثر منه حتى ربما احتاج قبل انقضاء العام وكان
يخيط النعل ويرقع الثوب ويخدم في مهنة اهله ويقطع اللحم
معهن وكان اشد الناس حياء واكثرهم تواضعا صلى الله عليه واله
وسلم فان سنح له الرجاء اذله الطمع وان هاج به الطمع اهلكه الحرص
ليس اكرم عارض شوده او زا اميد وادي خوار سيكرد اذ طمع واك

هیجان کرد باوطمع هلاك سکرد اند اورا حرص قال رسول الله صلعم
ایاکم والطمع فانه فقر حاضر شعر کاسه چشم حریصان پر نشد
تا صدف قانع نشد پر در نشد ۰ هرکه را باشد طمع الکن شود
باطمع کی چشم ودل روشن شود ۰ لکیلا تاسوا علی ما فاتکم ولا تفرحوا
بما اتاکم یعنی اندوه نخورند بانچه از شما فوت شد وان ملکه
الیاس قتله الاسف واکر مالك اوشد نا امیدی میکشد اورا نا امیدی
وخشمناك شدن ودرد ودریغ خوردن قال الاستاد الرجا تعلق
القلب بمحبوب فی المستقبل وبالرجا عیش القلوب واستقلالها و
الفرق بین الرجاء والتمنی ان المتمنی یصاحبه الکسل ولا یسلك
طریق الجهد والجد بعکسه صاحب الرجا ثلثة رجل عمل حسنة فهو یرجو
قبولها ورجل عمل سیئة فهو یرجو المغفرة والثالث الرجاء الکاذب
یعادی فی الذنوب ویقول ارجوا المغفرة وقوله علیه السلام ادله الطمع
اشارة الی هذا الرجل وقال یحیی ابن معاذ رحمه الله یکاد رجای لمن مع الذنوب
یغلب رجای لمن مع الاعمال انی اجد فی اعتمد فی الاعمال علی الاخلاص وکیف
احرزها وانا بالآفة معروف واجد فی الذنوب اعتمد علی عفوك وکیف
لا تغفرها وانت بالجود موصوف وکلموا ذی النون المصری رحمه الله
وهو فی النزع فقال لا تشغلونی فقد تعجبت من کرم لطف الله معی
یحیی بن معاذ رحمه الله الهی احلی العطایا فی قلبی رجاؤك واعذب الکلام
علی لسانی ثناؤك واحب الساعات الی ساعة یکون فیها لقاؤك
وفی بعض الاسفار ان رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم دخل علی
بعض اصحابه من باب بنی شیبه فرآهم یضحکون فقال اتضحکون لو
تعلمون ما اعلم لضحکتم قلیلا ولبکیتم کثیرا ثم مر ثم رجع القهقری
وقال نزل علی جبرئیل وانی بقوله سبحانه نبئ عبادی انی انا الغفور

الراجی هو

الرحيم وقيل ان مجوسيا استضاف ابرهيم الخليل ع فقال ان اسلمت
اضفتك فمر المجوسي فاوحى الله عز وجل الى ابرهيم يا ابرهيم لم تطعمه الا
بشفتين وسبعة نخرمن سبعين سنة تطعم على كفر فلو اضفته ليلة
ما ذى عليك فمر ابرهيم خلف المجوسي واضافه فقال له المجوسي ان كان
السبب الذي بدا لك فذكره ذلك فقال المجوسي اهكذا تعاملني ثم قال
اعرض علي الاسلام فاسلم وذكر في كتاب عوارف كه رسول الله صلى الله عليه وآله
وسلم گفت حق تعالى ميفرمايد اخرجوا من النار من كان في قلبه مثقال حبة
من خردل من ايمان ثم يقول وعزتي وجلالي لاخرجن من النار من قال لا اله الا الله
من ليل او نهار كس لم رؤمن بي يعني بيرون آوريد از آتش هر كس كه در دل
او مثقال حبة از يك خردل باشد از ايمان پس گويد بعزة وجلال من كه
نكردانم انكس كه بمن ايمان آورده در يك ساعت از شب و روز مجوس
انكس كه بمن ايمان نياورد وگويند اعرابي نزد رسول صلى الله عليه وآله وسلم
آمد وگفت حساب خلق كي خواهد كرد رسول الله گفت الله گفت خدا
بخودي خود حساب كند گفت نعم اعرابي بخنديد پيغمبر صلوات الله
عليه فرمود مم ضحكت يا اعرابي از چه خنديدي يا اعرابي گفت ان الكريم اذا
قدر عفى واذا حاسب سامح يعني كريم چون قدرت يافت عفو كند وچون
حساب كند مسامحه نمايد مطرف گويد اگر خوف ورجاء مؤمن بسنجند
يكديگر برابر آيد وخوف ورجا ايمان را مجوز دو براست مرغ راهيچ خايف
نباشد الا كه او راجي باشد وهيچ راجي نباشد الا كه او خايف بود از براي
انكه موجب خوف ايمانست وباايمان رجا باز ديد مي آيد وبهذا المعنى بوآب
كرده اند از لقمان كه پسر خود را گفت از خدا بيش بترس تا ترسيدن تو
دران از حد او اميد وار بوي اشد وسخت تر باشد تو پس او گفت كيف
استطيع ذلك وايماني قلب واحد چگونه توانم كه چنين كنم ومرا است يك دل

وگفت

ر کفت ندانی که مؤمن چون از خدا وند دوست کم بیکی ترسد و بیکی امید دارد
واین از انست که این هر دو از حکم ایمانست وان عرض له الغضب اشتد
به الغیظ واکر عارض میشود او را غضب مشتد میکردد با وخشم بهمانی
از مخرجه اشتداد غیظ طرفا واطست از غضب معتدل که لازم شجاعت
وسمی است بطیش وقیل کان ابوذر رضی الله عنه یسقی ابلا له فاسرع بعض
الناس علیه فانکسر الحوض فجلس ثم اضطجع فقیل له فی ذلک فقال ان رسول الله
صلی الله علیه وآله وسلم امرنا اذا اغضب الرجل ان یجلس فان ذهب عنه والا
فلیضطجع وقال لقمن لابنه لا یعرف ثلث الا عند ثلث الحلم عند الغضب و
الشجاع فی الحرب والاخ عند الحاجة الیه وقال موسی الهی اسالک ان لا یقا
لی ما لیس فی فاوحی الله الیه ما فعلت ذلک لنفسی فکیف افعله لک آن
لا یقال لی ما لیس وقیل لیحیی بن زیاد الحارثی وکان له غلام سوء فقیل له لم
تمسک هذا الغلام فقال لاتعلم علیه الحلم وحکی ان ابرهیم بن ادهم خرج الی
بعض البراری فاستقبله جندی فقال این العبد ان فاشار الی المقبرة
فضرب راسه واوضحه فلما جاوزه قیل له انه ابرهیم بن ادهم زاهد خراسان
فجاءه بعشرة الیه فقال انک لما ضربتنی سالت الله لک الجنة فقال له
فقال علمت انی اوجر علیه فلم اردان یکون نصیبی منک الخیر ونصیبک
منی الشر وان اسعده الرضا نسی التحفظ واکر سعادت دهد او را
خشونتی با نجه حاصل است او را فراموش کند تحفظ را قال الله عزوجل
ارجعی الی ربک راضیة مرضیة قال صاحب العوارف لم یدع فی
هذه الایة للمسخط الیه سبیلا وشرط الفاصد الدخول فی الرضا والرضا
اسم للموقوف الصادق حیث ما وقف العبد لا یلتمس مقدما ولا متاخرا
ولا یرید مریدا ولا یستدل حالا وهو من اوایل مسالک اهل الخصوص
واشقها علی العامة وهو الرضا بالله تعالی سخط عباده ما دونه وهو قطب رحی

رحی الاسلام وهو یطهر من الشرک الاکبر وهو یصح بثلث شرایط ان یکون الله
عزوجل احب الاشیاء الی العبد واولی الاشیاء بالتعظیم واعلی الاشیاء یا
بالطاعة والدرجة الثانیة الرضا عن الله وهذا الرضا فوق ایات التوکل
وهو الرضا عنه فی کل ما قضی وقدر وهذا من اوایل مسالک اهل الخصوص
ویصح بثلث شرایط باستواء الحالات عند العبد وبسوط الخصوصة مع الخلق
وبالخلاص من المسالة والالحاح والدرجة الثالثة بالرضا الله فلا یری
العبد لنفسه سخطا ولا رضا ضیعة علی ترک التحکم وتسلیم الاستیاد واسقاط
التعیین ولو ادخل النار شبلی رحمة الله علیه رحمت چنید کفت لاحول ولا قوة الا بالله
چنید کفت مولای اذا ضیق صدر ابن سخن تو سخن خداوند ذی الجلال است
شبلی کفت راست میکویی چنید کفت دل بشک از ترک رضا است بقضا
وابن کرچنید کفت تنبیهی است از او بر اصل رضا وذلک ان الرضا
یحصل بانشراح القلب وانفساحه وانشراح القلب من نور الیقین
قال الله تعالی افمن شرح الله صدره للاسلام فهو علی نور من ربه یعنی
کسی خدای تعالی سینه او فراخ کرد انرا اسلام را پس او بر نوری است از
پروردکار خود فاذا تمکن النور من الباطن انشرح الصدر واتسع عین
البصیرة وعلامة حسن تدبیر الله یعنی چون نور یقین در باطن متمکن
شود صدر فراخ شود وچشم بصیرت کشوده کردد ونیکویی تدبیر حق تعالی
او را معاینه کردد فینزع السخط والتضجر لان سخط وضجر از اندوه
برکشیده شود لان انشراح الصدر یتضمن حلاوة المحبة وفعل المحبوب
بموقع الرضا عند المحب الصادق ازیرا که انشراح صدر متضمن حلاوت
محبت است وفعل محبوب بموقع رضا افتد نزد محب صادق لان
المحب یری ان الفعل من المحبوب بمراده واختیاره ضیفی فی لذة رؤیة اختیار
المحبوب عن اختیار نفسه کما قیل وکل ما یفعل المحبوب محبوب یعنی ذیرا

که محب بیند که فعل از محبوب مراد و اختیار او ست پس او در لذت دیدن
اختیار محبوب فانی شود از اختیار نفس خود شیخ عطار
آگاه نیم از دل و جانم که چه بود ☉ می بینم و میدانم که چه بود
این می بینم که می نه بینم که چه رفت ☉ وین میدانم که می ندانم که چه بود
و فی الرسالة القشیریة عن ذی النون المصری یقول ثلثة من اعلم الرضی
ترک الاختیار قبل القضا و فقدان المرارة بعد القضا و هیجان الحب
فی حشو البلا منقول است از شیخ شبلی رحمة الله که در مقامات حال گفت اگر
فردای قیامت حق سبحانه و تعالی مرا مخیر گرداند میان بهشت و دوزخ
من دوزخ اختیار کنم و بر گزینم بر بهشت اصحاب پرسیدند که سبب
چیست گفت بدین واسطه که این مقامات و احوال که مرا حاصل شد
برای ترک دنیا بود و خلاف نفس چون ترک لذات دنیاوی و مخالفت
نفس کردن دران این فایده داد و بدان سبب بدین دولت رسیدم به
ترک نعیم بهشت و باقی مخالفت نفس دوران مجرد درجه بر سم و متضمن چگونه
دولتها باشد چون این سخن بشنیدند رسانیدند فرمود چندانچه سعی کردیم
که شبلی از مقام طفلی ترقی کند موافقت نکرد کفشد شیخا چون این
مقام طفلیت گیر شاهد میگوید درین مقام یعنی در نخستین فرمود
اگر مرا مخیر گردانند میان بهشت و دوزخ گویم خدایا من بنده ام
و بنده را اختیار نباشد اختیار مالک را راست اما رضای من از حضرت
تو بدان مقام رسیده که اگر مرا بأسفل السافلین دوزخ فرو بری
همچنان راضی باشم از تو که رضای آنکس که او را در اعلی علیین بهشت
جای دهی و ان غالة الخوف شغله الحذر و اگر نگاه فرو گیرد او را ترس از
خدای تعالی مشغول سازد او را حذر الاشتغال بالحذر ذلیلا بین فرائض
فیه فیشتغل به الانسان عما ینبغی من الاخذ بالحزم و العمل للامن

الخوف قال الله تعالى ويخافون ربهم من فوقهم قال صواب الصراف
الخوف الانخلاع عن طمانينة الامن بمطالعة الجبر وهو على ثلث درجات
الدرجة الاولى الخوف من العقوبة وهو يتولد من تصديق الوعيد وذكر
المحاسبة ومراقبة العاقبة والدرجة الثالثة خوف المكر في جريان الانفاس
المستغرقة في النقطة المشعبة بالخلود في مقام اهل الخصوص وخشية
الخوف الاهيبة الاجلال وهي اقصى درجة تشار اليها في غاية الخوف و
هي هيبة تعارض المكاشفة اوقات المناجات وتصون المشاهدات
المسامرة وتقيم المعاني بصيرة العبرة قال الاستاد الخوف من تعلقه
في المستقبل لانه انما يخاف ان يحل به مكروه او يفوته محبوب قال ابو علي
الدقاق الخوف على مراتب الخوف والخشية والهيبة فالخوف من شرط الايمان
وقضيته قال الله تعالى وخافون ان كنتم مؤمنين والخشية من شرط العلم
قال الله تعالى انما يخشى الله من عباده العلماء والهيبة من شرط المعرفة
قال الله تعالى ويحذركم الله نفسه قال ابو القسم الحكيم الخوف على
ضربين رهبة وخشية فصاحب الرهبة يلتجئ الى الهرب اذا خاف وذهب
وهرب يصح ان يقال هما واحد مثل جذب وجذ فاذا هرب انجذب في
مقتضى هواه وقوله عليه الصلوة والسلام شغله الحذر اشارة الى الهرب
كالرهبان الذين اتبعوا اهواءهم فاذا كبحهم لجام العلم وقاموا تحت الشرع
فهو الخشية وقال بشر الحافي الخوف ملك لا يسكن الا في قلب متقي وقال
السوري الخائف هرب من ربه الى ربه وقال ابو سليمان الداراني ما فارق
الخوف قلبا الا خرب وقال ذو النون الناس على الطريق ما لم يزل عنهم الخوف
فاذا زال عنهم الخوف ضلوا عن الطريق وقال رجل لبشر الحافي اريد ان اخاف الله
فقال اقدم على الله سبحانه شديد وقال الحسين من خاف من شيء سوى الله
عز وجل او رجا سواه اغلق عليه ابواب كل شيء وسلط الله عليه المخاوف

وحجب بسبعين حجابا اميره الشك وان مما اوجب شدة خوفهم فكرتهم في
العواقب وخشيته تغير احوالهم قال الله تعالى وبدا لهم من الله مالم يكونوا يحتسبون
وقال عز قائل ينبئكم بالاخسرين اعمالا الذين ضل سعيهم في الحيوة الدنيا وهم يحسبون
انهم يحسنون صنعا فكم من مغبوط في احواله انعكست عليه الحال ومني بعاقبة
قبيحة الاعمال فتبدل بالانس وحشة وبالحضور غيبة وان تسع له الامن
استلبته الغرة واكر كشاده وفراخ شود مرا ودا امن وفراغ بر بايد انرا
مغروري وغفلت حتى لا يفكر في مصلحته وعاقبة امره رذيلة يلزم الافراط في
الامن والتفريط في الخوف قال خير البناج دخلت بعض المساجد واذا فيه
فقير قاعد فلما رأني تعلق بي وقال ايها الشيخ تعطف علي فان محنتي عظيمة فقلت
قال فقدت البلد وقربت بالعافية فنظرت فاذا فتح عليه شيء من الدنيا فقيل
ليحيى بن معاذ ما الفقر قال خوف الفقر قيل فما الغنى قال الامن بالله قال ابو سليمان
الداراني شفس فقير دون شهوة ولا تقدر عليها افضل من عبادة غني كلمر
قال يوسف بن اسباط منذ اربعين سنة ما ملكت قميصين قال بعضهم رايت
كان القيمة قامت فقيل ادخلوا مالك دينار ومحمد بن واسع الجنة فنظرت
اينها يتقدم فتقدم محمد بن واسع فسألت عن سبب تقدمه فقيل الى انه كان له
قميص واحد ولمالك قميصان في كتاب محبوب القلوب رويناعن رسول الله
صلى الله عليه وآله وسلم اخر هذه الامة فقراؤها واسرعها تضجعا في الجنة ضعفا
وان اصابته مصيبة فضجر الجزع واكر بر سدا وراء مصيبتي رسوا سازد اورا
جزع وناشكيبائي بجزع بما يلزمه من الفضيحة يلزم التفريط من فضيلة التفريط
الصبر واحتمال المكاره وان افاد مالا اطغاه الغنى واكر يافت مالي راغنا
وبي نيازي او اطغيان وتجاوز از حد انداز د لان الطغيان عند الاستغناء
وصف النفس قال تعالى ان الانسان ليطغى ان رآه استغنى وصف النفس
رويانه قال لان اقع من فوق قصر فاخطم احب الي من مجالسة الغني لاني

سمعت النبي صلى الله عليه وآله وسلم يقول ياكم ومجالسة الموتى قيل ومن
الموتى قال الاغنياء وروى ان رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم قال الا اخبركم
اى الناس خير قال رجل من المال يعطي حق الله في نفسه وماله فقال نعم الرجل
هذا وليس به قالوا فمن خير الناس يا رسول الله قال فقير يعطي جهده ومن
اراد الفقر لشرف الفقر مات فقيرا ومن اراد الفقر لملا يشتغل عن الله
مات غنيا وقال ابن الكرسي ان الفقير الصادق ليحترز من الغنى حذرا ان يدخل
عليه الغنى فيفسد عليه فقره كما ان الغني يحترز من الفقير حذرا ان يدخل عليه
فيفسد غناه عليه قيل قال علي ابن الجلا متى يستحق الفقير فقال اذا قدر
عليه بقيد قلت كيف ذلك قال اذا كان له فليس له واذا لم يكن له فهو له قال
الشبلي اذ وعلا مات الفقير ان لو كانت الدنيا بأسرها لاحد فانفقها في يوم
ثم خطر بباله انه لو اسك منها قوت يوم فما صدق في فقره وقال عبد الله بن المبارك
اظهار الغنى في الفقر احسن من الفقر في كتاب محبوب القلوب وقد كان
بشر يقول مثل الغني المتعبد مثل روضة على مزبلة ومثل العباد على الفقير مثل
عقد جوهر في جيد الجسناء وان غصة الفاقة شغلة السلاة وابو بكر داود
دروسي وبحري شغول سارة اوراده ومحت بصري قال رسول الله
صلى الله عليه وآله وسلم ان المسكين ليس بالطواف الذي ترده اللقمة
والتمرة والتمرتان فقيل فمن المسكين يا رسول الله قال الذي لا يجد ما يغنيه
ويستحي ان يسال الناس ولا يفطن له فيتصدق عليه قال الاستاذ معنى قوله
يستحي ان يسال الناس يعني يستحي من الله ان يسال الناس لانه يستحي من الناس
والفقر شعار الاولياء وطهر الاصفياء واختيار الحق سبحانه وتعالى من
الانبياء والابنياء والفقراء صفوة الله من عباده وموضع اسراره بين
خلقه بهم يصون الخلق وببركاتهم يبسط عليهم الرزق والفقراء الصبر على بلاء الله
يوم القيمة بذلك ورد الخبر عن النبي صلى الله عليه وآله وسلم انه قال لكل شيء

في الفقر

مفتاح وسفتاح الجنة حب المساكين والفقراء الصبر هو حلباء الله يوم القيمة وقيل
ان رجلا اتى ابرهيم ابن ادهم بعشرة الاف درهم فابى ان يقبله وقال يريد
ان يمحو اسمى عن ديوان الفقراء بعشرة الاف درهم لا افعل وقال
معاذ لنسفى ما اهلك الله قوما وان عملوا مثل اعمال حتى اهانوا الفقراء و
اذلوهم وقيل لو لم يكن للفقير فضيلة غير ارادة سعة المسلمين ورخص
اسعارهم لكفاه ذلك لانها يحتاج الى شرائها والغنى يحتاج الى بيعها هذا
العوام الفقراء فكيف حال خواصهم وقدم على الاستاد ابو على الدقاق
فقير وعليه مسح وقلنسوة مسح فقال له بعض اصحابنا بكم اشتريت هذا
المسح على وجه المطايبة فقال اشتريت بالدنيا فطلب بالاخرة فلم
ابصر سمعت الاستاد ابا على الدقاق قام فقير من مجلسى يطلب شيأ وقال
ابو خليع منذ ثلث وكان هناك بعض المشايخ فصاح عليه وقال اكذبت ان
الفقر سر لا يضع سره عنده من يحمله الى من يزيد وقال سهل بن عبد الله
خمسة اشياء من جوهر النفس فقير يظهر الغنى وجايع يظهر الشبع ومحزون
يظهر الفرح ورجل بينه وبين رجل عداوة فيظهر له المحبة ورجل يصوم
بالنهار ويقوم بالليل ولا يظهر ضعفا وان اجهده الجوع فعليه الضعف
واكورخ سارد اورا كرسنكى بنشيند باو سستى افتد به الشبع كظة البطنة
واكر افراط كند واز حد در كذرد باو سيرى رخت رساند اورا اشلا
ومرى شكم انطعام فكل يقصر به مضر وكل افراط له مفسد پس هر تقصير
از حد اعتدال باو ضرر رساننده است وهر زيادتى بر حد اعتدال
فساد كننده است اورا شعر هم اخلاق نيكو در ميانه است
كه از افراط وتفريط كرانه است ميانه جوى صراط مستقيم است
زهد وجانش فتوحيم است قال فى الفصل الثالث من الباب الثانى
فى الفتوحات المكية اعلموا ان القلب مرآة مصقولة كلها وجه لا يصدأ

وان ص

ابدا فان اطلعت يوما عليها انها صدئت كما قال صلى الله عليه وآله وسلم
ان القلوب تصدأ كما يصدأ الحديد الحديث وقال فيه ان جلاءها ذكر الله
وتلاوة القرآن ولكن من كونه ذكرا لحكيم فليس المراد بهذا الصدأ انه ربما
طلع على وجه القلب ولكنه لما تعلق واشتغل بعلم الاسباب عن العلم بالله
كان تعلقه بغير الله صدأ على وجه القلب لانه المانع من تجلي الحق الى
هذا القلب لان الحضرة الالهية متجلية على الدوام لا يتصور في حقها احتجاب
عنها فلما لم يقبلها هذا القلب من جهة الخطاب الشرعي المحمود لانه قبل
غيرها عبر قبول ذلك الغير بالصدأ والكن والغفل والعمى والوان وغير ذلك
والا فالحق يعطيك ان العلم عنده ولكن بغير الله في علمه وهو بالله في
نفس الامر عند العلماء بالله وعما يؤيد ما قلناه قول الله تعالى وقالوا قلوبنا
في اكنة مما تدعونا اليه فكانت في اكنة مما تدعوها الرسول اليه حتى
لا انها في كنة ولكن تعلقت بغير ما يدعى اليه فعميت عن ادراك ما دعيت اليه
فلا تبصر شيئا فالقلوب ابدا لا تزال مغطورة على الجلاء مصقولة لصفائه
قال عليه الصلوة والسلام من كفارات الذنوب الغطاس الغائب
الملهوف والتنفيس عن المكروب از كفارتهاى كناهان بزرگست
وزيادت سى محزون وغم واندوه مغموم قال عليه الصلوة والسلام
لكميل بن زياد النخعي يا كميل مر اهلك از يروحوا في كسب المكارم اى كميل
امر كن اهل خود را كه شبانگاه كنند در كسب وبدين بجوانى حاجتهاى خود
ودر اول شب كردند رحاجت برآوردن انكس كه بخواب باشد كو بالقيام
عز غير المتكلف لطلب الحاجة من الذي وسع سمعه الاصوات ما من احد
او دع قلبا سرورا الا وخلق الله له من ذلك السرور لطفا چيز سوكند
باد خداى كه كنجايش داده است سمع او جميع اصوات را كه بيست هيچ يكى كه
نرساند بجهل شادمانى وسرورى الا كه بيافريند خداى تعالى از براى او لطفا

حيث صح

ط
والغلف

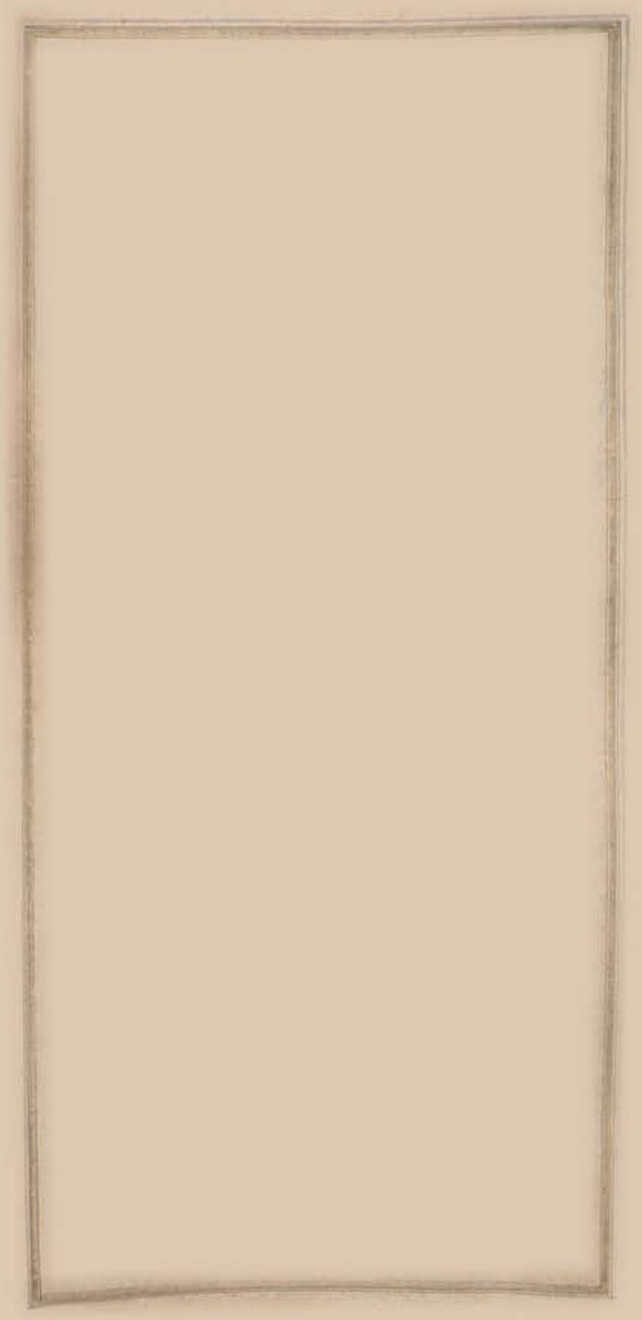
آن سرور شاد ما نی لطفی کہ محمد صلاح حال و مآل او باشد فاذا نولت بہ نائبۃ
جری الیہا کالماء نازلۃ فی انحدارہ حتی تطردھا عنہ کما تطرد عرسۃ الابل
پس ہرگاہ کہ فرود آید باو بلایی و مصیبتی پس جاری شود از لطف مخلوق از آن
سرور باو مصیبت بمجرد آب در فرو شدن بر نشیب تا براند از مصیبت
را از خود بمجرد راندن عرسہ شتر شبہ طردہ روی آن رجل جاء الی رسول اللہ
صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم فقال یا رسول اللہ ای الناس احب الی اللہ و ای
الاعمال احب الی اللہ عز و جل فقال صلعم احب الناس الی اللہ انفعہم للناس و احب
الاعمال الی اللہ عز و جل سرور تدخلہ علی مسلم او تکشف عنہ کربۃ او تقضی
علیہ دینا او تطرد عنہ جوعا و لان امشی مع اخ فی حاجۃ احب الی من ان
اعتکف فی ھذا المسجد یعنی مسجد المدینۃ شھرا و من کظم غیظہ ستر اللہ
عورتہ و من کظم غیظہ و لو شاء ان یمضیہ امضاہ ملأ اللہ قلبہ یوم القیمۃ
رضی و من مشی مع اخیہ فی حاجۃ حتی یقضیھا لہ ثبت اللہ قدمیہ یوم القیمۃ
ثبوت الاقدام مرویست کہ مردی آمد بہ نزد رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ
وسلم پس گفت یا رسول اللہ کدام مردمان دوستر اند بخدای تعالی و کدام
عمل دوستر است نزد خدای تعالی پس گفت دوسترین مردم بخدای تعالی
نفع رساننده تر ایشانست مردمان را و دوسترین عملہا بخدای عز و جل
شادمانیست کہ در رسانی از برادر مسلمانی یا کشف کنی و رفع سازی
از و حزنی و اندوھی یا قضا کنی برای او دینی یا برانی از و گرسنگی و ھر
آئینہ اگر بروم با برادری در ساختن حاجتی او دوستر است بمن از انکہ معتکف
باشم در این مسجد یعنی مسجد مدینہ یکماہ و ھر کس کہ فرو خورد خشمی را ستر کند
خدای تعالی عورت او و ھر کس کہ فرو خورد خشمی را اگر خواھد کہ بکند انفاذ آنرا
پر کرد از خدای تعالی دل او را در روز قیامت از خشنودی و آنکس کہ بروی
با برادر خود در حاجتی تا بکذارد آنرا از برای او ثابت دارد خدای ھر دو

حدیث ۶

قدم اورا در قیامت در حالی که سیلغزد قدمها فی شهاب الخبر عن رسول الله
صلی الله علیه وآله وسلم من کان وصلة لاخیه المسلم الادنی سلطان
فی منهج برّا وتیسیر عسیرا عانه الله علی اجازة الصراط یوم تدحض فیه الاقدام
یعنی هر کس که باشد پیوند کننده مر برادر مسلمان خود را پادشاهی دیگر انکی
یا آسان کردن دشواری یاری کند ش خدای بر گذراندن صراط امروز که
بلغزد اندر وی قدمها وکذا روی عن رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم
ما من رجل من المسلمین اعظم اجرا من رجل صالح مع امام مطیع وبامره یهتدی
تعالی یعنی نیست هیچ مردی از مسلمانان بزرگتر مزد از مرد نیکی با پیشوای
که فرمان او برد وبفرماید ش بخشودی خدای تعالی قال علیه الصلوة
والتحیة لبعض اصحابه لعلة اعتلها جعل الله ما کان من شکواک
حطا کفت علیه الصلوة والسلم مر بعض اصحاب خود را در مرضی که داشت بگو
خدای ایجر باشد از شکایتی بر اندا خت تن کناهان تو فان المرض لا اجر فیه ولکن
یحط السیات ویحتها حت الاوراق پس بدرستی که مرض را اجری نیست
ولکن برحمی اندازد کناهها را و میریزاند ا نرا مثل ریختن برکهای درخت
واما الاجر فی قول باللسان والعمل بالیدی والاقدام ونیست اجر الا به
کفتن بزبان وعمل کردن بدستها وپاها فان الله سبحانه یدخل بصدق
النیة والسریرة الصالحة من شاء من عباده الجنة وبدرستی که خدای
داخل میکند بصدق نیت وسریرة صالحه انکس را که میخواهد از بندکان
خود در بهشت از برای انکه صلاح اعمال وفساد آن بصلاح نیات
وفساد آن قال رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم انما الاعمال بالنیات
وانما لامرئ ما نوی الحدیث وحدیث الاسرائیلی انه مر بکثبان من رمل فی
مجاعة فقال فی نفسه لو کان هذا الرمل طعاما لقسمته بین الناس فاوحی الله
الی نبی ذلک الزمان ان قل له ان الله تعالی قد قبل صدقتک وقد شکر

فیلزم

نعيك في فصوص الحكم في كلمة خالدية لاشك ولا خلاف في ان له اجر الا
وانما الشك والخلاف في اجر المطلوب هل يساوي غنى وتوعه نفس وقوعه
بالوجود ام لا فان في الشرع ما يؤيد التساوي في مواضع كثيرة كالاتي
للصلوة في الجماعة فيفوته الجماعة فله اجر من حضر الجماعة وكالمتمني مع فقره
ما هم اصحاب الثروة والمال من فعل الخيرات فله مثل اجورهم ولكن مثل اجورهم
في نياتهم او في عملهم فانهم جمعوا بين العمل والنية ولم ينص النبي عليهما
ولا على واحد منهما والظاهر انه لا تساوي بينهما ولذلك طلب خالد بن سنان
الابلدغ حتى يصح له مقام الجمع بين الامرين فيحصل على الامرين والله اعلم
بالصواب واليه المرجع والمآب وصلى الله
على خير خلقه محمد وآله واولاده
اجمعين الطيبين الطاهرين
والحمد لله رب
العالمين
٢٢٢

الباب السادس من كتاب منهاج الولاية في نهج البلاغة في الوصايا والنصائح الشافية والتذكير والزواجر البالغة وخطبه له عليه السلام

قد علم السرائر وخبر الضمائر بدرستي كه دانسته است نهانيها را وازنده
اند پيمانها را فان غائر خفاء الضمير ان يغيب عن الحاسة الباصرة والسر في
الاغلب يطلق باز اء ما يخفى عن اوائل العقول والضمير من الضمائر الدرية التي
فقد عرف ان الضمير في الخفاء دون السر بدرج والخبر اصله من الاختبار والامتحان
وفي قوله وخبر الضمائر الواو واو الحال فكانه قال هو عالم بالسرائر في حالة اختبار
الضمائر له الاحاطة بكل شئ نظنه محيطا بالخلق والغلبة لكل شئ نظنه
غالبا على شئ والقوة على كل شئ تشعر فيه قوة شئ يعني مراد او است احاطه
بهر چيز وغلبه بر هر چيز وقوة وقدرت بر هر چيز فليتعمل العامل منكم في
ايام مهلة قبل ارهاق اجله اى يتعجل اجله در بايد كه عمل كند هر عمل كننده
از شما در ايام مهلة عمر پيش از تعجيل اجل او كه فراغت قبل او ان شغله ودد
حين فراغت او پيش از اوقات شغل او باهوال الاخرة وفي مشغلة جمع
ان يؤخذ بكظمه اى ان يقبض على مخنقه كناية عن الموت ودر حال نفس زدن
او پيش از انكه قبض كرده شود مجرى نفس يعني پيش از حلول موت ويمهد
لنفسه وقدم وبايد كه نيك واكسترا ند مقامي از براى نفس وبدن خود
اى ليوتب مقاما وطيا لروحه وجسمه وانما قلنا القدم الجسم لان الموضع
الوطي للجسم يكون موطيا للقدم اولا والمعنى لاجوان المراد بالنفس الحية
المضمرة والمراد بالقدم الاعمال الظاهرة ويذكر القدم ويراد به العمل

الذى قدم قال الله تعالى ان لهم قدم صدق عند ربهم اى اعمالا حسنة قدموها
وكذا السعى المحض بالقدم يذكر ويراد به العمل قال الله تعالى وان
ليس للانسان الا ما سعى وليس ود من دار ظعنة لدار اقامة وبايد
كه زواده كيرد از دار انتقال او براى دار مقيم بودن او قال الله انها
الناس قد جاءتكم موعظة من ربكم الله اى مرهمان ذرا بخه
طلب مرد مان محافظتان كرده است خداى تعالى از كتاب او وعمل
باحكام آن واستودعكم من حقوقه ونهاده است شما را از
زعايت حقوق او قيل في شرحه ان في قوله استحفظكم من كتابه واستودعكم
من حقوقه دقيقة يجب الارشاد اليها هو ان كتاب الله هذا الذى انزله على
خلقه وحقوقهم ما خصصهم به من القوى المهيئة لهم اعمالهم والناس مطالبون
بحفظ كتابه وهو العمل باحكامه وهذه القوى ودايع بين اديهم ليتمكنوا
بها من العمل فحاصل الكلام ان طلب الحفظ لكتاب الله مصرح به في
اوامره حيث قال سبحانه بما استحفظوا من كتاب الله وقال ومن اعرض عن
ذكرى فان له معيشة ضنكا ونحشره يوم القيمة اعمى قال رب لم حشرتنى
اعمى وقد كنت بصيرا قال كذلك اتتك آياتنا فنسيتها وكذلك اليوم
تنسى وحقوق الله وهى نعمه المودعة بين اديهم واجبة الحفظ ولكن ليس
وجوبه منطقا فنتعرف به وان وجوب حفظ تلك الحقوق اليه مما
يهتدى اليه العقل مجملا وهذا مثل نعمة السمع والبصر ومعرفة حقوقها و
انها ودايع الله سبحانه لديهم ولا بد ان تسترد الودايع ويرجع الهواء
وهذا هو التنبيه المرشد للعقول الى ان لله حقوق الله المودعة عند الناس
الم نجعل له عينين ولسانا وشفتين وهديناه النجدين ولكل شئ
حق لازم عينه الشارع صلوات الله وسلامه عليه في قوله ان لنفسك
عليك حقا فاعط كل ذى حق حقه وبين القرآن ان هذه الحقوق مسئول

فى قوله تع ان السمع والبصر والفؤاد كل اولئك كان عنه مسئولا وعما يؤكد
هذا المعنى قوله عليه السلام عقيب ذلك فان الله سبحانه لم يخلقكم عبثا
پس بدرستى كه حق سبحانه شما را فريده شما داخل از وجه حكمت ولم يترككم سدى
وكذاشت شما را مهمل بحال خود ولم يدعكم فى جهالة ولا عمى وردها نكرد شما را
در نادانى وكور دلى فان قوله لم يخلقكم عبثا تنبيه منه على ان ما اثر الله
به الناس من العقل وقوله لم يتركم سدى تنبيه منه على ان الله
ارسل اليهم رسلا مبشرين ومنذرين ولم يخل بينهم وبين طبعهم وقوله ولم
يدعكم فى جهالة ولا عمى تنبيه منه على ان بعد الانبياء عليهم السلام
ائمة هدى يرشدون الخلق الى الاحكام الحق ويوضحون لهم مشتبهات الامور
قد سمى آثاركم بدرستى كه نامزد كرده آثار شما از ثواب وعقاب اى
جعل لكل حركة صدرت عنكم اسما تعرف فى الملكوت به ويشهد الكرام
الكاتبون عليها والآثار بقايا اعمال ماضية ومعنى قوله سمى آثاركم انه
عين لكم الثواب والعقاب فيما سلف لكم من الاعمال ومعنى قوله وعلم
اعمالكم ودانسته است عملهاى شما اطلع على اعمال تشتغلون بها فى الحال
فى الحال ومعنى قوله وكتب اجالكم ونوشته است اجلهاى شما اثبت فى
خزائن علمه ما ينتهى اليه عواقب اموركم وانزل عليكم الكتاب تبيانا وا
فرو فرستاد بر شما كتابى كه در او ست بيان هر چيز قال تعالى ونزلنا عليك
الكتاب تبيانا لكل شئ اى بيانا لكل شئ يحتاج اليه من الامر والنهى و
الحلال والحرام والحدود والاحكام وعرفكم كيف ابتدأ خلقكم فى ذا
در ميان شما بنى خود را زمانها حتى اكمل لكم دينه تا تمام كرد اساس احكام
دين حوالت مر او را امر شما را پيغمبر ما صلى الله عليه وآله وسلم
من الدنيا حتى تم امر الدين وكملت الاحكام والقضايا ولم يقع الاخلال بما
يحتاج اليه الامة الى يوم القيمة وهذا هو المعنى بقوله تع اليوم اكملت

لکم دینکم و اتممت علیکم نعمتی و حقیقة الکامل ما لا یحتاج الی ادخال
شیء خارج و لا اخراج شیء داخل فیه داخل عند والدین لو کان عثابة لو یوضح
فیه حکم واحد و وقع التفریط فی شیء مما یفتقر الیه الامة او کان فیه
شیء زاید بحیث یحذف منه لم یکن کاملا فیما انزل من کتابه الذی هو
لمفسه در انجر فرو فرستاد از کتاب او که به پسندید از برای نفوس و انهی
الیکم علی لسانه محابه و مکارهه و نواهیه و اوامره و رسانید جمیع آن
بسوی شما بر لسان از بیان مستحبات او و مکروهات او و منهیات او
و ماموراتا و بیان لجمیع الاحکام الشرعیة فهی لا تخرج عن الماموربه
او المنهی عنه و المستحب و المکروه فالقی الیکم المعذرة و اتخذ علیکم
الحجة پس بفکند بسوی شما معذور داشتن و فراگرفت بر شما حجت ای
کل معذرة تحتجون بها بین یدی الله تعالی و تعللون فالله تعالی نبذها
الیکم اذ لم یبق لاحد عذر بعد انزال الکتب و ارسال الرسل و اضاح
الاحکام و بیان الامور الموصلة الی السعادة و الشهادة قال تعالی لئلا
یکون للناس علیکم حجة بعد الرسل و قدم الیکم بالوعید و انذرکم بین
یدی عذاب شدید و فراپیش کرد شما را به ترسانیدن و بیم کرد شما را به
پیش آمدن عذاب سخت فاستدرکوا بقیة ایامکم و اصبروا لها انفسکم
فانها قلیل فی کثیر الایام التی تکون منکم فیها الغفلة و التشاغل
عن الموعظة پس تدارک کنید ایام گذشته را با بخر باقیست از ایام شما
و صبر کنید و حبس کنید نفوس خود را در آن بقیة ایام پس بدرستی که آن
بقیت عمر اندکست در میان اوقات بسیار که می باشد شما را در آن مشغول
بودن بدنیا و غفلت از بند کردن شعر تا کی از خواب هوس بیدار شوی
محو بیدار ان ذین در کار شوی کار کن چون وقت کار تست این دم است
زانکه این یک دم ترا صد عالمست گر نخواهی کرد گشت امروز تو

بجهد كني وقازعم نيسوزتو ولا ترخصوا لانفسكم فيذهب بكم الرخص مذاهب
الظلمة ومعتاد مكنيد نفس خود را برخصت واباحت محضورات للضرورة
ليس بريد شمارا عادة برخص براههاى ظلمة ارتكاب من غير ضرورة اى لا تتعودوا
الاخذ بالرخص والرخصة استباحة المحظور مع قيام الخاطر لضرورة ومن
تعود ارتكاب المحضورات اجاءه العادة الى ان يرتكبها فى غير مقام الضرورة
وهذا هو المراد بقوله فيذهب بكم الرخص مذاهب الظلمة قال سبزاغاز جوا
الوصول بتضييع الامور فكل من لا يمتنع بالضرورة فى القول والفعل
لا يقدر ان يقف على قدر الحاجة من الطعام والشراب والنوم ومتى تعدى
الضرورة نشاءت غرايم قلبه واكلت شاهد شئ ويفتح على العبد ابواب
الرخص والاتباع ويهلك مع الهالكين وينبغى للريان كونه فى كل شئ
بنية لله تعالى حتى فى الاكل وشربه وملبوسه فلا يلتبس الا لله ولا يريد الا الله ولا
ينام الا لله واذا دخل شئ من رفق النفس لا لله ولا بنية صالحة صار ذلك
وبالا عليه ولا تداهنوا فيهجر بكم الادهان على المعصية وصعبت وجرب
زبانى مكنيد رد بدين معصيت از غير بر سجوم وغلبه كند بشما ان صعبت
بر معصيت كردن شما المداهنة المساعدة القبيح لا سيما لمن ارتكبه
ومن ساعد غيره فى رؤية الباطل اذا اتاه حمل المساعدة على اسلم
وهجر اذا غلبه وشد على عباد الله ان نصح الناس لنفسه الوهم وهجره
لربه وان اغشهم لنفسه اعصام لربه اى بند كان خداى بدرستى كه خير
خواه ترين مردم نفس خود را فرمان بردار ترين اشانست بروردكار
خود را و بدرستى كه خاين ترين مردم نفس خود را نافرمان بردار ترين اشان
بروردكار خود را الاسلام ان من اطاع الله لم ينفع الا نفسه ومن عصاه
لم يضر الا نفسه ولا عبارة عن هذا المعنى احسن من جعل الطاعة تصحيحا للنفس
والمعصية غشا لها والمصون من غش نفسه وفرشته شده كسى كه فريفته

شده نفس او المغبون الخاسر والفرق بين الغبن والخسران ان الخسران ضرر
يبتدى اليه فى اول النظر والغبن خسران خفى والمغبوط من سلم له دينه ١٠١
وغبطه برده كسيت كه سلامت باشد دين او المغبوط الذى يكون حاله
مرغوبا فيه والمحسود قريب منه الا ان الحاسد يهوى زوال حسن الحال
عنه والغبطة حسن الحال مع البقاء والبقاء مشروط فيه قال رسول الله
صلى الله عليه وآله وسلم من يرزع خيرا يحصد غبطة وذلك حسن
الحال مع استمرار البقاء والسعيد من وعظ بغيره والشقى من انخدع
لهواه وغروره ونيكبخت كسيت كه بند كرفته شود بغير او وبدبخت
كسيت كه فريفته هواى خود وغرور خود كردد واعلموا ان يسير الرياء
شرك وبدانيد كه اندكى از رياء شركست المراد الذى يرى الناس انه
سعيد ومن كان لغير العبد مقصد غير وجه الله تعالى فهو مشرك ومجالس
اهل الهوى منساة للايمان ومحضرة للشيطان ونمشينى با اهل هوا
محل فراموشى ايمانست ومحل حاضر شدن شيطان فان التخلق بخلق
من يتبع هوى نفسه من آثار مجالسته وذلك داع الى نسيان موارع
الشرع والتصديق باحكامه والتمكين للشيطان من نفسه فان الشيطان
لا يتمكن من التصرف الا فى نفس كانت معزل عن مواجب الايمان قال الله
تعالى هل انبئكم على من تنزل الشياطين تنزل على كل افاك اثيم يلقى
الكذب فانه مجانب للايمان دورى جويد از دروغ بدرستى كه دروغ
دور كرداننده است ايمان را الجانب للشئ المباعد عنه الذى يدعه جانبا
الصادق على شفا نجاة وكرامة والكاذب على شرف مهواة ومهانة راست
كوى بر لب ماية خلاصى وكرامتى بود ودروغ كوى بر لب كوه هلاكت و
خوارى بقال فلان على شفا هذا الامر وعلى شرف اذا قرب منه وبينهما فرق
فان فى الاعلب يقال للمكان على حظر الوقوع فى الشئ فلان على شرف كقوله

هو على شرف الهلاك وشرف الموت يقال لمن كان يصيد الخامص من الشوك
فلان على شفا هذا الامر اى لم يشق من الخلاص منه الا قليل فكان امير المؤمنين
عليه الصلوة والسلام في هاتين الكلمتين قال الصادق اسوء حالا من النجاة
والكاذب احسن حالا من السقوط في المهواة فان الصادق على شفا النجاة
اى النجاة قليلة بالاضافة الى احواله وقال الكاذب على شرف المهواة اى له
المهواة شرف عظيم بالاضافة الى ما اعد له من النكال والعقوبة ولا تحاسد وا
فان الحسد ياكل الايمان كما تاكل النار الحطب وحسد مبديء من مبدء سيء
كحسد يخوره اعيانا اهجنا بخر يحوز الشر هزهزة اى يقطع من مواضعه
وذلك لان الحسد رذيلة تتفرع من الرذايل وشعب من القبايح و
الفضايح فاما يفترض من الرذايل شيء الا وفي الحسد شعبة منه فالحقد
والحرص والبخل والجبن والشره والنهمة والكيد والمكر والكبر والغفلة
والجهل وكل ما يعد من جملتها في الحسد وان الايمان مجموع مكارم الاخلاق و
هذا هو المراد من قوله صلى الله عليه وآله وسلم الايمان بضع وسبعون
بابا وكل واحد من هذه الرذايل يرتع خضلة من مكارم الاخلاق فاذا انتزل
الاخلاق فاذا انتزل الحسد منزلة الاكل والايمان منزلة الماكول عطا

تو بی حرص و تو بی کبر و تو بی آن در سخن کفتن بباید جوید بیان
ز انکه هر بدبخت خرمن سوخته می نخواهد شمع کس تا نفروخته
بر کن این بیخی که حرص است و حسد یا دکن تا جبلها حمل من مسد
تو حسودی کز فلان من کمتر م میفزاید کمتری در اختتر م
خود حسد نقصان و عیبی دیگر است بلکه از جمله بدیها بتر است
خاك بر سر مرد ان حق را ز پی خاك بر سر کن حسد را همچو ما
ان بلیس از تنك و عار کمتری خویشتن ان اختر دصد اتری
ان ابوجهل از نجد عار داشت و ز حسد خود را سیه مفراشت

بوالحکم نامش بد و بوجهل شد ای بسا اهل از حسد نااهل شد
ولا تباغضوا فانها الحالقة و دشمن دارید یکدیگر را پس بدرستی که آن
کننده دین است و الحالقة المزیلة للدین هکذا فسر هذه اللفظة رسول الله
صلی الله علیه و آله و سلم فقال الحالقة المزیلة للدین لا المزیلة للشعر و اعلموا
ان الاصل سهو العقل و نسیان الذکر فاکذبوا الامل فانه غرور و صاحبه مغرور
و بدانید بدرستی که اصل ایشتن سهو آورنده است عقل را و فراموش کردن
یاد را پس دروغ زن یابید امل را پس بدرستی که او فریبنده است و صاحب او
فریفته شده و عن کلامه علیه الصلوة و السلام فانکم لو عاینتم
ما قد عاین من مات منکم لجزعتم و وهلتم و سمعتم و اطعتم پس بدرستی که شما
اگر معاینه میدیدید انچه بدرستی معاینه میکند انکس که مرده است از شما
هرائینه جزع میکردید و میترسیدید و مدهوش میشدید و فرمان میبردید و لکن
محجوب عنکم ما عاینو و لکن نهانست از شما انچه ایشان معاینه میکنند و لقد بصرتم
ان ابصرتم و اسمعتم ان سمعتم و هدیتم ان اهتدیتم بحق و هرائینه بدرستی
که نموده شدید اگر دیدید و شنوانیده شدید اگر شنیدید و راه نموده
شدید اگر راه یافتید شما بحق اقول لقد جاءکم العبر و زجرتم بما فیه مزدجر
و ما یبلغ عن الله بعد رسل السماء الا البشر سکویم من کرم هرائینه بدرستی
که بجاهره و او از بلند کنم شما را و بازداشته شدید بانچه در او
بازداشته شدند کافران بنواهی المؤکدة با وعیدات الهائلة و العقوبات الحائلة
کقوله تعالی و لقد جاءهم من الانباء ما فیه مزدجر فتل ما احسن هذه الالفاظ
و المعانی فتأهیک بها من حکمة بالغة و کلمة سائغة و بلاغة سائغة فقوله
لقد جاءکم البر اشارة الی ان المعتبر الذی یحوجکم الی النفوذ من ظاهره الی
باطنه قد میز من الباطن الی الظاهر لکم و استقبلکم و ابداء هذا المعنی
المبسوط فی هذه اللفظة الموجزة من غرایب البلاغة و قوله زجرتم بما فیه

مزدجرای سلك لكم بامر یكون الوصول الی معناه الباطن فی اسرع مدة وهو
من زجرت الابل فانزجرای كلفتها السیر السریع فاسرع وهذا الایاف
الاباید الحق ولقربه من الوحی اردفه بقوله وما یبلغ عن الله بعد رسل
السماء الی البشر ومبشر ساند از خدای بعد از رسولان اسمان پیام حق
الا آدمی ای لیس للامكان طریق وراء ما حددتم به الی الله علی السنة
رسله ولیس یمكن ان یبلغكم رسالته بعد رسل السماء وهم الملائكة الا
فلا عذر لكم فی التخلف عن دعوتهم ومن خطبة له علیه الصلوة والسلام
الاوان الغایة امامكم وان وراءكم الساعة تحدوكم بدانید بدرستی كه
غایت وحال اخرت پیش روی شماست وبدرستی كه از پس پشت شما
زمانه میراند شما را اراد بالغایة حال الاخرة من جنة ونار وعنها
مما هو متوجه الیه وغایة الانسان ینتهی الیها الاولا لك الاعتبار صدق
علیها انها امام واستعار لفظها والساعة القیامة والموت وكونها
وراء باعتبار كونها مهروبا منها والمهروب منه خلفا لها اردب تخففوا او
تلحقوا سبكبار شوید تا برسید ولحق كردید بان سبكباران كه پیش از
شما رفتند از انبیا واولیا حافظ از زبان سوسن آزاده ایم امید كه
كاندرین دیرخراب سبكباران خرترا بار نباشد همه شب پای بار باش
كردگ با قیت برخوردار باش اشار بالتخفف الی الزهد الحقیقی الذی
به یتخفف المسافرون الی الله من اثقال الدنیا واوزارها المانعة من
الصعود الی قرب الحضرة وبذلك یلحق عباد الابرار نظم
ای شده عمری كرانبار گناه می نترسی پیش ولیس آبی سیاه
بادلی پر جهل وباری كران كی رسد كشتی اعیان باكران والكلمتان
فی قوة شرط وجزاء ای لم تلحقوا باهل الخفاف الا بقطع العلائق فاعلما
ینتظر باولكم اخركم پس بدرستی كه منتظرند باول شما الاخر شما

اى انما ننتظر بالقيامة الكبرى على اولكم ومن سبق منكم ووصول
كل الى ما يستحق من كمال رحمة او عذاب لحوق الاخرين الذين لم يموتوا بعد
اى دل غافل دمى بيدار شو جند بد مستى كنى هشيار شو
رفتكان اند نخستين منزلند منتظر بنشسته ومشغل اند
بيش ازاين در بند خود شان مى مدار جند شان فرماى اخر اشتار
قال السيد وانا اقول ان هذا الكلام لو وزن بعد كلام الله سبحانه و
كلام رسول الله صلى الله عليه واله وسلم بجل كلام لمال به راجحا ورزن عليه
سابقا فاما قوله عليه السلام تخففوا تلحقوا فما سمع كلام اقل منه مسموعا
ولا اكثر محصولا وما ابعد غورها من كلمة وانفع تطفتها من حكمة قال
الشارح استعار السيد لفظ التطفة وهو الماء القليل الصافى لما
فيها من الحكمة قال بعض البلغاء ان السيد الرضى رحمه الله تعالى قد اطرح
على قولهم الاوان الغاية امامكم وان وراءكم الساعة تعدو فتخففوا
تلحقوا واغفال قولهم تنتظر بأولكم اخركم من مثله غريب فان المعنى من هذه
الكلمات اغرب واعجب فان الزمان الذى عبر عنه بالساعة من وراء
الناس يسيرهم على هيئة تعقل السائر عن مسيره والتعبير عن ذلك
التسيير بالحدو من الطف العبارات واحسن الاشارات واغرب
النكت القرآنية الحدو تسيير الابل بتشديد يذهلها من سيرها والساعة التى
تسوق الناس نحوها انما يعبر عنه بالساعة لان الزمان ينقسم الى
ماض قد انصرم ومستقبل لم يحدث والحال الساعة التى امكن الحكم فيها
وهى التى لا تنفك لازمة للخلق وتسييرهم وهم فى غفلة عنها وبهذا النظر
قيل الدنيا ساعة وانما قال وراءكم الساعة لان خلف الشئ جهة لازمة
وهى متوارية عنه وكل جهة تتوارى فهى وراء وهذا المعنى قال المفسرون
معنى قوله تعالى وكان وراءهم ملك يأخذ كل سفينة غصبا اى كان قدامهم

وتلك الحجة لما كانت متوارية عنهم قبل وراءهم وقال الطائر امامكم
فامام الشيء مقصده من ام يؤم اذا قصد والكل قاصدون الى غاياتهم
وقول امامنا نيطر بنا ولكم اخركم من احسن العبارات من حبس السلف
في مراقدهم وشاهدهم ليلقى الخلف الغائبين بهم واجمع الكلام في المجمع الاكبر

وعن كلامه عليه الصلوة والسلام كان يوصي به اصحابه تعاهدوا
امر الصلوة وحافظوا عليها تعاهد كيد امر نما دنرا وحداوت نما يد
براذ قال ابن عطا الحافظ على الصلوة هو حفظ السر فيها وهو ان لا
يخلي فيه شيأ سواه وفي تفسير العرائس المحافظة عليها هو مراعاة
الاداب ظاهرا وباطنا اما الظاهر فباقامة الحدود في اركانها واما
الباطن فبدفع الخواطر المذمومة الشاغلة عن رؤية الاخرة ثم
الغيبة عن الاركان والرسوم برؤية المحق جل جلاله في صلوته ثم الفنا
في حقايق المشاهدة عن شاهدة وجوده لغلبة سكر الوجد ومن هذا
حاله فهو غايب في سر الاصطلام ولا يعلم كيفية صلوته لغلبة الوقت ولا
عيب عليه لانه قد بلغ مقام المشاهدة وهذا مقصود الصلوة وهو
اشارة النبي صلى الله عليه وآله وسلم بقوله اذ تعبد الله كانك تراه
فان لم تكن تراه فانه يراك لكن صورة الاحكام تجري على العادة فهو
يحفظها عليه وان لم يعلم سانه فيها فهؤلاء القوم يغيبون عن الظاهر
بشغل الباطن والعامة يغيبون عن الباطن بشغلهم بالظاهر فشتان
ما بين الطايفتين فالعوام ظاهرا في اوديرة الغفلات فيرتكبون احكام
الظاهر واهل المعرفة طاروا في عالم المشاهدات فهم في غيبة عن رسوم
عن رسوم الاحكام المستغرقا في بحر انوار مشاهدات ذي الجلال والاكرام
واستكنوا انها وتغرقوا بها وبيار كيند نمادنرا وتقربجويد
بان حق تعالى رافاني الصلوة صلة بين العبد والرب قال ابو الخير الاقطع

رات رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم في المنام فقلت يا رسول الله
اوصني فقال يا ابا الحسن عليك بالصلوة فاني استوصيت ربي فاوصاني
بالصلوة ان اقرب ما اكون منك وانت تصلي لي وقال رسول الله صلى الله
عليه وآله وسلم معراج المؤمن جون معراج مقام وصلت ومشاهده
ورويت است ميفرمايد قرة عيني في الصلوة حديقه
جون سدوشك دل زاهل مجاز بمتاشا سدوي بباغ نماز
قامتش جون خم ركوع آورد عزم ريش او سجود آورد
جون دم از حضرت سجود زدي آتش اندر دهر وجود زدي
روي ان رسول الله صلى الله عليه واله وسلم كان يسمع من صدره ازيز
كازيز المرجل حتى كان يسمع في بعض سكك المدينة شعر
جون دلش بخود سدوي در بحر راز جوش او ميلي بوفتي در نماز
جون دل او بود در نماي شكرف جوش بسياري زند در راي ژرف
وقال في فصوص الحكم قال صلى الله عليه وآله وسلم حبلت قرة عيني في
الصلوة وليس الا مشاهدة المحبوب التي تقر بها عين المحب فتسقر العين
عند رؤيته فلا تنظر معه الى شيء غيره ولذلك نهي عن الالتفات في الصلوة
لان الالتفات شيء يختلسه الشيطان من صلوة العبد فيحرمه مشاهدة
محبوبه رساله سين سدكثرت جون سدي از مترلش
دفدق ولذت روي كردي در دلش كسته از غوغاي شور ان خلاص
ايساده تا فرو مرد بزم خاص جمع كرده خويش با صد ولوله
زان كروه موذي بي حوصله قيل ان ابراهيم الخليل عليه السلام
كان اذا قام الى الصلوة يسمع جوفان قلبه من ميل وقيل اوحى الله تعالى
الى بعض الانبياء اذا دخلت الصلوة فهب لي من قلبك الخشوع ومن بدنك
الخضوع ومن عينك الدموع فاني قريب شيخ عطار رحمه

چنین باید نماز اهل زاری	که تا بنود نمازت نا نمازی
نیابی در نماز الا بصد کاوه	حساب ده کنی و کار بنازاد
چو کرمه روی سوی بحق نهاد	زنی باری دو سه سر بر زمین زود
نظار نکنی از بی قراری	زمانی دل بجای خود نداری
نمازی نغز نگذاری و تازه	صبکتر از نماز بر جنازه
چو بگذاری نماز خود بمردی	ندانی تا چه خواندی تا چه کردی
اگر این نیت نماز استای سبک دل	گران جانی نکن مرد خنک دل
تو دانی کین نماز نا نمازی	بود شیت در خور هست تا کی زیازی

قال رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم ما من مصل الا وملک علی عینیه وملک علی یساره فان اتمها عرجا بها وان لم یتمها صربا بها علی وجهه وقال صلی الله علیه وآله وسلم لا ینظر الله عز وجل الی عبد لا یتم صلبه فی رکوعه وسجوده عن زید بن وهب قال رای حذیفة رضی الله عنه رجلا لا یتم الرکوع والسجود فقال منذ کم صلیت هذه الصلوة فقال منذ اربعین سنة قال ما صلیت ولو مت مت علی غیر الفطرة التی فطر الله علیها محمدا صلی الله علیه وآله وقال رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم اذا تعبد الحسن الوضوء ثم صلی الصلوة لوقتها وحافظ علی رکوعها وسجودها ومواقیتها قالت حفظک الله کما حفظتنی ثم صعدت وهی نور حتی تنتهی الی السماء وحتی تصل الی الله فتشفع لصاحبها واذا اضاعها قالت ضیعک الله کما ضیعتنی ثم صعدت وهی ظلمة حتی تنتهی الی ابواب السماء فتغلق دونها ثم تلف کما یلف الثوب الخلق فیضرب بها وجه صاحبها خدای تعالی در شبانروزی پنج خلوت واجب کرده میانه خود و بندگان هر هیچکس عذر نیاورد و ایشان عذر کس نپذیرند مگر در این اوقات و معذور نباشد کرا مصلی ساخت بیرشد کی بالا تر این نمیباشد کرد در حال مجلس و صحبت و در ارکان

خودم

یا رب الغرة اندرون ملتفت و مشغولا غیار باشد روایتست که طلحة بن عبید الله
در بوستان نماز میکرد بازی دید که قصد مرغی کرده بود و ان مرغ در میان
شاخهای درختان می پرید و خلوصی بحیث خاطر شریفش مشغول شد بدانکه
که جندی کفت کرده است بحضرت رسالت صلی الله علیه و آله وسلم آمد و
از ان حالت شکایت کرد و کفت یا رسول الله من ان بوستان را در راه خدا
صدقه کردم کفارت ان نماز را رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم آن
بوستان را بفروخت و بمستحقان صرف کرد شرح کلشن راز

موانع تا نکردانی ز خود دور درون خانه دل تا پدید نور
موانع چون درین عالم چهارست طهارت کردن ازوی هم چهارست
نخستین پاکی از احداث و انجاس دوم از معصیت وز شر و وسواس
سوم پاکی ز اخلاق ذمیمه است کز ان آدمی بجون بهیمه است
چهارم پاکی سراست از غیر که انجا منتهی میکرد دش سیر
هر انکو کرد حاصل این طهارات شود بی شک سزاوار مناجات

قال تعالی قد افلح المؤمنون الذین هم فی صلوتهم خاشعون قال ابن عباس یجبون
ادلاء وعن علی علیه الصلوة والسلام هو ان لا یلتفت یمینا ولا شمالا لا عن
ابی ذر عن النبی صلی الله علیه و آله وسلم قال لا یزال الله عز وجل مقبلا علی العبد
ما کان فی صلوته ما لم یلتفت فاذا التفت اعرض عنه وروی ان النبی صلی الله
علیه و آله وسلم ابصر رجلا یعبث بلحیته فی الصلوة قال لو خشع قلب هذا
لخشعت جوارحه قیل الخشوع فی الصلوة هو جمع الهمة والاعراض عن سواها و
التدبر فیما یجری علی لسانه من القراءة والذکر وقال بعضهم خشعت جوارحهم
وهمهم عن التدلس بشیء من الاکوان لعلو همهم وانشدوا فی معناه
لهم لا منتهی لکبارها وهمة الصغری اجل من الدهر
یعنی کہ امام سجاد زین
العباد علیه سلام الله چون طهارت نماز کردی رحمة الله مبارکش رد

وحال بروی متغیر شدی گفتند ای فرزند رسول خدای این چه حالت گفت
هیچ میدانید که در حضرت که ایستاده ایم و خدا است که جل وعلا وحی
کرد بموسی که یا موسی اذا ذکرتنی فاذکرنی وانت تنتفض اعضاؤک وکن
عند ذکری خاشعا متقدعا مطمئنا واذا ذکرتنی فاجعل لسانک
وراء قلبک واذا قمت بین یدی فقم کالعبد الذلیل یعنی ای موسی
چون یاد من کنی میباید که لرزان باشد اعضای تو از هیبت جناب
کبریایی من و بیقرار گردد بدن و با یاد من آرام گیرد و در وقت یاد کردن
من زبان در پس دل دار هنگام غفلت و پریشانی از خود دور دارد و
اول بزبان ستر سخن گوی پس بزبان سر و چون بر بساط بندگی خواهی
ایستاد چون بنده ذلیل ایستاده شو و امیر المؤمنین علی علیه الصلوة والسلم
چون وقت نماز در آمدی مضطرب گشتی و رخسار مبارکش متغیر
شدی گفتند ای امیر المؤمنین چه رسیده ترا گفت وقت اداء امانتی
در آمده که آسمان و زمین طاقت آن نداشت فی الرسالة الرئیسیة الحواشی
لقد بلغ ان امیر المؤمنین علی ابن ابو طالب علیه الصلوة والسلم فی
بعض حروب الجهاد به اصیب بسهم ثم جذب السهم عن عضوه الشریف
وبقی النصل فیه فقالوا اذا لم یخرج العضو لم یمکن استخراج السهم لخوف
من ایذاء الامیر وقطع عضوه الشریف فقال اذا اشتغلت بالصلوة
فاستخرجوه فاشتغل بالصلوة وهم قطعوا وجرحوا العضو واستخرجوا النصل
وهو لم یشعر بصلوته فلما فرغ قال لم لم تستخرجوه فقالوا قد استخرجنا
فانظر الی امامه علی ربه واستغرق فی عوالم الجمعیة علی حتی لم یحس بخروج
العضو واستخراج النصل من جراحه ونحن اذا اعضنا قملة او برغوث
بل اذا وقع علینا ذباب تنتوش لا یبقی لنا حضور فاین نحن من تلک
الحالات والمقامات قال الله تعالی فی وصفهم ترهم رکعا سجدا

یبتغون

يبتغون فضلا من الله و رضوانا يعني راكعين على بساط العبودية بين
رؤية انوار العظمة ساجدين على بساط الحرمة من الرؤية الجلال والجمال يطلبون
مزيد كشف الذات والدنو والوصال مع بقائه بغير العتاب والحجاب
وهذا محل الرضوان الاكبر بقوله تعالى يبتغون فضلا من الله ورضوانا
في النفحات المكية من الاولياء الساجدون تولاهم الله بسجود القلوب
فهم لا يرفعون رؤسهم لا في الدنيا ولا في الاخرة وهو حال القربة وصفة المقربين
العارفين الذين امر الله نبيه صلى الله عليه وآله وسلم فقال بحمد ربك
وكن من الساجدين يريد الذين لا يرفعون رؤسهم ابدا ولا يكون ذلك
الا في سجود القلب ولهذا عقب قوله وكن من الساجدين ثم قال
واعبد ربك حتى يأتيك اليقين فانها كانت على المؤمنين كتابا موقوتا
ديس بدرستى كه نماز بر مؤمنان نشسته است فرض كرده شده باوقات
خمسه الا تسمعون الى جواب اهل النار حين سلوا ما سلككم في
سقر قالوا لم نك من المصلين ايا نميشنويد جواب اهل النار در حين
سؤال كردن از ايشان كه چيز شما را كشيد در دوزخ گفتند نبوديم از
نمازگذاران قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم بين العبد وبين
الكفر ترك الصلوة وانها لتحت الذنوب حتما لورق وتظلفها اطلاق
الربق وقال صلى الله عليه وسلم نماز هواني ميراشد كناهها را ميراشد ترك
از درخت واز بند دها ميكند دها كردن رسنها از كردن بره وبزغاله
قوله تعالى ان الصلوة تنهى عن الفحشاء والمنكر قال ابن عباس
وابن مسعود في الصلوة منتهر وزجر عن معاصي الله فمن لم تأمره صلاته
بالمعروف ولم تنهه عن المنكر لم يزدد بصلوته من الله الا بعدا وروي عن
انس قال كان فتى من الانصار يصلي الصلوات الخمس مع رسول الله صلى الله عليه وسلم ثم
لا يدع شيئا من الفواحش الا ركبه فوصف لرسول الله صلى الله عليه وآله

نقاش ع ان صلوة بتنهاد صح

حالرو روی انه قیل یارسول الله فلانا یصلی بالنهار ولیس یا باللیل فقال
ان صلوته لترد عرای تکفه وشبهها رسول الله صلی الله علیه وآله و
بالحجة تکون علی باب الرجل فهو یغتسل فی الیوم واللیل خمس مرات فما
عسی ان یبقی علیه من الدرن وتشبیه کرده است نماز را رسول الله
بحوض آب که باشد بر باب خانه مرد پس او غسل کند در روز و شب
پنج نوبت پس نزدیک نیست که بماند بر او هیچ چرکی کما قال صلی الله علیه وآله
لاصحابه ارایتم لو ان علی باب احدکم نهرا یغتسل منها کل یوم ولیلة خمس مرات
فلا یبقی علیه من درنه شئ فقالوا نعم قال فانها الصلوة الخمس یمحو الله بها
اشتقاق الصلوة من الصلی وهو النار والخشبة المعوجة اذا اراد وا
تقویمها تعرض علی النار تقوم وفی العبد اعوجاج لوجود نفسه الامارة
وسجات وجه الله الکریم التی لو کشف حجابها احرقت من ادرکته یصیب
بها المصلی من وهج السطوة الالهیة والعظمة الربانیة ما یزول به
اعوجاجه بل یتحقق به معراجه فالمصلی کالمصطلی بالنار ومن اصطلی
بنار الصلوة وزال بها اعوجاجه لا یمر علی نار جهنم الا تحلة القسم وقد
ورد عن رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم اذا قام العبد الی الصلوة
المکتوبة متبلا علی الله بقلبه وسمعه وبصره انصرف من صلوته وقد خرج من
ذنوبه کیوم ولدته امه وان الله تعالی لیغفر لسبعة الوجه خلیقته ویغسل
بدیه خلیقه اصابتهما حتی یدخل فی صلوته ولیس علیه وزر وقد عرف حقها
رجال من المؤمنین الذین لا تشغلهم عنها زینة متاع ولا قرة عین
من ولد ولا مال بقول الله سبحانه وتعالی رجال لا تلهیهم تجارة ولا بیع
عن ذکر الله واقام الصلوة وایتاء الزکوة بله ستی کم شناخته اند حق
نماز را مرد انی خبذا ز مومنان کم مشغول نمیشاند ایشانرا از نماز متاع
دنیا و نه روسی خشم از فرزند و نه از مال میکوید خدای سبحانه وتعالی

شی صح

در صفت ایشان کہ مرد انی کہ باز نماند ایشان را تجارة ونہ بیع از ذکر
خدای و از بپای داشتن نماز و دادن زکوة فی الفتوحات اعلم ان العارف
ینظر الی تفاصیل عوالمہ وان تفاصیل الصلوة تدعم صحتها جمیع حالاتہ
ظاهرا وباطنا لم ینفرد بذلک جزء عن جزء آخر فانہ یقف بکلہ ویرکع کذلک
ویسجد کذلک ویجلس کذلک فجاء عالمہ علی عبادة ربہ وطلب المعونة منہ
علی عبادتہ فجاء بنون الجمع فی قولہ نعبد ونستعین فعلم من الحق لما قیده
بالنون انہ یرید منہ ان نعبد بکلیتہ ونستعین بہ بکلیتہ ومتی لم یکن المصلی
بهذه المثابة من جمع عالمہ علی عبادة ربہ کان کاذبا فی قراءتہ فان اللہ ینظر
الیہ فیراہ ملتفتا فی صلوتہ او مشغولا لخاطرہ وقلبہ فی دکانہ وتجارتہ
وهو مع هذا یقول نعبدک یقول اللہ کذبت فی کنائک بجمیعک علی عبادتی
الم تلتفت ببصرک الی غیر ملکک الم تصغ بسمع الی حدیث الحاضرین تسمع
ما یقولون الم تمش بقلبک وفکرک فی شوقک فاین صدقک فی قولک
نعبدک محضر العارف هذا کلہ فی خاطرہ فیستحیی ان یقول ایاک نعبد لیاک
یقال لہ کذبت فلابد ان یجمع من هذه ثلاثة علی عبادة ربہ حتی یقول
الحق لہ صدقت فی جمعیتک فی عبادتک وطلب معونتی کلش

تو تا خود را بکلی در نبازی نمازت کی شود هرگز نمازی

جو ذات پاک کردد از هر شین نمازت کردد انکه قرة العین

وفی کتاب العوارف قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم اذا صلیت
صلوة فصل صلوة مودع فالمصلی سایر الی اللہ تعالی بقلبہ یودع هواه
ودنیاه وکل شی سواه والصلوة فی اللغة الدعاء فکان المصلی یدعو اللہ
بجمیع جوارحہ فصارت اعضاؤه کلها السنة تدعو اربها ظاهرا وباطنا
وتشارک الظاهر والباطن بالتضرع والتقلب فی الهیئة علقات
یتضرع سایل یحتاج فاذا دعاه بکلیتہ اجابہ مولاه لانہ وعده وقال ادعونی

استجب لكم وليعلم العبد ان تلاوته نطق باللسان ومعناها نطق
القلب وكل مخاطب لشخص يتكلم بلسانه ولسانه يعبر ما في قلبه ولو لم يكن
المتكلم افهام من يكلمه من غير لسان فعل ولكن حيث تعذر الافهام الا بالكلام
جعل اللسان ترجمانا فاذا قال اللسان من غير مواطات القلب فما اللسان
ترجمان ولا القارئ متكلم قاصدا سماع الله حاجته ولا مستمع الى الله فاهم
عنه سبحانه ما يخاطبه وما عنده غير حركة اللسان بقلب غافل عن قصد
ما يقول فلا يكون متكلما مناجيا ولا مستمعا واعيا فاول مراتب اهل
الخصوص في الصلوة الجمع بين القلب واللسان واحسن اداب المصلي
ان لا يكون مشغول بشيء قل او كثر لان الاكياس لم يرضوا الدنيا الا ليتقووا
الصلوة كما مر والان الدنيا واشغالها لما كانت شاغلة للقلب فضول
غيرة على محل المناجات ورغبة في اوطان القربات واذعانا بالباطل
لتوب البريات لان حضور الصلوة بالظاهر اذعان للظاهر وفراغ القلب
في الصلوة عما سوى الله تم اذعان الباطن فلم يروا حضور الظاهر وتخلف
الباطن حتى لا يخل اذعانهم فتحرم لعبوديتهم فيجب ان يكون باطنه
مرتهنا بشيء ويدخل في الصلوة فلا ينبغي للعبد ان يتلبس بالصلوة الا
وهو على اتم الهيآت فما احسنها من هيئة عبد ذليل واقف بين يدي
ملك عزيز وفي تفسير قوله تع والذين هم على صلوتهم دائمون قيل هو سكون
الاطراف والطمانينة وقد حركت يدي في الصلوة وعندي شخص
من الصالحين فلما انصرف عن الصلوة انكر علي وقال عمدا ان العبد اذا
وقف في الصلوة ينبغي ان يبقى جمادا لا يتحرك منه شيء وقد جاء في الخبر
سبعة اشياء في الصلوة من الشيطان الرعاف والنعاس والوسوسة
والتثاوب والحكاك والالتفات واللعب بالشيء وقيل السهو
الشك قال بعضهم اذا كبرت التكبيرة الاولى فاعلم ان الله ناظر الى

شخصك عالم بما في ضميرك مثل في صلوتك الجنة والنار لان القلب اذا اشغل
بذكر الاخرة سقط عنه الوساوس فيكون هذا التمثيل تداويا للقلب
لدفع الوسوسة حكي عن الجنيد انه قال لكل شئ صفوة وصفوة الصلوة
التكبيرة الاولى وانما كانت التكبيرة الاولى صفوة لانها موضع
النية واول الصلوة قال ابن سالم النية بالله ولله ومن الله و
الافات التي تدخل في صلوة العبد بعد النية من العدو وضيب
العدو وان كثر لا توازن بالنية التي هي لله وبالله وان قل وينبغي
للعبد ان يستقبل القبلة بظاهره واحضرت الاهبة بباطنه ولا
يبتدي بالتكبير الا اذا سكن القلب فتشكلت به الجوارح وبدأت
بالاولى والاصوب ويجمع بين نية الصلوة والتكبير بحيث لا
يغيب عن قلبه حالة التكبير انه يصلي الصلوة بعينها وقد شهد
المجيد بالفلاح للمصلين حيث قال قد افلح المؤمنون الذين هم
في صلوتهم خاشعون وقال النبي صلى الله عليه وآله وسلم قال الله
تعالى قسمت الصلوة بيني وبين عبدي نصفين فالصلوة صلة بين
العبد وبين الرب وما كان صلة بينه وبين الله يحق العبد ان يكون
خاشعا لصولة الربوبية على العبودية وقد ورد ان الله تعالى اذا
تجلى لشئ خضع له ومن يحقق بالصلة في الصلوة تلمع له اطوالع التجلي
فيخشع والفلاح للذين هم في صلوتهم خاشعون وباشتقاء الخشوع
يتفق الفلاح سئل ابو سعيد الخراز كيف الدخول في الصلوة فقال هو
ان تقبل على الله اما لك عليه يوم القيمة وقوفك بين يدي الله تعالى
ليس بينك وبينه ترجمان وهو مقبل عليك وانت مناجيه واعلم بين
يدي من انت واقف فانه الملك العظيم واعلم ان من الناس
من اذا قال الله اكبر غاب في مطالعة العظمة والكبرياء وانه لا يبقى

نورا وصار الكون باسره في قضاء شرح صدره كحديث ومن الناس
من اذا اقبل على الله في صلوته تحقق بمعنى الانابة لان الله تعالى قدم
الانابة وقال سنبين لنا به واتقوه واقيموا الصلوة فيبالي الله به
وسقى الله بالتبري عما سواه ويقيموا الصلوة بصدر منشرح بالاسلام
وقلب منفسح بنور الانعام فيخرج الكلمة من القرآن من لسانه ويسمعها
بقلبه فتقع الكلمة في فضاء قلب ليس فيه غيرها فتملكها القلب بحسن
الفهم ولذاذة الاصغاء ويتشبثها بحلاوة الاستماع في كتاب
ذيل العوارف روى عن امير المؤمنين وامام المتقين علي ابن ابي طالب
عليه الصلوة والسلام انه كان يتكلم للناس بما فقال في قضاء عيف
كلام من لم يعرف صلوته فصلوته خداج مرتين فقال له رجل وهل
للصلوة تاويل غير التعبد فقال اجل ان الله عز وجل ما نعت محمدا بامر
من الامور الا وله شابه وتاديل وتنزيل وكل ذلك يدل على التوحيد قال
الرجل فما معنى رفع يديك الى اذنيك في الصلوة قال تاويله الله اكبر
من ان يحيط او يحس بالاحماس قال فما معنى مد عنقك في الركوع قال
امنت بك ولو ضربت عنقي قال فما معنى سجودك الاول قال اللهم
منها خلقتني يعني من الارض قال فما معنى السجدة الثانية قال وفيها
نعيدك قال فما معنى الجلسة بين السجدتين قال ومنها نخرجكم تارة اخرى
قال فما معنى اقامة الرجل اليمنى وطرح اليسرى في التشهد قال تاويله
اللهم امت الباطل واقم الحق قال فما معنى قول الامام السلام عليكم
ورحمة الله قال يترحم على الله يقول وبسلامته امان لكم من عذاب الله
يوم القيمة ويرحمه تدخلون الجنة لنشاء الله

معنى تكبير ايست اى اميم
وقت ذبح الله اكبر مى كنى

كاى خداوند تو قربانى شديم
بجهت دردبح نفس كشتنى

کشتکشته شن ز شهوتها و آز
شد به بسم الله تسمیه در نماز

چون قیامت پیش حق صفها زده
در حساب و در مناجات آمده

ایستاده پیش یزدان اشک ریز
بر مثال راست بر روز رستخیز

حق همیگوید چرا آوردی مرا
اندرین مهلت که دادم من ترا

عمر خود را در چه پایان برده
قوت و قوت در چه فانی کرده

کو هر دیده کجا فرسوده
پنج حس را در کجا آلوده

چشم و گوش و جمله کوهرهای تو
خرج کردی چه خریدی تو ز فروش

همچنین پیغامهای درد کین
صد هزاران آید از حضرت چنین

در قیام این گفتها آرد رجوع
در خجالت شد و تا اندر رکوع

باز فرمان می رسد بردار سر
از رکوع و پاسخ حق را شمر

سر بر آرد از رکوع او شرمسار
اندر افتد باز در رو همچو مار

باز گوید سر برآور باز گو
که بخواهم حجت از تو سر بسر

قوت پاسخ دادن نبودش
کز خطاب هیبتی بر جان زدش

پس نشیند عقده زان با درگران
حضرتش گوید سخن گو پاسبان

نعمتش دادم بگو شکرت چه بود
دادمت سرمایه هین تا سود چند

رو بدست راست آرد در سلام
سوی جان انبیا و ان کرام

یعنی ای شاهان شفاعت کاین لئیم
سخت در کار مانده ش و پای کلیم

انبیا گویند دو زان جاده رفت
جاده انجا بود و دست افزار رفت

رو بگرداند سوی دست چپ
در بیابد روحوشش گویند بس که جب

همین جواب خوش گوید کار
که ایم ای خواجه دست از ما بدار

فارین سوئی از شوجاده شد
جان ان بیچاره در صد پاره شد

از همه نومید شد مسکین کیا
پس برارد هر دو دست اندر دعا

کز همه نومید گشتم ای خدا
اول و آخر تویی در منتها

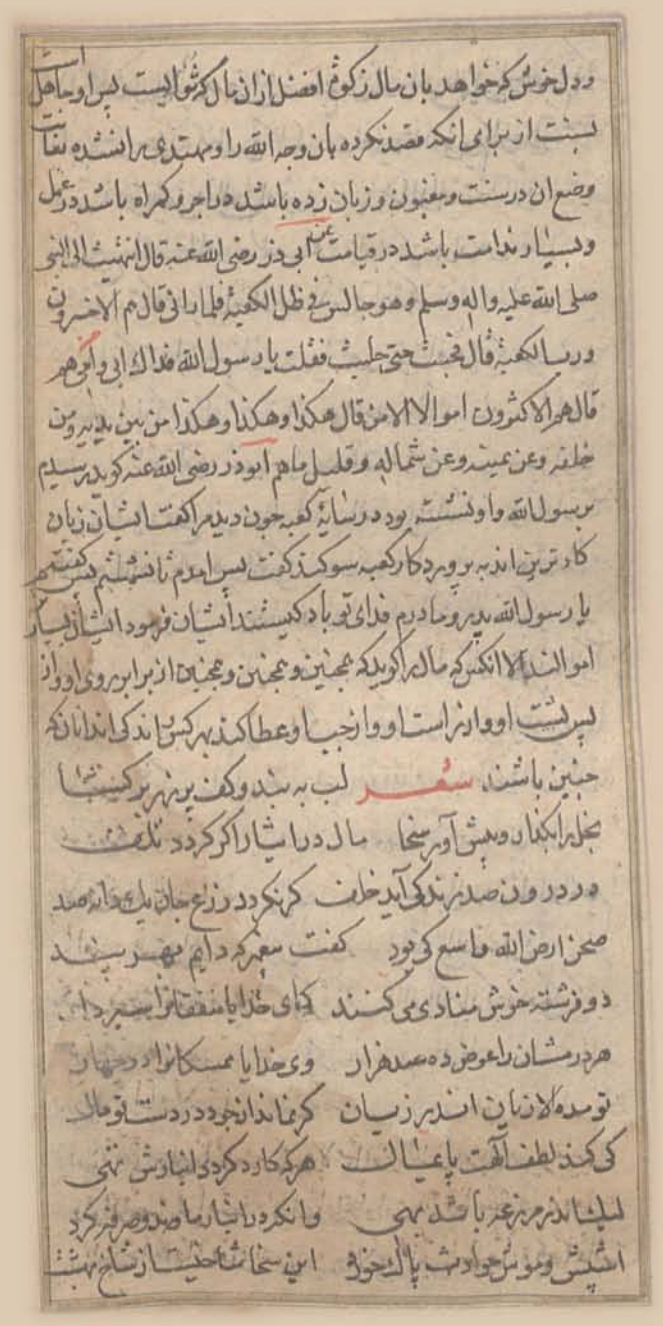
در نماز این خوش استان شاهدین تا بدانی کین بخواهد شد یقین
پس بمیرد کفت بهر این طریق با وفا تر از عمل نبود رفیق
کر بود نیکو ابد یارت شود ور بود بد در لحد مارت شود

وروی عمار بن یاسر عن رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم انه قال لا یکتب للعبد من صلوته الا ما یعقل وقد ورد فی لفظ اخر ما منکم من یصلی الصلوة کاملة ومنکم من یصلی النصف والثلث والربع والخمس حتی بلغ العشر وقال تعالی لا تقربوا الصلوة وانتم سکاری قیل من حب الدنیا وقیل من الاهتمام بامور الدنیا وقال صلی الله علیه وآله وسلم من صلی رکعتین ولم تحدث نفسه بشیء من الدنیا غفر له ما تقدم من ذنبه وقال ایضا صلوا ایها الصلوة بسکون وتواضع وتضرع وتنادم وترفع یدیک وتقول اللهم اللهم فمن لم یفعل فهی خداج ای ناقصة وقد ورد ان المؤمن اذا توضا للصلوة باعدت عنه الشیطان واقطار الارض خوفا منه لانه یهاب للدخول علی الملک فاذا کبر حجب عنه ابلیس وضرب بینه وبین سرادق لا ینظر الیه وقوله واذا قال الله اکبر اطلع الملک فی قلبه فاذا رآه لیس فی قلبه اکبر من الله عز وجل فیقول صدقت الله تع فی قلبک کما تقول وتتشعشع من قلبه نور یحیی بملکوت العرش ویکتب له بذلک النور ملکوت السموات والارض ویکتب له حشو ذلک النور حسنات وان الفاضل الجاهل اذا قام الی الصلوة احتوشته الشاطین کما یحتوش الذباب علی نقطة العسل فاذا کبر اطلع الملک علی قلبه فاذا کان فی قلبه شیء اعظم من الله تع عنده فیقول له کذبت لیس الله تع اکبر فی قلبک کما تقول فیسود من قلبه دخان یلتحق بعنان السماء فیکون حجابا بین قلبه عن الملکوت ویزداد ذلک الحجاب بصلوته ویتشمم الشیطان قلبه فلا

یزال ینفخ فیه وینفث ویوسوس الیه ویزین حتی ینصرف من صلاته ولا
یعقل ما کان فیه وفی الخبر لولا الشیاطین محرمون حول قلوب بنی آدم
لنظروا الی ملکوت السماء **حدیقه** هر نمازی که باخلل باشد
وان که در حضور بی محل باشد از خشوع دلست مغز عاری
ورنباشد خشوع نیست نماز مرد باید که در نماز آید
خشک باردو باو نیاز آید ورنباشد خشوع ودم سازی
دیو بر سبلتش کند بازی وکان رسول الله صلی الله علیه وآله و
نصبا ای تاعبا بالصلوة بعد التبشیر له بالجنة لقول الله سبحانه وامر
اهلك بالصلوة واصطبر علیها وکان یامرها اهله ویصبر علیها
نفسه وبود رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم تعب کشنده بکرات شمار
بعد از بشارت دادن او به بهشت بگفتن خدای تعالی که امر کن اهل
خود را بنماز ومصابرت کن بر نماز پس امر میکرد بنماز اهل خود را وصبر مینمود
نفس نفیس خویش را بران از جابر بن عبد الله انصاری مرویست
که گفت که کعب الاحبار از علی ابن ابی طالب علیه الصلوة والسلام پرسید
که آنچه رسول الله صلوات الله وسلامه علیه در اخر حیوة بان تکلم فرمود
چه بود گفت آنحضرت را بر سینهٔ خود مشند ساخته بودم در اخر وسر
بر دوش من نهاده بود وگفت الصلوة الصلوة کعب گفت اخر عهد وصیت
انبیا این باشد وبا این مامورند وبا این مبعوث شوند ثم ان الزکوة
جعلت مع الصلوة قربانا لاهل الاسلام باز بدرستی که زکوة گردانیده
شد مقارن با نماز از برای اهل اسلام عن ابی درداء رضی الله عنه انه
قال قال رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم الزکوة قنطرة الاسلام
ومقارنت زکوة با صلوة در قرآن بسیار است کقوله تع الذین یقیمون
الصلوة ویؤتون الزکوة واوصانی بالصلوة والزکوة وایتاء الصلوة

وآتوا الزكوة في مواضع كثيرة اي جعل الزكوة تالي الصلوة لان الزكوة التطهير
قال تعالى قد افلح من زكيها اي طهرها بالطاعات ولما كانت الصلوة من
شرطها الطهارة جعلت الزكوة الى جانبها لكونها طهارة الاموال كما كان في
الصلوة طهارة الثياب والابدان والمساجد بل طهارة الانفس من الذنوب
كما شبه رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم ايا باالحية تكون على باب الرجل عن
معاذ جبل قال قلت يا رسول الله اخبرني بعمل يدخلني الجنة قال لقد سالت
عن عظيم وانه ليسير على من يسره الله عليه صل الصلوة المكتوبة واد الزكوة
المفروضة قال نع والذين يكنزون الذهب والفضة ولا ينفقونها في
سبيل الله فبشرهم بعذاب اليم يوم يحمى عليها في نار جهنم فتكوى بها
جباههم وجنوبهم وظهورهم هذا ما كنزتم لانفسكم فذوقوا ما
كنتم تكنزون وآنان كه گنج مينهند زر را وسيم را ونفقه نميكنند ازرا به
دادن زكوة در راه دين خداى پس مژده ده ايشانرا بعذابى دردناك
در انروز كه گرم كرده شود آن زر وسيم وبرافروزند آتش بر آن اموال
در آتش دوزخ پس داغ نهند بدان پيشانيهاى ايشان وپهلوها ى ايشان
وپشتهاى ايشان اين است كه گنج نهاديد خويشتن را پس بچشيد وبال آنچه
بود ديگه گنج مينهاديد ان ومينداديد حق فقرا كه تعالى عباكين دوانيت
انان مسعود كه نهند دينارى بر دوى دينارى ونه درهمى بر درهمى
بلكه وسيع كنند پوست بدن او تا نهند هر درهمى ودينارى در موضعى عليحده
بداغ كردن پرسيدند از نكى علما كه چرا تخصيص كرده داغ پيشانى وپشت
وپهلوى جواب گفته از براى انكه تو انگر صاحب گنز مال هر گاه كه ديد فقيرى
پيشانى درهم ميكشد وپشت بجانبها او ميكند وپهلو از او خالى ميكند
پس بدان سبب داغ پيشانى وپشت وپهلو ميكردد قال رسول الله
صلى الله عليه وآله وسلم ما من صاحب ذهب ولا فضة لا يؤدى منها حقا

الا اذا كان يوم القيمة صفحت له صفائح من نار واحمى عليها في نار جهنم فتكوى
بها جبهته وجنبه وظهره كلما بردت اعيدت له في يوم كان مقداره خمسين
الف سنة حتى يقضى بين العباد فيرى سبيله اما الى الجنة واما الى النار يعني
نيست هيچ صاحب طلا ونه صاحب نقره كه او انكرده ازان حق الله الا كه باشد
روز قيامت كه صحيفها سازند از اتش وتافته كنند انرا در اتش دوزخ
پس داغ كنند بان پيشاني او وپهلوي او وپشت او هر گاه كه سرد شود
از صحيفها باز كرده وتافته كنند از براي او در روزي كه باشد مقدار او پنجاه
هزار سال تا قضا كرده شود ميان بندگان پس نموده شود سبيل او يا
به بهشت يا بدوزخ فمن اعطاها طيبا نفسها فانها تجعل له كفارة ومن
النار حجابا ووقاية پس انكس كه بدهد زكوة را بطيب نفس وخوش دلي
دادن پس بدرستي انرا بگرداند از براي او كفارة گناهان وبگرداند
انرا حجاب از اتش ووقاية وحفظ از ورود عذاب قال ابن عمر ما ابالي لو كان
لي مثل احد ذهبا اعلم عدده اذكيه واعمل بطاعة الله عز وجل فلا يبقى منها
احد نفسه ولا يكثرها عليها لهفه پس بايد كه نقره شد براي دادن زكوة
همچنين پس خود را وبسيار نگرداند بران حزن خود را عن عبادة بن الصامت
رضي الله عنه ان رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم قبل له وهو قاعد في الحطيم
بمكة يا رسول الله اني على مال فلان فقال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم
ما اتلف مال في بر ولا بحر الا بمنع الزكوة فاحرزوا اموالكم بالزكوة يعني كسي گفت
رسول را صلى الله عليه وآله وسلم كه آمده شد بر مال فلان نقصان وتلف
پس گفت رسول الله كه تلف نشود هيچ مالي در بر ودر بحر الا بمنع ودادن زكوة
پس حرز غايد ومحافظت كنيد اموال خود را به زكوة فان من اعطاها غير
طيب النفس بها يرجو لها ما هو افضل منها فهو جاهل بالسنة مغبون
الاجر طال العمل طويل الندم پس بدرستي كه انكس كه بدهد زكوة را نه بطيب نفس

وول خوش کرخواهد بان مال زکوة افضل ازان مال کرثواب است پس او ما اهل
بیت از برای انکه قصد کرده بان وجه الله را و مهتدی شده نفقات
وضع ان درست و معنون و زبان زده باشد و اجر و کمراه باشد در عمل
و بسیار ندامت باشد در قیامت عن ابی ذر رضی الله عنه قال انتهیت الی النبی
صلی الله علیه و اله وسلم و هو جالس فی ظل الکعبة فلما رانی قال هم الاخسرون
ورب الکعبة قال فجئت حتی جلست فقلت یا رسول الله فداک ابی و امی من هم
قال هم الاکثرون اموالا الا من قال هکذا و هکذا و هکذا من بین یدیه و من
خلفه و عن یمینه و عن شماله و قلیل ما هم ابوذر رضی الله عنه گوید رسیدم
برسول الله و او نشسته بود در سایهٔ کعبه چون دید مرا گفت ایشان زیان
کارترین اند به پروردگار کعبه سوگند گفت پس امدم تا نشستم پس گفتم
یا رسول الله پدر و مادرم فدای تو باد کیستند ایشان فرمود ایشان بسیار
اموالند الا انکس که مال را گوید که بجنبین و بجنبان و بجنبد از برابر روی او و از
پس پشت او و از راست او و از چپ او و عطا کند به کسی اندکی اندانکه
چنین باشند شعر لب به بند و کف پر زر بر کنیا
بخله ابکند او پیش آور سخا مال در ایثار کردن تلف
در درون صد زندگی آید خلف کز یکی در زرع جان یک دانه صد
صحن ارض الله واسع کی بود گفت سعیکم دایم مهر سبحد
دو فرشته خوش منادی می کنند کای خدایا منفقان را سبز دار
هر درمشان را عوض ده صد هزار وی خدایا ممسکان را زود بار
تو مده لا از پی ان اندر زیان کز عطا ناید نجود در دست تو مال
کی کند لطف آلهت با عیال هر که کارد کرد انباوش تهی
لیک اندر مزرعه باشد بهی وانکه در انبار ماند وصرف کرد
اشپش و موش حوادث پاک خورد این سخا شاخیست از شاخ بهشت

وانی کو کرکف جنین شاخی بهشت تا برد شاخ سخای خوب کیش
مرترا با لاکشان با اصل خویش گفت پیغمبر که هر که از نیکبن
دانداو یاد اش بود در یوم دین که یکی داده عوض می آیدش
هر زمان جود دکو کون را میدش منت انکس دار که نان میکند
کو بکش منت که نانی می پزد تا ذ دهی جان ستانی ای فلان
پس چرا منت نهی بر این و آن ثم اداء الامانة فقد خاب من لیس من
اهلها باز اداء امانت پس بدرستی که نومید شد انکس که نیست شد از اهل
امانت انها عرضت علی السموات المبنیة والارضین المدحوة والجبال
ذات الطول المنصوبة فلا اطول ولا اعرض ولا اعلی ولا اعظم منها ولو
اسع شیء بطولا وعرضا وقوة او عزا لاسعهن ولکن اشفقن من العقوبة
بدرستی که امانت عرضه کرده شد بر اسمانهای بنا کرده شده و بر زمینهای
گسترده شده و بر کوههای صاحب طول برپا کرده شده پس نیست
چیزی دراز تر و نه بهن تر و نه بلند تر و نه بزرگ تر از انها و اگر اشیاء بودی
از قبول امانت چیزی باید آزی یا بهنایی یا قوة یا عزت هر اینه اشیاء
نمودندی و ابا کردندی حمل انرا ولکن ترسیدند از عقوبت که اگر اد کنند
لاجرم کرده باشند عقاب عن ابن عباس هی امانات الناس والوفاء
بالعهود فحق علی کل مؤمن ان لا یغش مؤمنا ولا معاهدا فی شیء قلیل ولا
کثیر فعرض الله هذه الامانة بما فیها قلن وما فیها قال ان احسنتن
جوزیتن وان عصیتن عوقبتن فقلن لا یا رب نحن مسخرات لامرک لا
نرید ثوابا ولا عقابا وقلن ذلک خوفا وخشیة وتعظیما لدین الله
ان لا تقوموا بها لا معصیة ولا مخالفة وکان العرض علیهن تخییرا لا الزاما
ولو الزمهن لو استعفن من حملها والجمادات کلها خاضعة لله عز وجل مطیعة
ساجدة له کما قال تعالی للسموات والارض ائتیا طوعا او کرها قالتا

اتينا طايعين وقال للحجارة وان منها لما يهبط من خشية الله وقال
الم تر ان الله يسجد له من في السموات ومن في الارض والشمس والقمر
والنجوم والجبال والشجر والدواب الآية وقال بعض اهل العلم خلق الله
تعالى فيهن العقل والفهم حين عرض الامانة عليهن حتى عقلن الخطاب و
اجبن قال في الفتوحات المكية فاما حديث الله في الصوامت فهو عند
العامة من علماء الرسوم حديث حال اي يفهم من حالها كذا وكذا حتى انه لو انطق
نطق بما فهم هذا الفهم منه قال القوم في مثل هذا قالت الارض للوتد
لم تشقني قال لها الوتد سل من يدقني فهذا عندهم حديث حال وعليه خرجوا
قوله تع وان من شيء الا يسبح وقولنا انا عرضنا الامانة على السموات و
الارض والجبال فابين ان يحملنها اي اباية حال واما عند اهل الكشف فيسمعون
نطق كل شيء من جماد ونبات وحيوان بسمع المعيد باذن يمر في عالم الحس
لا في الخيال كما سمع نطق المتكلم من الناس والصوت من اصحاب الاصوات
فما عندنا في الوجود صامت اصلا بل الكل ناطق بالثناء على الله كما انه
ليس عندنا في الوجود ناطق اصلا وهو حيث عينه بل كل عين سوى الله صامتة
لا نطق لها الا انها لما كانت مظاهر كان النطق للظاهر قالت الجود انطقنا الله
الذي انطق كل شيء فالكلام في الظاهر هو الاصل والصمت فيها عرض ممرض
في حق المحجوب فلا صحاب الحرف والصوت عذر هؤلاء ولمنكري الصوت و
الحرف عذر ايضا عندهم بيت نكرد كن ذره ذره كشته بويان
بحمد ش خطبهٔ توحيد كويان ذهي انعام ولطف كارسازي
كه هريك ذره را با اوست دارى وعقلى ما جهل من هو اضعف
منهن وهو الانسان انه كان ظلوما جهولا وداننده سموات وارضين
وجبال با ان قوت اخر نداننده انكس كه او ضعيفتر بود از انسان و
او ديت بدرستى كه او بود ظلم كننده بر نفس خود و نادان باحكام

واحتمال الامانة عن ابن مسعود انه قال مثلت الامانة كصخرة ملقاة وعرضت
السموات والارض والجبال لحملها فلم يقربوا منها وقالوا لا نطيق حملها وجاء
آدم من غير ان دعي وحرك الصخرة وقال لو امرت بحملها لحملتها فقلن له احمل
فحملها الى ركبتيه ثم وضعها وقال والله لو اردت ان ازداد اردت
قلت له احمل فحملها الى حقوه ثم وضعها وقال والله لو اردت ان ازداد لزدت
فقلن له احمل فحملها حتى وضعها على عاتقه فاراد ان يضعها فقال الله تعالى
مكانك فانها في عنقك وعنق ذريتك الى يوم القيمة قال محمد بن فضل جوارحك
كلها امانات عندك امرت في كل واحد منها بادائها فامانة العين الغض
عن المحارم والنظر بالاعتبار وامانة السمع صيانتها عن اللغو والرفث
واحضارها مجالس الذكر وامانة اللسان اجتنابها الغيبة والبهتان و
مداومة الذكر وامانة الرجل المشي الى الطاعات والتباعد عن المعاصي
وامانة الفم ان لا تتناول بها الا حلالا وامانة اليدان لا تمدها الى حرام
ولا تمسكها عن الامر بالمعروف وامانة القلب مراعاة الحق على دوام الاوقات
حتى لا يطالع سواه ولا يشهد غيره ولا يسكن الا اليه هذا تفسير قوله تع
والذين هم لاماناتهم وعهدهم راعون ان الله سبحانه لا يخفى عليه
العباد مقترفون في ليلهم ونهارهم لطف به خبرا واحاط به علما بدرستي
كه خداى تعالى مخفى نيست بر او اعمال بندگان كسب ميكنند در شب انشان
ودر روز انشان لطف شده بان ار زوى خبرت واحاطه دارد بان از روى
دانش اعضاء وكر شهوده وجوارحكم جنود وخمايركم عيون وخطواتكم
عيانة عضوها ر شما كواهان اوست ودستهاى شما لشكران او ونيه
وضميرهاى شما جاسوسهاى اوست وخلوتهاى شما معاينها اوست شعر

نه بينم در جهان مقدار موئى كه از انديشت با وى نبود وحى
همه جانها تو حيران مانده تو با ما در ميان جان مانده

ترا بدزه ذره راه ببینم دو عالم چه جرا الله ببینم وفرکلام
علی الصلوة والسلام عیب الناهی عن عیب الناس وانما ینبغی
لاهل العصمة والمصنوع الیهم فی السلامة ان یرحموا اهل الذنوب والمعصیة
ویسئلوا الله تعالی لهم التوبة وان یتوب علیهم کما تاب الله تعالی علی قوم یونس
الا بادة فهلکوها وانکس که کرده امنیده باشد خدای تعالی او را سلامت
از ذنوب تا انکه رحم کند براهل گناهان وناقرمانی خدای وحم ایشان
براهل ذنوب درکف ایشانست از عیوب وانما تر ایشان بر خروج
ازان بصالح قول وعمل وبکون الشکر هو الغالب علیهم والحاجز لهم عنهم
وبا بدکه باشکر خدای ان غالب باشد بر ایشان ومانع باشد ایشان را
از عیب کردن اهل ذنوب فکیف بالعاب الذی غاب بالله وعیب بکواه
پس چکونه لایق باشد بعیب کننده که عیب کند براه رجوه را وسرزنش کند
او را بالبلای او بذنب ای اذا کان اهل السلامة منبغی لهم ان یرحموا اهل الذنوب
ویتشغلوا بشکر الله عن عیبهم فکیف یلیق العیب بغیرهم شعر
عیب خود را عیب بین وعیب دان رو بمان عیب کسان با عیب دان
وربچشم اندر ترا عیب کسی وجه نیکی زان تخصص کن بسی
اما ذکر موضع ستر الله علیه من ذنوبه ما هو اعظم من الذنب الذی عابه
فکیف بدیه بذنب قد رکب مثله او یا د نکرده است موضع ستر خدای
بر او از کناهان او انجر عظیم تر است از ان کناه که عیب میکند او را بان
پس چکونه مذمت کند او را بکناهی که تحقیق کرده باشد مثل ان فان من
رکب ذلک الذنب بعینه فقد عصی الله فیما سواه مما هو اعظم منه پس اکر
نشده باشد مرتکب ان کناه معین پس بدرستی که ان نافرمانی خدای تع
کرده است در ما سوای ان از انجر عظیم تر است از کناه او شعر
کرده از وسوسه پر شور دل هم ببین نیک عیب خود ای کودل

باتلای ل

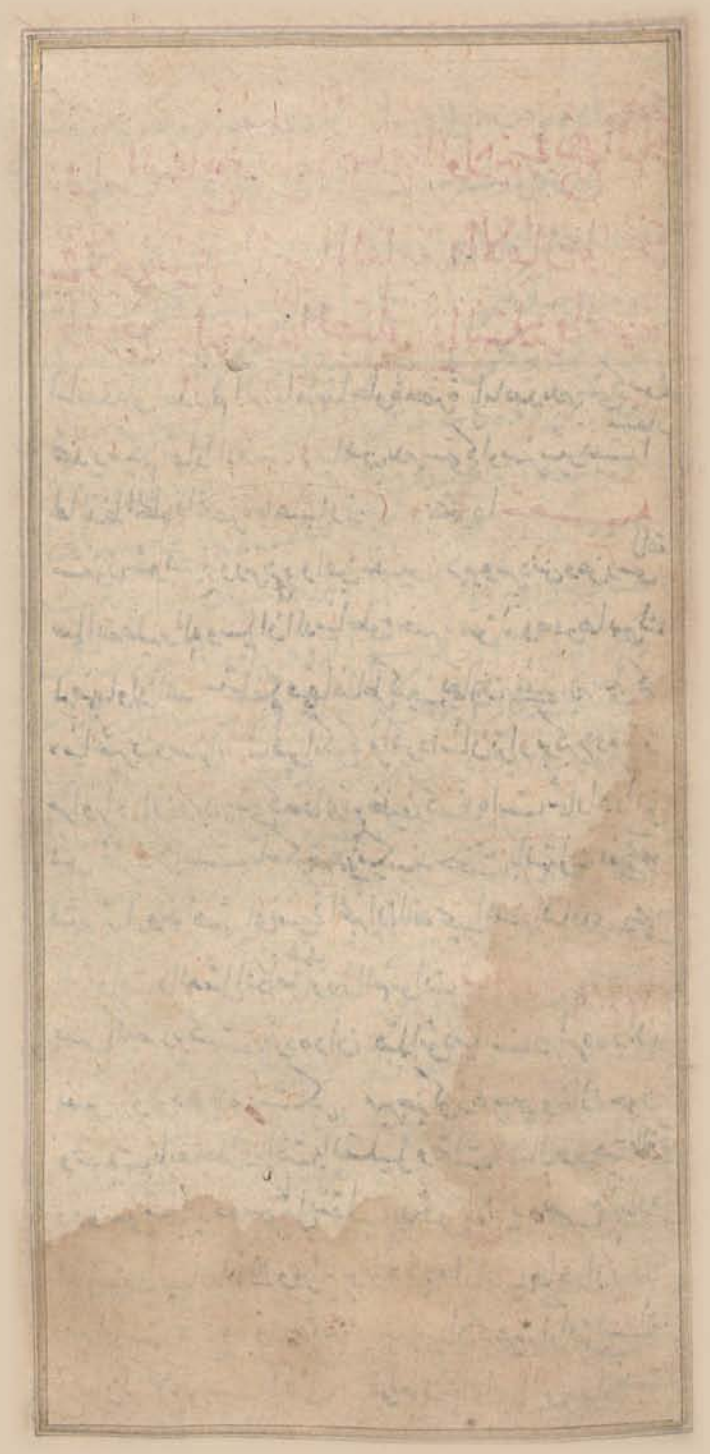
خند جو بی دیگران را عیب باز آن خود یک ره بجو از جیب باز
تا جو بر تو عیب تو آید کران نبود ت پروای عیب دیگران
و امیر المؤمنین لئن لم یکن عصاه فی الکبیر وعصاه فی الصغیر لخاتر علی عیب
الناس اعظم سوگند که اگر نکرده باشد عصیان خدای تعالی در گناه بزرگ
و عصیان او کرده باشد در گناه کوچک هراینه دلیری او بر عیب مردم
گناه بزرگتر است یا عبد الله لا تعجل فی عیب احد بذنبه فلعله مغفور
له ای بنده خدا تعجیل مکن در عیب هیچکس بگناه او پس هراینه شاید که
او آمرزیده شده باشد گناه او ولا تامن علی نفسک صغیر معصیة فلعلک
معذب علیه و با من مباش بر نفس خود از گناهی کوچک پس هراینه
شاید که معذب باشی بان فلیکف من علم منکم عیب غیره لما یعلم من عیب
نفسه پس باید که باز ایستد انکس که داند از شما عیب غیر او از برای آنچه
میداند از عیب نفس خود بیت چون تو مشغولی بجو یا بی عیب
کی کنی شادی بر نا بی عیب اولا از عیب خلق آزاد شو
پس بعشق عیب مطلق شاد شو موی بشکافی بعیب دیگران
در پر سم عیب تو کوری دران عیب بینی زانکه تو عاشق نه
لاجرم این شیوه را لایق نه کر ز عشق اندک خبر میدیدیی
عیبها جمله هنر میدیدیی ولیکن الشکر شاغلا له علی معافا بتر مما
ابتلی به غیره و باید که باشد که شکر خدای تعم مشغول سازد او را بر عافیت
او را بچیزی مبتلی شده بان غیر او وفی کلام له علیه الصلوة والسلم
قال بعد موته لما ضربه ابن ملجم لعنه الله ایها الناس کل امرئ منکم لاق ما یفر
منه فی فراره ای مردمان هر کسی از شما ملاقی است آنچیزرا که میگریزد از آن
در آن حین فرار او یعنی مرگ انما قال ذلک فی فراره لکون الانسان ابدا فارا
من الموت واذا کان لابد من لقائه وقتا ما فلقاؤه فی فراره والاجل

مساق النفس والهرب منه موافاته واجل غايته كار نفس است وكريختن از او
رسيدن باوست از براى انكه فرار از او مثلا بحركات وعلاجات مستلزم
فناء او فاقت ودر فناء او فاقت رسيدن باو پس هرب از او موافاة
او باشد اما وصيت من پس بپرسيد خدا را شريك مكردانيد با او چيزى را
ومتابعت كنيد محمد را پس ضايع مكنيد سنت او را اسم الله تم واسم محمد
صلى الله عليه وآله وسلم مضوبان اى اعبدوا الله واتبعوا محمدا اقيموا
هذين العمودين واوقدوا هذين المصباحين وخلاكم اندرم پاى داريد
اين دو ستون دين حق را وبيفروزيد اين دو چراغ هدايت خلق را لفظ
العمودين مستعار للتوحيد والسنة باعتبار قيام الدين بهما ولفظ
المصباحين باعتبار هداية الخلق بهما وايقادهما احياؤهما والمراد بهما
انا بالامس صاحبكم واليوم عبرة لكم وغدا مفارقكم من دى روز مصاحب
شما بودم وامروز پند واعتبار كرفتن شما ام وفردا جدا از شما ام والله ما
يحبني من الموت وارد كرهته ولا طالع انكرته بخدا سوكند كه ناكر
نيامدن مرا از مرك انديشه كه مكروه دارم آنرا ونه برانديشه كه منكر دارم
اورا وما كنت الا كغائب ورد وطالب وجد وما عند الله خير للابرار
ونيستم من الا كه بمجون نشسته كه بآب برسد وطالبى كه مطلوب خود
بيابد واينجا نزد خدا ست بهتر است عند نيكانرا لما كان على الاسلام اشد
حبا لله واشوق الى لقائه لم يكن وارد الموت مكروها ولا منكرا عنده
بل محبوبا وما لوفا وشبه نفسه فى شدة طلبه للقاء الله وهو طالب
الماء اذا ورده بالطالب الواجد المطلوبه مولانا ى رومى ميفرمايد
تلخ شود پيش انسان مرك ... چون دو ند از خواه ونپذيرند در
تلخ كى باشد كسى را كش برند ... از ميان زهرياران سوى قند
معتقد صدق وخلبيس حق شده ... رسته زين آب وكل وانش كنده

جان جو بادوش مراورا کند ... پای بسته بر شکسته بند ده
چون کم بندش رفت و بالش بر کشاد ... سیران باز سوی کیقباد
ای خنک انکو جهادی میکند ... تا ز رنج ان جهانی وارهد
بر خود این رنج عبادت مینهد ... حد ندارد وصف رنج ان جهان
سهل باشد رنج دنیا پیش ان ... هیچ مرده نیست پر حسرت ز مرگ
چون عمر انش که کم بود ست یک ... ورنه از جاهی بصحرا بی فتاد
در میان دولت و عیش و گشاد ... دوزمرگ این خسن تو باطل شود
تو رجان داری که یار دل شود ... در لحد کین جسم را خاک اکند
هست بخر کو بر او روشن کند ... از زمان کین جان حیوانی نماند
جان باقی یابد برجانشاند ... مرگ بی مرگی تراجون برگ شد
جان باقی یافتی و مرگ شد ... خلق گوید مرد مسکین آن فلان
تو بگوئی زنده ام ای غافلان ... کو تن من بیجی شها ما نده خفته است
هشت جنت بر دلم بشکفته است ... میوه شیرین نهان در شاخ و برگ
زندگی جاودان در زیر مرگ ... چون غبار تن نبشد ماهم بتافت
ماه جان من هوای صاف یافت ... دام را بدران بسوزان دانه را
باز کن درهای این بر خانه را ... در نک صدق و در نک تقوی و یقین
تا ابد باقی بود بر عابدین ... انبیا را نیک آمد این جهان
چون شهان رفتند اندر لامکان ... ای حیات عاشقان در مردگی
دل نیابی جز که در دل بردگی ... ما بها و خونبها را یافتیم
جانب جان باختن بشتافتیم ... ما ببردیم و نبرگی کاشتیم

با ملک حق آمد زجا بر خاستیم ... قال النصر آبادی من لزم التقوی ا
اشتاق الی مفارقة الدنیا قال تعالی و لدار الاخرة خیر للذین اتقوا
و لذا امام المتقین ع در جواب انکس که گفت کیف اصبحت یا امیر المو

سیفرماید اصبحت احمد الله و اکل رزق واسط اجلی و من کلام علیه السلام
والله لابن ابی طالب انس بالموت من الطفل بثدی امه مولانا
حون کرانیان حرزودین بوده اند وقت شادی شد جو بشکسته بند
سوی شادروان عزت تاختند کنده و زنجیر را انداختند
قال تعالی ان المتقین فی جنات ونهر فی مقعد
صدق عند ملیک مقتدر ثم باب
الوصایا بحمد الله سبحانه وتع
ومنه وجوده وفضله
والحمد لله رب
العالمین

الباب التاسع من كتاب منهاج الولاية في نهج البلاغة
في الاعراض عن الدنيا الفانية والاقبال على الاخرة
ومن خطبة له عليه الصلوة والسلام والتحية

اما بعد فاني احذركم الدنيا فانها حلوة خضرة اما بعد بدرستي كه من تحذير ميكنم شما را از دنيا پس بدرستي كه او سبز شيرين است استعارة لها لفظ الحلوة الخضرة باعتبار زينتها وبهجتها شعر

مشغول مشو بسرخ وزرد دمي وامين منشين ذكرم وسردش وعن رسول الله صلى الله عليه واله وسلم ان الدنيا حلوة خضرة فمن اخذ عفوها بورك له فيها وان الله مستخلفكم فيها فناظر كيف تعملون يعني بدرستي كه دنيا شيرين وسبز است پس انكس كه فراگيرد اسان تراو بركت كرده شود مراورا دران وبدرستي كه خداي تع خليفه كننده است شما را دران پس ناظر و نگرانست تا چگونه عمل ميكنيد حفت بالشهوات يعني محفوف است بشهوتها وخواهشهاي نفس في الخبر ان الله يحب البصر النافذ عند ورود الشهوات والعقل الكامل عند نزول الشهوات مولانا ثمره رحمه الله فرمايد

نفس اگرچه زيركست وخرده دان قبله اش دنياست اورا مرده دان

نفس را تو مي دهي تو شكر مهر چه كو زهر چنين وخالك خور

وتحبيث بالعاجلة وبراقت بالقليل وتحلت بالامال وشرفت بالفوز ودوستي ميايد دوستي عاجل منقلب بدشمني بالاخره ويعجب مما يبلى اهل خود را بمتاع ابدك وبرايه برخود كرده از اميدها دراز وخويش را برداشته بمتاع غرور وفريب شعر

بيتن ميدان كه هرچه ارايش است ان همه جان نزا الايش است آن تراجون جاي اصلي اين جهان نيست

به دنیا عزه بودن جای آن نیست | جهان سوفاجز هکذ نیست
ترا جندین تحمل در سفر چیست | شدی اینجا بیک جوزه چنین مست
ولیصد ملک ایجاد ادی باز دست | حزه مذا توجانی وتنی ای
جواغی درمیان کلخنی ای ده | جوخواهد کشت کلخن بوستانت
جواغی کودرین کلخن غاند | عروسی کوکنون برد اربانکن
منادی کن که ده کاسه بدانکی | اکوجون یوسفی در بحر عالم
جوجایت جوف ماهی شد عزیزم | وکرجون یوسفی نادوی جون ماه
صبوری کن درین بیغوله جاه | قناعت کن بانی وبنانی
حساب خود حبه گیری تاز مانی | همه کار جهان ناموس ونامست
وکرنه نیم نان روزی غمامست | بروهر روز ساز نیم نان کن
دکر بنشین وکار آن جهان کن | جنان وقتی بدست آر از زمانه

که جون کوشید وکردی روا تر ووجه زینتها بالغرور اغانا بعد فیها زینة ثمن متاعها وخیرا اماهو بسبب الغفلة عن عاقبة ذلك وثمرته فی الاخرة بقوله علیه السلام لاتدوم حبرتها ولاتوثن نعمتها دایم نمی ماند سرور او وبامن بستوان بود از درد سخت رسانیدن او مولانا
جهد کن اکر بندی دوروز | تا بیشترا رزق بیوی دوسه روز
دنیا زن پیراست خربا شد از تو | یا پیر زنان انس نکیری دوسه روز
هست دنیا کنده پری کور پشت | صد هزاران شوی هر روزی کشت
هر زمان کلکونه دیکر کند | هر نفس اهنك صد شوهر کند
از طلسم او نشد اکه کسی | در میان خاك وخون دارد بسی عزاره
ضراره حائلة سائلة زائلة نافذة بائدة اکالة غوالة فریبنده
کرتذ رسانند حدا بی اندازنده میل کننده کردنده نیست شونده
هلاك کننده بفریب کیرنده است | جنان می جاد وی سازد زمانه

که کس دستش نه بیند در ستاینده بدست خبه نماید این شکفتی
تو با پی راست در نه پیش و رهی ترا باجاد و بی اوجه کار ست
سقامت نیست دنیا ده گذار ست جهان بر هکذر هنکامه کرد ست
تو بکذر زانکه این هنکامه سرد ست اگر کودک نه بنکر پس و پیش
بهنکامه ماندیت ای دوشه زین پیش لا تقعدوا اذا تاهت الی الشبه اهل
الرغبة فیها والرضی بها ان یکون کما قال الله تعالی بمنکذر دکاهی که مشاهم
شود و بوسد بار زوی اهل رغبت در او و خشنودی باو از انکه باشد
همچنانکه گفت خدای تعالی واضرب لهم مثل الحیوة الدنیا کماء انزلناه من
السماء فاختلط به نبات الارض فاصبح هشیما تذروه الریاح وکان الله
علی کل شئ مقتدرا یعنی بیاذکن برای ایشان داستان زندکانی این
جهان را چون ابی که فرو فرستادیم از آسمان پس آمیخته شد بسبب آن
روید نهای زمین پس کشت کیاه دنیوی خشک که متفرق کرداند از باد ها
و هست خدای بر هر چیزی توانا و وجه تمثیل آنست که غایت آمیخته حاصل
اهل رغبت بدنیاست و نهایت آرزوهای انسان جز فنا نیست چه لذات
منقضیه است متعقب حسرات دایمه و سرور حاضر است موروث حزن
موبد پس عالم باو معرض است از او و جاهل است بحقیقت او و مولع است
باو شعر هرچه از اینای داری یکدم است نیم جو از نرد اکر صد عالم است
از دو یک ساعت وصلی کر نیست جون تو نم بنیاد بر اصلی که نیست
کر تو هستی از مرادی سر فراز از مراد یک نفس چندین مناز
ور شدت از نامرادی سیر ها نامرادی جودی باشد مدال لم یکن
امروز منها فی جبرة الا عقبته بعدها عبرة نبوده هیچ کس از قبل دنیا
در فرح و سروری الا که عقب آن آورده است بعد از آن کریه و صیحه و
اندوهی شعر کدام بن سبزه را داد او بلندی که بادش خم نداد او زود دردش

میدون جام دنیا خوشگوارست باول مستی و آخر خمارست
جه بخشد مرد را این سفله ایام که بیکبار از ستاند سر انجام
فی کتاب شهاب الاخبار عن رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم ما استلذت دار خیرة الا استلذت عبرة یعنی بر نشود سرای از شادی الا که پر شود از کدر و ماکانت فرحة الا تبعتها ترحة و نباشد فرحی الا که از پی او در آید اندوهی ولم یلق من سرائها بطنا الا منحته من ضرائها ظهرا و ندید کسی از شادی و فراخ عیشی او نیکی الا که داد او را از بد حالی و شدت عیشی پشتی کی نیابد بطن و الظهر عن احبالها و ادبارها عن المرء شعر دهری شیر بکودک نوه هد مادر دهر
که دکر باره بخون در نبرده ندانش ولم نظلم صیاد بمیة رحاء الا هتف علیه مرنة بلاء ترنکرداند کسی را دیده بناطل انسانی و اساد شی الا که فرو ریزد بر او ابر بلا استعار لفظ الدمنة للرخاء و لفظ المرنة للبلاء و اراد ان کل حسن نالة المرء و هنا فانه غالب الاحوال یتعقب شر اکثر منه و ینبه علی ذلک بالطل و الهتن شعر صوفی را کفت مردی نا مدار
کای مخی چون میکذاری روزکار کفت بذر کلخنی ام ماسنده
خشک لب تر دامنی ام ماسنده کرده نشکسته ام در کلخنم
تا نبشکنند انجا کردم وحی اذا اصبح له مسرة ان نسی له متکرة و سزاوار است که هر کاه که صباح کنی تر او را ناصر و داد ستانده انکه شب کنی تر او را ناصر و داد ستانده متغیر از ان حال بنقیض نظم
یک شب نفسی از سر شادی نزدم کاروز دکر دست صد غم باز نداد
شعر شب نیست که خون از دل غمناک نریخت روزی نه که آب روی ما پاک نریخت
یک شربت آب خوش نخوردم همه عمر تا باز نه زاه دیده بر خاک نریخت
و ان جانب منها اعذب و اطول امرئها جانب فارو اکر سزاوار است طرفة از او خوش شود و شیرین کردد تلخی و ناخوش شود از او جانبی دیکر پس

رنج وبیماری رساند شعر حلاوة دنیاك سموم مشرفلا تاکل الشهد
الا بتم محامد دنیاك مذمومة فلن تلبس الحر الا بذم نظم
جو بخشد بحر مردم را در آغاز کرد در انجام نستاند ز وباز
برو ای جان من ترك جهان کن کم او کس واز وی هم کران کیر لا تبال
اسر والا عضا دنیا الا رهقة من نوائبها تعبا میرسد هیچکس از طیب
عیش دنیا بمرغوبی الا که در رساند باو از سختیهای او رنجی و مکروهی و لا تمسی
جناح اس الا امیح علی قوادم خوف وشب نمیکند کسی از دنیا در بالا منیا الا
کرمساح کند بر تو سفر ان ترس و نا امنی عطار مرا نا دیده ذل از کرده وز فرومرده
زبس کس کو بر آورد و فرو برد فلك هر لحظه دیکر حیرت آرد
بهر ساعت بلا بی تیزتر آرد نکرده هیچ صبحی روز نو زیبا
که تا بر ما نکرده روز تاریك نکرده هیچ شامی شب بدیدار
کرند شب خوش کند شادی بر بیکار نکرده هیچ ماهی نو با صحاب
که تا بر ما نه پاشید مهتاب نکرده هیچ سالی نو در ایام
کرنده ساله غم بر ما کند وا ام حدیث سال و سال اندر فرو شین
عجب بازی بحر بوالعجب بین شبه علیه السلام باستعارة لفظ
الجناح للامن ولفظ القوادم للخوف واداد انه ما من امن فیها الا ویتعقب
خوفا اقوی غراره غرور سا فیها فانه فان من علیها دنیا فریبنده است
ما یه فریب انجه در اوست از استقرار و هلاك شونده است او و هلاك
شونده است هر کس کر برای ست عطار جو طاوسیت کرد ون پر کشاده
جهانی را بر نکو رنك داده بروز این اسمان زرد کبود ست
بشب این سیاه آخر چرا سود ست عیان زرد و کبودی و سیاهی
بمردی در میان آخر چرا هی لا خیر فی شئ من اذا دها الا التقوی
لیست خیری در خیری از زواد ها و تر بصای ما فلا بد من کاری مولانا

شهوت دنیا مثال گلخن است | که از و حمام تقوی روشنست
لیک قسم متقی زین تو صفاست | زانکه در گرمابه است و در نقاست
اغنیا مانند آن سرگین کشان | بهر آتش کردن گرمابه شان
از برای ایشان حوض نهاده حق | تا بود گرمابه گرم و با رونق
هر که در دولت او چون خادمست | مرورا که صابر است و حازمست
هر که در حمام شد سیمای او | هست سیما بر رخ زیبای او
تو سیما را نیز سیما آشکار | از لباس و از دهان و از عبار

من اقل منها استکثر منها و من استکثر منها استکثر منها و بقدر منال عما قلیل عنه انکر که اندك کند تو شهای دنیا را بسیار خواهد از انچه او را بآن دارد و ان اعمال صالحه است و انکر که بسیار خواهد از زوادها را بسیار خواهد از انچه هلاك کند او را و زایل شود با اندك وقتی از او **نظم**

گر همی بینی بسی مر پیش آیدت | هم بکوهی حسنکی پیش آیدت
بر تو هر پوند تو بندی بود | تا نیابی پوند خود جندی بود
باز بر پوشند سر تا پای تو | تا توانی مرد و رنه وای تو

گر من دانش نهاد در مجمعه و ذی طمانینة الیها قاصر عنه بسیار کسا که استوار شد بدنیا که اغتر بدو رخت او رد او را و بسا صاحب اطمینان و سکون بنجات او که بغلطانید و هلاك کرد اینه او را هر که در دنیا او رخت امن از وی بگرفت و هر که بوی بنا هید از وی بنا لید **عطار**

کلمن دنیا که آن پر آتش است | دور شو زو را نکه زود وی خوش است
هر زمان بتشی دگر آرد برون | عاقبت اندازدت در خاك و خون

و ذی الهبة قد جعلته حقیرا و ذی نخوة قد رده ترذیلا و بسا صاحب شوکت و عظمت که بدو رستی کرد اینده او را حقیر و بی قدر و بسا صاحب تکبر که باز کرد اینده او را ذلیل و خوار **شعر**

اگر تو شیر طبع و پیل دوزی | ز مهر طعمه کرمان کوزی

اگر سد سکندر پیش گیری بوقت خود نه پس نه پیش میری
وگر اسکندری دنیای فانی کند بر تو کفن اسکندرانی سلطانا

دول وعیشها دنق وعذبها اجاج وحلوها صبر وغذاؤها سمام واسبابها رمام پادشاهی دنیا نوبه حبلست وحیوة او کفراست وشربت خوشگوار او اب سخت شورست وشیرین او ارتیی تلخست وغذای او زهرهای قاتلست وسپوندهای او هر پوسیده ☙ دنیای دنی جیفه سرای سمی
افتاده هزار کشته در هر قدمی کر نقد شود کرای شادی نکنی
ور رفوت شود جمله نیرزد بعنی ☙ تا کی زجهان رنج وستم باید دید
تا جند خیال پیش وکم باید دید حقاکه بهیچ می نیرزد همه کون
از هیچ چرا ازهمه غم باید دید استعار لفظ الاجاج والصبر والسمام لعذبها وحلوها وغذائها باعتبار ما یلزمها فی الاخرة من مرارة العقاب وسوء المذاق واسبابها ما یعلق به المرء والرمام البالیة لانها فی عدم بقائها کالبالیة جمعها بعرض بوت وصحیحها بعرض سقم زنده دنیا در معرض مرگست وتن درست او در معرض بیماری شفاء او از رنج او نا متوقعست ونجات از رنج او نا متصور ☙ هست دنیا آتشی اهرمن خسته
هر زمان خلقی دگر را سوخته چون شود این آتش سوزنده تیز
شیر مردی کر از و کیری گریز همچو شیران جمله از بیشه گریز
ور نه چون پروانه زین آتش بسوز در نگر تا هست جایی آن ترا
کاین چنین آتش بسوزد جان ترا ملکها مسلوب وعزیزها مغلوب
وموبورها منکوب وجارها محروب ملک دنیا دبوده شده است وغالب او مغلوبست ونیاز مالا ومنکب زده است وزنهار دهنده او غارت زده است الستم فی مساکن من کان قبلکم اطول اعمارا وابقی اثارا واعد عدیدا واکثف جنودا اتیا

نیندیشید شما در مسکنهای آنانی که بودند پیش از شما در اثر تر بود عمرهای ایشان
و پاینده تر بود اثرهای ایشان و دورتر بود امیدواریهای ایشان
و بیشتر بود شمار ایشان و کشف تر بود لشکرهای ایشان عطار
جیب دنیا اشیان حرص و آز ماند از فرعون و از نمرود باز
کاه قارون کرده و تبکذاشته کاه شداد پس بدره داشته
تعبد والدنیا ای بعید واتروها ای ایثار تو طمعوا عنها بغیر زاد مبلغ
ولا ظهر قاطع پرسیدند دنیا هر گونه پرستش و اختیار کردند و بر گزیدند
او را هر گونه بر گزیدن باز نقل کردند از دنیا با حزت و برواده رسانند
منزل و دو مرکوبی قطع کننده مسافات مواقف قیامت عطار
سوالی کرد از دیوانه شه را که تو را در دوست داری یا که را
بپرسش گفتا کسی گر ذره خرد داشت شکی نبود که نه زاد و ستودا شت
بشه گفتا چرا گر عقل داری کراهت میبری در نمیگذاری
که با خویشش در گور بردی هر زمان رها کردی و مردی
ترا چون جانت باید کرد تسلیم چه مقصود از جهانی پر ز نرو سیم
چو با دنیا نخواهی بود ابداز برو با لقمه و خرقه همی ساز
اگر بر خاک و گر بر بود دیبایی چو دنیا را نخواهی باد شاهی
فصل بلغکم ان الدنیا سخت هم نعبد نیز او اعانتهم بعبودیته او احسنت
هم صحبته پس آیا دیده است بشما انکه دنیا سخاوت کرد با ایشان با نجه
باز خرند خود را از اسیری یا اعانت کرد ایشان را بیاری یا نیکویی
با ایشان نمود در مصاحبت عطار جهان را بو کسی عمخوار کی بیت
کسی با جاره جز بیچارگی نیست دلا ترک جهان گیر از جهان رست
ترا هردم ز جور او زیان چند جهان چون نیست از کار تو غمناک
چرا بر سر کنی از دست خاک جهان چون تو بسی داماد دارد

بسی عید و عروسی یاد دارد بنشواند زمانی شاد دیدت
نه یکدم از غمی آزاد دیدت بعمری سد هزار نیخ مدامت
که کار جهان کیرد نظامت بعمری جز بلا حاصل نبینی
که تا روزی بکام دل نشینی چو بنشینی بر انکرد بر نیرت
برآری سیدواند تا بکورت بل ارهقتهم بالفواد و اوهنهم بالقوارع
بلکه دیر نپاییدن با ایشان امور شدیده و سنت کرد ایشان را
بسختیها کوبنده و ضغضغتهم بالنوایب و غفرتهم للمناهر و طحنتهم
بالمناسم و ذلیل کرد ایشان را بسختیهای سخت و ایشان را مرو ی
خالی ساخت جنابجه سوراخ بینی ایشان بجال خسیده شده
و اعلة علیهم ریب المنون و یاری کرد بر ایشان سختی روزکار نظم
این کنده پیر نیاجمک زند ولیکن مرجشم روشنان را از و وبلد کرد
سوبان او لیشش بنکرکه درجه کاوند هرکین دلیل داند کی دلال کرد
فقد رایتم شکرها لمن دانها و اثرها و احلامها لمن ظعنوا عنها
لفراق الابد پس بهر سنی که دیدید تغیر و بی وفایی دنیا با کسی که
اطاعت او کرد و برکزید او را و میل کرد با او در حینی که تمثل کرد ندارد
بجای داعی هل زودتهم الا السغب ایا هیچ توشه نهاد ایشان را
الا کوسنکی و احلیهم الا الضنک و ایا فرود آورد ایشان را الا درشکی
او نوردت لهم الا الظلم یا روشن کرد ایشان را مکر تاریکی ای نا نوردت
لهم و لکن اوجبت لهم الظلم و ذلک مما کسبتهم طالبوها من الجهل و لبات
السوء او اعقبتهم الا الندامة یا از عقب ایشان در او برد غیر پشیمانی
عظه از آنش دل چو دود بر خواهی خواست وز هر راه زیان و سود بر خواهی خواست
وین کلبه کاهین اندرو بنشستی اهین منش که زود تر خواهی خواست
ره لبرد و برستا توشه بردارد و برد فارغ منشین غمام کن کادو برد

تا جند کمی جمع کم تا جشم زنی فرمان اید که جمله بگذار و برو افهذه
تؤثرون ام الیها تطمئنون ام علیها تحرصون ایا پس ازانی کرنید
یا باو مطمئن وار امیده میشوید یا براو حرص میکنند عطار
فرو اندیش تا جند این زن و مرد کجا رفتند بادهای پر درد
همه صحرای عالم جای تا جای سراسر خفته می بینم سراپای
همه روی زمین فرشت فرشت تن چون سیم و زلفین سیه رشت
همه کوه و بیابان کام تا کام قدحون سر و بینم جشم با دام
همی در هیچ صحرا منزلی نیست که در خاک رهش پر خون دلی نیست
عطار بتر از تو هزار قرن دیگر بود بسیار که در پیش تو انگر بود
کر توده خاک خشک و کر تر بود دست هر جای که پای مینهی سر بود دست
فبئست الدار لمن یتهمها ولم یکن فیها علی وجل منها پس بد خانه ایست دنیا
کسی راکه متهم ندارد او را و بنا شده در دنیا بوترس از دنیا و نعم الدار لمن
اتهمها فعمل فیها علی وجل منها وعلم لما قبلها وخوش خانه ایست دنیا
کسی راکه متهم دارد او را پس عمل کند در دنیا بر ترس از دنیا و دانش بفایده
امر او فاعملوا وانتم تعلمون فانکم تارکوها وطاعنون عنها پس عمل
کنید در دنیا و شما میدانید که بحقیقت ترک کننده اید شما او را و نقل
کننده اید از او بآخرة عطار دلا بیدار شو کر همه اندر دیت
کر نامرد نه بهر خواب خوردیت کر نقم جمله عالم بخوردی
ور از جستن از مردن بمردی بکن هر چت همی باید کر و راست
اکر این را نخواهد بود و انخواست مکو تا کی ز پی سر مو شوخی
چه سنکین دل کسی کوهی کلوخی اکر صد کنج زر در پیش کیری
بروز واپسین درویش میری اکر چون خاک ره زر خواهد بود
ز خاک راه کسی خواهد بود واتعظوا منها بالذین قالوا من اشد

بنا قوة وبند كيريده در دنيا بانانى كه گفتند كيت سخت تر از ما بقوت
حملوا الى قبورهم فلا يدعون ركبانا حمل كردند اشيانرا تا قبرها پس
نخواندند شان كه سوار شوند وانزلوا فلا يدعون صيفانا وفرو اوردند
اشيانرا در منازل پس نخواندند شانرا بمهمانى وجعل لهم من الصديد اجنانا
ومن التراب اكفانا ومن الرفات جيرانا وكرد اسيدند از براى اشيان
از سنك پاره سترها واز خاك كفنها واز استخوانهاى پوسيدهٔ
مردكان همسايها فهم حينئذ لا يجيبون داعيا ولا يمنعون ضيما
ولا يبالون مندبة پس اشيان همسايكانند كه جواب باز نميدهند
هيچ خواننده را ومنع نميكنند از كسى ستم بجز هيچ ستم كننده را واباك
ندارند از نوحه هيچ نوحه كنند از جيد والا در خواوان محيطون الموت يقظوا
اگر باران بارد بر اشيان شادمان نشوند واگر كم كردد نا اميد نكردند
جميع وهم احاد وحين وهم ابعاد مجتمعند وحال انكه از يكديكر متفرقند
وهمسايكانند وحال انكه اشيان دوراند مستانون لا يزاورون
وقريبون لا يتقاربون نزد يكانند بيكديكر ويكديكرا زيارت
نميكنند وباران يكديكرا ندوزيادى نميكنند حلماء قد ذهبت اضغانهم
وجهلاء قد ماتت احقادهم خوابيدها اند كه بتحقيق دفتر خوابهاى
آشفته شان وجاهلانند كه بتحقيق مرده است كينهاء اشيان لا يحقون
بحلمهم ولا يرجى بفهم ترسيده نشود بدر اورد اشيان واميد
داشته نشود دفع اشيان استبدلوا بظهر الارض بطنا وبالسعة
ضيقا وبالاهل غربة وبالنور ظلمة بدل كرفتند بروى زمين زير زمين را
وبفراخى وكشادكى تنكى ودستكيرا وبجاندار غريب واو بروشنايى
تاريكى وبجاؤها كه فاروقها حفاة عراة پس اسيدند اورا بجاى انكه
سفارشته كرده بودند از او پاى بهى وبرهنه اشارا الى قوله ثم منها خلقناكم

وفیها نعیذکم قد طفقتوا عنها باعمالکم الی الحیوان الدائم والدار الباقیة
بدرستی که نقل کرده اند از او باعملهای خویش بسوی زندگی ابدی وخانه دائمی
قال سبحانه کما بدانا اول خلق نعیده وعدا علینا انا کنا فاعلین نظم
زین بیشتر برین لب آب وکنار حوض آزادگان جو سوسن وحور سرو بوده اند
هریک زروی نخوت واز راه افتخار بر فرق فرقدین قدمها نهوده اند
زین گلستان چو باد صبا درگذشته اند آثار لطف خویش بخلقان نموده اند
بگشای چشم عبرت وهش دار گان کرن رفتند اگر ستوده وگر ناستوده اند
درکشتزار دهر بیا بر حیوة خویش تخمی که کشته اند بران درو ده اند
قال علیه الصلوة والسلام اعمال العباد فی عاجلهم نصب اعینهم فی اجلهم
یعنی عملهای بندگان در عاجل ایشان نصب العین ایشان خواهد بود در اجل
ایشان چه بموت طبیعی علی دین وکدورت ظلمات دنیا وبه منقطع میگردد
جمله اعمال واحوال وعقاید واقوال مصور ومشخص بینند که در دنیا با وی
بوده وفی خطبته له علیه الصلوة والسلام واعلموا یا کم الدنیا فانها
منزل قلعة ولیست بدار نجعة وتحذیر میکم شما را از دنیا بدرستی
که او منزل برکندنست نه خانه جایدانست شعر
نیست از دنیا مقام وخوابگاه سیر در سیر است وپیدا ری راه
در سرایی چون توان بنشستنست کز سرآن زود برخواهیم خواست
جهان لعبون ربا طی پادوردان کزین درجوید ایی بکدیزی زنان
کرت ملک جهان زیر نگینست باخر جای تو زیر زمینست
نماند کس بدنیا جاودانی بکوشتان نکو کر می ندانی
تو غافل خفته وهیچت خبر نه بخواهی مرد اگر خواهی وگرنه
قدیمترین بقعه ها بدرستی که آراسته خویشتن را بر نور مزین داد
وعزت برنیتها وبفرقه دمانرا بادا بایش خواجه حافظ

دورست سرا بدین بادیه هشدار تا عزل بیابان نفریبد بسرابت
دارهاست علی رنها مخلط حلالها بحرامها وخیرها بشرها وحیوتها بموتها
وحلوها بمرها سرایی است خراب شده بر پروردگار این ایجاد شده
حلالها وبحرام او ونیک او ببد او وزندگی او بمرگ او وشیرین او بتلخ
او ولم یصفها الله لاولیائه ولم یضن بها علی اعدائه وصاف نکرد
انرا خدای از برای دوستان خود وضنت نفرمود بان بر دشمنان خود
خیرها زهید وشرها عتید وجمعها نبید وملکها سلب وعمارها
بخراب نیک او انجامست وبدا ومهیاست وجمع او نیت میشود
وملک او بربوده میشود وعمارت او خراب میکردد شعر
رایت الدهر مختلفا یدور فلا حزن یدوم ولا سرور
وکم بنت الملوک بها قصورا فما بقی الملوک ولا القصور
هرکز نباغ عمر کیاهی وفا نکرد هرکز درشت هرخد نکی حظا نکرد
خیاط روزکار ببالای هیچکس پیراهنی ندوخت که انرا قبا نکرد
فما خیر دار ینقض نقض البناء وعمر ینفی فناء الزاد ومدة تنقطع
انقطاع السیر پس هر نیکی باشد سرایی را که ویران کرده میشود مثل
ویران شدن دیوار وزندکانی را که فانی شود بمجون فانی شدن توشه
مسافر وسدی را که منقطع کردد از سیل بمنقطع شدن راه رفتن
رباعی کر مرد رهی روی بفریاد رس آر دست از سر صدقه رهوا هوس آر
جون نیست بجز یکیفنت هر دو جهان خوش باش یکیش باد
اجعلوا ما افترض الله علیکم من طلبتکم اداء حقه بالاهانة علیه والتوفیق
له یعنی بکردانید شما انچه فرض کرده است خدای بر شما از جمله مطالب خود بین
درد نیا وبطلبید از او توفیق وا هانت بر اداء حق انچه طلب کرده است
از شما واسمعوا دعوة الموت اذا نکم قبل ان یدعی بکم وبشنوانید خواندن

مرگ کوشهای خود را پیش از انکه خوانده شود مرگ بشما واسماعهم دعوت
الموت اخطار نزولهم بالبال من سماع ذکرم در وصایای شیخ احمد
غزالیست که از شیخ تو مرگ برحذر بودن شرطست واز شهای یاد اوردن
شرع قبل ان یاتی یوم یقول یالیتنا اطعنا الله واطعنا الرسول وپیش
از امدن ملک الموت ودرخواست لولا اخرتنی الی اجل قریب وبنای
وحیل بینهم وبین ما یشتهون اکثر واذکر هادم اللذات وفانیات
وکونی بالموت واعظا درمان الیوم فی الدور وغدا فی القبور الا الی الله
تصیر الامور عطار هفته ماندست باقی رفته عمر
توجه خواهی کرد آن یک هفته عمر بهترین چیزی که ان عمرست دراز
در بتر چیزی که دنیاست مباز بادی تا جند خواهی باخت تو
در بتر چیزی جو خواهی باخت تو بیم تا کی روز وشب بر فوت سیم
وین عجب بر فوت عمرت نیست بیم ای سبک جو زر دنیا جان فروش
بوده یوسف را حنین ارزان فروش یوسف جانت عزیزاست ای پسر
بهبوت از وی چه چیزاست ای پسر قدر یوسف کو رنتواند شناخت
جز دل پر نور نتواند شناخت ان الزاهدین فی الدنیا یبکی قلوبهم
وان ضحکوا وتشتد حزنهم وان فرحوا یدرستی که زاهدان در دنیا
بگریده دلهای ایشان واگرچه خنده کنند وسخت میباشد اندوه
ایشان واگرچه شادمانی کنند جیست زهد اباد دنیا امدن
دیده بان راه عقبی امدن ویکبر شهوتهم انفسهم واغبطوا بما
هم فیه واوبیار باشد دشمنی ایشان بانفسهای خودشان واگرچه
شاد نباشند بانچه روزی داده شده اند قد غاب عن قلوبکم ذکر الاجال و
حضرتکم کواذب الامال بدرستی که غایب شده است از دلهای شما یاد اجلها
وحاضر شده است شما را امیدهای دروغین شیخ عطار

کار بر خود از اصل کردی دوان بند کن پیش از اجل از خویش باز
ورنه در مردن نه آسان باشدت هر نفس مرگی دگر سان باشدت
جمله دربار و فرو کن بار راست کو کفن راهی نکداری دواست
فضارت الدنیا املک لکم من الاخر و العاجلة ادهب لکم من الاجلة
پس بازگشت دنیا مالان بسما از اخرت وانما انتم اخوان علی ادین الله
ما فرق بینکم الا خبث السرائر و سوء الضمائر و نیستند شما الا برادران
بر دین خدای جدا نکرد شما را الا خباثتها و اندرونها و بدی ضمیرهای شما
فلذا تمازرون و لا تناصحون و لا تبادلون و لا تبادون پس منشینی با
یکدیگر نمیکنید و نیکخواهی یکدیگر نمیکنید و بذل نمیکنید و دوستی نمیکنید
با یکدیگر مالکم تفرحون بالیسیر من الدنیا تدرکونه و لا یحزنکم الکثیر
من الاخرة تحرمونه رحمت شما را که شادمان میگردید باندکی از دنیا
که می یابید از او و غمگین نمیگردانند شما را بسیاری از اخرت که محروم میشوید
از آن و یقلقلکم الکثیر من الدنیا یفوتکم حتی یتبین ذلک فی وجوهکم
و قلة صبرکم ای دنی قلة صبرکم عما زوی منها عنکم و مضطرب میسازد
و بی آرام میگرداند شما را اندکی از دنیا که فوت میشود از شما تا ظاهر
میگردد آن درد و بهای شما و در بی صبری شما از انجا قبض کرده شد از آن
از شما کانها دار مقامکم و کان متاعها باق علیکم گویا دنیا خانه
بود نی شما است و گویا متاع او پاینده است بر شما عظما
نماند کس بدنیا جاودانی بگورستان نگر کرمی سندانی
اگر تو خود گدای در شهنشاه سه گر کریاس باشد با تو همراه
و مانع احد کم ان یستقبل اخاه من غیبة الا تحاقر ان یستقبله بمثل
و باشد نیندازد یکی از شما را که استقبال کند برادر خود را یا خبر رسید
از عیب او الا ترس از انکه استقبال کند برادر را او بمثل انچه کرده بود

تصانیم علی رفض الاجل وحب العاجل بدرستی که مخالص شده اید
بر ترک آخرة آینده و دوستی دنیا حال نا پاینده وصار دین احدکم لعقة
علی لسانه اللعقة بالضم اسم لما تاخذه الملعقة مما یلعق واستعاره
للاقرار بالدین باللسان وکنی به عن ضعفه وقلته یعنی وکشته است دین
یکی از شما لعیسدنی بزبان عطار حب دنیا ذوق امانت ببرد
آرزو و آز تو جانت ببرد صنیع من قد فرض من عمله واحرز رضا
سیده صنیع مصدر بمعنی المفعول یعنی میکند در ترک دین کار
کسی که فارغ شده باشد از پیشه خود و استوار کرده باشد خشنودی
سید خود عطار کار دنیا انجز باشد مشو کز پس
آن قدر خون کرده شد آرام کیر کار عقبی نیز بنگر این زمان
تا بعقبی چند چیزی بدان انچه در عقبی ترا ان در خور است
کار آن کردن ترا لایق تر است کار دین و کار دنیا رو و روشب
تو بقدر احتیاج خود طلب انچه انجا المباحث ان بکن
وانچه انجا بایدت درمان بکن وفی خطبة له علیه الصلوة والسلام
نحمده علی ما کان ونستعینه من امرنا علی ما یکون سپاس میکنیم اورا
بر انچه واقع شده وطلب یاری میکنیم اورا بر انچه واقع خواهد شد
از کار ما خص الحمد بما کان لان شکر النعمة مترتب علی وقوعها وخص
الاستعانة بما یکون لان طلب المعاونة انما هو فیما سیوقع فعله وساله
المعافاة فی الادیان کما سالة المعافاة فی الابدان وطلب میکنیم از وعافیت
دادن در دینها همچنانچه میطلبیم عافیت دادن در بدنها اوصیکم
بالزهد فی هذه الدنیا التارکة لکم وان لم تحبوا ترکها والمبلیة لاجسادکم
وان کنتم تحبون تجدیدها وصیت میکنم شما را بترک این دنیا ترک کننده
بدنهای شما را و اگرچه هستید شما که دوست میدارید نو کردن ان

فانما سلكم وسلها كسن سلكوا سبيلكم فقطعوه واموا علما
فكانهم قد بلغوه پس بدرستيكه مثل شما ومثل دنيا بجون مسافرانند
كه در آمده اند در راهي پس كويا ايشان بتحقيق قطع كرده اند آن
راه را وقصد كرده اند علم لشكر را پس كويا ايشان بتحقيق
رسيده اند باو فايدة كان في الموضعين تقرب الاحوال المستقبلة
من الاحوال الواقعة وكم عسى المجري الى الغايات ان يجري اليها حتى
سلفها وجد شايد بود راه بريده نسبوى غايتي كه برانند نسبوى
او تا برسند باو وما عسى ان يكون بقاء من له لا بعد وه وطالب
حثيث يجدوه في الدنيا حتى يفارقها وجد شايد بود كه شايد يا
شايد كى كسى كه او را بكيرد باشد كه از ان نكذرد وجوينده شتاب
كننده كه مركست را نداو را در دنيا تا جدا شود از او فلا تنافسوا
في عز الدنيا وفخرها پس رغبت مكنيد در عزت دنيا وفاريذن بدو
عطار ابلق بيهودكى چند بن ساز در غرور خواجكى چند بن ساز
كر بشاهى سر فرازى ميكنى طفل راهى بر ده بازى ميكنى
كر همه دنيا سلم آيدت كر شود تاجيم بزير ايدت
كر كسى از خواجكى وجاهى تو باتو عيب تو كويد واى تو ولا
تعجبوا بزينتها وتعجب مكنيد بارايش او وزينت او ولا تجزعوا
من ضراتها وبوسها وجزع مكنيد از كزندها و دشختى فقرها وفاقه ها
وفخرها الى انقطاع وزينتها ونعيمها او زوال وضراءها وبوسها
الى نفاد وكل مدة فيها الى انتهاء وكل حي فيها الى فناء پس بدرستى
كه عز دنيا او روى بسوى قطع شدن دارد وارايش ونعماء او
روى بزوال وكزند وسختى او روى بنيست شدن وهر مدة دارد بآخر
شدن وهر زنده دارد روى سوى مرك دارد شيخ عطار

کار عالم جز طلسم و بخ نیست جز خوابی در خرابی هیچ نیست
تا مرادی و مراد این جهان تا بر بینی بگذرد در یک زمان
هر چه آن در بای نفس می بگذرد عمر هم بی آن هوس می بگذرد
چون جهان می بگذرد بگذر تو نیز ترک او کن و بدو منگر و نیز
زانکه هر چیزی که آن پاینده نیست هر که دل بندد در و دل زنده نیست

اولیس لکم فی الاثار الاولین و فی اباءکم الماضین عبرة و معتبر
ان کنتم تعقلون ایا شما را بینید در اثرهای پیشینیان و در
پدرهای گذشتگان شما بیائید و عبرت گوئید اگر هستید که در
میابید شما اولم تروا الی الماضین منکم لا یرجعون و الی الخلف
الباقی لا یتفون ایا ندیده اید و نگاه نکرده اید بگذشتگان از
شما که باز نمیگردند و بآنان که بعد از شما زنده بودند که باقی
نمی مانند اولستم ترون اهل الدنیا یمسون و یصبحون علی
احوال شتی ایا و نیستید شما که می بینید مردم دنیا را که شب میکنند
و صباح میکنند بر حالهای پراکنده فمیت یکی و اخر دعوی فریم
مبتلی و عاید بعود و اخر بفسنه یحور پس میتی که بر او میگریند و در
که او را تعزیت میکنند و افتاده مبتلا و باز گردنده که باز میگردد
و دیگری بنفس خود بخشش میکند و طالب للدنیا و الموت یطلبه
و غافل و لیس بمغفول عنه و طالب دنیا و حال انکه مرگ او را میطلبد
و عاقل که غافل نمیشند از او و علی اثار الماضی ما مضی الباقی
ما یصیر بر هیئی و میراث گذشتگانست گذشتن باقیان الا
فاذکروا هادم اللذات و منغص الشهوات و قاطع الامنیات عند
المساورة للاعمال القبیحة اگاه باشید پس یاد اورید ویران کننده
لذتها و منغص گرداننده خواهشها و قطع کننده امیدها هنگامی

یعنی ترک دروقت برجهید از برای علفهای زشت مولانا رومی
کار آن کارستای شتاب است کاندران کار اندر رسد برکت خوش است
هیچ مرده نیست بر حسرت ز ترک حسرتش اینست که کم بود ست برک
واستعینوا بالله علی اداء واجب حقه وما لایحصی من اعداد نعمه واحسانه
واستعانت جوید بخدا بر ادا، انچه سزاوار خواوست وانچه در شمار نمی آید
از عدد های نعمتهای او ونیکویی کردن او انما الدنیا عرض تنفل
فیه المنایا ونهب تبادره المصایب نیست تحقیق در دنیا مگر نشانه
تیر که تیر اندازی میکنند در او هر گهی وعادتی که مبادرت میکنند بر او
مصیبتها مع کل جرعة شرق وفی کل اکلة غصص یا هر جرعه ای در دنیا
ودر هر خوردن لقمه غصه ای است کنی بالشرق والغصص عن شوب لذات
الدنیا بالتکدین وعدم خلوصها ولا تنال العبد نعمة الا بفراق اخری ونمی رسد
بنده بنعمتی مگر بفراق نعمتی دیگر ولا یستقبل یوما من عمره الا بفراق
آخر من اجله واستقبال نمیکند روزی از عمر او مگر بفراق روزی
دیگر از مدت اجل او فنحن اعوان المنون وانفسنا نصب الحتوف لسهامها
یاری هذیکان مرگهاییم ونفسهای ما نصب کرده هلاکهاست که
باعتبار انکه هر حرکتی که می کند وهر نفسی که میکشد مقربانست بسوی
فکانه ساع الی اجله من این نرجوا البقاء وهذا اللیل والنهار لم یرفعا
من شیء شرفا الا اسرع الکرة فی هدم ما بنیا وتفریق ما جمعا ونزاع
بقادیم واین شب وروز بر نداشتند هیچ خطیر از روی شرف الا کر
بسرعت باز گشتند در ویران کردن انچه بنا کرده اند وجدا کرده انچه جمع
کرده اند کل من علیها فان مینگر وکم اهلکنا قبلهم من قرن وشمر
در راه در نیاکه از آن عاقبت درشت خاکیست ترا با سر وبا دیست تند
ان شمسکم هذه شمس مرعون وقادرون طلعت علی قصورهم ثم طلعت علی

فرمودهم شیخ احمد غزالی رحمة الله میگوید عیش تا شنت فانک میت تا ساس
تنبیه است واجب من اجبت فانک مغادر قاعده تحریدیست
واعمل ما شئت فانک مجزی به تشدید و تهدیدیست شعر
آشوب طلما هر دامدشد نشست بگسر ببا باش پاساو بر سستی
بهیچ حیز از هم ما باز مندز موجب عزامست و فانی زهر این با قی اختیار
کردن مثمر اندامست بجه اعتماد این همه غرور عسی ان یکون قد اقترب
اجلهم فبای حدیث بعده یومنون باشد که اجل ناگاه کمین برکشاید
وکار ناساخته بی زاد بمانی وهیچ عذر نباشد اذا وقعت الواقعة لیس
لوقعتها کاذبة ان بطش ربک لشدید دین است نه اصف من دارالوها عناء والجنها
فناء جه صفت کم از خانه که اولش وبعد است واخرش مردن فی حلالها
حساب و فی حرامها عذاب در حلال او حسابست و در حرام او عذاب
من استغنی بها فتن و من افتقر فیها حزن انکس که غنی شد در دسر
بفسه در دین افتاد و انکس که درویش گشت در واندوه هلکس گشت
ومن ساعاها فاتته ومن قعد عنها واتته وانکس که بشتاب رود
باز فوت کند اورا و انکس که قاعد شود از او برهد را و وترک
او رعایت کند اورا قبل هذه کلمة لو وزنت بها کل کلام سمحة به
دنیا بلیغ لرجحت به فان الساعة سعی بین اثنین کل واحد منهما ساع
ومن سعی فی طلب الدنیا و لا یبقی علی حال فکانه یسابرها و یسعی معها
لیدرکها و هی تسبق فلا یدرک والتفتیش عن هذا المعنی فهذه اللفظة
من احسن العبارات و الطف الاشارات ومن ابصرها بصیرة و هو کس
که به بیند دنیا بدیده اعتبار بینا کرداند اورا و من ابصرها اعتبار
و هر کس که به بیند بشوی دنیا کور کرداند اورا الابصار بالدنیا اتحادها
الله الاعتبار و رویة الایات و العبرة ذلک اذا اخذها بقدر ما یشوی

على الرؤية واما الابصار اليها جعلها منتهى بصره وانتهى نظره اى من يمد
اليها بصره بصيرة محبة لها اعمته عن ادراك انوار الله وهو كقوله نعم
ولا عذبن عينيك الا ما سنعنايه از واجا منهم الآية وقد ظهر الفرق
بين قوله ابصره وابصر اليها ومن خطبة له عليه الصلوة والسلام
اما بعد فان الدنيا قد ادبرت واذنت بوداع وان الاخرة قد اقبلت
واشرفت باطلاع اما بعد پس بدرستى كه دنيا پشت كرده است
واكاها نيده بوداع وبدرستى كه اخرت روى بتحقق اورده وسر فشده
بمطلع شدن الا وان اليوم مضمار وغدا السباق والسبقة الجنة
والغاية النار اكاه باشيد وبدرستى كه امروز روز ميدانست وسعى
نمودن وفردا روز رسيدن وسابقت وبيشى كردن بهشت است وانجه بدان
سبقه ميكرند بآ بهشت يا بدسرانجامى آتش لم يجعل السبقة النار
كما قال السبقة الجنة لان الاستباق انما يكون الامر محبوب وغرض مطلوب
وهذه صفة الجنة وليس هذا المعنى موجودا في النار نعوذ بالله منها
فلم يجز ان يقول والسبقة النار بل قال والغاية لان الغاية قد تعمى
من لا يسر الانتهاء اليها ومن بين ذلك فصل ان يصيرها عن
الامرين معا فمعنى في هذا الموضع كالمصير والمآل قال تعالى قل تمتعوا فان
مصيركم الى النار افلا تائب من خطيئة قبل منيته ايا بس نيست توبه
كننده از گناه او پيش از رسيدن مرگ او والاعامل لنفسه قبل بوسه
اياست عمل كننده از براى نفس خود پيش از سختى كشيدن او الا وانكم
في ايام امل من وراءه اجل اكاه باشيد وبدرستى كه شما در روزگار
اميد واريد كه پس از او مرگست الا فمن اشتاه النظر الى ما يجيء من
بين يديه وهو الاستعداد فمن عمل من ايام عمله قبل حضور اجله
نفعه عمله ولم يضره اجله پس انكس كه عمل كند در روزگار امل او پيش

از خاص شدن اجل او نفع رساند او را عمل او و مضرت نرساند او را
اجل او و من قصر فی ایام امله قبل حضور اجله فقد خسر عمله و ضره اجله و
انکس که تقصیر کرد در روزهای امل او پیش از رسیدن اجل او پس
بدرستی که زیان کرد عمل او و مضرت رساند با و اجل او و عن انس
بن مالک از رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم قال یتبع المیت ثلثة
اخلاء فاما خلیل فیقول ما انفقت فیقول فلک و ما امسکت فلیس
لک و ذلک ماله و اما خلیل فیقول انا معک فاذا اتیت باب الملک فکن
و رجعت فذلک اهله و حمیمه و اما خلیل فیقول انا معک حیث دخلت
و حیث خرجت فذلک عمله الا فاعملوا فی الرغبة کما تعملون فی الرهبة
آگاه باشید پس عمل کنید در انجه مرغوبست بسوی جنت بسبب انجه عمل
میکنید در انجه مخوفست یعنی از ترس عذاب الا و انی لم ار کالجنة
نام طالبها و لا کالنار نام هاربها نام فی الموصفین مفعول ثان لا اری و
المفعول الاول بالجنة او النار یعنی آگاه باشید و بدرستی که من ندیده ام
بسوی بهشت بخواب رفته جوینده او و نه بسوی آتش بخواب رفته
گریزنده از آن عطاء در دار دنیا شب یکشب و روز یکروز و بینا ذلک
صد شب ذبرای نفس دشمن می سخت یک شب ذبرای دوست سپار ندانت
الا و انه من لم ینفعه الخوف یضره الباطل آگاه باشید و بدرستی که انکس که نفع ندهد او را خوف مضرت
نرساند او را باطل و من لم یستقم به الهدی یجر به الضلال الی الردی
و انکس که راست نکرداند او را هدایت بکشاند او را ضلالت بسوی هلاکت و الا و انکم قد امرتم بالظعن و دللتم علی الزاد آگاه باشید و
بدرستی که شما تحقیق امر کرده شده اید بنقل و سفر کردن از دنیا و راه
نموده شده اید به توشه و ان اخوف ما اخاف علیکم اتباع الهوی

وطول الامل وبدبختی کہ محوف ترحیر فکہ میترسم بر شما مروی از نفس
ودوار فی ما سید عطار ای دل صفت نفس بد اندیش مکین
بر جہل در صور تہا رین پیش مکین کو ناہی عمر مینکو غرہ مباش
جندین امل دراز در پیش مکن وفی ہذا الاخبار عن رسول اللہ صلعم
لیکن بلاغ احدکم من الدنیا مثل الراکب بأید کہ باشد رسیدن یکی از
شما بحس تمام از دنیا مقدر توشہ سواری تزود وانی الدنیا فان الدنیا
ما تحزنون بہ انفسکم عذا توشہ یکہ بدو دنیا از دنیا بخر خفظ کنید
بان نفسہای خود را فرطا از عذاب خدا وآن تقوی است قال تعالی وتزودوا
فان خیر الزاد التقوی ولما کان حاصل التقوی یعود الی خشیۃ اللہ ولزوم
الاعمال الصالحۃ ولم یکن ذلک الا فی الدنیا بحرکات الفکر فی العبرۃ بہا وبحرکات
الجوارح بالعبادۃ فیہا قال علیہ السلام فی الدنیا من الدنیا رباعی
تا خبر زجان مسمند اندیشی تا کی زجہان بوکر ند اندیشی
انجا ز تو توان می ستد کالبد است یک مزبلہ کو بباش جند اندیشی
توشہ زاینجا بوکرادم کوہری کان خوری انجا کز اینجا می بری بعثہ
حین لا علم قایم ولا منار ساطع ولا منہج واضح ہبت فرمود او را صلی اللہ علیہ
وآلہ وسلم در زمانی کہ نہ علمی بپای بود و نہ نشان ہدایتی مرتفع بود و نہ شرعی
روشن بود استعار لفظ العلم والمنار للہدایۃ الی اللہ منہا ازینجا
خطبہ است اوصیکم عباد اللہ بتقوی اللہ ووصیت میکنم شما ای
بندگان خدای ازخدای واحذرکم الدنیا فانہا دار شخوص ومحل تغیر
وتحذرین میکنم شما را از دنیا پس بدرستی کہ او خانہ تغل کردنست ومحل
عیش ناخوش کردنست سنا کہہا طاعن وقاطنہا باین ساکن او
تغل کنندہ است ومقیم او جدا شونده است تمتد باہلہا امتداد
السفینۃ تصفقہا الغواصف فی لجج البحار عربک میکند دنیا اہل

ومن ہذہ الاصل والکل

خود و امثل بتحریک کردن کشتی را کبان خود را حال انکه میزند او را بادها
سخت در میانهای دریاه فمنهم الغریق الوبق و منهم الناجی علی متون الامواج
تخفق الریاح باذیالها و تحمله علی اهوالها پس بعضی از اهل کشتی غرق شوند
و هلاک کردند و بعضی از ایشان نجات یافته بر پشتها موجها میرانند
او را بادها بدامنهای خویش و حمل میکنند او را بر اهوال او فما غرق
منها فلیس یستدرک و ما نجا منها فالی مهلک پس انکه غرق شد از
ایشان پس نیست او باز یافتی و انکس که نجات یافت از ایشان بر
لب کوه هلاکت است شتمل هذا التمثیل علی تشبیهات فالدنیا کالسفینة
فی الریح العاصف و تغیراتها کاضطراب السفینة و رمیهم بحوادثها کا
الاهوال التی تلحق اهل السفینة حینئذ عطار کس چه داند تا چه جانهای شگرف
غوطه خورد دستاند بن در یای ژرف کس چه داند تا چه قالبهای پاک
در میان خون فرو شد زیر خاک کس چه داند تا چه دلهای عزیز
جون شد سست و چون شود از تو نیز درد و عالم نیست حاصل جز دریغ
هیچکس را نیست درد الجز دریغ و عن رسول الله صلی الله علیه و اله
ما ینتظر احدکم من الدنیا الا غنی مطغیا او فقرا منسیا او مرضا
مفسدا او هرما مفندا او موتا مجهزا او الدجال فشر منتظر او الساعة
و الساعة ادهی و امر یعنی چشم ندارد یکی از شما از دنیا مگر یو انگری
طغیان انداز نده یا درویشی فراموش کرده شده یا مرضی فاسد کننده
یا پیری کار رسانده یا دجال پس بد تر منتظریست یا رستخیز و رستخیز
سخت تر و تلخ تر است عباد الله الان فاعملوا و الا لسن مطلقة و
الابدان صحیحة و الاعضاء لدنة و المنقلب فسیح و المجال عریض ای بندگان
خدای این زمان پس عمل کنید و بدنها درست و بدنها صحیح
و اعضا تمام است و تازه و محل بازگشتن گشاده و مجال وسیع است

قبل ارهاق الفوت وحلول الموت پیش از لاحق شدن فوت وفرود آمدن
موت کار خود در بندگانی کن پیش از آنکه نتوان کرد کاری و در مرگ
این زمان و ریاب کاسان با سدت ورنه دشواری فراوان با شدت
تحققوا علیکم نزوله ولا تنتظروا اقتروه پس تحقق کنید بر خویشتن نازل
شدن او را و انتظار مکشید فرود آمدن او را مولانا رومی
هان وهان او راه رو بیگاه شد آفتاب عمر سوی چاه شد
تا نمرد سان جراع بر نهد همچو فیلش ساز و روغن زود زد
همچو مکوفرد اکه فردا ها گذشت تا بکلی نکند ایام کشت ومن
خطبته علیه الصلوة والسلام امین وحیه وخاتم رسله وبشیر رحمته
ونذیر نقمته امانت دار وحی اوست صلی الله علیه وآله وسلم وخاتم
پیغمبران او و بشارت دهنده بخشایش او و بیم کننده عذاب او
اوصیکم بتقوی الله فانها خیر ما تواصی العباد به وخیر عواقب الامور
عند الله وصیت میکنم شما را بترس از خدای پس بدرستی که ان بهتر
خیریست که وصیت میکنند میکنند بآنکه بندگان بان وبترین
عاقبتها و کارها است نزد خدای الا وان هذه الدنیا التی اصبحتم تتمنونها
وترغبون فیها اگاه باشید وبدرستی که این دنیایی که صباح کردید
تمنی میکنید او را و رغبت میکنید در او و اصبحت تغضبکم وترضیکم
صباح کرد او تغضب میآرد شما را و خشنود میکرداند فلیست بدارکم
ولا منزلکم الذی خلقتم له ولا الذی دعیتم الیه پس نیست دنیا خانه شما
ونه منزل شما که او نیز شده باشد از برای او و نه آنجا که خوانده شده اید
شما بان حدیقه این جهان همچو سرایی دان آدمی را چو کدخدایی دان
این سرای از برای رنج و نشان وان سرای از برای نعمت و امان
تا درین خاکدان نمی بیند روی نرسد زان سرای بر سر کوی الاولها

لیست ببا قیة لکم ولا تبقون علیها بدانید و بدرستی که دنیا نیست پاینده
مر شما را و نه شما پاینده میشوید بر او و هی وان عن قلیل منها فان حذرکم سرها
و ا و اکرچه فریفته است شما را از خویش پس بدرستی که تحذیر کرده است
شما را از شر خویش فدعوا غرورها لتحذیرها و اطماعها لتخویفها
پس رها کنید فریب او را از برای تحذیر او و بطمع انداختن او را از برای
ترسانیدن او و سابقوا الی الدار التی دعیتم الیه و سابقت کنید
در بن خانه بسوی خانه که خوانده اند شما را بآن و انصرفوا بقلوبکم
عنها و باز کردید دلهای خویش از او و کوشش از شما کشش بخانه خویش
حبس از ترک این و آن حتی و لا یحبسن احدکم علیها حنین الامة علی
ما دوی عنه و باید که مهربان نشود یکی از شما بر او مهربان شدن کنیز
بر انچه قبض کرده شده از ان از او حنین الامة لان الغالب علیها الغربة
نحن الی اصلها و استتموا نعم الله علیکم بالصبر علی طاعة الله و المحافظة
علی ما استحفظکم من کتابه و تمام کردانید نعمت خدا را بر خویش بشکیبائی
بر فرمان برداری خدای و نکهبان بودن بر تحفظ انچه طلب کرده شما را
از حفظ کتاب او استحفاظهم کتاب الله امرهم بالمحافظة علی قوانینه
و بالعمل به الا و انه لا یضرکم تضییع شئ من دنیاکم بعد حفظکم قائمة
دینکم و بدانید که کرند نمیرساند ضایع کردن شما را چیزی از دنیای شما
بعد از حفظ کردن شما قاعدهٔ دین شما را الا و انه لا ینفعکم بعد تضییع
دینکم حافظتم علیه من امر دنیاکم و بدانید که نفع نمیرساند شما را بعد
از ضایع کردن دین شما چیزی که محافظت کرده باشید شما بر ان از
کار دنیای شما عطار کرد دنیا دین نخواهی برد تو زندگی
نادیده خواهی مرد تو تو بدنیا در مشو مشغول خویش
لیک دروی راه عقبی کیر پیش خود چنین کردی ترا دنیا نکوست

پس برای دنیت دنیا دارد وست احذا الله بعقولنا وقلوبکم الی
الحق والهمنا وایاکم الصبر فراگیرد خدای تعالی دلهای ما ودلهای شما را
بسوی حق وملهم گرداند ما را وشما را بصبر وشکیب وعن کلامه علیه
الصلوة والسلام انظروا الی الدنیا نظر الزاهدین فیها الصالحین
عنها نظر کنید بدنیا نظر کردن ترک کنندگان در دنیا ونظر اعراض کنندگان
از دنیا یعنی دنیا را بان چشم به بینید که تارکان ومعرضان واز دنیا
می بینند یعنی بنظر حقارت در آن واستغنا از آن نه بان چشم که عاشقان
وگرفتاران وبندگان دنیا بسوی آن نگاه می کنند شعر
بزرگانی که دین مقصود ایشانست زیان کاری دنیا سود ایشان
بدنیا ملک عقبی زان خریدند کزین صد ساله محنت سود دیدند
تو نیز ای مانده در دنیای فانی چنین بیع وشری گر تو انی
زیان آمد هر سود من و تو فغانا از زیاد واز نبود من و تو
برادر جمله در شوریم وآشوب بمردن جمله در زین لکد کوب
وامانظر المؤمن الی الدنیا بعین الاعتبار وبقدر ما یطفی
الاضطرار ان یاکل الطعام للضرورة وهو الجوع الذی لا بد منه
لتسکینه ویسیغ فیها باذن المقت والابغاض یعنی نظر نکند مؤمن
حقیقی بسوی دنیا الا بدیده اعتبار وقوت بگیرد از طعام دنیا
الا بقدر اضطرار وناچاری وقدر ضرورت طبیعت کما قال صلی الله علیه
وآله وسلم حسبان ادم اکلات یقمن صلبه وعیشوده راست وچند
وشان در دنیا الا بکوشن عداوة زشت آمدن عن ابی هریرة قال
جاء رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم وعلیه عباءة شامیة فصعد
المنبر وهو یومئذ ثلث عشرات قال فحمد الله تعالی واثنی علیه ثم قال
اما بعد فان طلب الدنیا حلالا استغناء عن المسئلة وسعیا علی العیال

وتعطفا على الجار لوجه الله ووجهه كالقمر ليلة البدر ومن طلب الدنيا
سلة لا تفاخر امرأة مكاثرا لوجه الله وهو عليه غضبان قال الشيخ الكامل
في هذا الحديث دلالة بينة على ان طلب الدنيا واخذها لا ينبغي الا للضرورة
ويكون تناولها كتناول المضطر الميتة لان النبي صلى الله عليه وآله وسلم
شرط لاخذها من وجهها شروطا ثلثة كلها ضرورة وهو الاستعفاف
عن المسئلة والسعي على العيال والعود على الجار فالمضطر الى الميتة هو
الذي بلغ الجهد به غاية يخشى على نفسه التلف فهو بين امرين التلف
او اخذ من الميت قدر ما يمسك رمقه على ما تكره فان اكلها شهوة و
استلذاذا لم يخرجه ذلك المستعف بين امرين عند ضعف يحل به بخل بدينه
فهو بين مسئلة او سباخ الناس الذي هو موم القسمة كدوح وخموش و
طلب الدنيا التي هي بغيضة الله والمرارة لاهلها وهي سم قاتل جاءت
به الرواية فهو بطلب الدنيا قدر ما يستقل به ويصون وجهه ودينه
على تكره لا للاختيار لها والمحبة اياها واللذة بها وعلى توقي من سمها
وحذر من غرورها وكذلك الساعي على عياله بين امرين تضييع من فرضه
عليه او طلب طهر وقد جاء عن النبي عليه الصلوة والسلام والتحية والاكرام
كفى بالمرء اثما ان يضيع من يقوت فهو اذا خاف ان يأثم في تضييع عياله
اضطر الى الطلب طهرا للقيام بحقهم قدر الكفاية وكذلك المنعطف
على الجار الذي يرى في نفسه من القوة والامكان ما يحجز عنه جاره من
العود على نفسه فيلزمه فرض جواره كما يلزمه قوت عياله فقد اضطر الى
السعي فقد ما يعود على الجار الفاجر عما قوي عليه الساعي فهو يسعى بفضل
قوته ويعود على جاره بفضل ما عنده فمن لم يكن له عيال ولا جار يحجز
عن القيام بحاله وكان في نفسه من الصبر والقناعة ما يستعف به عن السؤال
فيكون كما قال الله تعالى يحسبهم الجاهل اغنياء من التعفف تعرفهم بسيماهم

لا يسألون الناس الحافا ثم طلب الدنيا لم يحل طلبه لها من احدى الوجوه
الثلثة التي اجاز النبي صلى الله عليه وآله وسلم ان من طلب الدنيا لها
لقي الله وهو عليه غضبان لانه اذا اخرج طلبه لها عن هذه الضرورات
اما ان يكون طلبه لها مفاخرة لها او المراءة والتزين بها روي عن سعد بن
ان رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم قال الفقر احسن وازين للمرء
من العذار الجيد على خد الفرس فان طلبها ليطلب بها البر وفضل الصنايع
والكتاب المعروف كان على خطر وتركها ابلغ في البر فقد قيل يا طالب
الدنيا لتبر بها ابر فقد بين في هذه اخبارا ان الطلب لها من وجهها
للضرورة لا غير فانه قد شرط في الحالين جميعا وما شيء اغر اليوم من درهم حلال
كما سفين ما شيء اغر اليوم من درهم حلال واخ في الله تعالى نعوذ الحديث كلا
بينة على شرف الفقر وضعة الغنى وقصورة عن رتبة الفقر وذلك
ان الغناء الذي هو فضول المآء ليس الاكثرة العرض وحطام الدنيا ولا
يكاد يكون الكثرة منها الا بالطلب لها وبالجمع اياها والطالب
للاستكثار متعرض لغضب الله عليه ومن حصلت عنده من غير فهو مكثر
والمكثر هالك الا من اعطى يمينا وشمالا ووراء ولا يكاد يبقى المال مع
الاعطاء بهذه الصفة وقد قال بعض الفلاسفة لرجل اصحر يا فتى ما المال
فقال ما افتخارك بشيء تتلفه الجود وتمسكه البخل وقال آخر ورأى رجلا
يفتخر على الفقر بماله فقال ما افتخار مالك بشيء تعطيه البخت وتحفظه اللوم
وتهلكه النار انشدني ابو القسم الحكيم رحمه الله ملأت يدي من الدنيا
مرارا شعر فما طمع العواذل في افتصادي ولا وجبت علي زكوة مالي
وهل تجب الزكوة على الجراد وكذلك يفضل بينهما ان المال يحتاج الى
التطهير ولولا المتدين به لم تطهره الزكوة قال الله تعالى خذ من اموالهم
صدقة تطهرهم وتزكيهم بها وقال النبي عليه الصلوة والسلام ان هذا

البيع بخيره اللغو والكذب مشربن بالصدقة ولذلك لم تجب الزكوة على
الانبياء عليهم السلام لانهم لم يبيعوا شيئا لانهم كانوا احرار الله وكذلك
الاطفال لم يجب عليهم الزكوة لانهم لم يبيعوا شيئا وسائر المكرين منها
يحتاجون الى التطهير من ادناسها والغسل من اقذارها والمتحلي منها
طاهر من ادناسها طيب من اقذارها غني عن التطهير بالزكوة منها امن
من الوعيد بكى الجباه والجنوب بها والعذاب على الحرام منها والحساب
على الحلال فيها مولانا تا در دل من عشق تو افروخته شد
جز عشق تو هرچه داشتم سوخته شد عقل وسبق وكتاب برطاق نهاد
شعر وغزل ودو بيتي آموخته شد عن ابي هريرة رضي الله عنه قال قال
رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم اذا سددت كل الجوع عنك
بوغيف وكوزماء القراح فقل على الدنيا واهلها الدنيا وهركه كه بندي
سك كوسنكي را از خود بكردانى وآب پاكى پس كوى بر دنيا واهل
دنيا كه پشت كنند واعراض كنند عطار سكسان نفس دركلخن عالم
زهر استخوان درتن عمر انده اكر با استخوان كيرى همى خوى
عدوى سك بود بنكر تو نيكوى زهى خوش باسك نارى نشسته
به پيش سك بسى نارى نشسته بسى كردى بكار سك دليرى
هنوز اين سك نهاد مرد ستيزى تو نامرده نكردد حرص تو كم
كر دنيش حرص را خاكست مرهم نشيند حرص شيخ نيفراز ست
دراز ى امل كارى دراز ست علاج النفس بالقنوع والا
طلبت منك فوق ما يكفيها كر ترا نى وخلقانى بود
مرهوى تو سلطانى بود وسئل عليه السلام عن قوله تعالى ولنحيينه
حيوة طيبة فقال هى القناعة عطار الا اى بحر نا كى نشينى
قناعت كن اكر صاحب يقينى جو ابليس لعنت باخشى نبرين

جو خوبیست بار شستی بسیر بجو دادی نیم جان این نیم جا ترا
فراسر بر جنان کاید جهانرا فقیر کل من یطمع غنی کل من یقنع
باز کونه ای اسیر این جهان نام خود کردی امیر این جهان
فارغ از عالم کدامی را ندن بهتر از صد پادشاهی را ندن
قال الامام الصادق علیه الصلوة والسلام الغنی موجود فی القناعة
فمن طلبها فی کثرة المال لم یجد سعدی فروزن توشه شکر باده یار خویش
بیرون ز کوشه بهتر بین سفر باشد هر انکه توشه دوزی در کوشه داد
بر است ملک ملک بحر و بر باشد زیاده کو ز کلاه سرت بدست افتد
بخاک پای قناعت کن در سر باشد وعن ابی هریرة عن النبی صلی الله علیه وآله
قال شرف المؤمن صلوته باللیل وعزه استغناؤه عما فی ایدی الناس
سه ناه نان اکو از کندمست یا ارزنجو دو ناه جامه اگر کهنه است یا ارزنو
چهار کوشه دیوار خود بخاطر جمع که کس نکوید از اینجای خیز و انجا رو
هزار بار نکوتر ببندد اهل خرد ز فقر مملکت کیقباد و کیخسرو
ومن کلامه علیه السلام ما احسن تواضع الاغنیاء للفقراء طلبا لما عند الله
واحسن منه تیه الفقراء علی الاغنیاء اتکالا علی الله خواجه حافظ
خشت زیر سر و بر طارم هفت اختر پای دست همت نکرو منصب شاهی چه کند
کرچه کرد آلود فقرم شرمسار از همتم کر بآب چشمه خورشید دامنم تر کم
واذا افتقرت فذا وتقرک بالغنی عن کل ذی دنس فحلا الاجوب
کر باشد در همه دنیا جویت هیوان کفتن بمعنی خرد و بیت
جون شناسی بسته ملک جو غلام هیوان کفتن تراخر و غلام
هرچه تو در بندان و رمانده بنده ای بجان در مانده
ترک دنیا کیر تا سلطان شوی ور نکردی جهد تو سرکردان شوی
تو اتی تو کم مرا جیا ارزن دستن یعنی قفص لیل جان دشکستن

برخاستن ازدوکون وخوش نشستن ۰ ازخویش بریدن وبدوستن ۰

قال ابو حامد فی شرح اسماء الله فی معنی المتکبر هو الذی یری الکل حقیر بالاضافة الی ذاته ولا یری العظمة والکبریاء الا لنفسه فنظر الی غیره نظر الملوك الی العبید فان کانت هذه الرویة صادقة کان التکبر حقا ولا یتصور ذلك علی الاطلاق الا لله تع واما المتکبرون من العباد هم الزاهد العارف ومعنی زهد العارف ان یتزه عما یشغل سره من الحق ویتکبر علی کل شئ سوی الحق تعالی فیکون مستحقرا للدنیا والاخرة جمیعا مترفعا ان یشغله کلاهما عن الحق تعالی وزهد غیر العارف معاملة ومعاوضة انما یشتری بمتاع الدنیا متاع الاخرة فیترك الشئ عاجلا طمعا فی اضعافه اجلا فاغا هو سلم ومبایعة ومن استقبحته شهوة المطعم والمنکح فهو حقیر وان کان فی ذلك داعیا واما المتکبر من استحقر کل شهوة وحظ یتصور لسائر الهمام فهنالك المنة لله کز سنگانرهیدم

زین وادی خم درخم بوخارد هیدم ۰ زین جان بزار وغم کزاندیشه کدیم
زین جرخ بزار نکر جکر خوارد هیدم ۰ دکان زحریصان بدغل رخته هیدم
دکان بشکستیم وازان کارد هیدم ۰ مانوبه شکستیم وبشستیم دوصد بار
دیدیم مه توبه سکبارد هیدیم ۰ زان عیبی عشاق وزانمود منحیش
ازغلت وفاروره وبیمارد هیدیم ۰ ای سالجه سالی توکه ازطالع خوبت
زافسانه یار وغم سزارد هیدیم ۰ درعشق زسه دوزه وازخلد کذشتیم
مذکور جویش امد ازادکارد هیدیم ۰ خاموش کزین عشق وازین علم لدنی
ازمدرسه وکاغذ وتکرارد هیدیم ۰ خاموش کزین کان وازین کرم الهی
ازمکسبه وکسبه وبازارد هیدیم ۰ کنجینهٔ اسرار الهی مانیم
بحر دررنامتناهی مانیم ۰ بکرفته زماه تاعاهی مانیم
نشسته بخت پادشاهی مانیم ۰ فانها والله عما قلیل تزیل الثانوی

الساکن و تفجع المترفا لامن پس بدرستی که دنیا بخداسوگند که
برودی دور میکند مقیم ساکن را از جای خویش و دردمند و مصیبت
زده میگرداند نعمت پرورده بخاطر این بی بیم و ترس را شعر
جهان را ماه شادی زین بیغ است همه کار جهان درد و دریغ است
کرا این گنبد گردان برازد که نه در آخرش از جان برآرد
جهان خون بچد و بی باک گردد بسی زین شیغ زیر خاک گردد
لا یرجع ما تولی منها فادبر و لا یدری ما هو آت منها فینتظر
باز نمیگردد از آنچه از اوضاع دنیا رو گرداند پشت کرد و معلوم
نمیشود آنچه خواهد آمد از آن پس انتظار کشیده شود عطار
نکو یاری است دنیا دیر کی که در خورد است سر بازش مرکی
در این معنی مجال دم زدن نیست همه رفتند و کس را آمدن نیست
نه کس از رفتگان دارد نشانی نه کس دیدست ازین وادی کرانی
جهانی جان در این محنت دو نیم است که داند کین چه کردابی عظیمست
جهانی خلق در کرداب خونند که میداند که زیر خاک چونند
چه مقصودست چندین رنج بردن که چون شمعی فرو خواهیم مردن
سرورها مشوب بالحزن و جلد الرجال فیها منسوب الی الضعف و
الوهن شادی دنیا آمیخته است با اندوه و جلادت مردان در او منسوب
بضعف و سستی عطار تو تا بودی نزد دنیا خسته بودی
بهر ره جان کنی بیوسته بودی نه هر گز لقمه بی مهد خوردی
نه هر گز سر بجیب زهد خوردی هزاران جور فرو داید بردست
که تا یک لقمه آید در کلوبت تو خود اندیشه کن کر کار دانی
که مرکب بهر است این زندگانی غم دنیا مخور ای اوستاد بنیاد
که در دنیا نخواهد ماند دیاد همه دنیا بگو غم نیز بر د

پس

جه بکجو نم ارزن هم نیرزد هم تخم جهان برداشته کید
بدست اورده وبکذاشته کیر فلا یغرنکم کثرة ما یعجبکم منها القلیل
ما یصحبکم منها پس باید که نفریبد بسیاری انچه بعجب میاورد شمارا در دنیا
از برای انکه انچه مصحوب شما میشود از ان اندکیست لا یغرنکم
کثرها الا ان الذی یصحبکم من ذلک قلیل کالکنز ونحوه رحم الله امرأ
تفکر فاعتبر واعتبر فابصر رحمت کناد خدای کسی راکه تفکر کند
پس پند کیرد وپند کیرد پس به بیند الا اعتبار ما یفیده الفکر
الا ما هو الحق من وجوب ترک الدنیا والهمل للاخرة والایصار
ما یلزم ذلک الاشتغال من ادراک الحق ومشاهدته ببصر البصیرة فکان
ما هو کائن من الدنیا عن قلیل لم یکن وکان ما هو کائن من الاخرة عما
قلیل لم یزل پس کویا انچه هست از متاع دنیا اندک روزکاری
کان که نبود وکویی انچه اوهست از اخرت اندک روزکاری کان که هرکز
نبود که نبود عطار تو بخیری وتا جینی خواهد بود
از جمله عالمست کذر خواهد بود برخیز که اینجا که فرود امده
از انکه کسی در کور خواهد بود افاد التشبیه الاول تقرب حال
وخود متاع الدنیا من عدمه ویا التشبیه الثانی تقریب حال عدم الاول
الاخر وتیر من وجودها وبنیه علی ذلک بقیاس کل من الشکل الاول
وهو قولنا کل معدود منقض وکل متوقع ات وکل آت قریب فکل
وهر چه بشمار می اید منقضی میکردد وهر چه متوقع است امدن اینده
وهر چه اینده نزدیک تر در یکیست منها العالم من عرف قدره عالم
انکس است که بشناسد قدر خود را بدان خود را که از راه معانی
خدا را بداند از خود را بداند وکفی بالمرء جهلا ان لا یعرف قدره
وکافیست مردرا نادانی انکه نشناسد مقدار خود را شعر

تو مقصود وجود کن فکانی
و در غفلتی و می ندانی

تویی تو نسخهٔ نقش الهی
بجوی از خویش هر چیزی که خواهی

الا ای جان و دل را درد و داروی
توان بودن که دل غمگسار ندارد

ز دود زنهای مشکات مشبک
نشیمن کرده بر شاخ مبارک

تو در مشکات تن مصباح نوری
ز نور یکی که هستی دو دو دوری

زجاجه بشکن و زیتت فرو ریز
بسوز کوکب دری در آو بگریز

ز بند بیج پیچ زمانه
گریزان آمدی در کنج خانه

اگر تو دوی بمانی زپرده
بسوزی هفت چرخ سال خورده

تو کنجی لیک در بند طلسمی
تو جانی لیک در زندان جسمی

از ین زندان دنیا رخت برکش
بکلی دل ز بند بخت برکن

تو کنج نه سپهری در میانه
برای از جا رد و از زمانه

طلسم و بند تن بخاک بشکن
در دهلیز موجودات بشکن

الا ای مرغ حکمت دان زمانی
نخواهی یافتن زین آشیانی

بر پرواز معانی باز کن پر
سرای هفت در را باز کن در

چو یکدشتی ز جا رونه بپرواز
ز خود یکدم بجه کز جسم خود باز

چرا مغرور جای دیو گشتی
تو دیوانه شدی کالیو گشتی

چو میدانی که میباید شدن زود
نخواهد بود نزدوی آمدن بود

چه خواهی کرد جای مکر و تلبیس
ز دنیا یکدم و یکدار اسلیس

سرای او بدو ده بار و رفتی
نظر بر شیکاه انذار و رفتی

چو زین کلخی بدان کلخن رسیدی
همان انکار کین کلخی ندیدی

وان من انبض الرجال الی الله لعبد وکل الله الی نفسه جاء یوم القیمة
السبیل و بنده ایست که از تمکن توین مردان مجذاهر انیه بنده است که
رها کرده باشد خدای تعالی او را با نفس و دنیش سیر کننده از راه را

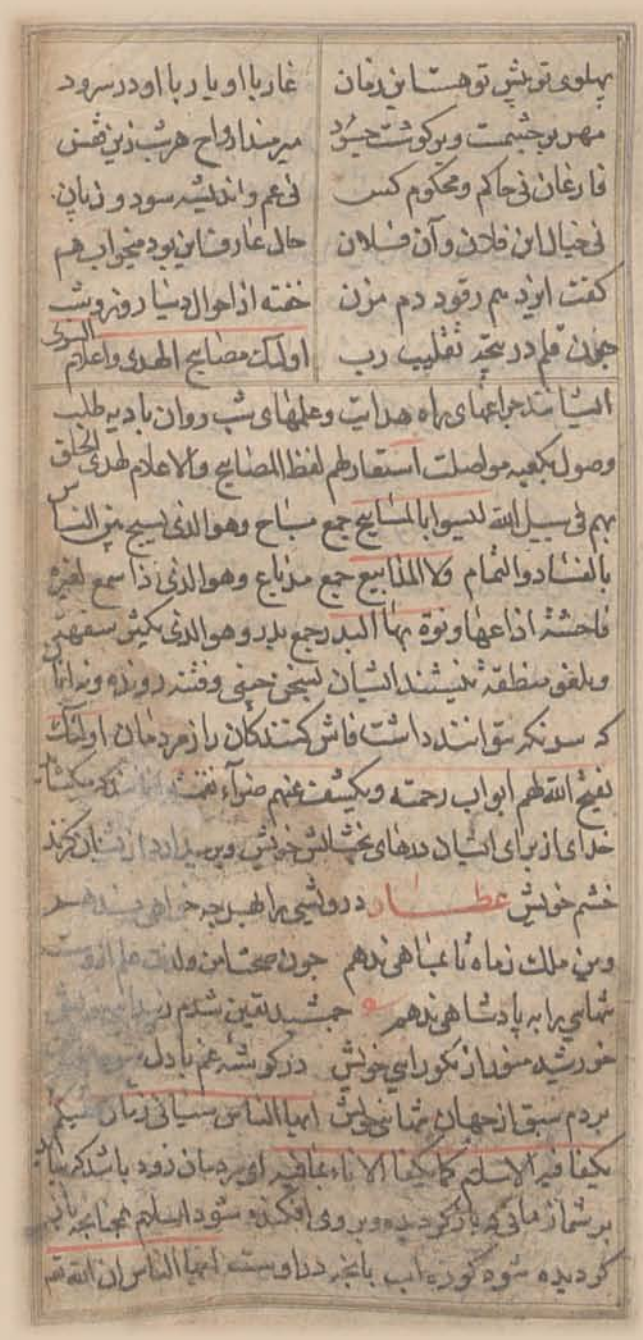
راهیست دراز و عمر کوتاه بار تو بسی گران و منزل بس تنگ
میدان بسی فگن که درد و عالم در راه تو جز تو نیست خرسنگ
برخیز و بزاد خود جو عطار تا باز رهی بصلح و از جنگ

ما یرا بعین دلیل ای ما هدی الی الحق من امام او کتاب یا و سنة سیر
کننده باشد و راهنمایی ان دعی الی حرث الدنیا عمل و ان دعی
الی حرث الاخرة کسی او را بکاشتن دنیا عمل کند و او را بخوانند
او را بکاشتن آخرت کسانی عمل کنند کان ما عمل لہ ای
حرث الدنیا واجب علیه وکان ما وفی فیه ساقط عنه کویا انجه
میکند از حرث دنیا واجبست بر او و کویا انجه سعی میکند در کردن
آن حرث آخرت افتاده است از وی منها و ذلک زمان لا یعیی
فیه الاکل و من مؤمنة رجل نومة با الضم مرد بی اعتبار مغفل و رجل
نومة مثال همزة نسیار خواب یعنی وان زمانیست که بجائی نیاید
در او الا هر مؤمن بی نام و نشان کم شراره کوشه نشین شعر

هر دلی کز درون پرده محرم کردد چون پرد کیان کو جهان کم کردد
در کوشه نشسته فرد زفرد بخود بهتر ز هزار کس که عالم کردد

تا بتوانی خلوتی بنشینی ای دل در خویش شریک خویش جوئی ای دل
کوصه کنی کوشه کزینی ای دل بهتر تو که در کوشه چه بینی ای دل
بد جنبد کی کار نکو کن بنشین سجاده بتسلیم فرو کن بنشین
خود را شوه خلق دیدی و دانشی خط در همه کش دری و در کن بنشین

با نفس هر که دمی بیختم مصلحتان بود که بگریختم ان شهد لم یعرف
وان غاب لم یفتقد اکر حاضر باشد او را نشناسند و اکر غایب
باشد او را نجویند روی در دیوار کن شها نشین
و ز وجود خویش هم خلوت کزین ای بسا اصحاب کهف اندر جهان

پهلوی تو پیش تو همه یاران روان | غار با او یار با او در سرود
مهر بر چشمت و بر گوشت خرد | میر سد از راح هر سو زین نفس
فارغان فی حاکم و محکوم کس | فی غم و اندیشه سود و زیان
فی خیال این فلان و آن فلان | حال غار و یار این بود مجو اب هم
گفت ایزد هم رقود دم مزن | خفته از احوال دنیا روز و شب
جز دل گرم در بحر تقلیب رب | اولئک مصابیح الهدی و اعلام الدجی

ای یاران جراغهای راه هدایت و علمهای شب روان بادیه طلب
وصول بکعبه مواصلت استعارهم لفظ المصابیح والاعلام لهدی الخلق
بهم فی سبیل الله لتسوا بالمصابیح جمع مصباح وهو الذی یسیح بین الناس
بالفساد والتمام والمذابیع جمع مذباع وهو الذی اذا سمع الخبر
فاحشة اذاعها وفوه بها البدر جمع بذر وهو الذی یکثر سقطه
ولغو منطقه نشنیدند ایشان تسخن چنین وقتند روزه و نداند
که سونکه توانند داشت فاش کنند کان را مردمان اولئک
یفتح الله لهم ابواب رحمته ویکشف عنهم ضراء نقمته
خدای از برای ایشان درهای بخشایش خویش و بر میدارد از ایشان کرند
خشم خویش عطار دوشیزه را طبع چه خواهی شد هم
و من ملک زماه تا عبا هی ندهم جون صحابان ولایت ما از دست
شاهی را به پادشاهی ندهم ۹ جمشید تین شدم و بر
خورشید سود از نکوپای خویش در کوشه غم بادل
بردم سبق از جهان بنانی خویش ایها الناس سیاتی زمان علیکم
یکفا فیه الاسلام کما یکفا الاناء ما فیه ای مردمان زود باشد که بیاید
بر شما زمانی که باز کرده شود و بر روی افکنده شود اسلام همچنانچه باز
کرده شود کوزه اب باز کرده و پوشیده شود ایها الناس ان الله تم

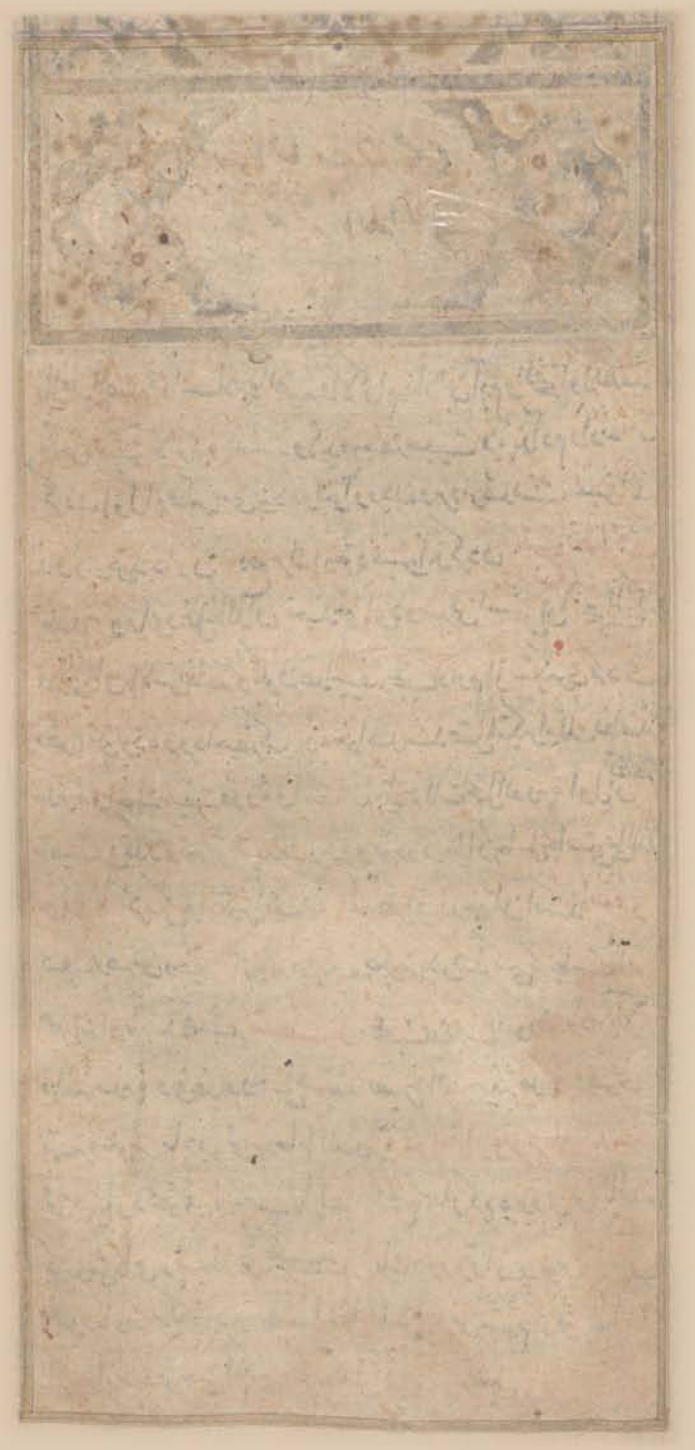
قد اعادکم من ان یجود علیکم ولم یعدکم من ان یبتلیکم وقد قال احل
من قایل ان ذلک لایات وان کنا لمبتلین ای مردمان بدرستی که
خدای تعالی هرانیه در پناه خویش گرفته است شمارا از انکه جود کند
بر شما کما قال عز وجل وما ربک بظلام للعبید و در پناه نگرفته از انکه ابتلا
و امتحان کند شمارا و حال انکه بتحقیق گفته است جل وعلا که بدرستی کا
انکه بودیم ما بار غرقان قوم هرایینه امتحان نمایند مرا خلاق انبیا را
و من کلام له علیه الصلوة والسلم یا ایها الناس متاع الدنیا
حطام موبی فتجنبوا مرعاه ای مردمان متاع دنیا کیاه خشک مهلک است
پس رودی جویی از حرکاه او قلعتها الحظی من طمانینتها بر کند از او
و قرار نگرفتن در او انفع است از ارام گرفتن و اطمینان بان و فی الخبر
الدنیا دار قلعة بصی دنیا سرای کندنست و بلغتها از کی من توشها
و قوت یکروزه او باکنون تو است از دنیا ری و مال او حکم علی مکثرها
بالفاقة و علی من غنی عنها بالواخرة حکم است بر جمع کنندگان مال دنیا بفقر
و بوانکس که غنی است از دنیا بقناعت و زهد در او باسایش ابد ان
در نخواست انه فقر و من راقه زبرجها اعقب ناظرته کمها هر کس که
بعجبها و مرد او را از نیت دنیا و دوست دارد او را پس کور کرد دیده
بصیرت او از ادراک احوال اخرت قال الاصمعی بلغنی ان عیسی ع قال ای
رب ارنی ولیا من اولیائک فاوحی الله عز وجل الیه سل لی مفازة کذا
فان فیها ولیا من اولیائی فذهب عیسی علیه السلام الی تلک المفازة فرای
رجلا میتا وعلی عورته خرقة وتحت راسه لبنة اکلت الهوام بعض
جسده فقال عیسی ع یا رب سالتک ان ترینی ولیا من اولیائک فاوحی الله
عز وجل یا عیسی هذا ولیی وانا حلیمه لم یقبل منی طرفة عین ابدا فجده
کما تری وروحه تحت عرشی وعرفنی وجلالی لاتبعثه فی زمرة الانبیاء والرسل

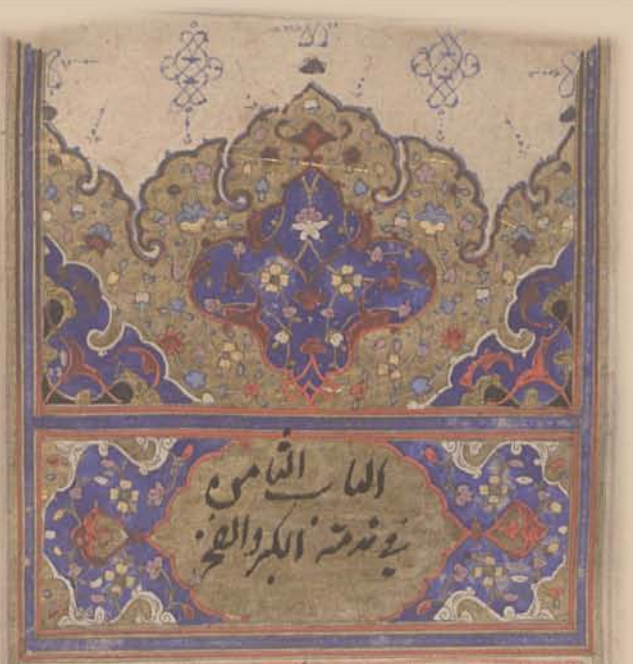
ومع هذا اسأله عن انفاسه عن الخرقة واللبسة ممن اتاها واني اخرجته
من الدنيا وهو جايع فمد احكى عن اويس بي فكيف حكى فاعلا بي اصفى
گويد كه بمن رسيده كه عيسى على نبينا وعليه الصلوة والسلام گفت اي
پروردگار من بمناى مرا دوستى از دوستان خود پس وحى فرستاد خداى
عزوجل باو كه برو بفلان بيابان كه در انجا است يكى از دوستان من پس
برفت عيسى عليه السلام بان بيابان پس ديد مردى هيبت و بر عورت او
خرقه است و در شيب سر او خشتى و بعضى بدن او هوام و جنبندگان
زمين خورده بودند پس گفت عيسى يا رب من سوال كردم كه بمناى من
دوستى از دوستان خود پس وحى فرستاد خداى عزوجل كه اين دوست من است
و من همنشين او ام غافل نشد از من يك چشم زدن هرگز پس بدن او چنان
كرد بدى و روح او در تحت عرش منست پس بعزت و جلال من سوگند كه
گر هر اينه او را بهشتم كنم در زمرهٔ انبيا و مع هذا سؤال كنم از نفسهاى او
و از خرقه ريخت بالين او كه از كجا اورده و من بيرون بردم او را از دنيا و
او گرسنه بود عطار سپوسته جوابرا اين دل بخون شو كه هست
خون ميگريد زين ره درپيش كه هست گويند چه كارت او فتاد است آخر
چه كار فتاده زين بيش كه هست دنياى دنى چيست سراى سعتى
افتاده هزار كشته در هر قدمى گر نقد شود كراى شادى نكند
و رفوت شود جمله نيرزد بهمى نقلست كه چون ابرهيم ادهم رضى الله
عليه ترك پادشاهى كرد و از بلخ بيرون رفت او را پسرى نيزك بود گفت
پدر من كجاست مادر احوال باز گفت اين ساعت بمكه نشان سيد هند گفت
من بمكه روم و زيارت كنم و پدر اطلب كنم و در خدمتش باشم فرمود تا شادى
كردند كه هر كه را از وى حج است بيايد و هم زاد و راحله خود بمكه آورد تا بيايد
ديار پدر چون بمكه رسيد در مسجد حرام مرقع پوشان را ديد نزديك

که ابراهیم را شناسید گفتند بلی شیخ ماست و بطلب هیزم رفته است
بصحرا اما بفروشد و نان بخرد برای ما پسر بصحرا شد پدر را دید پشته هیزم
بر گردن نهاده گریه بدو افتاد اما خود را نگاه میداشت و اهسته
در پی او میدید تا بیاز ارشد ابراهیم او را داد که من بسری الحطب
مردمان را بخرید و نانش بداد ابراهیم پیش اصحاب آمد و نان و هیزم پیش ایشان
نهاد و بنماز مشغول شد و با اصحاب گفت که خود را از مردمان نگاه دارید
همه قبول کردند چون حاجیان به طواف مشغول شدند ابراهیم با یاران در طواف
آمدند ان پسر پیش ابراهیم آمد و صاحب جمال و زیبا بود ابراهیم در وی
نگاه میکرد و یاران عجب داشتند چون از طواف فارغ شدند گفتند
رحمك الله ما را فرمودی که بهیچ امرد منگرید و تو بر غلامی صاحب جمال
نگاه کردی جهر حکمت است گفت چون از بلخ بیرون آمدم پسری شیر خوار
داشتم جنان دانم که این از پسر است و پسر هیچ اشکارا نمیکرد و خود را
پنهان میداشت تا به نگریزد و هر دو زانوی در روی هم نگاه کرده
دوزی یکی از یاران ابراهیم در میان قافله رفت و آن پسر را طلب کرد
خیمه دیدا زده باز زده و خیمه کوسی نهاده و ان پسر بدان کوسی نشسته و
قرآن میخواند و میگریست درویش باز خواست و بافت پس از پسر پرسید
گیر از کجایی گفت از بلخ گفت پسر کیستی او بگریست و گفت مرا خود ندیده ام
اما میگویند که شیخ شماست و میترسم که اگر بگویم بگریزد که او از ما گریخته است
پدر من ابراهیم ادهم است و مادرش با او بود درویش گفت باید تا شما را
پیش او برم ابراهیم با یاران در پیش رکنی نشسته بود از دور نگاه
کرد یا خود را دید با ان پسر و مادرش چون او را بدیدند فریاد بر آوردند
و بگریستند پسر بهوش گشت چون بهوش باز آمد بر پدر سلام کرد ابراهیم
او را جواب داد و در کنارش گرفت و گفت بر کدام دینی گفت بر دین محمد

صلی الله علیه و آله وسلم گفت الحمد لله گفت قران دادی گفت بلی گفت
الحمد لله گفت از علم چیزی دادی گفت بلی گفت الحمد لله پس ابراهیم خواست
تا برود پسر او را بگذاشت زنش فریاد بر او برد ابرهیم روی سوی
اسمان کرد و گفت الهی اغثنی پسر و رحال جان بداد یاران گفتند یا ابرهیم
چرا افتاد گفت چون او را در کنار گرفتم مهر او در دلم بجنبید ندا امد که
یا ابرهیم تدعی محبتنا و تحب معنا غیرنا دعوی دوستی ما کنی و با ما
دیگری را دوست داری و دوستی با ما بگذاری کنی و یاران را وصیت کنی
کریا مردان نظر نکنند و تو در زن و فرزند آویزی چون این بشنیدم دعا
کردم و گفتم خداوندا مرا فریاد رس اگر محبتانیان را از تو باز میدارد
یا جان او بردار یا جان من در حق او اجابت شد اگر کسی را از خال عجب اید

گوییم از ابرهیم خلیل علیه
الصلوة والسلم عجب تر
نیست کز پسر بهر او جان
کرد والله
اعلم

الباب الثامن
في مذمة الكبر والفخر

قال عليه الصلوة والسلام والتحية والاكرام ما لابن آدم والفخر اوله نطفة
وآخره جيفة لا يرزق نفسه ولا يدفع حتفه حبيب فزنهار آدم را وثفاخر
كردن اول او قطره مني بوده واخر او مردن ومردار بدست نميتواند
روزي خود دادن ودفع مرگ از خود نميتواند كردن شيخ نظامي
جند عزرائيل خاكدان جند منه اي دوسر من استخوان عجبت للمتكبر
الذي كان بالامس نطفة ويكون غدا جيفة عجب دارم از متكبري كه دي
قطره مني بوده وفردا جيفه گنديده خواهد شد قيل للمتكبر اولك نطفة
مذرة واخرك جيفة قذرة وانت فيما بين ذلك تحمل العذرة اول تو نطفه
ايست بي قدر واخر تو جيفه گنديده وتو درين ميان حامل نجاستي على الدوام
مولانا گربكي وارفته اكندة طمطراقي درجهان افكنده شعر
كيف يزهو من رجيع ابدا الدهر ضجيعه چگونه تكبر كند كسي كه بغاست او
همخوابه او باشد هميشه شعر عجبت من يجيء بصورة وكان الامس
نطفة مذرة وفي غد يعود حسن هيئته يصير الى جيفة قذرة وهو فيما
بينهما يحمل النجاسة ما بين تو سپر حامل العذرة مولانا دور فرياب

تو همي نازد بخوبي وجمال	روح پنهان كرده بروي پر وبال
كو پدش كاي مرزبله تو كيستي	يك دو روزي از پي تو من نيستي
عجب ونازت مي نكنيد در جهان	باش تا كه من شوم از تو نهان
كيرد از كه تو بيني انكسي	كو به پيش تو همي ميرد بسي

وعن كلاب رضي الله عنه

الصلوة والسلام سيئة تسوءك خير عند الله من حسنة تعجبك يعني
بسيئه كه اندوهكين كند ترا بهتر است نزد خداى از حسنه كه بعجب آورد
ترا وعن كلام من عليه الصلوة والسلام ان الله تعالى توكل على كل عبد ملكا
اذا تكبر قال له اخساء فقد وصفك الله فهو فى نفسه كبير وفى اعين الناس
احقر من الحمش يعني بدرستى كه خداى تعالى بر هر بنده ملكى موكل كرداند
تا او را از راه كبر وجنابت بساط تواضع و وفا بخواند وچون نفس خبيث بنده
عنان كبر و نخوت از راه تواضع و سكنت بركرداند ملك او را از بساط
قرب بزجر براند و گويد دور شو كه خداى تعالى ترا وضيع و خوار كرده است پس
نفس شوم ان مدبر در چشم او بزرك نمايد اما در چشم مردم حقير تر و خوارتر
از خوك ايد مولانا نزد بان خلق اين ما وسنيت عاقبت زين نزد بان افتاد
هر كه بالا تر رود احمق تر است كردن او سخت تر خواهد شكست وعن
رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم بينما رجل يتبختر فى برديه قد اعجبته نفسه
خسف الله به الارض فهو يتجلجل فيها الى يوم القيمة يعني در حالتى كه مدبر
از تابيدن باد بهجل بجامه خود مباهات مينمود دست تغيرت او را بهواى
قهر فرو برد و همچنان تا قيامت فرو ميرود بكذر از كبر و ناز كه در بدست رود
جبين فداى فيصر و طرف كلاه كى هشيار شو كه مرغ همت تو كشت جهان
سپار شو كه خواب عدم در سر است تو هم برخ و خشم او اعتماد نيست
اى واى بر كسى كه شد از من نكروى در جهان است كه دوزى و كس نزد حضرت
رسالت صلى الله عليه وآله وسلم بنسب تفاخر ميكردند يكى ديگر را گفت
انا ابن فلان بن فلان فمن انت پس رسول الله فرمود افتخر رجلان عند موسى
عليه السلام فقال احدهما انا فلان بن فلان حتى عد تسعة فاوحى الله تعالى
الى موسى قل للذى افتخر يا بانه ان كل المتسعة فى النار وانت عاشرهم وروى
انه قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم لينتهين اقوام عن الفخر بآبائهم فقد

صاروا فحما فی جهنم ولیکونوا هون علی الله من الجعلان التی تذوف بانوفها آلقذر
یعنی هراینه بگذارند گروهی که باباء خود فخر نمیکنند وحال انکه فحم اشد دوزخ
گشته اند اشیان تا حق تعالی تجلی فرماید ایشانرا خوارتر از جعل گردانند
که از خشت وخوار بحاقدار به بینی میکشند و بخاسته را توتیا خود میدانند
عطار سخن از قدر خود تا چند رانی اگر خواهی که قدر خود بدانی
کفی خاک سیه برگیر از راه نگه کن پس بیاد ش ده هم انگاه
بدان کاغاز و انجام تو در کار کفی خاکست اگر هستی خبردار
تو شی خاک و جذبی نفس تنگ مکن جذبین تکبر
تکبر میکنی ای قطرهٔ خون نجذبین ره بدر افتاده بیرون
برو از سر بنه کبر و برانديش که تا تو کیستی و چیست در پیش
آورده اند که مطرف بن عبدالله از اکابر بود مهلب را دیدند در ایام
امارت جامهای فاخر پوشیده میخرامید گفتند ای بنده بنده خدا او را رفعت
که حضرت حق عز و علا از اد ثمن میدارد عطار بپوشی جامه باصد شکن تو
نبینند یتی ذکو باس کهن تو ببازار تکبر میخرامی نیارزی گفت
با تو کس حرف نامی مهلب گفت مگر مرا نمیشناسی گفت بلی اول تو نطفهٔ ابیض
بمقدار دو اخروتو جیفهٔ مردار و در حال حامل نجاست و افتدار عطار
جذبه ز طرف طمطراق و کار و بار کار و بار خود ببین و شرم دار
قال الله تعالی ولا تمش فی الارض مرحا انك لن تخرق الارض ولن تبلغ الجبال
طولا یعنی در زمین به مرح و نشاط خرامان مشو بدرستی که تو نتوانی
جملگی زمین را بگام سپردن و نتوانی ببلندی کوه و دار ی آن رسیدن
وقال تعالی ولا تصعر خدك للناس ولا تمش فی الارض مرحا ان الله لا
کل مختال فخور یعنی بگردان رخسارهٔ خود را از مردم و در زمین به فرح
خرامان مشو بدرستی که خدای دوست نمیدارد هر خامنده فخر نماینده را

عطار تا جندارین غرور بسیار ترا تا کی ز خیال هر نمود ار ترا
سبحان الله کار تو کاری عجبست تو هیچ نه و ز هیچ هر پندار ترا قال
رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم ما من احد الا و معه ملکان یحیطان
فان هو رفع نفسه قالا اللهم ارفعه یعنی یا هر یک از شما و ملک هست
که چون نفس خود را به تکبر برکشد عنان او را باز کشد و گویند خدایا
او را پست گردان و چون فروتنی کند گویند الهی او را بلند گردان سعدی
طریقت جز این نیست درویش را که افکنده دارد تن خویش را
بلندیت باید تواضع گزین که آن بام را نیست سلم جز این
تو خود را کمان برده پر خرد انا می که پر شد دگر چون برد
ز دعوی پری زان تهی می روی تهی ای تا بر معانی شوی
ز هستی تهی ای سعدی صفت تهی گرد و باز ای پر معرفت
روی انه سئل عن عیسی علی نبینا و علیه الصلوة و السلم احیی الموتی
قال نعم باذن الله قال ابرئ الاکمه و الابرص قال نعم باذن الله قیل فعالج
العجب برایه قال لا و روی عن رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم اذا رایتم
الرجل یحب جاهه و ماله فقد ثمت خسارته مولانا علق بدتر ز پندار کمال
نیست اندر جانتای مغرور ضال از دل و از دیده ات بیرون کند
تا ز تو این عجب بیرون رود فی قوله تعالی الله یستهزئ بهم و یمدهم فی
ای بسا چشمی و اعینهم قبایح افعالهم هر که در پندار خود رایی فتاد
پند او را سالها نتوان گشاد زانبیا ناصح تر و خوش تر کجا
کی بود تا کوفتی دم شان در حجر زانکه سنگ و کوه در کار آمدند
می نشد بخت ما گشاده بند انچنان دعا که بدشان ما و من
بعثت شان شد بل اشد قوة قال بعضهم المتکبر هو الذی اذا وعظ
انف و ان وعظ عنف یعنی متکبر را اگر پند دهند ننگ و عار آید

و او پند دهد عنف و لوم نماید سعدی یکی را که پند داد در سر نبرد

پند از هر که حق بشنود — رغمش ملال ناید از وعظ نشنود

مشفق مهربان تر و پند نیک تر — مربی حکیم آسیبهای دهر

چو می بینی از خواب نوشین خواجه پر — تراکی بود جور زاغ انتهاب

که از خود بری همچو تمثال اراب — وجودی دهد اشنایی بجمع

که سوزیش در سینه باشد بشمع — و من کلام مولانا علی علیه الصلوة و السلام بینکم و بین الموعظة حجاب من الفرة سیان سمعا و قبول پند و نصیحت از غرور و عجب مولانا بشنو سخن یاران بکن زین نظر اران

از جرم مکش خود را اسیبه مکن مسیبه — آدم ز جه عریان شد دینار چه ویران

چون بود که طوفان شد اسیبه کریا قال تعالی الیوم عذاب الهون بما کنتم تقولون علی الله غیر الحق و کنتم عن اٰیاته تستکبرون سعدی

بیارند فردا نکیرین کنان — نگون از خجالت سر و کردنان

و حضرت رسالت علیه الصلوة و السلم و التحیة در دعا فرمود اللهم انی اعوذ بک من نفحة الکبریاء نقلست که شخصی از یکی از اکابر اجازت کرد که بعد از نماز صبح جماعت را وعظی گوید گفت اخشی ان تشنع حتی تبلغ الثریا یعنی میترسم که بر باد شوی تا خود را باسمان رسانی شعر

حنان خواهر که مجنون باد کردی — مکرد در زیر پایی پاک کردی

جو خاک راه خواهی شد ازین پس — جو خاک راه شود پای هر کس

فروتن شو خموشی گیر پیشه — درین ره دو صبوری کن نه تیشه

قال رسول الله صلی الله علیه و اله و سلم عرض علی اول ثلثة یدخلون الجنة و اول ثلثة یدخلون النار فاما اول ثلثة یدخلون الجنة فالشهید و عبد مملوک احسن عبادة ربه و نصح لسیده و عفیف متعفف ذو عیال و اما اول ثلثة یدخلون النار فامیر مسلط و ذو ثروة من مال

لا بود ی حق الله فی مآله و فقیر مخمور عطار با بزید از خانه می آمد بگاه
او فتاد انجا سگی با او براه شیخ خالی جایه را در هم گرفت
آنکه سگ را آبخت نامحرم گرفت سگ زبان حال بگشاد از زمان
گفت اگر خشمگم مکن از من گمان و رترم هفتاب و پاک خاک او
صلح انداز دمیان ما مقیم کار تو سهلست با من زان مجاک
کار تو با دست کاری خوفناک کو بخود دامن زنی نیک ذره ناپاک
بس نرصد در ریا کنی غسل نماز زان جنابت هم نکردی هیچ پاک
پاک میکردی زمن از آب و خاک این نکو تو دامن زن دار ی نگاه
جهد کن کز خویشتن داری نگاه شیخ گفتش طاهری داری بلید
هست آن در باطن من ناپدید عزم کن تا هر دو یک منزل کنیم
بو کزا نجا پاکی حاصل کنیم کرد وجا ابجنس بر هم میشود
چون بد و قله رسد محرم شود هم هو کن ای بظاهر با طنم
تا شود از پاکی دل ایمنم سگ بو گفت ای امام راهبر
من نشایم هم هو را دید کدز زانکه من در دجهانم این زمان
وانکه هستی تو مقبول جهان هر کرا بینم مرا کو بی رسد
با لکد یا سنگ یا جوبی رسد هر که را بینی تو کرد د خاک تو
شکر کو بیدن را عتقاد پاک تو ان پی فردای خود نازاده ام
استخوانی خوشتر ا نهاده ام نابود کندم مکر و فات را
سر نمیکرد جنین سودات را شیخ کین بشنود از دل آه کرد
رو و خود در حال سوی راه کرد گفت چون می نشایم زابلهی
تا کنم یا یک سگ او هم هی هم هی لایزال و لم یزل
چون تو انکر کرد با جد ین خلل تا که می یابد من و مایی ترا
روی بنمود امینی خایی ترا چون زما و من برون آیی تمام

هر دو عالم کل تو باشی والسلام سید علی همدانی قدس سره گوید
که از افات ها بد صفت کبر یکی است که از اشاخ قوت نشانی بود
نفخه شیطانی دخانی مظلم متصاعد میگردد و از استیلاء آن دخان حبث دل
پوشیده میشود و عین بصیرت از مطالعه مجموع ابواب ایمان که آن مفاتیح
جنانست محجوب می ماند و بسبب عدم ادراک ایمان جان بروی مسدود
میگردد و انکه رسول صلی الله علیه و آله وسلم فرموده لا یدخل الجنة من
کان فی قلبه مثقال ذرة من الکبر ترا یعنی است و جون کبر مادة قوت
غضبی است و قوت غضبی نار است و جهنم مدینت و خاصیت نار است
که از تولد حرکت ذره از ان جهانی مشتعل کرد لاجرم یک ذره کبر موجب
اشتعال نار جهنم شد که اعظم عوالم نیرانست که ان الذین یستکبرون
عن عبادتی سیدخلون جهنم داخرین سعدی جوخواهی که در قدر والا رسی
زشیب تواضع به بالا رسی ک دران حضرت انان کرفشد صدف
کهر خود را فروتر نهاد بند قدر جو سایه امد بهول و نهیب
فتاد از بلندی بسر در نشیب ه جو شبنم بیفتاد مسکین و خرد
بمهر اسمانش بعیوق برد وروی عن رسول الله صلی الله علیه و آله
وسلم انه قال قال الله تعالی لموسی اتدری لم کلمتک بین الخلایق قال یا رب
لا ادری لم تمزع فی التراب بین یدی تواضعا فاردت ان ارفعک بین الناس
وعن ابن عباس رض عن النبی ص قال ان بنی آدم لا فی راسه سلسلة
سلسلة فی السماء السابعة وسلسلة فی الارض السابعة فاذا تواضع
رفعه الله بالسلسلة الی السماء السابعة واذا تکبر وصغره الله بالسلسلة
الی الارض السابعة قال بعض الاسلام کل من رای نفسه خیرا من احد من
خلق الله فهو متکبر وینبغی ان یعلم ان الخیر من هو خیر عند الله والدار
الاخرة وذلک غیب وهو موقوف علی الخاتمة واعتمادک فی نفسک

انك خير من غيرك جهل محض بل ينبغي ان لا تنظر الى احد الا وترى انه خير منك
وان الفضل له علي شك فان رايت كبيرا قلت هذا لم يعص الله وانا عصيته
فلا اشك انه خير مني وان رايت كبيرا قلت هذا عبد الله تعالى قبلي وان كان
عالما قلت هذا قد اعطي ما لم اعط وبلغ ما لم ابلغ وعلم ما جهلت فكيف لا اكون
مثله وان كان جاهلا قلت هذا عصى الله جهلا وانا عصيته بعلم فتحجر الله تعالى
علي اوكد واما ادري بم يختم لي وبم يختم له وان رايت كافرا قلت لا ادري عسى ان
يسلم ويختم له بخير وينيل باساءته كما نيل الشعر من العجين واما انا فعسى
ان يضلني الله فاكفر ويختم لي بشر الاعمال فيكون هو غدا من المقربين وانا من المعذبين

سعدي كه يكي حلقه كهبه دارد بدست ۞ در خرابائي افتاده مست

كو اورا بخواند كه نكذارد ش	وراين را بر اند كه باز آردش
نه سنظهر است ان باعمال خويش	نه اين را در توبه بسته ست پيش
شنيدم كه در دشت صنعا جنيد	سكي ديد بر كنده دندان سپيد
زبيرون سر پنجه بيش كبر	فرو مانده عاجز خرد وباه پير
پس ازكاوكوي كرفتن بقهر	كلد خورده ازكوشمندان شهر
چو مسكين وبيطاقتش ديد ورنج	ندبود اندك مايه زادخويش
شنيدم كه سيكفت وخون ميكريست	كه داند كه بهتر زما هردو كيست
بظاهر من امروز زاهدترم	وكر باطنه را بنده عاصيترم
كرم بين وامان نزلفم در ربائي	بسر بر نهم تاج عفو خدائي
وكر صورت بعرفت در سترم	عاندبه بسيار ازو كمترم
كه سك باهر زشت نالي چو مرد	مرا ورا بدوزخ بخواهند برد
ره انيست سعدي كه من زان راه	بعزت نكردند در خرد فكاه
اكان بر ملائك شرف ساشتند	كه خورا بسلوسك برسنداشتند

قال السري ما التفت كظي ما ادري على احد فضلا قيل ولا على المحسنين قال ولا

عصایی از دسکی را بر سر راه
جو زخمش سخت بر دست سلک افتاد

سلک امد در خروش و در تک افتاد
به پیش بو سعید امد خروشان

بخاک افتاد دل از کینه جوشان
جو دست خود بدو نمود برخاست

ازان صوفی غافل داد خواست
بصوفی گفت شیخ ای بی صفا مرد

کسی با بی زبانی این جفا کرد
شکستی دست او تا بت افتاد

جنین عاجز شد و بر دست افتاد
زبان بکشاد صوفی گفتای پیر

نبود از من که از سلک بود تقصیر
جو کرد او جامهٔ من پی نیازی

عصایی خورد از من بی بهازی
کجا سلک میگرفت ارام انجا

فغان میکرد و میزد گام انجا
بسلک گفت انگاه شیخ یگانه

که تو از بهر جو کردی شادمانه
بجان من میکشم این را غرامت

بکن حلم و سنگین باش قیامت
و گر خواهی که من بدهم جوابش

کم از بهر تو اینجا عقابش ۵
نخواهم من که خشم آلود گردی

ولی خواهم که تو خشنود گردی ۵
سلک انگه گفت کای شیخ یگانه

جو دیدم جامهٔ او صوفیانه
شدم ایمن کزو نبود گزندم

جو دانستم که سوزد بند بندم
اگر بودی مبادا در چنین راه

مرا زو لختی ازی بودی انگاه
جو دیدم جامهٔ اهل سلامت

شدم ایمن بدانستم قیامت
عقوبت کردنی او را اکنون کن

وزو این جامهٔ صوفی برون کن
که تا از شر او ایمن توان بود

که از زندان ندیدم ایزدیان بود
بگیش دو خرقه اهل سلامت

نماند است این عقوبت تا قیامت
خوشک زاد دره او این مقام است

فرود اخشت نرسد خرامت
اگر تو خویش از سلک به خداوند

یقین دان کز کمان این تیر

الربيه القصوى وان لم يردها ثم انشا يقول وحقك لا نظرتالى
سواكا
بعين مودة حتى اراكا اراك معذبى بفنون لحظ وبالجد الموردمن جفاكا
ثم قال يا فاطمة الاول ظاهر والثانى اشكال سمعت بعض الفقرا يقول
لما تزوب وفات احمد بن نصر رحمه الله قال له واحد قل اشهد ان لا آله
الا الله فنظر اليه وقال لا اترك الحرم قال بالفارسية وجو مكن
مكن وقال بعضهم رايت فقيرا يجود بنفسه غريبا والذباب على وجهه
فجلست اذب عن وجهه ففتح عينيه فقال من هذا انا منذ كذا سنة
فى كل وقت يصيح الى فلم يتفق الى الآن جئت انت فوقع نفسك
فيه مرعاك الله وقال ابو عمران الاصطخرى رايت ابا تراب
فى البادية قاعدا يبكى لا عيشكر شئ سمعت ابا حاتم السجستانى يقول
يقول سمعت ابا نصر السراج يقول كان سبب وفات ابى الحسين النورى
انه سمع هذا البيت شعر لا زلت انزل من ودادك منزلا
يتغير الانسان عند نزوله فتواجد النورى وهام فى الصحرا فوقع
فى اجمة قصب قد قطعت وبقى اصوله مثل السيوف فكان يمشى
عليها ويعيد البيت الى الغدوة والدم يسيل من رجليه ثم وقع مثل
السكران فورمت قدماه ومات وحكى انه قيل له عند النزع قل
لا آله الا الله فقال ليس الىّ اعود وقيل مرض ابراهيم الخواص فى
المسجد الجامع بالرى وكانت به علة الاسهال فكان اذا قام مجلسا
يدخل الماء يتوضا فدخل الماء فرجت دوحرسمعت منصور المغربى
يقول دخل على يوسف بن الحسين عايدا له بعد ما اتى عليه ايام
لم يعده ولم يشهده فلما راه قال للخواص اشهر شئ هاجم قطعه
كبد سنوى قال الاستاد الامام لعل الاستاد عبد الرحمن اراد ان يشفى
قلبا يرق لفقير وكبد اسنوى ويحترق لغريب كالشيخ ليوسف

بن الحسين حيث لم يعهده وقيل كان سبب موت ابن عطا انه
ادخل على الوزير فكلمه الوزير بكلام غليظ فقال ابن عطا اهذا جزاء من
فامر بضربه على راسه فمات فيه سمعت محمد بن احمد الصوفي
يقول سمعت عبد الله بن علي التميمي يقول لما عذا بي الدقاق بالنداء
فقال الهي كم تبقيني هاهنا فما بلغ الاولى حتى مات وحكى عن ابي علي
الرودباري انه قال رايت في البادية حدثا فلما راني قال اما يكفيه
ان شغفني حبه حتى علمني ثم باشره بجود بروحه فقلت له قل لا اله الا الله
فانشا يقول شعر ايا من لبيك منه وان عذبني يد
وياس نال من قلبي منالا ما اريد وقيل للجنيد قل لا اله الا الله فقال
ما انسيته فاذكره سمعت محمد بن احمد الصوفي يقول سمعت عبد الله
بن علي التميمي يقول سال جعفر بن نصير عن بكران الدينوري وكان
يخدم السبلي ما الذي رايت منه فقال قال لي على درهم مظلمة تصدقت
عن صاحبه بالوف فما على قلبي شغل اعظم منه ثم قال وصيني للصلوة
ففعلت فغشيت تحيل لحيته وقد اسكل على لسانه فقبض على يديه و
ادخلها في لحيته ثم مات فبكى جعفر وقال ما تقولون في رجل لم يعص في
آخر عمره ادب من اداب الشريعة سمعت عبد الله بن يوسف الاصبهاني
يقول سمعت ابا الحسين الطرسوسي يقول سمعت علي بن الدينوري
يقول سمعت المرتعش الكبير يقول كنت بمكة فوقع لي ابن عاصم فخرجت
اريد المدينة فلما وصلت الى بئر ميمون اذا انا بشاب ممطرح فمددت
اليه وهو ينزع فقلت له قل لا اله الا الله فتح عينيه وانشا يقول
انا شعر ان مت فالهوى حشو قلبي وبداء الهوى عيوب الكرام
ثم مات فاغتسلته وكفنته وصليت عليه فلما فرغت من دفنه رايت
ما بي من ارادة السفر فرجعت الى مكة وقيل لبعضهم بحق الموت

على صح
الليل

فقال العدوم على من دعي بغيره خير من البقاء مع الايمان شره وحكي
عن الجنيد انه قال كنت عند السري فجاء ان الكوني وهو مجنون فنظر
الى السماء فقال بعد ثم نظرت الى الارض فقال بعد يعني انه اقرب اليك
من ان تنظر الى السماء والارض بل هو وراء المكان وسمعت ابا جابر
السجستاني يقول سمعت ابا نصر السراج يقول سمعت بعض اصحابنا يقول
قال ابو يزيد عند الموت ما ذكرتك الا عن غفلة ولا قصدتني الا على فترة
وسمعت ابا حاتم يقول سمعت ابا نصر السراج يقول سمعت ابا علي
الرودباري يقول دخلت مصر فرايت الناس مجتمعين فقالوا كنا في
جنازة فتى سمع قائلا يقول كبرت همم عين طمعت في ان تراكا فشهق
شهقة ومات وقيل دخل جماعة على عشار الدستوري في مرضه فقالوا
يا فضل الله بك وصنع فقال منذ ثلثين سنة اعرض على الجنة بما فيها
فما اعرتها طرفي وقالوا له عند النزع كيف تجدك فقال منذ ثلثين
سنة قلبي سمعت محمد بن احمد الصوفي يقول سمعت عبد الله بن علي الهيتي
يقول قال الوجيهي كان سبب موت ابي بنان رحمه الله انه ورد على قلبه
سبي صمام على وجهه فلهفوه في وسط مشاهد بني اسرائيل في الرمل ففتح عينه
فقال ارحم فهذا مربع الاحباب وخرجت روحه وقال ابو يعقوب النهرجوري
كنت بمكة فجاءني فصر معه دينار وقال اذا كان غدا الموت واصل نصف
هذا قبرا والنصف لجهازي فقلت في نفسي دخل البستان فانه اصابه
فاقة الجوع فلما كان بالغد جاء ودخل الطواف ثم مضى واسند على الارض
فقلت هو ذا يموت فذهبت اليه فحركته فاذا هو ميت فدفنته كما
كما امره وحكي ابو علي الرودباري قال قدم علينا فقير ومات فدفنته
وكشفت عن وجهه لاصفر في الثراب ليرحم الله عبدا فتح عينيه وقال
يا ابا علي ان لله بين عباده من اذا قلت يا سيدي احيي فعل

فقال لي انا حي وكل محب لله حي لا نضر بك عدا عاهي بارد وبارد وعكس
عن علي بن سهل الاصفهاني انه قال ترون الي اموت كما يموت الناس
مرض وعيادة انما ادعي فقال لي يا علي فاجبت فكان عشي يوما فقا
ومات سمعت محمد بن عبد الله الصوفي يقول سمعنا ابا عبد الله بن خفيف
يقول سمعنا ابا الحسن المزين قال لما مرض ابو يعقوب النهرجوري مرضه وفا
قلت له وهو في النزع قل لا اله الا الله فتبسم الي وقال وعزة من لا يدري
الموت ما بيني وبين الاجابة الغرة وانطفئ من ساعته فكان المزين
ياخذ لحيته ويقول جمام سلي يلقن اولياء الله الشهادة واخجلناه منه
وكان يبكي اذا ذكر هذه الحكاية وقال ابو الحسين المالكي كنت اصحب
خير النساج سنين كثيرة فقال لي قبل موته بثمانية ايام يوم الخميس وقت
المغرب واد فني يوم الجمعة قبل الصلوة وستستريح هذا فانس قال ابو
الحسين فانسيته الى يوم الجمعة فلقيني من خبر في عموته فخرجت الاخبار به
فوجدت الناس راجعين يقولون بدفن بعد الصلوة فلما انصرف وحضرت
فوجدت الجنازة قد اخرجت قبل الصلوة كما قال فسالت من حضر وبن
فاته فقال عشي عليه ثم افاق ثم التفت الى ناحية البيت وقال قف
عافاك الله انما انت عبد مامور وانا عبد مامور والذي امرت به يعني
فدعا بماء وجدد وضوءه وصلى ثم عدد وغمض عينه وقرئ في المنام بعد
موته وقيل له كيف حالك فقال لا تسل لكني تخلصت من دنياكم
الوضعة وذكر مصنف الكتاب بهجة الاسرار انه لما مات سهل بن عبد الله
انكب الناس على جنازته وكان في البلد يهودي شيخ على السبعين
فتبع الصفة فخرج لينظر ما كان فلما نظر الى الجنازة صاح وقال يا قوم
ما ارى فقالوا له الا انس يرى فقال اري اقواما ينزلون من السماء
يصلون بالجنازة ثم انه شهد واسلم وحسن اسلامه سمعت الشيخ ابا

عبد الرحمن السلمي يقول سمعت منصور بن عبد الله يقول سمعت الجعفر
بن قيس بمصر يقول سمعت ابا سعيد يقول كنت بمكة فخرجت يوما
بباب بني شيبة فرايته شابا حسن الوجه مبتسما فنظرت في وجهه فتبسم في
وجهي وقال لي يا ابا سعيد فعلمت ان الاحياء فان ماتوا وانما ينقلون
من دار الى دار وسمعته يقول يا ابا سعيد يقول بلغني انه قيل لذي النون
المصري عند النزع اوصنا فقال لا تشغلوني فاني استحيي من محاسن
لطفه وسمعته يقول سمعت عبد الله بن محمد الرازي يقول سئل
ابو حفص الحداد في حال وفاته ما الذي يغيظك فقال لست اقدر على القول
ثم راى من نفسه قوة فقلت له قل حتى احكي عنك فقال الانكساد
بكل القلب على النقصين شعر هران حيزي كه كردي نيك وبد تو
همه اماده بيني كرد خود تو ✣ اكر بد كرده زين حجابي
وكر نيكي بايزه كان هم ركابي بنيكي وبدي در كار خويشي
همه آيينه كردار خويشي قال المحقق القونوي في كتاب النفحات
نفحة كلية شريفة النفس يخرج من باطن القلب مصنعا بصورة
ما كان القلب مغمورا به وغالبا عليه فان لم يصحبه خاطر محكم تابع بحكم
الخاطر المتقدم قبله ان كان الخاطر مما شانه ان يعتد بحكم نفسين فصاعدا
وان كان الخاطر مما شانه ان لا يدوم لحكم نفس كما هو ذوق الكمل
بل يقضي حكما شاذا بانفسين فصاعدا والاخرج اعني النفس مصنعا
بصورة علم المتنفس وشهوده او اعتقاده او الحال الغالب عليه
اذ ذاك وليست صورة ذلك العمل العامل ومطمح همته ساعتئذ
في اول توجهه وشروعه في ذلك العمل والانفاس مادة حقيقة صورة
الاعمال والمتنفس في تلك الصورة بنية العامل وحضوره بعلم وشهود او
عدم واعتقاد وشهوة ويتعلق بهذا الباب حسن الانشاء من العامل او

حسنة وصحة بصورة لما استصحبه في باطنه حال تنبيه وعلمه وعدمها
وتيداخل هذه الامور وتمتزج وتتفاوت تفاوتا فاحشا جدا وتما
يمكن ان يكون عليه معمورا بالحق وسموى بخليفة الذاتي الاكمل المشار اليه
بقوله ما وسعني ارضي ولا سمائي وسعني قلب عبدي المؤمن التقي
النقي والنقي هنا الاحتراز من ان يحتار بالقلب شيء غير الحق او
يعي فيه منع لكون اصله والنقا كمال الطهارة المتعلق بالسوى فانه
من كان كذلك فان انفاسه يخرج بصورة ما انطوى عليه القلب فان
كملت معرفته من هذا شانه بالقلب والقالب تحقق ان ظاهره محلى و
مسوى الباطنة وهو بقلبه وقالبه كمراة مصقولة مسدية وجه كلها
لها حكما الظهور والبطون والجلاء والحجاب ولا عين لها في الظاهر والاعمال
الظاهرة والباطنة والمقاصد والانفاس حائشة المتعينة ممن شانه
ما ذكر بصدده ولنشرع في المرتبة التي تعين منها التجلي المذكور وانسب
اليها الصورة التي حدث عليها صورة الكامل ودون هذا مقام من سمع
بالحق وبصره ويسوي بهما ويعمل بهما ساء ودون ذلك من كان الحق
سمعه وبصره وقلبه ودون ذلك من استصحب الحق لان يكون الله له
فانا وهم يعنيهم الله بايديكم ودون ذلك مراتب كثيرة ولنعد
الاولى المذكور مقام اصلا ومن اصل هذا المقام ان يعلم ان الموجودات
كلها على اختلاف صورها صور اعمال في مراتب المعاملة باوامر خليفة
هي في الحقيقة احكام ارادته الواحدة الاصلية المتعلقة باوجاد الانسان
الكامل المراد لعينه وما سواه انما هو مراد بالتبع بالمشاهدة ظاهر
بالارادات المتعددة التي قلنا انها احكام الارادة الاصلية وعدد
مراتب الانسان الاجمالية على عدد مراتب الموجودات تعالت وتفاوت
في الشرف والكمال لبعض ما نبهنا عليه لتفاوت مراتب الموجودات فانه

تذکر یکلیه ۹ هست دنیا بر مثال کشتزار هم شب وهم روز باید کرد کار
زانکه عرف دولت دین سر بسر حمله از دنیا توان برد ای پسر
هرچه زانجا می بری آن زان تست نیک و بد درد تو و درمان تست
تو شه زانجا بین که آدم کوهری کان خوری انجا کن انجا می بری
زیرا که تمام کمالات و معارف روحند از سمع و بصر و غیر ذلک
بواسطه اتحاد ان معانی با روح وحدانی الصورة اند و مجمل لبسائط
الروح و وحدتها کما فی المبدا، لانه خلق الله علی صورته و در تحصیل
معارف نفضیله محتاجیت که از الواح قوی بدنی اکتساب نماید
عطار زشت راهی بدل برده ند ناگاه زدل راهی بجان انگه بدید
چه در قوای حسه صورت بصر است و همچنین کلام و سایر
صفات غیر متناهیه در کتاب مرصاد العباد است که روح تا
در اماکن روحانی بود هنوز بجسم انسانی تعلق نا گرفته همچنان
طفلی بود در رحم مادر که انجا غذا مناسبان مکان باید و او را
علی شناختی باید لایق ان مکان و لیکن از غذاهای شوع
معلوم و معارف مختلف که بعد از ولادت توان یافت محروم
و همچنین روح را در عالم ارواح از حضرت عزت غذائی
کرده اند لیکه میسود مناسب حوصله روح در ان مقام
و کلیات علوم و معارف اطلاع روحانی داشت و لیکن از جزئیات
کونیات بیت علم دقیق مطمئن و بسیطی محروم بود و از معارف
علوم جزئیات که بالمشاهدات که بواسطه الات و حواس انسانی در
قوای بشری و صفات نفسانی حاصل توان کرد معزول بود
اگر جان مردی در تن نماند نقاضیل جهانرا کی بداند
اگر باطل نمیرد تا نمیرد حقیقت کی شود کشف کما الحق

جوابا زچشمه سوی کل سفر کرد ببستان آمد و در کل مقر کرد
در انجا مدتی با کل قرین شد همو زاو غنچه بد کش همنشین شد
چو صافا از کل برون آمد دراخر بوصفی غیر او کشف ظاهر
صور را روح خواص معنوی شد دماغ از وی معطر دل قوی شد
دهد بویی که در اول نبودش پس است اندر سفر این مایه سودش

قال الشیخ من لم یعرف نفسه ما دامت فی جسده فلا سبیل له
الی معرفتها بعد مفارقته جو در دنیا بمردن اوفتادی
یقین میدان که در عقبی بزادی جو اینجا مردی ایجا زاده ایدوست
سخن را باز کردم پیش تو پوست کسی کاینجا زماده در کور زاده
دو چشم او بدنیا کی گشاید کسی کو کور عقبی داشت جانا
چو کور اینجهانت آن جهانا از اینجا بود باید چشم روشن
و گر چشمی بود چون چشم سوزن اگر با خود بری یک ذره نوری
بود دان نور خورشید حضوری اگر یک ذره نورت کشف همراه
بقدر ان شوی زاسرار آگاه بیابی در ابد انرا تو
شود دانا و بالغ کودک تو قال علیه السلام فی بعض الخطب اعلم
انه لا شیء انفس من الحیوة ولا شفاء اعظم من انفاقها فی غیر حینها
الا بد هر کیفس که میرود از عمر کو هرگز کانرا خراج ملک ابد و عالم لم یزل
سکدار کین خزانه دهی را بکان باید و انکه روی بخاک نهی دست در کفن
قیل المحسوسات اساس کل عطیة صوریة ومعنویة اما الصوریة فظاهرة
واما المعنویة فلانه لولا احساس النفس اولا بالحواس ما استعدت
الی اسماء الصفات ولا احتظت بالعطایا المعنویة من عوارف
المعارف والعلوم کما لا یشتهی السامع والمطالع الی معانی الکلمات
المسموعة والمکتوبة الا بعد معرفة وضع اللغة بالسماع وتعلم حروف

الحجاء بالمشاهدة شعر ذات جانز امعنی بسیار هست
لیك تا نقد نو گردد کار هست ، هر معانی کان نزاد رجان بود
تا نریزد بتن نتوان بود ، دولت دین کر میسر گردد
نقد جان باش برابر گردد ، ان معانی قرانی که در روح محمدی
صلی الله علیه وآله بود بعدت بیست وسه سال فرقانی شد بعد
ازان که در مدت جهل سال تصبح یافته بود از انجا توطن توان
کرد که جوا انزال وحی بر انحضرت در سال جهل بود وجوابیك دفعه
نازل نشد عن ابی الحواری قال سمعت ابا الفرج یقول قال علی ابن
ابی طالب علیه السلام ما سیر لی لو مت طفلا وادخلت الجنة ولم اکبر
فاعرف ربی وقال فی الباب السادس والاربعین وثلثمائة القوی
الحسیة من الانسان اتم القوی لان لها الاسم الوهاب لانها ای التی
یهب القوی الروحانیة ما یتصرف فیه وما تکون به حیوتها العلمیة
من قوة خیال وفکر وحفظ وتصویر ووهم وعقل وکل ذلك من مواد
هذه القوی الحسیة ولهذا قال الله تع فی الذی احبه من عباده کنت
سمعه الذی یسمع به وبصره الذی یبصر به وذکر الصورة المحسوسة وما
ذکر من القوی الروحانیة شیئا ولا انزل نفسه منزلتها لان منزلتها
الافتقار الی الحواس والحق لا ینزل منزلة من یفتقر الی غیره والحواس
مفتقرة الی الله لا الی غیره فتنزل لمن هو مفتقر الیه لم یشرک به احدا
فاعطاها الغنی فهو یوجد بها وعنها ولا یأخذ هی من سایر القوی
الا من الله فاعرف شرف الحس وقدره وانزعن انفسك وهذا الامکان
النشاة الاخرة الا بوجود الحس او المحسوس لانها لا تکمل الا بالحی
القوی الحسیة ثم اختلفوا علی الحشر فاردنا هذه النشاة عن الله
الاماته سبحانه کیف وصف نفسه بکونه سمیعا بصیرا متکلما حیا

عالما قادرا مريدا وهذه كلها صفات لها اثر في المحسوس وبحس الانسان
من نفسه وقيام هذه القوى به ولم يصف سبحانه نفسه بانه عاقل ولا
مفكر ولا متخيل وما ابقى له من القوى الروحانية الا ما للحس شاركه
فيه وهو الحافظ والمصور فان الحس له اثر في الحفظ والتصوير
فلولا الاشتراك ما وصف الحق بهما نفسه فهما نان صفتان
روحانيه وحسيه فنبهنا لما نبهنا الله عليه فاعلمك ان الشرف كله
الحس وانك جهلت امرك وقدرك فلو علمت نفسك علمت ربك
كما ان ربك علمك وعلم العالم بعلمه بنفسه وانت صورته فلابد
ان يشاركه في هذا العلم فتعلم من علمك بنفسك وهذه نكتة
ظهرت من رسول الله صلى الله عليه وآله قال من عرف نفسه فقد
عرف ربه اذ كان الامر في علم الحق بالعالم لو علمه بنفسه وهذا نظير قوله
تعالى سنريهم اياتنا في الآفاق وفي انفسهم فهو انسان واحد وتبين
حتى يتبين لهم الرائي انه الحق الرائي فيما راه انه الحق لا غيره فانظر
رعاك الطف رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم بامته وما احسن
ما علمهم وما طرقهم فنعم المدرس والمطرق حملنا الله ممن يسعى على حد حسن
حتى التقى بدر جنة امين شعر در غلامي تو جان آزاد شد
وز اديهاي تو عقل استاد شد ودر حديث صحيح وارد شده العلم
علمان علم الابدان وعلم الاديان شقدم علم الاديان بر الوان مويد
اينمعني است وهمچنين در حديث مذكور است كه انا الله وانا الرحمن
شققت لها اسما من اسمي فمن وصلها وصلته ومن قطعها قطعته قال
صدر المحققين في شرح الرحم اسم لحقيقة لطيفة وهي حقيقة جامعة
بين الحرارة والبرودة واليبوسة والرطوبة يعني انها عين كل واحد
من الاربعة من غير مضادة وليس كل واحد من الاربعة من كل وجه

عينها بل من بعض الوجوه وصلها بمعرفة مكانها وتفخيم قدرها اذ لولا
المزاج المتحصل منها وكانها لم يظهر تعين الروح الانساني ولا امكنه
الجمع بين العلم بالكليات والجزئيات الذي به توسل الى التحقيق بالمرتبة
البرزخية المحيطة باحكام الوجوب والامكان والظهور بصورة
الحضرت والعالم تماما واما قطعها فبازدرائها وبخسها فان من بخس
حقها فقد بخس حق الله تعالى وجهل ما اودع فيها من خواص الاسماء
ومن جهلها ازدرائها مذعنة متاخري الحكماء لها ووصفها بالكدورة
والظلمة وطلب الخلاص من احكامها والانسلاخ من صفاتها فلو علموا
ان كل كمال يحصل للانسان بعد مفارقة النشاة الطبيعية فهو من شائج
مصاحبة الروح للمزاج الطبيعي وثمراته وان الانسان بعد المفارقة
انما ينتقل من الصور الطبيعية الى العوالم التي هي مظاهر لطائفها
وفي تلك العوالم يتاتى لعموم السعداء دون الخواص الموعود بها
في الشريعة والمخبر عنها انها اعظم نعم الله على اهل الجنة فحقق يتوقف
مشاهدة ايجي عليها كيف يجوز ان تزدري واما الذي حمل الخواص من
اهل الله كالكمل ومن يدانيهم فانهم فازوا بالشهود الحق ومعرفته
المحققة هنا فانه انما يتراءى لهم ذلك بعون هذه النشاة الطبيعية
حتى العجل الذي لا بد الذي لا حجاب بعده ولا مستقر للكمل دونه
فانها بانتفاء الكمل من لم يحصل له ذلك في هذه النشاة الطبيعية لم
يحصل بعد المفارقة والى الاشارة بقوله عليه الصلوة والسلم اذا
مات ابن ادم انقطع عمله الحديث اكرسا بلى كونه حين تعين روحه
ظهور كمالاته وتوقفت بر تحصيل مزاج طبيعي بين متقدم بابدان
بر روح وجهة تقدم على ابدان در حديث بر علم او بان ابيت
وحالا نكه بصحة رسيده از رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم

انه قال خلق الله الارواح قبل الاجساد بالفي عام وتصريح كرده
شيخ در كتب خود سيما در باب نكاحات كه وجود ارواح مقدم
بر تعين عالم مثال كه متقدمست بر وجود اجسام بسيطه جوابي
ايدان مركبه فما التوفيق بين القولين جواب كويم تقدم وسبق
وجود ارواح عالميه كليه راست اما توقف بر بدن ارواح جزئيه
راست موافقا لما ثبت في الحكمة وجود ارواح عالميه سماويه بعقول
عرابيه واسطه است در تعين نفوس كليه واو واسطه است در
تعين نفوس جزئيه حسب تعين الاهوية الطبيعية تعين فرمود حكم
ازهر تقدمي بالف شيئا على قوة التفاوت بين المراتب والله اعلم
قال في الفتوحات المكية السوال العشرون وما ثم ما اقتضه الجواب
قال الله تعالى والارض جميعا قبضته والارواح تابعة للاجسام ليست
الاجسام تابعة للارواح فاذا قبض على الاجسام فقد قبض على الارواح
فانها هيا كلها فاخبر ان الكل في قبضته وكل جسم ارضي بدا منك ليرجع
وما ثم الا جسم وروح عين ان الاجسام على قسمين عنصرية ونورية وهي
ايضا طبيعته فربط الله وجود الارواح بوجود الاجسام وبقاء
الاجسام ببقاء الارواح وقبض عليها ليستخرج ما فيها ليعود بذلك
عليها فانه منها بعيدها ومنها يخرج ما فيها منها خلقنا كم وفيها
نعيدكم ومنها نخرجكم تارة اخرى وقال في الباب التاسع و
الستين في معرفة اسرار الصلوة اعلم ان جميع الاعضاء تتبع القلب
في كل شيء دنيا واخرة قال صلى الله عليه واله وسلم ان في الجسد
مضغة اذا صلحت صلح سايرالجسد واذا فسدت فسد سايرالجسد
الا وهي القلب فان اراد الشرع بالقلب هنا المضغة التي في الانسان
ولا يريد بالقلب لطيفة وعقله بل قولنا ان ذلك اذا كان

له قلب وهو قوله وما يذكر الا اولوا الالباب فيريد بالصلاح و
الفساد ما يطرء في البدن من الصحة والمرض والموت فان القلب الذي هو
المضغة التي محل الروح الحيواني ومنه تنتشر الروح الحساس الحيواني
في جميع الجسد وهو ابخار الخارج من تجويف القلب من حرارة الدم الذي
فيه فاذا كان صالحا صلح الجسد كله فكان صحيحا واذا فسد فسد
الجسد كله فرتب فيه العلل والامراض فهو تنبيه من الشارع على معرفة
ما هو الامر عليه في هذا الجسم الطبيعي الذي هو آلة للطيفة الانسانية
في اظهار ما كلفه الشارع من الطاعات التي تخص الجوارح فاذا
لم يحفظ الانسان في ذلك ولم ينظر الى اصلاح مزاجه وروحه الحيواني
المدبر لطبيعة بدنه اعملت القوى وفسد الخيال والتصور
من الابخرة الفاسدة الخارجة من القلب وضعف المنكوس قل
الحفظ وتعطل العقل لفساد الآلات وبالنقيض في اصلاح
ذلك فاعتبر الشارع الاصل المعتمد اذا فسد هذه الآلات و
المصلح اذا صلح هذه الآلات اذ لا طاقة للانسان على ما كلفه ربه
الا بصلاح هذه الآلات وصحتها من الامور المفسدة لها فلا يكون
ذلك الا من القلب فهذا من جوامع كلمه صلى الله عليه واله فلو اراد بالقلب
القلب العقل ههنا من جمع من الفوائد ما جمع باراده القلب الذي
في الصدر وهذا نص باسم المضغة حتى لا يحمل حاذق ذلك ولا يحمل على
العقل وكذلك قال الله تعالى ولكن تعمى القلوب التي في الصدور
فاذا فسدت عميت عن ادراك ما تبغي فان فساد عين البصيرة انما
هو من فساد البصر وفساد البصر انما هو من فساد محله وفساد
محله انما هو من فساد روح الحيواني الذي هو محله القلب خاتمة
المقال در توضيح وتتميم كلام در بيان نفس ميان روح منفوخ

الهی ونفخ فیه انسانی یعنون وتاسید ربانی اعلم ایدك الله بروح منه
که آدمی را ظاهریست وباطنی وملکی وملکوتی ظاهر آدمی مرکبست از تن
وبدن نفس در اصطلاح قوم عبارتست از بخاری لطیفست که حامل
قوت حیوة وحس وحرکت ارادیست ومنشأ آن دلست وحکیم اورا
روح حیوانی خواند وبدن غلاف آن روحست ومورد اثار وحمل
شاعر وحواس او وآن هردو از عالم ملکست ومرکب از طبایع اربع
اما باطن او روح انسانی که بسیطست واز عالم امراست مجمعا نخه
روح حیوانی مرکبست واز عالم خلق الا له الخلق والامر تبارك الله رب
العالمین عالم امر عبارتست از عالمی است که مقدار وکمیت
وساحت پذیرد برضد عالم خلق کما قالوا الخلق فی الانساح والامر
فی الارواح واسم امر بر عالم ارواح از ان حیثیاست که باشارت
کن ظاهر شده بی واسطه ماده ومدده واگوهر عالم خلق هم بقول کن
موجود شده اما بواسطه مواد واستعداد ایام خلق السموات و
الارض فی ستة ایام وقوله ثم قل الروح من امر ربی یعنی از نفس
کاف ونون خطاب کن برخاسته بدیع فطرت وبیاده وهمتولی جمع
حیات از هوالحی نامتی بی واسطه وقایم بصفت قیومی کشته بی
سببی حادث قال ذا لمتوجات فاذ قلت وما عالم الخلق والامر قلت
یقول الا له الخلق والامر فلنا عالم الامر ما وجد عن الله لا عند سبب
حادث وعالم الخلق ما اوجده الله عند سبب حادث وقال فی موضع
اخر عالم الامر کل موجود لایکون عند سبب کونی سعدیه ولکل موجود
سبب وهو الوجه الخاص الذی لکل موجود عن سبب وعن غیر سبب
ومجمعا نخه حس وحیوة بدن از روح حیوانیست حس وحیوة روح
حیوانی از روح انسانی ربانیست حیاة تن زجان آمد حیوة جان زجان

زهي حكمت زهي قدرت زهي مخبر زهي برهان قال الشيخ ابو محمد روزبهان
قدس روحه العزيز الروح امر رباني قدسي خباني خلق من خيوط امديدة اياه
تعالى في ظلال جلاله وضوء بهائه وعكس صفاته لا يدخل تحت سكرات
الموت وما ذكر الله تعالى ان نفسا تذوق الموت فهي النفس الحيوانية
البشرية المركبة من الطباع وقال في الباب الثاني من الفتوحات الحيوة
الازلية ذاتية للحي لا يصح لها انقضاء الا ترى الارواح لما كانت
حيوتها ذاتية لها لم يصح فيها موت البتة ولما كانت حيوتها ذاتية
لها لم يصح فيها موت البتة ولما كانت الحيوة في الاجسام بالعرض قام
بها الموت والفناء فان حيوة الجسم الظاهرة من اثار حيوة الروح كنور
الشمس الذي في الارض من الشمس فاذا مضت الشمس سعى نورها و
بقيت الارض مظلمة كذلك الروح اذا رحل عن الجسم الى عالمه الذي جاء منه
تبعثر الحيوة المنتشرة منه في الجسم الحي وبقي الجسم في صورة الجماد وفي راي
العين فيقال مات فلان وتقول الحقيقة ترجع الى اصلها منها خلقناكم و
فيها نعيدكم ومنها نخرجكم تارة اخرى كما رجع ايضا الروح الى اصله حتى
يوم البعث والنشور يكون من الروح تجلي للجسم بطريق العشق فيلتئم
اجزاوه ويتركب اعضاوه بحيوة لطيفة جدا تحرك الاعضاء للتاء
الكتيبة من التفات الروح فاذا استوت البنية وقامت النشاة
الترابية تجلى الروح بالرقيقة الاسرافيلية في الصورة المحيطة فسرى الحيوة
في اعضائه فيقوم شخصا سويا كما كان في اول مرة ثم ينفخ فيه اخرى فاذا هم
قيام ينظرون واشرقت الارض بنورربها كما بدأكم تعودون قل
يحييها الذي انشاها اول مرة فاشقى وسعيد وقال في الباب
السادس والاربعين وثلثمائة لما سوى الله جسم العالم وهو الجسم الكل
في جوهر الهباء المعقول مخض فيض الروح الالهي الذي لم يزل منتشرا

غیر معین اذ لو یکن ممن تعینه فحی جسم العالم به کما تضمن جسم العالم
شخصیاته لذلک ضمن روحه ارواح شخصیاته لذلک ضمن روحه
ارواح شخصیاته هو الذی خلقکم من نفس واحدة عطار
ذا الحقیقه هرچه پیدا و نهانست جمله آثار جهان افروز جانست
اصل جان نور مجرد دان و بس یعنی آن نور محمد دان و بس
روح کلی محمدیست علیه الصلوة والسلام والتحیه که در بدن جسم کل نفوخ
شده و تمام اجسام علویه و سفلیه از سموات و ارضین و عرش و
کرسی زنده بان فخر اند عطار الا ای مشک جان بگشای نافه
که هستی نایب دار الخلافه تو ای روح امر ربانی تو داری
سریر ملک روحانی تو داری تو محمود آفتابی کهربایی
کند هر ذره صد آفتابی چو نور آفتاب در عز بیاست
ز ذاتت یکی عرش مجیداست بدانکه سیر انسان در بین نهایت
و مواطن نورانی و ظلمانی اگر چه در واقع سبب کمال اوست و ترفع
شان او بحسب ملل او و اما بالفعل موجب احتجاب روح است بحجب
نورانی و ظلمانی قال صلی الله علیه وآله ان الله سبعین الف حجاب من نور
و ظلمة پس روح قدسی که چندین هزار سال در خلوت خاص و بساط
شرف قربت یافته بود و انس باحق گرفته بود از اعلی علیین قرب وصلت
را طاقت روحانیت یا سفل سافلین طبیعت نیاورد و لقد
خلقنا الانسان فی احسن تقویم که ان فطرت علیه روحیه فیض الله
التی فطر الناس علیها است ثم رددناه اسفل سافلین که از مرتبه
تنزل روحت بحضیض نفس سفلی و طبیعت بشریه بالضروره حجاب
فیزیه مبدل میگردد و محسوسات عالم شهادت محجب میشود از
مشهودات عالم غیب و ده و حالت متناقض در او پیدا می شود

زیرا که مقتضی فطرت اصلیه روحیه الهیه اخلاق و بعوت محموده است
و مقتضی جبلت نفس وطبیعت ملکات وصفات مذمومه مولانا

اهبطوا افکند جانرا در بدن تا بکل پنهان بود در عدن
جان بی کیفی شده محبوس کیف امتابی حبس عقده انیت حیف
زیر و بالا پیش و پس وصف تنت بی جهتها ذات جان در دوستی
پس بزندان اندر افتاد ما کفتشان و نقلشان و نقش شان جمله جان مطلق آمد بی نشان
اقتضای جان جوآید الهدیت هر کرا که نیست او از جان تهیست

بنابرین شائق اقتضاء تن در آدمی در دو حالت نقیض یکدیگر پیدا میشود یکی از اقتضای فطرت اصلیه روحیه و یکی از تقاضای جبلت نفسیه طبیعیه و از تفاوق و اجتماع امرین متناقضین انسان در حالتی متوسط میان روحانیه و نفسانیه میکرده که برزخ است میان روح و نفس یعنی بقلب لتقلبه بین احکام الروح و النفس یا ان نفس ناطقه است که تحقق انسانیه باوست عطار

جان بلندی داشت تن پستی خاک مجتمع شد خاک پست و جان پاک
چون بلندی دوست باهم یار شد آدمی اعجوبهٔ اسرار شد

زیرا که باین اجتماع حالتی که حد فاصل است میان وحدهٔ روحی کثرت نفسی و میان اجمال علوم کلیه روحیه و تفصیل علوم جزئیه نفسیه و میان لوازم و احکام تجرد و تجسم در او پیدا میشود و حاصل این برزخیه که آدمی باو عجوبهٔ اسرار است دل اوست که حکما انرا نفس ناطقه میگویند و حکما بتری انرا لطیفهٔ انسانیه میخوانند و حکمت در تنزل روح از موطن لطافت و صفاء روحی بموطن کثافت و ظلمت طبیعت جسمی تحصیل این مرتبهٔ قلبیه است شعر

ما از هوای کبد علی حصار چرخ در خانهای کل بجان و دل امیدم

بمجانبه در کلام صدر المحققین کذشت کر لولا المزاج المعتدل من
الارکان الاربعة لم یظهر بین الروح الانسانی و لما امکنه العلم
بالکلیات والجزئیات الذی به توسل الی التحقق بالمرتبة العقلیة
المحیطة باحکام الوجوب والامکان والظهور بصورة الحضرة والعالم
تماما وقال رضی الله عنه فی کثیر النسخات فالسیر والسلوک والترقی
بالریاضة والمجاهدة والعلم والعمل المحققان المتاصلین باصول
الشرایع والتعریفات الربانیة بمن یعنایة الله ومشیة اصطناع الهوی
المزاجیة بوصف الروح الحیوانی فی الجمع بین خاصیة البساطة والتجرد
وبین التعرفات المختلفة بالقوی المتعددة فی فنون الافعال والتصرفات
الظاهرة فی بدن الانسان بالقوی والالات والروح الحیوانی کما له
الاول انصباغ بارواصاف النفس الناطقة المجردیة کمالها الاول
تحققها بوصف خازن الفلک الاول المسمی فی الشرایع باسمعیل وعند
اهل النظر بالعقل وکمالها المتوسط ظهورها و تحققها بوصف
النفس الکلیة واکتسابها احکامها علی وجه یوجب لها التعلق منها
الی المرتبة العقلیة والروح الکلی ثم الاتصال بحجاب الحق والاستهلاک
فیه بغلبة حکم الحقیة علی الخلقیة وزوال الخواص الامکانیة والتقیدیة
باحکام الوجوب وبقهر حکم الحق الواحد القهار کل حکم و وصف کان
یضاف الی سواه وهذا القهر یرد علی کل ما یمتاز من ماسوی الله الکلی
الربانی و تلبس بواسطة الاحوال الاحیائیة باحکام الامکان و
التشیدات الکونیة المتحصلة من الشروط والروابط فیستهلک
الجزوی فی کل و تعود الفرع الی اصله مستجمعا خواص ما مر علیه واستقر فیه
مدة و وصل الیه کماء الورد کان اصله ماء هندی فی مراتب التراکیب

والمواد واكتب بسرايته ما صحبه هذا مقارنة التركيب من طعم ورائحة
وخواص اخر ولا يقدح شئ منها في وحدته وبساطته وفي كتاب اصطلاحات
القوم اللطيفة الانسانية هي النفس الناطقة المسماة عندهم بالقلب
وفي الحقيقة تنزل للروح الى درجة فوقه من النفس مناسبة لها
بوجه ومناسبة للروح بوجه ويسمى الوجه الاول الصدر والثاني
الفواد حون قلب نسبتي بصاحب وجهين است دوسوي بروح دارد
دارد وازاو استفاضه ميكند ودوسوي بروح حيواني دارد جهة افاضه
حيات وشعور وجميع حواس خمس ظاهر وباطن وساير كمالات
بدني اوست مولانا اي روح جسم از جان روزافزون ميشود
چون دود جان جسم بين چون ميشود حد جسمت ميكند وكر خود ميشود
جان تو تا آسمان چوگان كنيت تا به بغداد و سمرقندي همام
روح را انديشه تصوير نيم كام دو درم سنگ است پيه چشمتان
نور روح حس تا عنان اسمان نور اين جسم مي بيند بچشم
جسم و اين نور چيود جز خراب جان نه پذيرد و سبلت تن فارغ
ليك تن بيجان بود مردار و پست باز نامد روح حيوانيت اين
پيشتر دو روح انساني ببين يكي از انسان هم و از فالذ قتل
تالب دريا جان جبرئيل بعد از انست جان احد لب كرد
جبرئيل از بيم تو واپس خزد كو بدا رام بقدر يك كمان
من بسوي تو نسوزم در زمان در عرايس است في تفسير قوله
منها خلقناكم وفيها نعيدكم ومنها نخرجكم تارة اخرى كه اشارت
در ان باجسام وهياكل است از براي انكه ارواح از عالم ملكوت
واكونه انكه مستور داشتي حق تعالى از انبيا ورقوالب نوا بيه
هرانيه بر شدي اكوان وحدتان از روحي واحد و محو و اشد

جمیع ان از نور اند و بدیہی کہ خدای تم ریخته است از اکسیر ارض
از برای ارواح سنابك اشباح از برای معادن افراح و تربیت میکند
این اشباح بنظام تجلیات جمالیه وجلالیه بقوله تعالی واشرقت
الارض بنور ربها بین چون تمام شد تربیت ان اشباح از نور فعل
حق تعالی باز میکردد هیاکل وارواح بر نعوت روحانیه وصفات
نمیتوانند کرد ارض حمل اورا و موضع او عالم غیب است نعم الرأی
یا عاقل هو معادن نور الفعل ومصدر خاصیة القبضة الجبروتیة
ما اشرف هذه الطینة حیث تحرکت بقبضة الازل والابد کان مقدرا
معادن تلك الصفات ورجوعنا من الصفات الا عالم الذات الا
ترى کیف قال سبحانه فی اصل خلقتنا وخلقت سدی ونفخت فیه
من روحی فصدرنا من الصفة لرؤیة الذات وصدرنا من الذات للعلم
بالصفات انظر کیف قال بحبیبه علیه الصلوة والسلم ان الذی
فرض علیك القرآن لرادك الی معاد اما بعد چون مرکب شد روح
حیوانی از ارکان اربعه عالم سفلی عناصر اوسیع سفلی است وکثیف
وبعد از حق تعالی ورغبت وحرص در دنیا وشات وشهوت و
غضب وغیر ذلك کہ از لوازم ونتایج ارکان عالم طبیعت است جمله
سایر حیوانات **فصل** در بیان عارضهٔ محمومیت
کی توانی شد بوحدة منصف کرمیت دمشم وشهوت میکشد
خشکیت در کبر وبخل میکشد سردیت افسرده دارد در دوام
وز تری مر غایبت را میدهد صاحب مزاج تو افسرده
کہ بدن را دو صفت ذاتی کہ از مادر آورده بعضی از عناصر
اربعه وباقی صفات دیگر از این دو اصل تولد کند والی هوا
وغضبت هوا میل دهد باشد سبوی سفلی کہ از خاصیت آب

وخاکست و غضب ترفع و تکبر و تغلب و ان صفت باد و آتش
و خیر باید و روح این دو صفت است و بالفعل و رت این دو صفت
در نفس حیوانی تا بصفت هوا جذب منافع خویش کند و بصفت
غضب دفع مضرات از خود کند تا در عالم کون و فساد وجود او
باقی ماند و پرورش یابد اما این دو صفت را جز اعتدال نگه می
باید داشت بمیزان شریعت در کل حال تا هم نفس و بدن سلامت
ماند و هم عقل و ایمان در ترقی باشد عطار بجان کز خار خصم مختلف
شد نشست هم معتدل دم متصف جانته اعشقی بباید کرم کرم
ذکور ارطب اللسانی نرم نرم زهد خشک آید و تقوی دین
آه سرد نه باید ار برد الیقین تا جو گرم و سرد و خشک و تر بود
اعتدال جانت نیکو تر بود قال فی الباب الثامن والاربعین
من الفتوحات اعلم ان لطیفة الانسان المدبرة جسدة لما
کان لها وجه النور المحض الذی هو ابوها و وجه الی الطبیعة و هی
الظلمة المحضة التی هو امها کانت نفس الناطقة وسطا بین النور
والظلمة و سبب توسطها فی المکانة لکونها مدبرة کالنفس
الکلیة التی بین العقل والهیولی الکل و هو جوهر مظلم والعقل نور
خالص فکانت هذه النفس الناطقة کالبرزخ بین النور والظلمة
تعطی کل ذی حق حقه حتی غلب علیها احد الطرفین کانت لما غلب
وان لم یکن لها میل الی احد الجانبین تأتی الامور علی اعتدال و
انصفت و حکمت بالحق دوانی آدمی زاده طرفه معجونی است
کز فرشته سرشته و ز حیوان کز کند میل این شود کم ازین
ور کند میل این شود به ازان قال صلی الله علیه و اله ان الله
تع خلق الملائکة و رکب فیهم العقول و خلق البهائم و رکب فیها

الشهوة وخلق بنی آدم ورکب فیهم العقل والشهوة فمن غلب عقله
شهوته فهو اعلی من الملائکة ومن غلب شهوته عقله فهو ادنی من البهائم
یعنی بدرستی که خدای تعالی ملائکه را آفرید و ایشانرا عقل داد و بهائم را
آفرید و در ایشان شهوت نهاد و بنی آدم آفرید و در ایشان عقل و
شهوت هردو و لهذا آدمی صاحب مجاهده است و قابل ترقی و
تنزل بخلاف ملایک و بهایم مولانا اندر وتوم آسوده از خلق و
وین لبس باد و مخالف در عذاب هوی نامتی خلق و هو قد امی الهوی
دانی و اباها المخلقان جان ز هجر عرش اندر فاقه
تن ز عشق خار بن جون ناقه جاز کشاید سوی بالا بالها
در زمین جنکالها هر سعادتمندی که در بن کاکش
عاقبة الامر مقتضی عقل او بر هوای نفس او غالب شد پس او اعلی
از ملائکه مجنون مرد اول بسته خواب وخوراست
آخر الامر از ملایک برتر است آنش کاول ذاهن میجهد
او قدم پس دست پیرون مینهد دایرش نبود سلیک اخیر
میرساند شعلها را بر ثریا در پی نبود ولکن میجهد
شعله و نورش براید بر سها جون نشأت منحالفة الاقضاء
در سلک معشوق است صاحب مجاهده نیشد و عبادت ایشان
مقتضی طبیعت ایشانست وعلم و معرفت و جمیع کمالات ایشان
قابل ترقی و تنزل و اختلاف در احوال هست بخلاف انسان
که بواسطه جمعیت او نشأت منحالفة ذاکاه عالمست و کاه جاهل
کاه عابد است و کاه ذاهل قال فی الفتوحات فالانسان من حیث
مجموعیته و ما تحصیله من الحکم جاهل بالله حتی ینظر و یتفکر و یرجع الی
نفسه فیعلم ان له صانعا صنعه و خالقا خلقه فاذا اسمعه الله نطق بحمده

ترکیب کرده

ارنده او نسانه او رجله لسمعه ناطقا بمعرفته بربه سبحانه وتعالی
یوم تشهد علیهم السنتهم وایدیهم وارجلهم بما کانوا یعملون
وقالوا لجلودهم لم شهدتم علینا فالانسان من حیث تفضیله علی عالم
بالله حتی یتعلم ای یتعلم بما فی تفضیله منها العالم الجاهل فلا تعلم نفس
ما اخفی لهم من قرة اعین اما آن خاسر نامرد محنث کوهر که
شهوت نفس وخواهش طبع او غلبه کند بر تدبیر عقل پس او را بهائم
کمتر است مولانا قسم دیگر باجزان ملحق شدند خشم محض وشهوه مطلق
وصف جبریلی در انسان بود در وقت ثلث بود آن خانه وآن وصف رفت
مرده کرد شخص چون سجان شود خر شود جان جون وحیوان شود
قال الله تعالی اولئک کالانعام بل هم اضل شیخ مجدالدین
بغدادی قدس سره گفته است صنجان من جمیع بین اقرب الاشیاء و
ابعد الابعدین بقدرته حکمت دان که قالب انسان از اسفل سافلین
باشد وروحش از اعلی علیین است که چون انسان با امانت
خواهد کشید می باید که قوة هر دو عالم بکمال او را باشد مولانا
تو بمیرانی بجانی از ملک تا روی هم بر زمین هم بر فلک
می باید که در دو عالم هیچ چیز بقوت او نباشد تا حمل بار امانت
بکشد وآن قوت از راه صفات می باید نه از راه صورت لاجرم آن
قوت که در وجود انسان داده چون از اعلی علیین است هیچ چیز از آن
در عالم ارواح از ملک وشیطان وغیر آن قوت که نفس انسان از
چون از اسفل سافلین است هیچ چیز از آن نیست در عالم نفوس نه
بهایم ونه سباع ونه غیر آن سهل بن عبدالله گفته است للنفس
سر وباطن فالسر علی اصل الاصلی قوله تعالی حیث قال انا ربکم الاعلی
والباطن سبع سماوات وسبع حجب ارضیه فکما ان فی الجسد نفسه ارضیا

سما قلبه سماء فاذا دفنت النفس تحت الثرى وصل القلب الى العرش

مولانا صورت نفس ار بجویی ای پسر قصه دوزخ بخوان با هفت در

هر نفس کرکس و در هر یکی از آن غرقه صد فرعون با فرعونیان

در خدای موسی و موسی کرین آب اما نز فرعونی مریز

دست را اندر احد واحد بزن ای برادر واره از بوجهل تن

قال علی علیه السلام وما انا ونفسی الا کراعی غنم کلما صمنها من جانب انتشرت من جانب حرصت وقلوب دارد دم بدم رنگی نماید و لحظه فلحظه بشکلی دگر برآید هر ساعت نقشی دگر براب زند و هر نفس نیرنگی دگر اغاز کند عطار مرا با رعنی کان سر پیش آمد

زدست نفس کافر نکیش آمد سگ تا ان نفس کافر نهادم

که من بیخوانده این سگ نشادم ریاضت میکشم جان میدهم

سگی را بوکه روحانی کنم من هرگاه که سگ نفس روحانی شد

فایده تنزیل روح بمرتبه نفس ظاهر میگردد زیرا که ان زمان میباید که هر صفتی ذمیمه از صفات نفس صدف گوهر صفتی از صفات الهی باشد بلکه بر حسب فاولئک یبدل الله سیاتهم حسنات تمام ان سیات اخلاق را اوصاف باحسنات وقبایح بتدریج مبدل میباید مولانا ای خنک جانی که در عشق مآل بدل کشش جان باز و ملک

شاه جان مر جسم را ویران کند بعد ویرانیش بادادن کند

کرد ویران خانه تهر گنج زد وز همان گنجش کند معمور تر

صاحب بحر الحقایق گوید که هر وقت که بتقریب اکسیر شرع و تقوی صفت هوا و غضب که صفت ذاتیه اصلیه نفس است باعتدال اید آید که امر انجذب مقرر نماند الا بتقضی شریعت و طریقت و نفس صفات حمیده بوجود اید و او مقام اماره کی بمطمئنه رسد و مطیه روح

پاك كردد و در قطع منازل علوی و سفلی براق صفت روح را بمعارج
اعلی علیین و مدارج قاب قوسینی رساند و مستحق خطاب ارجعی الی
ربك راضیة مرضیة شود مولانا و قسان امدکر من عریان شوم
نفس نکذارم سر اسر جان شوم عطار هر انکاهی کو دقی من عاند
دوی در راه جان و تن نماند اکر جان و تنت روشن شود زود
ثلث جان کردد و جان تن شود زود جو بیت اینه استاد نیکی تن
ولی جان روی اینه است روشن جو روی اینه پیش شود پاك
شود هر دو یکی همه پاك و جز خاك اعلم علمك الله حقایق الانسانیه
که ذات انسان حقیقتی است واحده بسیطه و او را مراتب و
اعتبارات هست که تعبیر از ان بعقل و نفس و قلب و روح و سر و
کمر و غیر ذلك میکنند جز روح انسانی ربانیست که بواسطه
تنزلات بمواطن و مدارك در سیر وجودی تا مرتبه جسمیه و سیر
عروجی شعوری تا مرتبه عین ثابت که وصفیه الهیه است منتهی
میشود باسمی که مناسب ان مرتبه است سبحان عطار
تن پاك اینه چشم جان دو رویش بحکمت میتواند زد دو رویش
ازین سو نور فاید چشمه باشد وزان سو جان پاکش اسم باشد
و ملکی هست که نفوذ اسماء قادر بذات و وحدت سمی کانی الاسماء
الالهیه و اذا تقرر هذا کویم ان حقیقت وحدانی انسانی را بحسب
مذهب او بدین را نفس کویند و همان حقیقت را بحسب وقوف
کرکانی بهین است او را وجهش سوی عبد کانه استفاضه انوار
الهی میکند و وجهش سوی روح حیوانی که افاضه میکند بر او
انچه از حق تعالی بر او فائض شده بر حسب استعداد او و سمی است
بقلب چه این لطیفه کاه بواسطه مطالعه مراتب جسمانی معانی امور

محسوس راد و باطن تشخیص کند و بر نتایج عواقب و لوازم و عوارض
آن حکم کند و کاه مخدرات اسرار الهامی و واردات غیبی را از
خزانه سر اخراج کند و بالطاف عبارات و دقایق اشارات بر
مظاهر مناظر وجود جلوه دهد باز ان حقیقت را باعتبار ذهول
وی از ان وجه که بی نفس حیوانیت و امیال او سوی ان وجه که معانی را
از مبدء کلی اصلی خود استفاضه میکند عقل گویند و باعتبار
انکه حواس بدانها میرسد حواس و باعتبار انکه بر نفس جمیع قوی فنا فی سما
بروح و انحقیقت را باعتبار سماوی در ذات حق و فناء کلی حق
و سر روح گویند و همان حقیقت را باعتبار ظهور او در نفس
رحمانی بجود ظهور کلمه در نفس انسانی سمی است بکلمه و از ان
حیثیت که اصل ذات او و صفت حق تعالی را قایم بذات او سمی
بعین ثابت شعر از صفاتش رسته در نیست
با صفاتش باز در وحدت شود کز درین ره خاک مردان بیدت
قرب وصل حال کردان بایدت اول از خویش بگذر انگاه زیبا
انکه ازدل انکه از عقل اینت حال حاصل در مقام جان شود
در مقام جانت کار اسان شود و همچنین است حال در هر یک از
مراتب کلیه مثلا در مرتبه نفسی متنعم میشود باماده و لوازم مطمئنه
بحسب مراتب مختلفه و اوصاف متقابله در هر مرتبه بصفتی و صفتی
دیگر اسم و یکودارد در اوایل ناهموز ولایت وجود در تحت
تصرف و استیلاء و غلبه او باشد او را نفس امارة گویند در
اواسط چون در تحت ولایت وجود بتصرف دل محفوظ گردد
و نفس بر بعه طاعت و انقیاد او مستقیم شود و هنوز از انواع
صفات نفس و فرد و استعصاء او بقایا ماندة باشد و

بداند خود را بپوسته ملامت کند اما نفس لوامه کوشد
و دراو لحن بود عروق نزاع و کراهت بکلی از وی منتزع و منتقل
گردد و از حرکت مذمومه بازغه باول اطمانینه باید و در تحت جریان
احکام او مطیع و رام گردد و کراهیتش برضا مبدل شود اما نفس
مطمئنه خواند قال الشیخ عبد الرحمن الاسفرائینی فی معنی قول
محمد الدینوری روح الله روحهما السماع یصلح لقوم حکموا
علی نفوسهم حتی فنیت حظوظهم فکنسوا بارواحهم المزابل
قال معناه السماع لیس لمن بقیه من بقایا نفسه لان المستمع عند
استماع القول یفهم المعانی المتضمنه فی طی الکلام فیرد بها علی قلبه
واردات عنیفه فیجد بها لذة فی القلب وطیبة فی النفس وحضور
فی السر فان بقیت له فی تلک الحالة بقیة من بقایا نفسه فعلیه ان
یلزم نفسه عن الدخول فی السماع عند نظر حظوظها من حیث لا یشعر
بها صاحبها فان الشیطان یحکم علی من تبقی له بقیة من الحظوظ النفسانیة
ولو مثقال ذرة فان العبد لا یدخل فی مقام العبدیة المخصصة بالله من
تلک البقیة کما اشار به عز وجل ان عبادی لیس لک علیهم سلطان
فلهذا قال السماع یصلح لقوم حکموا علی نفوسهم حتی فنیت حظوظهم
لان المسالک لا یزال یحکم علی العدو ما فی النفس لسبب القوة الروحانیة
التی یمد علیه من المدد الربانی الرحمانی حتی تطمئن فاذا اطمانت اتصفت
بالصفة القلبیة الروحانیة الا تری ان الله تعالی قد وصفها بالصفة
القلبیة حیث خاطبها یا ایتها النفس المطمئنة والاطمینان صفة
القلب علی الحقیقة قال تعالی الا بذکر الله تطمئن القلوب فانها کانت
فی الاول نفسا غیر مطمئنة فاذا اطمانت انقلبت واقبلت علی
الله تعالی راضیة مرضیة فصارت قلبا ثم نفسا ذکر وذلک اوجان

پس انکه جان سوی جانان روان کن معلوم شد که نفسیه وقلبیه و
روحیه وسریه جمیع صفات وقوی انسانست گاه مغلوب صفت
وقوهٔ نفسیه است وگاه قلبیه وبجهت این مراتب حق جمیعه
وانواع عوارض جمیعه قال فی الفتوحات اعلم ان الارواح لها اللطافة
اذا تجسدت وظهرت بصورة الاجسام کثفت فی عین الناظر
الیها وتقع الصور علیها کما تقع علیها الاعراض کحمرة الخجل و
صفرة الوجل عطار عمر تا سر جان وتن شد ندی
زمعرفت بخی رو عن کشیدی تن وجان را سوی کن زا شتاد
وگرنه جان تن گردد گرفتار چو می بینی بهم یاری هر دو
بهم باشد گرفتاری هر دو عن ابن عباس رضی الله عنهما
قال ما من الا محضور بهم الناس یوم القیمة حتی یخاصم الروح الجسد
فیقول الروح یارب انما کنت روحا منک جعلتنی فی هذا الجسد
فلا ذنب لی ویقول الجسد یارب کنت جسدا خلقتنی ودخل فی هذا
الروح مثل النار فی کنت اقوم وبرا ذهب وبرا جی فلا ذنب لی فیه قال
المتعبد للاعمی انی اری ثمرا فلو کان لی رجلان لتناولت فقال
الاعمی یا احملک علی رقبتی قال فتناول من الثمر فاکلا جمیعا فعلی من
الذنب قالا علیهما جمیعا فقال قد قضیتما علی انفسکما عطار
یکی مفلوج بودست ویکی کور ازان هر دو یکی مفلس یکی عور
همی بایست شد مفلوج بی پای شده سید کور اندر بر جای
نکو مفلوج شد بر کردن کور که این یک چشم دان شد کرده دو ور
بدوری بر گرفتند آن دو تن راه نبیند درد دیی کردند ناگاه
چو شد ان دو دی ایشان بدیدار شد ندان هر دو تن اخر گرفتار
ازان مفلوج برگرفتند دیده شدان کور سبک پی بی بریده

جوکار انشان بهم برهم نهادند دران دام بلا یاهم فتادند
حرجان رویی و تن رویی و رویند اگر اندر عذابند از دو سویند
جو محجوبند ایشان درعذابند میان آتش سوزان کبابند
توضیح و تفصیل در بیان آنکه نسبت روح انسانی ربانی با بدن از
قبیل نسبت ذات حق تعالی است با عالم و لهذا قال صلی الله علیه و آله
من عرف نفسه فقد عرف ربه پس گوییم الروح لیس فی البدن بداخل
ولا منها بخارج کما قال علیه السلام لیس فی الاشیاء بوالج ولا عنها بخارج
قال فی فصوص الحکم ربط النبی صلی الله علیه و آله وسلم معرفة الحق بمعرفة
النفس فقال من عرف نفسه فقد عرف ربه وقال تعالی سنریهم
ایاتنا فی الافاق وفی انفسهم وهو عینک حتی یتبین لهم ای الناظرین
انه الحق من حیث انک صورته وهو روحک فانت له کالصورة
المجسمة لک وهولک کالروح المدبر لصورة جسدک ربنا عجی
حق جان جهانست و جهان بمجوید املاک لطایف و حواس ایشان
املاک و عناصر و موالید اعضا توحید همین است و ذکر هاهم من
و محجبان گوییم لم یحل الروح فی البدن فقال هو فیه کاین ولم یباعده
فقال هو منه بائن و محجبان گویم که محجبا بحق تعالی لا تجلی فی صورة
شخص مرتین ولا فی صورة اثنین محجبان گویم الروح لا تجلی فی البدن
شخص مرتین ولا تجلی فی بدن شخصین و محجبان که حق تعالی کل یوم هو فی شان
و واجبست دوام تنزیهات ظهورات الهی در شئون ذاتیه غیر متناهیه
لا الی امد و لا غایة و واجبست بحکم خلق الله آدم علی صورته دوام شئونات
ظهور روح انسانی ربانی در شئون ذاتیه غیر متناهیه بدون
غیر متناهیه بدین اولی الابد دنیا و اخری کل آن فی شان قال تعالی
لقد خلقنا الانسان و کید من سلالة من طین ثم جعلناه نطفة

فی قرار مکین ثم خلقنا النطفة علقة فخلقنا العلقة مضغة فخلقنا
المضغة عظاما فکسونا العظام لحما ثم انشاه خلقا اخر فتبارک الله
احسن الخالقین ثم انکم بعد ذلک لمیتون ثم انکم یوم القیامة
تبعثون مخفی نماند که همان ذاتی که سلاله طین بود بعینه مضغه
نطفگی شد و همان ذات بعینه بعد از اعدام نطفگی مضغه شد خلق
علقگی و همچنین همان ذاتست که بعد از علقگی مضغه خلق مضغگی
و همچنین است کلام در خلق عظامی و انسانی بحیوة دنیوی و موت
و حیوة اخروی و ابخر مسلوب شد از ایجاد و اعدام و خلق و بعث و
بعضی از کلیات خلق و بعث اوست چه همین ذات بعینه قبل از ین
خلقها و بعثها موجود بود بصورت ذرگی و مخاطب بخطاب
الست بربکم و مجیب بجواب بلی و همچنین قبل از موطن الست و اطوار
بیشمار او را بوده بصور مختلفه در هر موطنی بصورتی که مقتضی
ان موطنست و بدانکه انچه مذکور شد کلیات خلق و بعث انسان را
که در صور اختلافات و تشابه بنیت و اولاد در هر مرتبه از ان نزاد
مثلا در مرتبه نطفگی او را هم ان خلق و بعث است اما بصورت
متشابهه و هذا محسوس نمیشود کلشن بود ایجاد و اعدام در و عالم
خوخلق و بعث نفس ابن آدم همیشه خلق در خلق جدید است
و کرچه مدة مهر بس بدید است همیشه فیض فضل حق بهمان
بود در عیان خود اندر تجلی از ان جانب بود ایجاد و تکمل
و ز انجانب بود هر لحظه تبدیل قال صدر المحققین فی تفسیر قوله تعالی
الله نور السموات اعلم ان الحق هو النور و النور لا یکون ان یری فی النور لان کمال
رویة النور موقوف علی مقابلة الظلمة فمعلوم ان الحق ایجاد العالم
انما موجبه حسب کمال رویة الحق بنفسه رویة الحق نفسه جملة من حیث

هویته ووحدته وتفصیلا من حیث ظهوره فی شئونه ولما کان من
البین ان کل ما لا یحصل المطلوب الا به فهو مطلوب لزم تعلق الارادة
الالهیة بایجاد العالم لتوقف حصول المطلوب الذی هو عبارة عن
کمال المحبة والاستجلاء علیه کمال جلاء یعنی ظهورا وبحسب شئونه اووکما
استجلاء یعنی شهودا وذات خویش را بحسب شئون خویش ولما کانت
الشئون الالهیة ذاتیة وکان الاستجلاء التام للذات لا یحصل الا
بالظهور فی کل شان منها بحسبه ودوشیء یفسر من حیث ذلک الشان
وبمقدار ما یقبله من اطلاقه وتقییده وخصوصیته فتوقف کمال الوقوع
علی الظهور فی جمیع الشئون ولما کانت الشئون مختلفة من حیث
خصوصیاته وغیر منحصرة وجب شئونات ظهوراته سبحانه بحسبها
لا الی امد ولا غایة وهذا هو ستر کون الحق خلاقا علی الدوام الی
ابد الاباد **مولانا** ازانسوی پرده جرشهری شکر وست
که عالم از نجاست یک دماغی به نونو هلالی بینونو حیاتی
دسد ناغا ذخایق نیهایی فی الفصوص فنای الحضرة الالهیة
لاستلهاثها ای تکرار ایاه **قاسم** کل یوم هو فی شان جرشانت بیت
یعنی اوصاف کمال تو ندارد پایان هر ظهوری که کند عز شانی تو
جمله ذرات جهان مظهر این شان و نشان فمعنی کل یوم هو فی شان
ای کل آن هو فی شان فی الفتوحات الایام کثیرة ومنها کبیرة وصغیرة
فاصغرها الزمن الفرد وعلیه یخرج کل یوم هو فی شان فمعنی الزمان الفرد
یوما لان الشان یحدث فیه اصغر الازمان وادقها بداهة وجود عالم
متحقق معقول الا بتعاقبان وجود حق تعالی بر او در هر ان دائر حقطع
شود این اقامه دلیلی واحد هر اینه مستلزم شود بر استمرار فیضی
انکه عدم طالب هر ممکنست بحکم امکانیه او نیز لابداست از حکم

ترجیح جمعی احدی که مقتضی بقاست در هر آن و این ورود ذات متجدده
در ذات اگرچه مکرر میشاید در حس ما محجوب باد بواسطه اتحاد در
در نوع اما بتشخصاتها مختلفست عالم چون آب جوست بسر بسر ما
میرود و میرسد تو تو این از کجاست فی الفص السفینی وما
احسن ما قال الله تع فی حق العالم وهم لبس من خلق جدید
هر نفس نو میشود دنیا و ما بخبر از نو شدن وز ارتقا
عمر همچون جوی نو نو میرسد مستمری مینماید در جسد
آن ز تیزی مستمر شکل آمدست چون سر هر کش بتیزی بنگرست
شاخ آتش را بجنبانی بشب در نظر آتش نماید پس دراز
این دراز از مدت از تیزی صنع مینماید سرعت انگیزی صنع
لکن عثرة علی الاشاعرة فی بعض الموجودات وهی الاعراض حیث
مذهبهم آنست که العرض لا یبقی زمانین وعثرت علیه
الحسابیة فی العالم حسابیة که مشهود ند بسو فسطائیه
براند که العالم کله شیء زمانین وجهلهم اهل النظر بیجهم لکن اخطا
الفریقان اما خطا الحسابیة فبکونهم ما عثروا مع قولهم بالتدل
فی العالم یاس وعلی احدیة عین الجوهر المعقول الذی هو هذه الصورة
ولا یوجد فی ذلک الجوهر الا هذا ای بتلک الصورة کما یعتقد الاشاعرة
الصورة الابدای بالجوهر یعنی خطای سوفسطائیه آنست که باور
کرده اند که قابل شده اند بتبدل در عالم یاس اما شبه نشده اند بانکه
بلا تحقیقست که متلبس میشود بصور واعراض حتی انکروا ابقاء ذا
بدون او قلوا قالوا بذلک یعنی اگر قایل شوند که جوهری وجود آنست
که همیشه ثابت و باقیست که هر آن بتجلی میشود بصوری قرار آن
صور عالم بر حسب اقتضای معانی و حقایق اسمای حق قرار واجبه

التحقیق مولانا فرهنا بر فرهنا دفتای همام وین معانی بر قرار و بر دوام
آب مبدل شده وین حوجند باد عکس ماه و عکس اختر بر قرار
عکس اخر چند باید دز نظر اصل بینی نیست کن ای کج نظر
واما الاشاعرة فما علموا ان العالم کله مجموع اعراض فهو یتبدل فی
کل زمان اذ العرض لا یبقی زمانین واما اهل الکشف فانهم یرون ان الله
تعالی یتجلی فی کل نفس ولا یکرر التجلی ببین مهر حق هر کو سکر سر نزده
مرغ لاهوتی مقرد پر نزد ویرون ایضا شهودا ان کل تجلی یعطی
خلقا جدیدا ویذهب بخلق فزهابه هو الفناء عند التجلی والبقاء
لما یعطیه التجلی الاخر فافهم یعنی اما خطای اشاعره انست که اثبات جواهر
متعدده کرده اند ورای حقیقت وجود واعراض متبدله را بانها قایم
داشته اند ونه دانسته اند که عالم بجمیع اجزائه نیست مگر اعراض
متجدده متبدله مع الانفاس که در عین واحد جمع شده اند ودر هوائی
از عین زائل میشوند واشال انها بوی متلبس میگردند پس ناظر
بواسطه تعاقب اشال در غلط می افتد ومی پندارد که ان امر ثابت الوجود
واحد مستمر مولانا صورة ارفی صوردتی امدرون بار شد کانا الیه
پس تراهر لحظه برنگ و رحمتیست مصطفی فرمود دنیا ساعتیست
وقال فی الباب الثالث والعشرین مائة منهم وقد دل الدلیل بغیر شک
ولا ریب علی نفی الاعادة لان الجواهر المعلوم بقاؤها علی ما کان فی حکم
فیخلع منه وقتا او علیه مثل او بعد للافادة اعلم وفقنا الله تعالی
انا اردت بنفی الاعادة الذی یقول انه لا یکون شیئا ثم الوجود للاشیاء
الا هی واعنی باعیان اشال الا یدرک لها الحس ادلا یدرک الفرق بینها
اذ بین ما لم یسبق وجوده وهو قول المتکلمین ان العرض لا یبقی زمانین
اگر سائلی گوید بنا بر ین لازم می اید بطلان امر تکلیفی شرعی زیرا که مکلف

در هر حال و در هر آن دیگر است همچنین لازم می آید بطلان معاد و حشر
و کلاهما ثابت و شرعا و تحقیقا جواب گوییم لا نسلم بطلان امرین
مذکورین از برای آنکه مبنی ثبوت امرین مذکورین اتحاد ذاتست
و منافاة ندارد با اختلاف احوال و نشأة چه عین شخص زید مثلا
من الازل الی الابد الاحوال و اعراض بر او وارد میشود از وجود
معا قبه متواردة و لوازم وجود و در هر آن متصف میشود بوجود
غیر وجودی اول و همچنین بلوازم مخصوصه بهر وجود و زید بذاته
متشخص است و متعین بتشخص معنوی و تعینی ازلی در باطن حق
زیرا که حقیقت هر موجود عبارتست از نسبت تعینی او در علم
حق تعالی قال فی مفتاح الغیب اعلم ان حقیقة الانسان و حقیقة
کل موجود عبارة عن نسبة متمیزة فی علم الحق من حیث ان علمه ذاتی
متعین فی باطن الحق ازلی و تشخص معنوی له بکل مرتبة ارتباط ذاتی
و تعالی و نسبی عارضی و فی الفتوحات فی الباب الرابع و العشرین ان الله
تعالی لا یکرر تجلیه علی شخص واحد و لا یتراءی فی صورتین للتوسع
الالهی و انما الامثال و الاشباه توهم الرائی و السامع للنسبة الذی
تعسر فصله الا علی اهل الکشف و الفاضلین من الناس اعلم ان الفرض
لا یبقی زمانین من الانفاس الالهیة ان الله یخلق کل شیء و یمیت کل
شیء فی العالم بل فی ذلک الامر هو الذی میزه عن غیره و هو تجدد
کل شیء فما اجتمع انسان فی زمانین واحد قال ابو العباس هیه معنی کل شیء
یدل علی انه واحد و لیس سوی احدیة کل شیء فما اجتمع قط انسان
فیما یقع به الامتیاز و لو وقع الا تشترک فیه فما امتازت و قد
امتازت عقلا و کشفا و قال فی التنابیع و الثمانین و مائتین اعلم
ان الله تعالی جعل لکل صورة فی العالم اجلا ینتهی الیه فالدنیا

والآخرة الا الاعيان القابلة للصورة فانه لا اجل لها منذ خلقها الله
الدوام والبقاء قال تعالى كل يجري لاجل مسمى وقال تعالى ثم قضى اجلا
واجل مسمى عنده فجاء بكل وهي تقتضي الاحاطة والعموم وقد قلنا
ان الاعيان القابلة للصورة لا اجل لها فيما اذا خرجت من حكم كل قلنا
ما خرجت وانما الاجل الذي للعين انما هو ارتباطها بصورة من الصور
التي تقبلها فهي تنتهي في القبول لها الى اجل مسمى وهو انقضاء زمان
تلك الصورة فاذا وصل الاجل المعلوم عند الله في هذا الارتباط
انعدمت الصورة وقبل العين صورة اخرى فقد جرت الاعيان
الى اجل مسمى في ثبوتها لتلك العين الذي كان محل ظهورها فقد علم
الكل الاجل المسمى فقد قدر الله لكل شيء اجلا في امر ما ينتهي اليه ثم تشغل
الى حالة اخرى يجري فيها انفاسها الى اجل مسمى فان الله خلق على الدوام
مع الانفاس من الاشياء ما يكون مدة بقائه زمان وجوده و
ينتهي الى اجله في الزمان الثاني من زمان وجوده وهي اقصر مدة في
العالم وفعل الله ذلك ليصح الافتقاد مع الانفاس مع الاعيان
الى الله تعالى فلو بقيت زمانين فصاعدا لاتصف بالغنى عن الله
في تلك المدة وهذه مسئلة لا يقول بها احد الا اهل الكشف المحقق
منا والاشاعرة من المتكلمين وموضع الاجماع الكل في هذه المسئلة
التي لا تقدر ولا على انكارها الركيك عرض شد هستي كان اجما
عرض ستوي عدم بالذات ساعت بهر خرده كه كان نيست كردد
كل لمحة دم را كان نيست كردد جهان كلسه در هر طرفة العين
عدم كردد ولا يبقى زمانين دكر باره شود پيدا جهان نو
بهر لحظه زبس فاستعانى بهر ساعت جوان اين كهنه پيرانست
بهر دم اندر وجيرى كسيرانست در وجيرى دو ساعت مى پايد

دران لحظه که می‌زند سر از بدن ولیکن ظاهرة الکبری نه امنیست
که این یوم العمل و آن یوم دین است از این تا آن بسی فرق از زمین تا آسمان
بنادانی مکن خود را ز کفار قال فی الباب الواحد و السبعین
و ثلثمائة من الفتوحات و تخیلنا الهیات فی الدار الدنیا مع الأنفاس
باختلاف الخواطر هنا فان باطن الانسان فی الدنیا هو الظاهر فی
الدار الاخری و قد کان عینا هنا فیعود شهادة هناک و سمی الدین
عینا باطن هذه الهیات و الصور لا تتبدل و لا تتحول فتأتم الامور
و هیات تخلع عنه و علیه دائما ابدا الی غیر نهایة و لا انقضاء عطا
ز حیرت نکتهٔ دوشین بگویم تو بشنو تا نمانی در من بگویم
هر جسم تو هم میدانکه معنیست که جسم اینجا نماید زانکه دنیست
ولی چون جسم بند جان گشاید هر جسم تو انجا جان نماید
ممن جسمت بود اما مسوّر وگرنی طاعتی جسمی مکدر
شود معنی باطن جمله طاهر بلا شک این بود تبلی السرایر
یکی نفست زمان تو خواهد بود یکی یک یکان تو خواهد بود
هر چیزکه در فکرت تو می‌آید آن چیز همه جهان تو خواهد بود
چون نشاه دنیویه بمنزله آینه ظاهری کشف الجواهر است حقیقت صورت
روح در او منعکس نمیشود بلکه شبح و سایه از او صورت در او
منعکس میشود که آن معنی جسم است و نشاه آخرت بواسطه صفا
و لطافت مرآة حقیقت روح میشود و جسم که غلاف اوست بهم
تبعیت او میشود و بمجاز بجسم مولانا قدس سره السامی
از کتاب مثنوی فرمود، که گفتم در بیان انکه تن روح را لباس است
و این دست آستین دست روحست و این پا موزه پای روحست
مولانا تا بدانی که تن اندر قیامت لباس روح است همچو آستین لباس دست

روح را توحید والله خوشتر است غیر ظاهر دست و پایی دیگر است
دست و پا در خواب بینی وای تو از حقیقت دان ندانش از کراف
آن تویی که بی بدن دانی بدن پس مترس از جسم جان بیرون شدن
باده از ما هست شد نی ما از و قالب از ما هست شد نی ما از و
و نعم ما قیل شعر تر ادستی است کش دست است این آب
بلند است آن نبی پست است این آب جود ست نه راشد ست ان است این ند
تر ا ان دست ندهد است این جند زنش بگذر بگوی جان قدم نه
ز جان هم بگذر و در دو در عدم نه پر این لباس جسم پوده و خجالت
از اد را لک و اتم روح در این نشاة دنیویه پس روح غیب و جسم
شهادت بخلاف موطن اخرت که روح شهادت است و جسم غیب انجه
مدرک میشود اولا و بالذات روحست و جسم ثانیا و بالتبع و بواسطه
صفا و لطافت که روح راست حاجت نمیشود ازاد را لاجسمیه که عارض
از عوارض اوست عطار چون آینه نیست رو بود یکبارگی
هم این مانند هم آن تو این نه آنی امروز چنانکه جانت در جسم گرامی
فردا شود ز جسم چنین در جهان موت عبارتی است بدین معنی عارف است
و حواس باطنه این شاعر و حواس پنج حسی هست جز این پنج حس
کان خوانند سر و این همه جوس خمسه در کلمات و محسوسات آن
پنج عین حسوسات این نخاست کرده دانیه متقابل موطن دنیا
واعرت نموده میشود و این همه آینه مختلفه در جلوه بواسطه این
و کثافت نشاة عطار عمر اینجا عمر اینجا سر اینجا
بلبل آنجا می عاشقست وصل اینجا و وصل انجا یکیست
عاشق اینجا عاشق انجا یکیست جوهر اینجا و جوهر انجا یکیست
کی شود بیننده کور و رسی جز تو بیننده کور و رسی

ازان نزد وضد ونزحمزه بیني چه روح انساني في حد ذاته مجرد
وحق تعالى اورا خلعت جميع اسما وصفات جمالیه وجلالیه توشانده
خليفه خود ساخته ومنجانب حق تعالى منزه است از صورت عالم
ودر هران ظاهر است بصورتي از صور عالم لا بتجلي في صورة مرتين
ولا في صورة اثنين بمعنى ظاهر غير روح نيست بصورت و
هيكل بدني وبيكر هيولاني ولا يظهر في بدن مرتين ولا في بدن
اثنين دائما ابدا دنيا واخرت چه جميع اجزا وقوى واعضاي
انسان صور معاني وشئون سنه در احديه روحي اند عطار
ذات جان را معني بسيار هست ليك تا نقد نكردي كار هست
نقود غير متناهيه دارد والى الابد در ظهورات لا بتجلي في صورة
مرتين ولا في صورة اثنين بمعنى ظاهر غير روح نيست بصورت
وهيكل بدني وبيكر هيولاني ولا يظهر في بدن مرتين ولا في بدن
اثنين دائما وتمام اين صور غير متناهيه ظهورات آن معاني سنه مجرده
در ذات روحست از اينجا متفطن ميتوان شد بآنچه فرموده المحققان
قدس سرهم اشارة بآن فرموده در بيت مذكور عطار
همه جسم تو همه ديدان كه معنيست كه جسم اينجا نمايد را نكردست
چون اصل امر الهست در نقطه جان نقش دو جهان در جان توان ديد
هر جزكه ديده تو سيما وبهاند در ديده نيست جان نه در عين جهان
كردم ورق وجود تو با تو بيان تا كي بآبشي ديده رقم سود در بيان
هر چيز كه در هر دو جهانست عيان در جان تو هست او برون ديست جان
اين جهان وآن جهان در جان تست تن ز جان وجان ز تن جهان
قال في الباب الخامس عشر والمائتين في معرفة اللطيفة وأسرارها اعلم
ايدنا الله وإياك بروح القدس ان اهل الله يطلقون لفظ اللطيفة

على معنيين يطلقونه ويريدون به حقيقة الانسان وهو المعنى الذى
البدن مركبة ومحل تدبيره والات تحصل معلومات المصور و
المحسة ويطلقونه ايضا ويريدون به كل اشارة دقيقة المعنى
يلوح فى الفهم لاسيما العبارة وهى من علوم الاذواق والاحوال
فهى تعلم ولا تقال لانا خذها الحدود وان كانت محدوده فى نفس الامر
ولكن ما يلزم من احد وحقيقة فى نفس الامر ان يعبر عنه وهذا معنى
قول اهل الفهم ان الامور منها ما تحد ومنها ما لا تحد اى يتعذر العبارة
عن ايضاح حقيقة وحده للسامع حتى يفهمه وعلوم الاذواق من
هذا القبيل ومن الاسماء الالهية اسم اللطيف ومن حكم هذا الاسم
الالهى اتصال ارزاق العباد المحسوسة والمعنوية المقطوعة الاسباب
من حيث لا يشعر بها المرزوق وهو قوله تعويزقه من حيث لا يحتسب
ومن الاسم اللطيف قوله عليه السلم فى نعيم الجنة فيها ما لا عين رات
ولا اذن سمعت ولا خطر على قلب بشر كما تعلم ان الارزاق هو الله على
الاجمال ولكن ما يرى وكيف اتصال الرزق المرزوق على التفصيل فى
الشيئين الذى يعلم الحق من اسمه اللطيف فان علم فمن حكم اسم اخر
الهى لا من الاسم اللطيف ولم يرد بذلك بلطيفه فلا بد من الجهل
بالاتصال وهذا المعنى سمى حقيقة الانسان لطيفة لانها ظهرت
بالنفخ عند تسوية البدن للتدبير من الروح المضاف الى الله فى قوله
فاذا سويته ونفخت فيه من روحى وهو النفس الالهى وقد مضى
بانه نور سرى الهى لطيف نسبه الى الله على الاجمال من غير تكييف لما ظهر
عنه بالنفخ عند التسوية وكان ظهوره عن وجود لا عن عدم فاحد
الاضافة التعلقية بتدبير هذا البدن مثل ظهور الحرف عن نفس
المتكلم واعطى هذا المركب الانسانى الروحانية والحسية والادراك

علوم لا يدركها الا بواسطة هذه الآلات وهذا من كونه لطيفا
ايضا فانه في الامكان العقلي فانه قد يظهر لبعض العقلاء من المتكلمين
ان يعرف ذلك الامر من وساطة هذه الآلات وهذا من كونه
لطيفا ايضا فانه في الامكان العقلي فانه ضعيف في النظر فانا ما نعني
بالآلات المعاني القائمة بالمحل فنحن نريد السمع والبصر والشم للاذن
والعين والانف وهو لا يدرك المسموع الا من كونه صاحب سمع لا
صاحب اذن وكذلك لا يدرك المبصر الا لكونه صاحب بصر لا صاحب
حدقة واجفان فاذن اضافات هذه الآلات لا يصح ارتفاعها
وما بقي الا ان ماذا ترجع حقايقها هل ترجع لامور زايدة على عين
اللطيفة او لست ترجع الا الى عين اللطيفة ونختلف الاحكام فيها
باختلاف المدركات والعين واحدة وهو مذهب المحققين من اهل
الكشف والنظر الصحيح العقلي فلما ظهر عين هذه اللطيفة التي
هي حقيقة الانسان كان هذا ايضا عين تدبيرها لهذا البدن من
اللطايف لانه لا يعرف كيف ارتباط الجوهر لهذا البدن بوجود هذا
الروح اللطيف بمشاركة ما تقتضيه الطبيعة حين وجود الجوهر التي
هي الروح الحيواني فظهر نوع اشتراك فانه يدري على الحقيقة هذا الجوهر
البدني هل هو لهذه اللطيفة الطاهرة عن النقائص الآلهية الخاطبة المكلفة
او للطبيعة او للمجموع الا اهل الكشف والوجود فانهم يعاينون ذلك
ذوقا اذ قد علموا انه في العالم الاخر ناطق بتسبيح ربه بلسان فصيح
يتأتى له بحسب ما يقتضيه حقيقته عند اهل الكشف واما
غير اهل الكشف فلا يعلمون ذلك اصلا وهم اهل الجماد والنبات
والحيوان ولا يعلمون ان الكل حي ولكن لا تفقهون تسبيحهم انه كان حليما
المتقولين في سبيل الله تعالى ولا تقولوا لمن يقتل في سبيل الله امو

بل احياء يرزقون فرحين ثم ان تدبير هذه اللطيفة هذا البدن لبقاء
الصحة لما افنيته من المعارف والعلوم بصحبة هذا الهيكل ولاسيما
اهل الهياكل المسودة وهذا يقسم اهل الله الى يمين فتم تقول بالتجريد
عند مفارقة هذا البدن وانها تكتسب من خلقها وعلومها ومعارفها
احوالا وهيات يعلمون بها في عالم التجريد من اخواتها فيطلب درجة الكمال
وهذا الصنف وان كان من اهل الله فليس من اهل الكشف بل الفكر
عليه غالبا والنظر العقلي عليه حاكم والقسم الاخر من اهل الله وهم اهل
الكشف لا ينالون بالمفارقة متى كانت لانهم في مزيد علم ابدا دائما وانهم
ملوك اهل تدبير لمواد طبيعته او عنصرية دنيا وبرزخا واخرة فهم الموسومون
القائلون بحر الاجساد وهؤلاء لهم الكشف الصحيح قال للطيفة
الالهية لم تظهر الا عن تدبير وتفصيل وهيكل مدبر اهو اصل وجودها مدبرة
فلا ينفك عن هذه الحقيقة ومن تحقق ما يرى نفسه عليه في حال النوم
في الرؤيا بما يعرفناه فان الله ضرب ما يراه النائم في نومه مثلا وعرض
اليقظة من ذلك المنوم مثلا اخر للحشر والاول ما يؤول اليه الميت بعد
مفارقة عالم الدنيا ولكن اكثر الناس لا يعلمون يعلمون ظاهرا من الحيوة
الدنيا وهم عن الاخرة هم غافلون فمن في ارتقاء دائم ومزيد علم دنيا
واخرة وبرزخا والا لا مصاحبة لاشقاء في هذه المنازل والمواطن
والحالات من هذه اللطيفة الانسانية ثم ان الشقاء لهذه اللطيفة
امر عارض لو عرضها كما يعرض المرض للابدان فان لفساد هذه الاخلاط
بزيادة او نقص فاذا زيد في الناقص او نقص من الزايد وحصل الاعتدال
زال المرض وظهرت الصحة كذلك ما يطرأ على النفس من الشقاء
ثم المآل الى السعادة وهي اشقاء النفاة في النار كان من جبر او
نار اذ قد ثبت ان لكل واحدة من الدارين ملؤها والله يحملنا

ممن حفظت عليه صحة مزاج معادم وعلومه وهذا طرف من حقيقة مسمى اللطيف
الانسانية بل كل موجود من الاجسام له لطيفة روحانية الهية ينظر
اليه من حيث صورته لا بد من ذلك وفساد الصورة والهيئة
موت حيث كان وقال في الفصل الثالث والاربعين والاعادة
من الباب الثامن والتسعين ومائة في معرفة النفس بفتح الفاء الا
تكرار الامثال والعين في الوجود وذلك جايز وليس بواقع اعني تكرار
العين للاتباع الالهي ولكن الانسان ليس من خلق جديد فهي
امثال يتميز الفصل فيها لقوع الشبه فالاعادة اعاهي في الحكم
السلطان يولي والماء ثم يعزله بعد عزله فالاعادة في الولاية والولاية
نسبة لا عين وجودي الا ترى الاعادة يوم القيمة اعاهو في الدار
فان النبي صلى الله عليه وآله وسلم قد مر بين نشأة الدنيا ونشأة
الاخرة والروح المدبر لنشأة الدنيا عاد الى تدبير النشأة الاخرة
فهي اعادة حكم ونسبة لا اعادة عين فقدت ثم وجدت فانه روح
من سبول ويعول ويمحط من مزاج من لا سبول ولا عول ولا تمحيد
والاعيان التي هي الجواهر ما فقدت من الوجود حتى يعاد اليه بل لم
يزل موجودة العين ولا اعادة في الوجود لموجود فانه موجود طعما
هيات واعاهو اتيان نسبة واما قولنا بالجواز في الاعادة والمراد
الذي ذهب ملقوله ثم اذا شاء انشره وما شاء فان الحق فرق الله
فرق بين نشأة الدنيا ونشأة الاخرى وفرق بين نشأة الدنيا
ونشأة الاخرى وفرق بين نشأة اهل السعادة ونشأة اهل
الشقاوة اعلم علمك الله تعالى واياناكه دارد وجوه واحتمالات در
انتقام او بديا واخرت نسبت باشد از جهاتي انكه ازدو
از صفات نشأة انسانيه عطارد وعالم در وسيا كرد بنكر

وصالش یافتی از وصل برخور سراسر در تو پیدا می ندانی
که بیشک این جهان و آن جهانی و الدنی نفس محمد بیده ان الجنة و
النار اقرب الی احدکم من شراک نعله بهشت و دوزخ با تست در باطن نگر باز
سرها در حکم بازی جانها در جانی نقاب قوة حسی چو از پیش تو بردارند
اگر کبری سقر بابی و گر مومن جنان بینی چه حجت طبیعت و غشاوة
هوا دیده دلرا از ادراک آن کور میدارد و جعلنا من بین ایدیهم
سدا و من خلفهم سدا فاغشیناهم فهم لا یبصرون چو با نقضا
شب عمر صبح حیات صوری بدمد آنچه نقد باطن او بود ظاهر گردد
و هرچه در دنیا از وی صادر شد باشد باز بیند فکشفنا
عنک غطاءک فبصرک الیوم حدید بوقت صبح شود هیچ رو معلوم
که باکه باخته عشق در شد بجود از کان ذهبک شوکانت ذا عقد
از کان نحسک خزانت غازله اگر با رخوار است خود کشته
و گر بر نانست خود رشته شیخ سعید الدین فرغانی در شرح
قصیده تائیه آورده در بیان تحقق بجسد اعمال و اقوال در
نشاة برزخی و حشری و جنانی و جحیمی بدان و فقک که بمجانکه اقوال
و کوائف صور و مظاهر حقائق و اسماء الهی اند و تشکلات و انتقالات
انسان مظاهر توجهات و اجتماعات حقائق اسماء اند و از ینجهت
چنین در عالم نشو و نما اند و صور و نتایج از مشکلات و اتصالات
علویات در این نشاة دنیویه صورت لم یزید و اشخاص و اقوال و اعمال و احوال
انسان مشخص و مجسد میشوند همچنین قوی و اعضاء صورت
انسان که مجمل عالمست مظاهر و صور حقائق و اسماء الهیه و تشکلات
و اتصالات صور انسانیه چه اقوال و اعمال عبارت از نسبت
تام مطابق توجهات حقائق و اسماء است لاجرم چنانکه صور

ونتایج تشکلات وانفعالات فلکی اگرچه اعراض اند اینجا ظاهر و
متجسد میگردد همچنین صور اقوال واعمال انسانی هرچند اعراض اند
اما در افلاک واطباق متجسد میگردد وجمله صور برزخیه وشریره
وخبائثیه وغیر ان هیات متجسده اند که نفوس انسان در برزخ بآن
صور متجسده متعلق میشود ولذت ونقمت انسان در برزخ
از حیث ان صور باو انسان میرسد اما هر فعلی وعملی که بقصدی و
نیتی صحیح معزون باشد بحسب قوت نسبت ان نیت بوحدة واخلاص
هرانیه متجسد او در فلکی عالی بر صورت موبد دنا اکرم وحدت
او خلاص بر قولی وعملی غالب اید بحکم الیه یصعد الکلم الطیب والعمل الصالح
یرفعه ان بکلی بعالم وحدت مرتفع شود ودر دنیا فلک هیچ صورت
نپذیرد والیه الاشارة بقوله صلی الله علیه وآله ما قال عبد لا اله
الا الله مخلصا من قلبه الا فتحت له ابواب السموات حتی تفضی الی العرش واما
هر فعلی وقولی که از نیت صحیح خالی باشد تا بد بکارکی هباء منثورا نشود
یا از این عالم خاک وباد وهوا تجاوز نکند ودر نشاة اخری متجسم با
صور حسیه نیش مصور کردد ودر جهنم افزوده موجب شدت عذاب
کردد اعاذنا الله من ذلک والاشارة بقوله صلی الله علیه وآله ان
غلظ جلد الکافر اثنین واربعین ذراعا وان ضرسه مثل احد وان مجلسه
فی جهنم ما بین مکة والمدینة واما اقوال واعمالی که مقرون بقصد و
نیت صحیح باشد در بهشت تصور حدائق واشجار وثمار وانهار و
حور وقصور متجسد میشود والدلیل علیه قوله تعالی وان لیس للانسان
الا ما سعی وان سعیه سوف یری ثم یجزیه الجزاء الاوفی وقوله تعالی
فمن یعمل مثقال ذرة خیرا یره وشکی که سعی وعمل عرض اند والعرض
لا یبقی زمانین پس چگونه مرئی میشود ونص صریح دلالت بر رویت عین

سعی و عمل می کند پس این رویت جز طریق تجسد نتواند بود و قوله
لقیت لیلة اسری بابراهیم علیه السلام فقال یا محمد اقرا امتک منی
السلام واخبرهم ان الجنة طیبة التربة عذبة الماء وانها قیعان وان
غراسها سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اکبر عطار
بهشت از نور و درخت بیدرد که بی اعمال تو زینت نگیرد
درود بیوا درخت از خیاشت زمین و آسمان از نجاست
درختش صدق و اخلاص است تقوی هر بار درخت اسرار معرفت
وصفا بیخا وصفا نجا بیکر نور ثمار اینجا اغمار انجا بیکر حور
و در حدیث صحیح است که یاتی البقرة وآل عمران کانهما غمامتان
او غیایتان تحاجان عن صاحبهما الحدیث اعلم اسعدک الله که چون
محقق و مبین گشت در کلام سابق که روح کیف و نشات
و مظاهر او بسیار بیاید دانست که ارواح انسانی را بعد از مفارقت
الم نشآت و مواطن بسیار است بعضی ارواح سعدا محض
و بعضی هم سعدا و هم اشقیا دران مشترکند اول نشاة حیاتی
که ازا ما ابتدا میکند و هی التی نحن فیها الان و حکم این نشاة از
زمان و کلام بود تا وقت مرگ دوم نشات برزخیت حکم این
نشاة از زمان مفارقت بدن بود تا وقت حشر قال تعالی و من
ورائهم برزخ الی یوم یبعثون و در احکام این نشات عجایب
بسیار است امید دعی از ان صاحب قلب سلیم را از احکام بسیار
و علم یقین معلوم چه حواب آنچه مرقوم است و حاکی از احوال
اموات کما یتبادر من موتون و کما یسقطون بیعثون چه بواسطه
حواب ادراک ما یجرد یا از علوم یا علم محسوس که او احاصل
آید هر ایینه معقولات را در کسوت متخیلات مشاهده می کند پس

است

چون بمرگ علامت تمام منقطع شود هم احوال و اعمال و اخلاق خود را
اینجا شخص باز بیند بصورت مناسب یوم تجد کل نفس ما عملت
من خیر محضرا و ما عملت من سوء تود لو ان بینها و بینه امدا بعیدا
باش تا دوی بند کشایند باش تا باد در حرث اید
تا کیا نرا کرفته درین تا کیا نرا نشانده برد روی بهشت
الاخبار عن رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم من قبل عضو
عشا جاء یوم القیمة ولم صراخ عند العرش تقول یا رب سل
هذا ضم ملتی من غیر منفعة قال الله تعالی یوم تبلی السرایر ان
عالمی است که در اینجا ظاهر باطن شود و باطن ظاهر هر صفت
که در دنیا بر آدمی غالب باشد ان صفت در ان عالم بصورتی شنیع
آن سبب شود مثلا اکر محبت جاه بود بصورت پلنکی ظاهر کردد
و اکر قوت شهوت غالب باشد بصورت سک و اکر قوت
غضب بصورت خوک کلشن انجش امروز زیبوش شود
آن زیبوش حسرت خواهد بود یا ایها الانسان انک کادح

الی ربک کدحا فملاقیه

بفعل اید در ان عالم سکار
هه اعمال و اقوال مصور
چو عریان کردی اندر روز محشر
ثبت باشد و تبیین
هه پیدا شود انجا صفایر
دکر باره بوقت عام خاص
جهان کردد غضب در انجا
همه اخلاق تو در عالم جان
عیان کردد ترا در حیوان

بیك دنكی برابید غالب وحاذق قال الشیخ فی نقش الفصوص كان
الانسان مختصرا بن الحضرت الالهیة یعنی مجموعه است كه در و جمیع حقایق
اسماء الهیه است و لذلك خصه بالصورة فقال صلی الله علیه وآله و
سلم خلق الله آدم علی صورته وجعله الله العین المقصودة والغایة
المطلوبة من العالم كانسان الناطقة من الشخص الانسانی كلیس
جهان چون تشبیه شخص معین تواند كه جان او تواند
وهذا لخرب الدنیا بزواله یعنی ازین جهة كه انسان كامل نسبة
باعالم بجون نفس ناطقه است از شخص انسانی خراب میكردد
دنیا بانعدام انسان كامل در دنیا وانتقال او باخرت بمجانب خراب
میشود بدن با نقطاع تعلق نفس ناطقه از و تعلق تدبیر و تصرف
لایق بنشأة دنیویه وتنتقل العمارة الی الاخری من اصله وتستقل
میشود عمارت باخرت لبب انتقال انسان كامل باخرت بمجانب
تستقل میشود عمارت بیدن مكتسب نفس ناطقه بعد از انقطاع
تعلق او از بدن عنصری علی رای بالكه تدبیر و تصرف بكرداند
او را لا بوجه موعود وهذه مسئلة دقیقة كلت عن درکها الافهام
وحارت فیها العقول والاوهام فلیس الا للكشف الصریح
المحمدی فیما قدم صلی الله علیه وآله قال فی فتوحات الشعبی لما كان
الملك مع الشعیب كما ذكرت لك تمخض منه الحیوان الحیوانی
وتشری فی جمیع الاقطار واما قابل جملة الوجودیة فالانسان الكامل
الجنینی بروح الوجوب والامكان والمراة الجامعة بالذات والآلة
من صفات القدم واحكامه وكذلك الحدثان وهو ما جعل محل
خلافة الارض التی هی مركز الدائرة الوجودیة ومقامها المنیع
المحجوب الان بصورتها رتبة المدبرة فی اسبعات النشو الرحمانی

ليكون النشاة الكلية وجودية فناسب من هذه الوجه الانسان
الجميع المتنازل فيها بالخلافة لانه الاول بالرتبة والمنزلة وان
كان اخرا بالصورة فهو الواسطة بين الحق والخلق وبه ومن رتبته
يصل فيض الحق والمدد الذي هو سبب بقاء ما سوى الحق الى العالم
كله علوا وسفلا ولولاه من حيث برزخيته التي لاتهايه الطرفين لم
يتصل شئ من العالم المدد الالهي الوجداني لعدم المناسبة والارتباط
ولم يوصل اليه فكان بعينه وانه عدد السموات وهذا السر برجلة من
مركز الارض التي هي صورة حضرة الجمع واحديته ونزل خلافة الالهية الى
الكرسي الكريم والعرش المجيد بالسموات والارض بحزم نظامها فتبدل
الارض غير الارض والسموات وهذا نبه ايضا عليه على ما ذكرنا
بقوله لاتقوم الساعة وفي الارض من تقول الله الله واكده بالتكرار
يريد وفي الارض من تقول الله قولا حقيقيا اذ لو اراد من تقول كلمة الله
لم يؤكد بالتكرار ولا شك انه لا يذكر الله ذكرا حقيقيا وخصوصيا
بهذا الاسم الجامع الاعظم المنعوت بجميع الاسماء الا الذات
المحق المعرفة التامة وانما الخلق معرفة بالله وكل عصر جليد الله و
كاهل ذلك العصر فكانه يقول صلى الله عليه وآله و
وفي الارض انسان كامل وهو المشار اليه بانه العروة
وان شئت فقل المسواك لاجل فاذا استقل انشقت السماء وكورت
الشمس واكدرت النجوم وانتثرت وسيرت الجبال وزلزلت الارض
وخلت العشار ولولا شوبة من حيث مظهريته في الجنة التي منها الكرسي
والعرش المجيد ولكان الحال فيهما كالحال في الارض والسموات ولهذا
قيدت بشوبة من حيث مظهريته من اجل ما اطلعني الله عليه من ان الجنة
لا يسع انسانا كاملا وانما يكون منه في الجنة ما شاء بحسب الجنة وفي كل

عالم ما يناسب ذلك العالم وما اسند عين ذلك العالم من الحق
من حيث ما في ذلك العالم من الانسان بل اقول ولو حلت جهنم لا
يزال منذ لم تبق وبه استدلت واليه الاشارة بقدم الجبار المذكور
في الحديث عند قوله عليه السلام ان جهنم لا تزال تقول هل من مزيد حتى يضع
الجبار فيها قدمه فاذا وضع الجبار فيها قدمه تزوى بعضها الى بعض و
تقول قط قط حسبي حسبي واخبرت من جانب الحق ان القدم الموضوع
في جهنم هو الباقي في هذا العالم من صور الحكم بما لم يصحبهم في النشأة
الجنانية وكني عن ذلك الباقي بالقدم لمناسبة السر الغير اللطيف
فان القدم من الانسان اخر اعضائه صورة فكذلك نفس صورة الغضب
اخر اعضائه اطلق الصورة الانسانية لان صورة العالم باجمعها
كالاعضاء لمطلق صورة الحقيقة الانسانية وهذا النشأة اخر
صورة ظهرت بها الحقيقة الانسانية وبها قامت الصور كلها
التي قلت الانها كالاعضاء قال في شرح نقش الفصوص ما دام كه
اشجار حاصل از دار دنيا بود عالم محفوظ و خزانها مضبوط باشد
چون از دار دنيا عالم منتقل شود بان عالم واز دنيا مفارقت كند و
مقيم آنجا شود دار دنيا خراب گردد و دار آخرت كه مسمى بالدار
آخرة شود بجاي او قايم مقام او گردد و صداي بقال الا من له الملك
خود بلند گرداند و خزانين دنيا باشجار و كلات و معادن آن كامل
از خزينه بيرون برند و بان بعض دنيوي لاحق گردد و بخزانين
آخرت ميپيوندد و كار خزانه داري و حفاظت بانجا ميرسد قال سعيد الدين
الفرغاني الغيبيات الآتية لاهل الاخرة اعني ما هي بواسطة الكامل كما
في الدنيا والمعاني المعدة لاهلها مشروحة ومرتبة ومعلومة لهم
كما تفرغ منذ ازلا وما للكامل من الكمالات في الدنيا اذ لا فرق بينهم الا في

على نعم الدنيا وقد جاء في الخبر الصحيح اعنا الرحمة مائة جزء جزء منها لاهل
الدنيا وتسعة وتسعون لاهل الآخرة واعلم ان دار الوجود واحدة
وانقسامها الى الدنيا والآخرة بالنسبة اليكم لانها صفتان لنشأة
الانسانية فاذن نشأة الوجود العينية النشأة العنصرية هي
الدنيا لدنائتها بالنسبة الى النشأة النورية الالهية او لدنو ها عن فهم
الانسان الحيوان ولما كانت النشأة الانسانية الكلية في الدنيا ذو
نشأتين تفصيلية فرقانية ونشأة احدية جمعية قرآنية وهذه النشأة
الدنيوية كثيفة وصورتها مقيدها بخيفة من مادة جامعة بين النور
والظلمة والنفس الناطقة المتعلقة بها من بعض قواها القوة
العملية وهي فاعلة لها وبها يعمل الله سبحانه لاجلها وكل نشأة وموطن
صورة هيكلية تنزل معانيها فيها وتظهر قواها وحضايصها
وحقايقها بها وكانت هذه النشأة الجامعة بين النور والظلمة لا
يقتضي الدوام بل لابد لها من الانحوام والانصرام لكونها حاصلة من عناصر
مختلفة متباينة متضادة يقتضي بحقايقها
مزاجها العنصري بحكم وامره بجميع ما في النفس
فان ذا النفس ما لا يظهر لهذه النشأة
الروحانية النورانية وقد جعل الله سبحانه
التي كانت بمرأى من جسدها من الاعمال والافاعيل والملكات الكاملة
والعلوم والاعمال الصالحة الحاصلة كما لا يخفى لما صار بها
بالقوة بالفعل فنفى الله سبحانه النفس الشهوية والغضبية الحاجبة
عن الدنيا صورة امر وتيد روحانية ملائمة لها في جميع افاعيلها
وخصايصها من زيادة روحانية حاصلة لها من تلك الاخلاق و
الملكات والعلوم والاعمال فيظهر حقايقها وخصايصها وانما

فی تلک الصور ظهورا یقتضی الدوام الی الابد لان بادیها روحانیة
وعدامیة نوریة فاقتضت تلک النشاة الروحانیة الدوام والبقاء
لرسوخ حقائقها واصولها الروحانیة فی جوهر الروح ودوام
التجلی النفسی الالهی فیها فاذا انتقل الامر الی الاخری ظهرت النفوس
والارواح الانسانیة فی صورها الروحانیة البرزخیة والمثالیة
والحشریة وغلبة الروحیة علی الصور والنوریة علی الظلمة والحق
الاسرار والانوار والحقائق فی تلک الصور الاخرویة وکان الانسان بما
جمعه ختما علی تلک النشاة الاخرویة حافظا لها الی الابد فافهم فیض
وقبول فیض دائمیت هر قابلی کم بصفت وجود متصف شد واجب
الوجود کشت بوجود حق دایم پس عدم بروطاری نشود اما نقشها
وظهورات ونشات بروطاری میشود واین مخالف آیه کلی من علیها
فان نیست زیرا کم متعلق فنا تعین شخص است نه متعین پس وجود
متعین بعد از زوال تعینی ظهور می کند بتعینی دیگر اعم از انکه
کم یوم زید یا حشری یا جنانی یا جهنمی واین تجلیات وظهورات
با قیند ابد الابدین وقابل ومقبول هر دو باقی ودایم بالحق الدایم
الباقی الممکنات کلها شئونات الحق فی غیب ذاته واسماءه ووقع
الغیر علیها بواسطة التعینات والاحیاز الی من وجدها فی العین
وبهذا الاعتبار یقول الشیخ ما رأیت شیئا الا ورأیت الله قبله
بل معه وبعده لان الحق بحسب عموم الوجود عین الصور علیها قال رسول الله
صلی الله علیه وآله وسلم انکم لتقدمون علی ربکم عراة غرلا بهما الی آخره
شعر
خلق الناس للبقاء فضلت ام محسوبها للفناء انما یقلون ذاد
الدار سعوه او رشاد عن ابن عباس رضی الله عنهما قال قال رسول الله

هذه الاتربت ارنی انظر الیک فقال الله تعالی یا موسی انک لا
ترانی حی الامات ولا یابس الا ندهده ولا رطب الا تفرق اعنایات
اهل الجنة الذین لا یموتا عینهم ولا تبلی اجسامهم وقال الشیخ
والسبعین وتلمیذه من الفتوحات فی معرفة بصاحی الخیال وعالم
الحقایق والاسراج وهو من الحضرت المحمدیه اعلم ایدک الله ان رسول الله
صلی الله علیه واله وسلم قال مولی القوم منهم والخیال من مولی النفس
الناطقة فهی منها بمنزلة المولی من السید اعلم ان القوة الخیالیة التی
فی شاة الانسان کونه منخرط من العالم بالنسبة الی عالم المثال المطلق
کالجزء بالنسبة الی عالم المثال المطلق کالجزء بالنسبة الی الکل والجدول
بالنسبة الی النهر الذی هو شرعه ولما کان طرف الجدول الذی یلی النهر
یتصل به کذلک خیال عالم الانسان من حیث طرفه الاعلی یتصل
بعالم المثال لکن الناس فی ذلک من وجه علی قسمین قسم لا یعرفون
ذلک الارتباط ولا یشعرون به ولا یستشرفون علیه وهم جمهور الناس
وقسم اهل القلوب یعلمونه ویستشرفون ویتوجهون الیه ویتوسل
بعضهم الی عالم الارواح وما فوقه کذا قال المحقق القونوی فی شرح
الحدیث وقال صاحب الفتوحات فی الرسالة السلوک الی الله تعلم
ان النبوة والولایة شرکان فی ثلثة اشیاء الواحد فی الوحی یعلم
کیف والمنفعة الثانیة بالحسه فیما جرت العادة ان لا تنقل الا بالحس
والثالث فی دوتیر عالم الخیال وهو الحس والحرکة المسمی بالواقع
المحکم من اجل الملیکة فانه بر ولیس الا من الوجه الذی یصح ان یسمی
ملکا وملکا فلم یقع للنبی منه الا ما یقع للولی کذلک ولیس
بید هی التی تعطیه بعض المحکم الا انه یتصور بها فی ای صورة شاء
النفس علی صورة فی نفسها ولکن لا یتزکها هذا الخیال الا عند المتخیل

الاعلى حسب ما يريده من الصورة في تخيل وليس للخيال قوة يخرجه
عن دوجر المحسوسات لانها ما تولد ولا ظهر عينه الا من الحس فكل تصرف
يصرفه في المعدومات والموجودات وما عاين في الوجود او لا عين له
فانه يصوره في صورة محسوس له عين في الوجود ولكن اجزاء تلك الصورة
كلها اجزاء وجودية محسوسة لا يمكن له ان يصورها الا على هذا الحد
فقد جمع الخيال بين الاطلاق العالم الذي لا اطلاق يشبهه فان له التصرف
التام في الواجب والمحال والجايز والممانع من له حكم هذا الاطلاق
وهذا هو وقت الحق في المعلومات بواسطة هذه القوة كما ان
له التقييد الخاص المنحصر فلا يقدر ان تصور من الامور الا في صورة
حسية كانت موجودة تلك الصور المحسوسة او لم يكن لكن لا بد
من اجزاء الصورة المتخيلة ان يكون كلها كما ذكرنا موجودة في المحسوس
او قد اخذها من الحس حين ادركها مستقرة لكن المجموع قد لا يكون في
الوجود واعلم ان الحق لم يزل في الدنيا متجليا للقلوب داعيا متنوع
الخواطر فيها عليه وان شنوع الخواطر في الانسان على التجلي الالهي من
حيث لا يشعر بذلك الا اهل الله كما انهم يعلمون ان اختلاف الصور
الظاهرة في النبات والارض في جميع الموجودات كلها غير شنوع الظاهر
انه هو عين كل شيء وفي الارض يكون باطن النبات فانه عين
ظاهر هو مستتر في الدنيا طالبا لصرخ وهو خلق الحديد في كل ما
الذي هو فيه وفي لبن فيه وفي الارض يكون ظاهره شيئا باطنه في
الدنيا ويكون التجلي الالهي فاعليا فيتنوع ظاهره وفي الارض
كما يتنوع باطنه في الدنيا في النشاة التي يكون فيها التجلي الالهي فيضع
فيها اصنافا فذلك هو اختلاف الاهوية الخيالية عينا في الاخرة ظاهر
وفي الدنيا باطن فحكم الخيال مستصحب الانسان في الارض وللخوف ذلك

هو المعبر عنها بالشأن الذي هو منه الحق من قوله كل يوم هو في شأن
فلم يزل ولا يزال وانما سمي ذلك خيالا لانا نعرف ان ذلك راجع الى
الناظر لا الى الشيء في نفسه ثابت على حقيقته لا يتبدل على الحقائق لا
تتبدل ونظر الى الناظر في صور شؤونه وذلك الشؤون حقيقة
ايضا لا تتبدل عن شؤونها فاذا فعل الثبوت على صورة واحدة
بل حقيقتها الثبوت على الشؤون فكل ظاهر في العالم صوره ممثله
كيا يشبه مضاهيه للصورة الالهية لانه لا يخلى للعالم الا ما يناسب
العالم في عين جوهره ثابت كما ان الانسان من حيث جوهره ثابت
ايضا فترى الثابت بالثابت وهو الغيب منك ومنه وترى
الظاهر بالظاهر وهو المشهود والشاهد والشهادة منك ومنه
فكذا تدركه وكذا تدرك ذاتك غير انك معروف في كل صورة انك
انت لا غيرك كما تعلم ان زيدا في شؤونه في كيفياته من تجل وتوار
وحزن وغامية ورضى وغضب وكل ما يتقلب فيه من الاحوال انه
زيد لا غيره كذلك الامر فيقول قد تغير فلان من حال الى حال ومن
صورة الى صورة ولولا ما هو الامر على هذا الكيان اذا يتبدل الحكم
عليه بتغير وقلنا بعدم فعلمنا ان ثم عينين كما قال تعالى في التجلي
عينين تعين بدرك بصر من يتجلى وعين يدرك به التجلي فهما عينان
مختلفان قد بانهما الله الذي عينهن وهو قوله وهديناه النجدين
اي بينا له الطريقين كما قال الشاعر تجدا على اي طريقي تقطعي
فجعل قطع الطريق للعيون فكل عين لها طريق فاعلم من رايته وما
رايته وهذا صح وما رميت اذ رميت ولكن الله رمى فالعين التي
ادركت بها ان الذي تحد صلى الله عليه وآله وسلم فعلم ان تلك
عينين ان كنت صاحب علم فتعلم قطعا ان الذي هو الله في صورة

محمد رحمه الله وليس التمثل والتخيل غير هذا فالله قد شبه وما
لا شبيه وهذه هي الآيات التي جعلها الله لقوم يعقلون عنه ويتفكرون
فيها وذكرى لمن كان له قلب يتقلب والقى السمع لما قيل له وعرف به وهو
شهيد ليتقلب في نفسه فيعلم ان الامر كذلك هو لاء هم اولوا الالباب فان
اللب محدثه صورة القشر فلا يعلم اللب الا من يعلم انه لب ولولا ذلك
ما كثر القشر والحمد لله اولا واخرا **خاتمة باب المعاد ضمنها رضي الله عنه**
عن رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم في مواقف القيمة اورده صاحب
الفتوحات المكية عن عبد الله بن مسعود قال كنت جالسا عند علي ابن
ابي طالب وعنده عبد الله ابن عباس وجماعة من اصحابه رسول الله
صلى الله عليه وآله فقال علي قال رسول الله صلى الله عليه وآله ان في
القيمة خمسين موقفا كل موقف منها الف سنة الى اخر الحديث رواه
باسناده فاما الباب الرابع والسبعون من الفتوحات في معرفة
القيمة ومنازلها وكيفية البعث **شعر** يوم المعارج من خمسين الف سنة
فيه تعرج كل يوم وبه سنة ٠ والارض توجد فيه ساهن
لا تنزل الا في الا سنة فكن غريبا ولا تركن لطائفة
من الورى اهل الالف الجبه وان رأيت امرا سعى لمفسده
فدعه يجري بحر بحسنه ولتعتصم حذرا بالكهف من رجل
يرى مناه بوما كمثل سنه قد مد خطوته في غير طاعته
ولم يزل في غروره فالفا وسبعه اعلم ان اما سمي هذا اليوم يوم القيمة لما
الناس فيه من تحيرهم لوجوههم في الشاة الامن القوة كرياها والبرتج
في الباب الذي يقتل هذا الباب والقيام اذا جاء امر الله للفصل والقضاء
والملك صفا صفا قال الله تعالى يوم يقوم الناس لرب العالمين
اي لاجل رب العالمين حين يأتي ويجيء بالاسم الرباني اذا كان الرب المالك

فله صفة القهر وله صفة الرحمة ولم يات بالاسم الرحمن لانه لابد من
الغضب في ذلك اليوم كما سيرد في هذا الباب ولابد من الحساب و
الاتيان بجهنم والموازين وهذه كلها لديت من صفات الرحمة المطلقة
التي يطلبها الاسم الرحمن غير انه سبحانه اذا ياسم الهي يكون الرحمة فيه
اغلب وهو الاسم الرب فانه من الاصلاح والتربية مشقوق ما في
المالك والسيد من تفضل الرحمة على ما فيه من صفة القهر فلسبق رحمته
غضبه وكثير التجاوز عن سيئات اكثر الناس فاول ما اقول واستفتح
قال الله في ذلك اليوم واين يكون الخلق حين تبدل الارض وتبدل
صورتها ومجئ جهنم وما يكون من شأنها ثم اسوق حديث
سوائف القيد في حنين الف سنة وحديث الشفاعة اعلم يا
اخي ان الناس اذا قاموا من قبورهم على ما سنورده انشاء الله تع
واراد الله ان يبدل غير الارض وتمد الارض باذن الله ويكون الحين
دون الظلمة فيكون الخلق عليه عند ما يبدل الله الارض كيف تشاء
اما بالصورة واما بارض اخرى يأتي عليها سمى الساهرة فيمدها
سبحانه مد الاديم يقول تعالى واذا الارض مدت وزيد في سعتها ما شاء
اضعافا ما كانت من احد وعشرين جزء الى تسعة وتسعين جزء حتى
لا يرى فيها عوجا ولا امتا ثم امر سبحانه بقبض السماء التي يطويها
بيمينه كطي السجل الكتاب ثم يرميها على الارض التي تحتها واهيه
وهو قوله وانشقت السماء فهي يومئذ واهية ويريد الخلق الى الارض
التي بدلها يمشون مسطرين ما يصنع الله بهم فاذا وهبت السماء
نزلت ملائكتها على ارجائها فيرون اهل الارض حلقا عظيما اضعاف
ما يقم عليه عدد اصحاب الدنيا ممن هم احياء يومئذ من عظيم الملكوت
مما لم يشاهدوه من قبل فيقولون افيكم ربنا فيقول الملائكة سبحا

ربنا ليس فينا وهو آت فتصطف الملائكة صفا سدبرا قلى نواحي
الارض محيطين بالعالم الجن والانس وهو لاء عمار سماء الدنيا ثم تنزل اهل
السماء الثانية بمثل ما يقبضه الله ايضا ويرمي بكوكبها في النار وهو
المسمى كابتا وهو اكثر عددا من السماء الاولى فيقول الخلائق افيكم ربنا
ففزع الملائكة من قولهم فيقولون سبحان ربنا ليس هو فينا وهو آت فيفعل
فعل الاولين من الملائكة تصطفون حلقهم صفا ثانيا سدبرا ثم
تنزل اهل السماء الثالثة ويرمي بكوكبها المسمى زهوه في النار ويقبضها
بيمينه فيقول الخلائق افيكم ربنا فيقول الملائكة سبحان ربنا ليس هو
فينا وهو آت فلذلك الامر هكذا سماء بعد سماء حتى تنزل اهل السماء التاسعة
فيكونون خلقا اكثر من جميع من نزل فيقول الخلائق افيكم ربنا فيقول
الملائكة سبحان ربنا قد جاء ربنا وان كان وعد ربنا المفعولا فيأتي الله
في ظلل من الغمام والملائكة وعلى المحيط السفلي منهم فيكون اتيانه
اتيان الملك فانه يقول ملك يوم الدين وهو ذلك اليوم فسمي باليوم
وتصطف الملائكة سبعة صفوف محيطة بالخلائق فاذا ابصر النار جهنم
هالهم ذلك وتذكر الخلائق المتكبرين فيفزعون الخلق باجمعهم
لعظيم ما يرون من خلق فزعا وهو الفزع الاكبر الا الطائفة التي لا يحزنهم الفزع
فتقول الملائكة هذا يومكم الذي كنتم توعدون فعند ذلك الامن مع
البشرى لانهم عرفوا ان النيران تفزع على اهلها المشقة التي حلت بهم
عليها الخلائق يقولون في ذلك اليوم يعظم شأنه وكان الله قد اراد ان يجعل
للذين [illegible] نورا منبعثا صادرا يجعل مسارهم في الموقف تعلوهم
عليها [illegible] وذلك قبل مجيء الرب تعالى عند ذلك يفزع الناس ففزعا
من يحشرهم وفزعا لعظيم ما يرون من اهوال ذلك اليوم محدقا الملائكة
صفوفا لا يحاورونهم فيطردهم الملائكة ويرفعهم الملك الحق سبحانه

وتعالى الى المحشر وينادي بهم انبياؤهم ارجعوا ارجعوا فينادي بعضهم
بعضا فهو قول الله تعالى فيما يقول رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم
انى اخاف عليكم يوم التناد يوم تولون مدبرين ما لكم من الله من عاصم
والرسل يقول سلم سلم ويخافون اشد الخوف على امتهم والامم يخافون
على انفسهم والمطهرون المحفوظون الذين ما تدنست نواظرهم بالبشرة
المظلمة ولا طواهرهم ايضا بالمخالفات الشرعية امنون بغيظهم النبيون
في الدين هم عليين من الامن لما هم النبيون عليه من الخوف على امتهم فينادي
منادٍ من قبل الله تعالى يسمعه اهل الموقف ولا يدرون او لا ادري هل ذلك
نداء الحق سبحانه بنفسه او نداء عن امره سبحانه يقول في دار النداء يا
اهل الموقف ستعلمون اليوم من اصحاب الكرم فانه قال انا يا ايها الانسان
ما غرك بربك الكريم تعليما له وتبينا ليقول كرمك ولقد يقول
سمعت شيخنا التحتيه يقول يوما وهو يبكي يا قوم لا تغفلوا بكرم آخرنا
ولم نك شيئا وعلمنا ما لم نكن نعلم وامنا على ابتداء بالاعانة بوحيه
ورسله ونحن لا بقضاء اعتراه بعدنا بعد ان عقلنا وامنا احاسا به
سبحانه من ذلك فابكاني بكاء فرح وبكى الحاضرون ثم رجع يقول
الحق في ذلك النداء اين الذين كانت تتجافى جنوبهم عن المضاجع يدعون
ربهم خوفا وطمعا ومما رزقناهم ينفقون فتوفيهم الى الجنة ثم ليس
من قبل الحق نداء ثانيا لا ادري هل ذلك نداء الحق بنفسه او نداء عن
امر الحق ان الذين كانوا لا تلهيهم تجارة ولا بيع عن ذكر الله واقام الصلوة
وايتاء الزكوة يوجه يقبل فيه القلوب والابصار فيوفيهم الله احسن
ما عملوا ويزيدهم من فضله وذلك الزيادة كما قيل ان تجلي الاحسان
فيوفيهم الى الجنة ثم يقول نداء ثالثا لا ادري هل هو نداء الحق بنفسه
او نداء عن امر الحق يا اهل الموقف ستعلمون الحق اليوم من اصحاب الكرم

اين الذين صدقوا ما عاهدوا الله عليه لنجزي الصادقين عن صدقهم فيوقفون
بهم الى الجنة بعد هذا النداء يخرج عنق من النار فاذا اشرف على الخلائق
له عينان ولسان فصيح يا اهل الموقف اني وكلت بمن دعا مع الله الها
الاول ثلاث مرات لتلك طوائف من اهل السعادات وهذا كله قبل الحساب
والناس وقوف قد الجمهم العرق فاشتد الخوف وتصدعت القلوب فطول
المطلع فيقول ذلك العنق المشرف من النار عليهم اني وكلت بكل جبار عنيد
فيلفظهم من بين الصفوف كما يلفظ الطير الحب السمسم فاذا لم يترك احدا
منهم احدا نادى ثالثة يا اهل الموقف اني وكلت بمن ذهب يخلق كخلق الله
فيلفظ اهل التصاوير وهم الذين يصورون الكنائس ليعبد ذلك
الصور والذين يصورون الاصنام وهو قوله تعالى اتعبدون ما تنحتون
كانوا ينحتون الاخشاب والاحجار ليعبدوها من دون الله فهؤلاء
المصورون فيلفظهم من بين الصفوف كما يلفظ الطير الحب السمسم
فاذا اخذهم الله عن آخرهم وبقي الناس وفيهم المصورون الذين لا يقصدون
بتصويرهم ما قصدوها اولئك من عباد الله حتى يسألوا عنها فينفخوا
ارواحها وليسوا بنافخين كما ورد في الخبر في المصورين فيقفون
ما شاء الله تعالى فيرون ما يفعل الله بهم والعرق قد الجمهم عبد الله بن
مسعود قال استجار الساعد على ابن ابي طالب عليه السلام وعند عبد الله
بن عباس وجماعة من اصحاب رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم
فقال يا رسول الله ان في القيامة لخمسين موقفا كل موقف منها الف
سنة قال يوقف اذا خرج الناس من قبورهم يقومون على ابوابها
قبورهم الى ان تعراه حفاة عطاشا فمن خرج من قبره
موقنا بربه موقنا بنبيه موقنا بجنته وناره موقنا بالبعث و
النشور موقنا بالحساب والقدر خيره وشره متصدقا بما جاء به محمد

من عذر بر نجا وفاز وغنم وسعد ومن بقي في شك من هذا بقي في
جوع وعطش وهم وكرب الف سنة حتى يقضي الله فيه عاشوا من
ذلك المقام الى المحشر مقومون على ارجلهم الف عام في سرادقات النار
في حر الشمس والنار عن اعلاهم والنار عن شمائلهم والنار من خلفهم
والشمس من فوق رؤسهم ولا ظل الى ظل العرش فمن لقي الله يوم شاء
له بالاخلاص مقرا بنبيه بريا من الشرك والسحر بريا بين اهراق دماء
المسلمين ناصحا لله ولرسوله محبا لمن اطاع الله ورسوله استظل
تحت ظل عرش الرحمن ونجا من غم ومن حاد عن ذلك ووقع في شئ
من هذه الذنوب بكلمة واحدة او تمنى قلبه او شك في شئ من
امر دينه بقي الف عام في الحزن والغم والعذاب والهم حتى يقضي الله
فيه عائشة بيا قا الخلق الى النور والظلمة مقومون في تلك الظلمة
الف عام فمن لقي الله تعالى لم يشرك به شيأ ولم يدخل في قلبه شئ من
النفاق ولم يشك في شئ من امر دينه واعطى الحق من نفسه وقال
الحق ولو على انفسنا من نفسه واطاع الله في السر والعلانية
ورضا بقضاء الله وقنع بما اعطاه الله خرج من الظلمة الى النور في
مقدار طرفة عين مسيضا وجهه وقد نجا من اهوال يوم القيامة
شئ منها بقي في الهم والغم الف سنة ثم خرج منها مسودا وجهه
في مشيئة الله يفعل به ما شاء ثم بيا قا الخلق الى سرادقات الحساب
وهي سبع سرادقات يقفون في كل سرادق منها الف سنة يسئلون ابن
آدم عند كل سرادق منها عن المحارم فان لم يكن وقع في شئ منها جاز الى
السرادق الثاني فيسئل عن الاهل فان كان سلم منها جاز الى السرادق
الثالث فيسئل عن حقوق الوالدين فان لم يكن عاقا جاز الى السرادق
الرابع فيسئل عن حقوق من فرض الله اليه امورهم ومن تعلم القرآن ومن

امر دينهم وبادينهم فان كان قد عمل جانا الى السادس فيسئل
عن حق قرابته فان كان قد ادى حقوقهم جاز الى السادس فيسئل
عن صلة الرحم فان كان وصوله لرحمه جاز الى السادس والثامن فيسئل
عن الحسد فان كان لم يحسد جاز الى السادس والتاسع فيسئل عن المكر
فان لم يكن ماكرا باحد جاز الى السادس والعاشر فيسئل عن الخديعة فان
لم يكن خداعا باحد الجاز وتنزل في ظل عرش الرحمن قادرة عينه وحيا
قلبه ضاحكا فوق وان كان قد وقع في شيء من هذه الخصال بقي
في كل موقف منها الف سنة جاثيا عاطشا باكيا حزينا مهموما
مغموما لا ينفعه شفاعة الشافعين ثم يحشرون الى اخذ كتبهم باعمالهم
وشمائلهم فيحبون عند ذلك في خمسة عشر موقفا كل موقف
منها الف سنة جاثيا عاطشا باكيا حزينا مهموما مغموما لا ينفعه
شفاعة الشافعين ثم يحشرون الى اخذ كتبهم باعمالهم وشمائلهم
فيسئلون في اول موقف منها عن الصدقات وما فرض الله عليهم في
اموالهم فمن ادّاها كاملة الى الموقف الثاني فيسئل عن قول الحق و
العفو عن الناس فمن عفى عفى الله عنه وجاز الى الموقف الثالث
فيسئل عن الامر بالمعروف فان كان امرا بالمعروف جاز الى الموقف الرابع
فيسئل عن النهي عن المنكر فان كان ناهيا عن المنكر جاز الى الموقف
الخامس فيسئل عن حسن الخلق فان كان حسن الخلق جاز الى الموقف السادس
فيسئل عن الحب في الله فان كان يحب في الله ويبغض في الله جاز الى الموقف
السابع فيسئل عن المال الحرام فان لم يكن اخذ شيئا جاز الى الموقف
الثامن فيسئل عن شرب الخمر فان لم يكن شرب شيئا من الخمر شيئا جاز الى الموقف
التاسع فيسئل عن القرض بالحرام فان لم يكن اتاها جاز الى الموقف العاشر
فيسئل عن قول الزور فان لم يكن قالها جاز الى الموقف الحادي عشر فيسئل

فيسئل عن النميمة فان لم يكن تماما جاز الى الموقف السادس فيسئل عن
الكذب على الله فان لم يكن كذا ياجاز الى الموضع السابع فيسئل عن
طلب العلم وعمل به جاز الى الموقف الثامن فيسئل عن العجب معجبا بنفسه
في دينه ودنياه او في شئ من عمله جاز الى الموقف التاسع فيسئل
عن التكبر فان لم يكن متكبرا على جاز الى الموقف الحادي عشر فيسئل
عن الامن من مكر الله فان لم يكن امنا من مكر الله جاز الى الموقف
الثاني عشر فيسئل عن حق جاره فان كان ادى حق جاره اقيم بين
يدي الله تعالى قرير العين فرحا قلبه مسفرا وجهه كاسبا
ضاحكا مستبشرا فرحب بر ربه ويسر برضاه عنه فيصرح
عند ذلك فرحا لا يعلم احد الا الله فان لم يات واحدة منهن تام
ومات عن غير توبة حبس عند كل موقف المدة حتى يقضي الله
فيه بما يشاء يا لخلائق الى الصراط وقد ضربت على جهنم مقدار اربعين
الف عام وطب جهنم بجانبها يلتهب وعليها حنك وكلاليب
وخطاطيف وهي سبعة حبود تحشر العباد كلهم عليها وعلى كل
جزء منها عقبة مسيرة ثلثة الاف عام صعود والف عام استواء
والف عام هبوط وذلك قول الله عز وجل ان ربك لبالمرصاد يعني
على ثلثة صور وما ذكر من صدور الخلق عليها فيسئل العبد على اول
معناه عن الايمان بالله فان جاء به مؤمنا مخلصا لا شك فيه ولا
ريب جاز الى الجسر الثاني فيسئل عن الصلوة فان جاء بها تاما مر جاز الى
الجسر الثالث فيسئل عن الزكوة فان جاء بها تاما مر جاز الى الجسر الثالث
فيسئل عن الصيام فان جاء به تاما جاز الى الجسر الخامس فيسئل عن حجة
الاسلام فان جاء بها تاما جاز الى الجسر السادس فيسئل عن الطهر
فان جاء به تاما جاز الى الجسر السابع فيسئل عن المظالم فان كان لا

بطلم لحد تجاوز الى الجنة فان كان قصر في واحدة منهن حبس على كل حبسة منها الف سنة حتى يقضي الله فيه بما يشاء وذكر الحديث الى آخره وسياتي بقيته الحديث انشاء الله تعالى في باب الجنة فانه مختص بالجنة ولم يذكر النشأة الاخرى التي يحصر فيها الانسان في باب البرزخ لانها نشأة محسوسة غير خيالية والفهم امر معقول حتى يسأل عما هو الانسان فلذلك اخرنا ذكرها الى هذا الباب

الباب الخامس والستون في معرفة الجنة وسائر طبقاتها ودرجاتها وما يتعلق بهذا الباب اعلم ايدنا الله واياك ان الجنة جنتان جنة محسوسة وجنة معنوية والعقل يعقلهما معا كما ان العالم عالمان عالم لطيف وعالم كثيف عالم غيب وعالم شهادة والنفس الناطقة المخاطبة المكلفة لها نعيم ما تحمله من العلوم والمعارف من طريق نظرها وفكرها وما وصلت اليه من ذلك بالادلة العقلية ونعيم بما تحمله من اللذات والشهوات مما يلائم النفس الحيوانية من طريق قواها الحسية من اكل وشرب ونكاح ولباس وادهان ونغمات طيبة يتعلق بها الاسماع وصور حسنة تعطيها البصر وروائح طيبة وجوار حسان والوان [illegible] واشجار وانهار وكل ذلك ينقل الحواس الى التنعم [illegible] بالوجه الجميل من المرأة المستحسنة والملائم الحس الوجه والانسان للصناع فلما لم تر شيئا من الحيوانات يلتذ [illegible] فلما ان النفس الناطقة هي التي تلتذ بجميع ما [illegible] مما ذكرناه فيه واعلم ان الله خلق هذه [illegible] الفرح الالهي بطالع الانسان الذي هو [illegible] وخلق الجنة المعنوية التي هي روح هذه الجنة المحسوسة من الفرح

الالهي من صفة الكمال والابتهاج والسرور فكانت الجنة المحسوسة
كالجسم والجنة المعقولة كالروح وقواه ولهذا سماها الحق
تعالى الدار الحيوان لحياتها واهلها يتنعمون فيها حسا وعبر
بالمعنى الذي هو النطيفة الانسانية والجنة ايضا اسد شعابا بها
الداخلين فيها ولهذا تطلب مسكنها من السالكين وقد ورد حين عن النبي
صلى الله عليه وآله ان الجنة اشتاقت الى بلال وعلي وعمار وسلمان
فوصفها بالشوق الى هؤلاء وما احسن موافقة هذه الاسماء لما في
شوقها من المعاني فان الشوق من الشياق فيضرب بالم يطلق الالم
وبلا من ابل الرجل من عرضه واسقى وقيل ابل الرجل من دابته وبلال
معناه وسلمان من السلامة من الآثام والامراض وعمار اي بعمارتها
باهلها يزول المها فان الله سبحانه يتجلى للعبادة فيها فعلى تعلو بذلك
التجلي شانها على النار التي هي اختها حيث فارت بدرجة التجلي والرؤية
اذ لا تكاد النار دار حجاب فانظر في موافقة هذه الاسماء الاربعة لهذين
حال الجنة حين وصفها بالشوق لهؤلاء الاصحاب من المؤمنين والناس
على اربع مراتب وهذه المنزلة فمنهم من يشتهي ولا يشتهي وهم الكاملون من
رجال الله المهيمون في جلال الله بل هو رسول الله وكامل ومنهم من
لا يشتهي ولا يشتهي وهم اصحاب الاحوال من رجال الله المهيمون في
جلال الله الذي غلب معناهم على حسهم وهو دون الطبقة الاولى
فانهم اصحاب احوال ومنهم من يشتهي ولا يشتهي وهم عصاة المؤمنين
ومنهم من لا يشتهي ولا يشتهي وهم المكبوتون يوم القيمة والقائلون
بنفي الجنة والمحسوسة ولا خامس لهؤلاء الا ما يقبله الاصناف واعلم
ان الجنات ثمانية احصاها الرسل الالهي وهي التي يدخلها الا طفال
الذين لم يبلغوا الحد المعهود وهذه من اول ما يولد الى ان تستهل

صار فالى انقضاء ستة اعوام ويعطى الله من يشاء من عباده من
جنات الاختصاص ما شاء ومن اهلها المجانين الذين اعتقلوا
ومن اهلها اهل التوحيد العلمى ومن اهلها اهل الغرارات ومن
لم يصل اليهم والجنة الثانية جنة ميراث نالها كل من دخل
الجنة ممن ذكرنا ومن المؤمنين وهى الاماكن التى كانت معدة لاهل
النار لو دخلوها والجنة الثالثة جنة الاعمال وهى التى تتفاضل الناس
فيها باعمالهم فمن كان افضل من غيره فى وجوه التفاضل كان له من
الجنة اكثر سواء كان الفاضل دون المفضول او لم يكن غيره فضله
فى المقام بهذه الحالة فما من عمل من الاعمال الا وله جنة وتقع التفاضل
فيها بين اصحابها بحسب تفتح احوالهم وورد فى الحديث الصحيح عن النبى
صلى الله عليه واله وسلم انه قال لبلال يا بلال بم سبقتنى الى الجنة
فما وطئت فيها موضعا الا سمعت خشخشتك امامى فقال يا رسول الله
ما احدثت قط الا توضأت ولا توضأت الا صليت ركعتين فقال
رسول الله صلى بهما فعلمنا انها كانت جنة مخصوصة به لما ان كان
رسول الله صلى الله عليه واله قال لبلال لم خصك ان تكون متقدما بين
يدى فيجب من اين لك هذه المسابقة الى هذه المرتبة فقال له ذلك
قال له صلى الله عليه واله وسلم بما فاوتنى ولا [illegible]
ويكون الاولية مخصوصة ويقع حاصل [illegible]
والتفاضل على مراتب فيها السبق ولكن فى [illegible]
السبق على الصفين اذا كانا على مرتبة واحدة من الحال الذى فارق الله
بنده فيه ويفضل ايضا بالزمان كان الجمعة وشهر رمضان ويوم
الجمعة وفى ليلة القدر وفى عشر ذى الحجة وفى ايام [illegible]
الازمان وكل زمان عينه الشارع يقع التفاضل بالمكان كالمصلى

في المسجد الحرام افضل من صلوة المصلي في المسجد المدينة وكذلك الصلوة
في مسجد المدينة افضل من الصلوة في المسجد الاقصى وهكذا افضل
الصلوة في المسجد الاقصى على سائر المساجد وبعض صلوتي ايضا في بعض
افضل ايضا بالاحوال فان الصلوة افضل من اماطة الاذى وقد
قبل الله الا بعضا على بعض وبعض صلوتي ايضا في بعض افضل الوجه
كالمتصدق على رحم فيكون صاحب صلة رحم وصدقة والمتصدق
على غير رحم دونه في الاجر وكذلك من اهدى هدية شريفة من اهل البيت
افضل عن اهدى غير شريفة او من احسن اليه ووجوه المفاضلة كثيرة
في الشرع وان كان محصورة ولكن ارشدك منها الى موجبا تعرف بها
ما قصدنا بالمفضلة والرسل انما ظهر فضلها في الجنة على غيرها بجهة
الاختصاص واما بالعمل فهم في جنبات الاعمال ومن الناس من يحج في العمر
الواحد اعمالا كثيرة فيصرف سعيه فيما ينبغي في زمان تصريف يده في زمان
صومه في زمان صدقته في زمان صلوته في زمان ذكره في زمان تحيته من
فضل وتراه يتوجه في الزمان الواحد من وجوه كثيرة فيفضل غيره ممن ليس له
ذلك ولما ذكر رسول الله صلى الله عليه وآله ذلك للثمانية
الابواب قال ابو بكر يا رسول الله وهل
على الانسان من ابوابها كلها قال رسول الله صلى الله عليه وآله
نعم يا ابا بكر وارجو ان تكون منهم يا ابا بكر فاراد ابو بكر بذلك الاقتداء اذ كرنا ان
يكون الانسان في زمان واحد في اعمال كثيرة يعم ابواب الجنة ومن
الاشياء التي لا يشبه الجنة الدنيا في ابوابها
كلها وان تعددت بتعدد انشاء الانسان في الاخرة لا يشبه
الجنة الدنيا في صورها وهيئاتها والصورة الشخصية فان الروح
على الاطلاق يشترك في جوهرها وفي هذه الدار مع كثافة هذه

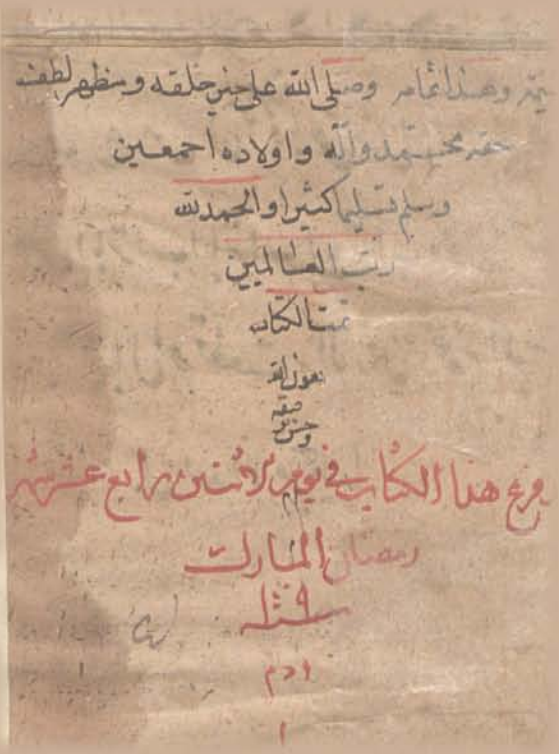
النشأة فيكون الانسان بعينه في اماكن كثيرة واما عامة الاصحاب
فيدركون ذلك في المنام ولقد رايت رؤيا للنفس في هذا النوع
واخذتها لنفسي من الله فانها مطابقة لحديث نبوي النبي صلى الله عليه
واله حين ضرب لنا مثلا في الانبياء فقال كمثل رجل بنى حايطا فكمله
الا لبنة واحدة فكنت انا تلك اللبنة ولا رسول بعدي ولا نبي فسد
النبوة بالحايط والانبياء باللبن التي قام بها الحايط وهو شبيه
في غاية الحسن فان سمي الحايط هذا المثال السليم يصح ظهوره الا باللبن
فكان صلى الله عليه واله خاتم النبيين فكنت بمكة سنة تسع سنين
وحسبما اراني فيما يرى النايم الكعبة بينيه ولبن فضة وذهب لبن فضة
ولبن ذهب وقد كمل البناء وما بقي بها شيء وانا انظر اليها والى
حسنها فالتفت الى الوجه الذي بين الركن اليماني والشامي وهو الذي يلي الباب
اقرب موضع لبنتين لبنة فضة ولبنة ذهب ينقص في الحايط اللبنتين
في الصف الاعلى لبنة ذهب وفي الصف الذي يليه ينقص لبنة فضة ورايت
نفسي قد انطبقت في موضع تلك اللبنتين فكنت انا عين تينك
اللبنتين وكمل الحايط ولم يبق في الكعبة شيء ينقص وانا واقف انظر
عين تينك اللبنتين لاسلك في ذلك وانهما غير ذاتي فاستيقظت
فشكرت الله تعالى وقلت يا ولاي في الاتباع في صنع رسول الله صلى الله
عليه واله في الانبياء وعسى ان اكون ممن حشره الله الاثر في وعلى اله
صلى الله عليه وذكرت حديث النبي عليه الصلوة والسلام في ضرب المثل بالحايط
وانه كان تلك اللبنة فعلمت ان ما وقع لي من هذا الشان بكرم من
اهل تونس فاحببت ذكرها وتاويلها بما وقع وما يحصل الرايس منه فالله
اسئل انفعهما على كونه فان الاختصاص لا الى اهل الخير ولا الى الخيرات
ولا العمل وان ذلك من فضل الله يختص برحمته من يشاء والله ذو الفضل

العظيم واعلم ان جنة الاعمال مائة درجة لا غير كما ان النار مائة دركة غير ان كل
درجة تنقسم الى منازل فلنذكر من منازلها ما يكون لهذه الامة المحمدية وما تفضل
به على سائر الامم فانها خير امة اخرجت للناس بشهادة الحق في القرآن وتقريره
هذه المائة درجة في كل جنة من ثمان الجنات وصورتها جنة فجنة و
اعلاها جنة عدن وهي قبة الجنة منها الكثيب الذي يكون اجتماع الناس
فيه لرؤية الحق وهي اعلى الجنة في الجنات وهي في الجنات عنوان دار الملك يدور
عليها ثمانية اسوار بين كل سورين جنة فالتي تحت عدن اعني هي جنة الفردوس
وهي اوسط الجنات ودون جنة عدن وافضلها ثم جنة الخلد ثم جنة النعيم ثم
جنة المأوى ثم دار السلام ثم دار المقامة واما الوسيلة وهي اعلى درجة
في جنة عدن وهي لرسول الله صلى الله عليه وآله وسلم حصلت له بدعاء
امته فضلا لذلك الحق سبحانه بحكمة اخفاها فانها سببه قلنا السعادة من الله وبه
كنا خير امة اخرجت للناس وبه ختم الله بنا الامم كما ختم به النبيين وهو
صلى الله عليه وآله وسلم بينهم كما امر ان يقول ولنا وجه خاص الى الله عز وجل
يناجيه منه نبيا جنابا وهكذا كل مخلوق له وجه خاص الى ربه فامر نا
من الحق ان ندعوه الى ان يرزقنا فيها ويالها بدعاء امته
فافهم هذا الفضل العظيم وهذا من باب العين الالهية
ان فهمت قد كرم الله هذا النبي عليه الصلوة والسلام
وهذه الامة فلنرق درجات الجنة من الدرج فيها على خمسة
الاف درجة ومائة درجة وخمسة ادراج لا غير وقد نريد على
هذا العدد بلا شك ولكن ذكرنا منها ما اتفق عليه
اهل الكشف عامة وهو مجزي الانواع من الاجناس والذي احققت
به هذه الامة المحمدية على سائر الامم من هذه الادراج
اثنى عشر درجا لا غير لانيا ركها فيها احد

من الامم كما فضل غيره عن الرسل في الاجر بالوسيلة وفتح
باب الشفاعة وفي الدنيا لست لم يعطها قبله كما ورد في الحديث
الصحيح من حديث سلم بن الحجاج فذكر منها عموم رسالته وتحليل
الغنائم والنصر بالرعب وجعلت له الارض كلها مسجدا وجعلت تربتها
طهورا واعطى مفاتيح خزائن الارض ثم اعلم ان اهل الجنة اربعة
اصناف الرسل وهم الانبياء والاولياء وهم اتباع الرسل على
بصيرة ونية من ربهم والمؤمنون وهم المصدقون بهم عليهم
السلام والعلماء بتوحيد الله انه لا اله الا هو من حيث الادلة
العقلية قال الله تعالى شهد الله انه لا اله الا هو والملائكة
واولوا العلم قائما بالقسط وهؤلاء هم الذين اريده بالعلماء وفيهم
يقول الله يرفع الله الذين امنوا منكم والذين اوتوا العلم درجات
بالطريق الموصلة بالعلم الى الله طريقان لا ثالث لهما ومن
وحد الله من غير هذين وهو مقلد في توحيده الطريق
الواحد طريق الكشف وهو علم ضروري يحصل عند الكشف
يجد الانسان في نفسه لا سبيل بعد ان شهده
ولا يقدر على دفعه ولا يعرف انه ثم علم
لا يستند اليه سوى ما يجده في نفسه لا يعلم
غيره قال بعض الدليل والمدلول وكيف غاية ما لا
يعرف الا بالدليل فاعلم ان الكشف على الدليل
وكان يقول بعض [illegible]
بن الكتاني عبد [illegible]
عن حاله وصدق واحفظ ان [illegible]
فان غيره يجد ذلك في نفسه [illegible]

له عن الدليل واما ان يحيل له عن تجلي الهي يحيل
له وهم الرسل والانبياء وبعض الاولياء والطريق الثاني
الفكر والاستدلال بالبرهان العقلي وهذه الطريق دون
الطريق الاول فان صاحب النظر في الدليل قد يدخل
عليه الشبه الفادحة في دليله فيتكلف الكشف عنها
والبحث على وجه الحق في الامر المطلوب وما عدا طريق ثالث
وهؤلاء هم اولوا العلم الذين شهدوا بتوحيد الله ولهذا لم
هذه الطبقة من العلماء بتوحيد الله دلالة ونظرها زيادة
علم على التوحيد بتوحيد في الذات بادلة قطعية لا يقطعها
كل اهل الكشف بل بعضهم قد يعطي هؤلاء الادلة الطوايف
يتبين ون في جناب عدن عند رؤية الحق في الكتيب الابيض وهم
فيه على اربعة مقامات طايفة منهم اصحاب منابر وهي الطبقة العليا
من الرسل والانبياء والطايفة الثانية هم الاولياء ورثة
الانبياء قولا وعملا وحالا وهم على بينة من ربهم وهم اصحاب
الحصر والعرش والطبقة الثالثة العلماء بالله من طريق النظر
البرهاني العقلي وهم اصحاب الكرسي والطبقة الرابعة هم
المؤمنون المقلدون في توحيدهم وهذه المراتب وهم في
المحشر متفاوتون على التفاوت فاذا اراد الله ان يتجلى لعباده في
الموقف العام نادى منادي الحق في الجنات كلها يا اهل الجنان تجلى
على الجنة كلها [illegible] الرائي والنظر الاعلى اهلها الى زيادة
ربكم [illegible] عدن فيذهبون
[illegible] ويتمثل لها فيجلسون ثم يؤمر بالموايد
فيصبب بين ايديهم صحاف الخضاض ما راوسلها ولا يحيلون ف

في حياتهم ولا في حياتهم حياة الاعمال وكذلك الطعام فيادا فوا
مثله في مشاربهم وكذلك ما شاؤا من الشراب فاذا فرغوا
من ذلك خلعت عليهم من الخلع ما لم يلبسوا مثلها فيما
تقدم ومصداق ذلك قوله صلى الله عليه وآله وسلم في الجنة فيها
ما لا عين رأت ولا اذن سمعت ولا خطر على قلب بشر
فاذا فرغوا من ذلك قاموا الى كثيب من المسك الابيض فاخذوا
مشاربهم فيه على قدر علمهم بالله لا على قدر علمهم فانما
العمل مخصوص فيغيم الجبار لاهل مشاهدة الرحمن فينام على
ذلك اذ بنود قدورهم فيجدون سجدا فيرمي ذلك النور في
ابصارهم ظاهرا وفي بصايرهم باطنا وفي اجزاء اجسامهم كلها
وفي لطايف نفوسهم فيرجع كل شخص منهم عيانا كلا وسمعا
كلا فيرى بذاته كلها الا سند الجهات ويسمع بذاتها كلها فبذلك
تعليهم ذلك النور فيه يطيقون المشاهدة والرؤية واعلم
من المشاهدة فيأتيهم رسول من الله تعالى فيقول لهم تأهبوا
لرؤية ربكم جل جلاله فيتهاهبون فيتجلى لهم فيشاهدون ضحك الحق
بينه وبين خلقه ثلثة حجب حجاب العزة وحجاب الكبرياء وحجاب
العظمة فلا يستطيعون نظرا الى تلك الحجب فيقول الله
جل جلاله لاعظم الحجب عبده ارفع الحجب بيني وبين عبادي
حتى يروني فيرفع الحجب فيتجلى لهم جل جلاله خلف حجاب واحد من
اسمه الجميل واللطيف الى ابصارهم وكلهم يصيرا جسمانيين
عليهم ويسري في ذواتهم فيكونون به سمعا كلهم وفي ذواتهم
جمال الرب واشراقه وانهم ينبغي ذلك الجمال الا لله جل جلاله
رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم من حديث [illegible]

تم وهذا تمام وصلى الله على خير خلقه ومظهر لطفه
محمد محمد وآله واولاده اجمعين
وسلم تسليما كثيرا والحمد لله
رب العالمين
تم الكتاب
بعون الله
وحسن توفيقه
وقع هذا الكتاب في يوم الاثنين رابع عشر شهر
رمضان المبارك
سنة ٩
١٠٦٠

این آیه قرآن مجید را از برای سنح روحی صحت ملوک و
اخر ماه رمضان نوشته پیش خود نگاه باید داشت

بسم الله الرحمن الرحیم لا اله الا الله محمد
علک ک ع س ل ج و بالحق انزل وما ارسلناک الا رح
للعالمین اباتراب اباتراب اباتراب ولوان قر
سیرت به الجبال او قطعت به الارض او کلم به الموتی
بل لله الامر جمیعا

KHUDA BAKHSH O.P. LIBRARY
PATNA
Prog. No. 5553 ... (Old Series)
Date ... 17—8—1955 .....
Section Manuscript.

منہاج الولایت

Hl. 2038 Folios- 340

گاکی رضاسری